

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu
Obor české a československé dějiny

Jiří Bašta

Lidové milice 1948 –1969

Doktorská disertační práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Praha 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

OBSAH

Obsah.....	2
Úvod.....	5
I. Geneze Závodních milicí 1945-48.....	8
I. 1. Předpoklady vzniku závodních Revolučních gard.....	8
I. 2. Transformace gard v Závodní milice.....	11
I. 3. Počátky aktivit Závodních milicí.....	13
I. 4. Závodní milice jako nástroj KSČ.....	15
I. 5. Směrnice Závodních stráží a jejich vyzbrojení.....	17
I. 6. Fungování v praxi.....	20
I. 7. Marná kampaň proti existenci ZS.....	23
I. 8. Vymezení ZS vůči Lidovým milicím a nástin jejich dalšího vývoje.....	25
II. Vznik a formování Lidových milicí 1948-1949.....	27
II. 1. Zrod Lidových milic v únoru 1948.....	27
II. 2. Faktické zapojení milicionářů do únorových událostí.....	31
II. 3. Prvotní koncepce LM.....	33
II. 4. Začlenění do struktury ministerstva vnitra.....	35
II. 5. Spletité organizační začátky.....	38
II. 6. Počáteční snahy o uzákonění Lidových milicí.....	42
II. 7. Směrnice k činnosti závodních a osadních LM.....	44
II. 8. Stav LM po prvním roce existence.....	48
II. 9. Mimořádné události a akce milicionářů.....	52
III. Období kompetenční nevyhraněnosti 1950-1952.....	55
III. 1. Složitá situace počátkem roku 1950.....	55
III. 2. Problémy pražských milicionářů.....	59
III. 3. Omylem budovaná zpravodajská součást LM.....	64
III. 4. Situace na jižní a severní Moravě.....	66
III. 5. Problémy LM v Pardubickém kraji a exces na Slovensku.....	69
III. 6. Zařazení LM do struktury MNB a podněty nového velitele Janulíka.....	72
III. 7. Plány výcviku milicí pro rok 1951 a situace v Ostravském kraji.....	78
III. 8. Problémy řešené počátkem roku 1951.....	81
III. 9. Stabilizace situace na krajských velitelstvích LM.....	86
III. 10. Mimořádné události z 2. poloviny roku 1951.....	89
III. 11. Výměna velitele a nové aktivity LM.....	94
III. 12. Organizační řád Lidových milicí.....	97
III. 13. Snahy o posílení pozic LM.....	101

IV.	Počátky nové etapy LM 1953-1955.....	104
IV. 1.	Zařazení milic do aparátu ÚV KSČ a zrušení Osadních milicí.....	104
IV. 2.	Aktivity LM v období měnové reformy v červnu 1953.....	109
IV. 3.	Směrnice a „Řád Lidových milic“.....	112
IV. 4.	Program přípravy jednotek a kontrola hospodaření LM.....	117
IV. 5.	Přísaha milicionářů a aplikace nových směrnic.....	120
IV. 6.	Zhodnocení působení LM za rok 1953 a pokračování v roce 1954.....	125
IV. 7.	Stav milic v roce 1954 a snaha o úspory.....	131
IV. 8.	Zhodnocení působení milic v roce 1954.....	136
IV. 9.	Rekapitulace existence LM a pokračování v nastoleném trendu.....	140
IV. 10.	Aktualizace „Řádu LM“ a evidence milicionářů.....	145
IV. 11.	Plán bojové přípravy a nerealizovatelné úkoly LM v případě napadení ČSR.....	148
V.	Doba konsolidace a upevňování pozic 1956-1967.....	152
V. 1.	Nucená obměna vedení LM a vliv politických událostí roku 1956.....	152
V. 2.	Pomalá stabilizace LM v roce 1957 a první velké cvičení.....	158
V. 3.	Bojová příprava jednotek LM a změny ve směrnicích v roce 1957.....	161
V. 4.	Desáté výročí existence, plán bojové přípravy a pohotovosti.....	164
V. 5.	LM za branné pohotovosti státu a bojová příprava v období 1958/1959.....	169
V. 6.	Reorganizace jednotek LM v roce 1960, revize a inventura materiálu.....	172
V. 7.	Bojová příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1959/1960.....	175
V. 8.	Počátek 60. let v činnosti milic.....	178
V. 9.	Nový „Řád Lidových milic“ a bojová příprava jednotek v roce 1962.....	183
V. 10.	Dlouhodobé problémy obměny výzbroje a materiálu jednotek.....	186
V. 11.	Kontrola hospodaření a příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1963.....	189
V. 12.	Aktivity Lidových milic v roce 1964.....	193
V. 13.	Snaha o snížení nákladů.....	197
V. 14.	Plnění úkolů milicionářů ve výcvikovém roce 1965.....	201
V. 15.	Konsolidovaná situace v LM před rokem 1968.....	204
VI.	Dočasná dezintegrace LM v letech 1968 a 1969.....	209
VI. 1.	Počátky veřejné kritiky LM a požadavky milicionářů.....	209
VI. 2.	Komplikovaná situace a perspektivy LM zjara 1968.....	215
VI. 3.	Celostátní aktiv milicionářů v Ruzyni v červnu 1968.....	220
VI. 4.	Důsledky a ohlasy aktivu, občanské iniciativy za zrušení LM.....	223
VI. 5.	Odras srpnové okupace v jednotkách LM.....	227
VI. 6.	Zhodnocení situace v jednotkách za rok 1968 a plány na rok 1969.....	232
VI. 7.	Stav počátkem roku 1969 a řešení problematiky odzbrojených jednotek.....	235
VI. 8.	Plánované změny jako nový impuls pro službu v LM.....	238
VI. 9.	Stav jednotek LM v některých krajích.....	241
VI. 10.	Situace pražských milicionářů a vytvoření štábu velitele LM v ČSR.....	248
VI. 11.	Činnost a problémy v jednotkách v polovině roku 1969.....	252
VI. 12.	Přípravy LM na mimořádné události při výročí srpnové invaze.....	256

VI. 13. Zásahy milic v srpnových dnech 1969.....	259
VI. 14. Posrpnové akce a zhodnocení materiálního zabezpečení v roce 1969.....	264
VI. 15. Stav a úkoly Lidových milicí v ČSR koncem roku 1969.....	269
Závěr.....	273
Přílohy.....	276
Příloha č. 1.....	276
Příloha č. 2.....	283
Příloha č. 3.....	288
Příloha č. 4.....	293
Příloha č. 5.....	296
Příloha č. 6.....	300
Příloha č. 7.....	301
Příloha č. 8.....	308
Příloha č. 9.....	313
Seznam zkratk.....	319
Seznam použitých pramenů a literatury.....	321

Úvod

Přestože od zániku komunistického režimu a s ním nedílně spjatých Lidových milicí uplynulo více jak 20 let, nebyla dosud problematika LM podrobně a objektivně zpracována. Přitom tato ozbrojená složka vládnoucí Komunistické strany Československa tvořená na dobrovolnickém principu prověřenými členy strany patřila mezi významné preventivně represivní a současně ideologické opory komunistického aparátu. Od svého zrodu v roce 1948 po celé čtyři desítky let nesvobody patřily milice ke konzervativním mocenským nástrojům totalitního režimu, přestože nebyly navzdory svému významu nikdy pevně legislativně ukotveny. De facto se jednalo o mimozákonnou „stranickou armádu“. Jednotky miličního typu se budovaly i v jiných komunistických režimech, i když jejich vznik byl v každém státě motivován jinými potřebami a podmínkami. Impuls k založení miličních jednotek zpravidla vznikl v dobách zásadních vnitropolitických krizí.¹

Mezi předchůdce Lidových milic v Československu patřily v roce 1945 na ochranu továrních objektů ustavené dobrovolnické jednotky Závodních milicí (Závodní stráž). Postupem doby se začaly z těchto sborů vytvářet de facto ozbrojené složky KSČ, což bylo umožněno početným zastoupením komunistů v ZM a vlivem podnikových odborů. Na tuto nebezpečnou situaci reagovaly nekomunistické strany interpelacemi a snahou legálně zastavit nepřírozený nárůst členů Závodních milicí, kteří většinu pracovní doby trávili navzdory přijatým zásadám ve strážní službě. Tento nekonceptní stav se udržel až do osudného roku 1948.²

Založení Lidových milicí tvořilo nedílnou součást předem připravovaného komunistického převratu. Samotné Lidové milice se zrodily v únoru 1948 a staly se jedním z garantů změny režimu a následného totalitního vývoje. Přestože měly původně strážit továrny před „sabotéry a diverzanty“, případně „udržovat klid a pořádek“, jejich hlavním cílem bylo především zabránit návratu předúnorových poměrů. V tom spočíval základní smysl další existence těchto jednotek. Lidové milice se zformovaly pouze na základě stranického rozhodnutí ÚV KSČ. Za celou dobu jejich téměř 42leté existence nebyly legalizovány, přestože s nimi řada pozdějších komunistických zákonů počítala.

V roce 1950 dosáhl početní stav milicionářů ohromujícího čísla 150.000 osob. Toto maximum se následně snižovalo, standardní počet příslušníků LM v Československu se mimo krizová období pohyboval na úrovni 80.000. Členství v Lidových milicích bylo dobrovolné. Pokud však již komunista do jednotky vstoupil, nejednalo se o formalitu, dotyčný přijal určitý druh závazku. Milicionáři se museli účastnit výcviku, cvičení, školení a jiných aktivit, jinak jim hrozilo vyloučení. Jednalo se o osoby, které měly být ostatním straníkům i bezpartijním příkladem. Od počátku 50. let milice tvořili výlučně prověřený a spolehlivý členové KSČ.

---

¹ Např. komunisté v Maďarsku vytvořili po událostech v roce 1956 oddíly Dělnických stráží (Munkásőrség), obdobně v NDR vznikly Bojové družiny (skupiny) dělnické třídy (Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse). Obě tato uskupení se svým charakterem, posláním a strukturou nejvíce podobala československým Lidovým milicím. K Bojovým družinám v NDR vznikly v 60. letech 2 publikace západoněmeckých autorů: 1) Marks, H.: Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse. Ein wichtiges Organ des Militärapparates der DDR. Köln 1970. 2) Bader, W.: Kampfgruppen - die Spezialtruppe der SED für den Bürgerkrieg. Eine Dokumentation von Werner Bader und anderen. Köln 1963.

² Bílek, Jiří; Pilát, Vladimír: Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. Historie a vojenství, roč. XLIV/1995, č. 3, s. 80.

Lidové milice fungovaly zprvu pod správou ministerstva vnitra a od roku 1953 spadaly do kompetencí ÚV KSČ.³

Postupně se z těchto dělnických jednotek vyvinuly dobře organizované a vyzbrojené síly s širokým polem působnosti, které měly plnit úkoly v systému ochrany a obrany komunistického režimu od strážení objektů, přes potlačování nepokojů až po případné bojové nasazení za případné války. Milicionáři disponovali jak lehkými osobními zbraněmi, tak i těžkou, např. protiletadlovou výzbrojí. V případě válečného konfliktu mohla tato „armáda“ plnit řadu bojových úkolů na území státu. V rámci společných cvičení s ČSLA se příslušníci milic „zaměřovali“ zejména na zneškodňování předpokládaných vzdušných výsadků vojsk NATO. V roce 1968 se Lidové milice staly předmětem oprávněné kritiky ze strany části společnosti usilující o demokratizaci systému či přímo odstranění totalitního režimu, včetně zrušení miličních jednotek. Většina příslušníků LM se postavila za konzervativní stranické struktury.

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 patřili členové Lidových milic mezi první, kteří spolupracovali s okupanty. Malá, zklamaná a nespokojená část příslušníků, z jednotek postupně odešla. V srpnu 1969 se milicionáři spolu se SNB a armádou účastnili potlačování demonstrací protestujících spoluobčanů především ve velkých městech. Významnou měrou se zasloužili o likvidaci nepokojů spoluobčanů nesouhlasících s invazí. Neidentifikovaní milicionáři způsobili svojí střelbou smrt tří až pěti mladých lidí. Kromě preventivně represivní činnosti představovaly LM ideologicky výchovný pilíř komunistického režimu, zejména v působení na děti a mládež.

*

Ve většině publikací, věnovaných únorovým událostem roku 1948 a následným 40 letům totality v Československu, jsou Lidové milice zmíněny jen letmo. Obsáhlému tématu vzniku, struktury a působení Lidových milic od roku 1948 se samostatně nevěnuje žádná z dosud vydaných polistopadových monografií. Problematika Lidových milic nebyla po roce 1989 zpracována v ucelené podobě, kromě studie J. Bílka a V. Piláta otištěné v časopise *Historie a vojenství* v roce 1995.⁴

Na rozdíl od zcela sporadické bibliografie k Lidovým milicím z polistopadového období je naopak poměrně výrazně zastoupená tendenčně zaměřená literatura publikovaná v období normalizace. Autoři těchto propagandistických prací od sebe nepokrytě opisovali, čímž současně potvrzovali názorovou shodu nad zpracovávaným tématem. Jedním ze společných bodů byla snaha o prokázání zákonné existence Lidových milic. Faktem však je, že k legalizaci Lidových milic na úrovni samostatného zákona nikdy nedošlo. Apologetické práce poplatné době svého vzniku, se vyznačují velmi problematickou vypovídací hodnotou a až na výjimky slouží dnešnímu badateli jen jako dokument své doby. Ovšem i v tomto spektru zkráceného výkladu lze pod ideologickým balastem nalézt kromě historických údajů ke vzniku a vývoji jednotek zajímavá svědectví, včetně autentických vzpomínek vedoucích funkcionářů milic.⁵

---

³ Náčelníci štábu, resp. vedoucí oddělení a odboru LM (nikoliv ve smyslu nejvyšších velitelů): 1948 Josef Pavel - výkonný velitel (současně ve funkci náčelníka štábu mjr. SNB Miroslav Duda), 1949 – 1950 Viktor Linhart (přednosta oddělení BP/9), 1950 – 1952 Jan Janulík, 1952 - 1956 Alois Kotva, 1956 – 1973 Rudolf Horčic, 1973-1989 Miroslav Novák.

⁴ Studie byla původně vypracována pro účely policejního šetření Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Bílek, Jirí; Pilát, Vladimír: *Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. Historie a vojenství*, roč. XLIV/1995, č. 3, s. 79-106.

⁵ Tento případ se týká vzpomínkové publikace o formování jednotek se svědectvím bývalých vrcholných představitelů LM (Alois Kotva, Josef Pavel, Karel Šimon ad.). Sýkora, Jan: *Pražské milice v Únoru: Vzpomínky*. NPL, Praha 1964.

Někteří z autorů těchto tendenčních prací poukazovali na existenci řady „bílých míst“ z období počátků formování LM. Tehdy totiž činnost a struktura miličních jednotek spadala mezi utajované informace. S tím patrně souvisí i skutečnost, že o samotných hektických počátcích vzniku jednotek v únoru 1948 vypovídá jen minimum archivních dokumentů, protože většina rozkazů a usnesení se přenášela ústní formou. K tomu se řadí ještě další problém, se kterým se setkal autor této disertační práce. Potíž nastala s nekompletností písemností uložených v archivních fondech. Z obsahu některých dokumentů evidentně vyplývá existence návazné listiny, kterou však příslušný archiv nedisponuje.

Naprostá většina dokumentů k problematice LM se v listinné podobě nachází ve fondech oblastních, krajských a zejména centrálních archivů.⁶ Autor této práce se zaměřil výhradně na studium matérie uložené v centrálních archivech, přesto se rozsahem jednalo řádově o deset tisíc stran textu. Obsahová roztržitost materiálů uložených v regionálních archivech by patrně nové zásadní poznatky pro studovanou problematiku v jejím celku nepřinesla. V každém případě představuje působení milic na místní krajské či okresní úrovni dosud neprobádané téma.

Autor této práce se zaměřil na aktivity Lidových milicí v českých zemích, činnost jednotek na Slovensku je zmíněna zpravidla jen okrajově, a to hlavně v souvislosti s mimořádnými událostmi. V rámci tématu se autor snažil o maximální zapracování všech dostupných prostudovaných pramenů v zájmu zachycení reálného obrazu života Lidových milic v prvních dvaceti letech jejich existence. Tuto snahu ztěžovala nahodilost a zmíněná nekompletnost značného množství archiválií.

Disertační práce je uspořádána chronologicky, ale současně reflektuje jednotlivé okruhy v existenci milicí, jako je jejich vznik, vývoj organizačních norem, jednotlivé etapy činnosti, organizace hlavního štábu LM, používaná výzbroj a výstroj, nakládání s finančními prostředky, personální politika, vývoj početních stavů ad. Práce se jen v omezené míře věnovala konkrétním prvkům výzbroje a výstroje, což přísluší spíše vojenským historikům. Rozbor poměrně populární tematiky - nasazení milicionářů do ostrých akcí v srpnu 1969 - se redukoval na základní fakta, neboť se tím zabývaly jiné publikace. Působení jednotek v období normalizace by tato práce již kvantitativně neustála, přesto je v rámci závěru zmíněno rozpuštění a odzbrojení Lidových milicí.

---

⁶ Zásadní materiály k problematice LM na celostátní úrovni se nachází především ve fondech bývalého Archivu Ústředního výboru Komunistické strany Československa deponovaných v Národním archivu v Praze, dále v Archivu bezpečnostních složek (ABS) v Praze a v Brně (Kanice) a ve Vojenském historickém archivu v Praze. Obsahově nezastupitelnou materiál k činnosti Závodních milicí (Závodních stráží) disponuje Všeodborový archiv v Praze. Autor částečně čerpal z archivních materiálů shromážděných v roce 1990 poslancem Michalem Malým. Těmito dokumenty disponoval Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, momentálně je spravuje ABS.

I. Geneze Závodních milicí 1945-48

I. 1. Předpoklady vzniku závodních Revolučních gard

Během závěrečné fáze osvobozování Československa v květnových dnech roku 1945 bylo nutno zabránit poválečnému chaosu a ochránit průmyslové podniky před vnějšími útoky a sabotážemi ustupujících nacistů. Vedle formujících se revolučních ozbrojených jednotek a skupin vznikaly ještě před definitivním zhroutilím Protektorátu v rámci ilegálního ROH i konspirativně zorganizované bojové oddíly Dělnické milice.⁷

Ke zřízení těchto strážních oddílů, zpočátku nejčastěji nazývaných závodní Revoluční gardy⁸, vyzýval zahraniční rozhlas z Londýna i Moskvy. Skupinky ozbrojenců byly organizovány závodními radami (výbory) v revolučních dnech či bezprostředně po skončení okupace, přičemž měly za úkol střežit hmotný majetek podniku a provádět strážní službu v továrnách a nejbližším okolí. Na tyto bojové buňky se v posledních dnech Protektorátu přenesla příprava vlastních bojových organizací v závodech. Jejich činnost se krom toho dále vyznačovala zásobováním partyzánských oddílů a skupin, shromažďováním třaskavin nebo jiných prostředků k jejich výrobě, sabotážemi a zpravodajskou službou. Zprvu byly jednotky závodních revolučních gard podřízeny až na výjimky závodním radám, později přímo Ústřední radě odborů.⁹ Řada těchto oddílů však vznikala živelně.

Po osvobození Prahy byly podle Vyhlášky vojenského velitele Velké Prahy brig. gen. Karla Kutlvašra původní oddíly Revolučních gard zorganizovány do pěších rot a prozatímne vyzbrojeny ukořistěnými zbraněmi. V důsledku neopatrného zacházení se zbraněmi však docházelo k různým zraněním. Neorganizovaní jednotlivci, kteří chtěli dobrovolně pokračovat ve strážní službě, se mohli ve dnech 11. a 12. 5. 1945 přihlásit u velitelství policejních úseků protiletectvé ochrany. Ostatní civilní občané české národnosti účastníci se revolučních bojů museli své zbraně odevzdat u policejních nebo vojenských úřadů.¹⁰ Před zformováním jednotného SNB tak v Čechách existovaly tři složky s rozdílným velením: policie, četnictvo a revoluční gardy. Jelikož v Praze byl vzhledem k ostatním městům koncentrován velký počet revolučních gardistů, bylo dohodnuto, že z nich bude uniformován Pražský pluk Revolučních gard.¹¹

Oběžník ÚRO z 12. 5. 1945 stanovil pravidla pro vznik závodních RG, které měly být zřízeny, pokud se tak dosud nestalo, ve všech výrobních podnicích. Příslušná závodní rada měla provedení tohoto úkolu hlásit na velitelství závodních RG se sídlem v Praze 2, Na Perštýně 11.¹²

⁷ Apely typu: „TVORTE VŠUDE BOJOVÉ ODDÍLY DĚLNICKÉ MILICE! CVIČTE JE! VYZBROJUJTE JE!“ tvořily základní poselství revolučních instruktážních dokumentů šířených pro ilegální činovníky ROH v podnicích na počátku května 1945. Vojenský historický archiv (VHA), fond ČNR, 331/X/9, Organizační pokyny pro závodní důvěrníky a pracovníky ROH, nedatováno.

⁸ V květnových a červnových týdnech neexistovalo pro závodní strážní oddíly jednotné terminologické označení a docházelo tak k prolínání či generalizování termínů pro odlišné druhy ozbrojených jednotek, zejména různé typy Revolučních gard - Dělnická milice, Závodní Revoluční gardy, Národní stráž apod.

⁹ Všeodborový archiv (VOA), fond ÚRO-Org., kart. 64, i. j. 286, Zpráva komise ZM.

¹⁰ VHA, fond ČNR, 375/XIV/11, Vyhláška vojenského velitele Velké Prahy brig. gen. Karla Kutlvašra, nedatováno. Více dále viz: VHA, fond Revoluční gardy, 822/CII/1/127, Organizace strážních oddílů. 11. 5. 1945.

¹¹ Původně se počítalo s plukem o 2 praporech po asi 1500 mužích: VHA, fond ČNR, 36/II/2, Zápis o schůzi Zemského národního výboru v Čechách. 16. 5. 1945.

¹² VOA, fond ÚRO-Org. (1945-50), kart. 6, i. j. 50, Revoluční gardy. 12. 5. 1945.

Závodní rady mohly okamžitě vytvořit Revoluční gardy z vlastních „osvědčených bojovníků“ – v síle 20 % mužských pracovníků závodu, kteří si posléze zvolili svého velitele. Velitel osobně zodpovídal za výcvik jednotky, za správné nakládání s výzbrojí i výstrojí a za morální stav členů RG. Malé závody do 50 zaměstnanců podřídily své příslušníky RG nejbližšímu většímu podniku. Závodní revoluční gardisté byli placeni nadále jako kmenoví zaměstnanci. Prokazovali se prozatímními průkazy a rukáv jejich oděvu musel být viditelně označen bílou páskou s červenými písmeny RG a razítkem závodní rady. Den po vydání oběžníku již vedení ÚRO projednávalo novou uniformu pro RG - Závodní stráž. Stejnokroj měla tvořit modrá dělnická blůza s opaskem, čepice a jednoduchá červená páska na rukávu.¹³ Mezi hlavní úkoly závodních RG patřila „*strážní a bezpečnostní služba k ochraně závodu a zajištění života a majetku národa proti skrytým fašistům a kolaborantům*“ a jejich vedlejším úkolem bylo „*zjišťování a zajištění pohozených a skrývaných zbraní, střeliva a odjištěných granátů a min.*“¹⁴

V důsledku kompetenčních nejasností, organizačních zmatků a odporujících si rozkazů však nebyla v prvních poválečných týdnech skutečnost zdaleka tak jednoznačná, jak to předepisoval strohý oběžník. Vývoj strážní služby v jednotlivých závodech byl poměrně dost specifický. V některých důležitých průmyslových podnicích přebíraly koncem května 1945 strážní dohled od sovětských důstojníků nově koncipované pražské prapory Revolučních gard. Jelikož však v řadě závodů stále fungovaly místní dělnické milice (resp. závodní Revoluční gardy), střežení těchto továren tak převzala původní stráž složená ze zaměstnanců závodu. Z rozkazu sovětského velitele města genmjr. Paramzina¹⁵ z 25. 5. 1945 však dělníci nesměli, mj. z důvodu pracovních povinností, střežit tovární objekty, následkem čehož přešla strážní povinnost na dalších několik dní opětovně na Pražský pluk Revolučních gard.¹⁶

Počátkem června 1945 měli velitelé nově zorganizovaných pražských praporů RG za úkol vypátrat, zda se ještě v některých průmyslových podnicích – v továrnách, v redakcích, ve skladech materiálu, nevyskytují jiné ozbrojené revoluční skupinky nebo složky. V případě kladného výsledku museli pověření velitelé za úkol šetrným způsobem zjistit a veliteli Pražského pluku RG 1 plk. Konopáskovi nahlásit veškeré dostupné informace, jako např. kdy byla dotyčná jednotka zřízena, kdo je jejím velitelem, komu je podřízena apod.¹⁷

Na základě výnosu ministerstva národní obrany a po dohodě s ministerstvem vnitra bylo v denním tisku dne 10. 6. 1945 uveřejněno, že všechny ozbrojené jednotky mimo rámec československé armády a SNB se rozpouštějí a jen v průmyslových závodech budou ponechány Závodní milice. Konečné rozpuštění revolučních gard proběhlo v době od 12. do

¹³ VOA, fond ÚRO-Pres. (1945-49), kart. 1, i. j. 1, Schůze presidia a vedoucích funkcionářů ÚRO. 13. 5. 1945.

¹⁴ VOA, fond ÚRO-Org. (1945-50), kart. 6, i. j. 50, Revoluční gardy. 12. 5. 1945.

¹⁵ Termín „velitel města“ představoval v tomto případě vojenského administrátora, tzn. posádkového velitele. V rychlém sledu již třetí sovětský velitel Prahy - genmjr. Paramzin - zastával funkci zástupce velitele 5. gardové armády.

¹⁶ Příkladem podobných zmatků v rámci ostrahy podniku byla Českomoravská strojárna v Karlíně. VHA, fond RG, 583/CII/1/97, Stráž v Českomoravské strojárně, Karlín. 26. 5. 1945. Na žádost Pražského pluku RG 2 zrušil „komendant goroda“ genmjr. Paramzin střežení závodu Českomoravská-Karlín a RG byly dne 6. 6. 1945 odvolány. VHA, fond RG, 583/CII/2/97, Stráž v Českomoravské, Karlín – zrušení. 6. 6. 1945.

¹⁷ VHA, fond RG, 355/CII/1/74, Revoluční ozbrojené složky mimo RG – pátrání. 5. 6. 1945. Podle hlášení působila např. ve Zbrojovce Janeček na Pankráci závodní jednotka RG o síle 35 mužů, v Plynárně Michle stráž o počtu 6 mužů, ve Waltrovce v Jinonicích tvořilo tovární stráž celkem 160 zaměstnanců (na asi 14 pušek), Škodovy závody Smíchov měly asi 40 mužů, kteří byli zpočátku v továrně dokonce ubytovaní apod. VHA, fond RG, 583/CII/2/97, Závodní RG - hlášení. 6. 6. 1945. VHA, fond RG, 279/CII/7/61, Seznam ozbrojených jednotek v policejním obvodu revíru 38. 6. 6. 1945.

17. 6. 1945.¹⁸ V červnu a květnu 1945 se v různých revolučních i porevolučních jednotkách nacházelo odhadem zhruba 160.000 ozbrojenců.¹⁹

---

¹⁸ To se týkalo i vojenských jednotek Revolučních gard, organizovaných v Pražských plucích RG 1-3. Strážení důležitých vojenských objektů převzala SNB a armáda: VHA, fond RG, 278/CII/7/61, Likvidace Pražských pluků RG. Potvrzení ústně vydaných směrnic dne 12. a 13. června t.r. 14. 6. 1945.

¹⁹ Archiv poslanecké sněmovny, fond PNS, č. spisu 336, První schůze výboru vnitřní bezpečnosti PNS, Výklad ministra vnitra ve výboru vnitřní bezpečnosti prozatímního Národního shromáždění dne 16. 1. 1946.

I. 2. Transformace gard v Závodní milice

Snaha vedení Ústřední rady odborů směřovala k jediné věci, a to zachovat Revoluční gardy jako „závodní milici“ a podřídit její velitelství odborům plně kontrolovaným KSČ. Tento hlavní cíl mělo zajistit připravované jednání s komunistickým ministrem vnitra košické vlády Václavem Noskem, který v této souvislosti jednoznačně deklaroval: „*Jsem především odborářem a pak teprve ministrem.*“²⁰ Podle představ vedení ÚRO měly být oddíly RG ponechány v závodech, akceptován byl název „závodní stráž“, případně „dělnická milice“. Přestože jako vojenské jednotky měly podléhat vojenskému zákonu a vojenským organizačním předpisům a v případě potřeby se měly včlenit do armády, trvalo vedení ÚRO na výhradním podřízení těchto jednotek odborům. Politické prosazení Závodních milic mělo sloužit, kromě oficiálně deklarované ochrany hospodářského života, zejména k zajištění práv a vlivu odborů v každém významnějším podniku.

Návrh směrnic pro ustavení Závodních milic již pregnantně vyjadřoval smysl a účel nově vznikajících jednotek ZM v průmyslových podnicích. Zřizovatelem mělo být MV na základě návrhu Ústřední rady odborů. Podniky musely prostřednictvím závodních rad požádat ÚRO o povolení sestavit ZM, která dále musela žádost doporučit nebo zamítnout.

Podle směrnic se Závodní milice oficiálně zřizovaly jednak za účelem ochrany závodů proti vnějšímu („škůdci národního majetku“) i proti vnitřnímu nepříteli (sabotáž, průmyslová špionáž apod.) a jednak k „zajištění životních a materiálních zdrojů národa“. Jejich členy vybírala závodní rada spolu s odborovou organizací ROH z národnostně a politicky spolehlivých dobrovolníků – zaměstnanců, nejvýše však 10 % mužského osazenstva. Každá podniková ZM podléhala Velitelství Závodních milic zřízenému při ÚRO. Členové ZM byli oprávněni nosit při výkonu služby zbraň, měli disponovat průkazy a očíslovanými odznaky vydanými MV. Působnost Závodní milice se vztahovala vždy pouze na konkrétní závod, pro který byla zřízena. Výstroj a výzbroj ZM mělo ministerstvo vnitra uhradit na vlastní náklady, ostatní výlohy spojené s výkonem služby v ZM platil příslušný podnik. Příslušníkům ZM náležela ve službě nebo v případě služebního odvelení náhrada ušlé mzdy. Ke strážní a bezpečnostní službě byl určen vždy jen nutný počet členů, který určoval velitel ZM po dohodě se závodní radou. Ostatní příslušníci ZM byli zařazeni do obvyklého pracovního procesu. Výcvik členů ZM se konal v rámci výcviku SNB mimo pracovní dobu a po jeho úspěšném ukončení skládali členové ZM služební přísahu do rukou zástupců ÚRO.²¹

Oběžníkem ÚRO z počátku července 1945 (signovaným mj. A. Zápotockým) určeným závodním radám podniků došlo k okamžitému zrušení RG a zřízení Závodních milic, přičemž ihned měl být zahájen výcvik. Jako výstroj se měly použít výhradně dělnické pracovní kombinézy - montérky. Směrnice se ve finální podobě lišily od původního návrhu jen mírně. ÚRO zřizovalo ZM podle směrnic pro vnitřní bezpečnost vydaných MV. Účel použití těchto jednotek byl poměrně široký: od střežení závodu přes (na žádost národních výborů) hlídání internovaných osob, zneškodnění rozptýlených nebo ukrývajících se „nepřátelských živlů“, až po veškeré úkoly, které určil místní velitel ZM, a zároveň neodporovali účelu ZM, tzn. „ochrany podniku a zajištění životních a majetkových zájmů národa proti skrytým nepřátelům národa“.²² Na základě dobrovolných přihlášek vybírala závodní rada za členy ZM 20 % spolehlivého mužského osazenstva podniku, kteří si pak zvolili svého velitele. Závodní rada musela volbu následně ještě odsouhlasit. Malé podniky do 50 členů podřídili své mužstvo veliteli nejbližšího většího závodu. Každý člen ZM měl dostat svůj průkaz podepsaný

²⁰ VOA, fond ÚRO-Pres. (1945-49), kart. 1, i. j. 1, Schůze presidia a vedoucích funkcionářů ÚRO. 13. 5. 1945.

²¹ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 6, i. j. 50, ZM 1945, Návrh směrnic pro ustavení Závodních milic.

²² Tamtéž, Závodním radám! Oběžník č. 1/1945 - Řada C, 2. 7. 1945.

velitelem a důvěrníkem závodní rady a na rukávu červenou pásku s písmeny ZM a otiskem razítka závodní rady. Členům ZM se vyplácela náhrada ušlé mzdy při jejich použití ve službě. Ke strážní a bezpečnostní službě se měl vybrat vždy jen nutný počet z celkového stavu členů a velitel musel zajistit jejich pravidelné střídání. V souladu s těmito směrnici začaly z řady závodů přicházet zprávy o zřízení a výcviku jednotek Závodních milicí. Ke službě se hlásili z řad „spolehlivého osazenstva“ hlavně barikádoví bojovníci, členové podzemního hnutí, partyzáni apod.

Sraz velitelů či pověřenců jednotek (v pořadí druhý) za účelem objasnění kompetencí ZM proběhl 16. 8. 1945 večer v budově ÚRO na Vinohradech naproti kostelu sv. Ludmily ve Francouzské ulici.²³ Nejenom z hlavního velitelství SNB (Oddělení Ia) přicházely názory, že právní základ pro tvoření ozbrojených strážních oddílů byl dán pouze ustanovením § 139 železničního zákona č. 86/1937 Sb. a povolení k vytváření a ozbrojení OSOŽ bylo vyhrazeno pouze železničnímu správnímu úřadu po dohodě s MNO a MV. Zřizování jednotek jako byly ZM tak nebylo možno připustit, neboť k hájení klidu, pořádku a bezpečnosti působily v ČSR úřady a jejich bezpečnostní orgány.²⁴ Realizace odborářského plánu pod vedením KSČ se však nedala touto argumentací zastavit.

Na poradě představenstva ÚRO dne 7. 9. 1945 E. Erban přednesl svou konfrontaci s námitkami, že v mnohých závodech se ZM staly „komunistickým podnikem“. Reagoval na to ve smyslu, že ZM jsou podřízeny závodní radě, a tak je to otázka všech zaměstnanců. Někdo z přítomných rovněž při poradě zmínil, že u ČSD zastávali funkci závodních milicionářů již tzv. „osožáci“. K otázce zřízení ZM na Wilsonově a Masarykově nádraží Zápotocký sdělil, že sice dle směrnic ZM tam, kde koná službu vojsko a SNB, milice strážní službu nekonají, ale „jestliže je tam milice, která po své pracovní době koná své cvičení, do té věci si nenecháme od nikoho mluvit“.²⁵ Zápotocký o necelý měsíc později na schůzi prezidia ÚRO upozornil na „potíže“, které vznikaly v souvislosti se zřizováním Závodních milicí. Ministr vnitra Nosek byl celkem logicky toho názoru, že otázka Závodních milicí je věcí celé vlády a ne pouze MV. Bylo tak schváleno jednat s Noskem a svolat poradu zástupců ZM, aby sdělili své dosavadní zkušenosti.²⁶

---

²³ Tamtéž, Pozvánka, 11. 8. 1945.

²⁴ ABS, fond Sekretariát MV 1945-59 (A2/1), i. j. 1758, Zřizování závodních milicí, 21. 8. 1945.

²⁵ VOA, fond ÚRO-PŘED., kart. 1, i. j. 2, Záznam z porady představenstva, 7. 9. 1945.

²⁶ VOA, fond ÚRO-PRES. 1945-49, kart. 1, i. j. 33, Zápis ze schůze prezidia, 1. 10. 1945.

I. 3. Počátky aktivit Závodních milicí

Hned ve svém druhém oběžníku ze 7. 9. 1945 poukazovala ÚRO na celkem rozšířený „nešvar“, kdy v některých podnicích brali členové ZM strážní službu jako svoje trvalé zaměstnání. ÚRO deklarovala členství v ZM jako službu čestnou a nikoliv jen jako placenou. Každý příslušník ZM tedy musel být v první řadě členem pracovního kolektivu a poté teprve dočasným členem ZM, který se bude střídát ve službě s ostatními příslušníky milic. Na rozdíl od pozdější doby bylo ještě v tomto raném období vytýkáno nesprávné nahrazování názvu Závodní milice termínem Závodní stráž.²⁷

Ve druhé polovině října 1945 postoupilo ministerstvo vnitra ministerstvu národní obrany, ministerstvu spravedlnosti, ministerstvu průmyslu a ministerstvu ochrany práce a sociální péče stanovou Závodních milic a současně bez prejudice svého stanoviska požádalo o vyjádření k návrhu jejich zřízení s tím, že posléze MV podá podnět k jejich zákonné úpravě. Prozatím se tak bylo nutno spokojit s úpravou provedenou v rámci možností samotnou ÚRO.²⁸ Evidentně však začalo docházet k odzbrojování milicí ze strany ministerstva národní obrany. Evžen Erban na schůzi prezidia ÚRO dne 23. 10. 1945 apeloval na přítomné, že je nutno okamžitě telefonovat na MNO, aby tento proces zarazilo, neboť bylo s MV dohodnuto, že až do vydání vládního nařízení o ZM nebudou milice odzbrojovány. Erban tento svůj krok zdůvodnil tím, že by jinak další odzbrojování těchto sborů mohlo na závodech vyvolat konflikty. Tento Erbanův apel byl schválen.²⁹ V průběhu října se tak na ministerstvo vnitra obracely závodní rady z různých podniků se žádostmi o vyzbrojení milicí, neboť do konce měsíce musely již existující Závodní milice vrátit zapůjčené zbraně zpět do rukou vojenské správy. S odkazem na probíhající jednání ve věci právní úpravy však nemohlo MV těmto žádostem vyhovět. Doporučilo však Ústřední radě odborů, aby ve věstníku oznámila závodním radám, aby se obracely přímo na Ústřední radu odborů, která se po dohodě s MNO o pozdější vyzbrojení milicí postará. Rovněž bylo MV doporučeno, aby lhůty k vrácení zbraní vojenským správám byly prodlouženy.³⁰

V této době sídlila Komise pro Závodní milice v Praze v Jeruzalémské ulici č. 5.³¹ Za první veřejné vystoupení Závodních milicí je pak považována pořadatelská služba a tvoření kordónu při manifestačním projevu při příležitosti zestátnění průmyslu koncem října 1945 na Václavském náměstí.³²

Oběžníkem ze dne 27. 11. 1945 vyzvala ÚRO prostřednictvím sekretariátů ROH příslušné závodní rady, aby zaslaly zprávu o činnosti Závodních milicí v podnicích od jejich založení a pak již pravidelně každé čtvrtletí. V polovině listopadu zaslala svoji zprávu o činnosti Závodních milicí Krajská odborová rada v Mostě, ve které zmiňuje úspěchy skrytých závodních strážů již koncem okupace, kdy bylo údajně zabráněno řadě sabotáží v severočeských uhelných dolech a nedošlo ani k zastavení výroby v žádném z důležitých podniků. Úkoly Závodních milicí v severních Čechách spočívaly zejména v ostraze podniků, střežení zajišťovacích táborů, v doprovodu Němců z tábora na pracoviště a zpět a konečně

²⁷ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 6, i. j. 50, Všem Krajským a okresním odborovým radám! Oběžník č. 2/1945 - Řada C, 7. 9. 1945. Opakovaná výzva rovněž v Oběžníku č. 45/1945 – Řada A ze dne 10. 9. 1945.

²⁸ VHA, fond MNO, I. odbor, 1945, čj. 50113, Závodní milice, 19. 10. 1945.

²⁹ VOA, fond ÚRO-PRES., kart. 1, i. j. 35, Záznam ze schůze prezidia, 23. 10. 1945.

³⁰ ABS, fond A2/1, i. j. 1758, Závodní milice, 27. 10. 1945.

³¹ Jako sídlo Ústřední komise Závodních strážů je poté v roce 1946 uváděna adresa Stárkova 4, Praha 2 –Těšnov a následně opět ul. Na Perštýně 11, Praha 1.

³² VOA, fond ÚRO-Org., kart. 6, i. j. 50, Směrnice pro nástup ZM k manifestačnímu projevu pro zestátnění průmyslu, 20. 10. 1945.

v dopravních úkolech pro správu závodu. Členstvo Závodních milicí tvořilo vždy určité minoritní procento dobrovolníků ze všech zaměstnanců závodu. Výjimkou byly pouze Stalinovy závody v Záluží (na výrobu syntetického benzínu), kde členy milicí bylo všech 400 zaměstnanců podniku. Zbraně, většinou staré francouzské pušky z roku 1918, byly vyzvednuty původně u vojenské posádky v Mostě. Později již tamní velitel na další žádost o ozbrojení milicí reagoval zamítavě. Odboráři v Mostě zdůvodňovali význam milicí rovněž poukazem na velké množství flákačů a spekulantů, kteří se pohybují v kraji a na jejichž zneškodnění – pátrání, zajištění a předání do pracovních táborů či do vězení – se podílí členové Závodních milicí.³³

Naopak členové Závodní milice Živnostenské banky v Praze o celkovém počtu 100 mužů se kromě jednorázové zmíněné pořádkové činnosti při manifestaci k zestátnění průmyslu věnovali zejména výcviku střelby a účasti na přednáškách a školeních potřebných ke své činnosti. Nárazově se v období výměny bankovek po celý listopad 1946 podílela vždy jedna miliční četa na dvoraně banky na informační a pořádkové službě mezi klienty a zamezila tak návalům a nepořádkům.³⁴

---

³³ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 6, i. j. 50, Záležitost závodních milic, 16. 11. 1945.

³⁴ Tamtéž, Výpis o činnosti Závodní milice Živnostenské banky, 14. 12. 1945.

I. 4. Závodní milice jako nástroj KSČ

Závodní stráže se staly předmětem politického zápasu. V jarních měsících roku 1946 v souvislosti s přípravou voleb se existence Závodních stráží stala součástí předvolební kampaně jednotlivých politických stran. Nejvíce negativních ohlasů na faktickou existenci Závodních milicí přicházelo z tábora demokraticky smýšlejících národních socialistů a lidovců či jim spřízněných novinářů, kteří lobovali za rozpuštění a odzbrojení těchto jednotek. Oproti tomu ÚRO v rukou komunistů se snažila o postupnou změnu obsahu činnosti a legalizaci jejich postavení.

V Tigridově politicko kulturním týdeníku *Obzory* vychází dne 20. 11. 1945 krátký článek nazvaný „*Závodní milice – v záloze?*“, ve kterém se autor podivuje nad existencí Závodních milicí, o kterých se v jedné ze svých rozhlasových debat veřejně zmínil poslanec A. Zápotocký.³⁵ Autor si pokládá otázky ve smyslu, komu mají tyto ozbrojené polovojské oddíly sloužit, když má republika k dispozici armádu, SNB a tajnou policii. Kromě toho není o takovýchto nebo podobných jednotkách v košickém vládním programu ani zmínka. „*Mají tedy snad závodní milice být jakousi politickou zálohou, která by v jistých situacích a k jistým politickým účelům mohla vyrukovat?*“, pokládá si autor zcela logicky řečnickou otázku. V závěru komentátor doufá, že ministerstvo vnitra vydá pokyn k rozpuštění těchto milic a odevzdá výzbroj armádě, která ji naléhavě potřebuje. V dalším čísle lidoveckých *Obzorů* z 8. 12. 1945 se autor k problému vrací a opět kriticky hodnotí existenci Závodních milicí, přestože jistý oprávněný význam v pohraničních oblastech republiky jim přiznává, nikoliv však jinde. V týdeníku datovaném 16. března 1946 se autor opětovně kriticky věnuje problematice Závodních milicí a nazývá je bez obalu fašistickou institucí v paralele se vznikem ozbrojených oddílů v počátcích nacistického Německa. Autor dále apeluje na nutnou časovou omezenost tohoto ozbrojeného sboru, fungujícího souběžně s policií a armádou, v souvislosti s připravovaným zákonem upravujícím jejich fungování a poukazuje na ohrožení svobody a demokracie. Pokračuje tedy kritika Závodních milicí s ohledem na jejich možné zneužití, včetně zneužití zbraní. Autor článku kritizoval jejich dosavadní existenci s tím, že jejich čas se již naplnil a nyní mají hrát jen roli v politicko mocenských stranických přích a bojích.

Mezitím však ministerstvo vnitra dalo ÚRO výnosem ze 7. 12. 1945 na srozuměnou, že nemá dalších námitek proti existenci a zřizování Závodních milicí za určitých předpokladů. Podmínku existence milic představovalo zejména striktní vymezení jednak osob, které by měly oprávnění nosit zbraň, a jednak situací při jejich použití. Všechny podmínky MV byly v celé šíři zahrnuty do připravovaných směrnic.

Na schůzi konané v budově MV dne 21. 12. 1945 za účasti zástupců MV, ÚRO a MNO došlo k ostré diskusi mezi dvěma plukovníky hlavního štábu MNO o termín a formu odzbrojení obyvatelstva, především však příslušníků Závodních milicí. Tato prudká výměna názorů charakterizuje situaci v armádě, která ještě zdaleka nebyla v rukou komunistických kádrů na velitelských postech. Plk. Karmazin zastával názor o nutnosti všeobecného odevzdání zbraní do konce roku. Oproti tomu opačná řešení navrhoval a zastával plk. Černík z generálního štábu, který šel svými názory zástupcům ÚRO vyloženě „na ruku“ a „úžasně“ jim tak vycházel vstříc, jak sami ve zprávě uvedli. Černík přikládal milicím velký význam jak v míru, kdy není třeba podniky hlídat armádou, tak i v podmínkách případné války, kdy by milice tvořily bojeschopné zázemí. Plk. Karmazin tvrdil, že přestože se rozhodně staví pro odevzdání zbraní nutných pro výcvik nováčků, nemá nic proti Závodním milicím jako

³⁵ Jeden z dochovaných Zápotockého rozhlasových projevů z jara 1946 obhazuje existenci Závodních milicí, resp. Závodních stráží: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/35 (A. Zápotocký), sv. 3, a. j. 128, Závodní milice, bezpečnost i brannost, 13. 3. 1946.

takovým. Karmazin nakonec ve většině bodů ustoupil. V podnicích tak mohly milicím zůstat nadále nejen pistole po termínu 31. 12. 1945, ale v určitých případech i pušky a výjimečně dokonce i automatické zbraně (Stalinovy závody). Plk. Černík rovněž zástupcům ÚRO doporučil, aby s ním ve věci ZM dále úzce spolupracovali, čímž by se tak za účelem získání kredibility dostalo milicím oficiálního polovojenského charakteru a ustaly by tak i některé útoky v tisku.³⁶ V období od osvobození do konce roku 1945 se v Čechách a na Moravě ustanovilo 750 jednotek ZM, které čítali 31.720 členů, na které připadlo 3.724 kusy zbraní, z toho 2.485 pušek, 133 pistole a 106 automatů. Zbraně byly různého původu a různých typů, francouzské, italské, ruské, staré rakouské, polské a německé. Do některých vůbec nebyly k dispozici náboje.³⁷

---

³⁶ NA, fond 100/30, sv. 131-35, Nařízení o odevzdání zbraní, které mají civilisté a Závodní milice, 21. 12. 1945. Na základě tohoto jednání vydala 28. 12. 1945 Komise pro ZM při ÚRO oběžník, ve kterém vyzvala závodní rady k podávání žádostí k dalšímu držení zbraní jednotkami Závodních milicí (potvrzených ONV) nejpozději do poloviny ledna 1946.

³⁷ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 64, i.j. 286, Zpráva komise ZM.

I. 5. Směrnice Závodních stráží a jejich vyzbrojení

Prozatímní, avšak platné relevantní Směrnice pro Závodní stráž³⁸ signované A. Zápotockým vydala Komise Závodních milicí při ÚRO dne 3. 1. 1946, resp. 7. 12. 1945. Z jejich obsahu vyplývá, že Závodní stráž mohla být zřízena Ústřední radou odborů ve všech státních i privátních podnicích na požádání závodní rady. Závodní stráž měla být zřizována za účelem ochrany majetku podniku a jeho provozu, ať už před osobami nebo živelnými pohromami. Úkoly Závodní stráže spočívají ve střežení internovaných osob přidělených na práci, ve hlídání závodu, skladišť a jiných důležitých zařízení, a plněny mají být prostřednictvím denních i nočních pochůzek. Závadné okolnosti zjištěné k ZS musejí být neprodleně sděleny orgánům národní bezpečnosti. Člen ZS může provést zadržení podezřelé osoby pouze v případě, kdy mu to umožňuje § 93 trestního zákona, tzn., pokud se domnívá, že se jedná o zločince, tedy o osobu, která se dopustila trestného činu. Členové ZS mohou použít zbraně pouze v tom případě, který jim umožňuje § 2 písm. g) tr. zákona, tedy když je to vynuceno spravedlivou a nutnou obranou, anebo se tak stalo z donucení.

Členy Závodní stráže vybírá závodní rada z dobrovolných přihlášek mužského osazenstva závodu obeznámeného se zacházením se zbraněmi, mělo se jednat o 10-15 % osob z celkového stavu podniku. Musí se jednat o mravně a státně spolehlivé československé občany, jejichž způsobilost k nošení zbraní přezkouší okresní národní výbor, případně okresní správní komise. Ve věcech kázně a výkonu své činnosti podléhají Závodní strážce závodní radě, potažmo ÚRO. U krajských odborových rad byl vytvořen referát Závodních stráží, kde byla soustředěna jejich agenda pro jednotlivé kraje. Prostředky výzbroje a výstroje pro ZS opatří zřizovatel, přičemž členové jsou oprávněni při výcviku i službě nosit pistole. Pokud by to zvláštní důvody (jako důležitost podniku, jeho význam, rozlehlost, osamocenost nebo bezpečnostní poměry) vyžadovaly, zažádá závodní rada prostřednictvím ÚRO ministerstvo vnitra o povolení, aby členové mohli nosit jiné zbraně než pistole, zejména pušky a automaty. O žádosti rozhoduje MV v součinnosti s MNO. Členové ZS dostanou jednotné průkazy a při výkonu služby budou viditelně označeni červenou páskou s písmeny ZS a razítkem závodní rady. Výcvik členů ZS probíhá mimo pracovní dobu za vedení instruktorů SNB minimálně 2 hodiny týdně. Členům ZS je vyplácena plná náhrada za ušlý výdělek při jejich použití ve službě.³⁹ Dodatkem z konce února 1946 bylo ještě stanoveno zvolení velitele ZS závodní radou podniku s přihlédnutím k názoru členů stráží. Rovněž tak Závodní stráž měla působit pouze v rámci svého podniku.

Výše uvedenými prozatímními úpravami argumentoval ministr vnitra Václav Nosek, když obhajoval fungování prozatímních Závodních milicí jako svépomocnou instituci k ochraně závodu, respektive odrážel útoky proti jejich existenci s poukazem na nedostatek příslušníků SNB, kteří by naprosto nezvládali ochránit např. Stalinovy závody.⁴⁰

³⁸ Terminologie názvu strážních jednotek v závodech v letech 1945-46 je nejednotná a obě hlavní označení (ZM nebo ZS) se dají považovat za oficiální. V dokumentech zprvu převládá označení Závodní milice (viz „komise ZM“) a teprve v průběhu roku 1946 se začíná více prosazovat termín Závodní strážce. Změna názvu Závodní milice na Závodní stráž nebyla vyhlášena v oběžníku ÚRO a důvody nebyly objasněny. Podnikům bylo pouze oznámeno, aby změnu názvu braly jako fakt. Změna v terminologii, která se ujala patrně během jednání o statusu ZM mezi ÚRO a MV koncem roku 1945, pramenila zřejmě ve snaze oslabit kritiky existence ZM. Funkcionáři komise ZM z taktických důvodů přijali název ZS za svůj, neboť pojem „stráž“ nezněl tak bojovně a mnohovýznamově na rozdíl od termínu „milice“, který poukazoval na možnost jiného využití ozbrojených pracovníků než jen k ochraně podniků před hrozbou sabotáží. Časem se rovněž vytrácela faktická možnost ozbrojeného napadení výrobních prostředků závodu, ale odboráři (potažmo KSČ) si potřebovali uchovávat svůj nemalý vliv prostřednictvím těchto ozbrojených jednotek i nadále.

³⁹ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 25, i. j. 106, Směrnice pro Závodní stráž, 3. 1. 1946.

⁴⁰ Archiv poslanecké sněmovny, fond PNS, č. spisu 336, První schůze výboru vnitřní bezpečnosti PNS, Výklad ministra vnitra ve výboru vnitřní bezpečnosti prozatímního Národního shromáždění dne 16. 1. 1946.

MNO připomínkovalo tyto směrnice po polovině ledna 1946 ve smyslu, že nestačí, aby byl člen ZM obeznámen v zacházení se zbraněmi, ale musí být i řádně vycvičen, buď u SNB, nebo u vojenského útvaru. Hlavní zbraní jednotek mají být pistole, pouze pokud jich je nedostatek, budou dočasně nahrazeny puškami. Jen ve výjimečných důvodech lze ZM ponechat pušky a samopaly po dobu nezbytně nutnou. Vojenská správa si rovněž vyhrazuje kdykoliv nahradit zbraně jinými. Zbraně mají být uchovávány v bezpečných skladištích, řádně čištěny a konzervovány a zajištěn odpovědný správce a výdejce zbraní. Tyto směrnice, vydané v platném znění dne 31. 1. 1946, platily s malými úpravami fakticky po celou dobu existence Závodních milicí, resp. Závodních stráží.⁴¹

K výše rozeslaným směrnícím podaly Škodovy závody po nabytých zkušenostech s fungováním svých Závodních stráží v první polovině ledna 1946 vlastní pozměňovací návrhy. Hlavním podnětem kromě uniformované výstroje (argument většího respektu a zabránění nechtěné záměny s německými antifašisty, kteří také nosili červenou pásku) byl jednak návrh na zřízení stálého štábu a osazenstva Závodní stráže pro velké podniky jako je „Škodovka“ kromě již vybraných 10-15 % výrobních zaměstnanců a jednak, aby mužstvo ZS bylo obeznámeno s většinou výzbroje používané v armádě. Důvodem pro tento návrh bylo vyjádření, že škodováci si v době míru představují ZS jako součást SNB s pravomocemi pro zaměstnance uvnitř i vně závodu. V době mimořádných opatření nebo v době války mohly dle představ Závodní rady Škody Plzeň takto vycvičené ZS podporovat regulární armádu.⁴² Tento ideový postoj se již fakticky přibližoval charakteru pozdějších Lidových milicí.

Oddíly ZM jako v podstatě nástupnické jednotky rozličně nazvaných revolučních bojových či obranných skupin zdědily z období květnové revoluce rozmanitou výzbroj. Ministerstvo vnitra udělilo Závodní milici povolení na držení pouze těch vojenských zbraní, kterými příslušné jednotky prokazatelně disponovaly již od doby květnové revoluce.

Až výše specifikovaný výnos MV ze 7. 12. 1945 umožnil legální ozbrojení jednotek Závodních milicí pistolemi. Proces vyzbrojení probíhal cestou nákupu pistolí ráže 7.65 mm s příslušenstvím přes Ústřední komisi Závodních stráží při ÚRO. Žádost jednotlivých podniků o povolení zbraní musela být potvrzena příslušným okresním národním výborem. Finanční prostředky na nákup zbraní poukazovaly podniky komisi ZS, která jim objednané pistole postupně zaslala. Jedna pistole spolu s náhradním zásobníkem, kartáčkem a pouzdrům stála 775 Kč. Všechny zakoupené zbraně zůstávaly majetkem závodu a nesměly být svévolně vynášeny členy ZM mimo střežený areál. V případě, že již některé jednotky Závodních milicí zbraně vlastnily, musely jejich držení legalizovat zbrojními pasy.⁴³

Mezitím začaly od ledna 1946 z malých i velkých podniků přicházet na ÚRO žádosti o přidělení zbraní.⁴⁴ V reakci na tyto požadavky závodů o ozbrojení vlastních jednotek, ať už z důvodů dosud neustálených bezpečnostních poměrů v pohraničí nebo sabotáží Němců, se MV obrátilo na MNO, SNB i ÚRO s návrhem, aby se s ohledem na obranu státu v míru i ve

⁴¹ Počet členů Závodních milicí, resp. Závodních stráží, se dle odhadů mohl pohybovat kolem 40.000 osob. Komunističtí historioграфové s uspokojením konstatovali, že přes veškeré tlaky „reakčních sil byly díky prozíravé politice KSČ a komunistů v odborech ozbrojené závodní stráže legalizovány“. Liška, František: Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve středočeském kraji. Středočeské nakl. a knižkupectví v Praze, Praha 1987, s. 23.

⁴² VOA, fond ÚRO-Org., kart. 25, i. j. 106, Pozměňovací návrh k směrnícím pro Závodní stráže, 13. 1. 1946.

⁴³ Tamtéž, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Závodní stráž, 8. 8. 1946.

⁴⁴ Např. „Vilém Richter – továrna na nábytek“ ve Varnsdorfu požadovala pro své tři členy ZS po jedné pistolí, pušce a automatu zejména z důvodů nalezení nefunkčních zbraní v objektu podniku a anonymních výhrůžek českým zaměstnancům ze strany Němců.

válce staly Závodní milice důležitou součástí Svazu brannosti a jejich výcvik, organizace i vyzbrojení bylo odborně řízeno.

Pokud však závodní rady nechtěly čekat na pistole z ÚRO, které měly být k dispozici od konce března 1946, mohly si oficiální cestou zažádat o zbrojní pasy pro příslušníky ZM na Ředitelství NB v Brně. Při vystavení zbrojního pasu měl příslušník ZM současně dostat nákupní povolení na zbraň a náboje, které bylo možno opatřit u firmy Dušek v Opočně.

V otázce vyzbrojení adresovala ÚRO jednotlivým závodním radám i důvěrnou instrukci, aby na místním posádkovém velitelství požádaly o uvolnění určitého počtu zbraní pro ochranu závodu, popř. hlídání zajatců.⁴⁵

---

⁴⁵ VOA, fond ÚRO-Org. kart. 25, i. j. 106, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Zbraně pro Závodní stráž (Závodní milici), 28. 2. 1946.

I. 6. Fungování v praxi

Samotné fungování Závodních milicí v praxi vůbec nebylo jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ministerstvo vnitra se v polovině ledna 1946 oficiálně obrátilo na ÚRO se žádostí o sjednání nápravy poměrů mezi jednotkami Závodních milicí. MV téměř až vyčítavě uvádělo, že od důvěrníků a závodních rad velkých průmyslových podniků dostávalo hlášení o chování valné části členů Závodních milicí, které zavržovalo „reakci“ příčiny k pomluvám, v nejlepším případě alespoň k zesměšňování těchto nových útvarů, jelikož směrnice vydané ÚRO Závodní milice vůbec nedodržovaly. Samotná ÚRO na jejich dodržování nedbala, závodní rady se při přijímání nových členů opomíjely, a tak se stalo, „že vloudily se sem živly, kterým pojem povinnost a zodpovědnost jsou zcela cizí. Milicioněři přijímají od Němců a kolaborantů úplatky, zprostředkovávají jim ilegální styk, udržují milostné poměry se zajištěnými Němkami, takže je nejvýš na čase, aby v zájmu rychlé nápravy bylo ustanoveno nové jednotné vedení závodních milicí, za vedení skutečně věcí znalého, nekompromitovaného energického organizátora, který by se nezastavil ani před případným přísným potrestáním každého provinilce“.⁴⁶ V reakci na tyto zprávy vydala ÚRO oběžníky, kterými důrazně vyzývala členy ZS k dodržování směrnic a současně avizovala provádění kontrol v závodech.⁴⁷ Vzhledem k útokům denního tisku rozhodl výkonný výbor představenstva ÚRO počátkem března 1946 na návrh E. Erbana o okamžitém zahájení kontrol jednotek ZM ve vybraných krajích za účelem zjištění „zlořádů a nedostatků“. Prostřednictvím dalšího z řady oběžníků ze 6. 3. 1946 museli velitelé ZS zavést denní záznam hlášení, včetně mimořádných událostí a návštěv.

Jednotlivými prováděcími oběžníky, které ÚRO rozesílala do podniků, se začal postupně naplňovat obsah směrnic Závodních stráží, ať již v otázkách evidence členů, jejich spolehlivosti, legitimací, výzbroje, organizace výcviku atd. Přednostně měli být za členy vybíráni absolventi vojenské služby. Důraz se kladl rovněž na úschovu a ošetření zbraní, za což odpovídal velitel ZS. Pokud zrovna nebyli členové ZS ve službě, museli se zapojit do standardního pracovního procesu na svém pracovišti. Výcvik, ať už se zbraní, či bez ní, se konal až po pracovní době. Do Závodních stráží mohli být zařazeni normální vrátní se všemi právy i povinnostmi. Ještě počátkem podzimu 1946 nebyl příslušný návrh zákona o ZS předložen vládě. Pro řešení nedostatků v jednotlivých krajích a závodech byla alespoň při Ústřední komisi ZS připravována funkce styčného důstojníka. Zákon o ZS nebyl nakonec v připravované podobě nikdy přijat a zachoval se pouze jeho referentský návrh.⁴⁸ ÚRO tak nadále řešila vše prostřednictvím oběžníků. Např. oběžníkem z 18. října 1946 stanovila podmínky vydání průkazů s fotografií členům ZS, který opravňoval k nošení pistole při výkonu služby. Členové ZS museli předložit zejména potvrzení o své státní spolehlivosti a vysvědčení o zachovalosti, což ještě musel potvrdit Referát pro vnitřní národní bezpečnost v Praze.

Jako předseda komise Závodní milice při ÚRO se sídlem Na Perštýně 11 působil mjr. SNB Josef Benedikt, který vedl čilou korespondenci s výrobními podniky zejména ve věci zřízení a fungování Závodních milicí, resp. Závodních stráží.⁴⁹ Vedoucím oddělení ZS byl Antonín Zetek. Tlak ze strany ÚRO na zřízení Závodních milicí v podnicích dokládá např.

⁴⁶ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 25, i. j. 106, Závodní milice - stížnosti, 14. 1. 1946.

⁴⁷ VOA, fond ÚRO-OB, kart. 6, i. j. 364, Oběžník č. 2 a 3. Řada B, 29. 1. 1946. V první půli dubna např. Komise ZS adresuje Krajské radě odborů v Liberci výzvu, aby zakročila proti samozvanému předsedovi Závodní milice Gustavu Křivkovi a zrušila jím zřízené Velitelství Závodní milice „Sever“ v Liberci.

⁴⁸ VOA, fond ÚRO-Org., kart. 25, i. j. 106, Zákon o Závodní stráží – referentský návrh.

⁴⁹ Tamtéž, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J.

korespondence s Okresní odborovou radou v Benešově, kdy ÚRO reagovalo následovně: *“Vaše hlášení ve věci Závodních stráží (Závodních milicí) jsme vzali na vědomí. V závodech, kde nechtějí ustaviti ZS, nemůžeme Závodní rady nutiti. Zjistěte, z jakých důvodů a kdo se staví v těchto případech proti. O výsledku nám podejte zprávu.”*⁵⁰ Závodní rady disponovaly vzhledem k vlastní jednotce Závodní milice poměrně širokými pravomocemi, což v podstatě vyplývalo i z jejich funkce navrhovatele. Ústřední komise ZS pouze dodatečně potvrzovala ustavení jednotek v podnicích. Budování milicí však ruku v ruce provázela neinformovanost a někdy i zmatky zejména v okrajových oblastech republiky, kde malé podniky zpočátku neměly k dispozici směrnice ZS. Obvykle se závodní rady obracely na Ústřední komisi ZS s konkrétními i obecnými dotazy, se kterými si nevěděly rady. Komise schvalovala (nebo negovala, pokud odporovaly směrnícím ZS) návrhy závodních rad na základě specifík toho kterého podniku.⁵¹

Ústřední komise ZS vyžadovala po závodních radách podniků, aby podávaly jednak měsíční zprávy o činnosti ZS a dále relace, které se týkaly vnitřní bezpečnosti – tzn. sabotáží, různých nedorozumění apod. Komise kladla důraz především na aktuálnost, srozumitelnost, komplexnost a stoprocentní pravdivost zasílaných hlášení. Poměrnou benevolenci komise prokazovala v systému stavění stráží a v časovém odstupu střídání, k systému stálého nebo dočasného velitele. V ZM neexistoval systém hodností, daný byl pouze velitel a pod ním řadoví členové. Jak již bylo řečeno, Závodní stráže byly zřizovány z kmenových pracovníků podniku, i když do nich mohli být zařazeni i „mravně a státně spolehliví“ hlídači a vrátní, kterým pak příslušeli práva a povinnosti členů ZS. V případě ohrožení nastupovali k pohotovosti záložní členové ZS zařazení v tu dobu v pracovním procesu.

Závodní milice přejmenované na Závodní stráže cvičené instruktory z řad SNB měly dle prohlášení ÚRO chránit „majetek národa“ a stát se při pracovní výkonnosti „důkladnou oporou“ armády. Chyby z minulosti se údajně napravovaly, neboť ÚRO měla zájem, aby se na tuto „revoluční vymoženost, která stála dost lidských životů, neházelo bláto a špína“. Dle ÚRO se nepřihlíželo ke všem okolnostem, ale agitovalo se pod nejrůznějšími záminkami proti zbrání v rukou pracujících.

Jednotlivými dodatky ke směrnícím o zřízení Závodních stráží ÚRO mj. uváděla, že návrh na zařazení zaměstnanců do ZS podávají závodní rady spolu se zaměstnavatelem. Oba subjekty se pak stejnou měrou podílejí na vykonávání kontroly a dozoru ZS. Podle potřeby se určí nejvýše 10 % z mužského osazenstva za členy ZS na základě dobrovolných přihlášek z řad „národně a mravně spolehlivých“ členů osazenstva závodu, tělesně i duševně způsobilých, čs. státní příslušnosti, starších 18ti let. Zaměstnanci zařazení do ZS jsou povoláváni ke strážní službě jen tehdy, pokud je to třeba.. Nepřipouštějí se tedy žádné bezpečnostní sbory, které by vykonávaly speciálně jen strážní službu, neboť tím by se ve výrobě nedostávalo zaměstnanců. Je žádoucí, aby se závodní rady dohodly se správou podniku na zakoupení pracovních obleků vhodných pro ZS, tj. modré pouze pro výkon strážní služby, protože náklady na zřízení a udržování Závodní stráže hradí provozovatel podniku. ÚRO podotklo, že cyklostylované

⁵⁰ Tamtéž, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Závodní stráže (Závodní milice), 27. 2. 1946.

⁵¹ Blíže nejmenovaný podnik v Horní Kamenici například v únoru 1946 žádal o zaslání platových směrnic pro ZM, které však z logických důvodů neexistovaly. Členstvo ZS tvořili kmenoví zaměstnanci závodu, kteří se ve službě střídali a příslušela jim náhrada za úslou mzdu. Pokud však byli ve službě ZS zařazení hlídači z povolání, platili pro ně všeobecné platové směrnice.VOA, fond ÚRO-Org. kart. 25, i. j. 106, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Směrnice pro ZS, 20. 2. 1946.

V říjnu 1946 zase Závodní rada firmy Minerva v Boskovicích žádala o zapůjčení uniforem pro ZS ze skladu ÚRO k oslavě výročí vzniku republiky. Referent Ústřední komise Závodních stráží musel vysvětlit, že žádné stejnozkroje komise nemá a nikdy ani žádné ve skladech neměla a dodal: „V průvodu se můžete zúčastniti v pracovním oděvu, což by nejlépe působilo na veřejnost neb v civilu. VOA, fond ÚRO-Org. kart. 25, i. j. 106, Závodní milice 1946 – Korespondence A.-J., Ústroj ZS, 10. 10. 1946.

směrnice z let 1945-46 byly vydávány výhradně pro závodní rady, aby se postaraly o bezpečnou ochranu podniků tam, kde na mnohých místech chyběli majitelé závodů. Jelikož se poměry od té doby zkonsolidovaly, směrnice pro ZS se upravovaly dle aktuálních poměrů. V důsledku ustálených poměrů tak ÚRO žádá, aby závodní rady spolupracovaly se správou podniků. Všichni členové ZS a závodní rady nesmí dopustit, aby byly zneužívány pravomoci a poškozena dobrá pověst závodních rad.⁵²

---

⁵² VOA, fond ÚRO-Org. (Komise pro ZM 1947), kart. 46, i.j. 169. Závodní stráž – dodatky. ÚRO všem KOR na vědomí.

I. 7. Marná kampaň proti existenci ZS

Prostřednictvím svého věstníku ÚRO reagovala na článek namířený proti ZS a otištěný v Lidové demokracii dne 18. 6. 1947 pod názvem „K čemu potřebují civilisté zbraní?“. ÚRO upozorňuje, že se nejedná o žádné přechovávání zbraní načerno, neboť výměna pušek za pistole pro ZS na ochranu a bezpečnost závodů není nijak v rozporu s veřejnou bezpečností a děje se za souhlasu MV po dohodě s MNO. V mnohých závodech navíc pravidelně pracují trestanci, a je samozřejmé, že členové ZS musí být vyzbrojeni. Dotazníky sekretariátů ROH o tom, zda se jeví potřeba zbraní pro Závodní strážě toho nebo onoho závodu, byly vydány a posílány na závody za souhlasu státní správy. ÚRO opakovaně zdůrazňovalo, že členem ZS se může stát jen spolehlivý a mravně zachovalý zaměstnanec pečlivě prověřený příslušnými úřady z důvodu nošení zbraně. Pistole na závodech slouží pouze k ochraně podniků a nesmí jich být použito mimo závod. ZM byly vytvořeny na ochranu národního majetku za souhlasu MV a MNO. ROH nechápe, proč některý český tisk „soustavně zneklidňuje veřejnost zprávami o Závodních strážích“, když redakce byly informovány o významu ZS a je známo, že jejich činnost je přesně vymezena směrnicemi ÚRO. Komise pro ZS ÚRO, vedená pplk. Benediktem, který je předsedou svazu zaměstnanců SNB, tak pracuje za souhlasu státní správy a ochotně vysvětlí všechny dotazy.

Odpůrci existence Závodních stráží o sobě opětovně dali vědět dokonce na parlamentní půdě. Z „*Naléhavé interpelace poslance Oty Hory a druhů vládě republiky Československé ve věci mimořádného ozbrojování závodních stráží a jiných osob v závodech*“ ze dne 16. 6. 1947 je patrná obava poslanců demokratických stran o budoucí osud republiky. Interpelace se vztahovala k důvěrnému oběžníku Krajské odborové rady v Kolíně ze dne 7. 6. 1946 adresovanému všem závodním radám v kolínském kraji, ve kterém jsou závodní rady vyzývány k nahlášení co největšího počtu závazných objednávek pistolí za cenu 775 Kčs/ks ze Zbrojovky Brno pro členy ZS i pro jiné osoby (např. pokladníky apod.), aby mohla být odeslána do Zbrojovky hromadná objednávka. Poslanec Hora se v obsahu interpelace se svými stranickými kolegy podívoval jednak tomu, proč jsou objednávky přísně důvěrné, dále tomu, proč má být v závodech proveden co možná největší počet závazných objednávek a konečně, proč mají být provedeny urychleně. Tento důvěrný oběžník způsobil údajně velký neklid mezi obyvatelstvem, a proto byla podána tato interpelace na vládu včetně celkem 10ti otázek vztahujících se víceméně k existenci a ozbrojování ZS.

V odpovědi vlády na tuto interpelaci ze dne 9. 9. 1947 bylo mj. sděleno, že se v tomto případě jedná o nákup 10.000 pistolí pro ZS objednaných s vědomím MV a MNO. Vzhledem k tomu, že úkoly ZS jsou přesně vymezeny a je nutno je řádně vybavit, nelze podle vlády dovozovat, že by v interpelaci uvedená akce ÚRO byla namířena proti jiným vrstvám obyvatelstva. MV však alespoň uložilo v dohodě s MNO všem okresním národním výborům, aby se zřetelem na již konsolidované bezpečnostní poměry a provedený odsun Němců opětovně přezkoumaly nutnost dalšího držení povolených zbraní Závodními strážemi, a aby tam, kde toho již nebude potřeba, navrhly odnětí až dosud vydaných povolení a zařídily odevzdání vojenských zbraní vojenské správě. Vláda si je vědoma, že ZS jsou značným zatížením pro národní podniky. Hodlá proto při provádění národní mobilizace pracovních sil omezit počet ZS na nejnížší nutnou míru a jejich členy zařadit do produktivní práce.

ÚRO, resp. Komise ZS, koncem listopadu 1947 vyzvala všechny sekretariáty KOR, aby v termínu do konce roku 1947 dodaly aktuální statistiky o existenci ZS v příslušném kraji,

neboť některé ZS byly zrušeny a jiné zřejmě nově založeny, aniž by o tom ÚRO vůbec věděla. Rovněž vzhledem ke skutečnosti, že stále ještě zhruba 2/3 členů ZS nebyly prověřeny, apelovala komise ZS na předložení potřebných potvrzených dokumentů o spolehlivosti jednotlivých členů, nutných k vydání průkazů, které po vidimaci na ONV legitimizovaly nošení zbraně při službě. Na základě výnosu MV z poloviny roku 1947 byly závodní rady vyzvány k odevzdání vojenských zbraní nejbližšímu vojenskému útvaru nebo na stanici SNB, jelikož bezpečnostní poměry se natolik zkonsolidovaly, že k ochraně postačí pouze pistole. Tyto krátké palné zbraně měly na sobě značku ÚRO a mohli je tak používat výhradně členové ZS.

I. 8. Vymezení ZS vůči Lidovým milicím a nástin jejich dalšího vývoje

Na přelomu let 1947/48 na krátkou dobu mizí stopy po archívních materiálech dokládajících činnost Komise ZS při ÚRO. Od února 1948 se již objevují první zmínky o vzniku a působení Lidových milicí pod taktovkou ÚV KSČ, a to ve formě, jaká je známa až do konce roku 1989. Zpočátku byly tyto jednotky nazývány buď Závodní nebo Dělnická milice. V březnu 1948 je však již použit zcela nový termín – Lidové milice, zřejmě z důvodu možné záměny a snahy o vyloučení kontinuity na původní Závodní milice, resp. Závodní stráž. Užívání všech tří uvedených termínů pro pozdější Lidové milice však pokračovalo minimálně v průběhu první poloviny roku 1948.

Pod vlivem únorových událostí a vzhledem k faktickému vzniku nových Dělnických (tedy Lidových) milicí zaslala Komise Závodních stráží dne 8. 3. 1948 všem KOR pokyny a směrnice k fungování Závodních stráží v rámcovém modelu z prosince roku 1945.⁵³ Tímto krokem se zřejmě snažila udržet svůj vliv nad ZS a zabránit chaosu, záměnám a dezinterpretacím, které se mohly vyskytnout při souběžném fungování Závodních stráží a Dělnických, resp. Lidových milicí.

Po dokumentačním a zřejmě i koncepčním vakuu ve věci ZS se ÚRO připomnělo až v roce 1949, kdy pokračovalo instruování pro zakládání ZS (vedle případných LM) s odkazem na „zostřený třídní boj“. Významnou novinkou byla skutečnost, že noční hlídači a vrátní měli být, pokud splňují fyzické předpoklady a vyhovují kádrovému výběru, zařazeni do jednotky ZS na závodě. Toto byla zřejmě již předzvěst plného zprofesionalizování Závodních stráží známá z pozdějšího období. Členové ZS tak v tomto období vykonávali funkci vrátných a nočních hlídačů, avšak část z nich ještě nadále mimo službu pracovala v normálním výrobním procesu. Náplň činnosti ZS se postupně zmenšovala a počátkem roku 1949, kdy je apelováno na důkladnou evidenci pistolí, připomíná Komise ZS, že členové stráží vykonávají službu jen v případě požáru, při střežení trestanců nebo v případě jiných neobvyklých událostí. Jinak mají být na svých pracovištích.⁵⁴

Ke koncepční reorganizaci ZS došlo na základě nařízení MV, kterým byli na podkladě Zákona o národní bezpečnosti ze dne 21. 12. 1948 povoláni k výkonu služby Závodní stráže dobrovolně se hlásící zaměstnanci příslušných podniků, kteří vyhovovali stanoveným podmínkám. ZS se budovali v součinnosti s ROH podle směrnic MV. Ústřední radě odborů a jejím organizačním složkám tak příslušela v součinnosti s bezpečnostními orgány technická a morální výstavba ZS a jejich materiální vybavení, dále provádění náboru a výběru zaměstnanců, stanovení kázeňského řádu pro ZS a konečně obhospodařování ZS včetně vedení jejich evidence. Naopak MV příslušelo stanovit služební odvislost ZS, dále stanovit služební úkoly pro ZS, stanovit směrnice pro výkon služby a způsob jejich kontroly a konečně provádění výcviku členů ZS. ZS vznikaly na popud samých podniků, hospodářských a politických činitelů kraje nebo přímo na pokyn ústředních míst v podnicích důležitých nebo velmi důležitých z hlediska obrany státu. Vrátní a noční hlídači se povahou své služby samočinně stávají členy ZS, pokud je v podniku ZS ustavena a oni vyhovují podmínkám. V podnicích velmi důležitých (dotýkají se svým obsahem výroby zájmů obrany státu) se zřizují stálé Závodní stráže, které tvoří zálohu pro případ zvýšeného nebezpečí. Výkon služby u stálých ZS je výlučným zaměstnáním ustanovených osob, resp. členů Závodní stráže a přiměřená část zaměstnanců na pracovištích tvoří zálohu. V méně důležitých podnicích se

⁵³ VOA, fond ÚRO-Org. (Komise Závodních stráží 1948), kart. 60, i.j. 237. Závodní stráže. Všem sekretariátům KOR na vědomí, 8. 3. 1948.

⁵⁴ VOA, fond ÚRO-Org. (Komise ZS 1949 – Různé směrnice), kart. 83, i.j. 262. Pokyny pro výstavbu Závodních stráží, květen 1949.

zřizují rámcové ZS, ve kterých provádějí trvale výkon služby pouze kvalifikovaní hlídači a noční vrátní, zatímco zaměstnanci vybraní do ZS zůstávají na svých pracovištích. Tyto zálohy v obou kategoriích podniků podle důležitosti se aktivují v případě zvýšeného nebezpečí. Závodní stráž včetně svého velitele je služebně podřízena bezpečnostnímu referentovi. Při KOR byli zřízeni referenti pro ZS. Podle těchto nových směrnic se členem ZS mohl stát bezúhonný zaměstnanec až od 21 let věku. Při výkonu služby jsou členové ZS zevně na prsou označeni odznakem a na hlavě černým baretem, dále mají nepromokavý plášť a vysoké gumové boty, jinak občanský oděv. MV vyzbrojí jednotky vojenskými puškami, při jejich nedostatku dodá ROH pistole, případné automaty obstará a dodá MNO v součinnosti s MV. Veškeré náklady spojené se ZS hradí provozovatel příslušného podniku, k jehož ochraně byla ZS zřízena. Podrobně bylo upraveno i případné kázeňské potrestání členů ZS. Z dalších sporých dokumentů lze vyvodit, že v určitých podnicích se členství v Závodní stráži stalo faktickým povoláním, kdy členové byli jmenováni MV, kterému rovněž podléhali.⁵⁵

Ze schůze bezpečnostní šestky pražského kraje se dovídáme o problémech při budování nových Závodních stráží. Spočívaly především v nesouhlasu jejich členů s platovými podmínkami a dále v nevyjasněných kompetencích ZS. Bylo usneseno, aby MV vypracovalo nové směrnice, přičemž je nutno vybírat „nejuvědomělejší soudruhy“. Pro první etapu bylo vybráno 15 podniků. J. Kotal upozornil, že na některých závodech staví ZS a přitom ruší LM, což se již nesmí stávat. ZS mají být složeny z „nejlepších soudruhů“ bez ohledu na jejich případné členství v LM. KV NB dodá schopné lidi na instruktáž ZS a politickou instruktáž provede krajská organizace KSČ. ZS podléhala bezpečnostnímu referentovi závodu.⁵⁶

V roce 1950 převzalo výstavbu ZS Ministerstvo národní bezpečnosti odbor VB/OP, které mělo mj. za úkol provést v roce 1951 distribuci obleků pro ZS, resp. stejnokrojů.⁵⁷ Ze situační zprávy krajského velitelství VB v Praze ze srpna 1951 je patrné, že v pražském kraji střežilo 347 podniků celkem 2879 členů ZS, přičemž z toho bylo 131 žen. ZS měly v držení 1225 pistolí, 37 pušek (ke střežení vězňů) a 12 samopalů (ke střežení letišť). Do konce roku 1951 měli mít všichni členové jednotnou výstroj. Průměrný věk člena ZS byl 50 let a jen 281 z nich bylo bezpartijních, zbytek komunisté. Největším aktuálním problémem byla velká fluktuace před vydáním nových průkazů, kdy příslušníci SNB šetřili spolehlivost osob. Projevily se tak předchozí nedostatky ve výběru členů. Největší nespokojenost panovala s jejich platy a s výstrojí. Morálka a kázeň díky tomu také nebyla na nejlepší úrovni. Po uskutečnění plánované reorganizace se předpokládalo, že se morálka zvýší, neboť bude vyřešena mzdová otázka a přísnější kádrový výběr.⁵⁸ Toto je však již naprosto jiná kapitola nesouvisející s tématem Lidových milicí, které se mezitím ubíraly svým vlastním, i když zpočátku komplikovaným, životem.⁵⁹ Závěrem lze konstatovat, že v počátcích původně dobrovolné členy Závodních milicí (resp. Závodních stráží) vystřídal po roce 1948 profesionální strážník pod totožným názvem Závodní stráž.

---

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ NA, fond 05/11 (Branné a bezpečnostní oddělení ÚV), sv. 28, i.j. 184, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní šestky, konané dne 13. 9. 1949.

⁵⁷ VOA, fond ÚRO-Org. (Komise ZS 1950 – Rozmnoženiny), kart. 102, i.j. 349. Stejнокroje pro členy Závodních stráží.

⁵⁸ NA, fond 05/11, sv. 28, i.j. 184, Závodní stráž – situační zpráva pro KB-5, 17. 8. 1951.

⁵⁹ Stručnou genezi a problémy Závodních stráží z počátku 50. let shrnuje a návrhy řešení nastiňuje dokument vypracovaný v polovině srpna 1951. Návrhy na řešení předložil v únoru 1952 tehdy čerstvě jmenovaný velitel VB poslanec Jan Janulík, do té doby velitel LM. Jeho koncepce úpravy poměrů ZS však MNB zamítlo. ABS, fond A2/1, i. č. 1920, Zpráva o stavu závodních stráží a návrhy na zlepšení služby, 14. 8. 1951. Tamtéž: i. č. 94, Zápis ze schůze kolegia MNB ze dne 31. 7. 1952, Závodní stráž – úprava jejich poměrů, 31. 7. 1952, Závodní stráž a závodní ochrana – úprava jejich poměrů, 5. 6. 1952.

II. Vznik a formování Lidových milicí 1948-1949

II. 1. Zrod Lidových milic v únoru 1948

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, představitelé zejména národně socialistické a lidové strany viděli v Závodních strážích po roce 1945 potenciální hrozbu pro tehdejší již tak zdeformovanou demokracii. Postupně od roku 1945 došlo k podstatnému snížení početních stavů členů těchto stráží.⁶⁰ Komunistická strana se však nikdy nevzdala plánu na vytvoření ozbrojených oddílů „dělnické třídy“. Myšlenka bezprostředního ozbrojení dělníků tak zesílila znovu ve druhé polovině roku 1947 s blížícím se mocenským rozuzlením, které určilo neradostnou cestu Československa po dalších 40 let.

Počátkem února 1948 rozhodl ÚV KSČ, aby stranické organizace v závodech zřizovaly tzv. strážní oddíly, které byly složené z komunistů a jejich sympatizantů. Valná většina členů se rekrutovala především z příslušníků Závodních milicí, resp. Závodních stráží. KSČ se tak systematicky připravovala na rozhodující boj o politickou moc. Úkolem těchto zatím neozbrojených a nepočetných oddílů bylo na příkaz stranických orgánů obsadit průmyslové podniky, nepouštět do nich nikoho jiného než kmenové zaměstnance, případně zasahovat i mimo objekty továren. Tyto skupinky se staly personálním zárodkem budoucích Lidových milic, přestože komunističtí historiografové tyto strážní oddíly, stejně tak jako i Závodní stráž (resp. milice), striktně od pozdějších Lidových milicí kvůli plnění „kvalitativně jiných funkcí“ oddělovali. Komunistická strana nicméně vycházela při ustavování Lidových milicí v roce 1948 z praktických zkušeností a z činnosti těchto složek. Rozhodnutí ústředního výboru KSČ o založení Lidových milicí odpovídalo tezím VII. kongresu Kominterny z roku 1935, v nichž se hovořilo o nutnosti vytváření „*dělnických ozbrojených orgánů jako protiváhy reakčním silám a tendencím pravicových stran a organizací*“.⁶¹ Založení milicí bylo nedílnou součástí předem připravovaného a plánovaného komunistického převratu.

Po jednání vlády 17. února 1948 dalo vedení KSČ pokyn ke zformování již existujících strážních oddílů, jejichž úkolem bylo společně se Závodními strážemi kontrolovat podniky a zamezit případnému narušování výroby. Kromě strážních oddílů se vytvářely i skupiny komunistů a jejich sympatizantů, které setrvaly v pohotovosti na svých závodech i mimo pracovní dobu.

---

⁶⁰ Závodní milice mohly mít v době svého poválečného formování údajně asi 40.000 příslušníků. V roce 1946 byly jen v Praze organizovány Závodní stráže na 138 závodech. Sova, František.: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 24.

⁶¹ Komunističtí historiografové, pokud se vzájemně opisující autoři dobově poplatných děl o Lidových milicích dají vůbec takto nazývat, viděli předpoklad vzniku a existence ozbrojených dělnických jednotek v dílech klasiků marxismu-leninismu. Mars i Engels dospěli k závěru, že k zabezpečení výsledků revoluce před jejím ohrožením vnitřními a vnějšími silami, bude nutno odstranit armádu a policii a nahradit je orgány „dělnické moci“ a vlastní vojenskou organizací budovanou na základě všeobecného ozbrojení obyvatel, resp. dělníků. To znamená, že „dělnická třída“ měla po „vítězné revoluci“ organizovat svůj vlastní systém obrany. Lenin zdůrazňoval důležitost výstavby ozbrojených sil „dělnické třídy“ a předpokládal, že tyto oddíly budou budovány na miličním principu. Novák, Miroslav: Lidové milice - historie a současnost. Horizont, Praha 1977, s. 8-9.

Dne 20. 2. 1948, tedy v době podání demise 12 ministrů demokratických stran, vyhlásil ministr vnitra pohotovost SNB na celém území republiky.⁶² ÚV KSČ vydal pokyn na přeměnu strážních oddílů v zesílené pohotovostní oddíly, které se měly připravit nejen na střežení závodů, ale na rozdíl od existujících Závodních stráží i k zásahu mimo objekty továren v zájmu potlačování případných nepokojů. Do těchto oddílů vstupovali především komunističtí aktivisté, včetně žen, a vznik jednotek řídily přímo výbory základních organizací KSČ podle direktiv nadřízených stranických orgánů. Tyto orgány také jmenovaly jejich vedoucí funkcionáře. Pohotovostní oddíly, zhruba třikrát početnější než původní strážní oddíly, vznikaly nejen v Praze, ale i v dalších místech republiky. Také v bratislavských závodech došlo k rozšíření oddílů Závodních stráží a k jejich posílení partyzánskými veliteli.

O den později, 21. února 1948, svolalo vedení krajského výboru KSČ v Praze všechny velitele zformovaných pohotovostních oddílů. Na schůzi se rozhodlo odstranit dosavadní organizační nejednotnost a přejít na systém vojenské organizace. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ rozhodlo o přeměně oddílů na jednotky Lidových milicí.⁶³ Tento den je považován za oficiální datum vzniku LM. Pod velením komunistů se jednotky vytvářely ve většině průmyslových závodů, přičemž se přijímali zprvu i bezpartijní a členové jiných politických stran, kteří měli patřičnou důvěru. Milicionáři měli chránit závody a zamezit „provokacím“, případně spolu s jednotkami SNB předejít možnosti ozbrojené akce sympatizantů stran, jejichž ministři podali demisi. Zastřená funkce milic však byla jiná, zastrášovací. LM se staly ozbrojeným nástrojem nátlaku KSČ s předpokladem zásahu v ulicích mimo objekty továren, přestože k dispozici měly prozatím jen zbraně Závodních stráží. Podle pamětníků docházelo například i k tomu, že do Lidových milicí přešla celá Závodní stráž. Nevedly se však žádné záznamy, jednotky většinou vznikaly bez jakýchkoliv písemností a téměř všechny pokyny se předávaly osobně nebo telefonicky.⁶⁴ Počet milicionářů v Praze, v místě hlavního politického střetu, se předpokládá v síle 6.000–7.000 členů. Všechny oddíly a štáby LM se budovaly jako přímá součást stranických organizací.⁶⁵

22. února se v Praze vytvořil Hlavní štáb Lidových milicí, který se pod přímým vedením ÚV KSČ stal operačním a řídicím centrem činnosti milic. Měl za úkol koordinovat akce Lidových milicí s opatřeními pohotovostních útvarů SNB a velitelstvím SNB v Praze.⁶⁶

⁶² K opatření učiněným odd. III/2 MV ve dnech 20. 2. – 1. 3. 1948 se podrobně vyjadřuje zpráva: ABS, fond A2/1 (Sekretariát MV 1945-59), i. j. 1841, Zpráva o průběhu opatření, 8. 3. 1948.

⁶³ Zpočátku se ještě užívaly termíny Závodní milice nebo Dělnická milice, což dokládá ideovou a personální kontinuitu s oddíly Závodních stráží (dříve Závodních milicí).

⁶⁴ Liška, František.: Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve středočeském kraji. Středočeské nakl. a knihkupectví v Praze, Praha 1987, s. 34.

⁶⁵ Od 21. února držela služby ve Slovanském domě v Praze skupina kladenských dělníků jako nejbližší ochrana ústředního a krajského sekretariátu KSČ. Až 24. února ji vystřídali pražští milicionáři. Sto třicet jich nastoupilo z ČKD Vysočany a stejný počet byl z Automobilových závodů Klementa Gottwalda. Liška, František.: Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve středočeském kraji. Středočeské nakl. a knihkupectví v Praze, Praha 1987, s. 35.

⁶⁶ HŠ LM rozhodl vytvořit sedm center LM v Praze - sedm oblastních velitelství LM (v čele s veliteli a zástupci oblastních štábů) dle principu důležitosti objektů a materiálních možností:

I. oblast – závod J. Dimitrova v Letňanech, Letňanské strojírny, Pal Kbely, Cukrovar a rafinérie cukru v Čakovcích

II. oblast (1.500 osob - nejpočetnější) – ČKD Stalingrad, Automobilové závody K. Gottwalda, Tesla, Středočeské strojírny

III. oblast – ČKD Sokolovo

IV. oblast – ČKD Dukla (výše uvedené 4 oblasti byly lokalizovány v dělnických čtvrtích ve východní části Prahy s celkovým počtem cca 3.500 mužů)

V. oblast – Závody 9. května, Plynárna K. Gottwalda v Praze Michlí, TOS Pankrác, Regula (operační prostor na Tylově náměstí)

Předsednictvo ÚV KSČ pověřilo pražský krajský výbor KSČ pověřen budováním jednotek LM v závodech. Velitelem hlavního štábu LM v Praze se na návrh V. Noska stal Josef Pavel,⁶⁷ zástupcem velitele František Kriegel, politickým komisařem Josef Smrkovský, jeho zástupcem pak Josef Hulínský, funkci náčelníka štábu LM zastával příslušník SNB mjr. Miroslav Duda a operačním důstojníkem byl major SNB Antonín Paducha.⁶⁸ Při ÚV KSČ se sešla dne 22. února organizační komise o osmi členech, ve které zasedal mj. Jindřich Veselý⁶⁹, a která se měla postarat o vyzbrojení členů vznikajících miličních jednotek.⁷⁰ A. Zápotocký na sjezdu závodních rad a odborových skupin dne 22. 2. 1948 varovně deklaroval: „...naši příslušníci pracují ve všech zbrojařských závodech. Dnes není pro nás ozbrojení dělníků žádným problémem. Vyrábíme zbraně, a proto je máme také v rukou.“⁷¹ Faktické vyzbrojení milic zajistil komunistický ministr vnitra Václav Nosek, když v Praze kontaktoval jednoho z ředitelů brněnské Zbrojovky – komunistu – který dodávky zbraní slíbil zajistit.⁷²

Od 23. února až do 25. února probíhala nakládka a odvoz zbraní z brněnské Zbrojovky. Již od 23. února se z Brna do Prahy v koloně 33 nákladních aut doprovázených příslušníky SNB převáželo 10.000 pušek a 2.000 samopalů.⁷³ Doprava zbraní se však zdržela, neboť kolona aut těžce projížděla sněhem. Se zbrojíři na zemském velitelství SNB proto Josef Pavel ještě před příjezdem kolony osobně projednal, jak proběhne převzetí zbraní a příprava k vyzbrojení milicionářů, aby se vyrovnalo zdržení vzniklé dopravou. Zbraně byly následně spěšně vyloženy a vyčištěny za účelem případného rychlého použití, aby mohly být opět naloženy na vozy podle

---

VI. oblast – Strojírny W. Piecka, Vagónka Tatra – Smíchov, Křižík Praha, Barrandovské ateliéry, Smíchovský pivovar (operační prostor na Karlově náměstí)

VII. oblast – Závody J. Švermy Jinonice, Meopta Košice (operační prostor na Smíchově a na Malé Straně).

Hlavními zásadami při vytváření oblastí byla především síla a aktivita komunistů v jednotlivých závodech, důležitost objektů, materiální možnosti apod. V každé oblasti byl ustaven oblastní štáb LM, do jehož čela byl jmenován velitel a politický instruktor. Oblastní štáby a milicionáři, zařazení do oddílů, podléhali přímo hlavnímu štábu a nesměli bez vědomí velitelů opustit pracoviště. Tím byla zajišťována neustálá pohotovost Lidových milic. Unger, Antonín: Dělníci ve zbraní. Profil, Ostrava 1988, s. 39.

⁶⁷ Josef Pavel (1908-1973), od listopadu 1948 náměstek MV, koncem srpna 1950 odvolán a prozatímním velitelem PS, pro konflikty s Karlem Švábem na vlastní žádost z funkce uvolněn, v únoru 1951 zadržen a vyšetřován, obviněn z trockismu, koncem roku 1953 odsouzen na 22 let, v říjnu 1955 zproštěn všech obvinění, v roce 1968 do invaze ministrem vnitra: Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989. Ministři a jejich náměstci. Red. Jaromír Kalus, Ústav pro studium totalitních režimů ČR, Praha 2009.

⁶⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1 (Generální sekretariát ÚV KSČ 1945-51), sv. 43, a.j. 328, Velitelé, důstojníci a členové štábu ZM Praha, nedatováno. Štáb LM čítal včetně písařek celkem 12 osob. První tři ze jmenovaných jsou paradoxně neodmyslitelně spjati s pozdějšími „reformními“ událostmi v roce 1968. Josef Smrkovský už jako předseda Zemského národního výboru v roce 1945 i přes oprávněnou kritiku některých svých bývalých partnerů a dokonce i A. Zápotockého dělal vše možné, aby v závodech zůstaly dělníkům zbraně k ostraze podniků. Vrabc, Václav: Vybočil z řady. Naše vojsko, Praha 1991, s. 66. Antonín Paducha o pár měsíců později vedl sektor ochrany odboru StB.

⁶⁹ Jindřich Veselý o pár měsíců později jako přednosta odboru řídil celou Státní bezpečnost.

⁷⁰ Veselý, Jindřich.: K historii vzniku Lidových milic. In: Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 35. Veselý popisuje podrobnosti týkající se sehnání zbraní pro LM.

⁷¹ Sova, František.: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 23. F. Sova uvádí jako zdroj své práce blíže neidentifikovanou diplomovou práci: Weis R., Lidové milice ČSSR, Praha 1967.

⁷² O 15 let později při rozhovoru pro deník Mladá fronta podal Josef Pavel svou ideologicky podbarvenou verzi vzniku LM v únoru 1948. Důvody vzniku LM argumentačně podložil neověřenými informacemi o tom, že vedení národně socialistické a lidové strany chtěla řešit vládní krizi „ozbrojenou cestou“: Hovoříme se soudruhem Josefem Pavlem, který velel štábu Lidových milic v únoru 1948 (rozmlouval Josef Tichý). Mladá fronta, 24. 2. 1963, č. 48, 19. ročník.

⁷³ Někdy uváděno datum 22. 2. 1948, viz Novák, Miroslav: Lidové milice - historie a současnost. Horizont, Praha 1977, s. 16.

výzbrojního plánu hlavního štábu Lidových milicí. Na jednotlivých vozech se nacházela výzbroj s přesným určením pro oblasti a závody podle počtu milicionářů. Štáb LM rozhodl, že v případě potřeby dojde k vyzbrojení 7.000 milicionářů prvního sledu a podle potřeby k následnému ozbrojení i dalších oddílů. Štáb rozhodl, aby se samopaly milicionářům prozatím nevydávaly. Mnozí totiž neměli příslušný výcvik a existovalo nebezpečí úrazu. Vedení strany se rovněž obávalo toho, aby případné „*neštěstí nezneužila reakce*“ proti komunistům a neobvinila je, že „*střílejí do lidu*“.⁷⁴ Náboje do zbraní se dovezly z Vlašimi. Až do dalšího rozhodnutí zůstaly zbraně i s municí a příslušenstvím v objektu zemského velitelství SNB v Praze-Bubenči.

---

⁷⁴ Pavel, Josef: Hlavní štáb Lidových milicí v Únoru. Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 23.

II. 2. Faktické zapojení milicionářů do únorových událostí

23. února se ve vybraných závodech intenzivně pokračovalo v ustavování miličních jednotek, které se začaly utvářet i v jiných městech. Již v odpoledních hodinách se jednotky LM personálně a organizačně vybudovaly, přičemž k dispozici byly nejen jednotné plány dalšího postupu, ale počítalo se i se zajištěním mobility jednotek. Činnost milic se orientovala na případné zásahy uvnitř města, což komunistická propaganda zdůvodňovala zabráněním chaosu a „zajištěním klidu a pořádku“. Příslušníci Lidových milicí tak v Praze kontrolovali závody a jejich okolí, posilovali hlídkovou službu SNB v centru města, sledovali výpadové silnice, hlídkovali na pražských mostech a dalších strategických místech, to vše zatím beze zbraně, pouze s červenou páskou na rukávě.

Pracovníci štábu začali organizovat zásobování milic, v případě bojů museli jednotkám zabezpečit stravu, oděv a ubytování. Proto zajistili zásobovací základny, kuchyně i dopravu proviantu. Velká pozornost se věnovala spojovací službě. Hned v pondělí 23. února 1948 si hlavní štáb Lidových milicí pozval velitele oblastí, seznámil je s úkoly a dojednal s nimi hesla pro telefonické spojení a způsoby předávání rozkazů v nepředvídaných případech. Každé oblastní velitelství Lidových milicí vyslalo do hlavního štábu permanentní motorizovanou spojku, která měla za úkol předávat oblastním velitelům písemné rozkazy hlavního štábu. Významnou roli sehrála zpravodajská činnost hlavního štábu Lidových milicí, kterou řídil Jiří Hošek.⁷⁵ Ta měla velmi rozsáhlé pole působnosti a členila se do několika částí. Hlavní štáb dostával zprávy od oblastních velitelů, kteří je získávali svou informační službou. Cenné zprávy přinášeli komunisté, kteří pracovali mezi studenty, kterým se v průběhu těchto dnů několikrát podařilo zorganizovat několikatisícovou demonstraci. Hlavní štáb LM požadoval informace i z kasáren, aby mohl zasáhnout, kdyby se tam demokraticky smýšlející důstojníci pokusili o ozbrojené akce. Informační důstojník hlavního štábu si na nejdůležitějších místech v Praze, např. naproti kasárnám a jiným důležitým budovám, vytvořil zpravodajskou službu hlavního štábu. Tato služba neustále podávala telefonické zprávy, ať již z veřejných automatů nebo z bytů komunistů, o tom, co se kde dělo. Nejvýznamnější informace dostával hlavní štáb od komunistů z SNB a armády. Hlavní štáb znal tedy situaci na pražských ulicích a mohl tak vždy během několika minut zjistit, jaký je průběh demonstrací nebo jiných událostí v celé Praze. Na některých důležitých místech operovaly pěší spojky, které kontrolovaly i postranní ulice, v nichž se demokraté pokoušeli organizovat demonstrace. Hlavní štáb Lidových milicí byl proto neustále pohotově informován o směru, síle a charakteru všech demonstrací a mohl ihned vydávat potřebné rozkazy a pokyny. Velitelství milicí ve spolupráci s pohotovostními oddíly SNB uzavřelo některé mosty přes Vltavu v blízkosti Hradčan, aby případné demonstrace studentů nemohly ze Starého města pokračovat směrem k sídlu prezidenta.⁷⁶

Když sjezd závodních rad rozhodl uskutečnit 24. února mezi 12. a 13. hodinou manifestační jednohodinovou generální stávkou, zapojili se do její přípravy i členové Lidových milicí. Hlídkovali ve svých závodech a okolí, stejně jako v centru města s příslušníky SNB, i jako přímá ochrana ústředního a krajského sekretariátu KSČ. Ještě v úterý 24. února 1948 byly provedeny v plánech některé změny směřující k tomu, aby se vyzbrojilo co nejvíce milicionářů

---

⁷⁵ Jiří Hošek (1922–2003), od roku 1945 příslušník ministerstva vnitra, od května do listopadu 1968 náčelník sekretariátu MV.

⁷⁶ K průběhu hodin a dní během zakládání jednotek LM se v následujících letech vyjádřili pamětníci, v čele s velitelem hlavního štábu LM Josefem Pavlem, tehdejšími vedoucími vojenského a bezpečnostního oddělení ÚV KSČ. Pavel, Josef.: Hlavní štáb Lidových milicí v Únoru. Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 23-24. Tyto paměti nechal editor J. Sýkora přetisknout z časopisu Lidová armáda, Praha 1963, čís. 2.

v těch oblastech, které se nacházely nejbližší objektům případných operací. Například pro VII. oblast v prostoru Malé Strany se počítalo s plným počtem zbraní, zatímco I. oblast, která sdružovala závody v Čakovících a ve Kbelích, dostala na 1.800 mužů jen něco přes 1.300 pušek, vytvářela se tam větší rezerva pro druhý sled. Pro II. a III. oblast, které byly výhodně položeny a měly dostatek dopravních prostředků, byl určen plný počet zbraní. Hlavní štáb připravoval vše tak, aby Lidové milice v případě potřeby nastoupily do svých operačních prostorů nejpozději do dvou hodin. V hlavním štábu proto neustále čekaly spojky, které měly v případě potřeby dovézt zbraně do závodů. Milicionáři mezitím zůstávali nepřetržitě na svých pracovištích, takže mohli kdykoli nastoupit do akce.⁷⁷

K samotné distribuci zbraní mezi členy LM nejen v Praze, ale i v dalších větších městech, došlo ve středu 25. února 1948, když o tomto aktu rozhodlo předsednictvo ÚV KSČ během předchozí noci. Hlavní štáb LM vzápětí připravil plány pro nasazení jednotek. V dopoledních hodinách informoval hlavní štáb velitele všech sedmi oblastních štábů milic o rozhodnutí vyzbrojení a vydal směrnice pro převzetí a přepravu zbraní do závodů. V Praze dostali členové LM 6.000 pušek a ke každé po deseti nábojích. Kromě toho, jak již bylo zmíněno, disponovali milicionáři také výzbrojí Závodních stráží. Velitelé jednotlivých oblastí obdrželi rozkazy pro použití zbraní. Pokyn k jejich užití mohl dát jen hlavní velitel štábu LM. Instruktaž pro zacházení se zbraněmi proběhla bleskově. Do 17. hodiny se ozbrojené jednotky připravily k nástupu do vnitřní Prahy v případě, že by prezident Beneš odmítl přijmout demisi ministrů demokratických stran. Milicionáři tak mohli ihned reagovat na vývoj mocenské situace a v případě potřeby demonstrovat svoji sílu v ulicích.⁷⁸

Mezitím se asi 3.000 demokraticky smýšlejících studentů shromáždilo na Malé Straně a zamířilo Nerudovou ulicí na Pražský hrad podpořit prezidenta Beneše. Proti studentům se postavili příslušníci SNB. Hlavní štáb Lidových milicí došel k závěru, že je nutné požádat vedení KSČ o povolení k zásahu ozbrojených Lidových milicí a návrh předložil k posouzení. Po schválení plánu příslušníci SNB podporovaní již vyzbrojenými jednotkami milicionářů asi o 400 členech spojenými silami proti studentskému průvodu brutálně zaútočili. Účastníky pochodu se jim podařilo rozehnat, stejně jako dav studentů, který mezitím přišel na Hradčanské náměstí od Pohorelce. Do únorových událostí milice jinak fakticky vojensky nezasáhly, ale nesporně důležitá byla jejich odstrašující role. Po přijetí demise a jmenování nové vlády uskutečnily téhož dne ve večerních hodinách Lidové milice a útvary SNB demonstrační pochod Prahou z Václavského na Staroměstské náměstí. Po přečtení pochvalného rozkazu z úst Gottwalda na balkonu paláce Kinských na Staroměstském náměstí se milice vrátily do svých závodů, kde určené jednotky zůstaly v pohotovosti.⁷⁹ Jiné útvary stále vykonávaly hlídkovou službu v centru města.

---

⁷⁷ Pavel, Josef: Hlavní štáb Lidových milicí v Únoru. Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 29-30.

⁷⁸ ABS, fond A17, i. j. 19, Štáb ZM: Rozkaz č. 1, 25. 2. 1948.

⁷⁹ Text projevu A. Zápotockého přednesený z pozice předsedy ROH rovněž z 25. 2. 1948 se zachoval v NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/35 (A. Zápotocký), sv. 12, a. j. 511, Dík závodním milicím a SNB, 25. 2. 1948.

II. 3. Prvotní koncepce LM

Díky velmi účinné strategii ozbrojení sympatizantů KSČ přijalo předsednictvo ÚV KSČ 26. února usnesení o zakládání dobrovolnických jednotek Lidových milicí na celém území Československa. Dále doporučilo, aby se k tomu využilo zkušeností pražských milicionářů. Podle usnesení měly vzniknout pohraniční milice složené z komunistů a ve velkých podnicích se měly zřídit stanice SNB, jejichž zálohy by tvořili právě členové milicí.⁸⁰ Útvary LM však vznikaly mimo Prahu již dříve.⁸¹ Na organizování tvořících se jednotek Lidových milicí se rovněž podíleli komunističtí příslušníci armády. Například v Bratislavě funkci velitele Lidových milic vykonával člen „oblastního vedení stranické práce“ štábní kapitán Viliam Šalgovič.⁸² Velitel posádky v Hradci Králové, plukovník Josef Prokop⁸³, dal tvořícím se místním jednotkám Lidových milicí k dispozici zbraně z arzenálu hradecké posádky. Z armádních skladů se také dozbrojovaly jednotky Lidových milicí v Praze a v Bratislavě.⁸⁴

Odpoledne 27. února 1948 obdržel hlavní štáb milic standartu krajského výboru KSČ Praha jako „*morální ocenění zásluh jednotek a štábů LM na politickém vítězství dělnické třídy i ostatních pracujících*“.⁸⁵ Dne 28. února se na Staroměstském náměstí v Praze konala přehlídka oddílů milic a útvarů Sboru národní bezpečnosti. Jednotky LM se poprvé organizačně zformovaly ve větší celky, když 14 praporů se seřadilo v desetistupech s příslušníky SNB. K nastoupeným ozbrojencům promluvil K. Gottwald, jehož řeč byla považována za první programovou směrnicí Lidových milic.⁸⁶ Gottwald vyzval přítomné k další podpoře politiky KSČ. Před shromážděnými promluvil i A. Zápotocký a ministr vnitra V. Nosek.⁸⁷ Podobně jako v Praze prošli příslušníci LM a SNB ulicemi Hradce Králové, Brna, Ostravy, Bratislavy a jiných měst, aby hrozivě demonstrovali před občany svoji sílu a odhodlání udržet KSČ u moci za každou cenu.

---

⁸⁰ V usnesení PÚV je pro Lidové (resp. Dělnické) milice používán termín Závodní milice. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1 (Předsednictvo ÚV KSČ 1945-54), sv. 2, a.j. 107, Zápis č. 11, 26. 2. 1948.

⁸¹ Na Ostravsku se milicionáři kromě hlídkové činnosti soustředili na střežení vlastních závodů a důležitých objektů, jako byly např. elektrické rozvodny, kompresorovny, kotelny, sklady, železniční objekty a železniční zabezpečovací zařízení. Milicionáři na šachtách hlídali důlní technická zařízení. Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 58.

⁸² Viliam Šalgovič (1919-1990), později nechvalně proslulý slovenský komunistický politik ve vysokých funkcích, který se podílel mj. na přípravě a provedení invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968.

⁸³ Plk. Josef Prokop (1897-1976), mj. v období 1951-56 byl velitelem Krajské vojenské správy Brno.

⁸⁴ Lipták, Ján, Špičák, Milan: Únor 1948 a československá armáda. In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 162-163.

⁸⁵ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 45.

⁸⁶ Část projevu K. Gottwalda na přehlídce SNB a LM na Staroměstském náměstí 28. února 1948:

Příslušníci sboru národní bezpečnosti a dělnických milicí! Dovolte mi, abych dnes, kdy jsme již úspěšně odrazili reakční úklady proti naší republice a kdy opět nastupujeme k další svorné práci na výstavbě našeho domova, dovolte mi, abych opakoval pozdrav, který zněl ještě před několika dny ve vzrušených pražských ulicích: Ať žije Sbor národní bezpečnosti! Ať žijí dělnické milice! Ať žije ozbrojený lid hájící svou republiku před zpátečníky a rozvrtníky! Dovolte mi též, abych vyslovil vřelé díky vám, útvarům SNB a dělnických milicí, které hrály opravdu čestnou úlohu v kritických událostech, pomohly zmařit plány reakce a zajistily klidný a spořádaný průběh událostí.[...]. A nakonec bych chtěl ještě vyzvednout: Stojíte tu dnes věrně bok po boku příslušníci SNB a dělnických milicí jako ztělesnění lidové obrany vnitřního pořádku ve státě. Střežte všichni jako oko v hlavě tento svazek lidu s bezpečnostními orgány! Nikdy již se nesmí nikomu podařit tento svazek roztrhat a postavit obě strany proti sobě. Postupujte i nadále v nejužší spolupráci, společně braňte klid republiky a tvůrčí budovatelskou práci lidu!

Sýkora, Jan: Pražské milice v Únoru. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964.

⁸⁷ Projev A. Zápotockého: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/35 (Antonín Zápotocký), sv. 12, a.j. 511, Děk Závodním milicím a SNB, 25. 2. 1948.

Oddíly milicí nebyly ve srovnání se stálými ozbrojenými silami nijak početné: na celém území republiky se jednalo asi o 15.000 až 18.000 mužů, přičemž nejsilnější zastoupení měly v Praze – asi 6.550 příslušníků.⁸⁸ I přes relativně malý početní stav, nedostatečnou odbornou připravenost a výcvik pro plnění případných bojových úkolů, představovaly jednotky LM v únorových dnech silnou morální i propagandistickou podporu nastupující komunistické totalitě. Na ozbrojené milicionáře jako na celek se KSČ mohla, na rozdíl od ostatních ozbrojených složek, zejména armády, stoprocentně spolehnout, z čehož se po další čtyři desetiletí odvíjel i rozvoj tradic LM. Vznik milicí v žádném případě nebyl náhodným či dočasným opatřením, ale zcela promyšleným aktem k trvalému vyřešení politické situace ve prospěch komunistů. Zcela nepochybně se jednalo o svévolné rozhodnutí komunistické strany. Založení milic tvořilo jedno z řady opatření KSČ, které přispělo přinejmenším k zastrašení demokratické opozice.

Začínající adorace lidového milicionáře se stala zprofanovaným symbolem „*vítězství komunistické strany, dělnické třídy a ostatních pracujících Československa nad reakčními silami v únoru 1948*“.⁸⁹ Stovky ulic, náměstí i škol v celé republice se přejmenovávaly podle názvu těchto jednotek.

V následujících měsících se začala utvářet koncepce Lidových milic. Na poradě sekretářů, instruktorů a vedoucích oddělení sekretariátu ÚV KSČ dne 1. 3. 1948 zazněl z úst Rudolfa Slánského plán použití Dělnických milicí proti „vnitřnímu nepříteli“. Při plošném zakládání jednotek v závodech i v pohraničí se jejich členy měli stát pouze prověřeni komunisté, přestože se toto pravidlo zpočátku nedodržovalo. Samotná existence milic měla zastrašit dosud váhající či případné odpůrce nově nastoleného režimu.⁹⁰

Počátkem března 1948 se oblastní velitelé LM na krajských výborech strany seznámili s rozhodnutím ÚV KSČ, že Dělnické milice zůstanou v závodech nastálo.⁹¹ Předsednictvo ÚV KSČ ocenilo vystoupení milicionářů prostřednictvím děkovného dopisu z 8. března 1948 a pobídlo k dokončení organizace těchto jednotek. Velitel Josef Pavel s odkazem na pokyn R. Slánského (pravděpodobně ze 7. 3.) předložil seznam 5ti osob, které se v únorových dnech zvláště „osvědčili“.⁹²

Z represivní pozice milicionáři spolu s příslušníky SNB dohlíželi v březnu 1948 na průběh pohřbu ministra Jana Masaryka, podobně jako v červnu 1948 na XI. Všesokolský slet v Praze a v září na pohřeb Edvarda Beneše.

---

⁸⁸ Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973.

⁸⁹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 60.

⁹⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 018 (Celostátní porady a konference 1945-64), sv. 2, a.j. 17, Porada krajs. sekretářů, instruktorů a vedoucích oddělení sekr. ÚV, 1. 3. 1948.

⁹¹ Kotva, Alois: Tři únorové dojmy. In: Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 144-145. Alois Kotva, pozdější velitel hlavního štábu LM, vedl v únoru 1948 V. pražskou oblast.

⁹² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a.j. 328, 8. 3. a 9. 3. 1948.

II. 4. Začlenění do struktury ministerstva vnitra

V březnu 1948 došlo k převedení milicí z ÚV KSČ na ministerstvo vnitra, kde se vytvořilo zvláštní oddělení pro řízení jejich výstavby, výcviku a činnosti pod názvem BP-9. Odpovědnost za veškerou činnost milicí i za jejich přípravu a zabezpečení tak příslušela místním a vyšším velitelům SNB. Štáby Lidových milicí v okresech a krajích však sídlily na okresních a krajských výborech strany.

Koncem dubna 1948 dosáhly počty milicionářů celkové výše 43.550 osob. Z tohoto množství patřilo 10.000 členů v pohraničních oblastech k tzv. Osadním milicím. Tyto jednotky se však nacházely teprve v počáteční fázi výstavby zejména v severních a severozápadních Čechách a na jižní Moravě. Plánovalo se vyzbrojit ještě zhruba 14.300 milicionářů, ale ve skladech se nacházelo pouze 10.765 pušek. Zbývalo tak sehnat zbraně pro dosud 3.550 neozbrojených příslušníků. V samotné Praze se (bez započítání VII. oblasti) evidovalo celkem 5.594 kompletně vyzbrojených milicionářů, na rozdíl od ostatních krajů, kde zatím vyzbrojování všech členů jednotek neskončilo.⁹³

Dne 6. května 1948 vydalo ministerstvo vnitra zemským národním výborům a zemským velitelstvím SNB podrobné směrnice k budování Osadních milicí (OM), které měly vznikat z původních zemědělských stráží zejména v českých pohraničních oblastech.⁹⁴ Směrnice stanovily jejich úkoly, organizace, výstroj a výzbroj, označení jednotek i jejich příslušníků, kteří ještě nemuseli být členy KSČ. Na všech stupních se OM podřízovaly veliteli SNB, resp. ministerstvu vnitra. Měly střežit zejména státní statky, ale i soukromý majetek, vyvíjet zpravodajskou činnost, posílit ostrahu státních hranic včetně možnosti zadržovat „podezřelé osoby“, posílit bezpečnost v pohraničí a v neposlední řadě zajišťovat tamní komunistický vliv.⁹⁵

Ve svém počátečním vývoji narazily Lidové milice na řadu problémů, mezi něž patřilo i špatné technické vybavení a způsoby taktického výcviku. Jako další rušivý činitel vývoje Lidových milicí se dle komunistických historiografů jevila závislost na orgánech státní moci a chybné začlenění Lidových milicí k bezpečnostním orgánům. Lidové milice se nebudovaly proto, aby nahrazovaly SNB nebo armádu, ale proto, aby ve spolupráci s těmito dvěma silovými složkami zabezpečovaly udržení KSČ u moci jako „nejtvrdší a nejpevnější ozbrojené jádro KSČ“.⁹⁶ Zatímco velitelství tvořících se jednotek Lidových milicí v okresích a krajích měla svá sídla na okresních a krajských výborech strany, hlavní velitelství Lidových milicí sídlilo v ministerstvu vnitra. Přestože bylo vnitro obsazeno straníky, tato koncepce znamenala, že se LM na svém nejvyšším stupni vymykaly přímému vlivu Ústředního výboru KSČ. Navíc nebyla sjednocena výzbroj a neexistoval cíl výcviku. Lidových milic se využívalo k „pohotovostem“, které se svou povahou podobaly normálním služebním povinnostem příslušníků SNB. Proto se i mezi vedoucími členy KSČ vyskytly hlasy „nač ty Lidové milice

⁹³ Konkrétní tabulkové i faktické počty naplněnosti Lidových i Osadních milicí v jednotlivých 16ti českých krajích (částečně včetně personálního obsazení štábů) a příslušných okresech: NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. Lidové milice, Přehled o výstavbě lidových a osadních milicí v Čechách a na Moravě, 28. 4. 1948. Např. velitelem krajského štábu LM v Ústí nad Labem byl Oskar Valeš, pozdější zakladatel komunistické rozvědky.

⁹⁴ Tyto směrnice platily do roku 1949, kdy byly nahrazeny novými směrnicemi MV o ustavení milic. Po roce 1953 se Osadní milice postupně rušily a jejich členové přecházeli do závodních jednotek nebo k pomocné stráží VB. Na Slovensku se tyto OM prakticky ani nevytvořily.

⁹⁵ Problematiku OM zpracovával na MV mjr. Antonín Paducha na oddělení III/8, referát Lidových milic. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a.j. 328, Osadní milice – organizace, 6. 5. 1948.

⁹⁶ Tichý, L.: Lidové milice – ozbrojený sbor KSČ. In: Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 168.

vlastně jsou“.⁹⁷ Jasnou koncepci dal Lidovým milicím teprve IX. sjezd KSČ konaný koncem května 1949, na němž Gottwald vyzdvihl význam LM a sdělil, že z rozhodnutí strany je nutné Lidové milice dále budovat a posilovat. Usnesení z tohoto sjezdu se stalo základem rodícího se organizačního řádu Lidových milicí. Zdůrazňovalo politický význam milicí a podřízení této organizace Ústřednímu výboru KSČ.⁹⁸

Postupně se zpřísnila politická hlediska výběru milicionářů. Začala systematická, organizovaná příprava velitelských kádřů a poté i ostatních příslušníků LM. První fáze zahrnovala částečně taktickou, střeleckou a pořadovou přípravu. Výcvik se prováděl v době po zaměstnání v rozsahu 8 až 10 hodin měsíčně. Vedli jej převážně velitelé jednotek za pomoci příslušníků SNB nebo armády.

Po stránce výcvikové, hospodářské a materiální podléhaly milice až do roku 1952 ministerstvu vnitra, ale jejich politickou výchovu, organizaci, personální a operační otázky plně ovlivňoval ÚV KSČ. Na Slovensku podléhaly Lidové milice pověřenectvu vnitra (povereníctvu vnútra). V tomto prvotním období se jednotky v souladu s návrhem nikdy nepřijatého zákona o LM prezentovaly jako pomocný orgán a záloha SNB, neboť při výkonu služby požívali milicionáři podobných práv.

Ještě před samotným aktem alespoň primárního právního ustanovení milic začalo faktické budování jednotek LM na nižších stupních, které zpočátku zabezpečovaly místní organizační články SNB, oblastní a zemská velitelství, později krajská a okresní velitelství Lidových milicí, která působila většinou u stranických orgánů. V průběhu března a dubna 1948 skončila základní organizační výstavba LM na celém území republiky. Koncem dubna pak ministerstvo vnitra všechny jednotky milic vyzbrojilo. Zde je patrný zřetelný posun ve srovnání s dlouhodobým a protahovaným ozbrojováním jednotek Závodních milicí po roce 1945, neboť KSČ si své získané mocenské pozice chtěla a mohla zajistit co nejdříve.

O více než 2 měsíce později než k Osadním milicím vydalo MV dne 13. července 1948 směrnice i k organizaci závodních jednotek Lidových milicí.⁹⁹ Z nich vyplývá, že se měly budovat v důležitých podnicích jako pomocné orgány SNB, tedy v podstatě zálohy SNB. Směrnice předesílaly, že k LM stejně jako i k OM se vydá zákon. Zatím striktně neurčovaly, že se příslušníky LM mohou stát pouze členové KSČ. Muselo se však jednat o muže starší 18ti let, „politicky a státně bezúhonné, mravně spolehlivé“. Při ustanovení velitele rozhodovalo „politické uvědomění“, tedy věrnost komunistickým ideálům. Ženy se mohly přijímat pouze jako ošetřovatelky raněných. V případě možnosti zařazení kandidáta jak do LM, tak i do OM, což mohlo nastat v pohraničních oblastech, měl vždy přednost vstup do Osadních milicí. Oficiálně měli milicionáři plnit dva hlavní úkoly: jednak ochranu podniků a přilehlého okolí prostřednictvím stálého střežení, obranu proti průmyslové špionáži a proti tzv. „sabotérům a rozvratníkům“ a jednak jako pomocný sbor SNB měli mimo závod „chránit státní i soukromý majetek“ a životy obyvatel v případě živelných pohrom a v neposlední řadě udržovat „klid a pořádek“ při zesílených bezpečnostních opatřeních. Milicionáře odlišovala 7 cm široká rudá páska na levém rukávu s razítkem ONV a pořadovým číslem, později na pásce přibyla černá písmena LM s otiskem razítka KV NB (Krajské velitelství Národní bezpečnosti). Slavnostní přísaha se měla skládat do rukou předsedy ONV až po vydání zákona o LM, rovněž až poté měly být vydány legitimace s fotografií a jednotka mohla začít působit. Zranění při nasazení milicionářů se měla posuzovat jako pracovní úrazy. Výzbroj milicionářů, uložená a střežená

⁹⁷ Tichý, L.: Lidové milice – ozbrojený sbor KSČ. In: Pražské milice v Únoru. Vzpomínky. Ed.: Jan Sýkora, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, s. 169-170.

⁹⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 251, "Výklad k Řádu LM a Směrnicím k činnosti LM" pro potřebu na závodech, 25. 11. 1953.

⁹⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a. j. 328, Lidové milice – organizace, 13. 7. 1948.

v oddělených místnostech na závodech, představovala puška, případně krátká zbraň. Evidenci a kontrolu udržování zbraní prováděli příslušníci SNB. Osobní evidenci členů LM vedlo oblastní velitelství SNB. Příslušníci LM měli v případě nasazení nárok na ušlou mzdu, nikoliv však po dobu výcviku a školení. Jednotky Lidových milicí se utvářely podle vojenské organizace: družstvo, četa, rota, prapor. Velitelé jednotek působili na stupních: závod – okres – kraj. Při oblastních velitelstvích se vytvořily samostatné referáty pro jednotky Lidových milicí. Velitelé a jejich zástupci se odlišovali počtem zlatých stužek na červeném obdélníku umístěném na klopě kabátu. Závodní jednotky LM podléhaly při výcviku a školení veliteli stanice SNB ve svém obvodu. Okresní velitel SNB mohl při provádění výcviku vybrat specialisty (ženisté, radiotelegrafisté, telefonisté) a vytvořit z nich družstva pro zvláštní úkoly. Výcvik a školení mělo probíhat dvakrát měsíčně po 4 hodinách ve volném času milicionářů, tedy zejména v sobotu a v neděli.¹⁰⁰ V rámci okresu řídil jednotky okresní velitel LM, podléhaly však příslušnému okresnímu veliteli SNB a v rámci oblasti příslušnému oblastnímu veliteli SNB, dále zemskému veliteli SNB a konečně v rámci celé ČSR ministerstvu vnitra. Otázky související s politickou výchovou, organizací a personálním zajištěním spadaly do kompetence stranických orgánů. Nejednou při nasazování jednotek LM na akce, které nemohly zabezpečit jen samotné útvary SNB, docházelo vzhledem k nejasným vztahům k rozporům. Řešit to mělo utváření tzv. „miličních (kádrových) čtyřek“ v okresech a krajích, složených z politického tajemníka KSČ, bezpečnostního referenta lidosprávy (ONV či kraje), z příslušného velitele SNB a velitele Lidových milicí. V dalším období se směrnice ministerstva vnitra o utváření jednotek LM a jejich spolupráci s SNB podrobněji rozváděly, avšak k podstatnějším změnám nedošlo. Existence LM se i nadále neopírala o žádné ustanovení v zákonech a vycházela v podstatě jen z usnesení vydaných ÚV KSČ.

---

¹⁰⁰ Výcvik LM měl probíhat v oblastech: 1) mravně politická výchova, 2) zásady zpravodajské služby se zaměřením na zamezení špionáže, 3) základní zásady bezpečnostní služby, 4) technický výcvik jednotlivce, družstva a čety, 5) taktický výcvik, 6) výcvik ve střelbě z pušky, event. pistole, 7) strážní služba, 8) výcvik v boji proti tankům. Podrobný výcvik jednotlivce i družstva ve výše specifikovaných dovednostech stejně jako program výcviku LM na prvních šest měsíců byl přílohou směrnic k činnosti LM z 16. 6. 1948: ABS, 310-18-13, Technický výcvik jednotlivce a družstva, Program výcviku LM pro prvních 6 výcvikových měsíců, 13. 7. 1948. Nutnost zavedení zejména stálého střeleckého výcviku ukázaly tristní výsledky prvních střeleckých podnikových soutěží milicionářů, např. v srpnu 1949 ve válcovně trub v Kladně.

II. 5. Spletité organizační začátky

Jak probíhala instruktáž zakládání a vedení jednotek LM v praxi, dokládá např. doplňující dopis zasílaný Krajskou bezpečnostní komisí v Pardubicích na jednotlivé závody v kraji.¹⁰¹ Z dokumentu je patrný značný důraz na „prokádrování“ velitelů i řadových členů milicí, kteří měli být členy KSČ a současně nejlepšími pracovníky. Smysl existence LM měl spočívat v ochraně podniků (včetně ochrany proti „rozvratníkům“ a sabotážím), dále v zamezení vstupu různých „agentů“ do závodu, v zamezení „šeptandy a šmeliny“, a konečně jako záloha SNB. Kartotéka členů LM se měla vést dvojmo, přičemž jedna zůstala v podniku a druhá se zasílala na Krajskou bezpečnostní komisi. Případná Závodní stráž, závodní hasičský sbor, vrátní a noční hlídači působící v podniku se v případě „kádrových“ předpokladů měli také zapojit do jednotek LM. Ke každé jednotce LM na závodech se přidělil instruktor – příslušník SNB, se kterým se mělo udržovat spojení. Velitelům SNB podléhali milicionáři po stránce výcviku a školení, po stránce kázeňské podléhali veliteli LM. Krajské či okresní „kádrové čtyřky“ měly řešit přání i stížnosti milicionářů, jejich různá provinění, případně vyloučení apod. Jasně se stanovilo, že okresní velitel LM nemohl vykonávat současně funkci velitele milic v závodech. Zbraně se musely ukládat ve zvláštních skladištích v podnicích, přičemž klíči disponoval pouze velitel nebo jeho zástupce, který členům výzbroj vydával pouze na příkaz nadřízeného velitelství. V případě, že to situace umožňovala, měla být v podniku zřízena místnost – strážnice pro hlídky LM se 4 až 6 lůžky, kde si mohli milicionáři mimo hlídkovou službu odpočinout, resp. vyspat po nasazení. Výcvik se prováděl zatím jen v ideologické rovině. LM se vznešeně označovaly jako nejlepší sbor (nikoli však pro „parádu“), jako „strážce lidově demokratického“ zřízení ČSR a jako prostředek boje proti „reakci“.

V praxi však zdaleka neprobíhalo vše podle představ tvůrců směrnic, konflikty vyvstávaly zejména ve vztahu LM k SNB. Z obsahu dopisu přednosty III. odboru MV generála SNB Františka Jandy z 27. 7. 1948 adresovaného J. Pavlovi jsou patrné obavy, neboť mezi moravskými členy LM se rozšířil názor o zbytečnosti SNB ve chvíli, kdy se měly dobudovat LM. Milicionáři zapojení do výroby se považovali na rozdíl od SNB za „produktivní aparát“ a SNB se tak pro ně jevil zbytečným. Jako opatření proto Janda navrhl jednak zrušit usnesení o zřizování stanic SNB ve velkých závodech, jednak uložit zbraně přímo na závodech, kde za ně měl zodpovídat velitel milice, dále provádět výcvik výhradně prostřednictvím dodatečně vyškolených členů milic pod řízením bezpečnostní komise a konečně centrálním pokynem MV usměrnit „nežádoucí anomálie v myslích milicionářů“.¹⁰²

Stav jednotek LM v ostravském kraji na podzim roku 1948 potvrzoval fázi jejich faktické výstavby.¹⁰³ V kraji vycházelo k bližšímu neurčenému datu na 4.300 milicionářů celkem pouze 2.500 pušek. Organizační struktura se dělila od desetičlenného družstva přes čet, rotu, dále prapor, pluk a konečně brigádu. Výcvik se zbraní se prováděl mimo pracovní dobu přímo v závodech pod vedením vlastních velitelů LM či příslušníků SNB. Velitelé disponovali pistolemi a řadoví členové puškami, uloženými přímo v podnicích. Jednotná výstroj dosud neexistovala. Používal se buď civilní oděv nebo modré pracovní obleky s rudým páskem na levém rukávu. „Politická výchova“ se neprováděla, na akcích však byla morálka vždy údajně výtečná, neboť se jednalo výhradně o členy KSČ. Počítalo se se značným rozšířením LM a zřízením vlastních štábů.

¹⁰¹ Blíže neidentifikovaný dopis Františka Bryndače z 15. 9. 1948 je patrně založen v některém z relevantních fondů ABS.

¹⁰² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 83, a.j. 536, Sdělení gen. Jandy poslanci Pavlovi o nedobré vztahu LM a SNB ve dvou mor. krajích, 27. 7. 1948.

¹⁰³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a.j. 239, 1948.

Mezi nejožehavější a dosud nevyřešené otázky patřila nutnost vytvoření právního rámce pro existenci jednotek Lidových milic. Kromě návrhu zákona o LM řešila porada úzkého vedení milic za účasti J. Pavla, M. Dudy a Antonína Hlaviny v polovině září 1948 i další problémy, včetně otázek k Osadním milicím. K vyzbrojení příslušníků milic se vyjadřovala zpráva, že k září se osadním milicionářům vydalo 7.760 pušek a 465.000 nábojů, dalších 11.691 mužů v okresech u německých a rakouských hranic bylo připraveno složit přísahu, z čehož vyplývala potřeba stejného počtu pušek. Členům závodních Lidových milic se v Praze vydalo celkem 13.204 pušek a v ostatních krajích 23.641 těchto dlouhých palných zbraní. Předpokládalo se, že se počet pražských milicionářů zvýší na 25.000. Potřeba zbraní pro plánovaný budoucí celkový stav 50.000 příslušníků Lidových milic tak činila ještě dalších 13.155 pušek. Jelikož však hlavní štáb ministerstva národní obrany (MNO) nechtěl další zbraně milicionářům přidělit, museli J. Pavel a M. Duda o tomto problému dále jednat.¹⁰⁴

K organizaci štábů LM se účastníci porady usnesli, aby se členové Hlavního štábu LM (8 osob), dále krajszí velitelé včetně štábu (17 krajů x 8 osob = 136 osob) a konečně i okresní velitelé OM včetně politických komisařů (39 okresů x 2 osoby = 78 osob), tedy celkem 222 osob, vybrali z řad milicionářů a přijali za stálé zaměstnance MV. V případě pouze nejnútnejšího obsazení štábů o počtu 3 osob (velitel, politický komisař, osoba k obstarávání agendy) měl nejnížší možný počet činit 132 osoby. S náklady ve výši 5.000 Kčs měsíčně na osobu by celkové výdaje činily 7.920.000 Kčs ročně.

Dále se přítomní na poradě usnesli, že na všech úrovních LM i OM od hlavního štábu až po každou četv vznikne funkce politického komisaře milic, který by zajišťoval mravně politickou výchovu a spolu s velitelem měl i za politickou úroveň členů odpovídat. Velitel měl v plné míře ručit za ostatní záležitosti, jako výcvik, organizace, školení a provedení úkolů. Tento systém umožňoval jednotné velení a měl zamezit přímým nekompetentním zásahům ostatních činitelů KSČ do velení milic. KSČ tak měla na všech organizačních stupních vliv na LM pouze prostřednictvím osob velitele milic a politického komisaře.

Oddělení LM (BP/9) se v organizaci MV zařadilo do skupiny „Bezpečnost“, kterému podléhalo po stránce výcvikové a materiální. V oblastech organizační, nasazení a v personální (kromě štábů a velitelů – zaměstnanců MV) podléhaly LM prostřednictvím osoby přednosta oddělení LM Josefa Pavla samotnému ÚV KSČ. Pod oddělení LM spadaly krajská velitelství LM, ale bez jakékoliv podřízenosti budoucím krajským velitelstvím SNB. Krajskému veliteli LM se měly podřídit jednotky na závodech stejně jako okresní velitelé Osadních milic.

Nemalou pozornost věnovalo MV zpravodajskému proškolení milicionářů, jak dokládá obsáhlý nedatovaný dokument gen. SNB Jandy z roku 1948 určený všem velitelům LM v podnicích.¹⁰⁵ Podrobné pokyny popisovaly ideální způsob zpravodajské činnosti, kterou měli příslušníci LM v podniku provádět. Dle zásad konspirace měl velitel za úkol v první řadě nalézt vhodnou místnost bez možnosti odposlechu, kde by zásadně po pracovní době probíhalo zpravodajské školení členů LM rovněž formou diskuse k nastoleným problémům. Velitel pak ze svých podřízených měl vybrat naprosto spolehlivé, oddané, schopné a pro zpravodajskou práci vhodné milicionáře, které měl zasvětit do budování tajné sítě pozorovatelů a informátorů dle příslušných směrnic. Každý z pověřených členů LM měl vybudovat svoji síť 15ti až 20ti informátorů (nejvýše však 30) v přiděleném prostoru závodu. S každým takovým potenciálním spolehlivým informátorem se měl pověřený milicionář setkat a vyložit mu úkoly ohledně pozorování okolí v podniku. V případě podezření proti nějaké osobě se na ni měli zaměřit další informátoři, kteří tuto osobu měli sledovat v závodě, v místě bydliště i jinde a podávat o ní přesné zprávy. Činnost informátorů se musela zaměřit zejména: a) proti „reakčním zásahům“

¹⁰⁴ ABS, 310-18-13, Zápis o poradě, 15. 9. 1948.

¹⁰⁵ ABS, 310-18-13, Pokyny pro zpravodajské školení lidových milic v závodech a podnicích, 1948.

bývalých majitelů a jejich „nohsledů“ v podniku, které směřovaly k poškození a snížení výnosu podniku, b) proti „sabotážím a pasivní rezistenci“ nebo krádežím v podniku, c) proti průmyslovému (případně vojenskoprůmyslovému) „vyzvědačství“. Získané ústní nebo písemné zprávy měli informátoři odevzdávat svým řídicím orgánům – milicionářům. Ti je měli ihned předat veliteli milice, který je měl osobně předat dál veliteli stanice SNB. V případě zájmu ze strany StB měl velitel LM v podniku povinnost plně s těmito orgány spolupracovat. V pokynech se zdůrazňovala konspirace a mlčenlivost jednotlivých milicionářů pověřených zpravodajskou prací.

Praktické spolupráci příslušníků SNB, včetně StB, se členy LM se věnovala zpráva z ostravského kraje, která uváděla, že k úzké kooperaci docházelo při provádění větších bezpečnostních opatření a akcí. Ve všech případech, kdy byly milice požádány o nasazení určitého počtu členů, žádosti vyhověly.¹⁰⁶ Oceňovala se „obětavost a vytrvalost“ milicionářů, kteří konali službu na pokyn krajských velitelství obou složek i přes nedostatečnou výstroj v zimě a dešti. Oproti tomu okresní velitelé LM nebyli zváni na pravidelné schůzky okresní bezpečnostní trojky (OB-3)¹⁰⁷, které rozhodovaly o bezpečnostních otázkách celého okresu. Příslušníci SNB ve výkonné službě si dosud nedokázali získat členy LM k tomu, aby jim podávali bezpečnostní zprávy ze svého pracoviště a z okolí svého bydliště. Ke zlepšení situace měly přispět pravidelné schůzky každý týden mezi okresními veliteli SNB a LM a rovněž školení pro členy LM o významu zpravodajské spolupráce s příslušníky NB a StB.

V říjnu 1948, v době, kdy se blížilo 30. výročí založení Československa, se v každém kraji z příkazu ÚV KSČ konaly porady vedoucích představitelů milic za účelem bezpečnostního zajištění této události a zapojení jednotek LM do oficiálních oslav. Na území pozdějšího Ústeckého kraje se za účasti představitelů akčního výboru národní fronty domluvilo, že ozbrojení milicionáři nastoupí na slavnostní průvody 28. října 1948 neoddělitelně s armádou a bezpečnostními složkami ve všech okresních městech (a navíc v Horním Litvínově).¹⁰⁸ Důraz byl kladen na zabezpečení továren a závodů proti možným sabotážím i na nezbytnost zákroku proti předpokládaným „narušitelům z řad reakce s černými páskami a kravatami“. Milicionáři ze závodů při akci podléhali pouze svému krajskému veliteli Oskaru Valešovi, naopak Osadní milice se podřizovaly SNB. Kromě příprav na zabezpečení výročí se v Ústí nad Labem jednalo o Lidových milicích jako takových. Počítalo se s jejich značným rozšířením až na trojnásobek tehdejšího stavu. Na druhou stranu se na poradě rozvinula diskuze upozorňující na naléhavost rychlého uzákonění existence jednotek, neboť právní vakuum ve věci milic způsobovala případy „nekázně a nejistoty“ členů LM. „Soudruzi“ však již nehovořili o tom, že rozhodnutí ÚV KSČ o vzniku těchto jednotek znamenalo naprosté popření právních principů. Účastníci porady dále poukázali na nevyřešenou otázku zbrojních pasů LM a na menší účast na cvičeních jednak z důvodu nedostatku dopravních prostředků a jednak kvůli pracovnímu, resp. brigádnickému přetížení milicionářů. Zazněla i připomínka, že žádné oddíly milic neměly jednotné oděvy (modráky) a mnozí milicionáři odmítali pochodovat v obyčejných občanských

---

¹⁰⁶ Ke zpravodajské spolupráci obou složek bez významných výsledků však dochází pouze na úrovni okresních velitelů v okresech Krnov, Český Těšín a Frenštát. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a.j. 241, Zpráva o spolupráci přísl. SNB, Stb a LM a návrh na spolupráci mezi jednotlivými složkami po stránce zpravodajské, nedatováno (1949).

¹⁰⁷ OB-3 vznikly v roce 1949, působily na okresních výborech KSČ a skládaly se z okresního tajemníka KSČ, předsedy okresního národního výboru a okresního velitele SNB, na úrovni okresu se zabývaly kontrolou a pomocí bezpečnostním orgánům, zajišťovaly spolupráci bezpečnostních složek s orgány samosprávy a prokuraturou, např. při přípravě politických procesů. Spolu KB-5 zanikly na podzim 1951.

¹⁰⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 31, a.j. 205, Zápis z porady velitelů LM, dne 16. října 1948, v sekretariátu KV KSČ v Ústí n/L., 16. 10. 1948.

šatech, které „trpí třením o pušku“. Závěrem bylo řečeno, aby velitelé příležitostně pobízeli milicionáře ke vstupu do SNB.

V polovině prosince 1948, kdy se blížilo vydání zákona o národní bezpečnosti, od kterého si milicionáři slibovali své právní ukotvení, projednávalo vedení jednotek milicí ostravského kraje palčivé otázky.¹⁰⁹ Z referátů i diskuse vyplývalo, že Lidové milice se měly chápat jako ozbrojený předvoj KSČ. Účastníci schůze kvitovali skutečnost, že v brzké době mělo již konečně dojít k uzákonění LM, neboť do té doby milicionáři naráželi na překážky ze strany závodních rad a vedení podniků. Dále se diskutovalo o rozdílech mezi LM a Závodními strážemi, o „očistě“ a prověrce milic, o zákrocích milicionářů v případě nálezu granátů a nevybuchlých nábojů. Mezi důležité schválené úkoly patřilo jednak zavedení kartotéky všech členů a předání oddělení LM při KV SNB a jednak provedení kontroly zbraní s nahlášením závad. Velitelé jednotek LM dále žádali, aby se mohli účastnit schůzí závodních rad, aby vedení podniků a předsedové závodních rad věnovali milicionářům dostatečnou pozornost a jejich velitele respektovali, dále aby funkcionáři KSČ a ROH vstoupili do jednotek milic, aby velitelé LM nebyli zatíženi jinými funkcemi. A konečně, aby krajská rada odborů ve spojení s ÚRO zrušila Závodní stráž v těch podnicích, kde jejich existence z důvodu vzniku LM ztratila smysl, neboť při existenci obou složek docházelo neustále k opakovaným záměnám a k nedorozuměním.

---

¹⁰⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a.j. 241, Zápis ze schůze velitelů Lidové milice ostravského kraje, konané dne 12. prosince 1948 o 9. hodině v zasedací síni OKD v Ostravě, 12. 12. 1948.

II. 6. Počáteční snahy o uzákonění Lidových milicí

Osnova zákona o Lidových milicích, který však nikdy nebyl přijat, spatřila světlo světa díky JUDr. Zdeňku Lukešovi z III. odboru ministerstva vnitra poměrně brzy po faktickém vzniku jednotek. Koncem června 1948 byl návrh zákona poslán k připomínkování jednotlivým komisím MV. Paradoxně některé pasáže návrhu v rozporu s realitou určovaly, že LM se jako pomocný orgán SNB (bez spojitosti s KSČ) měli podílet mj. na ochraně ústavního zřízení a lidských (později připomínkováno jako „lidových“) práv a svobod.¹¹⁰

Štáb LM návrh zákona přepracoval, doplnil a následně znovu prodiskutoval. Na již zmíněné poradě vedení LM za účasti J. Pavla, M. Dudy a Antonína Hlaviny v polovině září 1948 se o navrhovaném zákonu jednalo.¹¹¹

Předsednictvo ÚV KSČ dne 27. září 1948 oproti původnímu návrhu značně zredukovaný zákon o Lidových milicích předložený V. Noskem schválilo s tím, aby o jeho osudu rozhodla vláda na svém nejbližším zasedání.¹¹² V návrhu zákona se milice definovaly jednoznačně jako pomocný orgán SNB (se stejnými právy a povinnostmi), kterému měly pomáhat plnit jeho úkoly a současně spolupůsobit při branné výchově národa. Jejich zřizovatelem byl ministr vnitra, který měl rozhodovat rovněž o vydání směrnic k jejich činnosti. Milicionáři měli nadále svá zaměstnání a výkon služby se považoval za dobrovolnou občanskou svépomoc bez nároku na odměnu, pokud služba nepřesáhla 12 hodin týdně. V tom případě jim náležela finanční náhrada v obvyklé výši jako za pracovní výkon pro svého zaměstnavatele. Všechny náklady spojené s existencí LM měl hradit stát. Ani toto minimalistické navrhované znění zákona však nikdy nevstoupilo v platnost.

K ministrově vnitra se téhož dne, kdy návrh zákona schválilo předsednictvo ÚV, dostala osnova mírně upraveného zákona o LM.¹¹³ Korekce proběhly na základě žádosti ministerstva práce a sociálních věcí a týkaly se finančního zabezpečení za službu členů LM. Náhrady vyplacené milicionářům měly být upraveny zvláštním předpisem MV. Kromě toho si ještě právní rada (patrně právní oddělení ÚV KSČ) vyhradila uplatnit právní připomínky na své příští schůzi, která se konala až po schůzi předsednictva ÚV KSČ koncem září 1948. Jak však bylo uvedeno výše, zákon o Lidových milicích nikdy nevstoupil v platnost.

Teprve 21. prosince 1948, když došlo k přijetí zcela nového a průlomového zákona o národní bezpečnosti č. 286/1948 Sb., získaly Lidové milice alespoň neurčitý, i když reálný zákonný podklad. V § 15 odst. 3 tohoto zákona je stanoveno, že k ochraně zájmů národní bezpečnosti mohou být ke službě povoláni dobrovolně se hlásící spolehliví občané, kteří jsou-li zevně označeni, mají obdobná (nikoli „stejná“ – pozn. autora) práva a povinnosti jako příslušníci SNB. Tato kratičká pasáž zákona sloužila k dobové obhajobě právního podkladu miličních jednotek, i když se o nich v zákonu výslovně nehovořilo. Zevní označení těchto osob stejně jako ostatní podrobnosti mělo stanovit nařízení MV.¹¹⁴

Zástupci oddělení ministerstva vnitra BP/7 a BP/9 spolu během července 1949, 5 měsíců před vydáním zákona, jednali o obsahu slibu Lidových milicí, o zevním označení milicionářů a o držení mimoslužebních zbraní členů LM. Přednosta BP/9, poslanec Národního

¹¹⁰ ABS, fond 239, i.j. 10, Osnova zákona o lidových milicích, 29. 6. 1948.

¹¹¹ ABS, 310-18-13, Zápis o poradě, 15. 9. 1948.

¹¹² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 3, a.j. 134, Materiál pro schůzi předsednictva ÚV dne 27. září 1948. „Zákon o záv. milicích“, 27. 9. 1948.

¹¹³ ABS, 310-18-13, Informace pro pana ministra, 27. 9. 1948.

¹¹⁴ Tato věta o zevním označení se do zákona dostala až na přímou žádost předsedy vlády A. Zápotockého.

shromáždění Viktor Linhart¹¹⁵, předložil příslušné podklady včetně návrhu výtisku průkazu LM.¹¹⁶ Rovněž se jednalo o otázce, zda by se mělo v zákonu zveřejnit označení „Lidové milice“, které se dosud ještě v žádném předpise neobjevovalo, přičemž se však s tímto termínem obecně operovalo. Přednosta Linhart souhlasil s názorem o nutnosti publikování pasáže, že osoby povolané dle § 15 zákona č. 286/1948 Sb. se stávají členy Lidové milice. Existovaly i rozdílné názory na evidenci soukromých zbraní milicionářů. Oddělení LM trvalo na svém původním návrhu, že soukromé krátké zbraně se měly zapsat do služebních průkazů příslušníků LM, neboť toto opatření schválil J. Pavel a průkazy již byly vytištěny. Evidence zbraní členů LM se měla vést jen u oddělení LM při MV a nikoliv již u ONV. Až na výjimky jinak nemělo žádné jiné oddělení MV k referentskému návrhu námitek. Jen ministerstvo obrany se ohrazovalo proti označení členů LM pouhou páskou. Kvůli možnému zneužití pásky navrhovalo nošení zvláštní čepice. Tento návrh však nebyl akceptován.¹¹⁷

Příslušné související nařízení ministra vnitra č. 210/1949 Sb., o zevním označení osob povolaných ke službě podle § 15, odst. 3 zákona o národní bezpečnosti, se konečně dočkalo vydání 14. září 1949.¹¹⁸ Nařízení stanovilo, že osoby povolané ke službě dle výše citovaného znění zákona o národní bezpečnosti jsou při výkonu této služby označeny na levém záloktí páskou 10 cm širokou, na které jsou vytištěna černě písmena LM o výšce 60 mm a šířce 15 mm a na které je otisk kulatého razítka příslušného krajského velitelství národní bezpečnosti. Nařízení nabývalo účinnosti zpětně již od 1. ledna 1949, což je naprosto v rozporu s principem právní jistoty. Dne 24. září 1949 pak byla ještě vydána vyhláška ministerstva vnitra č. 975/1949, o pojmenování a služebním slibu osob povolaných ke službě podle § 15, odst. 3 zákona o národní bezpečnosti.¹¹⁹ Tento předpis, jenž také nabyl zpětně účinnost již dne 1. ledna 1949, stanovil obsah slibu příslušníků Lidových milicí, který skládali všichni členové před svým přijetím a potvrzovali jej vlastnoručním podpisem.¹²⁰ Rovněž se stanovilo, že osoby povolané ke službě k „ochraně lidově demokratického zřízení“ a jiných zájmů, uvedených v § 1 zákona o národní bezpečnosti, se stávají příslušníky Lidové milice podřízenými svým velitelům a v posledku ministři vnitra.

Krátká znění nařízení, vyhlášek a ostatních právních norem, týkajících se bezpečnostních otázek, měla svůj prazáklad patrně jednak v co nejširším možném výkladu a jednak ve snaze o co největší konspiraci projednávaných témat, včetně struktury LM.

---

¹¹⁵ Poslanec NS republiky Československé za kraj Ostrava Viktor Linhart působil na pozici přednosta oddělení BP/9 do vzniku ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950, kdy ho vystřídal poslanec Jan Janulík. Linhart zemřel dne 22. 12. 1950.

¹¹⁶ ABS, A6/2, i. j. 935, Zevní označení, osobní průkazky, služební slib, 23. 7. 1949.

¹¹⁷ Tamtéž, Osobní průkazy příslušníků LM, 3. 8. 1949.

¹¹⁸ Nařízení bylo zrušeno jiným nařízením MV č. 28/1955 Sb. a platilo do 23. 6. 1955 včetně.

¹¹⁹ Vyhláška MV má nižší právní sílu než nařízení MV.

¹²⁰ „Já, příslušník Lidové milice, slibuji na svou čest, a svědomí, že budu vždy a za všech okolností chránit lidově demokratické zřízení a vymoženosti pracujícího lidu zaručené ústavou 9. května. Slibuji, že budu důsledně plnit rozkazy ministra vnitra a všech svých velitelů a že budu v každou dobu bdělým strážcem proti každému, kdo by se pokusil jakkoliv naši cestu k socialismu rušit. Slibuji, že svou obětavostí v práci i v boji proti nepřítelům pracujícího lidu, jakož i oddaností věci socialismu budu vzorem všem ostatním občanům. Slibuji, že společně se Sborem národní bezpečnosti budu pečovat o vnitřní bezpečnost lidově demokratické republiky československé a jsem ochoten ke splnění tohoto úkolu přinést v oběť svou krev i svůj život. Poruším-li tento svůj slib, nechť mne stihne zasloužený trest zákona, obecná nenávist a opovržení pracujícího lidu. Tak slibuji.“

II. 7. Směrnice k činnosti závodních a osadních LM

Po alespoň minimálním zakotvení faktické existence příslušníků Lidových milicí do zákona o národní bezpečnosti vyšly podrobné, původně přísně tajné, směrnice o zřizování LM a spolupráci s SNB.¹²¹ Tato direktiva rušila předchozí dva zmíněné výnosy ministra vnitra o osadních a závodních LM z 6. 5. 1948 a z 13. 7. 1948. S odkazem na zákon o národní bezpečnosti se k plnění úkolů Lidových milicí oficiálně ustanovila jednak závodní Lidová milice (ZLM) v podnicích důležitých pro obranu státu, které určil ministr vnitra a jednak osadní Lidová milice (OLM) v některých pohraničních okresech vymezených také rezortním ministrem. Příslušníky milic stanovil v zastoupení ministra krajský velitel LM, kterému skládali slib, a který jim předal průkazy sloužící rovněž jako zbrojní pasy. V obecné rovině měly LM spolupracovat s SNB podle zákona o národní bezpečnosti zejména při střežení státních hranic, ochraně veřejné bezpečnosti, ústavního zřízení a ústavních činitelů, „lidových práv“ a svobod zajištěných ústavou, bezpečnosti osob a bezpečnosti veřejného a soukromého majetku.

Při výkonu služby měli ozbrojení milicionáři obdobná práva a povinnosti jako příslušníci SNB, tzn. že mohli zadržovat podezřelé osoby, provádět domovní prohlídky, zabavovat věci. Současně však vykonávali svá zaměstnání a tato služba se považovala za dobrovolnou „občanskou svépomoc“ bez nároku na odměnu. Při tom byli plně kryti sociálním a zdravotním pojištěním, stejně jako v případě zranění či úmrtí.

Závodní Lidové milice v čele s velitelem měly za cíl ochranu vlastního závodu, zejména střežení a obranu proti „průmyslové špionáži“. V případě spolupráce s SNB mohly působit i mimo podnik, a to jednak při ochraně majetku a životů občanů při živelných pohromách a jednak při zesílení bezpečnostních opatření k „udržení klidu, pořádku a bezpečnosti“. Velitelé závodních LM podléhali příslušnému veliteli praporu, který se podřizoval krajskému veliteli LM. Pokud velitel závodní LM velel několika praporům, vytvořilo se velitelství milice v podniku přímo pod vedením krajského velitele. Nasazení jednotek LM provádělo zásadně oddělení LM při MV a podřízená velitelství podle příslušných směrnic. Spolupráci ZLM a SNB podmíněnou jednotným výcvikem obou sborů prováděl přednosta skupiny „Bezpečnost“ a vedoucí oddělení LM při MV. V případě „vážných zjištění“ při pozorování situace nahlásil milicionář událost svému veliteli, který po zhodnocení případu po dohodě s referentem pro zvláštní účely předložil informaci krajskému veliteli LM. Ten pak rozhodl o nasazení ZLM za spolupráce s orgány StB nebo SNB. V případě nebezpečí z prodlení rozhodl o akci velitel ZLM po dohodě s nejbližším velitelem SNB. Použití miličních jednotek při slavnostech stejně jako při jiných zvláštních příležitostech se až na výjimky zakazovalo, což se brzy přestalo respektovat. Milicionáři se zúčastňovali v podstatě každého, komunistickou stranou adorovaného výročí.

Osadní Lidové milice měly za cíl posílit střežení majetku a osob v pohraničí, zajistit zemědělské a lesní kultury proti ničení a přírodním pohromám, zesílit střežení státní hranice za účelem zamezení „ilegálních přechodů záškodníků, sabotérů, rozvratníků, špiónů a všech nepřátel republiky“, zadržet pašeráky stejně jako „osoby podezřelé z porušení celních předpisů“ a konečně zesílit bezpečnostní opatření k „udržení klidu, pořádku a bezpečnosti“ v pohraničí. Zřizovaly se v obcích podle bezpečnostní situace a počtu obyvatel. OLM se v obcích okresu organizovala v družstva, v obvodu stanice SNB v čety a v rámci okresu v jednu nebo více rot. Funkci velitele všech jednotek v okrese vykonával okresní velitel OLM, který podléhal krajskému veliteli LM. Velitel okresní OLM úzce spolupracoval s okresním velitelem SNB, podobné to bylo i na nižších úrovních.

¹²¹ ABS, 310-18-13, Směrnice o ustavení lidové milice a o spolupráci se Sbohem národní bezpečnosti, 1949.

Činnost LM řídilo i nadále samostatné oddělení LM BP/9 zařazené do skupiny I. „Bezpečnost“ ministerstva vnitra. Oddělení se členilo na 6 referátů: osobní a kádrový; politický, mravní a osvětové výchovy; operační; vnitřního obranného zpravodajství; školský a výcvikový; materiální. Tomuto oddělení LM pomáhal přidělený důstojník SNB, jeden gážista SNB jako administrativní síla a potřebný počet řidičů. Po stránce materiální podléhaly milice ministerstvu vnitra. Ve věcech personálních, politické výchovy a školení, organizační, výcvikové, operační (nasazení) spadaly do kompetence pouze přednosta oddělení LM, potažmo ÚV KSČ, a jemu podřízeným velitelům z řad milicionářů. Přednostu oddělení LM stejně jako štáb jmenoval ministr vnitra na návrh ÚV KSČ. Hranice krajských velitelství LM kopírovaly kraje republiky a struktura na krajích se podobala členění u oddělení LM při MV.

Co se týká výzbroje, milicionáři měli disponovat jednotnými puškami s bodáky a jejich velitelé pistolemi. Výstroj se měla skládat z modrého pracovního obleku (buď „modráky“, nebo služební stejnokroj zaměstnanců min. dopravy, pošt, elektor. podniků apod.), dále z koženého opasku se závěsníkem na bodák, sumky na náboje, chlebníku nebo batohu, polní lahve, z nízkých šněrovacích bot, rudé pásky na levém nadloktí, tmavomodrého baretu s rudou pěticípou hvězdou. Příslušníci závodní LM měli nosit rudou pásku s černými písmeny LM opatřenou kulatým razítkem KV-LM, členové osadních LM rovněž, ale s páskou v zelené barvě. Velitelé se měli rozlišovat červeným smaltovaným odznakem s různým počtem žlutých (zlatých) proužků. Při nasazení jednotek si milicionáři měli opatřit studenou stravu na 1 den z vlastních prostředků, při delším nasazení se jim měl proviant dodat. Styk a spojení velitelství s jednotkami probíhalo zejména telefonicky prostřednictvím stanic SNB, případně ze závodů či soukromých stanic, dále prostřednictvím spojek na motocyklu či na kole, zapojením na dálnopisnou síť SNB nebo podniků a konečně i připojením na radiotelegrafní síť SNB. V případě delšího nasazení konali zdravotní službu určeni milicionáři, kteří se postupně vybavovali zdravotním materiálem. Školení a výcvik milicionářů řídily jednotlivé referáty oddělení LM při MV podle připraveného programu dvakrát 4 hodiny měsíčně ve volném čase, nejlépe v sobotu odpoledne a v neděli. Směrnice upravovaly i oslovování mezi milicionáři: členové si měli navzájem tykat a oslovovat obligátním „soudruhu“, velitelé se oslovovali „soudruhu veliteli“. Řadoví příslušníci a velitelé se navzájem měli zdravít salutováním. Při nástupech a přehlídkách měl velitel pozdravit svoji jednotku „Vaší práci čest“, milicionáři jednohlasně odpovíděli „čest“.

Aby se KSČ stala skutečným řídicím orgánem milic, vyšly pokyny ke směrnícím o ustavování LM. Milice se v nich charakterizovaly jako „ozbrojená avantgarda dělnické třídy“ vedená KSČ a současně jako „mocenský prostředek strany a záruka vývoje k socialismu“.¹²² K plnění úkolů těchto jednotek se musely zajistit jejich materiální potřeby, provést důkladnou organizaci s centralizovaným vedením a konečně i podřídit milice i všechna jejich velitelství KSČ. Náklady na zřízení i provoz hradil rozpočet MV a z toho důvodu se oddělení LM BP/9 řadilo jako samostatné oddělení skupiny „Bezpečnost“. Organizace LM fungovala na základě samostatnosti a současně na zásadě spolupráce s SNB. Přednostovi oddělení LM BP/9 proto podléhaly milice ve všech oblastech. Styčné otázky s SNB projednával přednosta oddělení LM s přednostou skupiny „Bezpečnost“ v rámci koordinace výkonu služby obou bezpečnostních sborů. Přednosta oddělení LM BP/9 s celým štábem jakož i všichni podřízení velitelé LM se vybírali výhradně ze členů LM z důvodu zajištění „třídního charakteru“.

Lidové milice jako mocenský prostředek strany se podřizovaly v čele s přednostou oddělení LM BP/9 ÚV KSČ a všechna podřízená velitelství příslušným organizačním stupňům strany. Velitelé LM tak dostávali příkazy od příslušných činitelů KSČ. V pokynech ke

¹²² Tamtéž, Pokyny k směrnícím o ustavení lidové milice, 1949.

směrnícím se jasně deklarovalo, že v případě Lidových milicí nedojde k vydání samostatného zákona, ale ke zřízení pouze podle citovaného ustanovení § 15 odst. 3 zákona č. 286/1948 Sb. o národní bezpečnosti. Členové závodní LM se měli vybírat z průmyslových dělníků, příslušníků KSČ, tj. „nejuvědomělejších a nejrevolučnějších příslušníků dělnické třídy“. Proto závodní LM patřily k jádru milic a k hlavní „úderné síle strany“. K plnění úkolů se nasazovaly dle směrnic a rozkazu velitelů, potažmo KSČ, jen ve „vážném případě ohrožení zájmů dělnické třídy a ohrožení směřování státu k socialismu“. Z dislokace v závodech vyplývala ucelená organizace v dobře ovladatelné větší vojensky uspořádané jednotky. Osadní LM, jejíž příslušníci se vybírali z obyvatel pohraničních okresů – rovněž členů KSČ, měly odlišný charakter vyplývající ze zvláštních úkolů. Vzhledem k těmto úkolům se osadní LM organizovaly v obcích a osadách v malé jednotky odloučené od sebe, které měly eventuelně plnit bojové úkoly. Organizace ve větší vojenské jednotky představovala administrativní nutnost. Nešlo řídit výkon služby a nasazení OLM pouze po linii velitelů OLM. V převážné většině nasazení byli velitelé jednotky OLM odkázáni na úzkou spolupráci s veliteli stanic SNB.

Za příslušníka milice mohl být vybrán dobrovolně se hlásící člen KSČ, „bezvadného charakteru“, se základními znalostmi marxismu-leninismu, „třídně uvědomělý“, plnící přesně všechny úkoly a povinnosti člena strany v pracovním nasazení, u něhož existovaly „ideologické a fyzické předpoklady uvědomělého bojovníka se zbraní v ruce za práva dělnické třídy a jí vydobytých vymožeností na cestě k socialismu“. Výběr členů prováděla základní organizace KSČ, která po řádném prověření vyhotovila seznam kandidátů s kádrovými posudky. Ten pak předložila okresnímu výboru KSČ ke schválení, který po přezkoušení předal seznamy krajskému veliteli LM k dalšímu řízení. Výběr všech velitelů LM realizoval v zastoupení ministra vnitra krajský velitel LM na návrh bezpečnostní a kádrové komise OV KSČ a po následném schválení KV KSČ. Při volbě velitelů LM, kteří se podle směrnic stali zaměstnanci MV, se mělo postupovat „uvážlivě“ a vybírat dle odpovídajících schopností. Při volbě politických komisařů všech stupňů se mělo dbát na jejich důkladnou znalost marxismu-leninismu a na schopnost provádět „mravně politickou výchovu“ a zvyšovat „bojovou morálku“ LM.

Přednosta oddělení LM BP/9 jmenovaný na návrh ÚV KSČ ministrem vnitra se podřizoval ÚV KSČ a podřízení velitelé příslušnému výboru strany. Jednotky LM podléhaly pouze svým velitelům, od kterých dostávaly rozkazy dle platných směrnic. Příslušné výbory KSČ dávaly velitelům LM v rámci směrnic příkazy, na základě kterých velitelé vydávali podřízeným milicionářům rozkazy. Přednosta oddělení LM v rámci MV a politický komisař se stali členy bezpečnostní komise ÚV KSČ, při které se měla vytvořit subkomise LM, v níž se měly projednávat zásadní otázky a úkoly LM. Usnesení této komise, po schválení bezpečnostní komisí ÚV, mělo být pro přednostu LM a politického komisaře MV rozkazem. Krajský velitel LM se stal členem bezpečnostní komise krajského výboru KSČ, při které se měla analogicky vytvořit subkomise LM, jejímž členem se stal krajský bezpečnostní referent KSČ, krajský velitel LM a krajský velitel NB, krajský velitel StB a bezpečnostní referent KNV. Podobně jako na vyšší úrovni, bylo i usnesení této komise po schválení bezpečnostní komisí KV KSČ pro krajského velitele LM rozkazem a závazné pro ostatní velitele SNB ve smyslu spolupráce s LM. Okresní velitel LM se opět analogicky stal členem okresní bezpečnostní komise strany. Podobně jako v předchozích případech, měla být i zde vytvořena subkomise LM, jejímž členem se stal bezpečnostní referent OV KSČ, okresní velitel LM, okresní velitel SNB a rovněž bezpečnostní referent OV KNV. Usnesení komise mělo být závazné pro okresního velitele LM a v rámci spolupráce i pro okresního velitele SNB. V praxi však bylo na rozdíl od těchto pokynů členství velitele milic v krajské či okresní bezpečnostní komisi spíše výjimečné. Velitelé jednotek LM se z titulu své funkce stali členy příslušné závodní eventuelně místní organizace KSČ. Výše popsaná organizace velení měla v zásadě zaručit, aby se LM staly

mocenským prostředkem strany. Bezpečnostní referenti a výbor strany na úrovni všech organizačních složek strany osobně zodpovídali ÚV KSČ za politické vedení LM a spolu s velitelem a politickým komisařem ručili i za bojovou morálku a způsob nasazení LM.

Školení příslušníků LM v „mravně politické výchově“ prováděli političtí komisaři všech stupňů a řídil je „referát mravně politické výchovy“ při oddělení LM na MV. Političtí komisaři se měli postupně zdokonalovat v politických školách a kurzech přizpůsobených pro jejich výkon služby v LM. Vojenský i bezpečnostní výcvik měli provádět velitelé LM, kteří se rovněž postupně měli účastnit vojenských a bezpečnostních kurzů, v nichž měli získat potřebné vojenské znalosti nutné pro vedení LM. Program výše uvedených školení a výcviků zpracovalo oddělení LM.

V závěru pokynů ke směrnicím se konstatovalo, že Lidové milice jako orgán KSČ byly svým pojetím a hlavně organizací a výkonem služby specifickým bezpečnostním sborem působícím pouze v Československu. Tato zvláštní forma neměla v ostatních „lidově demokratických státech“ obdoby. Z toho vyplávalo, že celkové pojetí, způsob organizace, velení a výkon služby byl sestaven bez jakýchkoliv praktických zkušeností a možností srovnání se obdobným, již vyzkoušeným sborem v jiném státě. Je přirozené, že směrnice nebyly definitivní a po praktických zkušenostech se v průběhu času měnily a vyvíjely. Straničtí funkcionáři i velitelé LM proto byli nabádáni k předkládání odůvodněných návrhů na zlepšení pro bezpečnostní komisi KSČ i pro oddělení LM při MV, aby se „*ozbrojená avantgarda dělnické třídy, vedená KSČ, stala skutečně ostrým nástrojem stupňujícího se třídního boje a spolehlivou záštitou státu na cestě k socialismu*“.¹²³

Bezpečnostní komise ÚV KSČ zaslala Směrnice o ustavení LM spolu se stranickými pokyny o ustavení LM a vysvětlujícím dopisem všem krajským výborům KSČ v českých zemích, aby se dle nich zařídily a věnovaly budování milic veškerou možnou péčí.¹²⁴

---

¹²³ Tamtéž, Pokyny k směrnicím o ustavení lidové milice, 1949. K dokumentu je připojen přehled vydaných zbraní a střeliva pro LM v rámci jednotlivých podniků v Praze (celkem 13.204 pušky, 122.900 nábojů) i v ostatních krajích i okresech pro závodní i osadní jednotky LM (včetně Prahy 36.845 pušek v rukou ZLM, 7.760 pušek v rukou OLM). Návrh na zvýšení počtu pušek ZLM o 40.000 ks předložil J. Pavel Rudolfovi Slánskému. NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Přehled pušek ZLM, nedatováno (1949).

¹²⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond Bezpečnostní komise ÚV KSČ, Všem krajským výborům strany v Čechách a na Moravě, nedatováno (1949).

II. 8. Stav LM po prvním roce existence

Z rozpočtu Lidových milicí na rok 1949 zpracovaného BP/9 vyplynulo, že stav příslušníků štábů a okresních velitelů LM v českých zemích převzatých do stavu zaměstnanců činil 76 osob, přičemž jejich úhrnný roční plat včetně přídatků dosáhl výše téměř 4.800.000 Kčs. Celkové předpokládané výdaje spojené s fungováním LM na rok 1949, které nezajišťoval rozpočet SNB, činily 5.245.350 Kč.¹²⁵ Z inventury zásob zbraní vyplynulo, že ve skladech zůstávalo nevyzvednutých téměř 19.500 pušek určených pro milicionáře. Podle této zprávy je patrné, že od poloviny května 1948 do roku 1949 prošlo Lidovými milicemi kromě tří slovenských krajů Banská Bystrica, Košice a Prešov celkem 78.186 milicionářů, z toho 7.050 členů Osadních milicí. Příslušníci milic měli k dispozici celkem 72.303 pušek. Současně však chybělo 100.000 ks kožených opasků a sumek a 10.000 pistolí ČZ 7,65 s pouzdem a náboji, to vše v celkové ceně 24,5 mil. Kčs.¹²⁶

Od poloviny ledna 1949 probíhala čilá korespondence zejména mezi odděleními BP/7 a BP/9 při MV a ministerstvem sociální péče ohledně připravované vyhlášky o zabezpečení nároku důchodových a nemocenských dávek pro členy LM.¹²⁷ Jednalo se o několik bodů, jednak, aby příslušníky milic v případě povolání ke službě zaměstnavatel uvolnil bez srážky ze mzdy, jednak, aby měli nárok na pojišťovací dávky stejně jako v případě výkonu zaměstnání (i v případě úrazu, který by se považoval za pracovní), dále, aby měli nárok na zaopatření podle zákona o péči o vojenské a válečné poškozence, a konečně aby náklady na udržování a zřizování LM a případné náhrady pojišťovacích příspěvků platil stát. Každopádně MV vyvíjelo snahu o co nejširší možné sociální zabezpečení milicionářů, včetně rodinných příslušníků, v jakékoliv situaci. Ministerstvo sociální péče tak navrhlo zásady pojištění členů LM, které MV po drobných úpravách následně akceptovalo a dne 9. června 1949 vstoupily v platnost prostřednictvím výnosu MV.

Ohledně dalšího posílení početního stavu a výzbroje Lidových milic jednala Komise pro bezpečnost ÚV KSČ počátkem února 1949.¹²⁸ Z příložené zprávy vyplývá, že armáda nedodržela dohodu a snažila se místo slíbených „ukořistěných“ pušek dodat 40.000 pušek za cenu 80.000 Kč. K vyřešení tohoto problému bezpečnostní komise pověřila V. Noska jednat se zástupci MNO o předání pušek. Další problém pro Lidové milice představovala skutečnost, že početní stav jednotek se nemohl doplnit na plánovaný stav z důvodu neukončených prověrek kandidátů v krajích. Ministerstvo vnitra stanovilo krajům počty členů LM v listopadu 1948 a neustále stav náborů kontrolovalo a urgovalo. Komise proto schválila, aby J. Pavel projednal s A. Novotným a F. Kriegelem, jak co nejrychleji ukončit prověrku milic, aby se mohly zvýšit stavy členů na navrženou úroveň. Pavel měl dále za úkol provést kontrolu dřívějších usnesení ohledně výstroje milic. K dalším bezpečnostním otázkám LM se konstatovalo, že štáb LM na MV se měl stabilizovat v počtu 10ti osob.

Pomalou se rozbíhaly první velitelské kurzy. V lednu 1949 proběhl v Litoměřicích kurs krajských velitelů LM za účasti 80 osob. V Praze se připravil 1 týdenní kurz velitelů LM, v ostatních krajích, včetně Bratislavy, probíhala třídní školení velitelů milic.

¹²⁵ Na pozici přednosty oddělení ministerstva vnitra BP/9 působil poslanec NS odborový rada Linhart. ABS, 310-18-13, Rozpočtové zajištění lidové milice na rok 1949, nedatováno.

¹²⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, nedatováno.

¹²⁷ Ve věci se opět nejvíce angažoval dr. Lukeš z oddělení BP/7.

¹²⁸ ABS, 310-18-13, Zápis porady komise pro bezpečnost, 2. 2. 1949. Porady byli přítomni Slánský, Nosek, zástupce MV pro bezpečnost pplk. SNB Josef Pavel, J. Veselý a Karel Šváb (1904-1952), pozdější náměstek MNB obžalovaný v procesu se Slánským a popravený.

V roce 1948 ještě nebyla bojová a politická příprava příslušníků nijak zvlášť organizována, stejně jako příprava velitelů a štábů. Omezovala se jen na nejjzákladnější potřeby, vyplývající z nutnosti ovládnout použití přidělených zbraní. Ve výzbroji mužstva převažovaly pušky, pouze velitelé disponovali pistolemi.¹²⁹

Počátkem listopadu 1948 proběhla schůze bezpečnostních tajemníků krajských sekretariátů, na kterých se krajská vedení strany zaúkolovala k náboru členů závodních LM na stanovené počty, které měly být k datu prvního výročí Února (25. 2. 1949) naplněny. Situace se však jevila jako značně nepřehledná, neboť většina krajů, včetně Pražského, o plnění svého úkolu k plánovanému více jak dvojnásobnému zvýšení počtu milicionářů nepodávala žádné zprávy.¹³⁰ Z důvodu blížícího se výročí proto ÚV KSČ téměř všem sekretariátům KV KSČ zaslalo dne 3. 2. 1949 urgující dopis, ve kterém je žádalo o hlášení průběhu náboru osob do Lidových milic včetně plnění stanovených početních kvót.¹³¹

Až na tuto explicitní výzvu začínaly jednotlivé kraje reagovat a hlásit počty a stav výstavby LM. Např. z Brněnského kraje podával R. Slánskému zprávu počátkem února 1949 Otto Šling v tom smyslu, že početní stav 1.714 milicionářů z roku 1948 se zvýšil na aktuálních 5.250 osob a požadované výše 6.000 členů LM k 25. 2. 1949 se mělo dosáhnout, neboť v podnicích byl o zvýšení stavu zájem. Krajská škola velitelů LM za účasti 99 osob konaná v Brně v období od 31. 1. do 2. 2. 1949 rovněž údajně splnila svůj úkol a politická úroveň frekventantů byla „velmi dobrá“.¹³²

Podobně vyznívá i zpráva krajského politického tajemníka z Hradce Králové, který informoval R. Slánského o stavu milic v kraji, kde počet dosáhl 2.027 členů. Tajemník optimisticky sliboval, že k 25. 2. se početní stav zvýší na celkem požadovaných 3.500 osob a oslavy prvního únorového výročí v Hradci Králové se zúčastní milicionáři v požadovaném počtu. Rovněž třídní krajská škola pro 58 velitelů LM proběhla koncem ledna údajně v uspokojivé kvalitě.¹³³

Sekretariát KV KSČ v Gottwaldově zaslal zprávu o zvýšení počtu milicionářů z 2.000 osob na 4.000, náborový úkol tedy byl splněn.¹³⁴

Oldřich Vyhnálek z KV KSČ v Pardubicích uváděl, že aktuální stav zařazených milicionářů s puškami činil 1.200 osob a dalších 1.300 prověřených osob bylo připraveno k zařazení do jednotek. Jelikož však oddělení LM BP/9 uvádělo jiné požadované počty milicionářů, než bylo KV KSČ z ÚV oznámeno, žádal Vyhnálek o dodatečné zaslání relevantního čísla. Požadavek se lišil, podle oddělení BP/9 činil podstav 200 osob, ale naopak dle ÚV KSČ byl náborový úkol překročen.¹³⁵

---

¹²⁹ K 31. 12. 1948 činil početní stav zbraní závodních LM 36.845 ks a stav výzbroje OM dosáhl výši 7.760 ks, celkem tedy 44.605 ks. Předpokládalo se však, že u jednotek LM dojde ke zvýšení o 40.000 ks zbraní na úroveň 76.845 ks.

¹³⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a.j. 328, Krajský sekretariát KSČ Praha, nedatováno 1949.

¹³¹ Tamtéž, Krajský sekretariát KSČ Praha, 3. 2. 1949. Plánovaný počet členů milic, SNB a obecnstva při přehlídkách v krajských městech dne 26. února 1949 tamtéž. V Praze se mělo zúčastnit přehlídky 9.381 milicionář s 1.021 příslušníkem SNB před až padesátitisícovým publikem, v Brně 3.000 milicionářů se 450 členy SNB, v Ostravě 3.310 milicionářů se 105 příslušníky SNB apod.

¹³² Počty milicionářů požadované a uváděné v dopisech ÚV KSČ se však lišily od plánovaných počtů stanovených oddělením LM při MV, z čehož byli funkcionáři některých KV KSČ zmateni a ve svých sděleních na tyto odlišné informace reagovali. NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Hlášení stavu LM, 4. 2. 1949.

¹³³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 10. 2. 1949.

¹³⁴ Tamtéž, 8. 2. 1949.

¹³⁵ Dle dopisu ÚV KSČ je požadavek na 2.000 milicionářů. NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruzi, 14. 2. 1949.

Podstatně znepokojivější zpráva přišla z Libereckého kraje. Získávání nových členů sice probíhalo dle dílčích kontrol úspěšně až na okresy Frýdlant a Bělá pod Bezdězem, kde nábor vázl a „soudruzi tam provedou zásah“. Ale opět vznikla disproporce, kdy podle oddělení LM při MV měl konečný stav činit 3.000 milicionářů, ale z oznámení ÚV KSČ vyplýval požadavek pouze na 2.050 osob. Stav 3.000 osob hodlal krajský štáb LM v Liberci dosáhnout k 20. únoru. Následující zpráva KV KSČ v Liberci ze dne 22. února upřesňovala, že původně stanovený stav byl překročen na celkem 3.181 milicionářů bez okresu Frýdlant, kde byla vyzbrojena asi jedna rota. Krajský štáb tam hodlal intervenovat, aby se práce LM zlepšila. Podle poslední porady na MV se mělo pokračovat v náboru. Vyzbrojeno bylo zatím 1.550 milicionářů, dalších 1.000 pušek bylo na cestě a beze zbraně zůstávalo zatím 631 osob.¹³⁶

V souvislosti s vydáním zákona o národní bezpečnosti se postavení Lidových milic zásadně upevnilo, což se mělo dát na vědomí zejména představitelům samosprávy. Počátkem února 1949 zaslalo MV dopis bezpečnostním referentům všech okresních a krajských národních výborů. V něm oznámilo nové postavení milic a z toho plynoucí úpravu vztahů se samosprávami, přestože ještě ministerstvo vnitra tou dobou nevydalo prováděcí nařízení o právech, povinnostech a označení milicionářů.¹³⁷ Tyto pokyny sledovaly, aby se povolávání milicionářů do služby dělo jednotně a jen v mimořádných případech. S odkazem na znění zmíněného zákona č. 286/1948 Sb. a z toho vyplývajícího právního základu pro budování LM na závodech i OM v pohraničí MV upozornilo, že útvary závodních LM ani Osadní milice nepodléhaly krajským či okresním národním výborům. Bezpečnostní referenti KNV a ONV, stejně jako krajské a okresní velitelé národní bezpečnosti, nebyli oprávněni vydávat závodním milicím jakékoliv rozkazy, tedy ani je povolávat k výkonu služby, jak se na přelomu roku stalo, např. při provádění hospodářských prohlídek. Jen zcela výjimečně mohli okresní velitelé národní bezpečnosti nebo i velitelé stanic SNB požádat příslušné velitele Osadní milice o pomoc. A to pouze v případě, že se musela okamžitě posílit ochrana státních hranic nebo přilehlého území v případě přímého ohrožení, na které síly SNB nestačily, i když k tomu nebylo možno získat předchozí souhlas oddělení BP/9 na MV. V tom případě o tom velitelé SNB podali hlášení na MV dodatečně.

Počátkem února 1949 v reakci na dálňopisnou zprávu přednosta odboru BK plk. Viktorina při slovenském pověření vnitra zaslal J. Pavel své stanovisko ohledně výstavby LM na Slovensku R. Slánskému.¹³⁸ ÚV KSS v Bratislavě totiž předložil v tehdejších podmínkách překvapivý návrh na přidělení milicionářské výstroje a výzbroje pro 6.000 osob (včetně 50 motocyklů) v rámci oslav prvního výročí Února s termínem do 9. února 1949. Kromě 6.000 opasků a pušek s náboji a 200 ks pistolí ÚV KSS deklaroval, že si je schopen ostatní výstroj údajně zajistit sám. O bezradnosti J. Pavla jako zástupce ministra vnitra pro bezpečnost v tomto případě svědčí, že podle předchozí zprávy bylo na Slovensku rozdáno 1.500 až 2.000 pušek většinou členům odborových organizací. V Bratislavě však již Pavlovi nikdo nedokázal sdělit, kde se zbraně momentálně nacházely, a tak se rozhodlo o jejich stažení zpět. Pro prvotní období se tak v Bratislavě vytvořil štáb LM, který pod vedením ústředního sekretariátu strany připravoval asi 2.000 členů Komunistické strany Slovenska (KSS) pro první oddíly Lidových milic na Slovensku. Jelikož si Pavel nebyl jistý, zda se slovenským „soudruhům“ v krátké době podaří postavit 6.000 prověřených členů strany ke službě v LM a měl obavy, aby se nábor neprováděl překotně, dával Slánskému zprávu na vědomí a žádal o další pokyny ve věci. Dále se domáhal rozhodnutí, v jakém rozsahu se měla v Bratislavě

¹³⁶ Tamtéž, Vážený soudruhu, 11. 2. 1949 a 22. 2. 1949.

¹³⁷ ABS, 310-18-13, Použití Lidových milic – pokyny, 3. 2. 1949.

¹³⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 5. 2. 1949. Resp. tamtéž: Výzbroj a výstroj pro lidove milicie na Slovensku, 4. 2. 1949.

pořádat oslava Únorového výročí, neboť dle jeho informací se dosud nekonaly žádné přípravy z důvodu faktické „neexistence milic na Slovensku“.

II. 9. Mimořádné události a akce milicionářů

Po ostře sledované a zabezpečené slavnostní přehlídce útvarů LM a SNB v Praze na Václavském náměstí k prvnímu výročí Února zhodnotil přednosta oddělení BP/5 mjr. Vacek přijatá bezpečnostní opatření.¹³⁹ Kromě několika nepovolených fotografování přehlídky, neúmyslného vniknutí davu do vozovky mezi vládní auta po skončení přehlídky a vyjma pár zvědavců, kteří vylezli na okolní stromy, k žádnému incidentu ze strany diváků nedošlo. Nedostatky však spatřoval v zajištění průběhu akce některými příslušníky SNB, stejně jako samopalníky útvaru „Jeřáb“ na okolních střechách, kteří často měnili svá postavení a místo ostrážitého sledování se jako diváci nechali unést průběhem přehlídky.

Naprostým propagandistickým fiaskem oproti tomu skončila plánovaná přehlídka LM a SNB k únorovému výročí v Karlových Varech na Stalinově náměstí.¹⁴⁰ Během standardního proslovu obou řečníků a samotného defilé 3 rot milic a 1 roty SNB nedošlo k žádné mimořádné události, účast obyvatel však byla více než tristní. Oproti předpokládaným zhruba 2.400 osobám přehlídku sledovalo sotva 150 až 200 osob z řad civilního obyvatelstva včetně dětí a mládeže z celého karlovarského okresu. Během slavnosti sice panovalo chladnější počasí, ale obyvatelé chodili na procházku, aniž by se na náměstí zastavovali. Závěrem zpráva hodnotila, že přestože měla slavnost vyznít „mohutně“, stranická organizace v karlovarském okrese naprosto selhala, neboť pouhé vylepení plakátů pro takový účel naprosto nepostačovalo.

Koncem března 1949 došlo ke krádeži zbraní a střeliva milicí v podniku MEOPTA Trnovany, přičemž arzenál byl údajně na lehce přístupném místě pod jedním zámekem a dveře šlo otevřít různými dalšími klíči ze závodu. R. Slánský v této souvislosti apeloval na J. Pavla, aby se provedly svědomité revize všech skladů zbraní LM na závodech z hlediska zabezpečení a kontroly.¹⁴¹

Jedné z rozsáhlých „ostrých“ bezpečnostních akcí se zúčastnilo spolu s příslušníky SNB patrně 300 členů LM. Akce nařízená krajským velitelstvím národní bezpečnosti Praha se konala v prostoru Kokořínska koncem května 1949 za účelem dopadení dvou banderovců¹⁴², kteří 26. 5. 1949 zavraždili občana Neratovic Josefa Homolu, frekventanta politického školení KSČ.¹⁴³ Za udatnost a zadržení dvou banderovců bylo navrženo vyznamenat hodnotnou knihou a peněžní odměnou ve výši 2.000 Kčs 5 milicionářů, přičemž jeden z těchto členů LM smrtelně zranil jednoho banderovce střelou z pistole. Návrh výše peněžní odměny odkazoval na výnos ministra vnitra z roku 1947, který přiznával občanovi za zadržení nebo upozornění na banderovce odměnu ve výši 10.000 Kč. Až po čtyřech letech od akce, v roce 1953, obdrželi tři z milicionářů za toto stíhání a dopadení banderovců medaili „Za statečnost“.

Ve stejném okrese pátralo o 4 měsíce později spolu s příslušníky SNB 40 milicionářů z Neratovic a Mělníka v lesním terénu po neznámém podezřelém muži v souvislosti s nalezeným německým samopalem. Přestože se nakonec zjistilo, že se jednalo o planý poplach a

¹³⁹ ABS, 304-227-6, Slavnostní přehlídka dělnických lidových milic a útvarů SNB 26. II. 1949 – zhodnocení bezpečnostních opatření, 2. 3. 1949.

¹⁴⁰ Tamtéž, Slavnostní přehlídka LM a SNB dne 26. 2. 1949 – záznam, 18. 3. 1949.

¹⁴¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 31. 3. 1949.

¹⁴² Banderovci – souhrnné označení pro ozbrojené skupiny ukrajinských nacionalistů, které nechtěly respektovat totální porážku fašismu.

¹⁴³ ABS, 304-227-6, Návrh na odměnu členům LM za dopadení a zneškodnění Benderovců, 31. 5. 1949.

žádný muž se v místě nevyskytoval, pochvalovali si milicionáři svůj zákrok jako dobré cvičení.¹⁴⁴

Existují i sporé záznamy o kontroverzích mezi občany a příslušníky Lidových milicí, které vyústily až v použití střelných zbraní, jako např. v září 1949 mezi členem okresního štábu LM z Prahy Michle a pěti mladíky. Milicionář se před restaurací údajně bránil napadení výstražnými střelami z pistole.¹⁴⁵ Ať už se jednalo o spory mezi prostými občany a milicionáři rázu osobního, politického či jiného druhu, naštěstí končily málokdy fatálně.

Na přelomu července a srpna 1949 se do výcvikového střediska SNB v Doupově naplánoval dvoutýdenní vojenský výcvik za účasti 180 frekventantů – členů krajských a okresních velitelství LM, velitelů praporů a rot LM a velitelů milic větších důležitých závodů.¹⁴⁶ Cílem rozsáhlého školení měla být výchova vlastních velitelů LM k odolnosti v boji proti vnějším i vnitřním nepřítelům, výcvik v sebeobraně v boji zblízka, v obraně továrních objektů, ve střelbě a získávání státně bezpečnostních i vojenských zpráv. Program se skládal z „mravně politické“ výchovy (10 %), tělovýchovy (4 %), speciálního vojenského výcviku (33 % - obrana závodů, destrukční práce, nauka o zbraních, výcvik ve střelbě, sebeobrana), bojového výcviku (30 % - v družstvu a četě), z protipartyzánského výcviku (13 % - využití zkušenosti z bojů s banderovci a z partyzánských bojů 2. světové války, zneškodňování záškodníků) a konečně ze zpravodajského výcviku (10 %).

V souvislosti s budováním Závodních stráží upozornil na schůzi krajské bezpečnostní šestky v Praze J. Kotal, že na některých závodech se budovala Závodní stráž a přitom se rušily LM, což se dle něj již nesmělo opakovat. ZS měly být složeny z „nejlepších soudruhů“ bez ohledu na jejich případné členství v LM.¹⁴⁷

Milicionáři se na přelomu září a října 1949 účastnili „zajišťování osob“ a domovních prohlídek prováděných příslušníky StB v Pražském kraji v rámci monstrózní akce prováděné řadou násilných opatření proti tzv. „reakčním a státu nepřátelským osobám“.¹⁴⁸ Za tím účelem vybralo krajské velitelství LM nejspolehlivější příslušníky, zejména z řad těch, kteří se vyznamenali při akci „dělnických kontrol“. Krajský velitel měl za úkol vypracovat přesné směrnice pro zajišťování akce členy LM. Milicionáři měli jít do akce v civilu ozbrojeni pistolí. Ústní pokyny se jim předaly v krajském sekretariátu strany, ale následně se členy LM disponoval krajský velitel SNB. Muselo se dbát na skutečnost, aby milicionáři při této akci zasahovali jen v těch okresech, ve kterých sami nebydleli a nepracovali. Jejich rozdělení do skupinek měl na starosti příslušný okresní velitel SNB.

Počátkem října 1949 byl vypracován návrh na systemizaci služebních míst u LM, přičemž se počítalo celkem se 340 milicionáři jako zaměstnanci MV.¹⁴⁹ V českých zemích mělo být 120 osob na krajských velitelstvích a 120 na všech okresních, 11 osob na KV Praha a 19 osob mělo působit na oddělení LM BP/9 při MV. Pro Slovensko se v rámci pověřenectva vnitra v Bratislavě (oddělení BK/7) počítalo se 14 osobami, krajská velitelství na Slovensku měla zaměstnávat celkem 36 osob a všechna okresní velitelství 20 milicionářů.

Koncem listopadu 1949 si ústně stěžoval krajský velitel LM v Liberci Josef Polda na různé obstrukce zejména byrokratického rázu ze strany tamního krajského velitele národní

¹⁴⁴ Tamtéž, Lidové milice, účast při pátrání po neznámém muži - hlášení, 30. 9. 1949.

¹⁴⁵ Tamtéž, Hlášení KV NB Praha, 10. 9. 1949.

¹⁴⁶ ABS, 310-18-13, Vojenský výcvik lidových milic, nedatováno (1949).

¹⁴⁷ NA, fond 05/11, sv. 28, i.j. 184, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní šestky, konané dne 13. 9. 1949.

¹⁴⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Organizace akce KK-T-43 v Pražském kraji, 27. 9. 1949.

¹⁴⁹ Plukovníci byli jen dva – 1 vedl odd. BP/9 v českých zemích a druhý odd. BK/7 na Slovensku. Pplk. byli celkem tři, kromě obou oddělení působil třetí na KV LM Praha, majorů bylo 13, škpt. celkem 39, kpt. bylo 58 atd. ABS, 310-18-13, Návrh na systemizaci služebních míst u Lidové milice, 1. 10. 1949.

bezpečnosti pplk. Rudolfa Marka.¹⁵⁰ Marek chtěl např. kromě orazítkování i podepsat všechny průkazy členů LM, dále odmítal poskytovat štábu LM služební vozidla, přičemž je odkazoval na autobus, vlak apod. Následně si oba zneprátení funkcionáři stěžovali u zpravodajského orgánu LM, který přijel do Liberce zjišťovat vzájemný vztah jednotlivých složek. Rozdílné pohledy obou představitelů dvou ozbrojených jednotek na různé záležitosti spočívaly především ve skutečnosti, že pplk. Marek se považoval za nadřízeného, resp. nadřazeného, vůči vznikajícím jednotkám LM, které vedly, stejně jako krajský štáb, pouze „prostí dělníci“. Podle dobového zhodnocení pplk. Marek špatně chápal úkoly a výstavbu LM. V tomto případě se jednalo v podstatě o špičku ledovce vzájemných konfliktů a revnivosti mezi členy LM a SNB, která v různých formách přetrvávala ještě po několik dalších let.

---

¹⁵⁰ ABS, 304-227-6, Polda Josef z Liberce, krajský velitel LM - stížnost, 26. 11. 1949.

III. Období kompetenční nevyhraněnosti 1950-1952

III. 1. Složitá situace počátkem roku 1950

Ideologicky vyostřená situace v tomto období „studené války“ mezi Západem a Východem se projevovala i v poměrech v Československu, kde se rozjížděla mašinérie politických procesů s prvními popravenými oběťmi komunistické zvlá. Většinová část veřejnosti stále slepě a oddaně podporovala bezprecedentní, ničím neomezovanou, totalitní politiku jediné vládnoucí strany – Komunistické strany Československa.

Po prvotním relativním zanedbání budování Lidových milic ze strany vedení KSČ z důvodu řešení problémů spojených s naprostým ovládnutím státu se pozornost stranických orgánů začala obracet k jejich nejvěrnějším stoupcům – milicionářům. Zejména z dlouhodobého hlediska udržení KSČ u moci muselo vedení strany organizačně stmelit a stabilizovat tyto jednotky, doplnit jejich výstroj a vyškolit velitelské kádry. S tím úzce souvisel i ideologický „brainwashing“ mezi milicionáři, kteří se mu nijak nebránili, a naopak ho pod názvem „politické školení“ přijali za normální součást života v LM.

Převedením řízení milic do pravomoci ministerstva vnitra došlo k abnormální situaci. Hlavní štáb Lidových milic se tímto aktem vytrhl z celku ÚV KSČ, zatímco v krajích a v okresech zůstaly štáby milic při stranických orgánech. Díky tomuto nesystémovému řešení docházelo ke sporům mezi stranickými orgány a štáby milic, jejichž členové měli blízko k SNB. Kompetenční spory zašly v mnoha případech tak daleko, že některé štáby dokonce tajily před stranickými funkcionáři základní údaje o výcviku, výstroji a činnosti při bojové pohotovosti. KSČ vzhledem k složité situaci v období „studené války“ neměla z personálního hlediska dostatečně silný aparát k řízení vojensky organizovaného celku, jaký Lidové milice představovaly. Příslušníci Lidových milic koordinovali svoji činnost se složkami SNB zejména při pořádkové službě, hlídkování a zásazích proti oponentům režimu. Nevyřešené problémy a nejasnosti však panovaly ve většině otázek spojených s působením a existencí Lidových milic.¹⁵¹

Bezprostředně po Únoru 1948 počty milicionářů stouply. Od konce 40. let mohli do jednotek LM vstupovat výhradně prověřeni členové KSČ, a tím se nárůst členské základny zastavil. Kromě toho řada milicionářů odcházela v letech 1949 až 1950 k SNB a ČSLA, aby „posílila“ tyto ozbrojené složky po personální (kádrové) stránce. Členství v milicích znamenalo pro mnoho jejich příslušníků přímočarý kariéerní postup a sloužilo jim někdy jako přestupní stanice před nástupem do placené služby u ozbrojených složek. Jiným milicionářům se otevřela cesta k absolvování dodatečného, mnohdy pochybného, vysokoškolského studia, ke kterému neměli neprivilegovaní (resp. nestraníci) přístup.

Milicionáři měli sloužit jako vzor pro mládež, která měla pod ideovým a politickým tlakem vstupovat do KSČ i Lidových milic. Nemalou měrou se milicionáři podíleli na „kolektivizaci“ vesnic, kdy po směnách jezdili na venkov a různými způsoby, často

---

¹⁵¹ První zmínka k milicím v roce 1950 se týkala lyžařského závodu příslušníků bezpečnostních sborů komunistických států ve Vysokých Tatrách, kterého se měli zúčastnit i sportovci z řad slovenských milicionářů. Při té příležitosti se pověřenectvo vnitra obrátilo na slovenskou odborovou radu, aby jednotlivcům uhradila úšlou mzdu. ÚRO však na dotaz slovenských odborářů odmítlo žádat po podnikcích uhrazení mzdy kvůli závodům a doporučilo milicionářům vzít si řádnou dovolenou. VOA, fond ÚRO - Gen.sekr., kart. 10, i. j. 299, Zápis z mimořádné schůze generálního sekretariátu, 4. 1. 1950.

nátlakovými a demonstrativními akcemi – či přímo násilím a vyhrožováním, „přesvědčovali“ soukromé zemědělce ke vstupu do JZD. Slídili spolu s orgány SNB po případných nepříznaných zásobách rolníků, organizovali spolu s příslušníky SNB silniční kontroly a zátahy, střežili obilné sklady před pomstou okradených rolníků. Podobně neblahým způsobem se prezentovali i ve městech, kdy s obdobným ideologickým zápalem uzavírali a rušili řemeslné živnosti i velké dílny a znárodňovali menší továrny. Milicionáři asistovali při inventarizaci zabaveného majetku a při domovních i jiných prohlídkách. V noci ze 13. na 14. dubna 1950, kdy Státní bezpečnost přepadla v celé republice většiny řeholních komunit v klášterech za účelem jejich zrušení, účastnili se této násilné akce i příslušníci Lidových milicí, jako např. na Svatém Hostýně.

Postupným dlouhodobým procesem docházelo k pomalému zkvalitňování speciálních činností členů LM, k jejich odbornému výcviku zacházení s vojenskou technikou a materiálem. Odborně a politicky vyškolení straníci (samozřejmě ve smyslu komunistické ideologie) posilovali jednotky a štáby. Plánovaně se začala, i když s velkým prodlevami, rozvíjet vojensko odborná příprava Lidových milicí, včetně zkvalitňování jejich výzbroje a výstroje. Podle heslovitých charakteristik dobových autorů se z Lidových milicí postupně stávaly „organizované, připravené kolektivy, s nimiž republika mohla a nepřítel musel počítat“.¹⁵²

Spolu s postupně nabytými zkušenostmi milicionářů z praxe se vynořovala řada věcí, které musel v zájmu dalšího vývoje někdo kompetentní zodpovědět. Jedna z častých otázek zněla, jestli lze považovat neoznačeného milicionáře mimo službu při nutném zákroku proti „nepřátelům pracujícího lidu“ za osobu povolanou k výkonu služby. Příslušný pracovník oddělení BP/7 při MV odpověděl kladně ve smyslu, že zevní označení se jeví jako formální, i když důležitá podmínka zabraňující zejména zneužití. V případě nutného zákroku však tuto podmínku nešlo přeceňovat. Složení slibu totiž zavazovalo milicionáře zasáhnout v každé situaci bez ohledu na zevní označení. Člen LM v takovém případě musel jednat podobně jako podle rozkazu velitele. V případě nepřítomnosti velitele se pro příslušníka LM stal složený slib vlastně i jeho rozkazem.

S uvedenou otázkou úzce souvisely sporné případy přiznání pojistných dávek národního pojištění, které řešily soudy. Milicionář měl nárok na pojistné dávky pouze v případě svého povolání do služby, což vždy potvrzovaly orgány SNB. Podle výše uvedené definice se však nově takovým povoláním do služby mohlo stát i vlastní autonomní rozhodnutí milicionáře o nutnosti zákroku proti „podezřelé“ osobě. Proti takto chápanému výkladu neměli námítky ani zástupci ministerstva spravedlnosti a ministerstva práce a sociální péče. Z oficiálního stanoviska oddělení BP/7 vyplynulo, že při mimořádných situacích, např. když dělník-milicionář při návratu z práce zakročí proti „sabotážníkovi“, je vázán slibem, který mu tento zásah prikazoval. Nebylo tak třeba výslovného rozkazu ani zevního označení, neboť odložením pásky a skončením úkolu nepřestával být milicionář milicionářem, stejně tak nebyl zproštěn složeného slibu. Milicionář měl tedy stále obdobná práva a povinnosti jako příslušník SNB.¹⁵³

Každý takový zákrok však vyžadoval rozvahu. Nebyl-li milicionář zevně označen, stěžovalo to jeho postavení. Osoba, proti které člen LM směřoval svůj zákrok, nemusela tušit, že se jedná o milicionáře, resp. nemusela uposlechnout jeho výzvy. Z toho pramenilo i nebezpečí náhod a omylů. Rovněž tak samotný člen LM mohl tímto způsobem lehce zneužít svoji vlastní, legálně drženou zbraň, k vyřizování svých účtů. Použití soukromé zbraně v těchto

---

¹⁵² Sova, F.: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 38. Z této práce v mnoha případech čerpal výše citovaný A. Unger.

¹⁵³ ABS, A 6/2, i. j. 935, Informace sepsaná dr. Hájkem, Vyjádření oddělení BP/7, 23. 2. 1950.

případech musely soudy posuzovat podle konkrétní situace. Komunistická justice bezpochyby dokázala ve sporných případech své stíhané přívržence očistit.

K těmto a podobným otázkám připravil dr. Lukeš z oddělení BP/7 na žádost oddělení BP/9 speciální školení pro příslušníky LM.¹⁵⁴ Např. na otázku, zda označení či neoznačení milicionáři podléhali vojenským trestním soudům, jasně deklaroval, že nikoliv. Členové LM spadali výhradně pod jurisdikci civilních soudů na rozdíl od příslušníků SNB.

V podstatě po celou dobu existence Lidových milicí je provázela komunistická propaganda nejhrubšího zrna. Milice jako „ozbrojený předvoj strany“ nesměly chybět ani v případě propagandistických prohlášení namířených proti předem koordinovanému odletu tří československých letadel z pravidelných vnitrostátních linek a jejich přistání v Bavorsku v SRN. Po této aféře, které se ve svobodném světě dostalo nemalé publicity, a která tak ještě více zdiskreditovala komunistický režim, se jako v podobných jiných případech rozvinula propagandistická protiakce. Členové LM se na rozkaz hlavního štábu instruovaného bezpečnostním odborem ÚV KSČ v plném počtu zapojili do „protestních manifestací“ ve všech větších podnicích. Halasně vyjadřovali nesouhlas s „únosem čl. občanů a zacházení s nimi na území záp. Německa“. V rámci protestních projevů uvnitř závodů milicionáři složili slib, který obsahoval pasáže o „bezmezném odporu LM vůči zahraniční i vnitřní reakci a jejím gangsterským metodám“.¹⁵⁵ Milicionáři v rezolucích slibovali mj. zvýšení své „ostráživosti“ i rozšíření svých řad. Následně každé krajské velitelství milic i oddělení LM na pověřenectvu vnitra v Bratislavě muselo předložit oddělení BP/9 konkrétní zprávu o průběhu manifestací za účasti milicionářů.¹⁵⁶ Z bezpečnostních důvodů se nesměla účast milicionářů na manifestacích předem žádným způsobem avizovat. Komunisté se obávali, aby shromáždění většího množství členů LM mezitím „sabotéři“ nevyužili k páčání trestných činů na nehlídaných místech. Snaha o co největší utajení činnosti milic se týkala i jejich skutečného počtu na konkrétním závodě, který nesměl nikdo nepovolaný znát.

Ze souhrnné dubnové zprávy předložené Rudolfovi Slánskému vyplynulo, že ve všech krajích protestní manifestace proběhly a vystoupení LM se setkalo s příznivou odezvou.¹⁵⁷ Milicionáři své svolání pod názvem „Tak slibujeme“ aklamovali.¹⁵⁸ Některé kraje hlásily závazky členů LM ke zvýšení kvality a produktivity práce. Na ústředí přišly rovněž čtyři rezoluce přijaté na kurzech velitelských kádří¹⁵⁹ ve výcvikových střediscích v Doupově a v Lištici u Berouna, přičemž z toho 2 rezoluce „reagovaly“ přímo na odlet letadel. V dalších dvou rezolucích milicionáři tradičně „vzdávaly dík“ ÚV KSČ za možnost prohloubení znalostí

¹⁵⁴ Tamtéž, Záznam, 25. 2. 1950.

¹⁵⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 31. 3. 1950.

¹⁵⁶ Se vznikem ministerstva národní bezpečnosti dne 23. 5. 1950 bylo původní oddělení BP/9 zařazeno pod MNB jako 9. sektor.

¹⁵⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Vážený soudruhu, 21. 4. 1950.

¹⁵⁸ Text slibu milicionářů z roku 1950: <http://www.csla.cz/armada/os/lm.htm>.

1. My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že zvýšíme bdělost a ostráživost v našich továrnách, dílnách i na všech pracovištích a že zabráníme všem pokusům sabotáže, hospodářské i politické špionáže.

2. My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že budeme v našich jednotkách i v řadách našich spoludělníků prohlubovat odpor proti lupičským metodám západních imperialistů a jejich pomahačů z řad zrádců naší republiky.

3. My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že naše řady rozšíříme o politicky uvědomělé a oddané obránce lidově demokratické republiky.

4. My příslušníci Lidových milicí slibujeme, že budeme prohlubovat v našich jednotkách uvědomělou kázeň, bojovou morálku a smysl pro zodpovědnost a že se staneme příkladnými pracovníky při zvyšování produktivity práce. Tímto postupem přesvědčíme svoje spoludělníky a tak zajistíme bohatý život všech poctivých a upřímných občanů naší republiky.

Tak slibujeme!

¹⁵⁹ Pojmem „kádr“ je v této práci myšleno „odborně i politicky zdatný“ pracovník ve smyslu komunistického světónázoru.

se závazkem, že je přenesou mezi členy závodních a osadních milic. Celkově hodnotila krajská velitelství LM tuto propagandistickou akci jako přínos pro „morálku“ jednotek i pro nábor nových členů.

III. 2. Problémy pražských milicionářů

Koordinační komunistický bezpečnostní orgán na úrovni kraje, tzv. krajská bezpečnostní pětka (KB-5),¹⁶⁰ se kromě dohledu a poskytování pomoci bezpečnostním orgánům v kraji, z podstaty své náplně práce zabýval i fungováním Lidových milic. Ze zápisu z porady KB-5 v Praze vyplynulo, že otázka Lidových milic se důkladně projednávala v březnu 1950. Krajský tajemník Antonín Novotný kritizoval nezařazení LM do pracovního plánu KB-5 na 2. kvartál roku 1950. Patrně si uvědomil, že milice spadaly do kompetence KB-5, která se musela postarat o pozvednutí jejich odborného a politického výcviku. Novotný chtěl do školení milicionářů zapojit orgány národní bezpečnosti i StB. Krajský bezpečnostní referent Jindřich Kotal na svou omluvu uvedl, že při tvoření plánu se velitel milic nacházel mimo Prahu.¹⁶¹

Na poradě KB-5 konané o dva měsíce později v květnu 1950 vystoupili pozvaní zástupci milic, aby přítomné seznámili s aktuálními problémy. Krajský velitel milic Perníček sdělil, že nábor do LM měl klesající tendenci z důvodu značné fluktuace členů. Milicionáři vstupovali do Závodních stráží nebo přecházeli do jiných výrobních podniků.¹⁶² Snaha o nové náborové členy se lišila podle okresů Pražského kraje. Výcviku LM, prováděného na základě směrnic BP/9, se prozatím zúčastnilo pouze 240 milicionářů na velitelských pozicích. Tato tristní skutečnost se přirozeně odrážela na nevalné kvalitě velitelů a jejich mužstev. Jako jeden z největších problémů milic v pražském kraji se Perníčkovi jevil nedostatek zbrojnic a neexistence vlastního výcvikového střediska v rukách LM.

Mezi další problém, který v určité míře paralyzoval kvalitativní vývoj Lidových milic po řadu let od počátku jejich existence, patřila fluktuace velitelských kádrů. Na konkrétní dotaz Novotného člen krajského štábu LM Kaucký sdělil, že štábu chyběl referent pro vnitřní obranné zpravodajství. K činnosti štábu dále uvedl, že se projevovala nesystematičnost práce, neboť MV doplňovalo své stavy milicionáři z pražského kraje a existovala tak velká fluktuace členů. Okresní velitelství LM se ustavila ve všech okresech, činnost většiny jejich nekompletních štábů ohrožovalo neustálé střídání pracovníků na odpovědných místech. V jednotkách, kde působilo více než 200 členů LM, pracoval placený velitel. Ve všech početně menších útvarech se však funkce považovala za dobrovolnou ve smyslu bez nároku na odměnu. Málokterý zkušený milicionář chtěl v době „stachanovských závazků“ v zaměstnání přijmout další úvazek spočívající v řízení členů jednotek.

Praporům LM, rotám a četám veleli velitelé a jejich zástupci - političtí vedoucí jednotek. I mezi nimi však panovala ohromná fluktuace. V Pražském kraji existovaly 3 okresy, kde LM fakticky nevyvíjely žádnou činnost, jednalo se o Sedlčany, Votice a Vlašim. V ostatních okresech funkcionáři strany vydedukovali z průběhu únorové přehlídky vzestupnou úroveň disciplíny jednotek milic. Vojenského výcviku a politických školení jedenkrát měsíčně se účastnilo asi 70 % milicionářů. Tento stále neuspokojivý stav zavinil často rozdílný konec pracovní doby na různých závodech. Jednou za dva měsíce se o víkendu pořádalo školení velitelů, na které je však zaměstnavatelé nechťeli v sobotu dopoledne pouštět s ohledem na pokračující výrobu. Mezi další problémy patřila skutečnost, že na některých okresech vedoucí

¹⁶⁰ KB-5 byly zřízeny v únoru 1949 a zanikly na podzim 1951, působily na všech krajských výborech KSČ a zpočátku se skládaly z krajského tajemníka KSČ, krajského bezpečnostního tajemníka, bezpečnostního referenta krajského národního výboru, krajského velitele StB a krajského velitele SNB. Po reorganizaci během roku 1950 v KB-5 působil krajský tajemník KSČ, předseda krajského národního výboru, krajský velitel Sboru národní bezpečnosti, krajský bezpečnostní tajemník působil jako zapisovatel a krajský prokurátor, který byl zván dle potřeby v rámci přípravy a řešení „politických procesů“.

¹⁶¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis z porady krajské bezpečnostní pětky ze dne 17. března 1950, 17. 3. 1950.

¹⁶² V některých podnicích byla část milicionářů zároveň členy Závodní stráže.

funkcionáři strany spatřovali v placených velitelích LM normálního zaměstnance okresního sekretariátu a určovali mu své vlastní úkoly. Nejednotnost a nekoncepčnost existovala v případech disciplinárního řízení, když se milicionář dopustil přestupku. V praxi převládalo řešení v rámci stranického řízení. Samy Lidové milice nedisponovaly v této době vůči svým členům žádným kázeňským nástrojem.

Na schůzi KB-5 upozornil velitel Perníček i na další neřešené problémy, když na závodech fungovalo 4 až 5 různých bezpečnostních složek, jako např. LM, Závodní stráž, hasiči, které se řídily svými vlastními zájmy. Ke všem předneseným problémům se tvrdě vyjádřil A. Novotný. Podle něj vyvěraly z hlubších příčin a nešlo akceptovat, že se na jedné straně mluvilo o dobrém poměru k LM a na druhé straně se účast milicionářů na akcích pohybovala pouze na 60 až 70 %. Novotný se obával určité formálnosti a automaticnosti, kdy se milicionáři na akci sešli a po ní rozešli, čímž pro ně vše skončilo. Lidové milice by měly podle vedoucího krajského tajemníka a budoucího prezidenta existovat ještě velmi dlouho. S odkazem na zprávy z továren a výsledky z cvičení Novotný vytušil, že řada věcí v otázce milic neklape. Novotný viděl podstatné rozdíly mezi jednotlivými veliteli, kteří dle něj měli jednotkám dávat stále nějakou náplň a vizi a měli být na svou funkci hrdí. Nepořádky existovaly ve výcvikových střediscích, kde nefungovala administrativa. Stížnosti se množily i na velitele štábu Perníčka. Ve výše uvedených třech okresech, Sedlčany, Votice a Vlašim, musely podle Novotného milice za každou cenu vzniknout, i kdyby je tvořila třeba jen stočlenná, ale tvrdá skupina milicionářů.

V diskusi dále vystoupil J. Kotal, který viděl nebezpečí ve transformaci milic v novou vojenskou složku. Tento trend, kdy se z LM stávala prostřednictvím fasování bot, systému uniformování ad. nová ozbrojená síla, Kotal odmítal. Domníval se, že smysl existence milic nespočívá ve výcviku pro případ války, neboť pak by fungovaly jako normální armáda, ale v činnosti proti vnitřnímu nepříteli. Tento Kotalův názor naprosto přesně vystihoval bezradnost a názorovou odlišnost, která panovala díky vágnímu výkladu působnosti milic jako „*ozbrojených jednotek povolanych k ochraně zájmů národní bezpečnosti*“ dle znění zákona č. 286/1948 Sb. Kotal viděl chybu v opisu starých vojenských předpisů, které se aplikovaly na činnost LM. Velký důraz se měl podle Kotala klást na politickou výchovu členů LM, jinak hrozilo, že dobře odborně připravení milicionáři zůstanou „politicky zakrnělými“. Další problém Kotal spatřoval ve špatném vzájemném vztahu mezi oddělením BP/9 a krajským štábem LM v Praze. Nebezpečí se podle něj projevovalo rovněž v izolovanosti milicionářů od ostatních občanů. Jako příklad Kotal uváděl slavnostní přehlídku k výročí osvobození republiky ze dne 7. května 1950, kdy členové LM pochodovali jako sevřený vojenský útvar a u toho zdravili zařatou pěstit, což přítomné publikum údajně negativně komentovalo. Averse vůči milicionářům však ze strany nečlenů KSČ nevznikala pouze z faktu, že na přehlídce zdravili sevřenou pěstit, jak se to snažil Kotal prezentovat. Ozbrojená složka KSČ, čímž de facto LM byly, nemohla z logiky svého ustavení a dosavadního vývoje od roku 1948 získat popularitu mezi nikým jiným než mezi funkciónáři strany, kterým pomáhala nastolit totalitní komunistický režim. Lidé nepohlcení komunistickou ideologií se museli s existencí této ozbrojené složky vyrovnat, podobně jako s dalšími případy bezpráví ze strany KSČ, přestože s nimi vnitřně nemuseli souhlasit.

Svůj nesouhlasný názor s tehdejší úlohou LM projevil na schůzi KB-5 další z přítomných, „soudruh“ Svoboda z krajského velitelství národní bezpečnosti. Svoboda dokonce prezentoval své nepochopení tehdejšího poslání milic, které se podle něj používaly jen na přehlídky jako morálně politický tlak na zbytky „reakce“. Lidové milice se podle Svobody používaly pouze k vojenskému efektu a nikoliv k faktické bezpečnostní službě. Dosavadní použití probíhalo stylem vždy jen tzv. „za pět minut 12“ a navíc se ještě milicionářům nezdůvodnil konkrétní úkol. Pokud se podle Svobody nevyužívalo „třídní uvědomění“ milicionářů a nasazení k bezpečnostním úkolům, prostředky do nich vynaložené se promrhaly.

K uskladnění zbraní Svoboda nabídl možnost jejich uložení na KV NB. Další z diskutérů souhlasil se Svobodovým názorem, že LM začínaly mít charakter vojenské složky, čímž se stíral původní, politicko morální faktor. LM měly chránit socialistické hospodářství, měly to být „oči a uši“ závodu. Svobodovy názory v podstatě vyjadřovaly stanovisko příslušníků SNB, kteří kvůli nejasným kompetencím jednotek LM nechápali smysl jejich existence, která se v jejich očích po praktické stránce dosud nijak neprojevila.

Další z přítomných na schůzi KB-5 přidal podnět k diskusi ze zkušenosti z výsledku člena LM pro nedovolené nošení zbraně. Vyslýchaný milicionář údajně sdělil, že jako člen LM měl právo nosit zbraň mimo službu i bez zbrojního pasu. Tento problém upravovaly směrnice o evidenci soukromých zbraní milicionářů zapsaných do jejich služebních průkazů. Diskutující člen KB-5 se s tímto privilegiem členů LM dosud evidentně neseznámil.

Krajský prokurátor Adamec v diskusi KB-5 následně přednesl domněnku, že nelze slučovat úkoly milic a Závodních stráží, neboť každá složka měla své speciální úkoly. Podle Adamce bylo budování milic správným rozhodnutím, jako špatné se jevílo přerazování velitelů do jiných bezpečnostních struktur.

Dvorný, zaměstnanec oddělení BP/9 pozvaný na schůzi KB-5, oponoval slovům Kotala ve smyslu, že nelze zůstat na vývoji roku 1948. Pokud milicionáři dostali zbraně, museli se s nimi naučit zacházet. Dvorný zdůraznil, že MV nepředstavovalo pro LM konečný orgán, který ukládal milicím úkoly, ale koordinátora, který je přenášel na závody. Pokud chtěla KSČ milicionáře lépe vyzbrojit, musela je také naučit se zbraněmi zacházet. Milicionáři museli podle Dvorného ovládat základní vojenský výcvik, neboť se mezi nimi nacházela řada nevojáků. V případě potřeby se pak při nasazení v rámci armády mohli milicionáři použít na velitelská místa. Problém fluktuace byl dle Dvorného všeobecný, politická výchova úzce souvisela se stranickou závodní organizací podniku. K 70 % účasti na výcviku Dvorný sdělil, že některé závody pracovaly na 3 směny, a tak se 100 % účast jevíla utopicky. K vzájemnému negativnímu poměru mezi BP/9 a KV LM Pražského kraje informoval, že problémy spočívaly v dlouhodobém personálním neobsazení KV LM a tedy i v neplnění úkolů. Členové milic jako disponenti se zbraněmi museli mít pouze svého jediného velitele, a ne řadu dalších. Dvorný dále vyvracel názor, že by LM na závodech nepomáhaly Závodní stráží, která se začala organizovat v roce 1949 a měla své vlastní velitele. Závěrem svého vystoupení Dvorný odůvodnil svůj názor, že bezpečnostní referent závodu by měl plnit své vlastní úkoly a neměl by být členem LM. V případě akce by pak musel zůstat na závodě a to by neprospělo morálce jednotky. Dvorný se ve svém vystoupení na KB-5 projevil jako obhájce současných úkolů a existence Lidových milic a ovlivnil i část z přítomných, kteří se v podstatě poprvé mohli oficiálně seznámit s názory přizvaného zástupce krajského štábu.

Z úst Štechra, dalšího pracovníka oddělení BP/9, mj. zaznělo, že MV nemělo nic společného s BP/9. Štechr svoji myšlenku upřesnil ve smyslu, že toto oddělení mělo správně sídlit na ústředním sekretariátu strany, ale pouze vzhledem k nedostatku místa se zabydlelo na MV. Následně si částečně protiřečil sdělením, že po materiální stránce MV toto oddělení BP/9 snadněji podporovalo. K otázce ozbrojení a nošení soukromých zbraní milicionáři Štechr uvedl, že každý člen LM znal své povinnosti. Služební zbraně se braly jen do akce, soukromá zbraň musela být podložena zbrojním pasem nebo zapsána do legitimace člena LM. K uniformování příslušníků LM sdělil, že to bylo jejich přání. Přidělené modráky, boty i barety měly být služební, protože mnohde modráky milicionáři nevlastnili a na přehlídky nechtěli chodit špinaví nebo záplatovaní. Podle Štechra nešlo členy LM „vykořisťovat“, nebo po nich chtít, aby si věci kupovali a přitom je nikam nenosili, na to neměli dost peněz. Dále zdůraznil, že milicionáři bezpečnostní službu vykonávali a ostražina závodu se stala jejich hlavním cílem. Příslušníkem LM musel být především prověřený komunista s předpokladem k nošení zbraně. K náboru členů Štechr sdělil, že celkový počet členů stanovil ÚV KSČ, BP/9 čísla rozdělil krajům a okresům, které je přepočítaly na jednotlivé závody. Politická výchova se prováděla údajně

podle nejnovějších příruček Sovětské armády se zaměřením pro LM. K úkolům milicionářů uvedl, že chce, aby každý příslušník LM byl současně „úderníkem“ ve svém podniku. Závěrem použil Štechr ke vztahu BP/9 a KV KSČ smířlivá a jednotící slova přednosty oddělení BP/9 Linharta: „*Je jen jeden rozdíl, a sice ten, že jsou soudruzi [milicionáři – pozn. aut.], kteří sedí na BP/9 a soudruzi [milicionáři – pozn. aut.], kteří jsou na krajském sekretariátu. Jiný rozdíl není a nesmí být.*“¹⁶³

A. Novotný doporučil, aby se ještě otázka stavu milic projednala na další schůzi KB-5, neboť on sám nemohl být z různých příčin se stavem LM spokojen. Jako jasné se jevílo, že LM představovaly bojový orgán strany, kdy ÚV byl vrchním velitelem. Podle Novotného se však stále vyzdvihovala vojenská stránka milic na úkor politické výchovy milicionářů. Ochrana závodu měla pro LM představovat nejdůležitější úkol. Ústřední výbor KSČ rozhodl, že v případě ohrožení se vrchním velitelem LM stane bezpečnostní referent. Podle Novotného nebyla důležitá otázka, zda mohl být bezpečnostní referent členem LM. Určitě však nesměl vykonávat velitelskou funkci. K odčerpávání kádrů Novotný řekl, že čím lépe se vybuduje armáda a bezpečnost, tím méně by se pak LM jevíly jako nadále potřebné. S náborem do LM vyslovil Novotný hrubou spokojenost a požadoval splnění početního stavu zadaného ÚV. Novotný uložil velitel KV LM Perníčkovi, aby zvážil situaci v každém okrese a odstraňoval příčiny. Obzvláště v okresech Votice, Sedlčany a Dobříš musel docílit, aby okresní představenstvo o vybudování milic jednalo. Do měsíce se na KB-5 měla projednat otázka vzájemného vztahu BP/9 a KV LM Praha, přičemž předtím ještě měli příslušní zástupci jednat za účasti Novotného.¹⁶⁴

Z výše uvedeného vyplynulo, že každý stálý člen KB-5 v Pražském kraji měl na existenci a úkoly Lidových milic jiný názor. Rozhodující slovo však měl vedoucí tajemník strany A. Novotný, který uložil přítomným úkoly za účelem podstatného zlepšení fungování jednotek a zlepšení tristní situace.

Činnost a problémy milic v pražském kraji opětovně řešilo zasedání KB-5 koncem srpna 1950.¹⁶⁵ Velitel krajského velitelství LM Perníček pohovořil o výcviku, nábore a způsobu práce LM. Mezi formy osvětové výchovy milicionářů patřilo podle pokynů ministerstva národní bezpečnosti promítání filmů, diskuze o knihách z nakladatelství Naše vojsko a seznamování členů LM se zákonem o národní bezpečnosti č. 286/1948 Sb., který zprostředkovaně upravoval jejich činnost. Politici vedoucí měli za úkol politicky – tedy v duchu komunistické ideologie - vysvětlit každou akci a přesvědčovat milicionáře k účasti na údernickém hnutí. Neustálá fluktuace se jevíla jako zásadní a nekončící problém ve zlepšení práce v okresech i jednotkách. V následné diskusi vyjádřili někteří členové KB-5 nespokojenost s obecností podaných zpráv, se způsobem osvětové výchovy milicionářů i s podobou nábore. Závěrem A. Novotný nastolil nutnost provedení průzkumu stavu LM v celém kraji, nezbytnost kontroly práce a schopností velitelů LM a nevyhnutelnost přepracování mobilizačního plánu milic pražského kraje. Vedení průzkumu měl provést J. Kotal s termínem do jednoho měsíce. KB-5 schválila předložené návrhy nových okresních velitelů LM.

Jak je patrné z výše popsaného průběhu schůze, hlavní problémy přetrvávaly i po několika měsících od představení řešení problémů na úseku LM. Pražský velitel Perníček navíc při obhajobě činnosti milic vyjadřoval klišovitě a obecně aspekty, které samozřejmě

¹⁶³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis z porady KB-5 konané dne 19. 5. 1950, 19. 5. 1950.

¹⁶⁴ Závěrem schůze ještě J. Kotal předložil žádost závodu Autopraga z Mladé Boleslavi o zabezpečení zbraní pro členy LM jako soukromých zbraní za účelem využití loveckých pušek pro myslivost milicionářů. Poté k projednávání otázky milic nechal krajský velitel LM Perníček schválit převedení 9ti milicionářů do stavu NB, což jen potvrzovalo a podporovalo fluktuaci v jednotkách. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis z porady KB-5 konané dne 19. 5. 1950, 19. 5. 1950.

¹⁶⁵ Tamtéž, Zápis z porady krajské bezpečnostní pětky dne 25. 8. 1950, 25. 8. 1950.

neuspokojily členy krajské bezpečnostní pětky, zabývající se řešením nejpalčivějších problémů v bezpečnostních otázkách kraje.

III. 3. Omylem budovaná zpravodajská součást LM

Typickým a téměř až absurdním příkladem kompetenčních nejasností, nedorozumění a informačních šumů v oblasti budování jednotek Lidových milic se stal od samého počátku omylem realizovaný projekt vytváření zpravodajské složky Lidových milic. Současně je z něj evidentní, že milicionáři koketovali s myšlenkou zpravodajské kontroly na závodech prostřednictvím své vlastní informační sítě řízené vybranými členy LM bez závislosti na StB.

Na základě mylně pochopeného pokynu MNB se v červnu 1950 začala při štábu KV LM Praha vytvářet zpravodajská složka milic. Podle krajského vedoucího tzv. vnitřního obranného zpravodajství v oblasti milic (VOZ-LM) v Praze Bělohradského existovala možnost vybudování rozsáhlé zpravodajské sítě prostřednictvím milicionářů. Bělohradský vypracoval návrh směrnic pro práci VOZ. V srpnu se přistoupilo k budování složek VOZ při okresních velitelstvích LM, přičemž k 7. 9. 1950 byl úkol splněn na 50 %. Než se přikročilo k samotné instruktáži, musela se prodiskutovat a schválit navrhovaná koncepce pro práci VOZ-LM. Na poradě na krajském sekretariátu KSČ se dospělo k názoru, že by bylo vhodné sloučit informační síť KV KSČ s VOZ-LM a těsně ji přimknout k bezpečnostnímu referátu KV KSČ. Jelikož milice působily v podstatě na všech úsecích veřejného života, existovala široká masová základna jako předpoklad pro vybudování informační sítě. Úkolem sítě mělo být ve formě instruktáží a školení neustálé zvyšování všeobecné „bdělosti a ostražitosti“ a její přenos na ostatní členy KSČ. Mezi další úkoly mělo patřit odhalování „záškodníků a třídních nepřátel“. Úkoly vedoucích VOZ-LM na okrese měly spočívat v přenesení nabytých zkušeností ze školení na štáby milic, dále pak na velitele LM a s jejich pomocí konečně na všechny příslušníky na okresech. K tomu se jako nezbytné dle Bělohradského jeví, aby si vedoucí VOZ vybudoval síť důvěrníků.¹⁶⁶

Bělohradský vypracoval i návrh zkoušky zdatnosti okresních vedoucích VOZ-LM, kteří měli odpovědět na okruhy otázek a zpracovat témata v oblastech: jaké mentality bylo obyvatelstvo během okupace; jaké jsou na okrese závody; jaké jsou bytové podmínky; zda jsou na okrese různé sabotáže, výsadky, letákové akce apod.; mít na zřeteli všechny osoby postižené „národní očistou“ (velkostatkáře, bývalé továrníky a podnikatele atd.); odevzdávání hospodářských produktů na venkově; sabotáže ve výrobě; krádeže; černé mzdy; živnostníci; činnost bezvýznamných spolků; kongregace; zdroje „šeptané propagandy“; kázání v kostele; armáda spásy; zjistit vhodným způsobem spojení mezi domácí a zahraniční reakcí apod. Po vybudování sítě měli vedoucí VOZ-LM dostat zvláštní pokyny. Členové VOZ od jednotlivých buněk až po vedoucí VOZ na okrese měli vykonávat svoji funkci jako čestnou, tzn. bezplatně a jejich úkoly měly být informační. Zprávy se měly z jednotlivých buněk zasílat vedoucím VOZ na okrese, kde se po oznámení vedoucím tajemníkovi mělo dále rozhodnout, zda se případ vyřeší v kompetenci okresu či kraje. Krajský vedoucí VOZ měl o všech případech informovat bezpečnostní oddělení KV KSČ, které mělo rozhodnout o dalším postupu konkrétního politického nebo bezpečnostního případu. O celé síti VOZ-LM na okrese měl být informován pouze vedoucí VOZ, o síti na kraji jen krajský vedoucí VOZ, vedoucí bezpečnostního oddělení KV KSČ a určený referent.

Z porady bezpečnostního oddělení pražského kraje z 11. 9. 1950 k výše uvedené věci vyplynulo, že na pokyn KV LM budovaly milice svoji vlastní zpravodajskou síť pro účely strany. Tato síť se měla dále zkoordinovat se zpravodajskou sítí StB budovanou prostřednictvím bezpečnostních referentů závodů. Na poradě se navrhlo zpravodajskou síť LM

---

¹⁶⁶ Dotyčné materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromáždil v roce 1992 poslanec FS M. Malý a v roce 1994 byly zaslány na Městské státní zastupitelstvo v Praze. Momentálně jsou uloženy v ABS (delimitace ÚDV). Návrh směrnic pro práci VOZ – LM, 7. 9. 1950. Program školení vedoucích VOZ-LM je v 11ti bodech přílohou návrhu.

ponechat podle instrukcí BP/9 a získané zprávy posuzovat v bezpečnostním oddělení s tím, že informace se podle charakteru přidělí k řešení příslušným složkám.¹⁶⁷

Radikální obrat v realizaci návrhu vedoucího VOZ-LM Bělohradského, týkajícího se budování zpravodajské sítě LM v Pražském kraji, způsobily pochyby Jindřicha Kotala o správnosti nastolené cesty. Jak vyšlo později najevo, Kotal se oprávněně domníval, že na základě porady i směrnic BP/9 se mělo VOZ budovat výlučně za účelem vnitřní obrany milic a nikoliv za účelem vytváření paralelní zpravodajské sítě. Původ takto zásadního omylu spočíval ve skutečnosti, že spolu se směrnicemi byl na KV LM původně zaslán bez čísla jednacího i dodatek pro práci VOZ, který obsahoval čistě zpravodajské instrukce. Na základě tohoto dokumentu pak začalo pod vedením Bělohradského budování VOZ v pražském kraji. Na Kotalův dotaz, od koho dodatek pro práci VOZ pocházel, mu bylo sděleno, že písemně i ústně z oddělení BP/9. Kotal se pro ověření následně dotázal přímo oddělení BP/9, kde mu tamní pracovníci sdělili, že o dodatku „soudruzi“ na ústředním sekretariátu KSČ možná nevěděli, ale že vše schválil Josef Pavel. Kvůli nevyvráceným pochybám Kotal nakonec adresoval bezpečnostnímu odboru ústředního sekretariátu KSČ (k rukám Oldřicha Papeže) dopis, ve kterém se pídil po okolnostech budování VOZ v rámci LM. Závěrem dopisu Kotal požádal o vysvětlení s tím, že prozatím instruktaž vedoucích VOZ v pražském kraji přerušili až do konečného rozhodnutí, jak dále pokračovat.¹⁶⁸

V odpovědi ze dne 11. 10. 1950 Oldřich Papež uvedl, že k objasnění celých směrnic pozval vedoucího oddělení VOZ na BP/9 Dvorného, který během diskuze vysvětlil sporné body. Dvorný přiznal, že vydané a neočíslované směrnice chybně problematiku vnitřního obranného zpravodajství formulovaly. Následně vyzněly jinak, než jak je Dvorný ústně rozváděl na celostátní poradě krajských vedoucích VOZ. Podle relevantního názoru Dvorného i poslance Viktora Linhartu, vedoucího BP/9, tak nemělo na závodech probíhat budování důvěrnické sítě LM. Následně musel Dvorný zjistit, zda i na jiných krajích nepochopili směrnice podobně, jako v pražském kraji vedoucí VOZ Bělohradský. Kotalovi a Bělohradskému se dne 9. 10. 1950 dostalo poučení ve smyslu, že žádná důvěrnická síť v jednotkách LM nesměla být vytvářena. Jako důležitá se jevila „dobrá politická výchova“, která měla vést ke „zvýšení bdělosti“ u milicionářů, rovněž se mělo dbát na řádné zabezpečení zbraní, střeliva, spisů ad.¹⁶⁹

Výše popsané nedorozumění, které mělo svůj původ v oddělení BP/9, a kterému v Pražském kraji zabránil až Jindřich Kotal, téměř způsobilo vytváření paralelní sítě tajných spolupracovníků na závodech složených z milicionářů. Je jasné, že případná existence této sítě by sloužila výhradně aparátu KSČ s uvolněním zpravodajské závislosti na MNB. Na druhou stranu si není možné představit, že by si tato síť dlouhodobě udržela svůj konspirativní charakter. Pravděpodobně z tohoto důvodu a z předpokládaného nesouhlasu ze strany ministerstva národní bezpečnosti zůstalo jen u návrhu konceptu směrnic bez čísla jednacího.

---

¹⁶⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Záznam z porady v bezpečnostním odd., týkající se organizace evidence reakčních osob a vybudování oddělení obrana strany za účasti zástupce ústředního sekretariátu s. Baboly, krajského velitele StB, krajského velitele NB a soudr. Kotala – dne 11. září 1950, 11. 9. 1950.

¹⁶⁸ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Vážený soudruhu, 2. 10. 1950.

¹⁶⁹ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zpráva o projednání některých nejasných věcí v LM, v úseku VOZ přímo v bodě, který se týkal vybudování důvěrnické sítě, 11. 10. 1950.

III. 4. Situace na jižní a severní Moravě

Jak se v roce 1950 jevila problematika Lidových milic v dalších krajích, tentokrát na Moravě, je patrné z dokumentů popisujících kontrolu milicionářských aktivit ve východní části českých zemí. Situace LM v brněnském kraji se kvůli netečnosti tamního krajského tajemníka Otto Šlinga jevila mnohem hůře než na severní Moravě. Ještě před kontrolou samotného KV LM v Brně proběhla za účasti členů KV LM počátkem července 1950 revize bezpečnosti závodů v kraji, respektive kontrola činnosti Závodních stráží v kraji.¹⁷⁰

Dne 20. července 1950 proběhl průzkum činnosti KV LM v Brně za přispění tamního velitele Gregora, který otevřeně uvedl, že ze strany krajského sekretariátu strany a tajemníka Šlinga cítil naprostý nezájem o milice. Gregor následně jmenoval řadu konkrétních pochybení dalšího funkcionáře KV KSČ Tomšíka, vyplývající z jeho malého „politického uvědomění“. Nedostatků se projevily i při schvalování okresního velitele LM v Rosicích, který prošel schvalovací procedurou, ale posléze ho Šling údajně křivě obviňoval z různých věcí a zasazoval se o jeho vyhození, k čemuž nakonec nedošlo. Vzhledem k nedůvěře panující mezi funkcionáři LM a KV KSČ vyplývaly i další rozpory. Krajský štáb LM byl podle Gregora plně a kvalitně obsazen, až na politického referenta, kterého navrhoval k okamžité výměně. Plánovaný nábor nových členů se překročil o 20 %, neboť se v blízké budoucnosti počítalo s odchody příslušníků LM k SNB, StB a k armádě. Krajské velitelství milic v Brně se podle ÚV KSČ celkově jevilo v dobrém světle. I přes některé radikální názory se Gregor jako velitel LM osvědčil.¹⁷¹

Z navazujícího průzkumu Osadních milic v okrese Mikulov vyplynulo, že všech 30 obcí do hloubky 20 km od hranic mělo své vlastní jednotky OM. Od utvoření Osadních milic v roce 1949 však odešlo nebo bylo vyloučeno celkem 20 % členů. Mezi hlavní úkoly těchto jednotek patřila výchova ke „kolektivní ostraze“ hranic, výstavba JZD v okrese Mikulov, prověřování spolehlivosti obyvatel obce, společné hlídky s příslušníky SNB a pohotovost v důležitých hraničních obcích za účelem zesílení střežení hranic. V okrese panovala údajně velmi dobrá spolupráce mezi milicemi a útvary Pohraniční stráže a také s okresním sekretariátem KSČ, přičemž okresní velitel OM se účastnil každé schůze okresní bezpečnostní trojky (OB-3) jako její stálý člen. Výslednost družstev Osadních milic v „politické práci“ na vesnici i v zásazích proti uprchlíkům snažícím se dostat za hranice se jevila jako „dobrá“.

Osadní milice v okrese Znojmo působily v 92 obcích z celkem 93. Pouze v obci Šafov se družstvo nevytvořilo z důvodu „nedobré politické situace“, resp. kvůli většině místních „nespolehlivých osob“. V okrese Znojmo působili tři placení funkcionáři, kteří dohlíželi na 1.500 podřízených milicionářů s podobnými úkoly jako ve vedlejším okrese Mikulov. Milicionáři z okresu Znojmo měli značný podíl na utváření JZD a svým způsobem oba dva okresy mezi sebou soutěžily. Spolupráce okresního sekretariátu KSČ a okresního štábu LM nepředstavovala velký problém, neboť 6 z 9ti členů včetně předsedy a místopředsedy okresního

¹⁷⁰ ABS, fond A2/1, i. j. 70, Zpráva z prověrky pracovišť na velitelství VB a návrh na odstranění zjištěných závad, 30. 8. 1950. Z podrobného průzkumu bezpečnosti závodů v brněnském kraji provedeného za účasti členů KV LM počátkem července 1950 a nařízeného oddělením BP/9 ministerstva národní bezpečnosti se ukázalo, že stav většiny Závodních stráží v tamních podnicích byl neúnosný. Také většina členů ZS se „politicky nedovedla přizpůsobit“ stavu, čímž patrně chtěli hodnotitelé z KV LM Brno zvýraznit důležitost milicionářů. Oproti tomu pokud se zrovna osazenstvo ZS kontrolovaného podniku skládalo v bývalých či dokonce současných členů LM, nebyli k jeho práci ze strany kontrolorů téměř žádné výhrady. Zachovaly se záznamy z kontrol rovněž z kraje Gottwaldov, kde byly výsledky podobné. V hlášení „závadového“ jednání strážných ze Zbrojovky Vsetín se velmi angažoval Rudolf Horčic (nar. 1916, Hodonín), následně krajský velitel LM Gottwaldov a od poč. 60. let velitel hlavního štábu LM.

¹⁷¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 35, a. j. 227, Průzkum KV LM Brno, provedený dne 20. 7. 1950.

výboru se řadilo mezi milicionáře. Rovněž ve spolupráci s SNB a StB ve Znojmě se nevyskytovaly větší problémy, velitel Lidových milic pravidelně navštěvoval schůze OB-3.¹⁷²

Je zřejmé, že situace v Osadních milicích ve vybraných okresech Brněnského kraje se jevila ve srovnání s komplikacemi mezi KV LM a KV KSČ jako uspokojivá. Shodou okolností se však Šlingova éra chýlila v těchto měsících ke konci, přičemž Šlingův nezáměr o oblast Lidových milicí na to neměl žádný vliv.¹⁷³

Na severní Moravě, kde se v tanních závodech koncentrovalo nejvíce dělníků, se situace přece jenom jevila stabilněji. Ze situační zprávy o činnosti krajského štábu LM v Ostravě z května 1950 se dovídáme, že krajský štáb měl být doplněn dvěma milicionáři. O administrativu a výcvikový referát se staral 1 příslušník SNB. Na rozdíl od některých ostatních krajů spolupracoval krajský štáb LM v Ostravě s krajským vedením strany, KV NB i velitelstvím StB. Na základě výnosu oddělení BP/9 při MV začala dne 28. 4. 1950 pohotovost 1. stupně, která trvala až do 14. 5. 1950 v souvislosti s výročním osvobozením a se Svátkem práce. Velitelé závodních LM se uvolnili ze zaměstnání, aby udržovali spojení s OV LM a KV LM. Pohotovost se v určité rizikové dny ještě více zesílila. Průběh střežení během pohotovosti nevykazoval mimořádné události, až na případ v koksovně gen. Svobody v Ostravě-Přívoze, kde kontrolující orgán StB přistihl milicionáře v podnapilém stavu. Dotyčný „hříšník“, kterého vystřídal jiný člen LM, byl zbaven funkce v milicích a předán okresní disciplinární komisi k prošetření. Případ se následně postoupil k projednání přečinu základní organizaci KSČ. Druhý, podstatně tragičtější případ, představoval smrtelné zranění způsobené služební pistolí člena milic z dolu gen. Svobody rovněž v Přívoze, přičemž věc se stále vyšetřovala. V nočních kontrolách všech závodů a podniků se střídal celý krajský štáb. Slavnostního nástupu na 1. máje se zúčastnily menší jednotky LM beze zbraně. Bezpečnostní a pořádkovou službu u májových průvodů konalo 7 % ze všech milicionářů v ostravském kraji. Ke slavnostní přehlídce dne 7. května 1950 nastoupilo 70 % pěších i motorizovaných členů LM, závody zabezpečovalo 10 až 20 % milicionářů. Část členů LM odjela do Prahy, kam je vyslaly podniky jako delegáty a úderníky. Pro další zlepšení práce milic požadoval velitel štábu jednu vybavenou místnost na okresních sekretariátech KSČ pro okresního velitele LM, kterého zaměstnávalo MV. Příslušníci LM dostávali nové zbraně, protože zastaralá výzbroj způsobovala malé procento splněných střelb. V obci Liptáň zjistili členové milic, že 26 místních obyvatel neoprávněně vlastnilo zbraně. Tohoto případu se ujala StB. Osvěta milicionářů se jevila jako velmi slabá stejně jako jejich obeznamení se zbraní, za což zodpovídal příslušný velitel LM.¹⁷⁴

Vedení KV LM Ostrava zastoupené velitelem Jaroslavem Malířem navrhlo některé kroky k prohloubení spolupráce mezi bezpečnostními složkami. Malíř mezi ně zařadil pravidelné společné schůzky KV StB, KV NB a KV LM, dále ustavení jediného bezpečnostního referenta s pomocníky pro rozsáhlý podnik Vítkovické železárny Klementa Gottwalda, čímž se měla zjednodušit a zkvalitnit bezpečnostní práce. Po stránce zpravodajské velitel LM doporučoval, aby se závažné případy hlásily OV LM a podle charakteru ihned dále předávaly na okresní velitelství NB nebo StB, čímž by také docházelo k užšímu styku všech těchto tří bezpečnostních složek. Konečně poslední návrh krajského velitele spočíval ve vzájemném informování při každé větší bezpečnostní akci některé z krajských ozbrojených složek, aby nedocházelo k nedorozuměním. V minulosti např. při akci StB spočívající v kontrolách a návštěvách svých spolupracovníků nepustili milicionáři příslušníky StB do

¹⁷² Tamtéž, Průzkum osadní LM v okrese Mikulov, Osadní lidová milice v okrese Znojmo, 20. 7. 1950.

¹⁷³ Šling byl později ve vykonstruovaném procesu obviněn ze špionáže. V říjnu 1950 došlo k jeho zatčení a o dva roky později k odsouzení k trestu smrti a k popravě počátkem prosince 1952 v rámci procesu s „protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského“.

¹⁷⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a. j. 239, Zpráva o činnosti krajského štábu LM, květen 1950.

závodních objektů. V té době členové LM právě realizovali úkol střežení závodů a při službě nesměli nikoho vpustit bez zvláštních doplňujících rozkazů.¹⁷⁵

Z hodnocení bezpečnostních opatření k oslavě „Dne horníků“ konané 10. září 1950 v Ostravském kraji mj. vyplynulo, že přestože se milicionáři zapojení do bezpečnostní služby zhostili svého úkolu celkem dobře, pro příště měli být oblečeni do svých modrých obleků a označeni páskou. Tato výstroj je měla přinutit k udržení větší kázně a rovněž občané by je registrovali jako pořadatelskou službu. Zmatek mezi členy milic přidělenými krajskému velitelství StB Ostrava způsobily rozkazy příslušníků StB z Prahy. Milicionáři tak nevěděli, koho vlastně měli poslouchat, a které z protichůdných rozkazů ohledně přesunů byly relevantní.¹⁷⁶

Problémy se získáváním nových členů pro jednotky Lidových milic se týkaly prakticky všech krajů v republice. Jak se s touto otázkou hodlali poprat někteří funkcionáři KSČ, dokládá případ zaznamenaný v Olomouckém kraji. Tam nechal Karel Šváb z ÚV KSČ prošetřit zvěsti o náboru do LM ve smyslu, že v případě odmítnutí člena KSČ ke vstupu do milic se taková osoba měla převést zpět mezi kandidáty KSČ. Krajské ani okresní velitelství LM však žádné směrnice v tomto duchu nevydalo. Posléze se zjistilo, že s tímto „politicky nesprávným názorem“ vystoupil jeden řečník na výborové schůzi ZO KSČ v Moravských železárnách v Olomouci. Přítomný krajský vedoucí tajemník KSČ Řezníček však jeho ostrý názor okamžitě usměrnil. Následně na popud vedoucího tajemníka KSČ se uskutečnila schůze předsedů ZO KSČ a velitelů LM, kde se s nimi celý případ podrobně rozebral a vysvětlila se „nesprávnost“ takového názoru.¹⁷⁷

Vedoucí tajemník KSČ z Olomouckého kraje Řezníček adresoval koncem roku 1950 R. Slánskému návrh na zakládání Osadních milic v místech existence JZD. Řezníček svůj nápad odůvodnil skutečností, že na pokyn hlavního velitelství LM musela být na přelomu roku v pohotovosti třetina všech milicionářů, kteří měli střežit státní statky a JZD. Toto opatření představovalo pro závodní Lidové milice značné zatížení. Podle Řezníčkova názoru by nově zřízené Osadní milice ulehčily povinnostem závodních LM.¹⁷⁸ Koncem ledna 1951 pak Slánský požádal ministra MNB Ladislava Kopřivu o vyjádření k tomuto názoru. Stanovisko ministra ani výsledek tohoto Řezníčkova požadavku se v dostupných dokumentech nezachoval.

---

¹⁷⁵ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Návrh k zaměření a prohloubení spolupráce mezi bezpečnostními složkami v kraji Ostrava, nedatováno.

¹⁷⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a. j. 241, Hodnocení bezp. opatření při „Dni horníků“ 10. září 1950, 19. 9. 1950.

¹⁷⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond R. Slánský, sg. LM, Informace pro soudruha Slánského, 23. 11. 1950.

¹⁷⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a. j. 328, Dopis R. Slánskému, 29. 12. 1950.

III. 5. Problémy LM v Pardubickém kraji a exces na Slovensku

Zajímavý pohled do tehdejších vzájemných vztahů mezi stranickými a bezpečnostními orgány, včetně LM, poskytuje záznam z projednávání tématu LM na zasedání KB-5 v rámci Pardubického kraje dne 5. května 1950.¹⁷⁹ Krajský velitel milic Vrátný přednesl tři hlavní úkoly štábu. První úkol představoval vojenský výcvik ve zbrani podle měsíčních plánů výcviku zasílaných BP/9, druhý spočíval v „mravně-politické“ výchově zprostředkovávané na závody politickými vedoucími milic na všech stupních. Konečně třetí úkol se týkal náboru do LM, kdy se musela plnit stanovená čísla pro kraj a krajským štábem pak stanovená směrná čísla pro jednotlivé okresní štáby podle kvantitativního stavu prověřených členů KSČ na závodech.

Co se týkalo plnění výše vytyčených úkolů, výcvik ve zbrani se podle velitele milic Vrátného v kraji celkem dařil, což se prakticky projevovalo při různých srazech, pohotovostech a při střežení stranických, hospodářských a jiných objektů. Závalu na výcviku představovala malá účast, která činila v průměru 75 %. Příčinu Vrátný spatřoval ve vysokém zastoupení kovozemědělců a dělníků z jiných sektorů v Pardubickém kraji, kteří obhospodařovali vlastní pozemky a tím zanedbávali výcvik. Vedení KV LM se nedostatek snažilo odstraňovat přesvědčováním milicionářů o „důležitosti jejich poslání“. V „mravně-politické“ výchově se problémy projevovaly opět v relativně slabé účasti, která dosahovala úrovně 70-75 %. Tato školení se využívala k přesvědčování milicionářů k „rozvoji socialistického soutěžení a údernického hnutí“. Političtí vedoucí naváděli členy milic, aby na vesnicích přesvědčovali rolníky o výhodách a nutnosti společného obhospodařování půdy, tvoření JZD atd. Velká část milicionářů z měst se účastnila besed s dělníky a rolníky na vesnicích. Nejkritičtěji se situace jevila v oblasti náboru nových členů, který byl v Pardubickém kraji splněn pouze na 20 %. Příčina špatného výsledku spočívala podle Vrátného v tom, že předsednictva OV KSČ důsledně neprosazovala plnění úkolů v závodních organizacích KSČ. Tento, stejně jako všechny ostatní náborové úkoly do ozbrojených složek, regionální vedení KSČ podceňovala a přehlížela. Za slabá náborová čísla v případě milic odpovídal jejich nejvyšší tamní velitel. Vrátný tak chtěl svoji spoluzodpovědnost plně přenést na okresní výbory KSČ.

V celém Pardubickém kraji byla k počátku května 1950 obsazena místa všech okresních a závodních velitelů milic. V rámci zvyšování „politické úrovně“ krajský štáb LM v čele s Vrátným propagoval čtení komunistické literatury, zejména socialistické beletrie, kterou pro členy LM objednával a milicionáři to údajně kvitovali. Organizovaly se také hromadné návštěvy sovětských a jiných propagandistických filmů. Krajský štáb spolupracoval s Veřejnou bezpečností a poukazoval zejména na konkrétní nedostatky v zabezpečení a střežení průmyslových podniků a jiných objektů. Kooperace s VB se tak považovala za celkem dobrou a začala se navazovat spolupráce s KV StB. Rozvíjela se vzájemná spolupráce mezi krajským štábem LM a bezpečnostním odborem KV KSČ, což se ukázalo v rámci tradičních komunistických svátků při únorové a květnové pohotovosti strany, LM a bezpečnostních složek. Pravidelně se začaly konat týdenní porady s bezpečnostním tajemníkem KV KSČ zejména za účelem provádění kontroly milic bezpečnostním odborem KV KSČ.

Po vystoupení pardubického velitele štábu LM Vrátného nastala diskuse k jednotlivým tématům. Krajský tajemník strany Jičínský Vrátnému oponoval, že krajský štáb LM by neměl na sekretariátu KV KSČ představovat izolované těleso a neměl by ze své práce a činnosti dělat „těžké tajemné problémy“. Členové štábu měli navázat kontakt s organizačně instruktorským oddělením KV KSČ, aby jim pomáhalo zajišťovat plnění úkolů. Krajský ani okresní štáby LM se neměly izolovat, ale hledat kontakty s obyčejnými lidmi i s funkcionáři strany. Členové okresních i krajského štábu museli podle Jičínského postupně absolvovat krajskou politickou

¹⁷⁹ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Projednání práce krajského štábu LM v KB-5; zpráva, 9. 5. 1950.

školu KSČ. Krajský velitel StB Fialka kritizoval, že nelze oddělovat práci LM a KSČ. Milice si podle něj také někdy přisvojovaly úkoly, které příslušely jiným složkám, např. StB. Podle Fialky existoval dojem, že LM uplatňovaly nadřazenost v poměru k orgánům strany, StB i VB. Milicionáři musely s těmito složkami více spolupracovat. Tyto připomínky tvrdě zasáhly dosavadní pozici a práci krajského štábu milic představenou jejich velitelem Vrátným.

Na kritické názory musel krajský velitel LM Vrátný, pokud si chtěl zachovat tvář, bezpodmínečně reagovat obhajobou. Vrátný kontroval, že KV KSČ nevěnoval milicím dostatečnou pozornost. Sebekriticky sice přiznal některé chyby krajského štábu, spočívající ve skutečnosti, že v důsledku velkých úkolů vytyčovaných ministerstvem vnitra měl nedostatečné spojení s KSČ. Současně alibisticky poukázal na neuspokojivou spolupráci s KV StB. Podle Vrátného s StB nešlo navázat styky, neboť se fyzicky nedalo do budovy StB vůbec dostat. Vrátný upozornil na další nedostatek. Vedoucí tajemníci OV KSČ podle něj mnohdy negovali spolupráci s okresními veliteli LM, ale na druhé straně přímo mocensky používali jednotky LM k různým akcím, když přehlíželi okresní velitelství LM a odmítali jednání s poukazem na mnoho práce. Krajský velitel LM Vrátný závěrem smířlivě konstatoval, že porada KB-5 mu přinesla mnoho poznatků a ponaučení a usměrní svůj štáb za účelem větší spolupráci se stranou.

Den po této poradě přednesl Vrátný bezpečnostnímu tajemníkovi KV KSČ Čermákovi požadavky: 1) navázání styků krajského štábu LM s organizačně instruktorským oddělením KV KSČ, které by zprostředkovalo požadavky milicionářů na okresní výbory strany a pak přímo do závodních organizací, 2) přímou účast na zasedáních KV KSČ, 3) těsnější spolupráci s krajským velitelem StB, který už slíbil vystavení legitimace pro volný přístup do budovy a přímo ke své osobě, 4) častější styky s bezpečnostním tajemníkem KV KSČ, 5) návrh zřízení jednotky LM přímo na krajském sekretariátě KV KSČ, která by se stala propagační jednotkou v kraji, 6) návrh na pravidelnou účast velitele štábu LM na zasedání KB-5.

Jakým způsobem reagoval bezpečnostní tajemník na Vrátného požadavky, již není z dostupných materiálů patrné. Lze předpokládat, že většinu návrhů se mohlo v rámci zlepšení vztahů s krajským štábem milic vyhovět.

Na poměry v českých zemích, kde si milicionáři zatím spíše vymezovali kompetence s orgány KSČ a řešili problémy sami se sebou, přišla v polovině června 1950 z východního Slovenska mimořádná zpráva. Níže popsanou zkušenost milicionářů, jako v případě napadení jedné východoslovenské jednotky, jejich čeští kolegové v takovém rozsahu nezažili.¹⁸⁰

V noci z 10. na 11. června prováděla jednotka LM ze Svitů noční cvičení v katastru obcí Nižná a Vyšná Šuňava, přičemž velitelství v Popradu vybralo jako objekt cvičení kapličku ležící mezi oběma obcemi. Milicionáři použili cvičné náboje. V domnění, že bezpečnostní orgány přišly zatknout místního kněze, rázní obyvatelé obou obcí obklíčili a napadli členy LM. Přitom několik milicionářů zranili, z toho jednoho bodnutím nožem do plic. Při výpadu se místní obyvatelé zmocnili pěti pušek, které sebrali zraněným členům LM. Velitel jednotky před rozzuřeným davem ozbrojeným noži a sekerami zavelel k ústupu.

Revolta v obou obcích měla hlubší kořeny. Obyvatelstvo v minulosti nepodepsalo kontrakty na odvod zemědělských dávek, nesignovalo zdravici J. V. Stalinovi k jeho sedmdesátinám, před sčítáním lidu v roce 1950 odešlo do hor, shromáždilo se při katolické akci a až na několik jednotlivců odmítlo podepsat mírovou rezoluci. Tyto skutečnosti dokazovaly, že obyvatelé obou vsí si s komunistickým režimem dosud nijak nezadali a naopak museli být krajským funkcionářům „trnem v oku“. Podle dobové komunistické terminologie se jednalo o „fanaticky nábožensky založené“ osoby pod vlivem „reakčních elementů“.

---

¹⁸⁰ ABS, A2/1, i. j. 70, Zpráva o prepadnutí ľudovej milície občanmi z Nižnej a Vyšnej Šuňavy, 16. 6. 1950.

Vyšetřování napadení milicionářů a zajištění aktérů probíhalo za účasti celkem 600 příslušníků armády, LM, NB a StB v ranních hodinách dne 12. 6. 1950. Obyvatelé obce postavili stráž, která při příchodu bezpečnostních orgánů zalarmovala veškeré obyvatelstvo. Před kostelem stál kněz obklopen asi 70ti ženami, na auta příslušníků NB házeli obyvatelé kameny. I přes silný odpor žen bezpečnostní orgány zatkly faráře spolu s dalšími 211 obyvateli. Ve vazbě zůstalo 74 osob, mezi nimi i členové KSČ.

Za jednu z dalších příčin neutěšeného stavu v obci se považovala sociální situace tamních rodin, kdy třeba 7 osob obývalo malou komůrku bez kuchyně. Okresní výbor ani KV KSČ nevěnoval těmto v podstatě autonomním obcím pozornost. Naprostý vliv na obyvatele tak měl místní farář, což dokládala skutečnost, že nikdo z obyvatel nechtěl spolupracovat s bezpečnostními orgány a vypovídat proti faráři. Při domovních prohlídkách se našly pušky milicionářů, k tomu i další lovecké zbraně a větší množství munice. Tímto násilným aktem ze strany bezpečnostních složek došlo ve svém důsledku k pacifikaci obou vsí, na jejichž obyvatele dávaly místní orgány státní správy i KSČ v budoucnu bedlivý pozor.

III. 6. Zařazení LM do struktury MNB a podněty nového velitele Janulíka

ÚV KSČ vytyčil pro každý kraj směrná čísla, která musely příslušné krajské výbory, respektive štáby milic, v určeném termínu naplnit. Souhrnný počet milicionářů v Československu byl stanoven na 150.000 členů, kteří měli do milic vstoupit do konce roku 1950. Celkové početní stavy milicionářů vykazovaly navzdory všem problémům spojeným se získáváním nových členů přírůsteky.

Koncem června 1950 vznikla v Praze zpráva pro Josefa Pavla o nábore milicionářů, ze které vyplynulo, že celkově se počet členů za prvních pět měsíců roku 1950 zvýšil o 5.515 osob z 87.915 na 93.430. Ke splnění maximalistického úkolu zadaného ústředním výborem strany zbývalo za celý rok 1950 přesvědčit celkem 61.085 osob, tj. asi 5.090 osob měsíčně. Místo plánovaně získaných 25.450 osob za prvních 5 měsíců se tak podařilo zagitovat pouhých výše uvedených 5.515 osob. Zpracovatel zprávy naprosto scestně uvádí, že dílčí plán se plnil na 250 %. Je otázkou, zda se jednalo o matematickou nemohoucnost nebo o jeho překlep. U některých krajů, jako např. Praha, Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Olomouc, se projevovala klesající tendence v nábořích nových členů. Hradec Králové v tomto stagnoval a v kraji českobudějovickém se nepodařilo získat dostatečný počet členů osadních milic. Slovensko pak představovalo zvláštní kapitolu a kraj Prešov svými slabými výsledky úplnou raritu.¹⁸¹

Při nutnosti splnění náborového plánu nových členů se v kraji Praha patrně objevily formy nátlaku na vytipované kandidáty. V reakci na nekonkrétní zprávy o naléhání projednali způsoby získávání nových milicionářů vedoucí představitelé krajského štábu v Praze s okresními členy štábů. Při instruktážích s okresními funkcionáři strany i milic zaznělo, aby nábor nových členů ke vstupu do jednotek probíhal na ideologické bázi bez použití nátlaku. Žádný případ naléhání však nebyl údajně dle okresních pracovníků zaznamenán. Chyby, ke kterým dosud došlo, se svalovaly buď na členy výborů či štábů nebo na stranické organizace.¹⁸² Důkazy o podobných tendencích „soudruhů“ k použití donucovacích prvků pro vstup do milic se vyrojily i na Moravě, jak se ukázalo např. na Olomoucku.¹⁸³

Novým impulsem pro vývoj Lidových milic představoval vznik ministerstva národní bezpečnosti koncem května 1950 a výměna na postu přednosty oddělení Lidových milic. Začaly se projednávat organizační otázky spojené s rozdělením původního ministerstva vnitra na MNB a MV. Koncem července 1950 se mezi bezpečnostním odborem ÚV KSČ a MNB dohodlo, že v případě nasazení milicionářů do akcí s příslušníky SNB mimo jejich zaměstnání, hradilo veškeré výlohy spojené s jejich přesunem MNB, které muselo poskytnout i dopravní prostředky.

Po poslanci Viktorovi Linhartovi převzal vedení oddělení BP/9, resp. vedení 9. sektoru MNB, či ještě později Velitelství Lidových milic (VLM), poslanec Jan Janulík.¹⁸⁴ Na jeho žádost se konala koncem října 1950 porada u Oldřicha Papeže na bezpečnostním odboru ústředního sekretariátu KSČ k některým aktuálním tématům Lidových milic.¹⁸⁵ Jeden

¹⁸¹ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Vážný soudruhu, 30. 6. 1950.

¹⁸² ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Sdělení - týkající se upozornění na nedostatky při nábore do LM v pražském kraji, 23. 10. 1950.

¹⁸³ Srovnej se závěrem kapitoly III. 4.

¹⁸⁴ Poslanec za kraj Gottwaldov Jan Janulík řídil Velitelství LM do února 1952, kdy došlo k jeho odvolání a nahradil jej jeho zástupce Alois Kotva. Plk. Jan Janulík byl následně k 1. březnu 1952 nově jmenován do funkce velitele VB a poté náčelníka Hlavní správy Veřejné bezpečnosti.

¹⁸⁵ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zápis z porady o některých otázkách LM, která se konala u soudr. Papeže, dne 27. 10. 1950, na žádost s. posl. Janulíka, 27. 10. 1950.

z projednávaných bodů se týkal zajištění účasti jednotek milic ke komunistickým oslavám 33. výročí VŘSR, k čemuž měl Janulík vypracovat rozkaz pro všechny krajské velitele. Ti měli jednotlivě dohodnout s vedoucími tajemníky krajů způsob použití milic. Političtí vedoucí jednotek pak měli dohodu realizovat na svých útvarech. Další bod porady představovala reorganizace 9. sektoru ministerstva národní bezpečnosti, dříve oddělení BP/9, a personální doplnění tohoto oddělení, což se mělo předložit ke schválení ministrowi a kolegiu. Kádrové doplňování 9. sektoru mělo čerpat z okruhu vytipovaných funkcionářů na krajích. Následně se dohodla schůzka Janulíka s ministrem MNB Ladislavem Kopřivou za účasti O. Papeže, kde se měl projednat postup v dalších zásadních věcech.

Je nepochybné, že nástup rázného Jana Janulíka do funkce výkonného velitele Lidových milic znamenal nové podněty pro práci a působení těchto jednotek. Po uplynutí prvních měsíců ve funkci předložil Janulík zprávu o stavu LM, kterou projednalo kolegium MNB.¹⁸⁶ Z této rozsáhlé relace o průzkumu stavu Lidových milicích v některých krajích z poloviny listopadu 1950, vypracované Velitelstvím LM (9. sektor) v rámci MNB, vyplynulo několik vybraných podstatných problémů.¹⁸⁷

Nedostatky všech referátů v rámci Velitelství LM při MNB se projevovaly ve špatném nebo dokonce žádném kontaktu s okresy, v povrchní instruktáži, ve slabé nebo vůbec žádné kontrolní činnosti a alibistickým se uspokojením s hlášeními krajů. V začátcích své práce se velitelství LM potýkalo podle Janulíka s nedostatky spočívajícími v minimálním kádrovém obsazení. Patnáct členů Velitelství LM nestačilo provádět kontrolu krajských ani okresních štábů, natož aby navštívili samotné jednotky. Po stránce instruktážní měl každý člen velitelství přidělen jeden až dva kraje, kde se zúčastňoval srazů. Tento způsob se ukázal jako nevyhovující, neboť funkcionáři na velitelství znali pouze svůj kraj a o ostatních neměli přehled. Z toho vyplývala často zkreslená hlášení posílaná na Velitelství LM z českých krajů, která neodpovídala skutečnosti, např. v účasti milicionářů na politické výchově. Ještě hůře se jevila situace na Slovensku, kam se pouze posílala usnesení a zprávy na vědomí tamního velitelství LM při pověřenectvu vnitra v Bratislavě. Slovenští milicionáři tak neměli kontakt s českými příslušníky prakticky žádný. Na srazech si zkušenosti nepředávali, neboť zvláště se konal sraz milic českých, zvláště moravských a Slovensko čekalo až na usnesení z těchto srazů. Rovněž se nijak nepředávaly zkušenosti mezi kraji a Slováci si oprávněně stěžovali na špatnou informovanost.

Jako vadu samotného Velitelství LM uvedl Janulík nízkou „politickou vyspělost“ některých členů, kteří jezdili na instruktáže po krajích, kde regionální funkcionáři poukazovali na jejich neschopnost. Další nedostatek se projevoval v příliš velké konspiraci milicionářů, což zavinilo jejich izolovanost. Členové LM v okresech a krajích často odmítali informovat o činnosti jednotek a štábu příslušného politického tajemníka. Neměli kontakt se stranou, což podle Janulíka zavinilo jejich stagnaci, špatný nábor do LM a neplnění úkolů. Za nedostatek Janulík rovněž považoval, že členové velitelství slibovali milicionářům materiální vybavení (modráky, pláště do deště) a nic z těchto slibů se neuskutečnilo. Také politický referát podle nového velitele řídil politickou výchovu plošně a mechanicky. Tato výchova se aplikovala na štáby v celé republice a krajským politickým vedoucím neumožnila modifikovat osnovy podle specifik toho kterého kraje. V politické výchově chyběla podle Janulíka témata, týkající se „přeměny vesnice“ v socialistickou, mezinárodní situace, překonávání nedostatků ve výrobě apod. Politický referát se zaměřil na školení pouze prostřednictvím knih komunistické beletrie.

Z výše uvedeného vyplývá, že Janulík se pustil do kritiky poměrů v milicích pěkně zostrá. Situace opravdu nevypadala na úseku LM dobře, a nelze proto Janulíka podezírat, že si touto kritikou vytvářel alibi pro své organizační schopnosti, které měly pomoci milicím odrazit

¹⁸⁶ ABS, fond A2/1, i. j. 28, Zápis ze schůze bezpečnostního kolegia dne 18. listopadu 1950, 18. 11. 1950.

¹⁸⁷ Tamtéž, Zpráva o průzkumu stavu LM v některých krajích, 16. 11. 1950.

se od příslovečného dna. V další části zprávy se Janulík pustil do komentování situace v konkrétních českých krajích a na Slovensku.

Co se týká Pražského kraje, stav LM se tam podle Janulíka jevil vcelku uspokojivě. Toto své tvrzení ale vzápětí sám vyvrátil vyčtením řady pochybení krajského velitelství. Nedostatek se projevoval v personálním obsazení KV LM i některých okresů, kdy krajský štáb nezvládal všechny úkoly, neboť měl jenom tři placené referenty. Tamní krajský velitel Perníček nesplnil úkol rozšířit krajský štáb s odůvodněním, že to není třeba. Politická výchova ani kontrola se tak na některých závodech vůbec neprováděla. Krajský štáb rovněž nezajistil velitelská střediska, přípravu ostré střelby a jiné úkoly, čímž vznikala dojem, že jednotky LM z těchto úkolů nemusely nic plnit. Kázeň se jevila jako uvolněná. Členové KV LM Praha nespolečupracovali s velitelstvím LM při MNB. Náprava podle Janulíka probíhala za součinnosti členů KV KSČ v Praze, přičemž muselo dojít ke kádrovým změnám na velitelství LM pražského kraje. Janulík tak nepochybně naznačil konec působení „odbojného“ krajského velitele Perníčka, který nesplňoval představy o „poslušném“ podřízeném veliteli LM.

V Ústeckém kraji potvrdil sraz okresních představitelů LM, že personální stav se jevil poměrně dobře, až na některé nedostatky ve Stalinových závodech v Záluží u Mostu, v roudnickém a v litoměřickém okrese. Instruktorový systém a kontrola ze strany Velitelství LM při MNB neprobíhala. Rovněž krajský štáb i okresní štáby neprováděly důslednou kontrolu jednotek na závodech, neradily v otázce nábora a do závodů se za účelem odstranění nedostatků přímo na místě prakticky nedostaly. Tato pochybení potvrdila návštěva Stalinových závodů počátkem listopadu 1950, kdy se indikovala naprostá oddělenost místních LM od okresního i krajského štábu. Zainteresované osoby dostaly na místě poučení o nutnosti spolupráce.

V Pardubickém kraji se při návštěvě dvoudenní výcvikové školy pro okresní velitele, politické vedoucí a výcvikové referenty rovněž diskutovalo o nedostatecích na úseku LM. Již zmíněný krajský velitel Vrátný měl údajně diktátorské sklony, nespolečupracoval se stranou a neinformoval vedoucího tajemníka KV KSČ. Došlo k tomu, že orgány KSČ neprováděly kontrolu krajského ani okresních štábů, natož jednotlivých závodů. Vrátný v době koncipování zprávy navštěvoval krajskou politickou školu a práce tamních milic se údajně hodně zlepšila, neboť vedoucí tajemník KV KSČ jevil o LM v kraji velký zájem. Pardubičtí milicionáři si také stěžovali na nedostatečný styk s velitelstvím LM v Praze. Jako důkaz zlepšené práce v LM posloužila statistika účasti na dvoudenním školení, na kterém participovalo přes 100 % povolanců členů LM (o 9 osob více než přihlášených).

V kraji Hradec Králové přesahovala podobně jako v Pardubickém kraji účast na školení LM hranici 100 % (o 3 osoby více). Přesto, že i v Hradeckém kraji se svého času projevovaly nedostatky, KV LM si tam vedla údajně dobře. Krajský tajemník KSČ měl rovněž velký zájem o aktivity LM. Milicionáři upozorňovali pouze na špatný kontakt a způsob instruktáže z Velitelství LM v Praze.

V plzeňském kraji při návštěvě dvoudenní výcvikové školy okresních kádrů LM si okresní velitelé i členové krajského štábu stěžovali na skutečnost, že okresní velitelé (v čestné, tedy neplacené funkci) se nemohli dostatečně věnovat výstavbě milic, protože na závodech plnili pracovní úkoly. Objevily se opět stížnosti na minimální styk s pražským Velitelstvím LM. Členové krajského sekretariátu strany v čele s politickým tajemníkem KV KSČ se o otázky LM, podobně jako ve východních Čechách, zajímali.

Na Slovensku se situace jevila jako velmi tristní, protože milicionáři neměli kontakt s českými kolegy a jejich zkušenosti se tak nepromítaly do slovenských krajů. Bezpečnostní tajemník ÚV KSS Oskár Valášek se o Lidové milice nestaral, nepodával zprávy ústřednímu sekretariátu KSS. Neinformoval tajemníka ÚV KSS Bašťovanského, stejně jako nepůsobil

v roli spojky mezi LM a ústředním sekretariátem KSS. Při rozmluvě s Bašťovanským dne 9. 11. 1950 za účasti přednosta oddělení BK/7 poslance Jána Horára¹⁸⁸, který řídil LM na Slovensku, se diskutovala otázka tamních milic. Bašťovanský přislíbil věnovat milicím větší zájem s tím, že si jednou měsíčně nechá předkládat zprávy o stavu LM na Slovensku. Na srazu politických vedoucích LM, kádrových a výcvikových referentů všech krajských štábů z celého Slovenska se řada problémů v LM projednala. Mezi sporné otázky patřil nedostatek placených okresních velitelů, např. v Bratislavském kraji, kde působili jen 4 placení okresní velitelé a zbylých 11 zastávalo čestnou (neplacenou) funkci. To znamenalo nedostatečné organizační zajištění v příslušných jedenácti okresech. Tamní velitelé plnili značné úkoly vyplývající z úkolů pětiletky a nemohli kontrolovat ani pomáhat milicím v okresech. Zástupci Velitelství LM slíbili Bašťovanskému častější návštěvy Slovenska odpovědnými funkcionáři LM, stejně jako porady na Slovensku musely častěji probíhat za účasti milicionářů z českých krajů, aby došlo ke vzájemné výměně zkušeností.

Ke stabilizaci špatné situace panující v oblasti Lidových milic na Slovensku navrhl Janulík následující organizační zajištění výstavby. Podle Janulíka měl poslanec Horár, který řídil práci LM na Slovensku, zůstat s šestičlenným kolektivem v dosavadním oddělení pobočky MNB v Bratislavě. Jejich činnost by spolu s pražským hlavním štábem spočívala v přípravě nových metod práce, které by převáděli na funkcionáře krajských velitelství. Srazy by se konaly střídavě na Slovensku a střídavě v českých zemích vždy za přítomnosti milicionářů ze všech krajů. Slovenští milicionáři dále měli mít k dispozici veškeré materiály v hlavního Velitelství LM a nikoliv jako v minulosti, až po srazech v Čechách a na Moravě. Jednotliví referenti z Velitelství LM v Praze měli jezdit na Slovensko na kontrolu a pomáhat tamním milicionářům v krajích za součinnosti vedení LM z Bratislavy. Dále se jevila potřeba zlepšit spolupráci krajských velitelství NB s krajskými štáby LM zejména v Bratislavě a v Košicích.

Ze seznamu placených okresních velitelů LM podle jednotlivých krajů je patrné, že jich v ČSR působil 202, neplacených zbývalo 64.¹⁸⁹ Z průběžného náhledu o doplňování stanovených početních stavů vyplynuly následující informace. Přehled náboru členů LM ukázal, že ke konci roku 1949 působil v českých zemích celkem 79.280 milicionářů (dle směrných čísel se mělo dosáhnout 130.000) a na Slovensku 9.635 (mělo se dosáhnout 20.000). Od počátku roku 1950 do 31. 10. 1950 se na Slovensku získalo dalších 6.414 členů a v českých zemích přibýlo 37.125 osob. To znamená, že celková čísla v českých zemích činila 116.405 milicionářů a na Slovensku 16.049, dohromady 132.454 členů LM ke konci října 1950.¹⁹⁰ Toto zvýšení představovalo poměrně strmý nárůst s předpokladem dosažení vysněné hranice 150.000 příslušníků. Tento kvapný nábor se však logicky musel odrazit v kvalitě získaných milicionářů, což se ukázalo v pozdějších letech.

Z přehledu milicionářů, kteří za prvních 7 měsíců roku 1950 přestoupili do jiných složek vyplynulo, že celkově odešlo 4.056 osob, z toho nejvíce do oblasti ochrany závodů, tedy především k Závodním strážím (1.376 osob), dále do SNB 801 osob, k StB 442 osob, jako bezpečnostní referenti se uplatnilo 422 osob, do veřejných funkcí nastoupilo 265 osob, u vojska začalo sloužit 158 osob, do stranického aparátu přešlo 119 osob a jinam 473 osob.¹⁹¹ Z těchto čísel je patrné, že mnohokrát kritizovaná fluktuace členů jednotek LM pokračovala i nadále. Většina bývalých milicionářů však doplnila řady bezpečnostních složek, které potřebovaly nové

---

¹⁸⁸ Poslanec NS republiky Československé za kraj Košice Ján Horár se poslancem stal v roce 1950 a mandátu se vzdal přípisem ze dne 26. 1. 1952.

¹⁸⁹ ABS, fond A2/1, i. j. 28, Přehled placených okresních velitelů ustanovených i plánovaných, 15. 11. 1950.

¹⁹⁰ V dokumentu jsou podrobně rozepsány průběžné náборы LM v roce 1950 ve všech krajích ČSR. ABS, fond A2/1, i. j. 28, Přehled náboru LM v roce 1950, 15. 11. 1950.

¹⁹¹ Statistika je rovněž rozepsána podle krajů. ABS, fond A2/1, i. j. 28, Přehled příslušníků LM, kteří odešli z LM do jiných složek v době od 1. ledna 1950 do 31. července 1950, 15. 11. 1950.

komunistické kádry s ohledem na neukončený proces vylučování nekomunistických důstojníků ze svých řad.

Rychlé zvyšování početních stavů si vyžadovalo také vysoké finanční a materiální investice. 8. sektor MNB dodal přehled výdajů LM v období od 1. ledna do 30. září 1950 hrazených z úvěru SNB, ze kterého je patrné, že nejvyšší položku představovalo služné pro milicionáře ve výši cca 12.050.000 Kč z celkových výdajů necelých 19,5 mil. Kč. Další prostředky z této sumy spolky např. položky za výstrojní a oděvní součástky (cca 3,3 mil. Kč), na služební cesty (2,1 mil. Kč) a na potraviny v případech mimořádného stravování (1,3 mil. Kč). Kromě těchto výdajů proběhly investice do výzbroje (20.000 pušek) v hodnotě 41.900.000 Kč. Celkové výdaje za první tři čtvrtletí dosáhly výše cca 61,4 mil. Kč.¹⁹²

Po reorganizaci a osamostatnění štábu Lidových milic v rámci MNB a jeho přejmenování na Velitelství LM (organizačně 9. sektor MNB) chtěl Janulík osamostatnit VLM i po stránce organizačně hospodářské.¹⁹³ Příčinu dřívějších nedostatků v budování milic viděl jejich velitel i v neexistenci vlastního rozpočtu, který by se zahrnul do celkového rozpočtu SNB. Účty Lidových milicí proplácel SNB (resp. býv. oddělení BP/4), takže štáb milic nebyl informován o možnosti čerpání dalších prostředků k finančnímu zajištění výdajů. Janulík proto navrhl samostatné konto, které se mělo stát součástí rozpočtu MNB. 8. sektor MNB by se tak stal pouze kontrolním orgánem, kterému by se na vyžádání předložilo hospodaření s penězi milic. Velitel Janulík předložil kolegiu MNB rozpočet na rok 1951 v celkové sumě přesahující 151 mil. Kčs, který však nebyl přijat.¹⁹⁴ Je z něj alespoň patrné, že se počítalo s 316 vedoucími milicionáři v placeném stavu MNB v českých zemích a s 59 funkcionáři LM na Slovensku.

Podstatný početní nárůst milicionářské základny si samozřejmě vyžadoval i personální posílení jednotlivých velitelství LM, což si Janulík uvědomoval. V rámci plánu na nové organizační zajištění výstavby LM proto prezentoval řadu čerstvých návrhů. Doporučil např. rozšířit Velitelství LM při MNB (9. sektor) z dosavadních 19ti na 28 osob ve složení velitel, politický referát 4 osoby, kádrový referát 6 osob, výcvikový a operační referát 9 osob, administrativně-hosp. 4 osoby, administrativní kancelář – tajný protokol 4 osoby. Rovněž navrhl rozšířit krajský štáb v Praze a v Brně, z důvodu provádění důslednějších kontrol a zajišťování úkolů v okresních štábech a přímo na závodech. Janulík dále navrhoval, aby všechny 64 okresní velitele LM v Československu převzalo MNB do svého stavu. Jelikož dosud nebylo známé hospodaření milic pro 9. sektor MNB v uplynulém období, předložil Janulík v této věci nový návrh. Přiděl 200 litrů benzínu na měsíc a krajské velitelství se ukázal jako nedostatečný, neboť po vyčerpání tohoto limitu už členové štábu na okresy nejezdili a práce, resp. kontrola milic na okrese tak vážla. V otázce výstroje navrhl Janulík, aby oděvy milicionářům proplácely jejich mateřské závody, neboť měly z jejich existence prospěch. Mezi praktické návrhy se řadil nápad, že by měli okresní velitelé v pohraničních oblastech jezdit na silnějších motocyklech než o obsahu 125 ccm, které se v horském terénu rychle ničily.

Obsáhlou Janulíkovu zprávu o stavu milic vzalo kolegium MNB na vědomí s několika připomínkami. Se sekretariátem ÚV KSČ se měla projednat náplň činnosti LM a placení okresních velitelů, dosavadní pracovníci ve vedení milic se měli ponechat na svých místech podle toho, zda se osvědčili, Velitelství LM se mělo dále posílit, ale na rozdíl od návrhu Janulíka nepřekročit systemizovaný stav 23 osob. Další úkoly spočívaly v posilování spojení vedení milic s jednotlivými kraji a okresy a v dokončení náboru nových členů. Rozpočet MNB měl počítat s částkou pro LM. Janulíkův rozpočet kolegium neschválilo a navrhlo vypracovat

¹⁹² ABS, fond A2/1, i. j. 28, Výdaje za LM za dobu od 1. ledna do 30. září 1950 – podání přehledu, 15. 11. 1950.

¹⁹³ Tamtéž, Konto u Poštovní spořitelny v Praze pro LM – předložení návrhů, 13. 11. 1950.

¹⁹⁴ Tamtéž, Finanční plán materiálních potřeb Lidové milice pro rok 1951 - předložení, 13. 11. 1950.

nový. Dále se mělo jednat s úřady a institucemi o možnosti úhrad potřeb LM, s pomocí Oldřicha Papeže se měl zajistit úzký kontakt v krajích mezi vedením milic a stranou. Kolegium závěrem Janulíka zaúkolovalo, aby připravil novou zprávu o celkovém stavu LM s uvedením nedostatků a s návrhy na jejich odstranění.¹⁹⁵

Přestože Janulík nedosáhl schválení všech svých předložených návrhů, představovala jeho kritická zpráva zárodky koncepce dalšího působení LM. Janulík tak mohl vytyčit nový směr, který se vymykal dosavadnímu „přežívání“ jednotek a znamenal určitou perspektivu. Tak rychle ale navrhované změny v tehdejšímu systému existence LM, začleněných pod MNB, nešly provést.

---

¹⁹⁵ Tamtéž, Zápis ze schůze bezpečnostního kolegia dne 18. listopadu 1950, 18. 11. 1950.

III. 7. Plány výcviku milicí pro rok 1951 a situace v Ostravském kraji

Vůbec nejdůležitější součástí přípravy jednotek LM a OM pro zapojení do různých akcí představoval bojový výcvik. Návrh takového výcviku spolu s plánem politické, resp. komunistické výchovy v jednotkách LM na rok 1951 lze rozebrat v několika bodech, které ve formě direktiv tvořily příslušný plán.¹⁹⁶

Ideologická podpora vojenského výcviku jednotek LM prostřednictvím vštěpování komunistické idejí do hlav milicionářů podle vzorů převzatých od Sovětské armády se stala jedním z prvořadých úkolů politické výchovy. Dosud se politická výchova prováděla více osvětovým způsobem. Nově se považovalo za nezbytné, aby se političtí vedoucí stali spoluodpovědní za provádění vojenského výcviku. Měli za úkol politickou propagandou podpořit a zajistit každý rozkaz velitele, s čímž úzce souvisela výchova k tzv. „uvědomělé kázní“. Vedle toho se v nastávajícím roce 1951 musela sledovat výchova ke „kolektivní bezpečnosti“ na závodech, kde stále ještě probíhaly sabotáže. Bojový výcvik připravoval LM na jedné straně k pohotovosti proti „vnitřnímu nepříteli“ a na straně druhé s přihlédnutím k zahraniční politické situaci zvyšoval mobilitu armády, za kterou převzal některé její teritoriální úkoly. Politická výchova tak musela podporovat hlavní linie bojového výcviku LM, kterou představovalo seznámení se základními prvky bojového výcviku, zejména strážní a hlídkovou službou a dále ovládnutí základních pěchotních zbraní, tj. pušky, pistole, samopalu atd. Dříve se vyskytovaly časté diskuze, zda měli příslušníci LM provádět k počtě zbraň či nikoliv podle starého způsobu z dob První republiky. Tyto diskuze padly, neboť se převzal nový cvik prováděný Sovětskou armádou. Napříště měla politická výchova zajišťovat střeleckou průpravu i prostřednictvím promítání instruktážních filmů typu „zamíření, zalícení“ apod. Podle výsledku střelecké průpravy se měla následně hodnotit i práce politického pracovníka, tedy komunistického propagandisty. Výcvik od seznámení se zaměřovačem až po střelbu vzduchovkou měla v roce 1951 zakončit soutěž o nejlepšího střelce ze vzduchovky. K ostré školní střelbě mohl být pro příště připuštěn jen ten milicionář, který úspěšně splnil úkoly na zaměřovači a ze vzduchovky. Kromě politického zajištění bojového výcviku se politická výchova měla zaměřit i na „živé stranické problémy“. Pod tímto názvem se skrývaly aktuální úkoly pětiletky, výroba nedostatkového zboží, seznámení se zásadami JZD ad. V neposlední řadě se měla zajistit kontrola provádění politicko-výchovné práce u jednotek LM, kterou museli provádět i političtí vedoucí praporů a rot. Politická práce, tedy propagandistická přednáška nejhrubšího ražení počátku 50. let, se nesměla realizovat v kolektivu větším než četa (maximálně 30 milicionářů), patrně, aby si příslušníci přednášenou tematiku důkladně osvojili.

Co se týkalo výcviku Osadních milicí, vyšší stranické orgány i útvarů Pohraniční stráž, se kterými OLM spolupracovaly, indikovaly některé nedostatky. Osadní milicionáři postrádali kvalitní výcvik v používání krátkých palných zbraní a neprováděli dost důsledně kontrolu vozidel před nasazením do akce. Politický i výcvikový referát došel k názoru, že členové OLM by měli absolvovat kromě základního bojového výcviku ještě speciální, složený např. ze sebeobrany, perlustrace osob a z pudové střelby, což mělo posílit „rozhodnost“ milicionářů v přímém použití krátké zbraně. Instruktóři tohoto výcviku měli pocházet z řad příslušníků PS. Vzhledem k častému nasazení členů OLM při akcích proti „agentům-chodcům“ doporučil politický i výcvikový referát zlepšenou výstroj a dodatečnou výzbroj. Milicionáři měli dostat pláště do deště, gumové boty, kožíšky pro zimní období a krátké zbraně kromě již přidělených pušek. Politická výchova OLM se podle plánu bojové a politické přípravy musela zaměřit na ostrahu hranic před „agenty“. Politické výchově se jednotky měly věnovat 2 hodiny měsíčně,

¹⁹⁶ Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Návrh bojového výcviku a polit. výchovy v jednotkách LM na r. 1951, 15. 12. 1950.

což se však mnohde nedodržovalo. Přesto politický referát navrhl zvýšení na 3 hodiny. Pro samotný bojový výcvik se vyčlenilo 10 hodin měsíčně.

Tento plán politické a bojové přípravy představoval v podstatě první zachovaný dokument podobného rozsahu k plánům činnosti jednotek závodních a osadních Lidových milic pro budoucí období. Začal se projevovat „čerstvý vítr“, který zavanul s nástupem ambiciózního Jana Janulíka do čela Velitelství LM.

Nezahálely ani krajské bezpečnostní pětky, které se uvědomily, že početně zesílená struktura jednotek Lidových milic představuje významnou ozbrojenou sílu v rámci kraje. V případě mimořádných událostí se tak mohly tyto útvary milic využít k nasazení do rozličných druhů bezpečnostních akcí v koordinaci s ostatními ozbrojenými silami.

Počátkem ledna 1951 projednala KB-5 Ostravského kraje zprávu tamního krajského štábu LM a zhodnotila jeho práci po stránce náboru, kádrové politiky a politické výchovy zaměřené ke zlepšení kázně milicionářů.¹⁹⁷ Členové KB-5 si k diskusi pozvali členy krajského štábu LM v čele s velitelem Malířem, po kterých chtěli objasnit velké množství zranění milicionářů v důsledku nesprávného zacházení se zbraní. Členové KB-5 dále kritizovali malé procento politicky vyškolených milicionářů (56 %) a jejich „výchovu k nadřazenosti“, což omezovalo spolupráci milic s StB, domáhali se revize legitimací, požadovali zvýšit kázeň členů LM a omezit fluktuaci velitelů, protože kvapné splnění náborových čísel v posledních měsících roku 1950 se muselo projevit na kvalitě kádrů. Na druhé straně KB-5 uznala, že v poslední době se spolupráce LM a krajského předsednictva strany zlepšila. Vedení KV LM v Ostravě všechny otázky a připomínky vysvětlilo a slíbilo vypracovat podrobnou zprávu o činnosti LM.

Na další schůzi KB-5 v Ostravě počátkem května 1951 přednesl velitel tamních milic Malíř požadovanou zprávu. Uvedl, že se zvyšovala „ideologická a výcviková“ úroveň milicionářů mimo plánované 4 hodiny měsíčně pomocí nové komunistické propagandistické literatury a filmů. Dále Malíř omluvně podotkl, že důvody malé účasti funkcionářů při politických školeních spočívaly v jejich zaneprázdnění jinými stranickými funkcemi. KB-5 se proto usnesla, aby vedení krajských LM zintenzívnilo úsilí za účelem vyšší účasti milicionářů na politickém školení a doporučila okresním bezpečnostním trojkám, aby otázce LM věnovaly zvýšenou pozornost. Bezpečnostní odbor KV KSČ měl vznést na ÚV KSČ dotaz, zda by nebyla vhodná pravidelná účast velitele KV LM na schůzích KB-5 a analogicky i velitele OV LM na schůzích OB-3 k lepší koordinaci práce bezpečnostních složek. V dalších bodech se KB-5 usnesla, aby velitel StB ve dnech zvýšené pohotovosti v podnicích vždy navázal kontakt s velitelem KV LM na závodech a společně provedli opatření ke vstupu příslušníků StB do podniků. V minulosti se v Ostravském kraji staly případy, kdy milicionáři nepustili příslušníky Státní bezpečnosti do závodů, protože právě probíhala milicionářská pohotovost. Zpravodajské poznatky státně bezpečnostního významu získané od milicionářů se měly předávat veliteli závodní LM a dále přes OV LM k OV NB, případně KV NB v Ostravě.¹⁹⁸

Toto usnesení KB-5 reagovalo na zprávu Krajského velitelství StB v Ostravě o zpravodajské (ne)spolupráci StB a LM, neboť ta v podstatě neexistovala. Výjimku představoval písemný styk podle aktuální potřeby, např. zasláním přípisu do rukou velitele LM. V opačném gardu milice v několika málo případech postoupily KV StB některá písemná dožádání. V roce

¹⁹⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a. j. 239, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní pětky KSČ konané dne 5. ledna 1951 na krajském sekretariátu KSČ v Ostravě, 5. 1. 1951. Na této schůzi se rovněž projednávala tryzna za dne 22. 12. 1950 zemřelého poslance Viktora Linharta, resp. uložení urny v jeho rodné Kopřivnici. Do května 1950 Linhart vykonával funkci přednosta oddělení BP/9 v rámci MV.

¹⁹⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 38, a. j. 239, Zápis ze schůze krajské bezpečnostní pětky, konané dne 5. května 1951 na krajském sekretariátě KSČ v Ostravě, 5. 5. 1951.

1950 došlo k narušení spolupráce tím, že milicionáři zasahovali do akcí zpravodajského rázu a teprve po nezdaru případ nahlásili StB. Na okresech se příslušníci StB obraceli na členy LM a požadovali různé informace. Do poloviny roku 1950 je milicionáři ochotně sdělovali, ale poté to již odmítali. Ke zlepšení spolupráce StB a LM se museli milicionáři na všech stupních seznámit se státně bezpečnostní službou, aby se mylně nedomnívali, že Státní bezpečnost případy nevyřizuje podle představ členů LM.¹⁹⁹

Kooperace mezi LM a ostatními ozbrojenými složkami v Ostravském kraji představovala podstatný problém ve vývoji a zdokonalování činnosti milic. Vzhledem k tomu, že milicionáře materiálně a finančně z velké části zabezpečovalo právě MNB, zdál se jejich přezíravý postoj vůči StB na první pohled jako nepochopitelný. Na druhou stranu je nepochybné, že příslušníci StB vzhledem k vlastní „důležitosti“ považovali milicionáře za poslední článek na stupnici ozbrojených složek a neměli vůči nim žádný velký respekt, s čímž se milicionáři těžce smířovali. Z tohoto vzájemného přehlížení pak vyplývaly antagonismy a nechuť k jakékoliv spolupráci.

---

¹⁹⁹ Tamtéž, Členům bezpečnostní pětky, 4. 5. 1951.

III. 8. Problémy řešené počátkem roku 1951

Patrně v souvislosti s prvním zatýkáním mezi významnějšími členy KSČ na podzim 1950 (Otto Šling ad.) se vynořila fáma k osobě samotného Rudolfa Slánského, kterou řešilo Velitelství LM i krajské velitelství StB v Liberci. Podle neoficiálních sdělení některých příslušníků StB z poloviny ledna 1951 souvisela pohotovost milic nařízená KV LM na 26. ledna 1951 s osobou Slánského, který se údajně postavil s dalšími funkcionáři proti ÚV KSČ.²⁰⁰ Tato „septanda“ se řešila přeřazením původce fámy - strážmistra StB - k útvaru Pohraniční stráž.²⁰¹

Těžký zásah do ideologického přesvědčení řadových příslušníků bezpečnostních sborů, včetně milicionářů, však měl teprve přijít. Na přelomu let 1950 a 1951 vrcholil jeden z velkých střetů mezi vládnoucími komunisty. Na konci ledna 1951 došlo k pozatýkání prakticky celého dosavadního vedení StB v čele s velitelem Osvaldem Závodským a náměstkem ministra národní bezpečnosti J. Pavlem, historicky prvním velitelem Lidových milicí v roce 1948. Tyto čistky zanechaly v milicionářích větší či menší stopy a bezpochyby zanesly určité pochybnosti do jejich řad o smyslu služby v LM. Komunistická propaganda musela vyvinout velké úsilí, aby upokojila přesvědčené straníky a zajistila do budoucna stabilitu jednotek i společnosti, kterou ovládala prostřednictvím represivních metod.

Další státobezpečnostní vyšetřování v souvislosti s činností LM vyvolal nebývalý zájem příslušníka KV StB Žilina Lukačoviče (Lukačevič) o jmenný seznam tavních milicionářů. Lukačovič jej opakovaně požadoval po krajském veliteli LM v Žilině. Podezřelé okolnosti případu podnítily vyšetřování na Slovensku. StB se tímto zájmem svého vlastního příslušníka musela počátkem března 1951 zabývat, neboť podle směrnic k utajení dat mohli podobné dotazy činit jen vyšší velitelé LM a jejich prostřednictvím vedoucí tajemníci strany. Ani SNB a StB nedisponovala oprávněním zjišťovat nebo požadovat údaje o LM.²⁰² Jelikož Lukačoviče krajský velitel LM i vedoucí tajemník Žilinského kraje David nejdříve odmítli, opatřil si tento orgán StB přípis krajského velitele StB Kubicy, aby KV LM vydalo jmenné seznamy milicionářů. Podle Lukačoviče mělo KV StB v popisu práce zjišťovat informace přímo na závodech údajně za účelem prošetření spolehlivosti členů LM na základě nařízení MNB. Velitel LM Janulík tuto aktivitu nahlásil náměstkovi MNB Baudyšovi.²⁰³ K vysvětlení zájmu Lukačoviče velitelství StB uvedlo, že mezi úkoly IV. oddělení KV StB patřila operativní obranná práce v LM a tyto případy se tedy mohly vyskytnout i v jiných krajích. Závěrem vedení StB upozornilo podřízené krajské útvary StB na tuto kauzu a zakázalo takový způsob operativní práce.²⁰⁴

Podobný, ba ještě větší zájem, nejen o jednotky LM, ale dokonce i o SNB a StB, projevil velitel útvaru pohraniční stráž Znojmo. Objížděl příslušné velitele bezpečnostních složek v pohraničních okresech a žádal po nich, údajně na základě rozkazu MNB, údaje o dislokaci jednotek, o mobilizačních plánech, o počtu příslušníků, o výzbroji apod. Okresní velitelé LM, stejně jako krajský velitel, odmítli tyto informace podávat, což jim J. Janulík zpětně

²⁰⁰ Na Rudolfa Slánského (1951-1952) došlo v listopadu 1951, kdy byl zatčen a po vykonstruovaném procesu s tzv. „protistátním spikleneckým centrem“ byl tento komunistický politik, který se sám významnou měrou podílel na zničení demokratické opozice v ČSR, o rok později v prosinci 1952 popraven.

²⁰¹ ABS, 310-18-13, Vysvětlení přísl. StB o příčinách nařízené pohotovosti LM, 30. 3. 1951.

²⁰² Tamtéž, Zjišťování stavů LM, 2. 3. 1951.

²⁰³ Tamtéž, Zjišťování stavů LM - hlášení, 27. 2. 1951. Stanislav Baudyš (1906-1972), náměstek ministra NB ČSR 16. 1. 1951 – 14. 9. 1953.

²⁰⁴ Tamtéž, Zjišťování stavů LM - vyjádření, 7. 3. 1951.

schválil.²⁰⁵ Jak tento případ dopadl, a zda vůbec probíhalo šetření „zvědavého“ velitele PS, není z dostupných materiálů známo.

Do třetice Státní bezpečností šetřený případ představoval kauzu okresního velitele LM ve Znojmě Františka Štiftera. Ze situační zprávy IV. sektoru velitelství StB z konce února 1951 vyplynulo, že Státní bezpečnost zaměřila svou pozornost na tohoto pracovníka LM, který se stýkal s milenkou podezřelou ze zpravodajské činnosti.²⁰⁶ Zprávy ke Štifterovi i dalším členům okresního štábu LM, včetně některých funkcionářů z krajského štábu v Brně, hovořily o zneužívání pravomocí, o hromadných pitkách a orgiích, pořádaných v bytě Štifterovy milinky. Kromě toho měl Štifter další „škraloup“, když se údajně hanlivě vyjadřoval o StB i SNB a rozhodl se odstranit nepohodlné příslušníky StB ze Znojma, přičemž prohlašoval, že se stane vedoucím všech bezpečnostních složek na Znojmsku. Štifterovi přitěžovala okolnost, že jej do funkce dosadil bývalý předseda akčního výboru národní fronty ve Znojmě, který se přátelil s tehdy již zatčeným Otou Šlingem. Štifterova milenka měla být agenturně rozpracována KV StB Brno a samotná Štifterova činnost nadále sledována. V případě tohoto okresního velitele milic se patrně jednalo zřejmě „jen“ o jeho nezřízený osobní život. K rozpracování samotného Štifterova případu se navrhlo použít spolehlivou spolupracovnici KV StB Brno k navázání intimního poměru se Štifterem a získání informací k LM. Následně se mělo vyhodnotit, zda Štifter vyzrazoval informace i své původní milence podezřelé z „protistátní činnosti“.²⁰⁷ O výsledku této akce však dostupné archivní materiály nehovoří. V tomto případě se jednalo o evidentní zneužití služebních pravomocí vyplývajících z funkce okresního velitele LM a je zřejmé, že politický, resp. zpravodajský podtext kauzy, zde StB hledala jen s ohledem na náplň své práce.

S blížícím se třetím výročím Února, jednoho z nejvýznamnějších svátků československých komunistů, proběhla důkladná příprava na oslavy i po bezpečnostní stránce. Z návrhu na rozkaz pro LM k výročí Února vyplývá, že jednotky milic měly provést po dohodě s krajským či okresním tajemníkem KSČ své srazy v krajských a okresních městech dne 24. února 1951 odpoledne po pracovní době. Krajstí a okresní velitelé měli zajistit srazy podle přiložených pokynů. Milicionáři měli vyjít z mateřských závodů pokud možno v montérkách a s páskou LM na levém předloktí, s barety, puškou či samopalem, velitelé s pistolí, na předem určené seřadiště, kde se měli zformovat do pochodového útvaru. Ve stanovený čas, nejlépe s hudbou, se jednotky měly přesunout na náměstí, kde měly zaujmout sestavu podle místních podmínek. Po zahrání „Písň práce“ měl krajský nebo okresní velitel přečíst rozkaz MNB, posléze měla zahrát hudba, případně milicionáři zazpívat hymnu. Po skončení oslav měly jednotky odpochodovat zpět do svých závodů. Po dobu nástupu museli krajsí velitelé zajistit obranu závodů podle příslušných plánů. Pohraniční kraje kromě toho vyhlásily od soboty 24. 2. do pondělí 26. 2. pohotovost úderných oddílů v síle 2 čety na kraj. V okresních městech s nevýznamnými jednotkami LM se měla zajistit posila útvarů milic z nejbližších okresů s vyšším stavem. Závěr rozkazu apeloval na krajské velitele LM, aby pro zdárný průběh oslavy nezapomněli na výcvik revolučních písní, neboť „*zpěv sbližuje diváky s pochodujícími jednotkami a vytváří srdečné prostředí*“.²⁰⁸ Tento návrh však kolegium MNB doporučilo dva týdny před oslavami přepracovat.²⁰⁹ Přestože se realizovaný plán účasti milic na oslavách od původního návrhu jemně lišil, podobný průběh každoročních „oslav Února“ zažívalo každé větší město. Propagandistický záměr akcí spočíval jednak ve zvýšení respektu k „nositelům

²⁰⁵ Tamtéž, Štěch František, špkt., velitel PS útvaru Znojmo závady, 11. 6. 1951.

²⁰⁶ Tamtéž, Situační zpráva případu Štifter – závada ve štábu velitelství LM Znojmo, 24. 2. 1951.

²⁰⁷ Tamtéž, Návrh opatření, 26. 2. 1951.

²⁰⁸ ABS, fond A2/1, i. j. 35, Návrh na rozkaz pro LM k výročí únorových dnů, 8. 2. 1951.

²⁰⁹ Tamtéž, Zápis ze 6. schůze bezpečnostního kolegia dne 8. února 1951, 8. 2. 1951.

tradic Vítězného února“, za které se milice považovaly, a jednak v demonstraci síly, která měla „umravnit“ část obyvatel nespokojených s totalitním režimem.

Antipatie mezi stranickými a bezpečnostními složkami na okresní úrovni lze přiblížit na průběhu slavnosti dne 24. února 1951 v Dačicích, kde se podobně jako v ostatních městech konal slavnostní sraz milicionářů z celého okresu. Akce se kromě veřejnosti zúčastnily delegace SNB a armády. V okamžiku, když na tribunu vystoupil vedoucí tajemník OV KSČ, celá delegace armády demonstrativně odešla ze svého stanoviště, což vzbudilo neklid mezi přítomnými. Nedaleko na vyvýšeném stanovišti za zády hovořícího řečníka posléze důstojníci kouřili a hlasitě se bavili. Teprve na zákrok člena krajského štábu LM se členové armádní delegace zklidnili. Jelikož výše uvedenou událost hodnotili přítomní jako „hrubé narušení“ průběhu oslavy, nahlásilo krajské velitelství LM v Jihlavě tuto událost ke sjednání nápravy. MNO případ nekázně svých důstojníků v Dačicích přešetřilo a 6 podporučíků, z nichž 2 byli členové KSČ, kázeňsky potrestalo.²¹⁰

Patrně v souvislosti s dozvuky zatčení Šlinga, Švába, Švermové a dalších významných komunistů na podzim 1950, došlo na zasedání ÚV KSČ někdy v první polovině března 1951 k přednesu obsáhlého politického referátu pro přítomné vedoucí příslušníky LM. Zpráva z pohledu komunistické totalitní ideologie hodnotila a glosovala aktuální politickou situaci. Řečníkem byl zřejmě Jan Janulík, který milicionáře současně připravoval i na blížící se vystoupení a přehlídky v rámci květnových výročí. Janulík mj. zkritizoval zakládání jednotek LM na úřadech a na ministerstvech, zmínil i celou další řadu problémů, jako např. nezodpovědné plýtvání s finančními prostředky na jídlo apod.²¹¹

Kolegium MNB se zjara 1951 začalo zabývat Janulíkovými podněty a nápady směřujícími ke zlepšení činnosti Lidových milic. V polovině března 1951 tak kolegium rozhodlo neprodleně přistoupit ke kádrovému prověření pracovníků Velitelství LM a krajských funkcionářů LM a dále připravit návrh školy instruktorů pro výcvik členů Osadních milic. Také projednalo výpomoc armádních instruktorů při výcviku LM. Dále akceptovalo plán na velitelské obsazení jednotek LM k přehlídce ozbrojených sil, která se měla konat 6. 5. 1951 v Praze. V neposlední řadě kolegium schválilo návrh na uspořádání výcvikového kurzu pro krajské výcvikové referenty, krajské politické vedoucí a krajské operační referenty LM ve středisku v Dobříčanech u Žatce v druhé půli března 1951.²¹² Výcvik se měl uskutečnit jednak z důvodu zjištění závažných nedostatků při strážní službě LM v době pohotovostí a jednak z důvodu ne vždy správně chápaného nového výcviku. V neposlední řadě se měli s ohledem na blížící se přehlídky milicionáři seznámit se základy nového pořadového výcviku i výcviku ve zbraní.²¹³

Na další schůzi kolegia MNB dne 18. dubna 1951 se projednávalo několik bodů LM předložených velitelem Janulíkem.²¹⁴ Mezi diskutované otázky patřil návrh „Dobrovolného řádu LM“, dále pak osnova plánu ústředních výcvikových středisek pro milicionáře, likvidace nehod při výkonu služby milic, personální průzkum vedoucích členů milice na krajských velitelstvích a konečně i poměrně bizarní námět tvůrců z Československého státního filmu na

²¹⁰ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Hlášení závad ze srazu LM v Dačicích, 3. 3. 1951, 3. 5. 1951.

²¹¹ ABS, fond A2/1, i. j. 38, Zápis z 8. schůze bezpečnostního kolegia dne 14. 3. 1951, 14. 3. 1951.

²¹² Součástí návrhu byl i podrobný denní rozvrh.

²¹³ ABS, fond A2/1, i. j. 38, Zápis z 8. schůze bezpečnostního kolegia dne 14. 3. 1951, 14. 3. 1951.

²¹⁴ ABS, fond A2/1, i. j. 1853, Referát pro krajské velitele a krajské politické vedoucí Lidové milice ze zasedání Ústředního výboru ÚV KSČ, březen 1951.

hraný dokumentární film „Bdělost a ostražitost“ s překvapivým rozuzlením o skrytě prováděných kontrolách ze strany milicionářů v závodech. Janulík se svými návrhy u kolegia moc dobře nepochodil, plán výcvikových středisek stejně jako „Dobrovolný řád LM“ musel ještě přepracovat. Také konkrétní předložený námět k filmu kolegium neschválilo, i když souhlasilo s další prací na tématu k LM. Výsledek personálního průzkumu na velitelství v krajích měl Janulík předložit do 14 dnů.²¹⁵

Jediný kolegiem schválený bod se týkal likvidace nehod při výkonu služby milicionářů, předložený dr. Lukešem. Ze zprávy o dvou typických případech právní likvidace nehod se dovídáme, že v květnu 1949 při neopatrném zacházení se zbraní zastřelil jeden příslušník LM z Pelhřimova druhého, za což ho okresní soud odsoudil na 3 měsíce s tříletou podmínkou. Vdova po zastřeleném dostávala vdovskou penzi od pojišťovny. Pojišťovna zase refundaci vymáhala po viníkovi. Ve druhém předloženém případě se v květnu 1949 při pohotovosti stal v brněnské teplárně podobný incident, kdy ale poškozený milicionář zůstal trvale invalidní – náboj mu proletěl hrudníkem a zůstal v páteři. Okresní soud odsoudil viníka na 14 dní podmíněně, kterého ovšem také žaloval invalidní milicionář o finanční náhradu. Dr. Lukeš k oběma případům uvedl, že oba „soudruzi“ své neopatrnosti litovali a již hodně zakusili v souvislosti s řešením těchto případů. Pravděpodobná exekuce jejich platu by jistě nezvyšovala jejich produktivitu, neboť mzdu by pohltily z větší části exekuční výměry pojišťovny a soudu. Podle Lukeše se měl také zvážit ohlas těchto žalob mezi ostatními milicionáři. Kromě těchto dvou typických nevyřízených případů došlo v roce 1950 k dalším vážnějším nehodám, které se vyřešily dohodou na místě: ztráta oka – 3 x, průstřel hrudníku – 1 x, uražení chodidla – 1 x, průstřel kotníku – 1 x, průstřel nohy – 1 x. Kolegium schválilo návrh, že zástupci MNB projednají s Ústřední národní pojišťovnou, aby likvidace případů v souvislosti s výkonem služby LM projednávala jen centrála pojišťovny. V kauzách, které zasluhovaly „ochranu“, by pojišťovna nepožadovala po MNB ani po milicionářích refundaci, s čímž zástupce pojišťovny předběžně souhlasil. Ve všech případech, které se měly „chránit“, měla pojišťovna vyplatit poškozeným jednorázovou pomoc dle příslušného zákona podobně jako v případech příslušníků SNB. Ale pouze s podmínkou, že poškození nebo pozůstalí by se písemně vzdali všech nároků proti členům LM i proti státu. Tento přístup k řešení škod způsobených členy LM ve službě indikoval skutečnost, že v případě milicionářů se nejednalo o obyčejné občany, ale o osoby vyšší kategorie, kterým podle okolností mohlo být a také bylo leccos odpuštěno.

Pro následující schůzi kolegia MNB předložil Janulík v květnu 1951 technické návrhy – jednalo se o úpravu služebního slibu, průkazu a razítek LM.²¹⁶ Do té doby každý milicionář po skončení 6ti měsíční zkušební doby manifestačně prohlásil „svou vůli bránit lidové demokratické zřízení“. Podepsaný text slibu tvořil součást personálního materiálu člena LM. Vzhledem ke vzniku MNB, navrhl Janulík lehce pozměnit text vyhlášky MV č. 975 ze září 1949 o slibu LM. Sousední „ministra vnitra“ mělo nahradit „ministra národní bezpečnosti“. Do průkazů členů LM, které sloužily ke kontrole milicionářů např. v době pohotovosti nebo při akcích, se již v minulosti zařadila rubrika „zbrojní pas“ pro soukromé zbraně milicionářů. Hlavní důvod tohoto kroku spočíval v nutnosti ozbrojení člena LM i v mimoslužební době. Druhý důvod k zavedení rubriky představovala snaha po evidenčním podchycení kořistných a upomínkových zbraní z válečné doby. Zřízením MNB rovněž nastala formální nutnost vydání nových průkazů. Kolegium se usneslo, aby Velitelství LM projednalo Janulíkovy návrhy se sekretariátem ÚV KSČ. Z návrhu se mělo vyškrtnout označení MNB, což by jinak patrně asociovalo úzkou propojenost s bezpečnostními složkami, a eventuálně se měl vypracovat nový

²¹⁵ Písemný materiál z této schůze kolegia MNB obsahuje stručné strukturované životopisy vedoucích pracovníků velitelství milic působících ve většině jednotlivých krajích ČSR.

²¹⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Materiál pro schůzi kolegia dne 11. května 1951. Služební slib, průkaz a razítka LM, 10. 5. 1951.

text slibu LM. Rovněž na razítkách LM se měl podle sovětského vzoru objevit srp a kladivo místo státního znaku. Jednotlivé složky se měly oficiálně označovat Velitelství LM v Praze, Krajské velitelství LM v... a Okresní velitelství LM v ...²¹⁷

Dokonání technických úprav vždy znamenalo, že si uskutečněné změny museli uvědomit a zažít i řadoví milicionáři působící v jednotkách, kteří se s průkazkami a otisky razítek setkávali v rámci svých dokumentů. Pro ně to znamenalo signál, že opět došlo k nějaké reorganizaci či změně, která se musela vzít na vědomí.

---

²¹⁷ ABS, fond A2/1, i. j. 46, Zápis ze 16. schůze kolegia MNB dne 11. 5.1951, 11. 5. 1951.

III. 9. Stabilizace situace na krajských velitelstvích LM

Přestože chtěl Janulík po svém nástupu podstatně zlepšit fungování Lidových milic na všech úrovních, nejdříve jen odhaloval nedobrou situaci, která panovala zejména na krajských a okresních velitelstvích s dopadem na řadové jednotky na závodech. Postupem doby se prostřednictvím zvýšeného zájmu krajských výborů KSČ o činnost jednotek situace stabilizovala, respektive se odhalovala většina pochybení. K tomu pomohly i personální změny na velitelstevských postech. Zejména centra největší koncentrace milicionářů – Pražský a Ostravský kraj – měly představovat „výkladní skříň“ krajských velitelství LM v totalitním Československu.

Krajské velitelství LM v Ostravě v roce 1951 rekapitulovalo činnost milicí a odhalilo problémy, které se v tehdejší době na území kraje vyskytly. Politický referent KV LM zpracovával periodicky každý měsíc podle směrnic velitelství LM v Praze politickou výchovu, jejíž náplň spočívala v diskuzích mezi členy jednotek. K doplnění politické výchovy se podobně jako v předchozím období milicím prodávala komunisticky zabarvená literatura a promítaly se vojensko-politické filmy, o kterých milicionáři následně diskutovali. Každý měsíc krajský štáb svolával sraz okresních politických pracovníků z důvodu jejich kontroly, vzájemné výměny zkušeností a nového úkolování. Více než polovinu dnů v měsíci prováděl krajský politický vedoucí kontrolu přímo v jednotkách závodů. Tato systematická politická výchova zvyšovala „ideologickou vyspělost“ členů LM a odrážela se vyšší účastí na vojenském výcviku, který však dosahoval stále jen průměrných hodnot. Zdaleka ne všichni krajské, okresní ani závodní funkcionáři milicí v plné míře pochopili podle KV LM význam LM. Tento nedostatek se postupně odstraňoval prostřednictvím nově jmenovaných vedoucích okresních tajemníků. Každé dva měsíce se konalo dvoudenní výcvikové školení okresních velitelů, výcvikových referentů a velitelů praporů. Spolupráce ostravských milicí s bezpečnostními složkami se údajně značně zlepšila, zejména od společně zajišťované oslavy Dne horníků v září 1950, které se zúčastnil i prezident Gottwald. Následně se i při menších akcích kooperace osvědčila, až na okresy Nový Jičín nebo Vítkov. Bezpečnostní zajištění, v historii ostravského regionu dosud největších oslav 1. máje, proběhlo bez komplikací. Potíže spolupráce se objevovaly u složky KV StB hlavně u bezpečnostních referentů, kde se projevovala „viditelná nadřazenost a určité resortnictví“. Nejvíce se to projevilo v podniku Vysoké železářny Klementa Gottwalda, kde bezpečnostní referenti nechtěli pustit do závodu materiálního zásobovače LM, když přenášel zbraně do nového skladiště. Koncem dubna 1951 se stalo, že bezpečnostní referenti svolávali všechny velitele jednotek LM, aniž by o tom uvědomili okresní velitele LM. Objevily se i případy, kdy se příslušník StB navzdory směrnicím LM dotazoval na početní stav milicionářů v závodech i na jiné údaje, jak se již stalo v Žilině.²¹⁸

Krajská bezpečnostní pětka v Praze v polovině března 1951 projednávala zprávu o stavu Lidových milicí, kterou přednesl zástupce krajského velitele LM Náprstek. Konstatoval, že se podstatně zlepšila spolupráce milic a stranických orgánů. Po personálních změnách se počet členů krajského štábu ustálil na 7 osobách pod vedením Náprstka, pouze jeden ze „soudruhů“ však ještě „nedorostl na funkcionáře krajského formátu“. Podobně jako v ostravském kraji i KV LM v Praze postupovalo (čtvrtletně) plány z Velitelství LM na okresy a jednotky. Z KV LM pravidelně zajíždělo 6 funkcionářů na okresní štáby LM, se závodními jednotkami však kontakt téměř neexistoval. Program výcviku milicionářů se oproti roku 1950 rozšířil a prováděl podle „sovětského vzoru“, což mělo údajně „u soudruhů skvělou odezvu“. Náprstek současně

²¹⁸ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Krajské velitelství Lidové milice Ostrava, nedatováno (1951).

upozornil na některé omyly, které se vyskytly při strážní službě. V případě potřeby mohly Lidové milice pražského kraje mobilizovat téměř všechny svůj stav během 2 až 3 hodin za použití dálkopisu a telefonních linek KV NB. Nábor do LM splnila Praha na 98,3 %. Náprstek se zmínil o uspořádaných srazech k výročí Února, které zpravidla s ohledem na početně menší prováděné jednotky dopadly lépe na venkovských okresech než přímo v Praze.

Po přednesu zprávy následně Náprstek čelil dotazům. V milicích podle něj neexistuje případ nečlena KSČ, každý musel být spolehlivým straníkem. Co se týkalo evidence zbraní, pověřený funkcionář prošel všechny závody, kde prováděl instruktáž a založil kartotéku zbraní. Styk s oddělením BP/9 se jevil jako poměrně dobrý, KV LM však ještě postrádalo dostatečnou náplň pro svoji práci, kterou od BP/9 očekávalo. V diskusi se zdůraznila nutnost koordinace mezi složkami LM, SNB a StB. Ke střeleckému výcviku milicionářů se mohlo využít pouze 7 broků do vzduchovky na osobu a měsíc. Přítomní řešili zneužívání existence LM, neboť např. na Ústředním národním výboru hl. m. Prahy milicionáři každou noc suplovali službu vrátných. Jeden z diskutujících zmínil potřebu úzké spolupráce LM a VB, podobně jako v jiných „lidově demokratických“ zemích, kde tamní milice vykonávaly v podstatě službu československé Veřejné bezpečnosti. Závěrem diskuse další debatér konstatoval, že milice se dosud nestaly takovým „vyspělým politickým tělesem“, kterým měly být. KB-5 se v otázce LM mj. usnesla, že se krajský štáb LM rozšíří o politické pracovníky, a požadovala, aby na jeho srazy docházel zástupce Velitelství LM.²¹⁹

O více jak 5 měsíců později krajská bezpečnostní pětka v Praze vyjádřila svou nespokojenost se zjištěným stavem jednotek. V srpnu 1951 tedy KB-5 Pražského kraje projednala aktuální zprávu o Lidových milicích předloženou velitelem štábu Náprstkem. Výsledky předchozí práce s LM se jevily tristně. Političtí pracovníci na okresech věnovali Lidovým milicím velmi málo pozornosti. Velitelé na okresech vykonávali svou funkci v LM jako druhořadou, neboť se mimo to věnovali instruktorské činnosti apod. Další problém představovala skutečnost, že většina velitelů na okresech patřila mezi zaměstnance MNB, které nedovolovalo dlouhodobé internátní školení. „Soudruzi“ tak údajně „politicky stagnovali“, místo toho, aby se vzdělávali v marxismu-leninismu, což se následně projevovalo i v jednotkách. Velitel Náprstek si stěžoval na dvojkoľejnost některých akcí a dále na to, že okresní funkcionáři velmi často používali milice pro jejich snadnou mobilitu i v těch případech, kdy to nebylo zapotřebí.

A. Novotný připomněl, že LM nesměly zahájit akci, aniž by ho o tom neuvědomily. Stejně jako okresní LM nesměly provádět akci bez vědomí KV LM. Přítomní členové KB-5 se v diskusi shodli v názoru, že okresní štáby milic utvořily kolektivy, do kterých se těžce pronikalo. Příslušníci těchto kolektivů údajně nevykazovali politickou činnost, mimo milice nepřijímali jiné funkce a často nedocházeli na schůze základních stranických organizací. Na rozdíl od názoru A. Novotného se okresní funkcionáři snažili omezit vysokou fluktuaci funkcionářů milic. Podle Novotného se bránili odchodu milicionářů na vyšší funkce a „zapomínají na to, že jejich posláním je v první řadě dodávat straně spolehlivé a schopné soudruhy, zejména do bezpečnostních složek“.²²⁰ Na základě těchto skutečností Novotný rozhodl, že celou záležitost, včetně školení velitelů LM, projedná se zástupci MNB.

Je patrné, jak dalece se lišil názor Velitelství LM od názoru krajského tajemníka a současně velitele LM v kraji, který chtěl milice využívat pouze jako základnu k výchově kádrů do pravidelných bezpečnostních sborů.

²¹⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28, a. j. 184, Zápis ze zasedání krajské bezpečnostní pětky dne 13. 3. 1951, 13. 3. 1951.

²²⁰ Tamtéž, Zápis ze schůze KB 5, která se konala dne 21. 8. 1951, 21. 8. 1951.

Kolegium MNB na své schůzi počátkem června 1951 projednalo dva důležité body týkající se milic.²²¹ Řešily se jednak personální návrhy vyplývající z prověrky vedoucích činitelů VLM v Praze i v krajských velitelstvích LM celého Československa a jednak návrh „Dobrovolného řádu LM“. V návrhu nového řádu kolegium navrhlo drobné obsahové změny, stylistické úpravy a v neposlední řadě zkrátit název pouze na „Řád LM“. Janulík tedy musel připravovaný řád přepracovat již podruhé. Vzhledem k výsledkům v březnu 1951 zadané prověrky placených krajských funkcionářů i hlavního velitelství LM navrhlo kolegium určité změny. Ve vedení krajů kolegium doporučilo z důvodu větších či menších „kádrových škraloupů“ vyměnit velitele následujících krajů: Gottwaldov – Rudolf Horčic²²², České Budějovice – František Nekola, Liberec – František Kupec, Brno – Oldřich Gregor, Košice - František Macko, Prešov – Vojtěch Reich, a návrhy na nové obsazení předložit sekretariátu ÚV KSČ. V plném rozsahu kolegium schválilo návrh personálních změn na Velitelství LM v Praze, kde mělo 14 pracovníků zůstat na svých postech, z MNB měli odejít 2 funkcionáři a další – Alois Kotva, paradoxně pozdější velitel LM, měl být přeřazen na méně důležitý úsek.²²³ Kolegium se rovněž usneslo provést kontrolu kádrů na velitelství krajů, okresů i závodů a v neposlední řadě komisionálně zkontrolovat zabezpečení skladů výzbroje, aby se v řadách milicionářů nenacházelo více zbraní a munice, než přísluší danému stavu.

Důvod této radikální výměny některých krajských velitelů však spočíval pouze v nejasnostech či drobných „kádrových škraloupech“ jednotlivých osob a nezabýval se jejich předpoklady k výkonu zastávané funkce. Tuto domněnku dokládá i skutečnost, že ze dvou kolegiem odstavených funkcionářů, A. Kotvy a R. Horčice, se později stali celostátní velitelé, resp. náčelníci Lidových milicí.

---

²²¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond A2/1, i. j. 49, Zápis z 19. schůze kolegia MNB dne 6. 6. 1951, 6. 6. 1951.

²²² V případě Rudolfa Horčice se jednalo o pozdějšího dlouhodobého náčelníka štábu velitele LM v Československu.

²²³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond A2/1, i. j. 49, Zápis z 19. schůze kolegia MNB dne 6. 6. 1951, 6. 6. 1951. Písemný materiál obsahuje poměrně podrobné životopisy jednotlivých prověřovaných krajských velitelů LM a funkcionářů Velitelství LM, včetně Janulíka, i s personálními závěry, resp. návrhy na ponechání ve funkci nebo odvolání. Místa velitelů tří krajských velitelství LM nebyla v té době obsazena (Praha, Ústí nad Labem, Olomouc). Velitelem LM na Slovensku byl poslanec NS Jan Horár. Přijímání do všech placených funkcí LM se provádělo na základě personálních materiálů kandidátů, pokud byl jejich obsah nezávadný, dalo souhlas k přijetí předsednictvo OV KSČ, takto schválený materiál pak byl uložen v kádrovém oddělení KV KSČ a materiál získaný KV KSČ se zaslal na Velitelství LM do Prahy s vypracovaným návrhem a schválením předsednictva KV KSČ. Konečný souhlas ke schválení dal kádrový odbor MNB po předložení návrhu VLM. Na Slovensku probíhalo do října 1950 přijímání do placených funkcí bez předložení personálního materiálu a konečného schválení LM v Praze. Kádrové zhodnocení krajských velitelů v českých zemích bylo v minulosti provedeno bezpečnostním oddělením sekretariátu ÚV KSČ, kde bylo také uloženo.

III. 10. Mimořádné události z 2. poloviny roku 1951

Ve druhé polovině roku 1951 se v rámci existence Lidových milicí projevilo několik nestandardních událostí a případů v široké škále působení těchto jednotek většinou v negativním smyslu. Z těchto skutečností si lze udělat představu o spektru problémů a mnohdy výjimečných aktivit, které některé jednotky milicí provozovaly.

Poměrně bizarní případ představoval vznik jednotky LM v červnu 1950 na lékařské fakultě v Hradci Králové. Oddíl se skládal z 21 milicionářů, z toho 7 pomocných sil (topič, zřízenec, údržbář atd.), 7 studentů, 5 úředníků a 2 lékaři. Velitelem jednotky se stal údržbář, ale hlavní slovo měl děkan fakulty, člen KSČ, který však údajně jednal „proti linii strany“. Na fakultě se zjistily „závady“ kriminálního (zpronevěra) i personální (potlačování „dělnických kádřů“) charakteru a další nedostatky, kterými se zabývaly orgány StB. Po dohodě s vedoucím tajemníkem KV KSČ a velitelem LM Janulíkem došlo v květnu 1951 k rozpuštění tohoto oddílu.²²⁴

Dalšího nestandardního jevu si při kontrole práce LM všiml krajský výbor KSČ v Liberci. Tamní KV LM i jednotlivá OV LM totiž rozprodala za celý rok 1951 knihy v hodnotě 1 mil. korun, což enormně zatěžovalo milicionáře a odvádělo je od jejich úkolů. Tento způsob distribuce knih se jevil jako zbytečné plýtvání sil milicionářů s ohledem na skutečnost, že KV KSČ měl v celém kraji svá prodejní střediska.²²⁵

Čeští milicionáři se zapojili do brigádnické činnosti v rámci výstavby železniční tratě na východním Slovensku. Hlavní Velitelství LM v Praze vyhlásilo „bojovou výzvu“ ke členům milic v českých zemích, aby ze své normální dovolené věnovali od konce června vždy jeden týden na stavbu tratě „Družby“ na východním Slovensku. Na výzvu se přihlásilo 40.000 členů LM, kteří se uvedené brigády měli postupně v 9ti etapách po jednom týdnu zúčastnit.²²⁶ Na stavbě se projevila řada problémů, hraničících se „sabotáží“, na což členové LM vícekrát upozorňovali. Např. milicionáři z turnusu pořádaného koncem července 1951 předali následně kanceláři R. Slánského rezoluci o „závažných nedostacích“ na této stavbě, zejména v zásobování potravinami a materiálem, v oblasti využití strojů, byrokratický styk s nadřízenými orgány atd.²²⁷ Přítomnost brigádníků LM měla údajně dobrý vliv, když ukázali „výborným postojem k práci“ příklad stálým zaměstnancům, a pomohli „odhalit některé živly“. Navzdory této proklamaci se na stavbě rozšířila fáma, že v osobách brigádníků se jednalo o převlečené příslušníky StB, což vyvolalo strach stálých civilních zaměstnanců, v důsledku kterého odmítali přijímat odpovědné funkce.²²⁸

Zapadlé vsi na Slovensku se slabým vlivem komunistické strany představovaly pro tamní milicionáře rizikové oblasti, jak je patrné z dalšího incidentu s místními obyvateli, tentokrát na středním Slovensku. Rok po událostech ve Vyšné a Nižné Šuňavě došlo k napadení milicionářů i v obci Prochot'. Lidová milice z obce Nováky o 58 mužích prováděla ve dnech 14.-15. července 1951 dvoudenní cvičení se zbraní v terénu. V lese nad ránem zadrželi dva milicionáři „podezřelého“ muže, který nesl nádobu s pálenkou. Jelikož se členové LM

²²⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a. j. 328, Vážený soudruhu, 24. 5. 1951.

²²⁵ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis KV KSČ v Liberci adresovaný organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ, 11. 3. 1952.

²²⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/1, sv. 43, a. j. 328, 16. 6. 1951.

²²⁷ Tamtéž, Resoluce, 10. 8. 1951.

²²⁸ Tamtéž, Vážený soudruhu, 16. 8. 1951.

domnívali, že jim tento muž lže o původu pálenky, chtěli ho údajně odvést na stanici SNB. Muž je ohrozil kamenem a jeden milicionář ho střelil do prsou. Velitel praporu LM po zjištění okolností poslal za zraněným místním obyvatelem zdravotníky, kteří však zraněného nenašli a vydali se do blízké obce Prochoť, odkud dotyčný muž pocházel. Bratr zraněného zmobilizoval celou vesnici. Místní obyvatelé v počtu 150 až 180 osob zdravotníky LM napadli a odzbrojili. Jednoho z milicionářů dokonce zadrželi.

Souhrnná zpráva uvedla, že velitel praporu milic se dopustil několika zásadních pochybení, cvičení nařídil bez souhlasu krajského velitele a nechal útvar svévolně překročit hranice kraje. KV LM proto navrhlo zbavit velitele praporu funkce a vyloučit ho z LM, stejně jako milicionáře, který použil zbraň proti neozbrojenému občanovi a dále na oba dva podat trestní oznámení. Za účelem odstranění chyb se svolala schůze okresních velitelů LM, kterým měl tento incident sloužit jako varovný případ.²²⁹

Jednoznačná reakce Janulíka na událost u obce Prochoť spočívala ve vydání rozkazu ze dne 18. 7. 1951 týkajícího se plánovaných cvičení Lidových milic. Janulík v rozkazu zdůraznil, že někteří velitelé ve snaze po zdokonalení bojové pohotovosti způsobili cvičnými akcemi mezi občany paniku a rozruch, zejména při nočních cvičení za použití cvičného střeliva, dělbuchů, kontrolou průkazů, osob a aut. Aby se tomu předešlo, nařídil okamžitě zákaz používání cvičného střeliva, dělbuchů, kontrolování osob a vozidel z cvičných důvodů a jakékoliv samostatné akce s použitím ostrého střeliva s výjimkou plánované ostré střelby. Krajským velitelům zdůraznil, že zodpovídají za dodržování výcvikového programu a okamžité hlášení všech důležitých událostí týkajících se LM, akcí, zranění nebo násilných úmrtí milicionářů, krádeže zbraní, ztráty dokumentů apod. Za nesplnění tohoto rozkazu hrozilo kázeňské řízení. Závěrem rozkazu Janulík připomněl, že aktuální úkol LM v tomto období spočíval ve výpomoci JZD a státním statkům v urychlené sklizni.²³⁰

Vzhledem k neuspokojivému stavu, resp. nedodržování rozkazu Velitelství LM v oblasti nasazování milicionářů do akcí, zaslalo VLM všem podřízeným krajským velitelstvím ve druhé polovině července 1951 nový upřesňující pokyn. Mezitím totiž do stanoveného data pouze dvě krajská velitelství LM seznámila s Janulíkovým rozkazem své vedoucí krajské tajemníky a nahlásila splnění tohoto úkolu. Navzdory striktnímu rozkazu totiž opět došlo k většímu nasazení LM do akcí bez předchozího souhlasu krajského tajemníka a bez oznámení akce Velitelství LM. Z výroby se tak odčerpalo značné procento pracovníků. VLM opětovně zdůraznilo, že LM nesměly provádět bez souhlasu vyšších stranických orgánů samostatné akce a bezpečnostním složkám mohli milicionáři vypomáhat jen ve velmi naléhavých akcích. V každém případě museli krajské velitelé každou ozbrojenou akci hlásit na Velitelství LM, za což osobně zodpovídali. O každém nasazení rozhodoval krajský vedoucí tajemník s krajským velitelem LM za souhlasu VLM. V případě časové tísně rozhodoval o akci netrvajícím déle než 6 hodin krajský tajemník. VLM však o ní muselo být neprodleně informováno. Krajské a okresní bezpečnostní složky SNB, StB a PS mohli žádat milice o výpomoc pouze prostřednictvím krajského vedoucího tajemníka. Krajské velitelé LM o nasazení do akce sami nerozhodovali. Akce většího rázu schvalovaly vyšší stranické orgány, ministr národní bezpečnosti a velitel LM. Za nedodržování toho rozkazu hrozil Janulík opět kázeňským řízením.²³¹

Z nečetných dokumentů vyplývá, že větší akce za účasti milic se posléze opravdu ministroví národní bezpečnosti L. Kopřivovi hlásily. Jako příklad lze uvést případ, když v polovině října 1951 neznámé osoby odcizily ze špatně zabezpečené zbrojnice LM v podniku

²²⁹ Tamtéž, Nedovolený postup lidové milice v Novákách, 14. 7. 1951. K případu se vyjádřil i krajský prokurátor (NA, fond „Klosův archiv“, balík. č. 185, Ludová milícia – použití zbraní, 18. 7. 1951.) a velitelství StB (ABS, 310-18-13, Shluknutie obyvateľstva v obci Prochoť – šetrenie, 15. 8. 1951.).

²³⁰ ABS, 310-18-13, Vojenské cvičení LM - rozkaz, 18. 7. 1951.

²³¹ Tamtéž, Lidová milice - prikazování úkolů – rozkaz 2, 18. 7. 1951.

Elektrárna Aš 6 pušek a 180 nábojů. Bezvýsledné akce na jejich dopadení se účastnilo 20 milicionářů spolu s příslušníky Pohraniční stráže.²³²

Při celorepublikové pohotovosti v souvislosti s výročím 28. října 1951 došlo k několika událostem hlášeným Janulíkem ministrovi L. Kopřivovi. V sobotu 27. 10. došlo na žádost krajského velitele StB k nasazení praporu LM o 110 členech v okrese Jablonec k ostraze státní hranice s Polskem pro zajištění „záškodníků“, kteří při přecházení do ČSR byli chyceni. Zpráva o nasazení LM, se kterým krajský vedoucí tajemník dodatečně souhlasil, přišla na hlavní Velitelství LM až v neděli ráno. Pokračování v akci VLM povolilo.

V prostoru Valtic zadrželi rovněž v sobotu 27. 10. 1951 tamní milicionáři dvojici mužů, kteří se pokusili o ilegální přechod hranice. K podobnému zákroku došlo na jižní Moravě v obci Hrušovany o den později. Třetí hlášený případ představoval zranění způsobené průstřelem plíc bez ohrožení života, které utrpěl velitel čtyř LM v Kladně při instruktáži s pistolí. V ostatních krajích včetně Slovenska proběhla velitelská pohotovost klidně a bez mimořádných událostí.²³³

Jindřich Kotal, již ve funkci náměstka ministra národní bezpečnosti, rozeslal počátkem listopadu závazný postup při vyšetřování trestných činů spáchaných milicionáři ve službě adresovaný Velitelství VB a daný na vědomí i Velitelství StB. Tento postup měl evidentně za účel kontrolovat celý průběh vyšetřování trestného činu ze strany Lidových milic, které tak mohly průběh vyšetřování a tedy i jeho výsledek svým postojem ovlivnit. O veškerých krocích, počínaje podáním trestního oznámení, mělo být vyrozuměno Velitelství LM při MNB. Ve spise se musela zřetelně vyznačit skutečnost, že se v osobě pachatele jednalo o člena LM, a vše muselo podléhat režimu „Tajné“. Při vyšetřování činu museli příslušníci SNB postupovat v úzké součinnosti s příslušným velitelem LM a vyžádat si i jeho vyjádření. Předpokládalo se, že by se tento postup aplikoval zpravidla na nedbalostní trestné činy (ublížení na zdraví z nedbalosti, neopatrné zacházení se zbraní, neopatrná jízda motorového vozidla, ohrožení státního tajemství, porušení povinné bdělosti při styku s nepovolanými osobami apod.).²³⁴

Tímto způsobem se z milicionářů opět stávali privilegovaní občané, na které se nevztahovaly standardní postupy trestních řízení, čímž docházelo k jejich zvýhodnění před zákonem na rozdíl prostých obyvatel.

Na sobotu 10. listopadu 1951 odpoledne vyhlásil J. Janulík cvičnou mobilizaci 3. stupně (ostraha závodů) jednotek LM v 15ti pražských okresech za účasti vedení LM včetně okresních velitelů, kteří dohlíželi na průběh. Cíl cvičné mobilizace spočíval v přezkoušení mobilnosti jednotek LM v Praze.²³⁵ Na 23. listopadu se pak plánovalo zasedání všech krajských velitelů, politických vedoucích a výcvikových referentů LM v budově MNB v Praze v Bubenči, kde měla být slavnostně předána standarta hlavního velitelství LM vítěznému kraji v soutěži ostré střelby za rok 1951.²³⁶

---

²³² ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Použití LM v akci – hlášení 18, 17. 10. 1951. Zcizení pušek v okrese Aš, 18. 10. 1951.

²³³ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Hlášení o průběhu pohotovosti LM ve dnech 27. až 29. 10. 1951, 30. 10. 1951.

²³⁴ ABS, 310-18-13, Postup při vyšetřování trestných činů, spáchaných příslušníky LM při výkonu služby, 1. 11. 1951.

²³⁵ Tamtéž, Cvičná mobilisace LM v Praze - hlášení, 8. 11. 1951.

²³⁶ Na akci měl promluvit Janulík, jeho zástupce Tišnovský, politický vedoucí HV LM Radikovský i ministr NB L. Kopřiva. ABS, 310-18-13, Pozvánka na zasedání kraj. velitelů, pol. vedoucích a výcvikových referentů Lidové milice, 12. 11. 1951.

První problémy s milicionářskou výzbrojí přibližuje dokument Krajského velitelství LM v Českých Budějovicích z poloviny listopadu 1951. Nekvalitní výzbroj dokonce způsobila zranění některých členů milic.

Prostřednictvím KV KSČ se tamní vedení milicionářů obrátilo na Velitelství LM se stížností na velmi špatnou kvalitu přidělených samopalů. Při ostré střelbě prováděné v předchozích měsících totiž vyšlo najevo, že 75 % samopalů nebylo kvůli technickým nedostatkům schopno střelby. V některých případech dokonce došlo ke zranění milicionářů díky špatnému střelivu nebo vadě samopalu. Členové LM následně žádali o přidělení pušek a rozhořčeně se domáhali vysvětlení, kdo tuto výzbroj dal k dispozici milicím. Člen hlavního Velitelství LM Bukovský původně přislíbil tuto naprosto nevhodnou výzbroj vyměnit. Jelikož se nic nedělo, milicionáři z Českých Budějovic tímto žádost urgovali. Bukovský proto s Janulíkem včera dne 24. 11. 1951 projednal s výsledkem (schváleným Kopřivou), že všechny samopaly se vymění za nové.²³⁷

Nedostatky ve spolupráci LM a StB se opět řešily na přelomu let 1951 a 1952. Při výstavbě Vítkovických železáren Klementa Gottwalda v Ostravě Kunčicích hlídali milicionáři úseky, kde se nejčastěji objevovaly sabotáže a závady. Docházelo však ke vzájemnému střetu rozkazů velitelství StB a Lidových milic. Milicionáři střežili staveniště denně po celých 24 hodin a po skončení práce museli každého, tedy i příslušníka StB, ve večerních hodinách po areálu doprovázet. Příslušníci StB navštěvovali své tajné spolupracovníky, kteří v areálu stavby přímo bydleli po skončení zaměstnání. Doprovod člena LM mohl zapříčinit jednak vzájemnou dekonspiraci orgána StB a jeho spolupracovníka a jednak omezení pohybu. V případě vpuštění příslušníka StB samotného ve večerních hodinách mohlo dojít k jeho postřelení horlivým milicionářem. Velitel StB proto navrhl, aby se s velitelem LM navázal úzký kontakt zejména při zesílení bezpečnostních opatření na závodech. V minulosti již došlo ke střetům, kdy příslušníci StB dostali rozkaz okamžitě kontaktovat bezpečnostní referenty v závodech, ale milicionáři je nesměli pustit dovnitř. V rámci ostrých kontroverzí si členové obou složek vzájemně hrozili použitím zbraně v zájmu splnění svého rozkazu.²³⁸

K projednání tohoto problému mezi oběma složkami následně došlo, ale otázka zůstala nevyjasněna i počátkem roku 1952. Oboustranná averze mezi milicionáři a příslušníky StB ukryvaná pod rouškou plnění rozkazu tak mohla ve výjimečných případech vyústit až ve vzájemné napadení a krveprolití.

Ke konci roku 1951 došlo za dramatických okolností ke změně ve vedení a řízení Lidových milic na Slovensku. Dosavadní velitel, poslanec Ján Horár, byl dne 29. 12. 1951 zatčen za údajnou spolupráci s maďarským fašistickým režimem za války a za další prohřešky proti „lidově demokratickému zřízení“. Mimořádnou situaci ihned projednali počátkem ledna 1952 v Bratislavě zástupci Velitelství LM Janulík a J. Bukovanský s představiteli ÚV KSS v čele s tajemníkem Štefanem Bašťovanským. Za účelem plynulého řízení milic na Slovensku se vedení prozatímně ujal člen operačního oddělení VLM v Praze Suchý. ÚV KSS mělo urychleně navrhnout nového velitele a dále kádrově prověřit všechny členy slovenského hlavního velitelství milic a pak i krajská velitelství. Komisionálně proběhla kontrola trezorů a psacího stolu v kanceláři Horára za účasti J. Janulíka. Tento neplánovaný zájezd se využil i k řešení dalších problémů v otázkách národní bezpečnosti.²³⁹

²³⁷ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Průběh ostré střelby - poznatky, 15. 11. 1951.

²³⁸ ABS, 310-18-13, Spolupráce s LM - nedostatky, 9. 12. 1951.

²³⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 39, a. j. 248, Zpráva ze zájezdu do Bratislavy za účelem vyřešení ústředního velitelství LM na Slovensku dne 4. 1. 1952, 7. 1. 1952.

Tato výjimečná situace musela opět značně znejistit řady zejména slovenských milicionářů, jejichž velitel byl ze dne na den obviněn a poslán do vazby. Tento případ podlomil Janulíkovu snahu o stabilizaci členské základny, a nepřímo i podpořil fluktuaci členské základny, tentokrát především na Slovensku, která oprávněně začala pochybovat o smyslu své existence pod zprofanovaným vedením.

III. 11. Výměna velitele a nové aktivity LM

Zvláštní kapitolu v životě LM po celých 40 let představovala spolupráce s tzv. Svazarmem (Svaz pro spolupráci s armádou). Na přelomu let 1951 a 1952 se stanovila personální a ideová propojenost Lidových milicí se Svazarmem, který měl mj. prostřednictvím branné výchovy připravovat širokou veřejnost pro „obranu vlasti“. LM se staly „páteří“ Svazarmu. Předsedové KV a OV Svazarmu, stejně jako výcvikovní referenti KV a OV Svazarmu pocházeli z řad Lidových milicí. Podobně to fungovalo i na postech vedoucích výcvikových středisek a vedoucích odborných kroužků, stejně jako v případě agitátorů politické výchovy.²⁴⁰

Dosud neupravenou oblast představovala kooperace milicionářů s příslušníky Pohraniční stráže. V lednu 1952 kolegium MNB jako jeden z bodů programu projednávalo spolupráci obou těchto složek. Major Miroslav Duda vypracoval návrh směrnic o spolupráci Pohraniční stráže a Lidových milicí v pohraničních okresech již v listopadu 1951. Jednotky LM dislokované v hraničním pásmu a přilehlých oblastech měly poskytovat všestrannou pomoc útvarům PS. Mezi úkoly milicionářů patřilo pozorování, případně odhalování místních i ostatních obyvatel s nevyhraněným nebo záporným postojem ke komunistickému zřízení, dále vytvoření pásma střežení druhého sledu ve spolupráci s PS, předávání „narušitelů hranic“ PS a účast na operacích PS vedoucích k zadržení „narušitelů“ pohraničního režimu a státní hranice. Za účelem plnění těchto základních úkolů měli velitelé příslušných útvarů PS a LM vypracovat plán kooperace, přičemž museli dodržet zásadu, že milicionáři z jednoho pohraničního okresu nesměli zasahovat v jiném pohraničním okresu. Za účelem zpracování společného plánu měli velitelé LM sdělit velitelům PS potřebná data o svých jednotkách (početní stavy, dislokace, výzbroj ad.). Velitelé PS na oplátku poskytovali milicionářům pomoc při bojové, politické a pohraniční přípravě. Při provádění akce dostávaly LM prostřednictvím vlastních velitelů úkoly od velitelů PS, kteří akci řídili. V naléhavém případě, kdy „hrozilo narušení hranice nepřátelskou osobou“, mohla být o pomoc požádána i spolehlivá osoba, která nepatřila do LM. Takovéto občany vedly v evidenci jednotky PS i LM. Velitelé obou složek měli za povinnost v zájmu spolupráce udržovat systematické spojení a informovat se o bezpečnostní situaci podle potřeby. Tento dokument podepsal jak velitel PS plk. Hlavačka, tak i velitel LM Janulík.²⁴¹ Kolegium však překvapivě rozhodlo, že se předložené ustanovení o spolupráci obou těchto složek v pohraničí nevydává a dojde jen k rozvíjení úzké, blíže nespecifikované, spolupráce.²⁴²

Počátkem roku 1952, dne 23. ledna, došlo k uvolnění Ladislava Kopřivy z funkce ministra národní bezpečnosti, kterého vystřídal Karol Bacílek. S touto změnou souvisela i rošáda na dalších postech, včetně výměny velitele odboru LM při MNB. Rozkaz nového ministra národní bezpečnosti ze dne 8. února 1952 odvolal Jana Janulíka z funkce a ustanovil jej velitelem VB.²⁴³ Jako prozatímní zástup byl určen Alois Kotva.

Před výročím Února vydal Bacílek rozkaz adresovaný KV LM týkající se pohotovosti II. stupně jednotek LM se zajištěním obrany závodu v období 23.-26. února 1952. Rovněž pro

²⁴⁰ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Úkoly Lidové milice ve Svazu pro spolupráci s armádou, Linie LM ve Svazu, 29. 12. 1951.

²⁴¹ Schůze kolegia MNB proběhla 12. 1. 1952. ABS, fond A2/1, i. j. 72, Ustanovení o spolupráci Pohraniční stráže a Lidové milice v pohraničních okresech, listopad 1951.

²⁴² Tamtéž, Zápis 2. schůze kolegia MNB ze dne 12. ledna 1952, 12. 1. 1952.

²⁴³ ABS, fond A6/3, i. j. 111, TRMNB č. 14/1952 (Odvolání z funkce a ustanovení do funkce), 8. 2. 1952.

úderné oddíly LM vyhlásil Bacílek pohotovost o síle dvou čet v krajských městech regionů sousedících s Rakouskem a SRN (Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, Brno, Jihlava).²⁴⁴

Alois Kotva, dobře obeznámený s činností Velitelství LM, se ihned ujal funkce. První nepříjemné sdělení mu přinesla zpráva z kontroly pracovníků odboru národní bezpečnosti aparátu ÚV KSČ provedená na KV KSČ v Brně a v Pardubicích v polovině dubna 1952. V Brně se měl opakovaně prošetřit závěr provedené kontroly, který ukázal, že ve zvláštním fondu (peníze za brigády) KV LM chybělo zhruba 60.000 Kčs. Bývalý krajský velitel LM Gregor v té době absolvoval školení, tak se alespoň k dalším závadám vyslovil nový brněnský velitel LM Malášek. Ten mj. uvedl, že se ve Zbrojovce měly sešrotovat nové automatické zbraně, které by jinak mohly být použity v LM. Celkově se spolupráce brněnských Lidových milicí s KV KSČ i okresními výbory podle informací z více zdrojů zlepšovala. Lepší situace panovala v Pardubicích, kde krajský velitel LM Starý pravidelně informoval orgány KSČ o činnosti milicí. Spolupráce se tam jevila bezproblémově.²⁴⁵

Brigádnická činnost LM se po výstavbě železniční trati na východním Slovensku přesunula do pohraničních oblastí západní části republiky. Zde se však pomoc milicionářů, jakožto prověřených strážníků, jevila více potřebná z důvodu působení v hraničním pásmu se SRN a Rakouskem. Místní orgány mohly do těchto oblastí pouštět pouze osoby s propustkou, tzn. řádně prověřené bez ambicí útěku za hranice, a nikoliv případné dobrovolné brigádníky z vnitrozemí.

Počátkem dubna 1952 vzneslo oddělení státní administrativy ÚV KSČ návrh k nasazení milicionářů za účelem zdoání lesního kůrovce, resp. vykácení polomu a odstranění ochranných pásů. MNB tento plán doporučilo. Návrh předesílal, že kromě hospodářských škod kůrovec „narušuje i ochranu státních hranic“, když se pak musely lesy vykácet. Ministerstvo lesů a dřevařské výroby se proto obrátilo na MNB, aby milicionáři v rámci „bojového úkolu“ pomohli zdolat kalamitu na západních hranicích v místech, kam civilisté nesměli. HV LM mělo provést prostřednictvím podřízených velitelství v 8 krajích nábor dobrovolných brigád, které se měly uskutečnit od dubna do srpna vždy 1 týden. Brigáda se nahradila z řádné dovolené a zaplatila podle obvyklých norem. Na akci se mělo vystřídat podle plánu celkem 9.160 milicionářů. Kromě dopravného si členové LM měli hradit stravné a ubytování ze svého výdělků.²⁴⁶

Následná průběžná zpráva uváděla, že se počáteční nedostatky v ubytování a stravování postupně odstraňovaly. Chování a pracovní morálka členů LM se jevila jako vzorná, neboť překračovali normy a pracovali průměrně na 120 až 180 %. Ve druhé polovině května ministr lesů navrhl, z důvodu dalšího rozšíření kůrovce v Plzeňském kraji, zvýšení počtu brigádníků o 2.400 osob, s čímž KV KSČ v Plzni i HV LM v Praze souhlasilo. Rozšíření počtu dobrovolníků v Plzeňském kraji si vyžádalo zapojení krajů Olomouc, Gottwaldov, Brno a Jihlava. Celkový počet nasazených milicionářů od dubna do září měl činit 11.560 osob.²⁴⁷

Realita vypadala v roce 1952 tak, že ve čtrnáctidenních turnusech se prostřídalo celkem 11.090 milicionářů, kteří odpracovali 513.744 hodin, vyrobili 77.777 m³ dřeva a splnili tak předpokládaný úkol na 121 %. Největší potíže v náboru členů milic představovala neochota jejich mateřských závodů s uvolňováním zaměstnanců s poukazem na plnění výrobních plánů. Když politický sekretariát rozhodoval 4. 6. 1952 o pomoci při odstraňování kalamity kůrovce,

²⁴⁴ ABS, fond A6/3, i. j. 118, TRMNB č. 21/1952 (Bezpečnostní opatření ve výročí únorových událostí; rozkaz pro LM), 14. 2. 1952.

²⁴⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 35, a. j. 227, Zpráva ze zájezdu na KV KSČ kraje Brno a Pardubice ve dnech 12.-13. března 1952.

²⁴⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5 (politický sekretariát ÚV KSČ), sv. 19, a. j. 88, Návrh na nasazení příslušníků Lidových milicí k zdoání lesního kůrovce, 2. 4. 1952.

²⁴⁷ Tamtéž, Návrh na rozšíření brigády příslušníků Lidových milicí na zdoání lesního kůrovce, 23. 5. 1952.

usnesl se, že další takovou podporu již napříště LM neposkytnou. Proto, když se počátkem dubna 1953 projednávala nová Ďurišova žádost o poskytnutí dalších milicionářských brigád v počtu 3.300 osob k likvidaci kůrovce v zakázaném pásmu, byla žádost ministra lesů a dřevařského průmyslu tentokrát zamítnuta.²⁴⁸

---

²⁴⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 36, a. j. 212, Žádost soudruha Ďuriše o pomoc Lidových milicí při likvidaci kůrovce v zakázaném pásmu, 2. 4. 1953. Ďuriš v žádosti marně apeloval na kritickou situaci rozšíření kůrovce: Tamtéž, Pomoc Lidových milicí při likvidaci kůrovce v zakázaném pásmu, 3. 3. 1953.

III. 12. Organizační řád Lidových milicí

Snaha o autonomii, resp. postupné osamostatnění Lidových milic od ministerstva národní bezpečnosti, vyvrcholila v dubnu 1952. K řízení Lidových milicí, stále ještě v působnosti ministerstva národní bezpečnosti, vydal ÚV KSČ první z řady základních dokumentů k usměrnění činnosti LM – „Organizační řád Lidových milicí“. Specifikum řádu spočívalo především v tom, že veškerá dosud psaná i napsaná pravidla a směrnice pro působení Lidových milicí shrnoval do jednoho základního dokumentu na několika stranách, který mohl v případě potřeby příslušný milicionář otevřít a nalistovat konkrétní požadovanou strán.²⁴⁹

Tento text vznikl na popud politického sekretariátu ÚV KSČ. Zčásti akceptoval status quo, přesto předznamenal jednoznačný odklon od MNB. Tento organizační řád milice charakterizoval jako „ozbrojený sbor KSČ“, jehož hlavní úkol spočíval v ochraně KSČ, komunistického zřízení a v boji proti „*třídnímu nepříteli a ostatním sabotérům, rozvratníkům a osnovatelům nové světové války*“. Svůj vzor měly LM spatřovat v „hrdinném sovětském lidu“ a jeho vůdci Stalinovi, zajišťovat plnění úkolů v „obraně vlasti“ se Svazarmem, být příkladem pracujícím lidu v kázní atd.

Členství bylo dobrovolné a možné u politicky vyspělého a spolehlivého člena KSČ staršího 18ti let. Na návrh stranické organizace přijímal nové členy milic OV KSČ, přičemž za plnohodnotné milicionáře se považovali až po složení přísahy. Následně se jim vydala zbraň a osvědčení o členství.

LM se organizovaly v družstva (10-15 členů), čtyři (3 družstva), roty (3 čtyři), prapor (3 roty) a pluk (3 prapory). Organizace jednotek vyzbrojených jinými, než pěchotními zbraněmi, se měla přizpůsobit uspořádání obvyklému pro příslušný druh zbraně v čs. armádě. Zřizování jednotek LM organizovaly OV KSČ zejména na závodech a vesnicích, kde k tomu existovaly předpoklady, a schvalovaly je příslušné KV KSČ.

Vrchním velitelem Lidových milicí se stal předseda KSČ (Klement Gottwald). Krajský velitel LM v kraji podléhal vrchnímu veliteli a byl představeným pro milicionáře v regionu. Okresní velitel LM podléhal přímo krajskému veliteli jednotek LM a byl nadřízeným pro milicionáře v okrese. Ostatní velitelé, osobně odpovědní za komplexní stav své jednotky, vždy veleli svému družstvu, podléhali veliteli čtyři, ti podléhali veliteli roty atd. K řízení LM fungovaly štáby při velitelích LM: okresní o maximálně 5ti členech, krajské o max. 8 členech, štáb vrchního velitele v čele s náčelníkem měl mít max. 23 členů. Na Slovensku měl mít štáb vrchního velitele LM zřízený při ÚV KSS opět v čele s náčelníkem max. 12 členů. Náčelník štábu vrchního velitele LM při ÚV KSČ současně zastupoval vrchního velitele LM – tehdy Klementa Gottwalda. Oproti tomu náčelník štábu LM při ÚV KSS sice také zastupoval vrchního velitele milic (K. Gottwalda) na Slovensku, ale současně se podřizoval náčelníkovi štábu vrchního velitele při ÚV KSČ. Vedoucí tajemníci okresů a všech 19ti krajů, včetně tajemníků ÚV KSČ a ÚV KSS, patřili mezi členy štábů LM.

Organizační řád dále akceptoval již existující oddělení – politické, kádrové, výcvikové, materiální a operační. Náčelníky obou štábů vrchního velitele LM jmenoval předseda strany na návrh příslušných předsednictev ÚV strany, podobně jako krajské velitele LM na návrh předsednictev KV KSČ. Okresní velitele ustanovilo na návrh OV KSČ již předsednictvo KV

---

²⁴⁹ Tento dokument byl politickým sekretariátem ÚV KSČ schválen 9. dubna 1952. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 41, a. 228, Zpráva o tom, proč nebyly předloženy stranickým orgánům k projednání návrhy na jmenování s. Styka, Korbela a Körbera do funkcí v Lidových milicích na Slovensku, 7. 7. 1953. Koncem dubna se o jeho vtištění a distribuci jakoby mimochodem zmiňoval Václav David v dopise o přípravě květnových oslav adresovaném Gottwaldově kanceláři. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/24, sv. 56, a. j. 898, Předložení technického rozkazu LM k 9. 5. 1952 ze dne 25. 4. 1952. Václav David (23. 10. 1910 – 5. 1. 1996) byl tajemník ÚV KSČ a místopředseda Národního shromáždění, později ministr zahraničí Československa.

KSČ. Velitele jednotek LM od čtveřky výše podřízených okresnímu veliteli LM jmenovalo na návrh základních organizací předsednictvo OV KSČ. Velitele družstev jmenoval na návrh příslušných základních organizací okresní velitel. Členy štábů okresních velitelů LM ustanovil OV KSČ, u krajských štábů LM pak předsednictvo KV KSČ, členy vrchních štábů kromě náčelníků jmenovala předsednictva stran (KSČ, KSS). O samostatném plnění úkolů jednotek rozhodoval opět podle úrovně (na okrese) okresní velitel LM po poradě se svým štábem a po předchozím souhlasu předsednictva OV KSČ (v naléhavém případě až s dodatečným souhlasem) a krajského velitele, nebo analogicky na kraji krajský velitel po poradě se štábem a předchozím souhlasu předsednictva KV KSČ (KSS), a na celostátní úrovni předsednictvo ÚV KSČ.

LM mohly při plnění úkolů spolupracovat s armádou, PS a SNB, přičemž v tu chvíli měly práva a povinnosti jako příslušníci těchto sborů. V případě spáchaných trestných činů při této součinnosti však milicionáři podléhali jako dosud civilním soudům. Při samostatných akcích měli milicionáři práva a povinnosti obdobná jako příslušníci SNB. Členové LM si mohli nárokovat dávky nemocenského pojištění, stejně jako jiná plnění a zaopatření. Povinnosti milicionářů spočívaly v „*oddanosti KSČ a Gottwaldovi, v nadšeném plnění úkolů, v družnosti a pomoci soukmenovcům, ve strážení spojenectví se SSSR*“ atd. Výcvik a bojová příprava se měla provádět podle řádů čs. branné moci vycházejících ze sovětských poznatků. Milicionáři si měli osvojit ovládání zbraní, řádné provádění dozorcí a strážní služby, obranu a útok, zásady partyzánského a záškodnického boje, aby dovedli ochránit závody před útoky. Ženy si měly osvojit zejména poskytování zdravotní pomoci. LM představovaly jádro Svazarmu a zajišťovaly v něm plnění úkolů.

Všichni milicionáři disponovali puškou nebo samopalem, velitelé čtveřky a vyšších jednotek pistolí. O řádné uskladnění zbraní pečovali velitelé všech stupňů, přičemž místo uložení zbraní určilo předsednictvo OV KSČ. Zásadou bylo, že v první řadě se měly uložit na závodech. Vrchní velitel stanovil výstroj LM. Základními součástkami se stala tradiční modrá dělnická kombinéza, černý baret, opasek a červená rukávová páska opatřená razítkem KV LM. Od krajských velitelů LM a členů jejich štábu výše pobírali milicionáři plat určený vrchním velitelem dle počtu členů LM, rozmístění atd. O případném platu nižších velitelů rozhodoval krajský velitel se souhlasem předsednictva KV KSČ. Ostatní členové LM plnili své úkoly dobrovolně a bezplatně. Jen v případě ztráty na pracovním výdělkem nebo u hotovostních výloh měli nárok na jejich náhradu. Sídla velitelů LM se v zásadě shodovala se sídly orgánů strany. Za vynikající činy mohli dostat milicionáři odměny ve formě ústní (před nastoupenou jednotkou) nebo písemné pochvaly, dále mohli získat cenné nebo peněžité dary nebo i stranická vyznamenání. Naopak za porušení kázně nebo povinnosti mělo dojít k potrestání milicionářů napomenutím, důtkou či dokonce vyloučením z Lidových milicí.

S nově koncipovaným základním dokumentem se povinně museli seznámit nejdříve odpovědní funkcionáři milicí a strany, stejně jako i samotní řadoví milicionáři, pro které byl řád koncipován především.

Informování funkcionářů strany i členů krajských štábů LM o obsahu nově vydaného „Organizačního řádu Lidových milicí“ začalo koncem dubna 1952 v Ústí nad Labem, Liberci a Hradci Králové. Zástupci ÚV KSČ a štábu vrchního velitele LM vysvětlovali znění řádu všem přítomným a zodpovídali různorodé dotazy. Krajsští funkcionáři k řádu vznesli několik připomínek, týkajících se zejména finančních náhrad podniku, kterému vznikaly vedlejší náklady při akcích útvarů LM. Přestože milicionáři nový organizační řád údajně kladně přijali, vyskytly se i krajské velitelé a členové štábů, kteří projevíli svou nespokojenost. Zvláště na krajském velitelství LM v Ústí se přítomní vyjádřili, že řád se tvořil bez jejich připomínek a nevyřešil některé problémy. Jeden z členů dokonce uvedl, že odejde z milicí, neboť k tomu měl své důvody. Některé příslušníky štábů patrně trápila finanční situace, neboť předpokládali, že v aparátu KSČ již tolik jako u MNB vydělávat nebudou. Z hlediska komunistické ideologie se

„lépe“ projevili účastníci školení v Liberci, „hůře“ pak v Hradci Králové. Organizační řád se měl v předsednictvu KV KSČ projednat v polovině května 1952, pak se s ním měli seznámit tajemníci OV KSČ a štáby LM, závodní organizace strany, a nakonec samotní milicionáři.²⁵⁰

Postupné seznamování s novým organizačním řádem LM pokračovalo dne 5. května na KV KSČ Pražského kraje. Tamním funkcionářům se vznik organizačního řádu zdůvodnil tak, že bylo třeba „odstříhnout“ Lidové milice od SNB, aby se konečně staly tím, čím se měly stát původně při svém vzniku. To znamená, aby se staly ozbrojeným orgánem KSČ podřízeným voleným orgánům strany a přestaly tak být přívěskem SNB. S organizačním řádem se měli seznámit všichni funkcionáři KSČ, základní organizace strany a samozřejmě samotní milicionáři. Při diskusi se téměř všechny připomínky vysvětlily vyjma žádosti o navýšení početního stavu krajského štábu LM nad plánovaných 8 osob. Mezi další otázky patřil i dotaz ohledně hrazení výloh při nasazení milic na akcích delších než 5 hodin. Praxe fungovala tak, že když některé výlohy závody nechtěly platit, účty se posílaly na různá místa. V některých případech u okresních velitelství LM vznikaly „černé fondy“ za odpracované brigády milicionářů, ze kterých se výlohy hradily. Krajský štáb LM měl za rok 1951 za stravování milicionářů nezaplaceno zhruba 32.000 Kčs a za rok 1952 dosud asi 10.000 Kčs. Dodavatelé přitom hrozili za nevyrovnání pohledávek soudem. K samotnému vypracování organizačního řádu vznesli přítomní důležitou poznámku ve smyslu, proč se krajské výbory nepřizvaly k debatě a připomínkování ještě před samotným vydáním řádu. Vcelku však organizační řád přijali přítomní s uspokojením a kvitovali jeho vydání, stejně jako právní postavení LM, kterého se jim mělo dostat v zákoně o všeobecné vojenské povinnosti.²⁵¹

Ve stejný den jako v Praze proběhla porada k organizačnímu řádu i v Gottwaldově, které se mj. zúčastnil za tamní milice jejich velitel a budoucí náčelník hlavního štábu velitele LM Rudolf Horčic. Podobně jako v ostatních krajích se i zde přítomní vyjadřovali a dotazovali k jednotlivým pasážím řádu, které jim vysvětloval pracovník aparátu ÚV KSČ se zástupcem hlavního štábu velitele LM. Debata se nevyhnula obligátním dotazům na pojištění a zaopatření v případě zranění milicionářů na akcích. Žádná otázka nezůstala nevysvětlena. Krajské funkcionáři přijali řád se zadostiučiněním a konstatovali, že jej bylo třeba už dříve. S R. Horčicem se ještě probírala ostraha Zbrojovky Vsetín, kde docházelo poměrně k častým výbuchům. Členové KV LM Gottwaldov se jeví jako snaživí a obětaví funkcionáři. Jejich kolektiv dosáhl velmi dobrého hodnocení.²⁵²

O den později, 6. května 1952, se s organizačním řádem seznámili vedoucí funkcionáři v Brněnském kraji, kteří jej poměrně dobře přijali. Jednotlivé dotazy a připomínky přítomných se prodiskutovaly, např. v otázce pojištění a těžkého zranění milicionářů, aby nemuselo docházet ke sbírkám, jak se to stalo v jednom případě na Slovensku. Nejistota přítomných rovněž pramenila z diskuse o finančním zajištění milicionářů při přestupu pod KSČ nebo z otázky financování budování skladů zbraní na závodech. Závěrem hodnocení se konstatovalo, že nedostatky v Brněnském kraji se vyskytovaly ve spolupráci LM a Svazarmu, neboť se jeho velitel opíjel.²⁵³

²⁵⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28 a. j. 188, Zpráva z provedené instruktáže KV KSČ v Ústí, v Liberci a Hradci Královém s novým organizačním řádem Lidových milic, dne 28., 29. a 30. dubna 1952.

²⁵¹ Tamtéž, Zpráva z instruktážní porady na KV KSČ v Praze dne 5. května 1952, 9. 5. 1952.

²⁵² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 36 a. j. 232, Zpráva o provedení instruktáže pracovníků aparátu KV KSČ v Gottwaldově k organizačnímu řádu Lidových milic, dne 5. května 1952.

²⁵³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 35 a. j. 227, Zpráva o provedení instruktáže pracovníků aparátu KV KSČ v Brně k organizačnímu řádu LM dne 6. dubna (chybně uvedeno, správně „května“) 1952.

Zájezd za účelem vysvětlení nového organizačního řádu se konal i do krajů České Budějovice, Plzeň a Karlovy Vary, ve kterých účastníci školení přijali novou úpravu s pochopením. Diskuse probíhající k jednotlivým bodům v Českých Budějovicích byla nejrušnější v otázce zabezpečení úrazu nebo onemocnění následkem výkonu služby. Zástupci KV LM zpočátku nesouhlasili se zněním směrnic v této oblasti a požadovali v případě úrazu či nemoci plný plat. Po delší rozpravě se nakonec smířili s vysvětlením a od požadavku upustili. Seznámení v rámci kraje mělo proběhnout do konce května 1952. Zástupci KV KSČ i štábu LM v Karlových Varech přijali řád pozitivně. Nedošlo k žádným nedorozuměním a v diskusi přítomní aplikovali jednotlivé znění článků řádu na konkrétní případy z praxe LM. Podobně i v Plzni zástupci hlavního štábu velitele LM a ÚV KSČ drobné dotazy vysvětlili a nevznikly žádné rozpory.²⁵⁴

V Jihlavě a v Pardubicích pokračovala instruktáž krajských špiček strany a milicí o organizačním řádu ve dnech 6. a 7. května 1952. V Jihlavě přijali všichni přítomní nový řád kladně s několika málo připomínkami, včetně dotazu, kdo bude hradit delší pochodová a jiná cvičení milicionářů v roce 1952. V souvislosti s umístěním vyplývajícím z organizačního řádu se krajský štáb LM zatím musel uskrovnit ve dvou malých místnostech na krajském sekretariátu než se provedly potřebné úpravy. V Pardubicích proběhla instruktáž také klidně, funkcionáři pouze požadovali vyšší počet placených míst na štábu. Seznámení s řádem v základních organizacích i mezi milicionáři mělo proběhnout co nejdříve, nejlépe do konce května 1952.²⁵⁵

V Olomouckém kraji se porada k novému organizačnímu řádu konala 8. května. Průběh instruktáže se podobal průběhu v ostatních krajích. Kromě tradičních diskutovaných okruhů se projednávalo i členství příslušníků jiných komunistických stran v československých milicích, např. KS Řecka. Organizační řád přijali přítomní s uspokojením a za čilé diskuze. V předvečer této porady s krajským velitelem LM proběhla kontrola pohotovosti I. stupně na dvou okresech. V Prostějově se jevilo vše v pořádku, ale v Kojetíně nefungovala služba na OV LM a rovněž po prohlídce náhodného závodu se ukázalo, že tento podnik také neobsadila služba LM. Také krajský sekretariát strany hlídal podobně jako na Slovensku pouze příslušník SNB uvnitř budovy, což se z hlediska bezpečnosti jevilo nedostatečně a muselo se to řešit.²⁵⁶

Z výše uvedených instruktážních školení v jednotlivých českých krajích je patrné, že „Organizační řád Lidových milicí“ přijala většina funkcionářů strany a milic s povděkem, přestože se v menšině vyskytly i kritické hlasy poukazující zejména na nedostatečné finanční a sociální zajištění milicionářů. Tento dokument však představoval teprve základ, ze kterého v následujících letech vycházela další aktualizovaná vydání řádů, odpovídajících dobovým podmínkám existence a působení Lidových milic.

---

²⁵⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 29 a. j. 195, Zpráva z instruktáže o organizačním řádu Lidových milicí v krajích České Budějovice, Karlovy Vary a Plzeň, nedatováno (20. 5. 1952).

²⁵⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 28 a. j. 188, Zpráva o průběhu instruktáže KV KSČ v Jihlavě a Pardubicích o novém organizačním řádu Lidových milicí, konané dne 6. a 7. května 1952.

²⁵⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 37 a. j. 238, Zpráva o provedené instruktáži pracovníků aparátu KV KSČ v Olomouci k organizačnímu řádu Lidových milicí dne 8. května 1952, 13. 5. 1952.

III. 13. Snahy o posílení pozic LM

Po vytvoření „Organizačního řádu LM“ se milicionářům ještě více zvedlo sebevědomí, když se mohli opřít o svá první vlastní statuta bez přímé závislosti na MNB. Po ne zcela úspěšných letech nastala etapa posilování pozic vyplývající právě z existence tohoto sice mimozákonného, ale přece jenom v totalitním komunistickém Československu relevantního dokumentu upravujícím stanovy ozbrojené komunistické armády.

Koncem dubna 1952 předložil Václav David²⁵⁷ Gottwaldovi ke schválení technický rozkaz k pohotovosti LM v květnových dnech. Dokument koncipoval Alois Kotva s tím, že slavnostní rozkaz k 9. květnu, vydávaný v předchozích letech a určený výhradně milicionářům, by na rozdíl od předloženého technického rozkazu tentokrát neměl být vydán. David to zdůvodnil tím, že „příslušníci LM zatím nevědí o schválení nového organizačního řádu, jeho obsahu a určení vrchního velitele“.²⁵⁸ Teprve 25. 4. 1952 se podle Davida začaly krajským výborům strany zasílat dopisy s vytištěným organizačním řádem. Během dalších 14ti dnů se s řádem měli seznámit funkcionáři KSČ a LM v krajích i okresech a v jednotkách na závodech, k čemuž, jak je patrné z předchozí kapitoly, skutečně docházelo. Návrh Davida a Kotvy pro květnové oslavy Gottwald akceptoval a slavnostní rozkaz určený výhradně milicím předseda KSČ na doporučení nevydal.²⁵⁹ Vydaný technický rozkaz obsahoval pokyny k zajištění květnových oslav z bezpečnostního hlediska.²⁶⁰

Na základě předchozích přehlídek předložili A. Čepička a A. Novotný pro politický sekretariát ÚV KSČ návrh na organizační opatření civilní části přehlídky armády, SNB a LM, která se měla konat 9. května 1952. Ve schváleném návrhu se mj. uvádělo, že v rámci pořadatelské služby mělo působit 5.000 milicionářů z pražských i mimopražských závodů. Na nočním nacvičování před samotnou přehlídkou se počítalo s účastí 500 členů LM, kterým měla armáda poskytnout zásoby. Milicionáři jako pořadatelská služba se museli viditelně označit, přičemž 1.000 z nich mělo být v civilu a 500 jako dobrovolníci pro zálohu.²⁶¹

V těchto dnech roku 1952 došlo k potvrzení personální změny v čele Hlavního štábu Lidových milicí a obsazen byl i post velitele na Slovensku. Bezprostředně před samotnou přehlídkou dne 7. května 1952 předložilo oddělení státní administrativy ÚV KSČ politickému sekretariátu strany návrh na personální obsazení hlavního štábu LM. Do čela byl konečně po únorovém odvolání bývalého hlavního velitele Janulíka definitivně schválen jeho zástupce Alois Kotva.²⁶² Podobným způsobem došlo k novému personálnímu obsazení štábu Lidových milicí při ÚV KSS. Na Slovensku se jeho náčelníkem stal Ján Styk.²⁶³

²⁵⁷ Václav David (1910-1996), 1951-1953 tajemník ÚV KSČ a posléze ministr zahraničních věcí, místopředseda NS.

²⁵⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/24, sv. 56, a. j. 898, Předložení technického rozkazu LM k 9. 5. 1952 ze dne 25. 4. 1952.

²⁵⁹ Předsednictvo ÚV KSČ schválilo návrh obměněného průkazu člena LM a Gottwald byl koncem května 1952 požádán o podpisový vzor, aby mohl být vytvořen štoček s jeho parafou na orazítkování všech milicionářských legitimací. Vzor průkazu je uložen v dokumentech NA. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 100/24, sv. 56, a. j. 898, Žádost o podpis Gottwalda na průkazky LM, Návrh průkazky, 26. 5. 1952.

²⁶⁰ A. Kotva nařídil provedení hesel „Hvězda“ (pohotovost štábu a spojek, zajištění motorových vozidel, obrana závodů a všech důležitých zemědělských objektů, ostatní členové LM jsou v domácí pohotovosti) a „Slunce“ (milicionáři v domácí pohotovosti a na štábech 1 až 2 členové se spojkou), podle čehož vydají krajsští velitelé LM vlastní rozkazy.

²⁶¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 24, a. j. 94, Návrh na některá organizační opatření související s civilní částí přehlídky čsl. armády, SNB a milic v Praze dne 9. 5. 1952, 5. 5. 1952.

²⁶² Alois Kotva (nar. 14. 12. 1904) byl v roce 1948 pověřen funkcí okresního velitele LM Praha 14, v roce 1949 funkcí zástupce krajského velitele LM Praha jako kádrový a materiální referent a v roce 1950 byl pověřen funkcí

V druhé půli července 1952 se na základě znění v dubnu vydaného „Organizačního řádu Lidových milic“ projednával návrh na zařazení LM do aparátu KSČ, resp. na zřízení oddělení Lidových milic v ÚV KSČ, KV KSČ a OV KSČ (KSS). Podstata návrhu spočívala v založení oddělení Lidových milic při ÚV KSČ (ÚV KSS), které mělo za úkol vypracovávat směrnice a náplň pro politickou a bojovou výchovu milicionářů, provádět a uskutečňovat usnesení strany, realizovat personální politiku a spolupracovat s příslušnými ozbrojenými složkami, poskytovat pomoc a kontrolovat podřízené jednotky. Vedoucí oddělení měl zodpovídat za činnost celého oddělení, které se mělo skládat z odboru politicko výchovného, kádrového, výcvikového, operačního a materiálního. Vedením LM se měl pověřit první tajemník ÚV KSČ (ÚV KSS).

Při KV KSČ (KV KSS) se navrhovalo zřídit oddělení LM, které by provádělo usnesení ÚV KSČ a podávalo pravidelné zprávy o svojí činnosti oddělení LM při ÚV. Dále mělo uskutečňovat usnesení KV KSČ, pomáhat a kontrolovat podřízené jednotky. Vedoucí oddělení LM při KV KSČ měl podávat pravidelné zprávy předsednictvu KV KSČ. Zaměření jednotlivých referátů krajského oddělení LM mělo analogicky odpovídat zaměření odborů při hlavním oddělení LM. Vedením oddělení LM se měl pověřit vedoucí tajemník KV KSČ.

Při OV KSČ (OV KSS) měl vzniknout vznikl referát milic, který by prováděl práci a politickou a bojovou výchovu milicionářů na závodech podle usnesení ÚV, včetně náboru do LM. Práva a povinnosti referátu LM na okresech vůči oddělení LM na kraji byla analogická právům a povinnostem oddělení LM na KV KSČ vůči oddělení LM při ÚV KSČ. Po doplnění se měl tento návrh předložit příští schůzi organizačního sekretariátu.²⁶⁴

Usnesením politického sekretariátu ÚV KSČ ze dne 3. 9. 1952 se K. Bacílkovi, A. Čepičkovi z MNO a V. Davidovi uložilo, aby zpracovali celou problematiku milic a předložili s návrhy politickému sekretariátu do 3. 10. 1952, což se také stalo. Tento impuls se stal základem pro budoucí aktualizovaný „Řád LM“ vydaný ve druhé polovině roku 1953. Svě komentáře a připomínky k návrhu na řešení organizace Lidových milic tři výše jmenovaní připojili.²⁶⁵ Návrh na řešení problematiky LM podal V. David dne 11. 12. 1952 politickému sekretariátu ÚV KSČ, který návrh projednával 29. 12. 1952 a usnesl se, aby byl nejdříve projednán v organizačním sekretariátu ÚV, k čemuž došlo 6. ledna 1953.²⁶⁶

Vraťme se však ještě zpět k událostem roku 1952. Ve druhé polovině září vypracoval náčelník HS VB dobře obeznámený s problematikou milic, totiž jejich bývalý velitel plk. Jan Janulík, návrh směrnic na praktické provádění spolupráce příslušníků VB s milicionáři, které zaslal na ÚV KSČ. V obsahu podrobných směrnic víceméně platila zásada, že v případě připravované akce měl o nasazení jednotek LM na základě uvážení rozhodnout jejich velitel.²⁶⁷

---

kádrového referenta HV LM. Funkci náčelníka štábu hlavního velitele vykonával do počátku 60. let. Členy štábu vrchního velitele LM byli kromě A. Kotvy dále Václav David, Vladimír Radíkovský (náčelník politického odd. štábu), Josef Butka (náč. kádrového odd.), Josef Procházka (náč. výcvikového odd.), Zdeněk Suchý (náč. operačního odd.) a Václav Just (náč. materiálního odd.). NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 26, a. j. 97, Návrh na schválení štábu vrchního velitele Lidových milic, 7. 5. 1952.

²⁶³ Ján Styk byl původně referentem disciplinárního oddělení aparátu ÚV KSS. Členy štábu LM na Slovensku se stal Ludovít Benada, Pavel Korbel a Štefan Polčany. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 26, a. j. 97, Návrh na schválení štábu Lidových milic při ÚV KSS, 7. 5. 1952.

²⁶⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 3, a. j. 30, Porada vedoucích odborů oddělení státní administrativy dne 22. 7. 1952.

²⁶⁵ ABS, fond A2/1, i. j. 416, Připomínky k návrhu na řešení organizace LM, 16. 10. 1952.

²⁶⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 41, a. 228, Zpráva o tom, proč nebyly předloženy stranickým orgánům k projednání návrhy na jmenování s. Styka, Korbela a Körbera do funkcí v Lidových milicích na Slovensku, 7. 7. 1953.

²⁶⁷ ABS, fond H 1-4, i. j. 165, Návrh na praktické provádění spolupráce příslušníků Lidové milice s orgány Veřejné bezpečnosti, 22. 9. 1952.

V srpnu 1952 jednotky LM opětovně vznikly v některých armádních zařízeních, jako např. v Praze ve Vojenském technickém ústavu. Celkem v lednu 1955 v armádě působilo 500 milicionářů. Problémy s velitelskou podřízeností vedly ale ke zrušení milicionářských jednotek v ČSLA na sklonku roku 1955.²⁶⁸

Vzhledem k obavě komunistické moci ze „zneužití“ výročí založení ČSR „reakčními živly“, vyvolání „neklidu“ na veřejnosti a ohrožení bezpečnosti závodů, předložilo oddělení LM při ÚV KSČ návrh na bezpečnostní opatření. Podle něj mělo Velitelství LM (resp. Hlavní štáb velitele LM) nařídit mezi milicionáři obligátně pohotovost I. stupně v období 25. až 28. října 1952. V praxi to znamenalo, že na všech velitelstvích LM, na krajských a okresních sekretariátech strany a na všech závodech musel alespoň jeden milicionář zajistit telefonní spojení a případně podle rozkazu vyvolat další opatření.²⁶⁹

Ve zprávě Aloise Kotvy o průběhu této bezpečnostní akce a souběžně prováděných kontrolách na vybraných krajích nebyly ze strany milicionářů na okresech a v závodech zjištěny závady. Nedostatky se však projeví zejména u telefonního spojení se Slovenskem, které se nacházelo v dezolátním stavu. Oddělení LM nemělo prakticky přímé spojení ani se štábem vrchního velitele pro Slovensko, ani s jednotlivými slovenskými kraji.

Poslední dostupná zpráva roku 1952 týkající se Lidových milicí reflektovala zjištění Krajské správy StB v Brně. Její náčelník por. Svoboda zaslal počátkem prosince 1952 na HV StB alarmující informaci o dekonspiraci spolupracovníka vojenské rozvědky v Břeclavi. Jednalo se o okresního velitele LM v Břeclavi Opavského, spolehlivého komunistu, který měl dle dostupných informací docházet do Rakouska jako spolupracovník čs. vojenské rozvědky. V tom samozřejmě spatřoval náčelník KS StB jako patrně zkušený zpravodajec problém. Jako důležitější se jevila skutečnost, že o tom navíc věděli všichni funkcionáři samosprávy, členové OV KSČ v Břeclavi i KV KSČ v Brně a řada břeclavských občanů. Navíc se rozvědka údajně chystala vyslat jako spolupracovníka do Rakouska i zástupce okresního velitele LM.²⁷⁰

Jakým způsobem došlo k vyřešení této delikátní záležitosti, pokud se zakládala na pravdě, není z dostupných archivních pramenů známo. Každopádně se nepochybně jednalo o hrubé porušení zásad konspirace v činnosti zpravodajské služby, které nemohlo zůstat bez následků.

---

²⁶⁸ V Praze ve Vojenském technickém ústavu (38 osob), Našem vojsku (43 osob), Leteckém vědeckém zkušebním ústavu (29 osob) nebo v brněnské Vojenské technické akademii (20 osob) či Hlavním automobilním skladu v Přelouči (57 osob). Minařík, Pavel: Studie a materiály poválečné armády. Lidové milice. <http://armada.vojenstvi.cz/povalecna/studie/7.htm>.

²⁶⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 28, a. j. 189, Návrh na bezpečnostní opatření Lidových milicí k 28. říjnu 1952.

²⁷⁰ ABS, fond 310-18-13, Dopis Svobody z KS StB v Brně adresovaný Milerovi na HS StB v Praze, 5. 12. 1952.

IV. Počátky nové etapy LM 1953-1955

IV. 1. Zařazení milic do aparátu ÚV KSČ a zrušení Osadních milicí

Rok 1953 znamenal pro vývoj komunistického Československa určitý psychologický předěl. Dne 5. března 1953 zemřel v Moskvě největší tyran všech dob, Josif Vissarionovič Stalin, a brzy po návratu z jeho pohřbu jej následoval i jeho věrný nohsled Klement Gottwald. Ještě v březnu došlo ke zvolení Antonína Zápotockého druhým komunistickým prezidentem, který pokračoval v Gottwaldově linii totální závislosti na SSSR. Společnost začala pociťovat první známky krize. Pro přesvědčené komunisty znamenala tato dvě úmrtí v rychlém sledu pocit nejistoty, pro odpůrce komunismu představovala naopak určitou naději, která ovšem brzy pohasla. Režim, neochvějně podporovaný ozbrojenými bezpečnostními složkami, včetně Lidových milic, pokračoval v brutálním potlačování jakýchkoliv náznaků nesouhlasu s totalitní komunistickou mocí. Největší vyjádřená nespokojenost obyvatel při měnové reformě v červnu 1953 pramenila z problematického hospodářského vývoje a z deziluze z budování socialismu. Následně došlo k dočasnému zmírnění kolektivizace a do roku 1955 i k trojímu snížení cen. Stav ekonomiky se navzdory krátkodobému zlepšení neměnil a kolektivizace se opětovně zintenzívnila v roce 1955. Vedení KSČ drželo veškeré snahy o liberalizaci pevně pod kontrolou. V okolních komunistických státech vypadala situace podobně, v NDR se v roce 1953 vyhroutil v občanské bouře, které musely potlačit dislokované jednotky Sovětské armády.

V tomto období prošly jednotky Lidových milicí personální a organizační zatěžkávací zkouškou, takže v následujícím období došlo k prověrkám jednotlivých členů Lidových milicí. Zlepšením vztahu s hospodářskými pracovníky závodů získaly LM vhodnější prostory pro umístění výstroje a výzbroje v podnicích a zlepšilo se také materiální vybavení jednotek. Vývoj a budování Lidových milicí neprobíhalo vůbec přímočaře a bezkonfliktně. I v řadách LM docházelo k různým výstřelkům a excesům proti „Řádu Lidových milicí“ a někdy i proti stanovám KSČ.

V životě Lidových milicí došlo k významné změně hned na samém počátku roku 1953. Velitelství LM se vymanilo z organizace Ministerstva národní bezpečnosti a definitivně se začlenilo do aparátu ÚV KSČ jako samostatné oddělení LM.²⁷¹ Po zrušení příslušného odboru na MNB řídil Lidové milice i nadále jejich velitel Alois Kotva.

Z důvodu reorganizace aparátu ÚV KSČ, resp. vzniku nového oddělení LM v budově ÚV KSČ, se muselo zajistit kvalitní telefonické spojení s krajskými a okresními velitelstvími milic. Ta byla většinou již od roku 1949 umístěna na příslušných krajských nebo okresních sekretariátech KSČ (případně KSS) a vybavena telefonními stanicemi napojenými na síť SNB. Velitelství LM, do konce roku 1952 umístěné na MNB, mělo zajištěný operativní styk se všemi podřízenými velitelstvími. Po přesídlení Velitelství LM (resp. oddělení LM) do hlavní budovy ÚV KSČ mohlo toto nové oddělení využívat jen telefonickou síť strany, což sice stačilo pro české země, ale nevyhovovalo pro kontakt se Slovenskem, kde telefonické spojení s kraji (mimo přes poštu) prakticky nefungovalo. Se souhlasem MNB se proto zřídila telefonní linka SNB přímo do budovy ÚV KSČ, čímž se navíc dublovalo spojení z ÚV KSČ do českých krajů.²⁷²

²⁷¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 59, a. j. 271, Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1953, 1. 4. 1954.

²⁷² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 34, a. j. 206, Návrh na zřízení telefonní linky SNB do budovy ÚV KSČ pro potřebu oddělení LM, 12. 2. 1953.

Ještě zkraje roku 1953, 6. ledna, se na ÚV KSČ projednával již zmíněný obsáhlý návrh směrnic Václava Davida o práci Lidových milicí.²⁷³ Přestože s tímto podkladem souhlasil jak ministr národní obrany A. Čepička, tak i ministr NB K. Bacílek, doporučilo jej ÚV KSČ přepracovat ve smyslu připomínky Klementa Gottwalda.²⁷⁴ Ten navrhl namísto těchto podrobných směrnic vytvořit samostatný nový organizační řád, který by v tiskové formě obdržel každý milicionář. Základ nového řádu LM měl vycházet z původního dosud platného „Organizačního řádu Lidových milicí“ vydaného v dubnu 1952. Celý proces schvalování úpravy činnosti milic se tak podstatně zdržel.

Součástí návrhu směrnic o práci LM se stal i plánovaný stav milicionářů pro rok 1953, který se měl z celkového počtu v ČSR z počátku srpna 1952 (129.916 osob) zvýšit na úroveň 136.000 osob, z toho 114.000 v českých zemích (fakticky k 1. 8. 1952 – 110.406 osob) a 22.000 na Slovensku (stav k 1. 8. 1952 – 19.510 osob).²⁷⁵

V několika málo českých krajích panoval početní nadstav členů milic. Jeho snížení se mělo dosáhnout zrušením jednotek Osadních milicí. Ve druhé polovině roku 1952 se počet členů Osadních milicí pohyboval lehce nad stavem 17.000 osob. Vzhledem k vytváření Pomocných stráží VB hrozila duplicita úkolů obou těchto složek, v návrhu směrnic se proto s osadními LM již nadále nepočítalo. Příslušníci Osadních milic tak mohli po svém uvolnění z jednotek doplnit stavy členů PS VB.

V navržených směrnicích se dále poprvé objevilo ustanovení, že při společných akcích milicionářů s jednotkami armády, NB, PS nebo Vnitřní stráže by disponovali stejnými právy a povinnostmi jako příslušníci těchto ozbrojených sil. Oproti předchozí úpravě se návrh lišil tím, že v minulosti mohli členové milic požívat podobná práva jen u společných akcí se SNB.

Vzhledem k rozdílným místním podmínkám v závodech a počtu milicionářů nešlo dodržet původní členění ve smyslu, že vždy 3 nižší jednotky LM tvořily jednotku vyšší. Proto se navrhlo, aby vyšší jednotku tvořily vždy 2 až 4 jednotky nižší. Jelikož se v návrhu směrnic přiznala štábům velitelů LM na všech úrovních práva oddělení KSČ, ztratilo smysl ustanovení původního „Organizačního řádu LM“, že členy štábů velitelů LM tvořili i tajemníci příslušných výborů KSČ. Rovněž dřívější dvojí podřízenost velitelů milic vyššímu veliteli a současně příslušnému orgánu strany mohla zapříčinit ne vždy důsledné plnění rozkazů vrchního velitele LM. Proto se stanovilo, že s výjimkou ÚV KSČ nemohly ostatní stranické orgány měnit rozkazy vrchního velitele.²⁷⁶

Návrh poprvé zmiňoval i tzv. rychlé oddíly, které se vytvářely z vybraných, „politicky vyspělých“ (míněno komunismu oddaných) a fyzicky zdatných milicionářů bydlících v těsné blízkosti závodu. Jejich hlavní úkol spočíval v případném boji proti pozemním a paradesantním jednotkám „nepřítele“, které by pronikly na území ČSR.

²⁷³ Návrh předložilo oddělení státní administrativy ÚV a štáb vrchního velitele LM na základě usnesení politického sekretariátu ÚV KSČ ze dne 3. 9. 1952. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 30, a. j. 198, Návrh směrnic politického sekretariátu ÚV KSČ o práci Lidových milicí, 2. 1. 1953.

²⁷⁴ Čepičkovy připomínky se týkaly zejména návrhu na doplnění směrnic o přílohy programu bojové a politické přípravy, včetně každoměsíčních velitelských shromáždění a každoročních větších vojenských cvičení podobně jako v armádě. Do směrnic byl zařazen Čepičkův návrh na osvojení si všech druhů pouličního boje o objekty, továrny apod. Bacílek zase s úspěchem navrhoval začlenit do směrnic konkrétní prvky spolupráce LM se Svazarmem, lépe vyjasnit poměr k CO, k Vnitřním strážím, projednat otázku právního postavení LM a nevytvářet nadále Osadní milice.

²⁷⁵ Např. v Praze mělo působit 37.000 příslušníků LM (fakticky k 1. 8. 1952 – 33.509), což bylo o zhruba tři čtvrtiny více než početní stav milicionářů celého Slovenska. K polovině září bylo ve štábu vrchního velitele LM v Praze celkem 13 placených zaměstnanců (z toho 3 administrativní síly), v Bratislavě 4 (z toho 1 admin. síla), KV LM v 19 krajích celkem 120 (z toho 16 admin. síl) a v okresech celkem 316 placených milicionářů. Celkem tak bylo v rámci LM placeno 453 osob, z čehož bylo 20 administrativních síl. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 30, a. j. 198, Návrh směrnic politického sekretariátu ÚV KSČ o práci Lidových milicí, 2. 1. 1953.

²⁷⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 30, a. j. 198, Poznámky k předloženým směrnicím politického sekretariátu ÚV KSČ o práci Lidových milicí, nedatováno (2. 1. 1953).

Již tradičně, tentokrát vzhledem k polokulatému výročí Února a zvýšeným obavám komunistického vedení z reakcí oponentů režimu, připravovalo oddělení Lidových milic při ÚV KSČ velice pečlivě bezpečnostní opatření na udržení pořádku. Pohotovost milicí I. a II. stupně na konci února 1953 se týkala 50 %, resp. 30 % všech členů LM.²⁷⁷ Pohotovostní služba milic se však v reálu nakonec ještě více zesílila a ve dnech bezprostředně předcházejících únorovému výročí museli domácí připravenost zachovávat všichni milicionáři.²⁷⁸

O úspěšném zvládnutí akcí všemi ozbrojenými složkami vypovídalo ocenění ve formě poděkování příslušníkům NB ze strany Aloise Kotvy. Vedoucí oddělení LM při ÚV KSČ se tak pochvalně vyjádřil prostřednictvím rozkazu Karola Bacílka adresovaném složkám bezpečnosti za spolupráci a účast na přehlídkách milicí dne 22. února 1953.²⁷⁹

Jelikož se blížilo polokulaté výročí Února 1948, musely stranické orgány oceňovat připravovanou slavnost puncem výjimečnosti. Poprvé se kromě tradičních slavnostních přehlídek chystalo i předání vyznamenání „zasloužilým“ milicionářům na srazu jednotek milic v Praze a v krajských městech v únoru 1953. Celkem 43 milicionářů se dočkalo navrzení a udělení vyznamenání, z toho 4 medailí „Za statečnost“, 26 bylo oceněno pochvalným diplomem a zbylým 13 udělen pochvalný dopis. Medaile a pochvalné diplomy měl na srazu LM v Praze předat první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný. Pochvalné dopisy slavnostně vydali vedoucí tajemníci v příslušných krajských městech na srazech milicí. Medaile „Za statečnost“ se připravily pro 3 členy LM, kteří se podíleli na stíhání a dopadení dvou banderovců na zmiňované bezpečnostní akci v květnu 1949. Další medaili obdržel člen Osadní milice z příhraniční obce Tři sekery za zadržení celkem 7 osob, snažících se v létě 1950 o útěk do svobodné SRN. Pochvalné diplomy získali další milicionáři, kteří se podíleli na stíhání banderovců, dále členové Osadních milic, kteří se 2. července 1951 zúčastnili honu na potenciální pachatele babických vražd a jiní jednotlivci, kteří dopomohli k dopadení vojenských zběhů, uprchlých trestanců, „zločinců a sabotérů“, nebo kteří díky včasnému zásahu zabránili velkým hospodářským škodám. Poslední kategorie vyznamenaných členů milic obdržela pochvalný dopis, který si vysloužila, podobně jako předchozí skupina, zadržením cizích agentů, hledaných osob a potenciálních uprchlíků.²⁸⁰

Dne 14. března 1953, tři dny po návratu z pohřbu J. V. Stalina v Moskvě, nečekaně zemřel i Klement Gottwald. V této souvislosti na příkaz Aloise Kotvy učinily jednotky milic bezpečnostní opatření ve formě vyhlášení pohotovosti, která trvala i během Gottwaldova pohřbu dne 19. března.²⁸¹ V průběhu trzny za největšího komunistického vraha v dějinách Československa nedošlo k mimořádným událostem.

Vzhledem k pozitivním zkušenostem s milicionáři při stavbě tratě „Družby“ na východním Slovensku v roce 1951 se ve druhé polovině dubna 1953 obrátilo ministerstvo

²⁷⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 34, a. j. 206, Návrh na bezpečnostní opatření Lidových milicí ve dnech 21. - 26. února 1953, 12. 2. 1953.

²⁷⁸ ABS, 310-18-13, Pohotovostní služba LM, 17. 2. 1953.

²⁷⁹ Poděkování Kotvy z 24. 2. 1953 bylo v plném znění uveřejněno v rozkazu MNB: ABS, fond A6/4, i.č. 59, Rozkaz MNB č. 9/1953, 31. 3. 1953.

²⁸⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 50, a. j. 135, Vyznamenání příslušníků Lidových milicí, 16. 12. 1952. Rovněž viz: ABS, fond A2/1, i. j. 1941, Návrh vládního usnesení na propůjčení vyznamenání a udělení veřejného uznání příslušníkům LM, 31. 1. 1953.

²⁸¹ ABS, 310-111-7, Bezpečnostní opatření LM – na vědomí, 17. 3. 1953. Na rozdíl od tohoto mimořádného bezpečnostního opatření patřilo následující vyhlášení poplachových stupňů k 1. máji a 9. květnu naopak mezi již tradiční postupy. Součástí květnových BO bylo soustředění 1 čtyry rychlých oddílů LM v krajských městech. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 37, a. j. 216, Návrh na bezpečnostní opatření Lidových milicí k 1. a 9. květnu 1953, 22. 4. 1953.

železnic na ÚV KSČ prosebným dopisem. Zástupci ministerstva vylíčili těžkosti při získávání pracovních sil k železničnímu stavitelství v jihočeských a západočeských okresech a žádali po ÚV KSČ brigádnickou výpomoc zhruba 500 milicionářů od dubna do listopadu z důvodu obranyschopnosti země. Ale podobně jako opakovanou žádost ministra lesů a dřevařského průmyslu J. Ďuriše o výpomoc při zdolávání kůrovce smetl organizační sekretariát i tento požadavek koncem dubna 1953 ze stolu. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že vyslání brigád mělo na starost ROH a nikoliv milice, jakožto ozbrojené složky určené k „ochraně revolučních vymožeností dělnické třídy“.²⁸²

Ze žádosti ministerstva železnic je patrné, kde tehdy státní orgány a řada prostých občanů spatřovali největší smysl a přínos Lidových milicí, na rozdíl od jednotek samotných. Brigádnickou činnost na velkých stavbách či v pohraničních lesích postupně stále více sebevědomější milicionáři považovali v lepším případě za něco překonaného, co jim „Organizační řád LM“ nijak nestanovil, v horším případě za snahu o využívání jejich levné pracovní síly.

Definitivní konec osadních Lidových milicí předznamenal návrh, který Antonín Novotný předložil 8. dubna 1953 politickému sekretariátu ÚV KSČ. Podle něj mělo ještě před schválením nového organizačního řádu LM dojít k co nejrychlejšímu zrušení jednotek Osadních milicí, s kterými se nepočítalo ani v plánu finančního a materiálního zabezpečení na rok 1953. Milice jako „jádro dělnické třídy“ měly fungovat především na samotných závodech. Důvody zrušení OLM měly kořeny především ve vzniku Pomocné stráže VB na vesnicích, které tvořili např. členové JZD, zaměstnanci STS a ČSSS. Dokud se ale o jejich zrušení pouze spekovalo, vznikaly různé fámy mezi jejich příslušníky OLM o nedůvěře, o nepotřebnosti těchto milicionářů apod. Politický sekretariát nakonec zrušení OLM schválil. Díky tomu v některých okresech nezůstali žádní milicionáři a někde jen nepatrný počet.²⁸³

Na rozdíl od úkolů členů závodních LM se s bývalými příslušníky OM počítalo i nadále jako s podporou orgánů Veřejné bezpečnosti na vesnicích pod hlavičkou vznikající Pomocné stráže VB. Počty plánovaných stavů PS VB se v podstatě shodovaly s dosavadním počtem osadních milicionářů (cca 17.000 osob). Podmínku pro začlenění bývalých osadních milicionářů k PS VB představovalo mj. řádné odevzdání inventárních součástí výzbroje, výstroje a ostatního služebního materiálu. Materiál, výzbroj a agenda zrušených jednotek se měla odevzdat na KV LM, personální materiály milicionářů přímo KV KSČ. K další službě způsobilí členové OLM se měli převést do PS VB. Bývalí příslušníci OLM, zaměstnaní na závodech, se měli organizovaně převést do jednotek milic ve svých mateřských podnicích. Okresní správy VB získaly seznamy bývalých členů OLM pro případné další využití. Představitelé KV KSČ měli projednat další zařazení placených funkcionářů z rozpuštěných OLM.²⁸⁴

Zrušením osadních Lidových milicí počátkem léta 1953 skončila jedna z etap, ve které tyto jednotky plnily úkoly v pohraničních oblastech, často v úzké součinnosti s jednotkami Pohraniční stráže. Osadní milice představovaly svým způsobem autonomní součást Lidových milicí, a díky místní roztržitosti na velkém prostoru a vzdálenosti od center nepodléhaly takovému dohledu, jak si centra LM představovala. Úkoly OLM následně přebrali horliví, komunistickému zřízení naklonění, dobrovolníci, působící pod hlavičkou Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti, kteří již nemuseli nutně vlastnit stranickou legitimaci KSČ.

²⁸² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 37, a. j. 218, Návrh na zamítnutí žádosti ministerstva železnic o vyslání brigád lidových milicí, 30. 4. 1953.

²⁸³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 56, a. j. 151, Zrušení osadních jednotek Lidových milicí, 8. 4. 1953.

²⁸⁴ Zrušení Osadních milic bylo realizováno rozkazem předloženým A. Novotným ke schválení politickému sekretariátu ÚV KSČ dne 14. května 1953. Lhůta k jeho splnění byla 60 dnů. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 58, a. j. 156, Rozkaz "Politického sekretariátu ÚV KSČ o zrušení osadních Lidových milicí", 14. 5. 1953.

Posílené Lidové milice čišící sebevědomím, začleněné do aparátu ÚV KSČ, se dokázaly vzepřít požadavku nejmocnější bezpečnostní složky totalitního státu, kterou představovala Státní bezpečnost. Ještě před tradičními májovými přehlídkami podalo oddělení LM při ÚV KSČ návrh na zákaz nošení uniformy milic jinými orgány než samotnými členy LM. V minulých letech totiž Státní bezpečnost používala při májových oslavách uniformy LM, které si zapůjčila z KV LM v Praze. I v roce 1953 si chtěla StB vypůjčit na přehlídce plánovanou na 9. května na Letné zhruba 1.000 stejnokrojů pro své příslušníky za účelem jejich maskování. Oddělení LM, poprvé v rámci aparátu ÚV KSČ, si tentokrát sebevědomě dovolilo oponovat a požadavek StB odmítlo jako „politicky nesprávný“, neboť uniformu měli používat pouze skuteční milicionáři. Kromě toho docházelo k prolínání příslušníků pořadatelské služby LM s maskovanými orgány StB, což zapříčiňovalo chaos v otázce podřízenosti. Organizační sekretariát ÚV KSČ tento zákaz ze strany oddělení posvětil, což způsobilo dočasné ochlazení vztahů se složkami StB.²⁸⁵

A. Kotva ve zprávě o vystoupení milic během 9. května uváděl, že slavnostních přehlídek se vlastními útvary zúčastnily jednotky LM v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Olomouci, Gottwaldově, Prešově a v Košicích. Kromě toho se podílely i na pořadatelské službě. V přípravách přehlídek se projevil dva velké nedostatky, jednak časová tíseň, kdy slavnostní jednotky cvičily pouze o svém volném čase, a jednak se ukázala nedostatečná odborná připravenost velitelů milic. Ti totiž nestačili svými vojenskými a odbornými znalostmi na řízení útvarů větších než četa, což odráželo úroveň jejich výcviku. Vystoupení jednotek na přehlídkách proběhlo v některých krajích na slušné úrovni, v jiných se jevílo jako slabší (Bratislava, Prešov, Praha). Oproti únorové přehlídce se v Praze projevil pokles v úrovni vojenského vystoupení LM. Celkově se potvrdila „dobrá kvalita“ řadových milicionářů, ale u velitelského sboru se ukázaly nedostatky, a to tím zdatnější, čím vyšší funkci velitel zastával. Z tohoto faktu Kotva odvozoval potřebu vhodné formy školení velitelů.

Samostatnou kapitolu představovalo použití LM jako pořadatelské služby. Na celých dlouhých úsecích zůstali milicionáři sami, aniž se jim dostalo řádných instrukcí o jejich úkolech a řízení bezpečnostním štábem přehlídky. Spolupráce s armádou, s VB a PS se při této akci jevíla celkem dobře. Ochlazení vztahů šlo vyzorovat u StB v souvislosti s již popsáním odmítnutím zapůjčení uniforem milicionářů. Podle Kotvy se mělo do budoucna zvážit nasazení alespoň dvojnásobného počtu milicionářů v přehlídkových útvarech, neboť dosavadní stavy se v porovnání s armádou jevíly jako nepatrné. Závěrem Kotva uvedl, že přehlídky představovaly pro všechny milicionáře „zdroj povzbuzení“ a účast na nich „mocný výchovný prostředek“.²⁸⁶

Klady i zápory popsané ve zprávě velitelem Aloisem Kotvou dávaly základ pro budoucí zlepšení činnosti a výcviku milicionářů, zejména na úrovni jejich velitelů. Je nesporné, že bez kvalitních velících orgánů nemohly žádné jednotky dosáhnout požadované úrovně výcviku, což platilo obzvlášť pro Lidové milice. Tyto ozbrojené jednotky KSČ dobrovolnického charakteru se musely spokojit pouze s několikahodinovým výcvikem za měsíc, což mohlo dostačovat pouze pod intenzivním vedením odborně vyškolených velitelů. Vzhledem k vysoké fluktuaci většina velitelů požadované parametry zdaleka nesplňovala, což se v plné síle ukázalo právě na májových přehlídkách roku 1953.

²⁸⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 37, a. j. 218, Návrh na zákaz používání uniformy LM jinými institucemi, 30. 4. 1953.

²⁸⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 40, a. j. 225, Zpráva o účasti a vystoupení Lidových milic na přehlídkách čsl. branné moci při příležitosti 8. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, 19. 6. 1953, Zhodnocení přehlídek LM dne 9. května 1953, 10. 6. 1953.

IV. 2. Aktivity LM v období měnové reformy v červnu 1953

Dne 30. května 1953 bezprostředně před vyhlášením měnové reformy, ve skutečnosti však „velké peněžní loupeže“, která totálně znehodnotila úspory obyvatelstva, vydal ÚV KSČ rozkaz jednotkám LM, který se jim měl přečíst téhož dne mezi 15. a 18. hodinou. V zájmu utajení se v rozkazu uvádělo, že dnes (30. 5.) v rozhlase a zítra (31. 5.) v denním tisku dojde ke zveřejnění usnesení vlády ČSR a ÚV KSČ důležité pro další politický a hospodářský vývoj. Všichni milicionáři se měli postavit „do bojové pohotovosti“ za prosazení tohoto usnesení a přesvědčovat o jeho správnosti obyvatelstvo. LM se tak připravovaly k zásahu pro případ nepokojů vyvolaných rozhořčeným ožebračeným obyvatelstvem. Na základě tohoto rozkazu vyhlásili krajsí velitelé milic dne 30. 5. 1953 v 10:00 hodin pohotovostní akci s krycím názvem „Kulomet“ za použití 50 % stavu milicionářů současně s důslednou ostrahou podniků. V každém krajském městě se soustředily 3 čety rychlých oddílů LM (v Praze 6 rot), kromě toho jednou rotou RO LM disponoval přímo náčelník štábu vrchního velitele LM v Praze. Političtí vedoucí LM na všech úrovních měli za úkol aktivně provádět propagandistickou práci mezi všemi členy KSČ. V každém okrese měl mít příslušný náčelník StB k dispozici 20 až 60 plně vyzbrojených a vystrojených milicionářů za účelem plnění zvláštních úkolů. Jako důležitý se jevil rovněž neustálý kontakt velitelů milic s tajemníkem KV KSČ a veliteli StB, VB a PS.²⁸⁷

Měnovou reformu ohlásil rozhlas opravdu již v sobotu 30. června 1953 v 17 hodin. V pondělí ráno 1. června se rozběhly protesty proti této původně přísně utajované reformě na mnoha místech v celé republice. Shlukování lidí na závodech přerostlo v řadě případů ve stávky. Všechny akce charakterizovala jejich živelnost a spontánnost. Někde stávkovaly celé závody, jinde jen několik dílen či provozů. Nejmohutnější vystoupení rozhořčených občanů proběhlo v Plzni s epicentrem ve Škodových závodech. Rozezlení dělníci vyrazili do ulic, kde se střetli s kordónem Lidových milic a přivolanou Vnitřní stráží. Ozbrojené složky za použití samopalů demonstranty brutálně vytlačily. Protestující se potom vydali na hlavní náměstí. Odpoledne začala vlna odporu zvolna opadávat, do centra města totiž postupovaly dobře vyzbrojené jednotky Pohraniční stráže, armády, Lidových milic a StB. Teprve v podvečerních hodinách odpor ustal, došlo už jen k několika pouličním potyčkám.²⁸⁸

Oddělení LM vypracovalo v červnu 1953 zprávu o působení jednotek milic nasazených k potlačování důsledků měnové reformy a zrušení potravinových lístků. V obsahu zprávy se uvádělo, že rozkaz přečtený na závodech či na celookresních srazech přijali milicionáři údajně s nadšením a navodil u nich „bojovnou náladu“. Mnohé jednotky provolávaly paradoxně slávu prokazatelnému lháři A. Zápotockému, který ještě pár hodin před vyhlášením reformy veřejně tvrdil, že žádná neproběhne, dále ÚV KSČ, který způsobil jejich zchudnutí, a sovětskému představiteli rady ministrů G. M. Malenkovovi. Opatření k zajištění závodů se okamžitě realizovala. Po vyslechnutí usnesení strany a vlády v rozhlase nastupovali milicionáři v naprosté většině k plnění stanovených úkolů, až na několik málo jedinců, kteří se projevíli jako „slaboši a zbabělci“ a „odhalili před celým kolektivem, že nejsou hodni členství“ v LM a KSČ. V těchto případech se jednalo o pár soudných jedinců, kteří se nenechali zvíkat komunistickou propagandou a dali přednost obhajobě svých znehodnocených úspor před obranou zločinných kroků KSČ. Případy těchto renegátů řešily příslušné stranické orgány údajně vesměs na místě, pravděpodobně vyloučením z milic.

Pro střežení závodů se celkově zmobilizovalo 77.597 milicionářů, kteří v uvedené době od 30. května do 8. června odsloužili v souhrnu 4,15 mil. hodin. V rychlých oddílech LM se soustředilo 9.835 členů LM, kteří odsloužili 465.000 hodin. Státní bezpečnost měla ve střediscích výměny peněz a SNB v mimořádných akcích (pochůzková služba s orgány VB,

²⁸⁷ ABS, 310-72-29, Rozkaz ÚV KSČ (adresovaný LM), 30. 5. 1953.

²⁸⁸ Výše popsaný popis plzeňských událostí byl získán z otevřených mediálních zdrojů.

stíhání „diverzantů“ apod.) k dispozici celkem 26.772 příslušníků LM, kteří odsloužili 1,37 mil. hodin. Celkově tak bylo nasazeno 114.204 milicionářů při téměř 6 mil. hodinách, jejich ušlá mzda v nové měně činila 3,93 mil. Kč a výdaje na stravné dosáhly 860.000 Kčs.

Při střežení závodů se vyskytly závažnější obtíže, ale situační zprávy z krajů shodně oznamovaly „odhodlání“ nasazených milicionářů, jejich „věrnost straně a vládě“. Pouze v okrese Vimperk se ukázalo, že tamní jednotky nedávaly „plnou záruku spolehlivosti“, a proto z Českých Budějovic přispěchal rychlý oddíl LM, který ve vimperském okrese převzal střežení všech závodů. Vysoká „politická uvědomělost“ se objevila u členů LM, kteří působili ve výměnných střediscích. Tato střediska milicionáři zabezpečovali, a kromě toho také agitovali mezi občany, kterým vysvětlovali „nutnost a důležitost“ měnových opatření. Všechny kraje hlásily, že milicionáři si získali důvěru obyvatel za své chování, vystupování a pomoc poskytnutou občanům při výměně peněz. Oproti tomu členové LM si dost často stěžovali na příslušníky VB, kteří představovali mnohdy pravý opak milicionářů a někde muselo dojít k jejich odvolání a vystřídání.

Akce ukázala nedostatky ve spojení zejména se slovenskými kraji, a také mezi kraji a okresy, které se mohlo realizovat jen prostřednictvím přetížených linek MNB. Problémy se zpočátku objevily i v zásobování milicionářů, což se postupně podařilo vyřešit. U rychlých oddílů se projeví nedostatky v jejich vozovém parku, technické problémy způsobily půlhodinové zpoždění odjezdu pražských RO LM do Plzně. Naopak se osvědčila investice do nákupu několika nových třítunových nákladních automobilů. Projevil se i problém vyplývající z organizační struktury RO LM, které tvořily malé jednotky začleněné do závodních Lidových milic. Teprve v případě soustředění se sdružovaly do větších jednotek, což způsobovalo průtahy v nasazení rychlých oddílů. Pozitivně se hodnotila naopak vysoká mobilnost RO LM, které se na určeném místě soustředily za 50 minut od obdržení rozkazu. Při zásahu v Plzni došlo ke zranění 24 milicionářů, z toho 4 těžce. Při dvou autohaváriích v krajích Liberec a Jihlava se zranilo 5 členů milic, z toho řidič jednoho vozu, který částečně havárii zavinil, se na místě zastřelil. Akci na podporu bezprecedentní měnové reformy hodnotil Alois Kotva velmi kladně, když podle něj Lidové milice „znovu jasně dokázaly, že jsou věrnou součástí naší strany, jejíž každý rozkaz jsou ochotny do posledního písmene splnit!“²⁸⁹

Milicionáři se kromě služby ve střediscích výměny peněz, soustřeďovali na zabezpečení komunikačních uzlů, státních budov, závodů a jiných důležitých objektů. Tentokrát členové milic nezasahovali proti tzv. "reakci", ale zejména proti dosud s režimem loajálním dělníkům, kteří se oprávněně cítili podvedeni stejně jako zbytek národa. V mnoha případech došlo k zastavování práce v podnicích, demonstračním projevům a pochodům v ulicích průmyslových center. Společná akce příslušníků LM s ostatními ozbrojenými složkami MV proti plzeňským, strakonickým, ostravským, bohumínským a dalším nespokojeným spoluobčanům větších měst nebyla vždy „úspěšná“. Teprve přivolané jednotky armády situaci zvládly bez použití střelných zbraní.

Jako poděkování milicionářům za zajištění provedení měnové reformy a zrušení lístkového systému schválil organizační sekretariát ÚV KSČ rozkaz, který se četl před nastoupenými jednotkami na závodech. V obsahu rozkazu se vyzdvihovala tzv. „politická a bojová připravenost“ LM. Zdůraznila se skutečnost, že se dovršilo „faktické vítězství Února 1948“ tím, že zbytkům „kapitalistických živlů“ se odebrala ekonomicko-finanční základna.²⁹⁰

²⁸⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 40, a. j. 224, Zpráva o činnosti Lidových milic v pohotovosti ve dnech 30. 5.1953 - 8.6.1953, 19. 6. 1953. Oddělení LM bylo organizačním sekretariátem zaúkolováno, aby do konce září připravilo podrobnou zprávu o nasazení milic v krajích Plzeň, Ostrava, Ústí a Praha se zhodnocením bojové a politické připravenosti. Dále měl být vydán jednotkám LM rozkaz o splněném úkolu.

²⁹⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 42, a. j. 229, Návrh na rozkaz Lidovým milicím k provedení rozkazu z 30. května 1953, 16. 7. 1953.

V souvislosti se zkušenostmi získanými při potlačování občanských nepokojů během měnové reformy začaly okresní a krajské výbory KSČ od poloviny roku 1953 ve větší míře budovat zmíněné rychlé oddíly LM, které přednostně obdržely kvalitní moderní výzbroj a výstroj za účelem účinných zásahů zejména proti případným demonstrantům nebo potenciálním ozbrojeným skupinám. Na příslušníky jednotek rychlých oddílů LM se vzhledem k jejich náročným úkolům kladly vyšší fyzické a politické požadavky.

Jako jeden z motivačních faktorů, který měl za úkol povzbudit výcvikovou činnost a kvalitu přípravy milicionářů, vznikl projekt na zavedení speciálního odznaku pouze pro členy LM. Ve druhé polovině června 1953 předložilo oddělení LM návrh na udílení „Odznaku vzorného střelce“ pro členy Lidových milic, což mělo přispět k „bojové připravenosti“ milicionářů. Akceptovaný návrh na zavedení tohoto viditelného „znaku bojové zdatnosti“ počítal se střeleckými soutěžemi družstev složených z vybraných nejlepších střelců na úrovni okresu, kraje i celé ČSR. Podmínky k získání odznaku závisely jednak na výtečném splnění střeleckých úkolů, jednak na vzorném vojenském vystupování a technickém ovládnutí zbraně, dále na příkladném plnění povinnosti milicionáře (účast na výcviku, akcích atd.) a konečně na kázní a disciplíně. Při nesplnění jedné z výše uvedených podmínek nemohl člen LM odznak získat.²⁹¹

K projednání a následnému schválení směrnic k udílení odznaku „Vzorného střelce LM“ došlo až 11. listopadu 1953. Podrobně popsané podmínky získání, odejmutí a nošení odznaku stanovily, že nositel odznaku musel kromě výborné střelby splňovat i další podmínky spojené s bezvadnou službou a chováním. Odznak doplněný průkazem po splnění všech podmínek uděloval zvláštním rozkazem velitel milic v ČSR, který rovněž mohl odznak na návrh okresního velitele odejmout, zejména při hrubém porušení kázně a neplnění povinností milicionáře. Vyznamenaný musel odznak povinně nosit na pravé straně 1 cm nad středem náprsní kapsy blůzy vždy při povolání do služby. Udělování odznaku probíhalo každoročně po odstřílení povinných střeleckých úkolů na výročí 25. února při slavnostním vystoupení nebo shromáždění LM.²⁹²

V případě odznaku „Vzorného střelce LM“ se jednalo o první ocenění speciálně vytvořené a zavedené za účelem uznání loajality milicionáře vůči totalitní vládě jedné strany. Režim si uvědomoval, že milicionáři toužili po uspokojení potřeby uznání podobně jako ostatní lidské bytosti, a ocenili by tak možnost získání odznaku. Jeho udílení probíhalo po několik dalších let, dokud nedošlo k novému přehodnocení způsobu ocenění nadprůměrných milicionářů ze strany KSČ.

---

²⁹¹ Tamtéž, Návrh na zavedení a udílení "Odznaku vzorného střelce" v Lidové milici, 19. 6. 1953.

²⁹² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 49, a. j. 249, Návrh směrnic pro udílení odznaku "Vzorného střelce Lidové milice", 11. 11. 1953. Okresní nominační komise předkládala návrh na udělení odznaku krajskému veliteli LM, který jej přezkoumal a svým doporučením jako garant splněných podmínek předal štábu vrchního velitele, který jej předložil veliteli milic v ČSR.

IV. 3. Směrnice a „Řád Lidových milic“

Další ze zásadních posunů ve směřování Lidových milic nastal v létě 1953. Tehdy koncem července 1953 nejdříve organizační sekretariát ÚV KSČ projednal návrh uspořádání Lidových milic předložený Antonínem Novotným. Neoddělitelnou součástí návrhu kromě „Řádu LM“, který vymezil úkoly, práva a povinnosti členů LM a zpřesnil jejich organizační výstavbu, tvořily i „Směrnice k činnosti Lidových milicí“.²⁹³ Tyto dva důležité dokumenty, během dalších let postupně doplňované a novelizované, upravovaly pole působnosti a vnitřní pořádek těchto jednotek.

Návrhy k organizaci milic vznikly ve spolupráci s MNO a MNB, přičemž navrhovaný „Řád Lidových milic“ se stal vnitřním zákonem budování Lidových milic, ze kterého pak vycházely „Směrnice k činnosti Lidových milicí“. Akceptovaný plán na začlenění štábů velitelů LM jako oddělení do systemizace příslušných orgánů KSČ jen potvrzoval faktický stav, který existoval od převedení milic z MNB do ÚV KSČ. Novotný dále předložil projekt na zvýšení počtu milicionářů, návrh směrnic pro zřizování zbrojnic a jiných zařízení na závodech a finanční plán oddělení LM na rok 1953.²⁹⁴ V souvislosti s projednáním nového řádu a směrnic vyvstala řada nových úkolů pro různé složky strany i vedení armády a MNB.

Geneze nové organizační úpravy probíhala poměrně složitě. Již o rok dříve, 3. září 1952, uložil politický sekretariát ÚV KSČ ministrům Čepičkovi, Bacílkovi a Davidovi zpracovat celkovou problematiku Lidových milic a předložit souhrnný návrh politickému sekretariátu ÚV KSČ. Na základě tohoto usnesení vznikl návrh směrnic o práci Lidových milic, který projednal na své schůzi dne 6. ledna 1953 organizační sekretariát ÚV KSČ. Zároveň uložil V. Davidovi, aby předložený návrh spolu s připomínkami z diskuze vzal za základ k vypracování nového organizačního řádu LM a směrnic.

Členové organizačního sekretariátu ÚV měli k návrhu směrnic zejména následující připomínky. Organizační řád se měl zpřístupnit všem příslušníkům LM; návrh měl zdůraznit, že hlavní úkoly Lidových milicí zůstávaly na závodech; mělo se uvážit, zda zavedení vojenských hodností u velitelů LM bylo vhodné a správné; lépe vyjasnit se měla dvojí podřízenost velitelů LM (podřízenost stranickým orgánům a současně podřízenost vyšším velitelům LM); v návrhu systemizace oddělení LM se měly dodržovat zásady platné v ostatních odděleních (oddělení členit na odbory a referáty); systemizace oddělení LM se neměla provádět šablonovitě, ale s ohledem na pracovní podmínky a potřeby; z návrhu se měla vyřadit platová systemizace, která již existovala pro všechny pracovníky strany. Na základě těchto připomínek organizačního sekretariátu ÚV došlo k přepracování původního „Organizačního řádu Lidových milic“ i směrnic týkajících se praktické činnosti LM.

Proč vlastně už po pouhém roce platnosti původního „Organizačního řádu LM“ z roku 1952 došlo k vypracování řádu nového, částečně osvětluje stanovisko k jeho názvu. Pojmenování „Řád Lidových milic“ nahradil předchozí termín „Organizační řád Lidových milic“, a to z toho důvodu, že mohlo údajně docházet k zaměňování se stanovami KSČ. Název „Řád“ měl podle funkcionářů ÚV vyjadřovat jednoduchost a odpovídat fakticky zásadám, podle nichž se milice budovaly uvnitř KSČ jako její ozbrojená složka. Řád se vytvářel s úmyslem zpřístupnění všem velitelům i ostatním příslušníkům LM. Jednotlivé hlavy řádu se nově uspořádaly a přepracovaly s přihlédnutím ke stanovám strany a zkušenostem z činnosti

²⁹³ Kompletní text schváleného „Řádu Lidových milicí“ je uveden v příloze č. 1. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 37, a. j. 337, Zápis ze 46. schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 10. srpna 1953 v 16 hodin na Hradě. Řád Lidových milicí, 10. 8. 1953. „Směrnice k činnosti Lidových milicí“ doplňovaly a rozvíjely znění „Řádu LM“ – viz příloha č. 2. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 42, a. j. 230, Návrh k organizaci Lidových milicí, 24. 7. 1953.

²⁹⁴ Finanční plán a plán materiálního vybavení oddělení LM na rok 1953 obsahuje příloha č. 3.

Lidových milic. Úvod řádu zůstal nezměněn. V hlavě I. řádu se úkoly LM oproti dosavadnímu „Organizačnímu řádu LM“ rozšířily a konkretizovaly, zdůraznila se činnost LM při ochraně závodů i dalších, z bezpečnostního hlediska významných, objektů.

V hlavě II. došlo k novému zpracování a seřazení obsahu s přihlédnutím ke stanovám KSČ. Dále tam byly začleněny nové části, jako postup při přijímání příslušníků Lidových milic; povinnost milicionářů hlásit příslušným velitelům LM přechod do jiného závodu; právo příslušníka LM odvolat se proti uděleným trestům. Povinnosti a práva příslušníků Lidových milic se úzce vázaly na stanovy strany. Na rozdíl od dosavadního „Organizačního řádu LM“ se vyjmenovávaly jen ty hlavní povinnosti a práva příslušníků LM, které se jmenovitě neuváděly ve stanovách strany, a které měli milicionáři plnit z titulu svého členství v Lidových milicích. Rozšířil se počet druhů trestů, a to o důtku před nastoupenou jednotkou a odvolání z funkce v LM. Mezi odměny a pocty se zařadila také státní vyznamenání.

Hlava III. mimo jiné uvádí, na rozdíl od původního „Organizačního řádu LM“, že se měly jednotky Lidových milic organizovat vždy podle místních podmínek. Proto v novém řádu tvořily jednotku Lidových milic vždy dvě až čtyři jednotky nižší úrovně a nikoliv striktně jen tři jednotky jako v minulosti. Výrazná změna spočívala ve výše popsaném rozhodnutí o zrušení Osadních LM díky vytvoření Pomocných stráží Veřejné bezpečnosti. Do nového řádu se začlenily články 9, 10 a 13, jejichž význam tkvěl v upřesnění způsobu uspořádání Lidových milic při dodržení zásady, že jednotky LM řídily příslušné orgány KSČ. Článek 13 stanovil zásadu, že počty příslušníků jednotek Lidových milic reguloval politický sekretariát ÚV KSČ.

Hlava IV. „Řádu LM“ nově upravovala ustanovení o vrchním veliteli LM. Dříve jím byl předseda strany, tedy zemřelý Klement Gottwald. Vypustil se název vrchní velitel, protože funkce vrchního velitele branných sil patřila prezidentovi Československa. Nahradila jej funkce velitele LM v ČSR, kterou ze své pozice zastával tajemník ÚV KSČ, pověřený ústředním výborem řízením stranické práce. Oproti dosavadnímu „Organizačnímu řádu LM“ se v článku 17 měnilo ustanovení o štábech velitelů LM hlavně v tom smyslu, že štáby měly práva a povinnosti oddělení příslušných orgánů strany.

Zásady obsažené v člancích 20 a 21 hlavy V. se převzaly z původního řádu. Do návrhu se zařadil nový odstavec, který stanovil povinnost velitelů milic podat ihned zprávu svému nadřízenému veliteli o nasazení jednotek Lidových milic.

K hlavě VI. se přidal nový článek 23, v němž se upřesnily zásady spolupráce se Svazarmem. Lidové milice přestaly být kolektivním členem Svazarmu, ten prošel reorganizací v masovou instituci s individuálním členstvím.

Zásady článků 24 a 25 hlavy VII. se převzaly z dosavadního „Organizačního řádu LM“. Článek 24 se rozšířil o úkol výchovy příslušníků Lidových milic ke „vzornému“ plnění úkolů na pracovištích. Zásady, obsažené v hlavách VIII., IX. a X., převzali autoři z původního řádu bez podstatných změn.²⁹⁵

Další Novotného návrh představil „Směrnice Lidových milic“ jako doplňující součást „Řádu LM“, do kterého nešlo některé úkoly LM zařadit. Na rozdíl od původního návrhu, aby velitelé Lidových milic, pokud byli důstojníky a poddůstojníky čs. armády v záloze, nosili v době plnění úkolů LM označení své vojenské hodnosti, stanovila hlava IV. organizačních pokynů zvláštní funkční označení velitelů LM. V Lidových milicích již funkční znaky z minulosti ve formě plechových odznaků existovaly. Tyto symboly se však v praxi neosvědčily. Při stanovení zásad nového funkčního označení se vycházelo z požadavku, aby označení funkcí bylo viditelné, praktické a bez potřeby mimořádné úpravy výstroje.

²⁹⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 42, a. j. 230, Návrh k organizaci Lidových milicí", 24. 7. 1953.

Hlava IV. směrnic naplňovala požadavek článku 22 „Řádu Lidových milic“, v němž se uvádělo, že způsob a rozsah spolupráce jednotek LM s armádou, SNB, Pohraniční a Vnitřní stráží, měl stanovit politický sekretariát ÚV KSČ.

Hlava V. určovala způsob vyplácení služného funkcionářům LM, které odpovídalo schválené platové systemizace pro pracovníky strany.

Článek 4 a 22 řádu stanovil, aby se příslušníkům Lidových milic, pokud plnili své úkoly samostatně, nebo ve společné akci s jednotkami čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže, přiznala stejná práva a povinnosti jako příslušníkům těchto ozbrojených sil. Pokud šlo o spolupráci s NB, práva a povinnosti Lidových milic upravoval zákon z roku 1948. Musela se ještě upravit práva a povinnosti milicionářů při společných akcích s armádou, PS a VS. Zbývalo vymezit postavení a poslání Lidových milic zákonem, včetně jejich práv a povinností v případě samostatných nasazení. K samostatné zákonné úpravě Lidových milic ale nikdy nedošlo.

Nový „Řád LM“ upravoval sociální dávky pro milicionáře. Dosud se milicionářům v případě úrazu, nemoci, invalidity nebo smrti přiznávalo právo na zaopatření z národního pojištění vyplývající z titulu jejich zaměstnání. Novinkou mělo být získání přiměřeně stejného práva na důchody a zaopatření, jaké si nárokovali příslušníci ozbrojených sil.²⁹⁶

Návrh na začlenění štábů velitelů Lidových milic jako oddělení KSČ do příslušných orgánů strany vznikl s přihlédnutím k počtu příslušníků jednotek LM v jednotlivých krajích a k úkolům Lidových milic.²⁹⁷

Po vleklých diskuzích byl nakonec základní dokument upravující výstavbu a činnost Lidových milic přijat. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ²⁹⁸ dne 10. srpna 1953 schválilo navržené znění „Řádu Lidových milic“.²⁹⁹ Příslušný text se stal základní listinou vymezující jejich působení, neboť k vytvoření a schválení zákonné normy i přes několik pokusů nikdy nedošlo. Dokument specifikoval úkoly milicionářů, vymezil jejich práva a povinnosti, řešil otázky příslušnosti k Lidovým milicím, stanovil organizaci a další otázky. Řádem a „Směrnicemi pro činnost LM“ se upevnila organizační struktura jednotek milic od okresních a krajských výborů KSČ až k Ústřednímu výboru KSČ a zabezpečilo se jednotné politické řízení. Odstranila se jakákoli podřízenost státním orgánům a závislost na nich. Jak bylo uvedeno, schválený řád i směrnice dále rozvíjely otázky vedení milic a stanovily rámec spolupráce jednotek Lidových milic s ČSLA, SNB, PS, VB i se Svazarmem. Řádem se udal i směr výchovy a výcviku příslušníků LM, jejich výzbroj a výstroj.

Schválený řád a směrnice k činnosti Lidových milic se staly rozhodujícím mezníkem ve výstavbě a budování dalších jednotek. Řád v první řadě potvrdil převedení milicionářů z podřízenosti na SNB a MV přímo pod ÚV KSČ. Ve své konkrétní činnosti se Lidové milice řídily především usneseními ÚV KSČ, respektive jeho orgánů, a rozhodnutími Rady obrany státu. Lidové milice získaly charakteristiku „ozbrojeného sboru KSČ“, který spolu s ostatními vyzbrojenými složkami komunistického státu „bojuje proti třídnímu nepříteli“. První tajemník

²⁹⁶ Tamtéž, Návrh k organizaci Lidových milic, 24. 7. 1953.

²⁹⁷ Tento návrh, stejně jako přehled o počtu plánovaných systemizovaných míst a počtu placených funkcionářů LM z konce roku 1952, podobně jako přehled o plánovaných stavech příslušníků Lidových milic na rok 1953 v poměru k předchozímu stavu obsahuje příloha č. 5.

²⁹⁸ Předsednictvo ÚV KSČ bylo voleno ústředním výborem k "řízení práce mezi plenárními zasedáními ústředního výboru". Předsednictvo mělo kolem 10-12 stálých členů a 3-5 kandidátů předsednictva ÚV KSČ. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, ÚV NF, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se předsednictvo vyjadřovalo, jiné pouze dostalo k informaci. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem ÚV KSČ.

²⁹⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 37, a. j. 337, Zápis ze 46. schůze předsednictva ÚV KSČ, konané dne 10. srpna 1953 v 16 hodin na Hradě. Řád Lidových milic, 10. 8. 1953.

ÚV KSČ (tehdy Antonín Novotný) získal funkci velitele Lidových milicí v ČSR.³⁰⁰ Nejvyšší velitelský stupeň představoval štáb vrchního velitele LM v ČSR v čele s náčelníkem, který měl faktickou rozhodovací moc. Řízení milic spadalo pod jednotlivé stupně stranických orgánů. Veliteli v krajích a okresech se stali vždy vedoucí tajemníci KV KSČ a OV KSČ, pouze na ÚV KSČ existovala výjimka v tom, že milice se podřídily oddělení státní administrativy ÚV KSČ.³⁰¹

Závazek milicionářů pro službu ve prospěch KSČ zdůraznila přísaha příslušníka LM. Členství zůstalo dobrovolné, přijímali se komunisté či kandidáti vstupu do strany starší 18 let (v minimální míře i ženy) na návrh své základní organizace. Na všech vyšších stupních řízení Lidových milic působily štáby v čele s náčelníky. Rozhodování o nasazení milicionářů tak plně spadalo do kompetence stranických orgánů. Řád dále stanovil výzbroj jednotek (puška, samopal, pro velitele pistole),³⁰² výstroj (dělnická modrá kombinéza s červenou páskou a razítkem KV LM, černý baret), refundaci mzdy, ubytování atd. Organizační struktura jednotek tvořená systémem družstvo, četa, rota, prapor a pluk zůstávala stejná. V březnu 1955 pak schválil sekretariát ÚV doplnění znění „Řádu LM“ i „Směrnic k činnosti LM“ o několik spíše formálních prvků.³⁰³

Praktické uplatňování obsahu řádu a směrnic začalo poměrně záhy po jejich schválení a týkalo se nutné výměny členských legitimací. Už v polovině srpna 1953 předložil A. Novotný organizačnímu sekretariátu návrh vypracovaný oddělením LM na průkazky členů LM, jelikož milicionáři vlastnili stále staré legitimace, vydané MV, resp. MNB. Rozhodnutí ze dne 19. srpna 1953 akceptovalo vydání nových průkazů a předjednálo jejich vytisknutí v nákladu 170.000 kusů česky a 30.000 kusů slovensky.³⁰⁴

Ke schválení podrobných směrnic předložených A. Kotvou pro vydávání a používání průkazů příslušníků LM došlo až v polovině listopadu 1953. Dodatečně zaznělo, že v původním návrhu se opomnělo prostřednictvím ministra vnitra Rudolfa Baráka zajistit, aby průkazky opravňovaly své majitele k nošení služebních zbraní. Smysl přísně tajného průkazu LM

---

³⁰⁰ Po Gottwaldovi převzal funkci nejvyššího velitele LM v roce 1953 první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný, následně v roce 1968 Alexander Dubček a od roku 1969 Gustáv Husák. Na základě nově ustavené funkce generálního tajemníka ÚV KSČ v roce 1971 jako nejvyššího představitele strany a tedy i Lidových milicí pokračoval ve formálním vedení těchto jednotek opět G. Husák, po něm od roku 1987 stál v čele Milouš Jakeš a koncem roku 1989 krátce i Karel Urbánek.

³⁰¹ V jednotlivých odděleních probíhal hlavní díl činnosti Ústředního výboru KSČ. Zabezpečovala vzájemnou informovanost v aparátu ÚV KSČ. Měla poskytovat přímou pomoc stranickým organizacím v centrálních státních orgánech. Pečovala o ideovou výchovu a správné kádrové složení aparátu ÚV KSČ. Agenda jednotlivých oddělení plně kopírovala vládní agendu. Připravovaly se tu materiály pro schůze předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ. Oddělení průběžně vznikala a zanikala či se slučovala s jinými. Rozdělení oddělení v pozdějších letech komunistického režimu: Sekretariát prvního (generálního) tajemníka, Všeobecné oddělení, Politicko-organizační oddělení, Oddělení propagandy a agitace, Oddělení masových a sdělovacích prostředků, Oddělení školství a vědy, Oddělení kultury, Ekonomické oddělení, Oddělení stranické práce v průmyslu, Oddělení stranické práce v zemědělství, potravinářském průmyslu, lesním a vodním hospodářství, Oddělení společenských organizací a národních výborů, Oddělení mezinárodní politiky, Oddělení státní administrativy, Oddělení hospodářské správy.

³⁰² Na základě vládního usnesení o zřizování zbrojnic, skladišť, pohotovostních a jiných místností pro potřeby LM ze dne 18. srpna 1953 byly závody po dohodě s jednotkami LM povinny budovat a adaptovat tyto prostory podle vydaných směrnic (místnosti k bezpečnému uskladnění zbraní, střeliva, výstroje a k ubytování milicionářů po dobu zvýšených bezpečnostních opatření) na vlastní náklady. ABS, 310-111-24, Vládní usnesení ze dne 18. srpna 1953 o schválení směrnic pro zřizování zbrojnic, skladišť, pohotovostních a jiných místností pro jednotky Lidových milic na závodech, 13. 8. 1953.

³⁰³ Např. štáb velitelů LM u ÚV KSČ byl odborem oddělení ÚV KSČ, štáb krajského velitele LM byl součástí oddělení KV KSČ atd. Ministr vnitra R. Barák dostal za úkol upravit znění nařízení č. 210/1949 Sb. o zevním označení osob povoláných ke službě podle § 15, odst. 3 zákona o národní bezpečnosti, ze 14. 9. 1949 do souladu s „Řádem LM“. ABS, fond A2/1, i. j. 815 (resp. A6/1, i. j. 94), Změny v Řádu LM a některé změny a doplňky ve Směrnících k činnosti LM, 15. 3. 1955.

³⁰⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 44, a. j. 234, Návrh na průkazky pro příslušníky LM, 13. 8. 1953.

spočíval v prokázání se příslušného milicionáře před funkcionáři KSČ, milic nebo před příslušníky ozbrojených sborů. Dotyčný ho musel nosit ve službě vždy při sobě. Držitelem průkazu se mohl stát milicionář až po složení přísahy. Psacím strojem vyplněné a zkontrolované průkazy s orazítkovanou vlepenou fotografií podepisoval krajský velitel LM. Převzetí průkazu musel každý milicionář stvrdit vlastnoručním podpisem na rubu textu přísahy. Krajská, okresní i závodní velitelství LM vedla evidenci vydaných průkazů. Každé zneužití průkazu a falšování záznamu podléhalo trestnímu stíhání. Při ukončení členství v LM z jakéhokoliv důvodu se musel průkaz vrátit ke zničení. Při ztrátě se průkaz prohlásil za neplatný a v případě nálezů se již neobnovoval. Nový průkaz s novým číslem se mohl vystavit až po disciplinárním řízení, nejdříve však za 3 měsíce od ztráty.³⁰⁵

Takto striktně nastavená pravidla poukazovala na výjimečnost členství v Lidových milicích, jejichž funkcionáři se obávali jakéhokoliv případného zneužití legitimace ze strany nečlenů jednotek.

Po schválení „Řádu Lidových milic“ předsednictvem ÚV KSČ dne 10. srpna 1953 a po schválení „Směrnic k činnosti Lidových milic“ politickým sekretariátem ÚV KSČ se musely s těmito zásadními dokumenty seznámit i všechny organizačně nižší složky strany a milic. Oddělení LM předložilo krajským výborům KSČ dopis, který konkrétně upravoval způsob obeznámení funkcionářů a členů strany a milic s řádem a směrnicemi. KV KSČ měly za úkol připravit jednak návrh numerického rozdělení milicionářů pro jednotlivé okresy a jednak plán nábory nových členů s termínem do 20. září 1953. Do konce září 1953 pak museli krajsští náčelníci a členové štábu LM složit přísahu do rukou krajského velitele LM (tzn. vedoucího tajemníka KV KSČ), stejně jako okresní náčelníci analogicky do rukou vedoucího tajemníka OV KSČ. Podobně měli složit přísahu i velitelé jednotek LM do rukou okresního velitele milic. Řadoví milicionáři se měli s „Řádem LM“ a „Směrnicemi k činnosti LM“ seznámit během listopadu v rámci politické výchovy. Poté měli do konce roku 1953 složit přísahu do rukou velitelů jednotek na srazech.³⁰⁶

Vše se tedy důkladně připravilo, aby seznámení milicionářů s novým řádem i směrnicemi proběhlo přesně podle harmonogramu na celém území republiky a nedocházelo k informačním šumům a spekulacím, jako v minulosti.

---

³⁰⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 250, Směrnice pro vydávání a používání průkazů příslušníků Lidových milic, 18. 11. 1953.

³⁰⁶ Přílohou dopisu byl „Řád LM“ a „Směrnice k činnosti LM“. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 44, a. j. 235, Dopis krajským výborům KSČ k organizačnímu zajištění projednání Řádu Lidových milic a Směrnic k činnosti LM, 21. 8. 1953.

IV. 4. Program přípravy jednotek a kontrola hospodaření LM

Počátkem podzimu 1953, přesně 11. září, došlo prostřednictvím vládního nařízení k podstatné změně v organizaci bezpečnostních složek.³⁰⁷ Ministerstvo národní bezpečnosti bylo opět podle sovětského vzoru zrušeno a jeho kompetence převzalo ministerstvo vnitra v čele s ambiciózním Rudolfem Barákem. Agenda původního MNB v nově reorganizovaném MV dominovala. Lidových milicí se už tato změna bezprostředně nedotýkala, žily si svým vlastním životem plně začleněné do aparátu KSČ.³⁰⁸

Milicionáři, jejichž činnost zaštiťoval nový řád a směrnice, se museli kvalifikovaně připravit k plnění zadaných úkolů, a k tomu sloužila bojová příprava. Ve druhé polovině září 1953 proto oddělení LM při ÚV KSČ vypracovalo návrhy na program výcviku milic pro rok 1954, které předložilo organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ ke schválení. Sekretariát ale plán patrně z důvodu nekompletnosti v navržené podobě neakceptoval, přestože jej předem projednal s výcvikovým odborem MNO.³⁰⁹

Přepracovaný a zkvalitněný návrh na program výcviku jednotek milic vypracovaný spolu se správou bojové přípravy MNO předložil A. Kotva k projednání opět až 13. ledna 1954, tentokrát se však dočkal schválení. Podklad obsahoval tematický postup jednak při výcviku závodních LM a jednak při výcviku rychlých oddílů LM podle osnov a vojenských předpisů. Velitelské kurzy měly za cíl zdokonalit dosavadní odborně vojenské znalosti k taktickému vedení jednotek, kurzy pro instruktory školily milicionáře pro speciální výcvik spojovacích jednotek – tankoborníků, radistů, pyrotechniků, telefonistů a odstřelovačů. Ostrá školní střelba uzavírala celoroční střeleckou přípravu milicionářů a střelecké závody se měly stát vyvrcholením soutěže jednotlivců v dokonalé přípravě ke střelbě. Instruktažně metodickou činnost velitelů před započítím výcviku jednotek představovalo prověrku velitelských znalostí a přípravy pro následující období.

Sekretariát tak schválil bojový plán výcviku na období 1954-56 i konkrétní program bojové přípravy závodních LM, rychlých oddílů LM, tankoborníků, obsluhy radiostanic, linkového vedení a odstřelovačů. Řadoví milicionáři se měli během plánovaných 108 hodin výcviku naučit dovednostem na bojišti při útoku i obraně, dokonalému zacházení se zbraní, měli za úkol splnit střelecké úkoly, prohloubit „řádný výkon“ strážní služby a v neposlední řadě se naučit „spořádaně vojensky vystupovat“ a vykonávat předepsané pohyby a cviky. Příslušníci rychlých oddílů se měli ve svých 139 hodinách přípravy kromě dokonalého ovládnutí zbraně (včetně tankoborníků) a splnění střeleckých norem, vyškolit v provádění průzkumu, naučit zásadám transportu jednotek na motorových vozidlech, seznámit s automobilovým provozem a konečně i s činnostmi při náhlém „napadení nepřítelem“.³¹⁰

Předpokladem pro odpovědné hospodaření se státními prostředky u tak velikého „organizmu“, jaký Lidové milice bezpochyby představovaly, byly pravidelné a důkladné

³⁰⁷ Vládní nařízení č. 77/1953 o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy (částka 45) vyšlo ve sbírce zákonů 14. 9. 1953.

³⁰⁸ Zavedení vlastní domácí pohotovostní služby příslušníků oddělení LM při ÚV KSČ pro případ nutnosti uvedení jednotek LM v noční době do pohotovosti dokládá schválený návrh na uložení duplikátů klíčů od pracoven a trezorů u vedoucího oddělení LM, resp. u stálé služby ÚV. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 46, a. j. 242, Doplnění směrnice pro manipulaci s klíči od trezorů a pracoven pro oddělení Lidových milic ÚV KSČ, 1. 10. 1953.

³⁰⁹ Návrh obsahoval program bojové přípravy jednotek závodních milic, rychlých oddílů LM i tankoborníků v roce 1954 a výhledový plán na léta 1955 až 1956. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 45, a. j. 240, Návrh na program výcviku Lidových milic, 23. 9. 1953.

³¹⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 54, a. j. 257, Návrh na programy výcviku jednotek Lidových milic, 13. 1. 1954.

kontroly. První veliké přezkoumávání hospodaření LM po jejich začlenění do aparátu strany proběhlo na základě usnesení politického sekretariátu ÚV z počátku srpna 1953.

Ústřední revizní a kontrolní komise ÚV KSČ provedla přešetření hospodaření milic v českých krajích. Téměř na všech KV LM kontroloři shledali v účetních dokladech menší či větší závady. Pouze v menšině krajů schvaloval všechna vydání, v souladu s příslušnými předpisy, odpovědný funkcionář – velitel KV LM. Vyúčtování za spotřebované potraviny postrádalo většinou údaj o počtu osob, případně počet porcí, dní apod. Data cestovních dokladů někdy nesouhlasila s datem jízdenky, a ani diety se nezučtovaly vždy podle skutečnosti. Co se týkalo náhrad za ušlý výdělek, v některých krajích představovala významnou výdajovou položku, v jiných krajích se tento účetní prvek vůbec nevyskytoval. Z revize v Libereckém kraji vyplynulo, že provedení relevantních kontrol na tamních okresích nepřipadalo v úvahu, neboť tam žádné záznamy nikdo nevedl. Podobná situace panovala i v ostatních krajích. Problémy se indikovaly v Praze a v Ústí nad Labem. V Hradci Králové na rozdíl od Pardubic kontrola odhalila značné výdaje za potraviny při pohotovostech LM a při školeních, s přebytky potravin pak disponovali velitelé. Značné náklady se zjistily u oprav automobilů. V Brně se poztrácelo mnoho stvrzenek, výsledky revize tam však poukazyvaly spíše na neodbornost než na nepoctivost. Brněnské zpronevěry staršího data (z roku 1951) se staly předmětem trestního řízení. Ve všech krajích kontrolní komise ihned upozornila zodpovědné funkcionáře na zjištěné nedostatky a doporučila jim způsob nápravy. Oddělení LM mělo za úkol vydat na základě tristních výsledků kontroly jasné a stručné směrnice o hospodaření.³¹¹

Po kontrole hospodaření proběhla počátkem srpna 1953 i vůbec první kontrola stavu zbrojního materiálu Lidových milic a jeho evidence v českých krajích, kterou provedlo MNO na základě usnesení politického sekretariátu ÚV. Výsledek s návrhy na zlepšení situace předložil A. Čepička jak oddělení LM, tak i organizačnímu sekretariátu, které jeho návrhy schválilo.

Prověrka výzbroje milic provedená během 6ti týdnů celkem 46 důstojníky ministerstva národní obrany odhalila aktuální technický stav, péči a údržbu zbraní. Na základě četných nedostatků dala podnět k zavedení pořádku v evidenci a v celkovém hospodaření s výzbrojí. Prohlédlo se téměř 140.000 ks pěchotních ručních zbraní a 13,5 mil. ks munice. Trofejní i nové pušky, samopaly a pistole zhodnotili důstojníci po technické stránce podle příslušných vojenských předpisů vcelku jako „vyhovující“. Přesto se zjistilo, že trofejním zbraním věnovali milicionáři nedostatečnou péči a rovněž převzetí a odevzdání zbraní prováděli ledabyle. Nedostatek odborníků v LM způsobil, že se včas neodhalily závažné nedostatky u některých zbraní. Munice se jevila celkem v pořádku, včetně ručních granátů uložených ve skladištích KV LM, a vysloužila si v hodnocení stupeň „dobrý“. Z celkového počtu zbraní důstojníci MNO oklasifikovali 10 % jako vadných, z toho důvodu se v oblasti péče a udržování zbraní jevila situace jako „nevyhovující“. Zjištěný stav v oblasti skladování výzbroje odpovídal vojenským normám pouze u 65 % závodů, což znamenalo hodnotící výsledek jako „nesprávný“. Některé zbrojnice dosud nespádaly pod stálou kontrolu Závodních stráží, některé se nacházely v obytných budovách, jiné na půdě, ve sklepích nebo v bývalých protiletectkých krytech. Na oknech často chyběly mříže nebo okenice či drátěné pletivo. Někde se vyskytovalo nadměrné vlhko, ukládaly se tam i hořlaviny, zbrojnice se používaly jako sušárny výstroje, učebny atd. Všechny zjištěné nedostatky vznikaly údajně v důsledku toho, že někteří ředitelé podniků a úřadů nejevili o milice dostatečný zájem. V neposlední řadě se jako „nevyhovující“ jevila živelná a nejednotná evidence zbraní a munice, a to zejména z toho důvodu, že oddělení LM

---

³¹¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 66, a. j. 179, Zpráva o provedené revisi hospodaření organizací Lidových milic, 1. 10. 1953.

dosud nevydalo příslušné směrnice. Znesnadnilo se tím i šetření případných ztrát a krádeží zbraní.³¹²

ÚV KSČ i krajská a okresní oddělení milic podle Alexeje Čepičky dobře organizaci prohlídek zabezpečila. Hodnotící důstojníci MNO poskytli milicionářům rady k odstranění zjištěných závad. Výsledek prověrky, jejíž provedení všichni zainteresovaní kvitovali, přinesl důležité poznatky ve věci využívání a skladování výzbroje milic. Vzhledem k závěrům kontroly schválil organizační sekretariát usnesení, které předpokládalo, že pro každý kraj se vybere odborník zodpovědný za výchovu zbrojířů LM a za odbornou stránku pečotních zbraní. Další bod usnesení předpokládal, že po získání 30.000 nových samopalů ze skladů armády a při odevzdávání nadpočetných zbraní do skladů armády se 14.000 vadných kusů vrátí přednostně. Do konce roku 1953 měly na krajích a okresech proběhnout instruktáže funkcionářů LM o evidenci a účtování materiálu a dále se měly projednat veškeré zjištěné nedostatky za účelem jejich odstranění.³¹³

Podobně jako i v dalších případech se ne všechny schválené body tohoto usnesení realizovaly v daných termínech. Většinou tomu zabránily odlišné podmínky mezi jednotlivými kraji a okresy, včetně špatné komunikace mezi jednotlivými stupni řízení LM.

První schválenou směrnicí představovala norma z konce listopadu 1953 předložená A. Kotvou o hospodaření s výstrojí milicionářů. Návrh se podobal armádním směrnicím o hospodaření s výstrojí. Při jeho zpracování se přihlíželo k podmínkám v LM, obzvláště, co se týkalo životnosti výstroje, neboť některé druhy se na rozdíl od armády nepoužívaly denně. Velitelé jednotek a náčelníci všech stupňů zodpovídali za kvalitu a evidenci přidělené výstroje, stejně jako za skladiště. Při přechodu k jiné jednotce, při odchodu z milic, nebo při ztrátě členství musel příslušný milicionář veškerou výstroj vrátit. Stanovená životnost oděvních součástí se pohybovala mezi 2 až 10 lety.³¹⁴

---

³¹² Zpráva podrobně rozebírá jednotlivé oblasti kontroly zbraní, munice, skladů a evidence: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 68, a. j. 185, Zpráva o kontrole stavu materiálu Lidových milic a jeho evidenci, 11. 11. 1953.

³¹³ Provedená kontrola se odráží i v dokumentech MNO uložených ve VHA. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 68, a. j. 185, Zpráva o kontrole stavu materiálu Lidových milic a jeho evidenci, 11. 11. 1953.

³¹⁴ Například šněrovací boty a dvoudílné modráky měly určenou životnost na 2 roky, naopak např. kožený opasek s přezkou nebo plstěné boty měly životnost určenou na 10 let. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 251, Směrnice o hospodaření s výstrojí v jednotkách Lidových milic, 25. 11. 1953.

IV. 5. Přísaha milicionářů a aplikace nových směrnic

S čerstvým impulsem v životě Lidových milic v podobě nového řádu a směrnic souvisela řada dalších návazných úprav a norem. Mezi důležitý vnitřní předpis patřila přísaha členů LM. Změnu textu slibu spolu se směrnicemi pro skládání přísahy milicionářů projednal koncem září 1953 organizační sekretariát ÚV KSČ.

Přísaha nového člena LM znamenala závěrečný akt, kterým dotyčný vstoupil do jednotek, přičemž až jejím složením se stal plnoprávným milicionářem. Pro zachování slavnostního rázu složení přísahy se měly volit z pohledu komunistické ideologie vhodné kalendářní termíny, tedy zejména revoluční a dělnické svátky (25. 2., 1. 5., 7. 11., apod) nebo data výročí narození a úmrtí komunistických vůdců a ideologů (především V. I. Lenina). Přísaha se mohla skládat buď na sekretariátech OV KSČ beze zbraně, nebo na mateřských závodech – jednotky se zbraní, jednotlivci beze zbraně. Výjimečně se mohli jednotlivci nebo jednotky z různých závodů, ale ze stejné obce, soustředit při této slavnostní příležitosti v jednom vybraném podniku. Přísaha se musela skládat jen za přítomnosti člena krajského či okresního štábu nebo jimi pověřeného velitele, který už sám v minulosti přísahu vykonal. Slavnostního aktu se měli účastnit funkcionáři a členové ZO KSČ mateřského podniku. Vlastní akt se musel důkladně připravit, aby vyzněl „důstojně“ a zanechal v účastnících „trvale nasmazatelný dojem“. Přísaha nesměla z důvodu utajení početních stavů jednotky probíhat veřejně ani hromadně (nanejvýš v počtu 1 čety).

V rámci přísahy jednotlivých příslušníků LM se ve slavnostně vyzdobené místnosti shromáždili účastníci aktu. Okresní velitel vydal přítomným pokyny týkající se formalit přísahy, zeptal se, zda jsou všichni milicionáři fyzicky a psychicky způsobilí složit přísahu. Po kladném ujištění hlásil stranickým představitelům okresu či kraje, že je vše připraveno k přísaze. Po příchodu do místnosti zavelel všem „pozor“. Nejvyššímu přítomnému představiteli KSČ podal hlášení ve smyslu, že je vše připraveno a pak velel „pohov“. Představitel strany krátkým projevem připomněl z ideologického hlediska význam přísahy. Následně noví adepti přistupovali po jednom na určené místo a nahlas četli přísahu, kterou pak podepsali. Funkcionář strany zakončil akt krátkou výzvou k plnění povinností milicionářů.

Na rozdíl od přísahy jednotlivců probíhala přísaha jednotky v počtu nejvýše 1 čety v kryté hale nebo v uzavřeném nádvoří ve vojenské formaci, ve strážní ústroji a s puškou u nohou. Velitel jednotky zavelel „pozor, k počtě zbraň“ a provedl hlášení k nejvyššímu delegovanému stranickému funkcionáři. Následně velel „k noze zbraň“. Po hromadně odzpívané „Písni práce“ poručil velitel „pohov“. Poté okresní politický vedoucí připomněl důležitost přísahy pro komunisty-milicionáře a samotný akt proběhl jako v případě jednotlivců. Po složení přísahy posledního člena jednotky zavelel velitel „pozor“, přítomní zapěli „Internacionálu“ a velitel zahlásil ukončení přísahy. Po odchodu funkcionářů se milicionáři odebrali do zbrojnice, kam vrátili zbraně. Podepsaný text přísahy tvořil součást personálního spisu milicionáře uloženého u příslušného velitelství. Nejlépe ihned po skončení přísahy se měly novým členům vydat nové průkazy. Bezprostředně předtím ještě milicionáři museli vrátit staré průkazy, aby nedošlo k duplicitě.³¹⁵

³¹⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 45, a. j. 240, Návrh směrnic pro skládání přísahy příslušníků Lidových milic, 23. 9. 1953. Text „Přísahy příslušníka Lidových milic“ od slibu z roku 1949 se částečně lišil, kromě nahrazení slovesa „slibuji“ slovesem „přísahám“ se rozdíl projevil ve změně nadřazeného orgánu, tedy KSČ místo ministerstva vnitra, a rovněž v doplnění textu v předposledním odstavci: „Já, příslušník Lidových milic, přísahám na svou čest a svědomí, že budu vždy a za všech okolností chránit lidově demokratické zřízení a vymoženosti pracujícího lidu, zaručené ústavou 9. května. Přísahám, že budu důsledně plnit příkazy Komunistické strany Československa, lidově demokratické vlády a všech svých velitelů a že budu v každou dobu bdělým strážcem proti každému, kdo by se pokusil jakkoliv rušit naši cestu k socialismu. Přísahám, že svou obětavostí v práci a v boji proti nepřítelům pracujícího lidu, jakož i oddaností věci socialismu, budu vzorem všem ostatním občanům.“

Na samotném textu i aktu přísahy je patrná snaha o co největší připoutání milicionářů ke KSČ, kterou měli chránit a bránit se zbraní v ruce i za cenu vlastních životů. Slavnostní ráz složení přísahy psychologicky a ideově zapůsobil na zvýšení odpovědnosti příslušníků LM vůči straně, přičemž v případě porušení textu přísahy hrozilo milicionářům potrestání a vyloučení z „komunistické společnosti“.

Úkoly na úseku Lidových milicí vytyčené v minulosti se musely plnit i nadále, včetně nutnosti dosažení plánovaných maximalistických početních stavů. Každý kraj musel dosáhnout celkového stanoveného počtu členů zadaného ústředím s tím, že pouze na něm záleželo, jaké stavy určí jednotlivým okresům. Po seznámení s „Řádem LM“ a „Směrnicemi o činnosti LM“ začaly jednotlivé kraje zasílat organizačnímu sekretariátu ÚV ke schválení požadované návrhy početních stavů milicionářů v konkrétních okresech. Např. v kraji České Budějovice se během 4 měsíců od počátku září do konce roku 1953 musel zvýšit stav členů LM téměř na dvojnásobek z 2.608 příslušníků na plánovaných 5.013.³¹⁶

Oddělení LM v rámci ÚV KSČ předložilo jednotlivé návrhy z krajů na zvýšení počtu milicionářů ke schválení. Všechny kraje navrhovaly početní stavy členů LM o několik desítek až stovek vyšší (Plzeň dokonce o 1.500 milicionářů) než původně stanovil politický sekretariát. Oddělení LM proto doporučilo sekretariátu akceptovat návrh s tím, že součet směrných čísel okresů nesměl převýšit směrné číslo kraje. Jediný kraj Praha navrhnul o 380 milicionářů méně než měl v plánu, a proto oddělení LM doporučilo tamní plánovaný stav nezvyšovat.³¹⁷

Z důvodu naprosto nedostatečného početního stavu členů oddělení LM ÚV KSČ vypracovalo toto oddělení dne 11. listopadu 1953 návrh na systemizované zvýšení svých pracovníků. Při poslední reorganizaci aparátu ÚV totiž nebyl tehdejší návrh akceptován a byl schválen nedostatečný počet pracovníků, který práci nezvládal ani při plném stavu. Početní stav oddělení LM se ustálil na 19 osobách, z nichž se navíc 2 osoby věnovaly výhradně administrativě a jedna se starala o techniku.³¹⁸

Oddělení LM si v podstatě po celou dobu své existence stýskalo nad nedostatečným počtem svých placených zaměstnanců. Koncem roku 1953 působilo v Československu přes 106.000 milicionářů, což evidentně nemohlo v žádném případě pro úspěšné plnění úkolů dostačovat. Pozdějším snížením celkového stavu LM se úměrně redukoval i počet pracovníků v ústředí.

Důležitá směrnice schválená koncem října 1953 organizačním sekretariátem se týkala evidence členů LM. Jeden z cílů tohoto propracovaného návrhu předloženého Aloisem Kotvou spočíval patrně i v zabránění definitivního odchodu milicionářů z jednotek v případě změny zaměstnavatele.

Po evidenční stránce tak návrh prostřednictvím tzv. převodek systematicky řešil problém fluktuace milicionářů, odchody z LM a úmrtí členů. Řádně vyplněná a podepsaná převodka představovala při odchodu z podniku něco jako výstupní (resp. přestupní) list

---

Přísahám, že budu pečovat o vnitřní bezpečnost lidově demokratické republiky Československé, chránit socialistickou zákonitost, dodržovat pracovní disciplinu, střežit socialistické vlastnictví a jsem ochoten ke splnění tohoto úkolu přinést v oběť svou krev i svůj život, aby bylo dosaženo úplného vítězství nad nepřítelem. Poruším-li tuto svou přísahu, nechť mne za to stihne zasloužený trest zákona, obecná nenávist a opovržení pracujícího lidu. Tak přísahám!“

³¹⁶ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis KV KSČ České Budějovice adresovaný org. sekretariátu ÚV KSČ, Plán nábory příslušníků LM v kraji České Budějovice, 24. 9. 1953.

³¹⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 47, a. j. 246, Návrh krajských výborů KSČ na početní stavy Lidových milic v jednotlivých okresech, 22. 10. 1953.

³¹⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 49, a. j. 249, Návrh na systemizaci pracovníků oddělení Lidové milice ÚV KSČ, 11. 11. 1953.

z jednotky Lidových milicí a sloužila k případnému vstupu do jednotky úplně jiné, existující na novém pracovišti člena LM. Toto opatření současně zabránilo vstupu do milic „nepovolaným osobám“, které se např. náhodně dostaly k průkazu člena LM. Velitel jednotky v závodu vedl abecedně seřazenou kartotéku všech členů, okresní velitel evidoval příslušníky okresního velitelství, velitele a politické vedoucí všech stupňů a všechny ostatní členy LM a krajský velitel měl evidenci příslušníků krajského i okresních velitelství LM a velitelů a politických vedoucích všech stupňů až do čet. Velitel LM v ČSR vedl kartotéku všech placených funkcionářů milic podle krajů i ostatní příslušníky KV v čestných funkcích. Velitel LM pro Slovensko vedl evidenci stejně jako krajské velitelé v českých zemích kromě velitelů a politických vedoucích všech stupňů až do čet – duplikáty pak zaslal štábu vrchního velitele LM do Prahy. Velitelství LM všech stupňů vedla současně kartotéky dočasně nepřítomných. Zařazení do kartotéky probíhalo skrz evidenční štítky, na kterých existovalo místo i pro případnou fotografii milicionáře.³¹⁹

Z výše uvedeného schváleného systému je zřejmé, proč se po roce 1989 nezachovala žádná ústřední kartotéka všech členů Lidových milicí. Důvod byl prostý, žádná taková centrální evidence neexistovala. Jmenovitý seznam všech milicionářů v podniku vedl vždy konkrétní závod. Vyšší orgány LM měly přehled už jen o příslušných velitelích a vedoucích funkcionářích milic.

Pro finanční zajištění činnosti LM v roce 1954 předložil A. Kotva na schůzi organizačního sekretariátu po předběžné dohodě s MNO v polovině listopadu 1953 návrh rozpočtu LM na rok 1954. Podle tohoto návrhu se rozpočet milic poprvé zahrnul do finančního plánu ministerstva národní obrany. Z celkové sumy 34,8 mil. Kčs mělo jít např. 11,86 mil. Kčs na mzdy placených funkcionářů LM, dále 4,5 mil. Kčs jako náhrada ušlého platu milicionářům při akcích, 3,5 mil. jako výdaje za potraviny při školeních a akcích, pohotovostech, atd. Návrh měl ještě projednat politický sekretariát ÚV KSČ.³²⁰

Řada směrnic a návrhů souvisejících se zaváděním „Řádu LM“ do praxe se utěšeně rozrůstala. Každý potenciální problém měla podrobně upravovat příslušná norma, aby ve štábech a jednotkách pro příště nedocházelo k rozdílným interpretacím.

Jednu z důležitých cyklických směrnic, podrobný návrh plánu politicko-výchovné činnosti v jednotkách LM pro rok 1954, vrátil organizační sekretariát Kotvovi v polovině listopadu 1953 k přepracování.³²¹

Mezi další listopadové návrhy předložené ke schválení organizačnímu sekretariátu ÚV KSČ, pocházející z provenience oddělení LM, respektive Aloise Kotvy, patřil plán na zavedení kulatých razítek pro potřeby KV LM a pro využití OV LM. „Řád LM“ totiž krajským velitelům ukládal opatřit otiskem kulatého razítka svého kraje jednak rukávové služební pásky milicionářů a jednak průkazy vydané KV LM. V obou případech se ze všech návrhů jevil malý formát jako nejvhodnější a sekretariát jej akceptoval.³²²

³¹⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 48, a. j. 247, Schválení směrnice pro vedení evidence příslušníků LM, 29. 10. 1953.

³²⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 49, a. j. 249, Návrh finančního rozpočtu Lidové milice na rok 1954, 11. 11. 1953.

³²¹ Kotva v úvodu návrhu kritizoval dosavadní nedostatečnou politickou výchovu, která spočívala zejména v předčítání referátů vypracovaných politickým odborem hlavního velitelství LM. Plán politicko-výchovné činnosti obsahoval i tematický plán besed k významným výročím z pohledu mezinárodního dělnického hnutí. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 250, Návrh plánu politicko-výchovné činnosti v jednotkách LM pro rok 1954, 13. 11. 1953.

³²² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 250, Doplněk ke schválení razítek pro oddělení Lidové milice ÚV KSČ, 19. 11. 1953.

Projednávaní navržených norem pokračovalo i nadále od počátku roku 1954. Organizační sekretariát schválil s připomínkami v lednu 1954 Aloisem Kotvou předložený návrh hlavních otázek oddělení LM, které měly orgány ÚV KSČ prodiskutovat v prvním pololetí roku.³²³

V souvislosti s praktickým zaváděním schváleného „Řádu LM“ a „Směrnic k činnosti LM“ do života milicionářů zaslal organizační sekretariát ÚV KSČ dne 6. 11. 1953 všem výborům závodních stranických organizací slibovaný dopis, ve kterém s odkazem na oba dokumenty zdůrazňoval podřízenost LM výhradně KSČ s tím, že štáby milic se staly odděleními příslušných stranických orgánů. Základní stranické organizace proto zodpovídaly za činnost milic v okruhu své působnosti. Měly dbát o „politickou a ideologickou vyspělost“ milicionářů, všestranně jim pomáhat a udržovat plánovaný početní stav členů LM. Případy přestupků milicionářů proti řádu měly ZO projednávat a vyvozovat závěry.³²⁴

Za účelem objasnění nové úpravy Lidových milicí řadovým milicionářům, většinou dělníkům na závodech, vypracovalo oddělení LM na pokyn organizačního sekretariátu koncem listopadu 1953 výklad řádu a směrnic.³²⁵ Příslušný dokument se měl stát vodítkem pro politické vedoucí při objasňování povinností milicionářů a vysvětlování některých pasáží a pojmů. Na základě řádu měl být milicionář především vzorem v kázni, „obětavé práci“ a v „budovatelském úsilí“ všem ostatním občanům. Zdůrazňovala se především poslušnost vůči nadřízeným, resp. komunistickým funkcionářům. „Řád LM“ dále vymezoval milice jako dobrovolný, bojový svazek stejně smýšlejících lidí – vysoce „třídně uvědomělých“ a KSČ „bezmezně oddaných“ komunistů. Do milic tedy nikdo nemohl být, alespoň podle stanov, nadirigován. Ve skutečnosti ale milicionáři část kandidátů přesvědčovali o významu LM tak důrazně, až to mohlo hraničit se skrytým nátlakem a z toho vyplývající obavou v případě odmítnutí nabídky ke vstupu.

Kandidát strany, nikoliv člen, musel v milicích nejdříve „politicky vyspět“, a proto nemohl před svým plnoprávným členstvím ve straně zastávat funkci velitele ani politického vedoucího. Prvotní výběr potenciálních členů v milicích prováděla základní organizace KSČ na závodech, na které tak ležela při tomto personálním výběru největší odpovědnost za kandidáta ke vstupu, zároveň musela dodržet stanovený početní stav. Přísaha se vysvětlovala nikoliv jako formální akt dovršující přijetí za plnoprávného člena, ale (navzdory komunistickému ateismu) jako „posvátný závazek milicionáře své rodné straně, dělnické třídě i lidově demokratické vládě, projevem hluboké lásky k bratrskému Sovětskému svazu a projevem nekonečné nenávisti vůči třídnímu nepříteli, který by chtěl naše národy uvrhnout do pout kapitalistického vykořisťování“.³²⁶

³²³ Ještě v lednu se měl projednat přepracovaný plán politické výchovy jednotek na rok 1954, v únoru zpráva o činnosti LM za rok 1953, dále směrnice o poplachovém plánu a návrh na bezpečnostní opatření k výročí Února. V březnu 1954 měl být připraven návrh „Řádu vnitřní služby“, směrnice o sčítání důležitých objektů návrh ukázkového cvičení armády s LM. V dubnu se mělo řešit materiální zabezpečení na rok 1955, návrh na bezpečnostní opatření k volbám do národních výborů a ke Svátku práce a výročí osvobození Československa. Na květen měl být připraven návrh na bezpečnostní opatření k X. sjezdu KSČ, „Kázeňský řád LM“ a konečně i návrh úkolů milic a doplnění jejich početních stavů. V červnu se měl řešit „Řád strážní služby LM“ a finanční plán na rok 1955NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 54, a. j. 258, Seznam hlavních otázek oddělení Lidových milic ÚV KSČ v I. a II. čtvrtletí 1954, 20. 1. 1954.

³²⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/1 (Oddělení stranických orgánů – I. odd.), sv. 410, a. j. 2425, Dopis org. sekretariátu ÚV KSČ adresovaný výborům ZO KSČ, 6. 11. 1953.

³²⁵ Výklad obsahuje mj. značný nános ideologického balastu se zkráceným komentářem, který obhazuje existenci LM v souvislosti s poúnorovým vývojem v ČSR. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 251, "Výklad k Řádu LM a Směrnicím k činnosti LM" pro potřebu na závodech, 25. 11. 1953.

³²⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 50, a. j. 251, "Výklad k Řádu LM a Směrnicím k činnosti LM" pro potřebu na závodech, 25. 11. 1953.

Průkaz člena LM představoval stranický dokument vázaný na členskou legitimaci KSČ. Při jeho ztrátě se zahájilo před stranickými orgány disciplinární řízení. Nový průkaz, oproti původnímu, již nemohl sloužit současně jako zbrojní pas pro soukromé zbraně jako v minulosti. Na každého milicionáře se vztahovala ohlašovací povinnost při přesídlení, dlouhodobé nepřítomnosti, školení apod. Trvalé změny tohoto druhu se vyplňovaly do přestupního formuláře – tzv. převodky. Velitelům se v dopise organizačního sekretariátu zdůrazňovalo, aby nepřecházeli bez povšimnutí žádný přestupek a naopak oceňovali „houževnaté a vzorné soudruhy“. Co se týká organizace jednotek od družstva až po pluk, v čele každé stál velitel s politickým vedoucím – agitátorem. Milicionářům se zdůraznilo, že funkci velitele Lidových milic v celém Československu zastával první tajemník ÚV KSČ (Antonín Novotný), funkci krajského velitele vykonával vedoucí tajemník KV KSČ atd. Pomocnými orgány velitelů LM se staly štáby velitele LM, které měly povinnosti a práva jako ostatní oddělení příslušných stranických aparátů. Štáby velitelů LM se tak na rozdíl od dřívější praxe včlenily jako regulérní oddělení do stranického aparátu. V čele štábu stál vždy náčelník štábu, který zastupoval velitele LM ve vztahu k milicionářům a systemizací stranického aparátu se řadil jako vedoucí oddělení LM. Velitele jednotek od čtí výše jmenoval okresní výbor KSČ na návrh okresního velitele LM, velitele družstev jmenoval přímo okresní velitel LM. Povinnost velitelů všech stupňů spočívala v informování stranických orgánů a v kontrole práce milicionářů. Velitelé LM měli povinnost v době cvičení a nasazení nosit označení své velitelské funkce, které rozlišovalo velitele jednotek od velitelů územních (okresů, krajů, Slovenska, ČSR). Všichni milicionáři měli být vedeni snahou, vybudovat LM jako „*ideologicky jednolitou armádu strany*“, v duchu učení Marxe, Engelse, Lenina a Stalina, schopnou splnit jakýkoliv rozkaz uložený KSČ.³²⁷

Vysvětlující průvodní text k „Řádu LM“ a směrnícím měl za úkol poučit a seznámit i řadové milicionáře s novou strukturou této „stranické armády“, s právy a povinnostmi příslušníků.

---

³²⁷ Tamtéž.

IV. 6. Zhodnocení působení LM za rok 1953 a pokračování v roce 1954

Poprvé od počátku existence Lidových milic zpracovali pracovníci oddělení LM k 1. dubnu 1954 souhrnnou informační zprávu o činnosti a budování jednotek LM v předcházejícím roce. Z této zprávy lze extrahovat řadu zajímavých informací. Kromě vyčlenění vedení milic z MNB a zařazení jako oddělení LM do aparátu ÚV KSČ se dalším významným počinem roku 1953 stalo schválení „Řádu LM“. Nadále ale přetrvávala řada nedostatků, které pramenily z dřívější izolace velitelství milic od KSČ.

Co se týkalo členské základny a personální oblasti, maximálního početního stavu plánovaného v roce 1949 na 150.000 členů se dosáhlo v prosinci 1950, přičemž průměrný věk členů činil v té době 41 let. Nábor prováděný tehdy bez spolupráce se stranickými orgány způsobil, že někteří z příslušníků se v průběhu doby ukázali z komunistického pohledu jako nevhodní pro členství v LM. Pozdější úbytek členů zapříčinila podmínka předúnorové registrace v KSČ. Od okamžiku dosažení maximálního plánovaného stavu tak docházelo jenom k poklesu: 1. 12. 1950 – 150.174 členů, 31. 12. 1951 – 145.105 milicionářů, k 31. 12. 1952 – 128.848 příslušníků LM a k 31. 12. 1953 – 106.662 členů milicí.³²⁸ Úbytek početních stavů v roce 1953 způsobil zrušení jednotek osadních LM v 17ti krajích, 145 okresech a v 1.665 obcích, což představovalo celkem 17.359 členů. Do veřejných a stranických funkcí odešlo asi 1.430 osob, do Závodních stráží zhruba 680 osob, do bezpečnostních sborů asi 1.200 osob a přirozený úbytek činil zhruba 1.500 členů. Zrušení OLM znamenalo i oslabení „bojové hodnoty“ milic, neboť patřily zpravidla k nejlepším milicionářským jednotkám v jednotlivých krajích. Z jihlavského kraje tímto způsobem ubylo 50 % milicionářů, z českobudějovického 45 %, z karlovarského 30 %, podobně i z plzeňského 27,5 %. Rozhodnutím politického sekretariátu z počátku srpna 1953 se plánované početní stavy snížily na 136.000 milicionářů.³²⁹ Tento stav se však jevil nedosažitelně, neboť faktický činil zhruba 106,5 tisíce, složených nejen ze členů, ale i z pouhých kandidátů KSČ. V roce 1953 disponovaly milice 464 placenými funkcionáři včetně 18 řidičů a 24 administrativních pracovníků. Z tohoto počtu působilo na oddělení LM při ÚV KSČ 14+1 pomocná síla, na oddělení LM při ÚV KSS 5+2 osoby, na krajích 108+35 osob, na okresech 292 funkcionářů a 7 placených velitelů závodů. Probíhající systemizace se zaměřila na snižování tohoto stavu.

Nesplněným úkolem zůstalo obsazení funkce krajských zbrojířů, neboť systemizace již s touto funkcí nepočítala. Nedostatky se projevovaly při výběru placených, především okresních funkcionářů, což ve svém důsledku znamenalo pokles úrovně komunistické ideologie vštěpované milicionářům. V roce 1953 došlo k personální změně na 98 placených systemizovaných místech LM. Dlouhodobého školení v politických školách se zúčastnilo 5 % funkcionářů. Kázeň v jednotkách se jevila údajně jako dobrá, ojedinělé negativní případy se nekompromisně řešily. Soudy řešily třináct případů porušení zákona ze strany milicionářů. Jednalo se například o vraždu, 4 případy postřelení osoby z neopatrnosti, defraudaci větší částky peněz při měnové reformě, žhářství, rozkrádání majetku atd. Oproti tomu se 43 milicionářům, jak již bylo zmíněno, udělilo vyznamenání, ovšem za činy staré několik let. V roce 1953 došlo k 57 případům zranění na cvičeních (z toho 8 těžkých) zejména při hodů granátem, z toho 1 zranění skončilo smrtí a 1 ztrátou oka. Koncem března 1954 stále probíhaly přísahy milicionářů a výměny členských průkazů.

Co se týkalo bojové přípravy milicionářů, která tvořila hlavní náplň činnosti, výcvik se v roce 1953 zaměřil na trénink jednotlivce, družstva a čety. Oproti předchozím letům znamenal rok 1953 krok kupředu v tom, že slabá odborná vyspělost velitelů jednotek se zvýšila díky

³²⁸ Např. v Praze koncem roku 1953 působilo 30.000 milicionářů místo plánovaných 37.000. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 59, a. j. 271, Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1953, 1. 4. 1954.

³²⁹ Plánovaný počet milicionářů v roce 1953 obsahuje příloha č. 6.

dvoutýdenním až jednoměsíčním kurzům ve vojenském učilišti pod řízením vojenských odborníků. Čtvrtletně probíhala vždy třídní instruktážně metodická zaměstnání velitelů LM spolu s prověrkou přípravy k výcviku. Pro malý počet pracovníků oddělení LM se systematická kontrola prováděla a pomoc jednotkám poskytovala jen namátkově. Za účelem zvýšení bojeschopnosti se ve vojenských střediscích konaly výcvikové kurzy pro krajské instruktory. Tito odborníci pak ve svých krajích organizovali hromadné kurzy pro cca 1.200 okresních instruktorů od každého druhu zbraně (pyrotechnici, obsluha radiostanic, linkové spojení, odstřelovači, tankoborníci), kteří následně vyškolili specialisty jednotek. Výcvikový program sestavený poprvé ve spolupráci s armádou pomohl zvýšit účast na cvičeních, která představovala celkem 63 % oproti 55 % v roce 1952. Plán hodin výcviku se zvýšil ze 60 hodin v roce 1952 na 108 cvičebních hodin ročně a splněn byl z necelých 52 %. Tento stále neuspokojivý stav způsoboval dvou až tříměsíční provoz na závodech, nepřítomnost milicionářů v podnicích, nemoci apod. Celkově se odcvičilo 5,8 mil. hodin. V úrovni střelby se zaznamenal kvalitativní posun, který pozvedla i střelecká soutěž o nejlepší družstvo i jednotlivce.

Politická příprava členů LM měla podporovat všechny akce a bojový výcvik milicionářů. Nejrozšířenější formou stále byla propagandistická činnost jako pozůstatek organizačního přičlenění k MNB. Jako velký nedostatek funkcionářů LM v placených funkcích se jevila nízká ideologická vyspělost, o čemž svědčila statistika absolventů stranických politických škol. Na základě pokynu vedení přistoupily jednotky k budování sítě komunistických agitátorů v družstvech, kteří ale neměli potřebné instrukce pro další práci. Výklad ke schválenému „Řádu LM“ se zaslal každé četě LM. Organizační sekretariát, jak je uvedeno výše, informoval dopisem ze 6. listopadu 1953 výbory závodních organizací KSČ o novém „Řádu LM“ a o odpovědnosti za činnost milic v okruhu jejich působnosti. Podle zpráv krajských funkcionářů LM ovšem řada ZO neprojednala dopis dostatečně a v důsledku toho tyto základní organizace nevěnovaly pozornost doplňování početního stavu LM a nepovažovaly péči o jednotky za součást svých povinností. Za účelem výchovy „nenávisť k třídnímu nepříteli“ dohodlo oddělení LM s generální prokuraturou účast milicionářů, hlavně velitelů a politických vedoucích nižších jednotek, na soudních procesech s „protistátními skupinami“. V souvislosti se schválením odznaku „Vzorný střelec LM“ zadalo oddělení LM podniku Kovová bižuterie v Jablonci nad Nisou zakázku na výrobu 5.000 těchto odznaků a ze státních zásob se uvolnily 2 q potřebných kovů na výrobu. Oddělení LM vyhlásilo mezi milicionáři soutěž o sběr barevných kovů, aby se na odznaky nečerpalo ze státních zásob. Členové LM celkem sesbírali 346 q různých barevných kovů, včetně 2,5 q bronzu.

Z rekapitulace o použití jednotek vyplývá, že jejich nasazení v roce 1953 proběhlo zejména na těchto bezpečnostních akcích: 5. výročí Února (21. - 26. 2.), úmrtí K. Gottwalda (14. - 19. března), velikonoční svátky (4. - 7. dubna), oslavy 1. a 9. května (30. 4. - 11. 5.), měnová reforma (30. 5. - 10. 6.), Den znárodnění (27. 10. - 2. 11.) a vánoční svátky (24. 12. - 3. 1.). Na zajištění všech těchto opatření, jednak provedením ostrahy závodů a jednak aktivizací jednotek rychlých oddílů LM, se opakovaně podílelo v součtu 644.788 milicionářů, kteří na střežení závodů v mimopracovní době věnovali skoro 13,5 mil. hodin. Do dalších celkem 6ti akcí v krajích vyhlášených ve spolupráci s orgány VB se zapojilo celkem 10,5 tisíce členů rychlých oddílů LM. Nejvýznamnějším bezpečnostním opatřením se stalo nasazení v období měnové reformy. Na splnění úkolů se podíleli až na výjimky všichni příslušníci LM. Důležitou roli hrály jednotky RO LM soustředěné v krajských městech ve stálé pohotovosti. Nedostatky spočívaly v nevhodné barvě výstroje (modráky a černý gumový plášť), která představovala i v noci zdaleka viditelný terč. Při měnové reformě si „velmi dobře“ počínaly RO LM pražského kraje nasazené do Plzně k potlačení tamních nepokojů a demonstrací. Jako naprosto nevhodné se po taktické stránce ukázalo využití neozbrojených ostravských milicionářů k „agitátorské práci“, kteří patrně u našťvaných horníků a hutních dělníků nenašli se

svým výkladem nutnosti měnové reformy pražádné pochopení. Zkušenosti nabyté při měnové reformě potvrdily účel použití RO LM jako expedičních jednotek. Při měnové reformě strážilo závody 77.600 členů LM a v rychlých oddílech se soustředilo 9.835 milicionářů. Ve výměnných střediscích působilo spolu s orgány StB a VB 26.772 členů milic. V případě ojedinělých případů odmítnutí nástupu k pohotovosti došlo k vyloučení člena z LM a stranickému řízení. Při slavnostních přehlídkách se nedostatky projevíly ve výběru velitelských kádrů, velitelé jednotlivých úseků pořadatelské služby se řádně neseznámili s instrukcemi a vnášeli do celé organizace chaos. Pro rychlé soustředění jednotek v mimopracovní době existovaly poplachové plány zaměřené na spojení jednotlivých velitelství, buzení jednotek ze sekretariátů OV KSČ a zvláštní poplachové plány pro jednotky RO. Nejdůležitějším článkem poplachové struktury se stal vybudovaný systém budičů a spojek na závody a stálé pohotovostní služby.

Součástí zhodnocení uplynulého roku 1953 v jednotkách Lidových milic se stalo i materiální a finanční hospodaření. Původní plán na rok 1953 počítal s doplněním výzbroje o lehký kulomet, pancéřovku, ruční granát a zvýšení počtu samopalů. Ve výstroji se kalkulovalo s vybavením všech milicionářů oděvem a obuví, případně ochranným oblekem a botami proti nepohodě. Tento plán se podařilo vcelku splnit na 100 % kromě samopalů (75 %) a lehkých kulometů (pouze na 20 %). Závažnou otázkou představovalo uskladnění výzbroje a výstroje na závodech, jak to naznačila kontrola důstojníků MNO v srpnu 1953. Problém byl také ve výstroji, která se hodila do letního období, ale v zimě naprosto nevyhovovala, z čehož pramenilo i značné procento nemocných členů. LM disponovaly následujícím vozovým parkem: nákladní auta (27 včetně 1 sanitky), osobní auta (70 ks) a motocykly (200 nových, 454 vyřazených od ozbrojených složek). Kromě nákladních aut a nových motocyklů se všechna ostatní vozidla převzatá od MNB nacházela v neuspokojivém stavu, který se navíc stále zhoršoval. Rovněž nevyhovující evidenci materiálu mělo vyřešit školení odpovědných referentů v roce 1954. Vzhledem ke zjištěným závadám v oblasti finančního hospodaření došlo k vydání směrnice upravující tuto otázku.

Závěrem hodnocení se konstatovalo, že LM by mohly podstatným způsobem přispět ostatním existujícím ozbrojeným složkám při „*rozdrčení každého pokusu třídního nepřítelů a narušení státní nezávislosti*“. Organizační sekretariát se usnesl, že projedná neplnění stavu počtu milicionářů s příslušnými kraji, upozorní na nedostatky ve zbrojnicích a skladištích a prodiskutuje návrh na odstranění příčin fluktuace placených kádrů LM.³³⁰

Z výše popsané situace v roce 1953 a vytyčených úkolů vyvstává pro komunistické vedení jako největší problém neradostná bilance podstavu na úrovni zhruba 78 % milicionářů (106.000 osob). A to i přesto, že došlo ke snížení plánovaného počtu ze 150.000 v roce 1952 na 136.000 o rok později. Tyto okolnosti představovaly patrně nejvýraznější slabinu, neboť s tímto počtem se nemohly realizovat veškeré plánované bojové úkoly Lidových milic. Ústředí si tento fakt uvědomovalo a od roku 1955 se plánované stavy milicionářů v Československu pohybovaly až do konce existence LM v roce 1989 v realistické rovině těsně nad hranicí 80.000 členů.

Další podstatný problém omezující kvalitní řídicí činnost štábů spočíval v nedostatečném počtu placených funkcionářských míst na všech stupních štábů. Při plánovaném počtu 136.000 milicionářů nemohlo několik desítek až stovek funkcionářů tento počet důsledně školit, řídit a kontrolovat. ÚV KSČ ale trvalo na dalším snížení počtu placených pracovníků s cílem snížit náklady na jejich platy. Zároveň přišlo s provizorním řešením, které se ujalo a v následujících letech se z něj stal standard. Oddělení LM totiž zapojilo do práce placených štábů neplacené dobrovolné odborníky z jednotek.

³³⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 59, a. j. 271, Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1953, 1. 4. 1954.

Počátkem ledna 1954 předložilo oddělení LM při ÚV zprávu o stavu v podřízených odděleních milic na krajských výborech KSČ. Ještě v prosinci 1953 proběhl průzkum systemizace oddělení LM KV se snahou snížit počet placených funkcionářů krajských velitelství. Prováděná akce měla zásadní nedostatek ve skutečnosti, že v některých krajích probíhala formálně se snahou snížit počet pracovníků za každou cenu. Zbylým funkcionářům se pak úkoly rozdělily mechanicky, např. v Pardubickém kraji došlo ke sloučení funkce náčelníka a kádrového referenta, nebo funkce výcvikáře a referenta pro věci materiální. Díky tomu tak ani nezačalo plnění úkolů vyplývajících ze závěrů kontroly výzbroje důstojníky MNO, na jejímž základě se měl vybrat jednak odborník pro pěchotní zbraně, resp. školitel zbrojířů LM a jednak se měla zorganizovat instruktáž o evidenci materiálu. Protože pracovní náplň jednotlivých referátů LM se výrazně lišila a fyzicky nešlo zvládnout spojení funkcí dvou či více referátů jednou osobou, varovalo oddělení LM před mechanickým slučováním funkcí. Současně navrholo, aby placenou funkci pracovníka nouzově vykonával schopný pracovník v čestné, tedy neplacené funkci, jak to již fungovalo u okresních štábů. Tehdejší situace ve většině krajských oddělení LM se jevila jako chaotická vzhledem k nejistotě pracovníků, která se týkala jejich pracovního zařazení i příští organizaci práce. Tento problém tedy vyžadoval řešení, stejně jako další, již jmenované sporné záležitosti, jako např. neuspokojivý průběh náboru na doplnění milicionářů, nedostatečná péče o výzbroj a její uložení, lhostejný postoj k finančnímu hospodaření milic. Vzhledem k pouze čtyřem placeným systemizovaným místům na krajích doporučovalo oddělení LM obsadit funkce vedoucího oddělení, výcvikového referenta, materiálního referenta a zbrojíře. Na funkce operačního referenta, politického vedoucího a referenta pro kádrovou práci se měli vybrat schopní milicionáři, kteří by se tak stali neplacenými členy štábu.³³¹

Počátkem roku 1954 pokračovala jednání o nových úpravách směrnic, jako např. o součinnosti mezi ozbrojenými bezpečnostními složkami při potlačování demonstrací³³² nebo o kádrovém pořádku LM.³³³ Tradičním způsobem proběhlo zajištění 6. výročí Února po bezpečnostní linii na závodech i u RO LM v rámci pohotovostí milicionářů.³³⁴ Návrh na květnová bezpečnostní opatření předložil Kotva ke schválení již koncem března 1954. Schválený návrh koncipoval tak, aby se ostraha podniků snížila na minimum a hlavní síly milicionářů se použily k přímé posile bezpečnostních orgánů. Tentokrát se návrh vztahoval kromě tradičních svátků z počátku května i na období voleb do národních výborů, které se konaly 16. května 1954. Průběh voleb se musel po bezpečnostní stránce zajistit mnohem lépe než tradiční svátky, zejména v nasazení rychlých oddílů. Všichni straničtí funkcionáři, kteří

---

³³¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 53, a. j. 256, Zpráva o stavu v odděleních Lidových milic na krajských výborech KSČ a návrh na odstranění nedostatků, 6. 1. 1954. Pracovní náplň jednotlivých odborů oddělení LM KV obsahuje příloha č. 4.

³³² Po projednání návrhu podrobných směrnic o použití složek MV, LM a ČSLA v mimořádných událostech se kolegium MV usneslo, že návrh se nepředloží politickému sekretariátu ÚV a na základě připomínek se upraví a následně provede instruktáž krajských náčelníků. Za mimořádné události, při kterých by došlo k součinnosti všech jednotek, se považovalo např. masové demonstrace obyvatel na vesnicích a ve městech. LM měly být v takovém případě použity zejména na ochranu vlastních závodů, dále na likvidaci případných shluknutí a protistátních demonstrací, kterých by se zúčastnili „svedení“ dělníci, a konečně i na větších akcích, které by směřovali k likvidaci „teroristů a diverzantů“. ABS, fond A2/1, i. j. 148, Zápis ze 4. schůze kolegia MV dne 21. 1. 1954, Návrh směrnic o použití složek ministerstva vnitra, Lidových milic a útvarů čs. armády v případě mimořádných událostí, 21. 1. 1954.

³³³ V polovině února předložilo oddělení LM, resp. Alois Kotva, ke schválení návrh kádrového pořádku Lidových milic, který však organizační sekretariát ÚV KSČ nepřijal a vrátil k přepracování. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 57, a. j. 262, Návrh kádrového pořádku Lidových milic, 18. 2. 1954.

³³⁴ Pohotovost proběhla od večera 24. 2. do rána 26. 2. 1954. 30 % procent všech členů LM mělo domácí pohotovost. Kromě toho v Praze, Plzni, Brně a Ostravě se soustředila vždy 1 četa rychlých oddílů LM. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 56, a. j. 261, Bezpečnostní opatření LM k 6. výročí únorového vítězství, 10. 5. 1954.

dostali přiděleny během kampaně politické úkoly, mohli být po dobu nezbytně nutnou zproštěni svých povinností v milicích.³³⁵

K podstatné změně, respektive značnému zpřísnění dosud benevolentních podmínek, došlo v případě držení soukromých zbraní milicionářů. Rozkaz ministra vnitra z 10. února 1954 upravoval jednorázový výkup soukromých zbraní milicionářů v roce 1954, který vyplýval ze skutečnosti, že členové LM již nemohli mít své soukromé zbraně zapsány v nových průkazech členů LM a potřebovali tak vlastní zbrojní průkaz. Vzhledem k novým, složitějším podmínkám přidělení zbrojního průkazu, které spočívaly zejména v prokázání potřeby zbraně, se předpokládalo, že řadě členů LM zanikne nárok na držení vlastní zbraně. Zbraně, které dosud milicionáři nosili na základě služebního průkazu LM, proto museli předat okresnímu náčelníkovi milicí, který je dále postoupil okresnímu oddělení MV. Oddělení zařídilo odhad a odkup zbraní, získanou částku pak deponovalo okresnímu náčelníkovi LM.³³⁶

Milicionáři mimo službu tak už zbraně vlastnit nemohli, pokud jejich držení dostatečně nezdůvodnili. Tento akt vyplýval i z celkové zklidněné situace oproti konci 40. let, kdy kvůli komunistickému teroru došlo k potlačení téměř všech antikomunistických politických skupin, které výjimečně disponovaly zbraněmi. Členům LM tak odpadl argument k jejich vyzbrojení palnými zbraněmi i mimo vlastní službu, přestože skupina bratrů Mašínů utekla do zahraničí až v říjnu 1953.

V minulosti často kritizovaný primitivní způsob politicko agitační práce politických vedoucích se konečně dočkal z pohledu ÚV KSČ potřebných změn. V druhé polovině března 1954 došlo ke schválení příslušných směrnic upravujících tuto oblast v jednotkách LM. Ve zdůvodnění návrhu se uvádělo, že pouhý vojenský výcvik a mechanické provádění bezpečnostních akcí by vedlo k bezduchému drilu a samoúčelnosti. Proto se považovalo za nutné, aby se každý účel odborného úkonu předem politicky, resp. ve smyslu komunistické ideologie, zdůvodnil a každá bezpečnostní akce se náležitě objasnila v souvislosti s mezinárodní a vnitřní situací. Vedle ideologické výchovy, kterou procházel každý člen KSČ v rámci stranického školení, se jako nejvhodnější forma pro splnění těchto úkolů ukázala politicko agitační práce, která se prováděla podobně jako v armádě. Politická příprava jednotek LM se prováděla těmito formami politicko agitační práce:

a) politická informace – musela seznamovat milicionáře s nejdůležitějšími politickými událostmi prostřednictvím vlastního pokřiveného výkladu KSČ a se stranickými usneseními, prováděl ji politický vedoucí nebo agitátor družstva.

b) beseda – zaměřovala se na aktuální úkoly KSČ (příprava voleb, soc. soutěžení apod.), mohla být uspořádána např. v přestávce mezi výcvikovou hodinou a její úkol spočíval v krátkosti vysvětlit problém a dát podnět k diskusi milicionářům.

c) práce s aktivem³³⁷ „vzorných“ milicionářů – který mohli velitelé vytvořit z nejagilnějších funkcionářů, tito aktivisté po seznámení s úkolem pomáhali vést jednotku k „úspěšnému splnění“ úkolů.

d) názorná agitace – z mnoha jejích forem se mohly při soustředění jednotek LM v pohotovostních místnostech a na střelnicích použít bojové letáky, plakáty apod., zaměřené k určitému bojovému úkolu.

³³⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 59, a. j. 270, Návrh na květnová bezpečnostní opatření LM, 24. 3. 1954.

³³⁶ ABS, fond A6/3, i. j. 510, TRMV č. 26/1954, Výkup soukromých zbraní příslušníků LM v r. 1954, 10. 2. 1954.

³³⁷ Termín „aktiv“ měl širší význam podle kontextu. Ve stranické hantýrce mohl znamenat jakýsi neformální, vyšší stupeň členství v organizaci (KSČ, LM apod.), vyjadřoval skutečnost, že takto označení členové příslušné organizace byli aktivnější než ostatní a přenášeli úkoly od řídicích složek mezi řadové členy. Okruh těchto aktivistů pomáhal svému vedení realizovat příslušnou politiku, resp. úkoly.

e) velitelské hodnocení – muselo se stát nezbytnou součástí politickovýchovné práce každé akce, velitel jednotky prováděl hodnocení z odborného a z politickovýchovného hlediska.

Prostřednictvím těchto forem komunistické výchovné propagandy se mělo dosáhnout „správného“ pochopení ukládaných úkolů jednotkám LM. Předpokladem pro tuto práci se stala metodická instruktáž krajských a okresních politických vedoucích prováděná na jejich srazech a v každém výcvikovém kurzu.³³⁸

Politicko agitační práce prováděná komunistickými propagandisty a agitátory měla za cíl podporovat výcvikové a bojové nasazení příslušníků v jejich službě za zájmy KSČ. Představa ústředí byla taková, že morálně podpořený a komunistickými idejemi správně nabuzený milicionář splní zadané rozkazy vnitřně přesvědčený o jejich správnosti s mnohem větší chutí a odhodlaností.

---

³³⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 59, a. j. 269, Směrnice pro politicko agitační práci v jednotkách LM, 17. 3. 1954.

IV. 7. Stav milicí v roce 1954 a snaha o úspory

Rok 1954 představoval poslední rok I. pětiletky, kterou československé centrálně plánované hospodářství splnilo jen s vypětím všech sil. Definitivně skončilo období (z valné části iluzorního) spontánního budovatelského nadšení dělníků prezentované oficiální propagandou. Současně se po smrti Stalina a Gottwalda zmírnila masová represe vůči obyvatelstvu. Důvody vyplývaly zejména ze dvou faktů. Většina odpůrců komunistického režimu už byla internována ve vězeňských táborech, případně popravena či v emigraci, druhý důvod spočíval ve skutečnosti, že část osnovatelů represí z řad Státní bezpečnosti a vedení KSČ se sama stala obětí čistek.

Základ pro budování Lidových milicí spočíval v ideologické úrovni příslušníků a štábů. Na prvním místě se vyžadovala „*věrnost zásadám marxismu-leninismu, důvěra v politiku Komunistické strany Československa a socialistického státu, uvědomělá nenávisť k imperialismu a všem nepřátelům socialismu.*“ Za tehdejší vrcholné hodnoty milicionáře, z dnešního pohledu značně pochybné až absurdní, se považovalo „*socialistické vlastenectví, projevující se především v činorodé práci, a proletářský internacionalismus, zejména bratrství se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy, s armádami států Varšavské smlouvy a se sesterskými miličními organizacemi.*“³³⁹

Podobně jako v armádě a SNB, platila i pro „vojáky KSČ“ povinnost respektovat princip velitelské pravomoci. Koncem dubna 1954 předložilo oddělení LM zprávu o aktuální politické situaci a stavu kázně v jednotkách milic. Relace zahrnovala nesplněné otázky náborů nových členů a v souvislosti s tím i skládání přísahy, otázky přeregistrace osobních zbraní milicionářů, početní stav na krajských odděleních LM ve spojitosti s personální restrikcí v systemizaci a početní stavy přidělených zbraní a střeliva.

Ze zprávy vyplývá, že plánované početní stavy milicionářů v celkové výši 136.000 osob se nenaplnily z důvodu formálně prováděného náboru. Základní organizace namísto, aby kandidáty členství v LM přesvědčovaly, ukládaly jim to jako stranickou povinnost. Návrhy ZO na členství se vyřizovaly zdlouhavě a nepružně a zdržovalo se tím zařazení nových členů do milic. Početní stav členů LM k 28. 2. 1954 se opětovně oproti konci roku 1953 snížil na 105.994 osob. Nejhorší situace panovala v Ostravském kraji, kde chybělo zhruba 4.000 milicionářů, tzn. 1/3 z plánovaného stavu.

Přísahy, které měly proběhnout do konce roku 1953, se zpozdily, neboť z technických důvodů se výklady k „Řádu LM“ a směrnícím dostaly k jednotkám až v prosinci. Akce přísah, k dubnu 1954 splněná na 90 %, se považovala za jistý druh prověrky, která prezentovala, že drtivá část milicionářů tímto skutkem prokázala „oddanost socialismu“. Nízké procento členů LM ale s provedením přísahy váhalo a využívalo nesložení přísahy k „vysmeknutí se“ z povinností vůči LM. Případy vysloveného otevřeného odmítnutí složení přísahy z politických důvodů v rámci jednotlivých krajů představovaly vždy jen několik jednotlivců, celkově se jednalo o 296 osob (0,3 % všech členů LM). Oddělení LM řešilo alarmující situaci v SONP Kladno, kde v březnu 1954 odmítlo složení přísahy téměř 50 % členů LM. Z prošetření celé záležitosti vyplynulo, že celkového stavu 895 tamních příslušníků se dosáhlo „papírovým“ nábořem již v roce 1950. Z toho téměř polovina členů byla od samého počátku pasivních. Neúčastnili se cvičení a mnohdy ani neplnili základní povinnosti člena KSČ. Ostatních asi 500 příslušníků zajišťovalo všechny běžné úkoly a funkcionářům tento stav vyhovoval. Papírový stav 900 milicionářů se udržoval v nezmenšené míře zřejmě proto, aby se nadřízené orgány

³³⁹ Sova, F.: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 66-67.

domnívaly, že situace na závodě je v pořádku. Tento stav fakticky vyhovoval i „papírovým“ členům LM, kteří ve svých ZO KSC odmítali stranické funkce s poukazem na své zaneprázdnění v milicích. Teprve povinnost složení přísahy odhalilo tuto pro oddělení LM nemilou skutečnost. Odmítnutí složení přísahy v SONP Kladno se vysvětlovalo nikoliv vzpourou či „obratem politického smýšlení“, ale vyvrcholením několikaleté pasivity formálně registrovaných členů milic. Vedle toho existovalo v celém kraji Ústí nad Labem celkem asi 10 % „papírových“ milicionářů, kteří odmítali složit přísahu z důvodu, že by tímto aktem museli začít vykazovat aktivitu. Největší hromadné odmítnutí v tomto kraji se událo u jednotky LM v ČSD Louny, kde složení slibu odřeklo 11 členů z 98. Plánovalo se s nimi zahájení disciplinárního řízení. Podobný případ se udál i v jednotce LM ČSD Liberec, kde přísahu vysloveně odmítlo dokonce všech 12 členů milic.³⁴⁰

Z přehledu o početních stavech milicionářů a stavu složených přísah vypracovaného o tři měsíce později vyplývá, že došlo k zastavení poklesu početních stavů a dokonce k mírnému vzestupu. K 1. 5. 1954 činil stav členů LM 105.529 a o měsíc později již 108.303, ale z tohoto počtu dosud 18.706 milicionářů nesložilo přísahu. Sekretariát ÚV KSC uložil I. oddělení ÚV zabývat se otázkou velkého množství dosud nevykonaných přísah a odstranit tento pro stranu i jednotky neuspokojivý stav.³⁴¹

Úroveň kázně v LM se koncem dubna 1954 hodnotila jako normální s tím, že drtivá většina členů obhajovala „linii strany“. Určitý neklid do řad milicionářů přinesla až přeregistrace osobních zbraní prováděná SNB. Od roku 1948 mohli členové LM vlastnit libovolný počet pistolí evidovaných pouze ve starém průkazu, který tak současně sloužil jako zbrojní průkaz milicionáře. Po dohodě s ministerstvem vnitra se stanovilo, že členové LM, kterým vystavil okresní velitel LM (tedy okresní tajemník KSC) doporučení, mohli vlastnit jen jednu osobní pistoli evidovanou na zbrojní pas v centrálním registru zbraní. Zbylí milicionáři měli odevzdat pistole ráže 6,35 nebo 7,65 podniku Mototechna, který je odkoupil. Ostatní zbraně se bez náhrady měly předat armádě. Celá akce by snad proběhla bez problémů, kdyby příslušníci VB (zejména v kraji Praha a Liberec) neodmítali vydávat zbrojní pasy milicionářům, kteří splňovali uvedené podmínky obsažené i v tajném rozkaze ministra vnitra č. 26/1954. Milicionáře tato situace rozhořčila vzhledem k tomu, že v předchozích letech jim jejich nadřízení doporučovali obstarání si vlastních zbraní, kterými v případě poplachu měli disponovat již cestou do závodu. Tyto zbraně si příslušníci milic obstarali na vlastní náklady, což jen umocňovalo jejich nesouhlas s novým nařízením.

Nedostatky a potíže panující v odděleních LM na krajích vyplývaly ze specifické situace. Do roku 1951 se výcvik milic v podstatě omezoval na pořadovou přípravu, střelbu a strážní službu. Velitelé jednotek se na srazech informativním způsobem seznamovali se svými úkoly. Plán bojové přípravy a školení velitelů se rozšířilo až v letech 1952 a 1953, přičemž milice úzce spolupracovaly s armádou. Materiální vybavení milicionářů mezitím narostlo na 60 různých položek v celkové hodnotě 181 mil. Kčs v nové měně. Placený aparát nemohl zvládat tuto práci ve stejném početním stavu, jaký panoval při omezené činnosti LM v minulosti. Funkcionáři si nestíhali vybírat řádné dovolené a s tím souvisela i jejich častá fluktuace. Situaci mohlo částečně uklidnit alespoň schválení nových 19 zbrojířů, jeden do štábu každého kraje. Namísto toho však v prosinci 1953 proběhla restrikce v početních stavech placených funkcionářů v krajích. Oddělení LM při ÚV KSC se domnívalo, že tato kritická situace se může částečně stabilizovat zařazením neplacených milicionářů z podnikových jednotek na uvolněné pozice v odděleních LM na KV KSC.

³⁴⁰ NA, Archiv ÚV KSC, fond 02/3, sv. 61, a. j. 276, Zpráva o současné politické situaci a stavu kázně v jednotkách Lidových milic, 26. 4. 1954.

³⁴¹ Např. v Praze složilo z téměř 30.000 milicionářů přísahu pouze asi 20.900 osob. NA, Archiv ÚV KSC, fond 02/4, sv. 49, a. j. 10, Přehled o početních stavech LM a stavu složených přísah v jednotkách LM, 30. 7. 1954.

Střežení zbrojnic na závodech zpravidla neprobíhalo trvale, Závodní stráž je kontrolovala v pravidelných intervalech ve dne i v noci. Některé velké závody zřídily u zbrojnic poplašná zařízení a oddělení LM se snažilo o jejich další rozšíření. Početní stav výzbroje byl zhruba následující: pušky – 87.000 ks, samopaly – 30.500 ks, lehké kulometry – 2.000 ks, odstřelovací pušky – 50 ks, pistole – 21.500 ks a pancéřovky – 400 ks. Na každého příslušníka připadala jedna puška, samopal nebo kulomet, velitel měl pistoli, stejně jako motospojka, rychlé oddíly disponovaly jedním kulometem na družstvo (celkem 1.500 ks), zbylých 500 ks měly přiděleny velké závody. Pancéřovky zůstávaly v okresních nebo krajských skladech (umístěných v budově krajské správy VB) a jejich přidělení mělo proběhnout až po proškolení tankoborníků. Počet pušek se stále snižoval, jejich konečný stav měl činit 75.000 ks. Na závodech se skladovalo střelivo v počtu 200 ks na samopal, 120 ks na pušku, 25 ks na pistoli a 800 ks na kulomet. Ostré ruční granáty ani jiné výbušniny se ve skladech LM nenacházely. Závěrem jednání organizační sekretariát mj. schválil, aby na každém oddělení LM při KV KSČ působil placený zbrojíř, což vycházelo vstříc steskům oddělení LM na nízký systemizovaný stav pracovníků. Sekretariát se dále usnesl, aby se proti bývalým milicionářům, kteří odmítli složit přísahu, neprováděla protiopatření, pokud vyloženě neměli protistranické názory.³⁴² Sekretariát tak ustoupil od náznaků potrestat milicionáře, kteří odmítli složit přísahu, protože tak by se z dosud dobrovolnické organizace staly v očích obyvatel ČSR jednotky, do nichž se nabízený vstup nedá odeprít. Je však nepochybné, že samotné odmítnutí přísahy a tedy vystoupení z milic znamenalo pro komunistu kádrový škraloup, který zpravidla bránil jeho dalšímu pracovnímu nebo stranickému postupu.

Kooperace příslušníků Lidových milic s orgány ministerstva vnitra samozřejmě probíhala po celou dobu jejich společné existence. V polovině června 1954 vstoupily v platnost prostřednictvím tajného rozkazu ministra vnitra Rudolfa Baráka směrnice o spolupráci příslušníků MV, VB, PS a VS s LM, které platily až do roku 1981. Milicionáři v rámci jednotek nebo i samostatně mohli kooperovat s těmito bezpečnostními orgány MV v akcích proti „nepřátelským agentům a třídním nepřítelům“, pozemním a paradesantním jednotkám, které pronikly na území státu, dále v případě zvýšeného bezpečnostního opatření při zajištění důležitých objektů, v boji proti rozkrádání národního majetku a konečně při živelných pohromách. S Pohraniční a Vnitřní stráží spolupracovaly LM při střežení hranic v případě zvýšených bezpečnostních opatření, při odhalování „nepřátelských osob“ v hraničním pásmu, při obraně objektů proti pozemním a leteckým útokům a v rámci pomoci jednotkám Vnitřní stráže při střežení podniků. Práva a povinnosti měli milicionáři při zásahu stejné jako příslušníci těchto ozbrojených sborů, při samostatném plnění úkolů měli členové LM práva a povinnosti stejná jako vojenské jednotky. V případě spáchání trestných činů při akcích však nepodléhali pravomoci vojenských soudů.³⁴³

Tajný Barákův rozkaz tak dostatečně upravoval mantinely spolupráce jednotlivých ozbrojených složek. V případě sporných momentů šlo problémy díky této nové normě osvětlit a vyřešit. V praxi ale patrně k žádným zřejmým či neřešitelným sporům nedocházelo, což vyplývá z dlouhé doby platnosti této ministerské úpravy.

Jeden z důležitých úkolů milicionářů spočíval nejenom v ochraně závodů a budov, ve kterých sami milicionáři sídlili a pracovali, ale v případě mimořádných událostí i ve střežení objektů zvláštního významu, jaké představovaly důležité energetické zdroje, dopravní uzly apod.

³⁴² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/3, sv. 61, a. j. 276, Zpráva o současné politické situaci a stavu kázně v jednotkách Lidových milic, 26. 4. 1954.

³⁴³ ABS, fond A6/3, i. j. 611, TRMV č. 127/1954, Spolupráce příslušníků ministerstva vnitra, veřejné bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní stráže s Lidovými milicemi, 16. 6. 1954.

Už v roce 1952 vznikly seznamy objektů rozdělených podle důležitosti do tří stupňů. Odbor Lidových milic proto v roce 1954 připravil aktuální seznam objektů ke střežení v případě mimořádných opatření. Dosavadní systém spočíval v hlídání všech závodů bez ohledu na jejich důležitost. Nové směrnice měly upřednostňovat strážení objektů podle tří úrovní významu. Dne 24. srpna 1954 organizační sekretariát ÚV schválil hrubou podobu těchto směrnic na vypracování seznamu důležitých objektů pro střežení LM. Do první skupiny měl okresní štáb LM vybrat nejdůležitější objekty jako OV KSČ, okresní soudy, přehrady, elektrárny, vysílací stanice, plynárny, pošty. Do druhé, méně důležité skupiny, se řadily centrální pekárny, jatky, STS, ČSSS apod., konečně ve třetí skupině se nacházely zbylé objekty. Celá realizace směrnic měla být hotova do 20. 10. 1954.³⁴⁴

Počátkem listopadu 1954 však organizační sekretariát změnil své srpnové rozhodnutí o soupisu a střežení důležitých objektů v tom smyslu, že se k realizaci přistoupí až po reorganizaci jednotek LM a po snížení jejich početních stavů. Důvod ke změně původního usnesení spočíval v pokynech zadaných odborem LM,³⁴⁵ který měl pro politické byro ÚV KSČ vypracovat návrh na podstatné snížení početních stavů milicionářů. Redukce měla proběhnout jednak na základě přísného kádrového výběru milicionářů a jednak na základě revize politických a organizačních podmínek pro jednotky LM na jednotlivých závodech, což mělo značně pozměnit rozložení sil LM v okresech a v obcích. V té době byli milicionáři údajně plně zapojeni do volební kampaně a zaměstnání probíhající inventurou majetku LM.³⁴⁶

Z tohoto náznaku snižování početních stavů vyplývá, že se na činnost a provoz LM vynakládalo více finančních prostředků, než strana považovala za účelné. Původně nemalá přednost Lidových milicí se odvíjela od relativně nízkých nákladů oproti ostatním ozbrojeným složkám. Tuto výhodu ale LM začaly ztrácet se zvyšujícím se početním stavem, což si samozřejmě vyžadovalo vyšší náklady, a současně se snižující se hrozbou válečného konfliktu.

V milicích pracoval poměrně nízký počet placeného aparátu, různé funkce vykonávali převážně dobrovolní aktivisté. Jako zařízení nutná pro činnost Lidových milicí sloužily prakticky jen zbojnice poskytnuté závodem, často využívané i jako učebny, místa srazů milicionářů apod. LM neměly žádná další zvláštní výcviková zařízení a ubytovací prostory. K výcviku, např. ke střelbám, využívaly jednotky Lidových milicí zařízení armády a jiných ozbrojených složek. Samotná milicionářská cvičení probíhala v podstatě až po skončení zaměstnání, převážně o víkendech. I tak se ale zdály vynaložené náklady na poměrně velké množství členů neúměrné a ÚV KSČ se rozhodl vsadit spíše na kvalitu než kvantitu. Jednoduše řečeno, jevílo se účelnější zajistit lepší výzbroj pro jednoho milicionáře než financovat výstroj pro dva špatně vyzbrojené.

V souvislosti se snahou ušetřit na výdajích spojených s Lidovými milicemi došlo v září 1954 k revokaci některých starších usnesení. Organizační sekretariát původně schválil na své schůzi 19. ledna 1954 programy škol a výcviku jednotek LM. Školení se mělo zúčastnit

³⁴⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 50, a. j. 12, Návrh směrnic na vypracování seznamu důležitých objektů pro střežení LM, 16. 8. 1954.

³⁴⁵ V rámci reorganizace aparátu ÚV KSČ mezitím došlo ke změně oddělení LM na odbor LM v rámci oddělení státní administrativy ÚV KSČ. Přezdívalo se mu "13. oddělení" a mělo na starosti bezpečnostní síly. Jeho úkolem bylo uplatňovat a hlavně posilovat vedoucí úlohu KSČ v silových resortech. Do jeho kompetence spadaly stranické organizace na ministerstvu národní obrany, na federálním a národních ministerstvech vnitra. Vzhledem k tomu, že v těchto státních institucích byli téměř všichni zaměstnanci členy KSČ, mělo jejich řízení zvláštní charakter. Pracovníci oddělení působili ve prospěch politiky strany v hlavních výborech KSČ na ministerstvech vnitra, v politické správě Pohraniční stráže, v politickém oddělení CO, VB a ve stranických organizacích prokuratury, justice a Svazarmu. Do oddělení byly zařazeny i Lidové milice. Oddělení také vytvářelo podmínky k prohlubování „internacionálních vztahů a spolupráce spřátelených“ armád a bezpečnostních orgánů „bratrských“ komunistických států.

³⁴⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 57, a. j. 28, Odložení termínu stanoveného pro zavedení nového způsobu ostrahy důležitých objektů jednotkami Lidových milic, 1. 11. 1954.

v měsíčních kurzech asi 1.200 velitelů rot a praporů. Vzhledem k neúměrným nákladům vyčísleným na téměř 2 mil. Kčs a navíc s ohledem na zameškaných v součtu 4.800 týdnů na pracovištích revokoval sekretariát ÚV KSČ své rozhodnutí a zrušil školení. Odvolání školení sice zdůvodňoval novou koncepcí výcviku, ale hlavní důvod byl v nedostatku financí. Rovněž z finančních příčin došlo ke zrušení závěrečného celostátního kola střelecké soutěže milicionářů, protože předpokládané náklady by dosáhly výše 200.000 Kčs.³⁴⁷ Projednání plánu materiálně technického zabezpečení LM na rok 1955 předložené I. oddělením ÚV KSČ bylo politbyrem ve druhé polovině srpna 1954 také odloženo.³⁴⁸ Z důvodu uspořené dalších nákladů se v lednu 1955 rozhodlo o zrušení stálé spojovací noční služby milicionářů na sekretariátech OV KSČ, neboť tříleté zkušenosti z poplachových cvičení ukázaly, že se tato služba stala přínosem pouze v okresech s vysokým stavem LM. Náklady na noční spojovací službu se tak snížily z 590.000 Kčs na pouhých 90.000 Kčs.³⁴⁹ Mezi další snahy o úspory patřilo bezpochyby i zrušení nerentabilního výcvikového střediska LM v Ořechově v Gottwaldovském kraji.³⁵⁰

---

³⁴⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 50, a. j. 12, Návrh na revokaci usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze dne 19. 1. 1954 o pořádání velitelských škol LM a střeleckých závodů LM, 10. 9. 1954.

³⁴⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 11, a. j. 15, Plán materiálně technického zabezpečení Lidové milice na rok 1955, 17. 8. 1954.

³⁴⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 63, a. j. 44, Zrušení spojovacích služeb LM na sekretariátech OV KSČ, 24. 1. 1955.

³⁵⁰ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Výcvikové středisko LM Ořechov - zrušení, 31. 1. 1955.

IV. 8. Zhodnocení působení milic v roce 1954

Výsledky roku 1954 na úseku Lidových milicích projednal sekretariát ÚV KSČ na základě předložené zprávy na své schůzi až v červnu 1955.³⁵¹ Zpráva se dělila na 4 hlavní celky: 1) členská základna, osobní a personální záležitosti, výcvik; 2) organizační záležitosti; 3) přehled akcí; 4) materiální a finanční hospodaření LM.

1) K počátku roku 1954 většina milicionářů působila převážně na výrobních závodech, případně v ČSSS, STS, méně již na úřadech a to v podstatě jen pražských. Dřívější tendence úbytku členstva pokračovaly jednak v důsledku odčerpávání členů do jiných funkcí, jednak díky přirozenému poklesu a konečně i díky fluktuaci pracovníků v podnicích. Celkem tak ubylo 14.052 členů.³⁵² Jelikož v tomto období se již upustilo od získávání členů za každou cenu, přírůstek ve výši 12.608 osob nevyrovnal plně pokles a došlo k úbytku 1.444 příslušníků, až na celkový stav ke konci roku 1954 ve výši 105.218 milicionářů v Československu. Koncem roku 1953 a v první polovině 1954 se konaly přísahy, které odhalily určité procento v podstatě jen formálně registrovaných milicionářů.³⁵³ V období 1949 až 1953 se vyčerpaly veškeré možnosti k získání maximálního počtu členů LM, s ohledem na celkový počet osob a průběh přísah se ukázalo, že nejhodnější počet aktivních milicionářů se pohyboval kolem 70-75 tisíc osob. Později, v průběhu roku 1955, došlo v souladu se zněním „Řádu LM“ k vyškrtnutí milicionářů, kteří nesložili přísahu.

Disciplína se v jednotkách LM jevila jako dobrá. Někteří milicionáři dosahovali ve všech oblastech „vynikajících“ výsledků, jak o tom svědčil počet celkem 1.627 udělených odznaků „Vzorný střelec LM“ oproti 792 uděleným o rok dříve.³⁵⁴ Případy nekázně řešily stranické orgány nebo přímo sami milicionáři v jednotkách. Členové LM spáchali „pouze“ 5 trestných činů oproti 13 v předchozím roce. Jednalo se ublížení na těle při zaviněné autonehodě (peněžitá pokuta), rozkrádání národního majetku (6 měsíců podmíněně), ublížení na těle neopatrným zacházením se zbraní (úhrada bolestného) a 2 případy ublížení na těle z nedbalosti (6 a 8 měsíců podmíněně). Úrazovost členů LM oproti předchozímu roku sice poklesla, ale smrtelná zranění se zvýšila z 1 případu na 4 v roce 1954.³⁵⁵ V roce 1954 vstoupila v platnost úprava o zaopatření milicionářů invalidním důchodem. Odpovídající náhrada se vyplatila za některé vybrané případy z dřívějších let, jakož i pozůstalým po 4 smrtelně zraněných členech v roce 1954.

Bojová příprava podle zásad uznávaných armádou tvořila převážnou náplň jednotek milic. Program výcviku vytvořilo bývalé oddělení LM při ÚV KSČ. V roce 1954 se prováděl výcvik jednotek po dobu 8 měsíců, v ostatních měsících se činnost milicionářů agitačně zaměřila k volbám do Národního shromáždění a cvičení proto neprobíhala.³⁵⁶ V předvolební podzimní kampani, která v době faktické vlády jedné strany představovala naprostou komedii sehranou pro obyvatelstvo, se angažovali členové LM jako agitátoři, vedoucí středisek nebo vedoucí agitačních skupin. Jejich cílem bylo dostat k volebním urnám co nejvíce osob, aby se

³⁵¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 76, a. j. 67, Zpráva o činnosti Lidových milicí za rok 1954, 31. 5. 1955. Tuto zprávu, která měla být vypracována již v únoru 1955, předložilo oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ až koncem května z důvodu vrácení zprávy k přepracování, resp. jiných naléhavějších úkolů.

³⁵² Pro vysoký věk, nemoci, úmrtí a pasivitu ubylo celkem 11.631 milicionářů. Další se přemístili do jiných veřejných či stranických funkcí, nebo přešli k jiným ozbrojeným složkám.

³⁵³ Ke konci roku 1954 složilo přísahu cca 95.000 z celkového počtu zhruba 105.000 milicionářů.

³⁵⁴ Nejvíce odznaků (257) získali milicionáři v kraji Praha, nejméně v kraji Plzeň (2) a Brno (8).

³⁵⁵ Zranění vyžadující zdravotní léčbu poklesla ze 42 případů na 27, naopak lehká zranění bez přerušeni zaměstnání se zvýšila ze 14 případů na 16.

³⁵⁶ Celkem se odevíčilo cca 3,6 mil. hodin a plán výcvikových hodin se splnil na pouhých 42 %. Každý aktivní člen LM odevíčil průměrně 7 hod měsíčně.

účast blížila 100 %. Například v kraji Ústí nad Labem se z počtu 5.900 členů zúčastnily agitační kampaně téměř 2 tisíce milicionářů. Zastavení výcviku v září 1954 z důvodu voleb působilo na některé jednotky milic údajně „depresivně“, neboť jim to funkcionáři dostatečně politicky nevysvětlili. „Politicko agitační práce“ při bojovém výcviku družstev a čet stanovená směrnicemi v první polovině roku 1954 se ještě nestačila dostatečně uchytit. Nejdůležitější součástí bojové přípravy představoval nácvik střelby, který začal v dubnu, ale zpozdil se až do října, čímž se upustilo od cvičení v hodů ostrých granátů z důvodu zvýšeného nebezpečí úrazu na kluzkém povrchu, v mlze apod. Statistika úspěšnosti střelby oproti roku 1953 se v roce 1954 zlepšila většinou o několik procentních bodů, kromě pistole, u které se naopak snížila. Počet vyznamenaných vzorných střelců LM se zvýšil ze 792 na 1.627 osob.

Za účelem zvýšení kvalifikace velitelů LM po technické stránce se konala celkem tři dvoutýdenní internátní školení okresních náčelníků za účasti celkem 249 milicionářů a dále podobná školení celkem 219 velitelů rychlých oddílů. Školení proběhla ve vlastním středisku v Ořechově (již zrušeném) v Gottwaldovském kraji a ve středisku SNB v Topolčiankách v Nitrianském kraji za vedení velitelů LM a instruktorů armády. Vyškolení okresních náčelníků se stalo nutným předpokladem pro zrušení dosavadních instrukčně metodických shromáždění všech velitelů jednotek, konaných vždy čtvrtletně k programu bojové přípravy, což se odrazilo ve finančních úsporách za rok 1955. V září 1954 proběhl ve spolupráci s armádou třítydenní kurz zbrojířů všech 19ti krajských štábů. Namátkové kontroly výcviku jednotek v několika krajích provedené členy odboru LM při ÚV KSČ ukázaly, že milicionáři zaostávali v technickém výcviku. Ve specializovaných kurzech pyrotechniků, spojařů, odstřelovačů aj. se ve vojenských střediscích vyškolilo celkem 257 frekventantů, kteří mohli v krajích instruovat další milicionáře. Pyrotechnici měli kromě toho oprávnění zneškodňovat ostrou nevybuchlou munici a současně působili ve funkcích okresních zbrojířů. Nedostatky zdůrazněné vedením milic v rámci využívání armádních kurzů spočívaly v přílišném stáří frekventantů, ve vyslání malého počtu účastníků z krajů a v nedostatečné předběžné přípravě.

2) Z hlediska organizačního se jednotky LM v roce 1954 skládaly, jak již bylo výše uvedeno, z celkem 8.816 družstev, 2.834 čet, 899 rot a 290 praporů. K vytváření pluků se přikročilo pouze v několika málo okresech. Zkušenosti ukázaly, že pluk se pro účely LM nestal vhodnou jednotkou z důvodů problematického výcviku a velení.³⁵⁷ Proto se tento prvek v aktualizovaném „Řádu LM“ z roku 1955 již nevyskytoval. Okresní štáby se v průběhu roku 1954 přebudovaly na méně početná, ale za to aktivnější tělesa. Funkci zbrojířů obsadili frekventanti pyrotechnických kurzů. Podobně i v krajských štábech došlo ke snížení počtu členů, zejména placených funkcionářů, kteří se starali o materiál a výcvik. Operační a kádrové úkoly převzali na krajských štábech čestní, tedy neplacení pracovníci. Výběr pracovníků odborů LM při OV a KV KSČ se oproti minulým letům údajně zlepšil, přesto se nepodařilo odstranit fluktuaci ve funkcích. Naopak počet změn oproti roku 1953 stoupl z 98 na 120. Dlouhodobého politického školení pracovníků v ústředních, krajských a oblastních politických školách se zúčastnilo celkem 34 politických pracovníků z různých krajů, tedy 8,2 % z celkového stavu, což bylo o 3,2 % více než v roce 1953.³⁵⁸ Během roku 1954 došlo ke snížení celorepublikového početního stavu pracovníků aparátu Lidových milic ze 464 na 438 osob, z čehož bylo 22 administrativních pracovníků a 17 řidičů. Ke konci roku 1954 působilo na ÚV KSČ na odboru LM 10 funkcionářů a 2 pomocní pracovníci, na ÚV KSS 5+2, na krajských štábech 83+35 a na OV KSČ celkem 301 funkcionářů. Snížení počtu pracovníků v aparátu LM v roce 1954 šlo na vrub zejména zrušení funkce politických vedoucích na krajských výborech strany a na ÚV KSČ. Naopak zavedením funkce zbrojíře, bez navýšení početních stavů, došlo ke splnění usnesení politbyra z 19. listopadu 1953. Autoři zprávy

³⁵⁷ Pluk se vytvořil v okresech Praha 9, Praha 16, VŽKG Vítkovice a Svit Gottwaldov.

³⁵⁸ Ze 34 školených funkcionářů jich 11 pocházelo z ÚV KSČ, 1 z ÚV KSS a 22 z různých KV KSČ.

sebekriticky přiznali, že úroveň vlastní práce štábů zdaleka neodpovídala významu štábu jako orgánu velitele LM. Všem pracovníkům štábů při ÚV KSČ, ÚV KSS i KV KSČ údajně chybělo hlubší politické (rozuměj marxistické) a vojenské vzdělání.

V první polovině roku 1954 probíhalo každé pondělí školení odborů seznamující s přidělenou vojenskou technikou, ale ve druhé polovině roku se kvůli reorganizaci odborů od tohoto školení upustilo. Odbornost okresních štábů se značně posílila dvoutýdenním velitelským školením téměř 85 % okresních náčelníků. V okresech a krajích probíhal poměrně intenzivní kontakt štábů s nižšími složkami, na rozdíl od styku s ÚV KSČ. Tam probíhal na úrovni instruktorů zodpovědných za jednotlivé kraje, ale pouze z úzce odborného hlediska a nikoliv komplexně. Například výcvikový instruktor se zajímal pouze o výcvik na krajích, materiální instruktor pouze z hlediska hospodářského zabezpečení a zbytek se opomíjel. Za nejlepší štáb jako celek hodnotil odbor LM při oddělení ÚV KSČ krajský štáb v Gottwaldově, kde byli všichni tamní příslušníci všestranně odborně i „ideologicky vyspělí“, takže mohli zastávat jakoukoliv funkci ve štábu. Tento štáb se zároveň dobře obeznámil se situací v milicích na okresech a navíc byl pravidelně kontrolován ze strany vedoucího krajského tajemníka Širůčka.

3) Co se týkalo bezpečnostních opatření a akcí, ty zpravidla probíhaly ve dnech kolem komunistických svátků a výročí za účelem zabezpečení závodů a objektů před čistě teoreticky hrozícím napadením. Z jejich přehledu v roce 1954 vyplynulo, že se uskutečnilo celkem 6 celostátních pohotovostí: únorová, květnová, pohotovost při X. sjezdu KSČ (červen), k výročí znárodnění (resp. vzniku ČSR 28. 10.), při volbách do Národního shromáždění a pohotovost v době vánoční a novoroční. Kromě toho některé jednotky milic pomáhaly obyvatelstvu při povodních, např. v Československém a Karlovarském kraji nebo v Bratislavě a ve slovenských okresech Trenčín, Piešťany, Trnava. V červenci 1954 se uskutečnila 38 členná brigáda v zakázaném pásmu okresu Český Krumlov za účelem dokončení blíže nespecifikovaného úkolu na hranicích. Práce stanovená lesní správou na jeden měsíc se ukončila za 15 dnů.

Už v roce 1953 se ukázalo, že dosavadní praxe střežení závodů nepostačovala. Milicionáři hlídali pouze podniky, ve kterých působily jednotky LM, čímž docházelo k paradoxním situacím. Například při vyhlášené pohotovosti střežili milicionáři továrnu na výrobu hraček a současně zůstala bez dohledu vodárna v Praze v Podolí, a to jenom z toho důvodu, že v ní neexistovala jednotka milic. V roce 1954 se přistoupilo k takové praxi, že se vyhlásila pohotovost pouze prvního stupně, kdy se na všech velitelstvích a na závodech držela služba u telefonu. Tento způsob nezatěžoval pracovníky na závodech, nevyžadoval mimořádné finanční náklady a současně v případě náhlé potřeby umožnil rychlé svolání jednotek. Kromě toho byl pro bezprostřední potřebu KV LM připraven malý oddíl RO v síle jedné až dvou čet, v Praze 1 až 2 rot, pro nepředvídanou potřebu. Po snížení početních stavů a reorganizaci jednotek měl sekretariát ÚV projednat příslušný návrh změn a doplňků pro střežení objektů.

4) V oblasti materiálního a finančního zabezpečení jednotek Lidových milic na rok 1954 se nejevil téměř žádný problém, plán byl splněn na 100 % téměř u všech položek. Pouze ruční granáty jednotky milic nezískaly a nedošlo k dodání radiostanic z důvodu změny ve výrobě. Uskladnění materiálu se podstatně zlepšilo, všechny krajské výbory KSČ vybudovaly vhodné sklady pro zásoby výstroje a rovněž krajské sklady výzbroje na krajských správách MV byly dobře zabezpečeny. Vzhledem k nedostatkům skladovacích prostor u městské správy MV Praha probíhalo jednání mezi odborem LM s MV o možnosti jiného uskladnění.

První řádná kompletní inventura veškerého materiálu za celou existenci LM ukázala, že až na výjimky hospodařili milicionáři s tímto materiálem zodpovědně. Inventura přispěla i ke zlepšení dosavadního systému evidence, který neodpovídal nastaveným měřítkům. Značný

posun v obhospodařování výzbroje a střeliva znamenalo zavedení funkce krajského zbrojíře a jejich vyškolení. Tento prvek se významně projevil ve zlepšené péči a údržbě zbraní a v bezpečnosti jejich uložení. Úkol I. oddělení KV i ÚV KSČ spočíval ve skutečnosti, aby se zbrojíři věnovali přímé kontrole zbraní a nebyli zatěžováni administrativními úkoly.

Z počtu 27 nákladních vozů (včetně 4 dodávek), 65 osobních automobilů a 756 motocyklů vyžadovala většina vozového parku časté opravy. Technický stav se jevil poměrně neuspokojivě až na nákladní automobily a 250 nových motorek. Odbor LM při ÚV KSČ předal koncem roku 1954 všechna dosud používaná vozidla hospodářské správě ÚV KSČ.

V oblasti pohonných hmot se kromě plánu předpokládané spotřeby v roce 1954 počítalo i s jejich úhradou ve formě předplatních bloků pro vozidla podniků, zapůjčených k přepravě jednotek. Během roku došlo k velké disproporcii mezi plánovanou a skutečnou spotřebou. Jednak kvůli tomu, že národní podniky požadovaly finanční úhradu včetně amortizace vozu a jednak, že ve druhé polovině roku došlo v důsledku připravované reorganizace LM k zastavení výcviku jednotek, velitelských škol a k ukončení pravidelných kontrol. Obě příčiny způsobily nespoteřebování zhruba dvou třetin plánovaného množství pohonných hmot, takže armádou dodané předplatní bloky se vrátily MNO nebo hospodářským správám KV KSČ k zajištění podzimní volební kampaně.

Odpověď na otázku spolupráce s ostatními ozbrojenými složkami nebyla zcela jednoznačná. Co se týkalo kooperace s armádou, hodnotila se jako prospěšná a bezproblémová, neboť armáda poskytovala milicím všestrannou pomoc. Spolupráce se složkami MV nebyla hodnocena nijak negativně, ale problémy se projevil v období bezpečnostních opatření při volbách do národních výborů a Národního shromáždění. Tehdy někteří pracovníci MV údajně kladli „nereálné“ požadavky na početní stavy milicionářů a na jejich podřízenost vůči příslušníkům SNB, což se údajně na místě vyjasnilo a uvedlo na správnou míru. Nedostatky v součinnosti s ostatními ozbrojenými složkami a CO měly vyřešit směrnice LM v případě ohrožení republiky.

Závěrem se konstatovalo, že za klady z pohledu LM v roce 1954 lze považovat zesílenou aktivitu „zdravého jádra“ milicionářů v bojové přípravě, zlepšení odborných schopností funkcionářů, zvláště okresních náčelníků a velitelů rychlých oddílů a konečně i zkvalitnění materiálového vybavení jednotek. Naopak za vážný nedostatek se považovala pasivita značného počtu milicionářů.³⁵⁹

Uvedené informace celkem objektivně postihují stav jednotek v roce 1954. Je patrné, že proběhla určitá konsolidace spojená s ujasněním pozic milicionářů, jejich seznámení s řádem a směrnicemi, jakož i složení přísah. Zároveň odpadli ti příslušníci, kteří odmítli složit přísahu a dosud se jejich veškerá aktivita v milicích rovnala nule. Tento úkaz vyplýval z původně hromadného náboru milicionářů za účelem honby za splněním stanovených počtů, které počátkem 50. let ÚV na nereálných 150.000 osob. Přestože byl tento stav papírově dosažen, projevila se nereálnost tohoto čísla. Jako nezbytná se projevila nutnost snížení stavů za účelem zvýšení kvality jednotek. Problém stále představoval nízký počet pracovníků na jednotlivých štábech milic. Význam měly kontroly hospodaření, výzbroje a provedení celkové inventury majetku od počátku existence milic. Rok 1954 se dal považovat za pokračování konsolidace jednotek započaté o rok dříve.

---

³⁵⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 76, a. j. 67, Zpráva o činnosti Lidových milicí za rok 1954, 31. 5. 1955.

IV. 9. Rekapitulace existence LM a pokračování v nastoleném trendu

Počátkem roku 1955 měly Lidové milice za sebou téměř 7 let existence, když sekretariát ÚV projednával zásadní zprávu o jejich aktuálním stavu, budoucím vývoji a o dalších úkolech.³⁶⁰

Zpráva rekapituluje historii milicí od února 1948, kdy LM působily zejména v Pražském kraji, kde jejich početní stav dosáhl až 11.000 osob. V průběhu roku 1948 se jednotky svolávaly jen za účelem plnění bezpečnostních úkolů, přičemž je řídily stranické orgány. Početní stav milicionářů se měl podle směrnic rapidně zvýšit až na 150.000 s odkazem na události kolem všesokolského sletu a pohřbu Edvarda Beneše. To způsobilo, že se jednotky rozšířily i do nejmenších závodů a vesnic, ale současně vznikla organizační roztržitost na malé a značně vzdálené, a proto i hůře ovladatelné a kontrolované, jednotky LM. Stanovený počet 150.000 milicionářů se podařilo splnit v lednu 1951. Krátce poté ale nastal nejdříve pozvolný, později stále se zrychlující pokles členstva. Tisíce milicionářů totiž odcházeli jednak do ostatních ozbrojených složek a jednak do funkcí ve státním a stranickém aparátu.

Projevovala se silná snaha odtrhnout milice od vlivu KSČ a podřídit je výhradně bezpečnostnímu rezortu, což usnadňovala neexistence směrnic vydaných KSČ. Pod záminkou lepšího zvládnutí úkolů byl z rozhodnutí náměstka MNB Karla Švába a Josefa Pavla zřízen ústřední štáb při ministerstvu vnitra, resp. MNB, a krajské a okresní štáby u územních stranických orgánů. Štáby LM se nezodpovídaly stranickým orgánům, neboť pracovníci aparátu LM byli v podstatě příslušníky SNB – resp. zaměstnanci MV (MNB) – a veškerá jejich činnost byla z těchto míst i řízena. Díky tomu např. krajstí a okresní velitelé LM nesměli svého času informovat vedoucí tajemníky stranických orgánů o početních stavech, výzbroji a poplachových plánech LM. Milicionáři patřili zpravidla ke starším ročníkům a značné procento z nich tvořili nevojáci. Tuto nevýhodu mělo odstranit zavedení jednoduché bojové přípravy zaměřené na používání zbraní. Značné nedostatky se objevovaly v politické přípravě, která probíhala formou přednášek vypracovaných na MV a prostřednictvím politických vedoucích se přenášela až na závody. V roce 1952 došlo ze strany ÚV KSČ k zásadní proměně tohoto stavu. Výsledkem bylo vyčlenění LM z MNB a jeho začlenění pod aparát strany. Vydaný „Řád“ a „Směrnice“ poskytly milicím pevný organizační základ. Ustanovením vedoucích tajemníků OV a KV KSČ jako velitelů LM se dosáhlo toho, že milice vedla bezprostředně KSČ. Stupňovala se snaha o zkvalitnění bojové a politické připravenosti za součinnosti s armádou, cvičební doba se zvýšila na 10 hodin měsíčně. Zvětšila se palebná síla jednotek zavedením lehkých kulometů, pancéřovek a ztrojnásobením počtu samopalů. Pro zvýšení kvalifikace velitelů se pořádaly kurzy, stejně jako pro výcvik specialistů. Dokončila se organizace LM na závodech a došlo ke zrušení Osadních milicí.

K počátku roku 1955 se LM dělily na 290 praporů, 899 rot, 2.834 čet a 8.816 družstev. Původně mělo být do konce roku 1953 dosaženo počtu 136.000 členů. Skutečný stav k počátku prosince 1954 činil zhruba 105.000 osob, z toho jen 90.000 milicionářů složilo přísahu (85 %).³⁶¹ Zbytek tak neučinil zejména z důvodů vysokého věku, nemoci, přílišné zaměstnanosti, ale také z lhostejnosti k povinnostem milicionáře. Vzhledem ke znění „Řádu LM“ bylo třeba

³⁶⁰ Zpráva projednaná sekretariátem ÚV dne 18. ledna 1955 byla následně předložena i politbyru ÚV KSČ. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 61, a. j. 41, Zpráva o vývoji, současném stavu a dalších úkolech Lidových milicí, 10. 1. 1955. V prakticky totožném znění pro zapracování připomínek zprávu projednalo i politické byro ÚV KSČ: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 31, a. j. 40, Zpráva o vývoji, současném stavu a dalších úkolech Lidových milicí, 18. 1. 1955.

³⁶¹ Opačný problém mělo ministerstvo vnitra se členy Závodních stráží, kterých byl vzhledem k jejich úkolům strážení podniků (případně odsouzených na civilních pracovištích) permanentní přebytek a v mnoha případech se jejich práce nelišila od práce vrátného. ABS, fond A2/1, i. j. 286, Zpráva o situaci v závodních strážích, 18. 9. 1958.

takové osoby z řad milic vyškrtnout. Část milicionářů i po složení přísahy neměla o práci v LM zájem, protože mnozí byli ke členství doslova přinuceni. Další nedostatky se projevovaly v nepochopení poslání a úkolů milic ze strany některých funkcionářů KSČ, kteří jednotky využívali k hospodářským pracím. Např. v Lovosicích vyhlásil tamní vedoucí tajemník v říjnu 1954 poplach III. stupně a poslal shromážděné milicionáře na brigádu sklízet brambory.

Věčný problém představoval nedostatečný výběr kvalitních funkcionářů LM do vedení štábů i jednotek. Projevovalo se to nekvalitní prací a následnou fluktuací. Skladování zbraní na některých závodech rovněž nevyhovovalo. Desetihodinový výcvik za měsíc způsoboval přetíženost členů LM. Naopak materiální stav jednotek se považoval za naprosto dostačující. I přes poměrně vysokou úroveň bojové připravenosti Sboru národní bezpečnosti a armády se existence milic i nadále považovala za žádoucí. Díky kvalitnímu velitelskému obsazení dvou státních ozbrojených složek mohl klesnout početní stav LM za předpokladu zvýšení jejich kvality. Jako nejvhodnější početní stav milicionářů se v době míru jevil 70.000 až 75.000 osob, což v podstatě odpovídalo tehdejšímu stavu aktivně činných příslušníků.³⁶² V době „ohrožení republiky“ se počítalo se zvýšením počtu milicionářů.³⁶³ V místech s vysokým zastoupením komunistů se měly vytvářet početnější jednotky, které by případně zasahovaly v jiných oblastech. Doporučovalo se vytvářet jednotky dvojího typu, jednak masovější k ochraně objektů, a jednak méně početné, mobilnější a údernější, k případnému plnění úkolů v jiných okresech a krajích (rychlé oddíly). Hlavní vlastnost RO LM spočívala ve schopnosti rychlého soustředění v každé době, spěšný přesun na delší vzdálenost a schopnost manévru a úderu. Při výběru kandidátů na milicionáře se neměli do jednotek začleňovat „soudruzi“, kteří zastávali důležité funkce ve stranických, veřejných nebo hospodářských orgánech, a kteří by tak nemohli svoji funkci v LM důsledně vykonávat.³⁶⁴

Výše provedená rekapitulace tak v podstatě potvrzovala zahájenou stabilizaci jednotek a štábů, přestože se ještě vyskytovala řada problémů k řešení. Zbraně a výstroj začala milicím dodávat od roku 1953 komunisty totálně ovládnutá Československá lidová armáda, jednalo se o pušky, pistole, samopaly, lehké, těžké a časem i protiletadlové kulometry, pancéřovky, osobní a nákladní automobily atd. Případnou společnou akci LM a armády řídil vždy velitel vojenské jednotky, který milicionářům vydával rozkazy prostřednictvím milicionářských velitelů. Do poloviny 50. let se členové LM, často v úzké součinnosti s příslušníky SNB a armády, podíleli na celkem 67 zásazích, kdy přímo nebo nepřímo plnily represivní poslání. Jednalo se o posilování střežení západní hranice, nasazení proti demonstrantům po vyhlášení měnové reformy v roce 1953, ostrahu důležitých objektů a komunikačních uzlů, likvidaci tzv. „protistátních ilegálních skupin“, např. „Světлана“, „Clay – Eva“ atd.³⁶⁵

³⁶² V rychlých oddílech mělo být 6.900 členů LM z celkového stavu 58.000 milicionářů v českých zemích. Na Slovensku dalších 1.600 příslušníků RO z tamních 13.800 milicionářů. Celkový počet tak byl plánován na 71.800 členů LM.

³⁶³ Ministr národní obrany projevil své připomínky až po projednání návrhu. Týkaly se zejména zvýšení počtu milicionářů v době ohrožení republiky, s čímž MNO nesouhlasil. MNO kontroval tím, že povoláním členů LM do armády se naopak jejich počty dočasně sníží a musí být doplněny staršími členy KSČ. ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis MNO adresovaný A. Novotnému ze dne 24. 1. 1955.

³⁶⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 31, a. j. 40, Zpráva o vývoji, současném stavu a dalších úkolech Lidových milicí, 18. 1. 1955. Jako reakci na tuto reorganizaci včetně snížení počtu členů, ze strany vedoucích milicionářů v krajích a okresech, lze prostudovat diskuzi vedenou na poradě v královéhradeckém kraji koncem února 1955: ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zápis z porady okresních velitelů a náčelníků LM a instruktorů KV KSČ, konané dne 21. 2. 1955 ve 13,00 hod na KV KSČ v Hradci Králové, 21. 2. 1955.

³⁶⁵ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 64.

S novou situací v jednotkách milic, respektive s redukcí počtu členů, souvisel i návrh finančního rozpočtu a plánu materiálně technického zásobování Lidových milic na rok 1955. V letech 1953 a 1954 zabezpečovalo finanční plán a materiální potřeby milic ministerstvo národní obrany. Na rok 1955 MNO zajišťovalo pouze materiální potřeby milicionářů, finanční rozpočet hradila KSČ ze svých zdrojů. Schválený návrh celkového rozpočtu LM na rok 1955 dosahoval výše 16,8 mil. Kč.³⁶⁶ O něco později předložil vedoucí I. oddělení ÚV KSČ M. Pastyřík na vyžádání ministra národní obrany A. Čepičky návrh na materiálně technické zásobování jednotek LM pro rok 1956, který sekretariát ÚV schválil. Při vypracování plánu se přihlíželo k pokrytí nejnutnějších potřeb LM a jejich výcviku.³⁶⁷

V polovině března 1955 schválil sekretariát ÚV³⁶⁸ v souvislosti s reorganizací stranického aparátu doplnění znění „Řádu LM“ i „Směrnic LM“ o několik prvků. Velitelem LM v celém Československu se mohl stát člen ÚV KSČ, analogicky na Slovensku byl velitelem člen ÚV KSS. Se změnami provedenými v aparátu KSČ došlo i na formální transformaci původního oddělení LM při ÚV KSČ na odbor LM. Štáb velitelů LM u ÚV KSČ se tak stal odborem oddělení ÚV KSČ, štáby krajských velitelů LM se staly součástí oddělení KV KSČ atd. Členy štábu mohli být, kromě náčelníka, pracovníci štábu a instruktoři v čestných (neplacených) funkcích. Ministr vnitra R. Barák dostal za úkol upravit znění nařízení č. 210/1949 Sb. o zevním označení osob povolaných ke službě podle § 15, odst. 3 zákona o národní bezpečnosti, do souladu s „Řádem LM“.³⁶⁹

Vzhledem k tomu, že se v nařízení jednalo o novelizaci pouhých čtyř slov, navrhlo se celé nařízení zrušit a nahradit novým zněním. Návrh se projednal s příslušnými ministerstvy, přičemž se do něj zapracovaly jejich připomínky.³⁷⁰ V obsahu nařízení MV z června 1955 se uvádí, že příslušníci Lidových milic povolání ke službě podle příslušného znění zákona o národní bezpečnosti „*jsou při výkonu služby označeni rudou páskou 10 cm širokou, na které jsou vytištěna černě písmena LM o výšce 60 mm a šířce 15 mm. Na pásce je otisk kulatého razítka příslušného krajského velitele Lidových milic. Páska se nosí na levém záloktí.*“³⁷¹ Původní razítko krajského velitelství národní bezpečnosti tak nahradilo aktuální razítko KV LM.

V souvislosti s další z řady reorganizací na úseku Lidových milic, zrušením oddělení LM a jeho nahrazení odborem LM na krajských výborech KSČ a KSS již nevyhovovala dosud používaná razítka oddělení LM. V květnu 1955 proto sekretariát ÚV KSČ rozhodl zhotovit nová razítka pro 19 krajských štábů LM. Podle platného „Řádu LM“ se velké kulaté razítko krajského štábu milic používalo na ověření červené pásky na rukávech milicionářů, která

---

³⁶⁶ V lednu 1955 plán projednal sekretariát ÚV KSČ. Jednotlivé položky rozpočtu jsou rozepsány a zdůvodněny v příslušném návrhu: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 61, a. j. 41, Návrh finančního rozpočtu a plánu materiálně technického zásobování Lidové milice na rok 1955, 7. 1. 1955.

³⁶⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 70, a. j. 58, Plán materiálně technického zásobování jednotek LM na rok 1956, 1. 4. 1955.

³⁶⁸ Sekretariát ÚV KSČ byl volen ústředním výborem "k řízení běžné práce, hlavně organizování kontroly plnění usnesení a pro výběr kádrů". Měl zpravidla 10 až 15 členů: všichni tajemníci ÚV KSČ a někteří další významní funkcionáři. Vedoucí jednotlivých oddělení ÚV KSČ, někdy v součinnosti s nestranickou organizací (vládou, ČSM apod.) předkládali návrhy usnesení a u důležitých usnesení přednesli zpravidla krátký úvodní příspěvek.

³⁶⁹ ABS, fond A2/1, i. j. 815 (resp. A6/1, i. j. 94), Změny v Řádu LM a některé změny a doplňky ve Směrnicích k činnosti LM, 15. 3. 1955. Aktualizovaného „Řádu LM“ a „Směrnic k činnosti LM“ mělo být podle návrhu vytištěno po 1.000 kusech.

³⁷⁰ ABS, fond A6/1, i. j. 94, Nařízení ministra vnitra o zevním označení příslušníků Lidových milic, 8. 6. 1955.

³⁷¹ Nařízení ministra vnitra ze dne 14. června 1955 o zevním označení příslušníků Lidových milic. NMV č. 28/1955 Sb. vydáno dne 24. 6. 1955. Toto nařízení současně zrušilo předchozí úpravu, tedy nařízení MV č. 210/1949 Sb.

sloužila jako služební označení členů LM. Malé kulaté razítko na štábech LM při OV a KV se používalo k potvrzování průkazů milicionářů.³⁷²

Na rozdíl od dřívější systemizace oddělení LM při ÚV KSČ z počátku října 1953 došlo s ohledem na hlavní náplň činnosti odboru LM při I. oddělení ÚV KSČ (bojová příprava ZLM a RO LM, plán ostré školní střelby a odborných škol) ke změně v počtu pracovníků odboru LM. Návrh vedoucího I. oddělení Pastyřníka na radikální snížení z původních 14+1 pracovníků na 6 politických a 1 administrativní pracovníci sekretariát ÚV přijal.³⁷³

Už od října 1951 platil závazný postup stanovený Jindřichem Kotalem, tehdy ještě ve funkci náměstka MNB, podle kterého museli příslušníci VB a StB hlásit svým nadřízeným případné trestné činy spáchané milicionáři. Tento způsob uplatňovaný v praxi měl za cíl kontrolovat vyšetřování členů LM a umožňoval zasahovat do jednotlivých kauz ze strany štábu LM v ČSR ve prospěch milicionářů.

Tento zvýhodněný postup, zavedený v říjnu 1951 generální prokuraturou, zahrnoval schvalovací povinnost v trestních věcech, kde pachateli byli členové milic při výkonu služby. Od února 1953 pak generální prokuratura na žádost HŠ LM hlásila dokonce všechny trestné činy spáchané milicionáři i mimo službu. Praxe se vyvinula tak, že hlavnímu štábu LM předkládala generální prokuratura celé spisy, týkající se trestné činnosti členů LM. V jednotlivých věcech se pak nemohlo rozhodnout, dokud k tomu nedali pracovníci HŠ LM souhlas. V tomto případě stranický aparát naprosto nezákonně nahrazoval státní orgán a navíc v trestních případech docházelo k nepřiměřeným průtahům. Generální prokuratura tak hodlala tuto oznamovací povinnost od dubna 1955 zrušit a žádala o reakci sekretariát ÚV.³⁷⁴

Tímto způsobem se z milicionářů měli alespoň před zákonem stát opět normální občané, na které se vztahovaly standardní postupy v trestních řízeních. Bohužel z dostupných materiálů není známo stanovisko ÚV KSČ.

Jak se strana uměla postarat o své věrné stoupence ukázal případ příslušníka milic z Chebu Vlastislava Voldřicha. Tento milicionář během bezpečnostních opatření v souvislosti s Prvním májem 1954 zavinil neopatrným zacházením se zbraní těžké ublížení na zdraví blíže neurčenému civilistovi. Lidový soud v Chebu tohoto člena LM odsoudil ke třem měsícům odnětí svobody s jednorocní podmínkou a k úhradě škody poškozenému ve výši 10.000 Kčs. Na doporučení byra KV KSČ Karlovy Vary rozhodl sekretariát ÚV KSČ v dubnu 1955 o vyplacení poloviční částky, tedy 5.000 Kčs, odsouzenému Voldřichovi z fondu „Náhrada škod“. Toto finanční plnění na částečnou úhradu odškodného se zdůvodnilo tím, že stanovenou pokutou došlo k citelnému poškození rodiny milicionáře, trestný čin nebyl úmyslný a stal se při službě v LM. Doporučení k výplatě části odškodnění dodal i OV KSČ v Chebu.³⁷⁵

Nedostatky, které se projevovaly u základních útvarů rychlých oddílů v závodech, se odstraňovaly formou jednotného školení a výcviku. Jedním z takových táborových výcviků se

³⁷² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 74, a. j. 63, Zhotovení razítek pro účely a potřeby štábů Lidových milic na OV, KV KSČ a KSS, 10. 5. 1955. Návrh se týkal všech krajských štábů a dále štábů ve 4 bratislavských obvodech a okresního štábu Mikulov. V návrhu je zmíněno mj. vytváření závodních jednotek LM na okrese Mikulov po zrušení osadních milic v roce 1953.

³⁷³ Složení odboru LM bylo: vedoucí odboru, 1.-3. instruktor výcviku, výbrojní instruktor, instruktor kádrové evidence. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 69, a. j. 54, Systemizace odboru LM ÚV KSČ, 21. 3. 1955.

³⁷⁴ V dopise generálního prokurátora adresovaném v březnu 1955 sekretariátu ÚV KSČ je shrnuta geneze postupu v předkládání zpráv o trestné činnosti milicionářů pracovníkům HŠ LM: Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis GP ve věci postupu předkládání zpráv o trestné činnosti příslušníků LM, 24. 3. 1955.

³⁷⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 70, a. j. 58, Poskytnutí příspěvku na úhradu škody příslušníku Lidových milic s. Vlastislavu Voldřichovi, 5. 4. 1955. Celková částka ve fondu „Náhrada škod“ pro rok 1955 byla ve výši 30.000 Kčs.

stalo školení velitelů v Benešově. V děkovném hodnocení vypracovaném samotnými frekventanty kurzu téměř nelze nalézt žádná negativa. Nedostatek cvičných nábojů do pancéřovek a samopalů a názorných učebních pomůcek představoval v podstatě jedinou vadou na kráse tohoto branného kurzu. Kromě výcviku a školení se mohli frekventanti vyžít jak sportovní činností, tak i kulturně návštěvou kina a zámku Konopiště.³⁷⁶

Podobných velitelských kurzů se každý rok konaly desítky a mezi standard patřilo právě i zaslání děkovného dopisu zpravidla na ÚV KSČ, které obvykle obsahovalo poděkování za umožnění vyškolení milicionářů za účelem zkvalitnění jejich velitelské a instruktorské činnosti.

Snaha o úspory v celé škále výdajů Lidových milicí málem zasáhla i do pořádání jednotlivých krátkodobých velitelských a instruktorských kurzů. K těmto odborným kurzům příslušníků závodních LM se z finančního hlediska vyjadřovala zpráva ze září 1955. V kurzech se frekventantům bezplatně poskytovalo ubytování a stravování jako součást materiálního zabezpečení činnosti jednotek LM. Školení mělo výlučně vojenský ráz a nesloužilo k eventuálnímu zvýšení výdělečných možností milicionářů. Naopak se na tyto milicionáře vzhledem ke zvýšené odbornosti kladly vyšší pracovní nároky, a tak bylo jejich zatížení vyšší než u řadových členů LM. Kurzy se každoročně zajišťovaly z rozpočtových položek na úhradu stravování, ušlé mzdy a jízdného podle „Řádu LM“. Hlasy, aby se po milicionářích požadovala úhrada z jejich osobních prostředků, nebyly vyslyšeny. Kromě výše uvedených důvodů by se to odrazilo i na životní úrovni jejich rodiny.³⁷⁷

---

³⁷⁶ Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Hodnocení II. běhu výcviku velitelů RO LM v době od 24. 7. do 6. 8. 55, 5. 8. 1955.

³⁷⁷ Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Vysvětlení k finančnímu zajištění odborných škol LM, 15. 9. 1955.

IV. 10. Aktualizace „Řádu LM“ a evidence milicionářů

Významnou úlohu v následující etapě života Lidových milic sehráli dva novelizované dokumenty: „Řád Lidových milic“ a „Směrnice k činnosti LM“, které vstoupily v platnost dnem 1. 1. 1956. Přinesly několik změn zásadního charakteru.

Úvodní článek definoval postavení jednotek jako ozbrojené složky KSČ. Řád určoval zařazení Lidových milic do stranické struktury. ÚV KSČ představoval nejvyšší orgán, jemuž příslušelo rozhodování o všech otázkách souvisejících s výstavbou Lidových milic. Jasně se stanovily zásadní úkoly LM, práva a povinnosti jejich příslušníků, způsob organizace, stejně jako otázky vedení i rozhodování o plnění úkolů. Upravil se též rámec spolupráce jednotek s ČSLA a SNB. „Řád LM“ se také zabýval otázkami výchovy a výcviku příslušníků LM, stanovil jejich výzbroj i výstroj. Tyto dva dokumenty přehledně vyjasnily otázky, které dosud dávaly možnost různého výkladu.

Aktualizované znění „Řádu LM“ a „Směrnic k činnosti LM“ vyšlo tiskem v roce 1955.³⁷⁸ Řád nově upravoval organizaci jednotek ve smyslu, že nejvyšší jednotku představoval prapor (již ne pluk) a výjimky v organizaci schvaloval krajský velitel LM. Příslušnou jednotku tvořily vždy jen 4 jednotky nižší, tedy 4 družstva tvořila četou, 4 čety rotu a 4 roty prapor (bod 8. řádu). Ke změnám došlo i v dalších bodech. Velitelem LM na celém území musel být člen ÚV KSČ jako představený všech milicionářů, který již nebyl nijak dále specifikován. Podobně i na území Slovenska vykonával funkci velitele člen ÚV KSS. Krajským velitelem musel být člen byra KV KSČ a analogicky okresní velitel musel působit v byru OV KSČ (bod 14. řádu). Příslušné výbory strany zřizovaly štáby jako výkonné orgány velitelů LM a štáby těchto velitelů (při ÚV KSČ, KV KSČ a KSS) se staly součástí oddělení těchto orgánů. Štáb velitele LM u ÚV KSČ v čele s náčelníkem štábu se stal odborem oddělení ÚV KSČ, analogicky i štáb velitele LM u ÚV KSS byl odborem oddělení u ÚV KSS, štáb krajského velitele LM se stal součástí oddělení KV KSČ a štáb okresního velitele LM (max. šestičlenný) řídil náčelník štábu okresního velitele (bod 17. řádu). Náčelníky štábu velitele LM při ÚV KSČ a ÚV KSS jmenoval sekretariát ÚV KSČ. Náčelníky a členy štábu krajského (okresního) velitele LM jmenoval na návrh krajského (okresního) velitele LM krajský (okresní) výbor KSČ (bod 19. řádu). V případě samostatného plnění úkolů jednotek milic v rámci okresu rozhodoval o jejich nasazení sice stále okresní velitel LM po poradě se svým štábem, ale již ne se souhlasem okresního výboru strany, ale se souhlasem krajského velitele LM a krajského výboru KSČ (bod 20. řádu). Rozhodování o nasazování jednotek LM se doplnilo o hrozbu kázeňského prvku, kdy v případě nesprávného používání v akcích hrozilo stranické řízení proti původcům rozkazu k nasazení (bod 21. řádu). V rámci výcviku a bojové přípravy měli milicionáři podle znění řádu zcela nově využívat prostředky protichemické a protiatomové obrany. Řád dále explicitně požadoval, aby členové rychlých oddílů ovládali základní prvky bojové taktiky – zejména obranu a útok (bod 25. řádu).

V případě „Směrnic k činnosti LM“ došlo k podstatně větším změnám a doplněním než u samotného řádu. Kromě pozměnění některých formulací a přeskupení pasáží se směrnice upravily ve smyslu nově doplněného „Řádu LM“.³⁷⁹ Drobné úpravy se týkaly např. udělování souhlasu k nasazení milic s jednotkami armády a ozbrojenými složkami MV, který již nesměl jako v minulosti vydávat pouze okresní výbor KSČ, na rozdíl od KV či ÚV. Okresní velitel LM musel v případě akce nepřesahující území okresu o souhlas žádat svého nejbližšího nadřízeného krajského velitele milic (bod 7. a 8. směrnic). V souvislosti se zrušením pluků se

³⁷⁸ Směrnice k činnosti Lidových milic, vydal ÚV KSČ, Praha 1955. Řád Lidových milic. Schválen Ústředním výborem KSČ, Praha 1955.

³⁷⁹ Např. původní oddíl I. (Rychlé oddíly LM) byl z původních směrnic podřazen pod III. oddíl, původní oddíl III. (Označení funkcí v LM) byl přeskupen do oddílu IV.

samozřejmě již neupravovalo označení velitelů pluků (bod 17.). V aktualizovaných směrnících přibyl rozsáhlý oddíl VI., který podrobně popisoval rozčlenění, povinnosti a náplň práce funkcionářů jednotek LM.³⁸⁰

Směrnice o evidenci, přísahách a průkazech členů LM sekretariát ÚV projednal a schválil v září 1955. Předchozí platné směrnice k těmto otázkám pocházely z období podzimu 1953, tedy z doby před reorganizací jednotek LM v období 1954 až 1955, a potřebovaly tak zaktualizovat. Potíže způsobovala zejména nepřehlednost dosavadních směrnic, musely se řešit změny vzniklé organizací štábů, nadbytečné administrativní podrobnosti dosud platných směrnic, nepřesné formulace a zastaralá terminologie jako např. krajské velitelství LM místo krajský štáb LM apod. Nevyhovovala ani dosavadní praxe předávání spisu odcházejícího milicionáře na jiný kraj, neboť vstup člena do nové jednotky závisel na tom, zda tato jednotka měla naplněný plánovaný stav či nikoliv.³⁸¹

Podle směrnic pro vedení evidence ve štábech LM a na závodech tvořily obsah evidence tyto osobní materiály: a) kartotéční štítek, b) přihláška (doklad dobrovolného vstupu do LM), c) přísaha (potvrzení dobrovolné příslušnosti v LM), d) záznamy z odborných škol LM (sledování odborného růstu milicionářů), e) převodka (doklad při přestupech členů LM), f) průkaz (propůjčen po dobu služby milicionáře).

Evidence se vedla podle následujících zásad:

- a) ÚV KSČ vedl jednak evidenci pracovníků aparátu strany na úseku LM v Československu a jednak evidenci všech ostatních příslušníků krajských štábů v čestných funkcích,
- b) ÚV KSS vedl evidenci pracovníků aparátu strany na úseku LM na Slovensku,
- c) KV KSČ (KV KSS) vedl evidenci pracovníků aparátu strany na úseku milic na území kraje, dále všech ostatních příslušníků krajského štábu v čestných funkcích a konečně přehled specialistů podle příslušných oborů,
- d) OV KSČ (OV KSS) vedl abecedně evidenci všech příslušníků LM a přehled specialistů,
- e) nejvyšší velitel na závodě vedl abecedně evidenci všech příslušníků LM a kartotéku vyřazených milicionářů.

Směrnice dále podrobně upravovaly průběh evidence nově zařazených příslušníků LM, postup při zrušení, resp. při zániku členství (uložení do archivu) i při přestupu milicionářů do jiných jednotek prostřednictvím převodek.³⁸²

Ve schváleném návrhu na úpravu směrnic o přísaze milicionářů se srovnávalo původní znění s navrhovaným. Změny nebyly nijak zásadního charakteru, projeví se především ve formulačním rázu. Složení přísahy muselo, stejně jako dosud, probíhat neveřejně a maximálně v počtu jedné čtyř milicionářů. Pro zachování slavnostního rázu aktu se doporučovalo volit za vhodné termíny komunistické dělnické svátky, už ne však data narození či úmrtí dělnických vůdců nebo klasiků marxismu-leninismu.³⁸³

Podobným způsobem se upravilo i znění pro vydávání a používání průkazů milicionářů. Původní termín „oddělení LM“ nahradil „odbor LM“, stejně jako původní název „krajské (okresní) velitelství“ nahradil „štáb krajského (okresního) velitelství LM“. Při dočasné nepřítomnosti mimo jednotky delší než 30 dnů (včetně účasti na brigádách) museli

³⁸⁰ Tuto doplněnou část „Směrnic k činnosti LM“ obsahuje příloha č. 7.

³⁸¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 83, a. j. 80, Některé změny směrnic o evidenci, přísahách a průkazech LM, 5. 9. 1955.

³⁸² Tamtéž, Směrnice pro vedení evidence příslušníků Lidových milicí ve štábech LM na ÚV, KV, OV KSČ (KSS) a na závodech, 5. 9. 1955.

³⁸³ Tamtéž, Návrh na úpravu směrnic o přísaze příslušníků Lidových milicí, 5. 9. 1955.

milicionáři odevzdat své průkazy do úschovy. Původní články o ukončení platnosti starých průkazů se z nové úpravy vypustily.³⁸⁴

---

³⁸⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 83, a. j. 80, Návrh na úpravu směrnic pro vydávání a používání průkazů příslušníků Lidových milicí, 5. 9. 1955. Na rozdíl od tří výše uvedených směrnic se sekretariát ÚV KSČ na stejné schůzi usnesl, že navržené Směrnice pro udělení odznaku "Vzorný střelec LM" musí být přepracovány.

IV. 11. Plán bojové přípravy a nerealizovatelné úkoly LM v případě napadení ČSR

Výhledový plán bojové přípravy na léta 1956 až 1961 schválil sekretariát ÚV KSČ v listopadu 1955. Součástí návrhu se kromě tohoto plánu (1) stal i program bojové přípravy jednotek milic (2), rozvrh zaměstnání bojové přípravy strážních oddílů LM pro rok 1956 (3), rozvrh zaměstnání bojové přípravy rychlých oddílů LM pro rok 1956 (4), plán odborných kurzů pro příslušníky LM v roce 1956 (5), pokyny pro kádrový výběr příslušníků LM do kurzů pořádaných v roce 1956 (6), program ostré školní střelby v roce 1956 (7) a návrh na vydání předpisu pro bojovou přípravu jednotek LM v počtu 8.500 výtisků (8).³⁸⁵

ad 1) Výhledový plán bojové činnosti strážních a rychlých oddílů milic se připravil podle hlediska předpokládaných úkolů. Jedním z bodů se stal i výcvik v protiatomové a protichemické ochraně jednotlivce, střelba z těžkých kulometů a používání pancéřovky. Rychlé oddíly se měly od roku 1959 cvičit v používání plamenometů.

ad 2) Program bojové přípravy jednotek milic byl sestaven na základě programů armády s ohledem na podmínky milic.

ad 3) Rozvrh zaměstnání bojové přípravy strážních oddílů LM pro rok 1956 obsahoval ustanovení, která zaměstnání a druh měly jednotky v jednotlivých měsících a hodinách provádět. Jeho součástí se stal i záznam o účasti na výcviku.

ad 4) Plán zaměstnání bojové přípravy rychlých oddílů LM pro rok 1956 byl analogický k rozvrhu strážních oddílů LM.

ad 5,6) Plán odborných kurzů pro příslušníky LM v roce 1956 odpovídal požadavkům dalšího odborného školení velitelů a příslušníků LM. Zároveň obsahoval instrukce pro personální výběr milicionářů do kurzů.

ad 7) Program ostré školní střelby v roce 1956 vycházel z Osnov střelby LM a byl pokračováním rozvrhu z roku 1955.

ad 8) Návrh směrnic pro střelecké přebory jednotek LM v roce 1956 měl být předložen a vydán až dodatečně po uskutečnění celostátních přeborů v roce 1955, aby se mohly uplatnit získané zkušenosti.³⁸⁶

Výše představený plán bojové přípravy musel být podpořen nejenom personálně, ale i materiálně. Od roku 1953 dodávala výzbroj a výstroj jednotkám milicí Československá lidová armáda, která v této logistické činnosti podle přání ÚV KSČ pokračovala až do definitivního rozpuštění LM v roce 1989.

Na vyžádání náčelníka generálního štábu ČSLA Václava Kratochvíla³⁸⁷ vypracovalo I. oddělení ÚV KSČ a sekretariát ÚV schválil plán materiálního zabezpečení LM vojenskou technikou na léta 1957-1961 jako podklad pro sestavení perspektivního plánu ozbrojených sil. Při vypracování plánu se přihlédlo k nutnosti pokrytí nejdůležitějších potřeb k výcviku a činnosti milic. U výstroje se vzaly v úvahu její dosavadní zásoby a normy její životnosti. Plán obsahoval položku soukenných oděvů pro potřeby členů rychlých oddílů LM, neboť v akci jejich činnost znesnadňovaly zdaleka viditelné modráky. V chladném počasí měl tento nový oděv zlepšit podmínky milicionářů pro bojovou činnost. S přilbami se počítalo jako s ochranou při házení ručních granátů. Zcela nově se kalkulovalo s výcvikovým materiálem

³⁸⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 86, a. j. 89, Výhledový plán bojové přípravy jednotek Lidových milicí pro léta 1956-1961, 31. 10. 1955. Za oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ opět předložil Pastyřík.

³⁸⁶ Podrobné plány a programy obsahuje příslušný návrh. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 86, a. j. 89, Výhledový plán bojové přípravy jednotek Lidových milicí pro léta 1956-1961, 31. 10. 1955.

³⁸⁷ Genplk. Václav Kratochvíl (1903-1988), náčelník GŠ v letech 1952-1958, pokračoval ve výstavbě armády podle sovětského vzoru, ale současně prosazoval její modernizaci, do zálohy odešel v roce 1961.

v protichemické přípravě, který dosud nebyl k dispozici. Pancéřovky měly používat i družstva strážních oddílů.³⁸⁸

Poměrně dlouho se prodiskutoval plán hlavních úkolů milic v případě ohrožení, resp. vnějšího napadení komunistického Československa. Po projednání s armádou a ministerstvem vnitra schválilo tento projekt politbyro ÚV KSČ dne 14. listopadu 1955. Jak se ale později zjistilo, schválená podoba se ukázala jako příliš maximalistická a nevhodná.

Podle tohoto plánu tak mezi hlavní úkoly Lidových milicí v době ohrožení republiky patřilo:

- a) pokračovat v plnění úkolů uložených „Řádem LM“ v období míru,
- b) spolupracovat s armádou při organizování a provádění obrany závodů a měst proti pozemním a vzdušným jednotkám nepřítele,
- c) spolu se složkami ministerstva vnitra bojovat proti „záškodníkům, agentům a reakčním živlům“,
- d) spolu se všemi ozbrojenými složkami bojovat proti nepřátelským vzdušným výsádkům,
- e) spolupracovat s orgány civilní obrany při udržování pořádku v případě nepřátelského vzdušného útoku a odstraňování těch škod, které by ohrožovaly chod válečného hospodářství, a další provádění obrany země,
- f) provádět další úkoly podle rozhodnutí ÚV KSČ.³⁸⁹

Jelikož z dosavadního počtu milicionářů podléhalo vojenské povinnosti 75-80 %, což představovalo 56.000 až 60.000 osob, aktivní stav členů LM by zůstal jen na 12.000 až 16.000 osobách. Početní stav členů LM a jejich pomocníků se musel doplnit na 80.000 osob z řad:

- a) komunistů zproštěných vojenské povinnosti z výrobních důvodů a současně nevykonávajících žádné zásadní politické a hospodářské funkce (15.000-20.000 osob),
- b) starších ročníků – nevojáků – komunistů (cca 10.000),
- c) komunistek schopných konat pomocnou službu v LM (5.000),
- d) nekomunistických spolehlivých zaměstnanců – nevojáků, či vojáků zproštěných vojenské služby z výrobních důvodů, kteří by se začlenili do celkového počtu jako pomocníci LM,
- e) tří předvojenských ročníků vybraných příslušníků ČSM, členů Svazarmu, kteří by se také začlenili jako pomocníci LM (20.000).

Nekomunisté zařazení do jednotek se měli stát pouhými „pomocníky LM“. Měli mít odlišný text přísahy, jiné průkazy i jiné označení. Doplnění jednotek „pomocníky LM“ mělo proběhnout až v době přímého ohrožení totalitního Československa při odchodu milicionářů na vojnu. Zproštění vojenské povinnosti v době případné války se mělo dohodnout s GŠ ČSLA a mělo k němu dojít jednak u zodpovědných pracovníků štábů LM na ÚV, KV, OV KSČ a KSS (cca 260 osob) a jednak u velitelů praporů, rot a čet rychlých oddílů LM (také cca 260 osob).

V jednotkách milicí se měly vytvořit 3 druhy oddílů, kromě strážních a rychlých oddílů, nově ještě oddíly protivzdušné obrany. Oddíly protivzdušné obrany organizované do baterií (rot) měly bránit podniky proti vzdušným útokům nepřítele. Výzbroj strážních oddílů se měla rozšířit o pancéřovku na jedno družstvo a podle potřeby o těžký kulomet pro jednu čet. Dosavadní výzbroj rychlých oddílů se měla rozmnožit o protiletectvé kulometry podle potřeby.

Na pomoc odboru LM při ÚV KSČ měl být přidělen jeden aktivní důstojník. Výstroj, výzbroj a nákladní vozy pro potřeby LM měla zajistit armáda. V první řadě měly útvary LM využít podnikové nákladní automobily, které by případně zůstaly v závodech po odevzdání

³⁸⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 87, a. j. 90, Perspektivní plán materiálního zabezpečení jednotek Lidových milicí vojenskou technikou na léta 1957-1961, 7. 11. 1955. MNO v čele s A. Čepičkou mělo za úkol zajistit pro plnění materiálního zabezpečení Lidových milic příslušné finanční prostředky.

³⁸⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 70, a. j. 87, Hlavní úkoly Lidových milicí v případě ohrožení republiky, 8. 11. 1955.

automobilů k doplnění ČSLA. Ke všem výše uvedeným opatřením museli příslušní pracovníci armády, MV, ÚV KSČ i LM zajistit a vypracovat konkrétní prováděcí předpisy.³⁹⁰

Je tedy patrné, že s milicionáři se plně počítalo v případě válečného konfliktu na území totalitního Československa. Jejich řady se měly po odchodu povolanců zacelit staršími komunisty, komunistkami, s komunisty sympatizujícími nestraníky a konečně i mladými členy Svazarmu a mládežnické komunistické organizace ČSM. Bojová síla by tímto doplněním nesporně utrpěla a hodnota milic by klesla na úroveň ideologicky motivované domobrany.

Za účelem realizace schváleného usnesení politbyra ÚV v případě ohrožení komunistického Československa vypracoval Alois Kotva příslušné prováděcí předpisy. Kromě toho oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ podalo návrh textu přísahy a osobního průkazu „pomocníků milic“. Jako základ pro návrh přísahy se použil stávající text přísahy milicionářů s tím rozdílem, že by „pomocníci LM“ (tedy nekomunisté) přísahu skládali do rukou vlády ČSR. Jako průkaz měl alespoň zpočátku „pomocníkům LM“ sloužit občanský průkaz doplněný vytištěnou doložkou. Ke schválení návrhu však z důvodu aktuální politické situace nedošlo, jeho projednání se odložilo až po návratu delegace z XX. sjezdu ÚV KSSS.³⁹¹

V průběhu následujícího roku od schválení politbyrem ÚV z listopadu 1955 se při plnění plánu v případě ohrožení státu dospělo k rozporným zjištěním, které ve svém důsledku vyústily až ve zrušení usnesení politického byra.³⁹²

Nepříznivý vliv na obranyschopnost zázemí indikovaly některé v praxi zjištěné skutečnosti. Z usnesení zůstal pouze bod, týkající se přidělení aktivního důstojníka na pomoc odboru LM při ÚV KSČ, který tam již pracoval. Ke splnění vytyčených úkolů by bylo podle propočtů potřeba 125.000 až 130.000 osob, aktuální početní stav milicionářů (v mírovém stavu) však činil pouze 65.000 osob. V případě ohrožení republiky by se stav snížil na 10-20 % (6,5-13 tis. osob) a po získání dalších komunistů ze závodů včetně žen by celkový stav dosáhl 40-50 tis. komunistů, kteří by tak z předpokládaného potřebného stavu tvořili pouze 30 až 40 %. Zbýlých 60 až 70 % bezpartijních „pomocníků LM“ by mělo údajně „nepříznivý morální vliv“ na obyvatele a snižovalo by to bojeschopnost LM.

Další praktické problémy spočívaly ve skutečnostech, že podle odlišného vnějšího označení straníků a bezpartijních by se mohlo zjistit politické složení jednotek milic. Pro vypracování a udržování mobilizačních plánů by bylo třeba podstatně zvýšit počet placených funkcionářů LM. V případě ohrožení komunistické ČSR by při obraně závodů došlo k souběžnému velení ze tří míst, jednotky protivzdušné obrany řízené MNO, strážní jednotky LM podléhající KSČ a civilní obrana podřízená MV. Už v době míru se projevovaly nevhodné důsledky nejednotného velení při střežení závodů a budování CO. Při vyhlášení pohotovosti milic hlídaly závod spolu s jednotkami LM Závodní stráž, podřízené řediteli závodu, a na některých důležitých závodech i jednotky MV – Vnitřní stráž. Rovněž vyzbrojení závodních jednotek protivzdušné obrany protiletadlovými kanóny by způsobilo těžkosti v organizaci obrany a výcviku těchto jednotek, protože při účinné obraně by se kanóny musely rozmístit ve

³⁹⁰ K zajištění dvou podzimních usnesení politbyra jednak o vytvoření organizace a vyzbrojení závodních jednotek protivzdušné obrany a jednak k hlavním úkolům LM v případě ohrožení republiky LM vypracoval A. Kotva odpovídající návrhy. Sekretariát ÚV schválil časový harmonogram vytvoření nových struktur a určil termíny k seznámení se s nimi. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 87, a. j. 93, Návrh politickoorganizačního zajištění usnesení politického byra ÚV KSČ o Lidových milicích, 21. 11. 1955.

³⁹¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 91, a. j. 102, Návrh textu přísahy a osobního průkazu pomocníků Lidových milic, 30. 1. 1956.

³⁹² Usnesením politického byra ÚV KSČ z 12. 9. 1955 o vytvoření organizace a vyzbrojení závodních jednotek protivzdušné obrany bylo Lidovým milicím uloženo, aby spolu s Vnitřní stráží tyto jednotky tvořily. O rok později však došlo k totálnímu obratu. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 114, a. j. 136, Zrušení usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 12. 9. 1955 a usnesení ze dne 14. 11. 1955, 27. 8. 1956.

vzdálenosti 3-5 km od podniku s neustálou obsluhou. Bez spolupráce s protivzdušnou obranou státu existovala rovněž reálná možnost ohrožení vlastního letectva. Výsledkem proto spočíval v nevytváření jednotek protivzdušné obrany z útvarů LM a vytvoření nového plánu organizace a úkolů LM v případě ohrožení republiky.³⁹³

Přestože se plány v případě ohrožení státu projednávaly poměrně dlouhou dobu před jejich schválením politbyrem v roce 1955, až praxe jejich realizačních příprav ukázala, že jejich uskutečnění by bylo velmi obtížně proveditelné. Z pracně vytvářeného a schváleného projektu tak v podstatě zůstal cár papíru. Muselo se začít s vytvářením plánu nanovo a zahrnout do něj již nepřehlédnutelné skutečnosti.

---

³⁹³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 114, a. j. 136, Zrušení usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 12. 9. 1955 a usnesení ze dne 14. 11. 1955, 27. 8. 1956.

V. Doba konsolidace a upevnování pozic 1956-1967

V. 1. Nucená obměna vedení LM a vliv politických událostí roku 1956

Výrazným mezníkem padesátých let se stal XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu v únoru 1956, na kterém nejvyšší představitel SSSR Nikita Sergejevič Chruščov pronesl projev odhalující zločiny J. V. Stalina a jeho „kult osobnosti“. Demaskování Stalinových zločinů a represí zaskočilo i vedení Komunistické strany Československa. Chruščovův projev rozproudil uvnitř strany bouřlivou diskusi. Logicky vyvolával otázky, jestli také v Československu nedošlo k podobným zločinům, a případně, kdo je za ně odpovědný. Následovala další krize společnosti v Československu i v ostatních východoevropských sovětských satelitech. Na svolané celostátní konferenci strany v červnu 1956 se vedení KSČ podařilo debatu o „kultu osobnosti“ a jeho důsledcích v ČSR poměrně šikovně utlumit. Za většinu pochybení učinilo odpovědného popraveného Rudolfa Slánského a elegantně se vyhnulo odpovědnosti za „loutkové politické procesy vedené proti členům KSČ počátkem 50. let.

V červnu 1956 proběhly nepokoje v Polsku, pramenící z nespokojenosti dělníků. Došlo ke srážkám, při nichž zahynulo zhruba 120 demonstrantů. Dělnické bouře potlačili polští komunisté vlastními silami, ale vedly k mocenské krizi a k změně ve vedení strany. Nejvýznamnějším protikomunistickým vystoupením se stala maďarská revoluce v říjnu 1956. Příčina hnutí tentokrát pramenila z nespokojenosti s politickou situací a ve snaze o změnu. Sovětský svaz rozhodl o vojenské intervenci, kdy počátkem listopadu 1956 začala sovětská armáda obsazovat maďarské území. Během rozdrčení povstání zahynulo na 4.000 povstalců, 300 osob včetně předsedy vlády bylo později popraveno a na 20.000 uvězněno. Maďarské povstání představovalo výstražný signál pro ostatní komunistické vládky, ale na druhou stranu i znamení pro obyvatele zemí sovětského bloku, protože maďarským povstalcům nepřišel Západ i přes očekávání na pomoc. Tehdy definitivně skončily naděje na násilný pád komunistické moci.

Od roku 1957 mělo Československo jediného vůdce. Po smrti prezidenta Antonína Zápotockého se nechal do prezidentské funkce zvolit dosavadní první tajemník strany Antonín Novotný. Iluze o skutečné povaze komunistické moci se u mnohých občanů nadále rozplývaly. Komunistické vedení v Československu se událostí v Maďarsku zděsilo a drželo veškeré snahy o liberalizaci pod kontrolou. Režim Antonína Novotného opět situaci zvládl a v roce 1957 zahájil kampaň proti revizionismu, která naděje na liberalizaci pohřbila. Stabilitu režimu v Československu využili komunisté k dalšímu upevnění moci. Vrchol představovala nová ústava a prohlášení o vybudování socialismu v roce 1960. Padesátá léta končila jako doba stability komunistického režimu. Odpůrci byli již dávno zastrašení a umlčeni, emigrovali, nebo setrvali ve vězeních.

V životě Lidových milic zaujaly zásadní pozici po roce 1955 dva aktualizované dokumenty: „Řád Lidových milic“ a „Směrnice k činnosti LM“. V souvislosti s odhalením „kultu osobnosti“ se však už v roce 1956 vyslyšely kritické hlasy poukazující na existenci a úlohu Lidových milic. Tato kritika se promítla i do vztahu některých představitelů KSČ, armády a SNB k Lidovým milicím a jejich požadavkům. Výsledky XX. sjezdu KSČ a červnové celostátní konference KSČ měly vliv na část členstva LM, takže došlo k poklesu početního stavu v jednotkách, což pozdější komunističtí historiografové alibisticky vítali jako

další „politické a třídní upevnění“.³⁹⁴ ÚV KSČ provedl analýzu vzniklé situace a přijal závěr o opodstatněnosti další existence Lidových milicí. V roce 1956 se stanovilo, že se LM v součinnosti s ČSLA musí podílet i na případném boji se vzdušnými výsadky nepřítele a pomáhat při odstraňování následků použití zbraní hromadného ničení. V mírové době jejich hlavní úkol spočíval ve výcviku, ochraně proti rozkrádání a poškozování majetku a podíl na branné výchově a přípravě obyvatel.

Ještě před okamžikem zveřejnění Chruščovova projevu ze sjezdu KSSS sekretariát ÚV KSČ v poklidu projednal návrh na plán materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milicí vojenskou technikou v roce 1957. Tento dokument, vypracovaný na požadavek náčelníka GŠ, sloužil generálnímu štábu jako podklad pro sestavení plánu na rok 1957. Jeho finanční zabezpečení měl zajistit Alexej Čepička. Většina materiálu pocházela z hotových zásob a ze skladů ČSLA, některé další druhy měly německý původ (spací pytle), takže požadavky kladené plánem na čistě novou výrobu zůstaly minimální. Veškerý uvedený materiál pro milice dodávalo a proplácelo nadále MNO.³⁹⁵

Nad působením Aloise Kotvy ve vedení Lidových milicí se začínala stahovat mračna. Závažnou informaci s personálními důsledky nejen pro náčelníka Hlavního štábu Kotvu prodiskutoval dne 6. dubna 1956 sekretariát ÚV KSČ. Zpráva se týkala špatného hospodaření vedení milic v letech 1951 až 1953. Vzhledem k obsahu této negativní relace došlo u Aloise Kotvy ke zbavení funkce náčelníka HŠ LM a jeho zařazení do výroby „za jeho nezodpovědné chování a lehkomyšlné rozhodování ve finančních záležitostech, zvláště pokud jde o vytvoření „černého fondu“ ve štábu LM a souhlasu ke zničení všech dokladů příjmů a vydání“.³⁹⁶ Sekretariát schválil udělit Kotvovi stranický trest – důtku. Dalším potrestaným se stal Karel Bouše – instruktor pro výzbroj ve štábu LM. Bouše obdržel důtku jako stranický trest, zbavili ho funkce, propustili z ÚV KSČ a zařadili do výroby pro nesrovnalosti a nedostatečné vedení hospodářské agendy a půjčku 10.000 Kčs, kterou dosud nevrátil. Vyloučen z KSČ byl Václav Just, bývalý člen štábu LM, tehdejší příslušník SNB, za nezodpovědné a lehkomyšlné hospodaření ve štábu LM a zničení všech dokladů před peněžní reformou. Důtku obdrželi dále 4 bývalí pracovníci štábu LM - Suchý, Fuchs, Butka a Čapková – kteří si půjčili peníze z hotovosti štábu LM a dosud je nevyúčtovali.

Miroslav Pastyřík jako vedoucí I. oddělení ÚV KSČ pověřil prozatímním vedením Hlavního štábu LM Rudolfa Horčice, dosavadního instruktora pro výcvik. V případě bývalých členů štábu v čele s Justem se doporučovalo jejich uvolnění z SNB. Hospodářské oddělení ÚV KSČ dostalo úkol jednak provést podrobnější revizi hospodaření ve štábu LM, jednak odebrat všem bývalým členům štábu hodinky zakoupené z prostředků LM a konečně vyúčtovat nesplacené půjčky.

Samotný obsah zprávy poukazoval na nezodpovědné hospodaření LM v letech 1951 až 1953, kdy je částečně vedl ještě J. Janulík a velitelství LM spadalo pod MV (resp. MNB). Tehdy neproběhla žádná kontrola, což vyvolalo u některých členů štábu libovůli v otázce hospodaření. Tento stav pokračoval i po začlenění LM jako oddělení ÚV KSČ. Vedení milic obdrželo v roce 1952 3.000 ks sportovních souprav (à 200-260 Kčs), které měly krajské štáby prodávat dále milicionářům, doklady k prodeji se však nezachovaly a značná část vybraných financí se použila na tvorbu „černého fondu“. Členové štábu LM si např. vyplatili mimořádné odměny (à 3.000 Kčs) a zakoupili hodinky (à 6.500 Kčs) a aktovky (à 2.500 Kčs) ad. Na různé

³⁹⁴ Unger, Antonín: Dělníci ve zbraní. Profil, Ostrava 1988, s. 69.

³⁹⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 93, a. j. 105, Plán materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milicí vojenskou technikou v roce 1957, 20. 2. 1956.

³⁹⁶ Relaci předložil vedoucí I. oddělení ÚV KSČ Miroslav Pastyřík. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 95, a. j. 110, Zpráva o nezodpovědném hospodaření v hlavním štábu LM za rok 1951-1953, 15. 3. 1956.

dárky, odměny a nedoložená vydání se vyplatilo celkem více jak 400.000 Kčs, o čemž se nevedly žádné účetní doklady. Přesné částky po letech už ani nešlo zjistit.³⁹⁷

Po čtyřech letech ve funkci tak došlo díky zjištěným nesrovnalostem k odvolání náčelníka hlavního štábu velitele LM v Československu, přičemž patrně již není možné zjistit, zda za Kotvovým odvoláním nebyly ještě jiné skryté důvody. Předpokládejme, že teprve po mnoha letech prvně provedená inventura opravdu odhalila závažné nedostatky v hospodaření štábu a způsobila pád Aloise Kotvy, který za ně jako náčelník nesl zodpovědnost. Každopádně Kotva se stal ikonou změn, symbolem přerodu Lidových milicí z pomocného orgánu SNB v ozbrojenou organizaci KSČ. Přestože jeho vynucený odchod ze štábu znamenal černou tečku za jeho kariérou, nesporně nastolil nový kurz v životě milicí, který nový náčelník Rudolf Horčic úspěšně rozvíjel.

V září 1956 se v souvislosti se závěry XX. sjezdu KSSS a nastoupeným trendem destalinizace společnosti projednávaly v sekretariátu ÚV aktuální otázky a budoucnost Lidových milic. Mezi milicionáři se nejvíce diskutovaly úkoly a použití jednotek LM, problémy výcviku a materiálního zabezpečení, nedostatky v řízení stranickými orgány a konečně i nevyhovující výstroj příslušníků hlavně pro zimní období. Kromě těchto otázek se objevovaly názory v některých jednotkách a závodních stranických organizacích (např. celozávodní výbory KSČ ve VŽKG Vítkovice a v Leninových závodech v Plzni), že LM již své historické poslání splnily a mělo by dojít k jejich zrušení nebo alespoň ke snížení počtů. Zdůvodňovaly to zmenšením mezinárodního napětí, snížením početních stavů sovětské armády i argumentem, že útvary LM nebyly v posledních třech letech nasazeny proti „třídním nepřátelům“.

Další projednávaný bod se týkal malého zájmu některých stranických orgánů a organizací o činnost milicí a dlouhodobého neřešení problémů, na které se mnohokrát poukazovalo (doprava a stravování na výcviku, materiální vybavení). Ani dosavadní způsob organizace LM nevyhovoval tehdejšími požadavkům. Přesto, že se při poslední reorganizaci stanovila zásada, že útvary milicí se měly ve větších celcích soustředit ve velkých závodech (případně ministerstev), neplnilo se to. Z celkového počtu 2.660 závodů působilo na 2.000 závodech asi 25.000 milicionářů v jednotkách menších než 1 četa (tedy méně než 30 příslušníků). Tato roztržitost způsobovala problémy v řízení, v provádění výcviku a snižovala rovněž akceschopnost LM. Naopak většina – asi 40.000 milicionářů – se soustřeďovala v 660 velkých podnicích.

Do budoucna se předpokládalo, že potřeba bojového nasazení členů LM bude v době míru stále menší a převládne komunisticko agitační a výchovná činnost. Další existence milic měla zabránit případnému otevřenému vystoupení „třídních nepřátel“ nebo měly LM operativně zasáhnout v případě vzniklé situace. Bojová příprava jednotek probíhala s ohledem na použití milic v míru i v případě ohrožení totalitního ČSR, výcvik probíhal pro útočný a obranný boj. Jeden z nedostatků v provádění bojové přípravy spočíval v centralizaci řízení výcviku, navíc nedostatečně materiálně zajištěného, bez ohledu na místní podmínky v okresech a závodech (roztržitost jednotek, směny). Jelikož dost často nebyla vyřešena doprava na místo výcviku, prováděl se přímo na továrních dvorech nebo v místnostech. Pokud chtěli milicionáři vzhledem k vícesměnnému provozu vyjet na výcvik do terénu v neděli, neměli zajištěnou dopravu ani úhradu stravování. Omezujícím se stal i nedostatek materiálu – světlic, dělbuchů, protichemických prostředků ochrany, který nezahrnoval plán na rok 1956. Tyto vady způsobovaly nezajímavost výcviku v očích milicionářů. Jeho přílišná teoretičnost zas vyvolávala u členů LM tendence považovat jej za zbytečný a samoučelný. O tom svědčila i účast na výcviku, která se pohybovala mezi 40-50 %. Názory některých milicionářů

³⁹⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 95, a. j. 110, Zpráva o nezodpovědném hospodaření v hlavním štábu LM za rok 1951-1953, 15. 3. 1956.

o zbytečnosti jednotek LM pramenily i z malého zájmu závodních stranických organizací a okresních výborů o problematiku LM. Někteří okresní velitelé se začali o milice zajímat až v případě potřeby jejich zásahu. Všichni členové jednotek disponovali dvěma soupravami modráků a černými gumovými plášti, kromě toho rychlé oddíly LM měly 10.000 ks soukenných pláštíků barvy khaki. Tato výstroj se v zimě jevila velmi nedostatečně. V návrhu se objevilo vybavit všechny útvary soukennými obleky a plášti pro zimní období a modráky ponechat jako letní oděv. Gumové pláště z roku 1951 se měly postupně vyřazovat a nahrazovat vojenskými stanovými dílci (celtami). K doplnění výzbroje se doporučovalo vybavit milicionáře přilbami a bodáky na pušky.³⁹⁸

Každodenní problémy činnosti Lidových milic spolu se zamlženou otázkou jejich dalších perspektiv způsobovaly odchod některých členů z jednotek. Tento trend umocnily dozvuky odhalení „kultu osobnosti“, kdy část z pravověrných komunistů ztratila neochvějně iluze o správnosti komunistického směřování vývoje společnosti.

Vedení milic se rozhodlo alespoň zvýšit motivaci členů LM pro aktivnější působení v jednotkách. Ve snaze dosáhnout co nejlepších výsledků se mezi útvary Lidových milicí ujaly různé soutěže, např. o putovní standartu a titul nejlepšího kraje LM. Účel soutěže vyhlášené ještě Velitelstvím LM spočíval ve zkvalitnění činnosti milic, ve směřování k důslednému plnění povinností a odstranění nedostatků. Hodnotilo se na základě tří kritérií: účast na politické výchově, na výcviku a v plnění stanovených úkolů do termínů. Nejlepší kraj se pak měl každoročně vyhlášovat na výročí VŘSR (7. listopad), kdy se jeho zástupcům předávala putovní standartu od představitelů předtím vítězného kraje. V této souvislosti se některé okresy v rámci svého regionu inspirovaly celostátní soutěží, jako např. v Břeclavi, kde v roce 1955 místní štáb nechal vyrobit putovní standartu pro nejlepší jednotku na okrese. Za 2. čtvrtletí roku 1956 se nejlépe umístil rychlý oddíl podniku Gumotex Břeclav. Při přebírání putovní standarty požádal ředitel podniku okresní štáb o vyřízení 3 až 4 denního zájezdu pro vítězné milicionáře do některého z komunistických států jako další odměna od závodu. Štáb okresního velitele tuto žádost doporučil 60 členům jednotky a totéž požadoval od ÚV KSČ.³⁹⁹

Vzhledem ke krvavému průběhu povstání v Maďarsku na podzim 1956 projednal štáb LM v okrese Břeclav otázku ustavení osadních jednotek LM. Téměř ve všech vesnicích okresu Břeclav, kde působili LM, požadovali komunisté zřízení Osadních milicí. Odkazovali na skutečnost, že z českých okresů leží okres Břeclav nejbližší hranic s Maďarskem. Byro OV KSČ jednomyslně schválilo žádost na politické byro ÚV KSČ o povolení zřídit OM ve vybraných 9 obcích o celkovém počtu 160 členů OM. Aktuální počet milicionářů se pohyboval kolem 190 příslušníků a ustavením nových závodních jednotek mělo přibýt dalších 70 členů. Spolu s navrhovanými členy OLM měl stav milicionářů dosáhnout asi 420 osob.⁴⁰⁰ Přestože není z dostupných archivních materiálů známa reakce na tento konkrétní breclavský požadavek, lze předpokládat, že ÚV KSČ žádnou výjimku nečinilo a zřízení OM v breclavském okrese zamítlo. V obecné rovině se zakládání OM na vesnicích nedoporučovalo z důvodu nedostatku zabezpečených zbrojnic a z důvodu roztržitosti jednotek na malé skupiny. V případě potřeby by bezpečnost na okrese zajistila posílená PS VB nebo ostatní ozbrojené složky státu.

Postoj milicionářů v Pražském kraji k maďarským událostem ještě před jejich krvavou pacifikací sovětskými vojsky přiblížila zpráva I. oddělení KV KSČ Praha z konce října 1956. U členů LM se údajně projevovala „bojová nálada“ a odhodlání případně bránit komunistický

³⁹⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 114, a. j. 136, Důvodová zpráva, 8/1956.

³⁹⁹ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Žádost o zájezd do zahraničí, 13. 8. 1956.

⁴⁰⁰ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Dopis vedoucího tajemníka OV KSČ Břeclav adresovaný politickému byro ÚV KSČ, 22. 11. 1956.

režim v ČSR. Mezi členy LM se projevovala disciplína a zvýšená pohotovost, někteří uzavírali osobní „socialistické závazky“.⁴⁰¹

Konkrétní příklad sociální výpomoci ve službě poškozeným milicionářům představoval schválený návrh sekretariátu ÚV z počátku října 1956. Příslušné závodní stranické organizace měly vyplatit jednorázovou výpomoc ve výši 5.000 Kčs členovi LM Rudolfovi Chlupáčovi a odškodnění dalším čtyřem členům LM v rozmezí 420 Kčs až 2.250 Kčs. Výpomoc Chlupáčovi pramenila z jeho zranění oka při explozi granátu, přičemž se 75 % pracovní schopností nedosáhl takového stupně invalidity, ze kterého by mu plynul nárok na invalidní důchod. Chlupáčovo zranění při jeho nízkém výdělku alespoň částečně kompenzovala tato vyplacená částka. Za škody způsobené při házení ručních granátů se odškodnění dočkali i zbylí 4 milicionáři. V jejich případě se však nejednalo o zranění, ale pouze o zničení oděvů. Náhrada ve výši 2.250 Kč kompenzovala poškozené zlaté náramkové hodinky (sic!) posledního člena LM.⁴⁰²

Z vyplacených odškodnění vyplývá, že poškozené součásti oděvu se hradily stejným způsobem jako zranění člověka s trvalými následky. Orientace společnosti na materiálně a odškodnění vážného zranění oka poměrně malou částkou dokládá odlišné vnímání hodnot totalitním komunistickým režimem.

Po překonání prvotního otřesu z odhalení „kultu osobnosti“ J. V. Stalina připravilo ÚV KSČ koncem října 1956 rozkaz určený milicionářům o bojové přípravě jednotek. Hlavní úkoly a cíle Lidových milicí ve výcvikovém roce 1956/1957 spočívaly v decentralizaci řízení a plánování bojové přípravy, resp. ve větších pravomocích přenesených na krajské a okresní štáby LM. Mezi body výcviku jednotek LM patřilo bránění a dobývání obydlených míst, vedení pouličního i lesního boje, ve střelecké přípravě se měli milicionáři naučit pálit salvami na nízko letící letadla nepřítel.⁴⁰³

Na tento rozkaz ÚV KSČ vydaný milicionářům koncem října 1956 reagovali členové LM formou připomínek. Obecně ho údajně přijali s nadšením a řada členů a kandidátů strany žádala o přijetí do LM. Některé stranické organizace žádaly o zřízení jednotek LM a vesnické organizace požadovaly obnovení Osadních milicí. I. oddělení ÚV zakládání OLM nedoporučilo, zejména z důvodů případné další roztříštěnosti jednotek do malých, od sebe vzdálených, skupin s obtížnou možností řízení. Dále s ohledem k tomu, že na vesnicích neexistovala vhodná skladiště k úschově zbraní a munice (zejména kulometů a samopalů) a jejich ponechání v rukou milicionářů hrozilo nebezpečím odcizení nebo zneužití. Místo zřizování OLM se měly posílit sbory Pomocné stráže VB, které čítaly celkem kolem 60.000 členů.

Dále se řešily otázky spojené s vydáváním nových zbrojních průkazů pro milicionáře. Příslušníci VB totiž obstrukčním způsobem vydávání těchto průkazů milicionářům znemožňovali. V minulosti odevzdané zbraně dosud nebyly některým členům LM proplaceny. V souvislosti s událostmi v Maďarsku požadovali milicionáři vrácení osobních zbraní a vystavení zbrojních průkazů s tím, že v případě poplachu by nebyli při nástupu do závodů ozbrojeni. Jednotky LM dále požadovaly vydání ostrých ručních granátů jako zálohu pro případ použití v akci. Jelikož se granáty musely skladovat odděleně ve zvláštních betonových bunkrech, což na závodech nešlo, návrh se zamítl. Milicionáři z brněnského i jiných krajů si

⁴⁰¹ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Zpráva o postoji příslušníků LM k událostem v Maďarsku, 29. 10. 1956.

⁴⁰² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 107, a. j. 139, Poskytnutí finanční výpomoci a odškodného příslušníků Lidových milicí, 2. 10. 1956.

⁴⁰³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 108, a. j. 140, Rozkaz velitele Lidových milicí pro bojovou přípravu jednotek LM ve výcvikovém roce 1956/57, 8. 10. 1956.

stěžovali na nespolehlivost kořistných německých kulometů a navrhovali, i vzhledem ke sjednocení používané munice a zbraní, přezbrojit jednotky výzbrojí používanou ČSLA. Oddělení stranických orgánů předložilo sekretariátu ÚV návrh na řešení vzniklých problémů, který kromě neschválení opětovného zakládání Osadních milicí naopak dne 20. 11. 1956 souhlasil s udělováním zbrojních průkazů milicionářům (na doporučení od okresního velitele), kteří je opravdu potřebovali - jako velitelé, spojky a budiči. Současně se těmto milicionářům měli vrátit funkční osobní pistole v minulosti odevzdané orgánům MV. Usnesení dále uložilo vedoucímu XIV. oddělení ÚV KSČ Jiřímu Salgovi,⁴⁰⁴ aby s ministrem národní obrany Bohumírem Lomským⁴⁰⁵ projednal možnosti lepší výzbroje milic.⁴⁰⁶

Na některé body usnesení sekretariátu ÚV nesouhlasně reagoval náměstek MV plk. Jindřich Kotal v dopise adresovaném náčelníkovi vnitřní správy MV pplk. Karlovi Komárkovi. Např. v bodě týkajícího se vystavování zbrojních průkazů milicionářům, byl náčelník HS VB plk. Jan Janulík před jednáním se zástupcem ÚV instruován, aby trval na co nejmenším počtu vyzbrojených milicionářů soukromými zbraněmi. Služební zbraně jim měli postačovat a souhlasit se dalo maximálně s vyzbrojením uvedených funkcionářů (velitelé, spojky, budiči).⁴⁰⁷

Je jasné, že představitelé MV, resp. SNB, si žárlivě hlídali své pozice udržovatelů „veřejného pořádku“ a v milicionářích, ozbrojených i mimo vlastní službu, spatřovali ohnisko potenciálních problémů. V konečném důsledku došlo k ozbrojení pouze malé části milicionářů soukromými zbraněmi, kteří je potřebovali pro specifický výkon služby, jakou představovala třeba funkce motospojkaře.

---

⁴⁰⁴ Jiří Salga, r. 1953 tajemník ÚV KSČ a člen organizačního sekretariátu, 1952-62 člen ÚV KSČ.

⁴⁰⁵ Bohumír Lomský (1914-1982) – od roku 1945 zastával řadu velitelských funkcí v československé armádě, v letech 1953-56 první náměstek ministra národní obrany, 1956-68 ministr národní obrany, 1958-1968 člen ÚV KSČ, 1960-69 poslanec Národního shromáždění, 1969-71 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění.

⁴⁰⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 109, a. j. 145, Zpráva o ohlasu na rozkaz Ústředního výboru KSČ Lidovým milicím a návrhy na řešení některých připomínek z jednotek LM, 12. 11. 1956.

⁴⁰⁷ ABS, fond A2/1, i. j. 1061, Zpráva o ohlasu na rozkaz ÚV KSČ LM a návrhy na řešení některých připomínek z jednotek LM, 6. 12. 1956.

V. 2. Pomalá stabilizace LM v roce 1957 a první velké cvičení

Po částečném rozčarování komunistů a milicionářů z odhalení „kultu osobnosti“ v roce 1956 přišly zpochybňované existenci Lidových milicí argumentačně na pomoc události v Maďarsku. Jednotky milicionářů na podzim 1956 v rámci „udržování klidu“ během maďarského povstání splnily svou mocenskou úlohu. Značný podíl na tom měla i stabilizující se situace v Lidových milicích, které v té době v rámci bojové pohotovosti střežily své závody a klíčové objekty v jejich okolí. Nemusely však nikde zasahovat. Další opodstatněnost LM se prezentovala právě s odkazem na krvavé povstání, kterému v československých podmínkách případně měly zabránit právě jednotky milicionářů. Je logické, že v dalších letech po potlačení povstání se maďarští komunisté obrátili na československé kolegy, aby jim poradili s výstavbou vlastního ekvivalentu Lidových milicí, tzv. Maďarské dělnické stráže. Budování těchto jednotek miličního typu následně probíhalo podle zkušeností československých milic.

V souvislosti s doznívajícími vleklými událostmi v Polsku roku 1956 se v lednu 1957 aktivizovali jednotky Lidových milic v jednotlivých krajích, buď ve formě zvýšené pohotovostní služby nebo v přípravě rychlých oddílů. Vedení KSČ se obávalo, aby situace nepřerostla do tragických rozměrů jako v Maďarsku. Některé podniky rovněž požadovaly ustavení jednotek ve svých závodech.⁴⁰⁸

Po maďarských událostech se nadále budovaly, personálně a materiálně zkvalitňovaly, jednotky rychlých oddílů LM, které měly zasahovat na teritoriu podle rozhodnutí krajského nebo Ústředního výboru KSČ. Rychlé (úderné) oddíly začaly zlepšovat svoji výzbroj a vedle ručních zbraní disponovaly i těžkými a protiletadlovými kulomety, pancéřovkami, tarasnicemi, minomety apod. Do rychlých oddílů se vybírali fyzicky nejnávštěvnější a komunistické ideologii nejoddanější milicionáři. Druhá, mnohem početnější součást Lidových milicí, strážní oddíly, byla určena převážně k ostraze závodů a důležitých objektů. Štáby LM se snažily dodržet zásadu co nejrychlejšího uvedení těchto jednotek do okamžité bojové pohotovosti. Pozornost se věnovala kvalitativnímu doplňování početních stavů, výcviku příslušníků, osvojování si techniky moderní pěchotní výzbroje. Značný význam měla politická výchova spočívající v ideologickém drilu příslušníků LM, oslavujícím činy představitelů komunistických stran Československa a SSSR.

V polovině roku 1957 se vojenská komise obrany ÚV KSČ usnesla na několika bodech úkolů a organizace jednotek milicí v případě ohrožení republiky.⁴⁰⁹ Lidové milice měly plnit pouze úkoly stanovené orgány KSČ a v žádném případě neměly nahrazovat orgány státní moci. V případě vnějšího ohrožení měly LM při obraně týla zůstat v záloze. Jejich úkoly spočívaly v ochraně důležitých objektů a měst, v boji proti vzdušným výsádkám nepřítele, „agentům záškodníkům a reakčním živlům“, ve spolupráci s orgány CO v případě napadení zbraní hromadného ničení a v odstraňování škod, které ohrožovaly vedení vojenských operací a chod válečného hospodářství. Souvislými opatřeními mělo dojít mj. k ponechání jednotek

⁴⁰⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 014/12, sv. 29, a. j. 1094, Informační bulletin A7/1957. K Lidovým milicím, 17. 1. 1957.

⁴⁰⁹ Usnesením politického byra ÚV KSČ ze dne 2. dubna 1957 byla zřízena Vojenská komise obrany jako orgán politického byra pro řízení obrany státu. Působila v letech 1957 až 1968 a v tomto období byly ústavní a státní orgány, včetně prezidenta republiky, vlády a národního shromáždění při řešení otázek obrany státu odsunuty do pozadí nebo z rozhodování zcela vyloučeny. Předsedou VKO byl První tajemník ÚV KSČ, a členy další straníční funkcionáři – tajemník ÚV KSČ pro ideologické otázky, předseda vlády, místopředseda vlády – předseda Státní plánovací komise, místopředseda vlády – stálý představitel v RVHP a siloví ministři (MNO, MV). VKO měla velmi úzký vztah k státně administrativnímu oddělení ÚV KSČ, v jehož čele stál Miroslav Mamula, označované nejprve jako 14. oddělení, od 1960 jako 13. oddělení, od 1961 jako XI. oddělení a od roku 1965 jako VIII. oddělení ÚV KSČ.

LM jen v důležitých závodech a ke zproštění vojenské povinnosti u členů štábů LM na všech úrovních (cca 260 osob) a velitelů čet (cca 355 osob). Jednotlivé úkoly v provedení usnesení měli zajistit A. Novotný, R. Barák a B. Lomský.⁴¹⁰

K materiálnímu zajištění milic na rok 1958 s výhledem až k roku 1965 předložil M. Pastyřík koncem května 1957 sekretariátu ÚV k projednání příslušný plán. Tento, se zástupci MNO předem projednaný rámcový projekt, sekretariát ÚV v hrubých obrysech schválil. Jeho realizaci a financování uložil ministrowi národní obrany B. Lomskému.⁴¹¹

Na základě usnesení schůze vojenské komise obrany schválil koncem srpna 1957 sekretariát ÚV dodatek plánu materiálního zabezpečení LM na rok 1958. Podle výše uvedeného usnesení měla v roce 1958 proběhnout reorganizace rychlých oddílů LM a vytvoření 32 praporů těchto specializovaných jednotek. Kromě ženijních a spojovacích jednotek RO LM se měly nově vytvořit roty těžkých zbraní složené z čtyř velkorážních protiletadlových kulometů (3 ks/četa), z čtyř tarasnic (3 ks/četa) a z průzkumné čtyř vybavené 3 motocykly a přívěsy. Kromě toho měly prapory RO LM dostat polní kuchyně (3 na prapor), aby se mohlo zajistit stravování pro milicionáře v terénu. Vzhledem k těmto novým požadavkům se pro prvotní zajištění výcviku a bojeschopnosti jednotek musely jednotlivé nové čtyř vybavit alespoň po 1 kusu kulometu nebo tarasnice. Na 32 praporů se tedy muselo dodat celkem 96 tarasnic, 96 protiletadlových kulometů a 96 motocyklů s přívěsem, zpočátku však minimálně od každého druhu po 32 kusech.⁴¹²

Mezi kontrolní prvky dosažené úrovně bojové přípravy milicionářů patřila cvičení. V tomto období se začala konat celostátní cvičení jednotek s cílem celkově prověřit politickou a vojensko odbornou přípravu milicionářů, přičemž závěrů se využívalo k sestavování nově pojatých výcvikových plánů.

Jako příklad nového využití milic je možno uvést cvičení ve výcvikovém prostoru Milovice v roce 1957, kdy jednotky LM posílily tanky, dělostřelectvo a lelectvo ČSLA. I v dalších letech se poměrně pravidelně konala rozsáhlá cvičení teritoriálních sil v jednotlivých krajích za účasti krajských a okresních řídicích orgánů, s využitím jednotek LM ze sousedních krajů. Na cvičení participovali rovněž představitelé Československé lidové armády, Sboru národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže.

Celostátní závěrečné cvičení několika praporů jednotek LM jednoho kraje se připravovalo na základě usnesení ÚV o bojové přípravě ve výcvikové roce 1956/1957. Štáb velitele LM spolu s MNO vypracoval plány tohoto cvičení. Vzhledem k důležitosti kraje Praha a počtu jednotek měly cvičení provést útvary milic z Prahy ve vojenském výcvikovém prostoru Mladá u Milovic. Protože šlo o dosud nejrozsáhlejší cvičení jednotek milic, měla se ho v roli diváků účastnit delegace ÚV KSČ, včetně vedoucích oddělení, vedoucí oddělení ÚV KSS a náčelník štábu velitele LM pro Slovensko, ministr národní obrany, náčelník GŠ, náčelníci VS a VB, vedoucí tajemníci KV KSČ se svými veliteli štábů a další, v celkovém počtu 80 až 85 osob. Ministr národní obrany B. Lomský měl zajistit podporu jednotek rotou tanků a po jednom roji bombardovacího a stíhacího lelectva. Oddělení hospodářské správy ÚV akci finančně zajišťovalo, včetně občerstvení a oběda pro přihlížející podle požadavků oddělení stranických orgánů ÚV. Na závěr cvičení přednesl první tajemník ÚV KSČ Antonín Zápotocký před shromážděnými milicionáři projev.⁴¹³

⁴¹⁰ VHA, 5. schůze Rady obrany státu ze dne 29. 12. 1969, Opis 3. schůze vojenské komise obrany ze dne 20. 6. 1957. Úkoly a organizace Lidových milic v případě ohrožení republiky.

⁴¹¹ Plán se týkal původně případného prvního roku války s ohledem na snížený stav 16.000 milicionářů. Sekretariát jej schválil, ovšem vypustil pasáž týkající se prvního roku války. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 121, a. j. 174, Plán materiálního zajištění jednotek Lidových milic pro rok 1958 a výhledově na rok 1965, 20. 5. 1957.

⁴¹² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 128, a. j. 187, Dodatek k plánu materiálně technického zajištění jednotek LM na rok 1958, 21. 8. 1957.

⁴¹³ Tamtéž, Provedení závěrečného cvičení jednotek Lidových milic, 21. 8. 1957.

Po skončení závěrečného cvičení výcvikového roku LM 1956/1957 jej veřejně vyzdvihl nejvyšší představitel A. Novotný, což naprostá většina milicionářů kvitovala s tím, že se po dlouhé době o bojové připravenosti milic hovořilo v rozhlase a tisku. Takovéto ocenění činnosti milicionářům dlouhou dobu chybělo. Řadoví milicionáři údajně s uspokojením konstatovali, že ÚV KSČ docenilo význam jednotek. Kromě Novotného projevu o tom svědčilo i to, že se závěrečného cvičení v nepříznivém počasí zúčastnili členové ÚV KSČ, včetně členů politického byra. Následkem tohoto ocenění začali milicionáři v některých okresech uzavírat závazky jednak za účelem zvýšení výcvikových hodin a jednak za účelem přijímání dalších členů a personálního posilování jednotek. Vyskytovali se však stále hlasy, které upozorňovaly na nedostatečnou péči stranických orgánů a na překážky ze strany vedení závodů, jako např. z okresu Ústí nad Orlicí. Díky veřejnému ocenění LM se řada bezpartijních začala zajímat o činnost milicionářů na závěrečném cvičení. Toto veřejné potvrzení existence LM nejvyšším orgánem KSČ povzneslo autoritu jednotek a zarazilo hlasy některých funkcionářů o tom, že milice již svou roli sehrály a měly by být v nejbližší době rozpuštěny.⁴¹⁴ Ocenění milicionářů mělo svůj původ i v dobře zvládnutých bezpečnostních opatřeních v souvislosti s událostmi v Maďarsku na podzim 1956.

Díky tomuto prvnímu rozsáhlému cvičení milicionářů Pražského kraje na podzim 1957 a jeho veřejnému propagandistickému vyzdvížení z úst Antonína Novotného se podstatně zvedla prestiž a sebevědomí členů LM. Mezi řadovými milicionáři ustaly pochybnosti o účelu existence a příštím směřování Lidových milicí. Rozběhla se další etapa po překonání dočasné krize způsobené Chruščovovým projevem na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956.

---

⁴¹⁴ Tato informace byla zpracována na ÚV KSČ z jednotlivých zpráv krajských KV KSČ. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 014/12, sv. 28, a. j. 1058, Informační bulletin č. 61/1957. Ohlas ke cvičení LM, 5. 10. 1957.

V. 3. Bojová příprava jednotek LM a změny ve směrnicích v roce 1957

Jednotky LM v totalitním Československu se nadále budovaly a doplňovaly spolehlivými komunisty, čímž se zvyšovala jejich bojová připravenost, pečlivěji se organizoval výcvik příslušníků a značná pozornost se věnovala jejich ideologické výchově. Existence nových bojových prostředků, zejména raketových jaderných zbraní a potenciální možnost jejich použití nepřátelými mocnostmi ve světě, setřelo rozdíl mezi frontou a zázemím. LM se tak postupně začleňovaly do systému obrany země, s předurčením pro plnění úkolů spojených zejména s ochranou a obranou teritoria. Lidové milice v té době představovaly plánovitě připravovanou ozbrojenou složku k plnění zcela konkrétních úkolů při obraně zázemí. Postupně se začlenily do branného systému komunistického státu a staly se tak faktickou součástí československých ozbrojených sil, což zakotvil i jejich základní dokument – „Řád Lidových milicí“. Tento proces současně znamenal, že vedle vnitřní funkce, pro jejíž plnění se s milicemi dosud výhradně počítalo, se rozvíjela i jejich vnější funkce - případná obrana komunistické totality proti „zahraničnímu nepříteli“, mezi která propaganda řadila zejména USA a SRN. Výcvik v protivzdušné obraně a nová témata protiatomové a protichemické ochrany si vyžádala nutnou změnu v materiálním vybavení jednotek LM, i kvalitnější přípravu velitelů a štábů všech stupňů.

Vzhledem k tomu, že k 31. říjnu 1957 končil výcvikový rok 1956/1957, oddělení stranických orgánů jej zhodnotilo a současně předložilo sekretariátu ÚV návrh úkolů v bojové přípravě pro rok 1957/1958 včetně poznámek MNO a MV. Na základě některých relevantních konkrétních připomínek se pro rok 1957/1958 upustilo od součinnostních taktických cvičení jednotek LM, ČSLA a MV. Důvody spočívaly především ve skutečnosti, že útvary ministerstva vnitra se nedostatečně připravily po bojové linii a dále, že jednotky armády už nemohly rozšířit naplánovaný počet svých cvičení. Podobně i milice ještě dostatečně nezvládaly součinnostní cvičení obranného boje jednotek vyšších než četa. Se součinnostním cvičením se počítalo pro rok 1959.⁴¹⁵ Jiné připomínky, zejména ze strany náměstka ministra vnitra Hlavačky, se nepovažovaly za relevantní.⁴¹⁶

V usnesení určeném všem řadovým milicionářům se vyzdvihla nová opatření na úseku LM, která vedla k posílení jejich aktivity. Jednalo se např. o posílení pravomocí a odpovědnosti okresních a krajských štábů a velitelů jednotek. Zavedením odborného školení členů štábů všech stupňů se zvýšily jejich schopnosti, což se údajně projevilo zejména při závěrečných cvičeních. Z milicionářského pohledu se výrazných úspěchů dosáhlo v taktické přípravě, zejména ve vedení boje proti výsádkám potenciálního nepřítele a v rámci boje v osadách. Díky střelbám podle nových osnov se milicionáři lépe předvedli především ve střelbě na mizivé cíle. Podstatně se zlepšilo i materiálně technické vybavení jednotek. Obecně se celý výcvikový rok 1956/1957 vyznačoval vysokou aktivitou jednotek milicí, což se potvrdilo i při závěrečných cvičeních – okresních, krajských i při celostátním. Přirozeně se projeví i dílčí nedostatky, které se měly soustavně odstraňovat komplexním zlepšováním metod práce a prohlubováním znalostí a dovedností milicionářů. Krajské a okresní výbory strany, stejně jako příslušné organizace KSČ, měly jednotkám milicí věnovat větší všestrannou

⁴¹⁵ Obsáhlé plány ke společnému cvičení naplánovanému v polovině ledna 1958 pod názvem „Vypátrání a likvidace uprchlých potrestaných ve spolupráci s orgány VB a vojsk Vnitřní stráže a CO“ počítaly i s účastí jednotek LM. Zda se tento plán realizoval ve skutečnosti, není známo. ABS, fond H1-4, i. j. 366, HS VB Praha 1958, Skupinové cvičení: Vypátrání a likvidace uprchlých potrestaných ve spolupráci s orgány VB a vojsk VS a CO, 15. 1. 1958.

⁴¹⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 132, a. j. 197, Usnesení Ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1957/1958, 29. 10. 1957.

pěči. Funkcionáři LM měli více dbát na upevnění kázně a „morálně politického stavu“ milicionářů, prohlubovat praktické otázky velení v případě nasazení, zdokonalovat péči o udržování zbraní a výstroje a jako hlavní metodu měli používat osobní styk s jednotkami na místě. Štáb velitele LM měl za úkol v rámci zdokonalení znalostí krajských výcvikových instruktorů uspořádat spolu s MNO měsíční školení ve vojenském pěchotním učilišti, pořádat celostátní střelecké závody za účasti vybraných družstev ze všech krajů a opět provést celostátní závěrečné taktické cvičení jednotek LM. Krajské a okresní štáby měly za úkol vybudovat rozsáhlou síť instruktorů štábů podle druhů odbornosti a využívat je ke zlepšení pomoci jednotkám, organizovat krátkodobé kurzy a semináře pro velitele družstev a čet, lépe využívat ukázková cvičení a závěrem výcvikového roku uspořádat taktická cvičení. Velitelé jednotek všech stupňů měli organizovat výcvik tak, aby se co nejvíc přibližoval skutečným bojovým podmínkám a stal se pro milicionáře přitažlivý a zajímavý, prostřednictvím agitátorů a zástupců pro věci politické řídit tuto práci podle potřeb dané situace, dohlížet na pečlivé ošetřování zbraní a materiálu a dbát na dodržování bezpečnostních pravidel při používání zbraní a střeliva. Při výcviku jednotek v následujícím výcvikovém roce se štáby a velitelé měli zaměřit splnění úkolů bojové přípravy mj. v oblastech bránění zaujatých postavení, provádění rychlého útoku na protivníka za chůze, pouličního boje a konečně v přípravě vybraných jednotek ke „vzornému“ vystoupení při 10. výročí Února.⁴¹⁷

Výše uvedené pokyny pro milicionáře otiskované v bulletinu ÚV KSČ se v podstatě každoročně opakovaly a případně doplňovaly o několik aktuálních nových bodů. Po milicionářích se permanentně vyžadovala disciplína, maximální bojová a ideologická připravenost, aby mohli bezodkladně plnit úkoly zadané orgány Komunistické strany Československa (případně Slovenska). Jednotky Lidových milicí fakticky představovaly na první pohled paralelní armádu plně ovládanou KSČ, která mohla být kdykoliv uvedena do plné bojové pohotovosti a použita na obranu komunistických zájmů.

Na základě změn v organizaci rychlých oddílů LM a zkušenosti štábů schválil počátkem listopadu 1957 sekretariát ÚV předložené korekce textu ve směrnících k činnosti LM. Rovněž došlo ke schválení zásady, že za veškerý materiál LM odpovídají a jeho evidenci vedou příslušné štáby milic. Mezi schválené úkoly, kromě provedení inventury materiálu krajských štábů, patřil i úkol vypracovat směrnice pro hospodaření s materiálem milic, k čemuž i později došlo. Za účelem dosažení jednotné odpovědnosti za majetek měly za veškerý materiál LM nadále ručit vždy jen příslušné štáby na všech stupních.⁴¹⁸

První část schváleného návrhu změn směrníc se týkala rychlých oddílů LM. Text směrníc měl odpovídat nové organizaci rychlých oddílů LM schválené vojenskou komisí obrany dne 20. 6. 1957. Organizaci rychlých oddílů LM a jejich početní stavy určoval jednotlivým krajům pouze ÚV KSČ, stejně jako úkoly k plnění. Výběr členů rychlých oddílů se prováděl podle pokynu štábu velitele LM v ČSR (bod 12.). Po stránce bojové přípravy a velení při taktickém použití se RO LM podřizovaly vždy velitelům příslušné vyšší jednotky rychlého oddílu (bod 13.). Velení jednotek rychlých oddílů zabezpečovali velitelé příslušných jednotek RO LM (bod 14.). Souhlas k použití jednotek RO LM dával ÚV KSČ a při nebezpečí z prodlení krajský velitel po poradě se svým štábem (bod 15.).

Při doplnění „Směrníc k činnosti LM“ ještě v roce 1955 došlo mj. k přidání části VI. nazvané „funkcionáři jednotek LM“.⁴¹⁹ Od té doby proběhla v aparátu milic výše specifikovaná systemizace a počet příslušníků se snížil. Zkušenosti z praxe ukázaly silnou

⁴¹⁷ Návazné usnesení bylo vydáno i tiskem viz: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 014, sv. 2, a. j. 47, Bulletin č. 47/1957. Usnesení ÚV KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1957-1958, 5. 12. 1957.

⁴¹⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 132, a. j. 197, Změny ve směrnících k činnosti jednotek LM, 4. 11. 1957. Směrnice k hospodaření s materiálem předložil M. Pastyřík v lednu 1958 (viz další kapitola).

⁴¹⁹ Viz příloha č. 7.

potřebu rozšíření krajských štábů o neplacené funkcionáře a upřesnění jejich úkolů. Druhá část návrhu vyjmenovávala funkční pozice milic na krajských a okresních štábech a jejich povinnosti. Projekt řešil rozdělení práce příslušníků štábů krajského a okresního velitele na skupiny podle povahy činnosti. Náčelníky skupin na krajském velitelství LM se měli stát placení funkcionáři, kterým se podřizovali instruktoři těchto skupin - dobrovolní pracovníci LM. Tento nový systém umožňoval rozšířit krajská velitelství milic a s větším počtem lidí zlepšit kontrolu a pomoc jednotkám LM. Počet instruktorů ve skupinách a rozdělení funkcí určoval podle počtu jednotek krajský velitel LM. Podobné řešení se ujalo i na okresech s tím rozdílem, že náčelníci okresních skupin už nepatřili mezi placené funkcionáře. Kromě toho se vedoucí oddělení stranických orgánů na krajském výboru stal zástupcem velitele LM, a tím i nadřízeným všech krajských jednotek a nejenom členům štábu, jako doposud.⁴²⁰

Tato lehce komplikovaná organizační změna na krajských a okresních štábech dotvářela smysl rozčlenění Lidových milic v zájmu jejich snadnějšího řízení vzhledem k systémovému nedostatku placeného aparátu. Neplacení milicionářští odborníci, jak se postupem doby ukázalo, představovali neodmyslitelnou a nepostradatelnou součást krajských a okresních štábů při zvládání značného penza jejich práce. Příslušné skupiny dobrovolných instruktorů-milicionářů pomáhaly pod vedením placených náčelníků těchto skupin s konkrétními projekty, školením a náplní práce, kterou by těžko jediný placený odborný pracovník štábu pro konkrétní oblast zvládl.

---

⁴²⁰ Viz příloha č. 8. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 132, a. j. 197, Změny ve směrnících k činnosti jednotek LM, 4. 11. 1957.

V. 4. Desáté výročí existence, plán bojové přípravy a pohotovosti

Lidové milice postupně prorůstaly do branného systému státu a staly se specifickou součástí československých ozbrojených sil pod výhradním velením ÚV KSČ. Etapu prvních deseti let své existence ukončily milice i přes pokračující fluktuaci jako personálně stabilizovaný ozbrojený celek KSČ. Na stupni okresu se v roce 1958 vytvořil další článek Lidových milicí, tzv. oddíly okresních záloh, které představovaly mezistupeň závodních a rychlých oddílů LM. Pozdější vývoj ale ukázal, že nadměrné rozčlenění závodních jednotek LM vedlo ke ztížení jejich operativního řízení.⁴²¹

Jako odměnu za 10 let plnění úkolů v zájmu strany byly všem krajským jednotkám propůjčeny „bojové zástavy“, které měly představovat „*symbol cti, statečnosti a slávy dělnické třídy*“ a výraz příslušnosti Lidových milicí do systému obrany země. Dekrety o propůjčení „bojových zástav“ LM se tiskly na ručním papíře. Zástavu předával veliteli jednotky krajský velitel LM. Mohla se nosit při slavnostní příležitosti nebo umístit do bojové sestavy při nasazení jednotky v síle minimálně jednoho praporu. Zástava se mohla použít i v případě, kdy se před ní za odměnu fotil milicionář za vzorné plnění povinností.⁴²²

Za permanentní podporu totalitního komunistického režimu obdržely Lidové milice k 10. výročí Února „Řád Klementa Gottwalda“. Na rozkaz ministra vnitra se zúčastnily přehlídek a slavnostních pochodů spolu s jednotkami ČSLA a MV v Praze na Letné a v krajských městech dne 23. února 1958.⁴²³ „Nejobětavější“ příslušníci LM se dočkali ocenění vysokými státními vyznamenáními. K odznaku „Vzorný střelec LM“ přibýlo u některých milicionářů státní vyznamenání zřízené přímo k 10. výročí vzniku jednotek. První z řady oficiálních ocenění - „Za zásluhy - 10 let Lidových milicí“ mělo pozvednout jejich prestiž. Toto nové ocenění vzniklo na základě usnesení politického byra ÚV ze 14. května 1957 ve dvou stupních. K výročí Února se jednorázově udělilo 5.141 vyznamenání I. stupně a 14.582 II. stupně. Úprava z listopadu 1958 schválená politickým byrem uváděla, v jakém pořadí měla být tato stranická vyznamenání zařazena, resp. nošena, mezi státními řády a vyznamenáními.⁴²⁴

K vyznamenání se ještě jednou politické byro v květnu 1960 vrátilo, a to z toho důvodu, že ve Sbírce zákonů z června 1959 se místo termínu *vyznamenání* „Za zásluhy - 10 let Lidových milicí“ použil termín *odznak*. Předsedovi vlády V. Širokému politbyro uložilo, aby zjednal nápravu a ve Sbírce zákonů se správně uváděl termín *vyznamenání* místo pojmenování *odznak*.⁴²⁵

Vzhledem k rozporuplným výsledkům kontrol hospodaření s materiálem Lidových milicí provedených v minulosti předložil M. Pastyřík v lednu 1958 podrobné směrnice jednoznačně upravující tuto oblast. O nakládání s materiálem jak zbrojním, tak i výstrojním,

⁴²¹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 72.

⁴²² Text usnesení ÚV KSČ o propůjčení bojových zástav jednotkám milic a návrh směrnic pro jejich používání a ukládání předložil M. Pastyřík za I. oddělení koncem ledna 1958 na základě usnesení sekretariátu ÚV z 22. července 1957. Tento text byl po zapracování připomínek sekretariátu schválen. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 138, a. j. 206, Text usnesení Ústředního výboru KSČ o propůjčení bojových zástav jednotkám Lidových milicí a návrh směrnic pro jejich používání a ukládání, 25. 1. 1958.

⁴²³ ABS, fond A6/4, i. j. 521, RMV č. 12/1958 - Přehlídky a slavnostní pochody jednotek Lidových milicí, čs. lidové armády a ministerstva vnitra v hlavním městě Praze a v krajských městech dne 23. února 1958, 4. 2. 1958.

⁴²⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 194, a. j. 266, Zařazení vyznamenání "Za zásluhy - 10 let Lidových milicí" mezi státní řády a vyznamenání, 7. 11. 1958. V roce 1948 se udělilo celkem 13.969 „Řádů 25. února 1948“ všech tří stupňů. Vyznamenání "Za zásluhy - 10 let Lidových milicí" I. stupně se řadilo za stříbrnou medaili „Řádu 25. února 1948“ a vyznamenání "Za zásluhy - 10 let Lidových milicí" II. stupně za bronzovou medaili „Řádu 25. února 1948“.

⁴²⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 259, a. j. 343, Změna názvu vyznamenání "Za zásluhy - 10 let Lidových milicí", 10. 5. 1960.

vydal v minulosti jak štáb LM, tak i oddělení hospodářské správy ÚV několik směrnic. Jelikož za veškerý materiál do budoucna odpovídaly výhradně pouze příslušné štáby LM, byly na základě získaných zkušeností vypracovány dotyčné směrnice shrnující jednotné a účelné hospodaření s materiálem LM od jednotek až po štáby všech stupňů. Kontrolu nakládání s materiálem měly provádět odborné komise volených orgánů OV, KV a ÚV KSČ, stejně jako vyřazování materiálu s přihlédnutím ke skutečnému stavu opotřebení. Materiál se dělil podle druhu a účelu, a tím pádem i podle stupně zabezpečení. Směrnice upravovaly mj. zabezpečení zděných zbrojnic, uložení zbraní (ve stojanech), munice (odděleně od zbraní) a dalšího materiálu, včetně jeho kontroly.⁴²⁶

Nové směrnice měly zabránit svévolnému a špatnému nakládání milicionářů se zbraněmi a výstrojí, která stála státní rozpočet nemalé prostředky. Dodávaný materiál pocházel výhradně ze skladů armády, případně na její objednávku přímo od výrobce. Představoval nejvyšší finanční položku investovanou do jednotek Lidových milic, a tak není divu, že správné nakládání, péče a údržba mohla životnost jednotlivých druhů značně prodloužit a ušetřit tak finanční prostředky. Prvky kvalitně prováděné kontroly měly zřetelný vliv na hospodárnost jednotek.

Definice bojové pohotovosti Lidových milic znamenala schopnost jednotek přejít k plnění bojových úkolů. Dosahovala se splněním souhrnu velitelských, organizačních, personálních a logistických opatření, která zabezpečovala organizovaný a rychlý přechod z klidového do pohotovostního, resp. z mírového do válečného stavu.

Směrnice bojové pohotovosti jednotek LM schválil sekretariát ÚV s platností od 1. července 1958. Současně se zrušily dosud platné směrnice pro pohotovost milic, která se dělila původně na 4 stupně – I. stupeň (pohotovost velitelů LM), II. stupeň (částečná pohotovost příslušníků LM), III. stupeň (úplná pohotovost všech příslušníků LM), IV. stupeň (pohotovost rychlých oddílů). Toto členění se používalo už od roku 1950 a znali jej jak bývalí milicionáři, tak i jiné „nepovolané“ osoby a svádělo k vyhlášení rozsahu bojové pohotovosti nikoliv pomocí hesel, ale přímým označováním stupně v hovorové řeči, což považovalo vedení milic za dekonspirační prvek. Jednotlivé stupně bojové pohotovosti již nevyjadřovaly potřebný rozsah, což se údajně ukázalo při vyhlášení bojové pohotovosti při událostech v Maďarsku a Polsku. Při vyhlášení II. a III. stupně měly jednotky LM v součinnosti se Závodní stráží a orgány MV střežit objekty rozdělené do 3 kategorií. Zkušenosti ukázaly, že toto rozčlenění objektů nevyhovovalo a jejich počet byl příliš velký. Střežením všech nařízených objektů totiž docházelo k roztržité síle na malé skupiny, ke značně zvýšené potřebě milicionářů. Následně se nedostávalo jednotek k plnění úkolů podle vzniklé situace. Komise rad okresních a krajských národních výborů pro věci obrany měly do poloviny roku 1958 zpracovat plány obrany okresů, ve kterých se počítalo i s jednotkami LM.⁴²⁷ Po jejich plánovaném vypracování tak dosavadní směrnice vyhlášení pohotovosti již neodpovídaly skutečnosti.

Schválené směrnice obsahovaly nové rozdělení a označení bojové pohotovosti podle rozsahu a vypustily označení podle stupňů. Bojová pohotovost se tak na základě rozsahu členila na: a) pohotovostní služba příslušníků LM, b) částečná bojová pohotovost jednotek LM, c) bojová pohotovost rychlých oddílů LM, d) úplná bojová pohotovost všech milicionářů. Směrnice dále upřesňovaly činnost štábů, velitelů a jednotek po vyhlášení některého druhu bojové pohotovosti tím, že ukládaly štábům a velitelům při vyhlášení bojové pohotovosti menšího rozsahu vytvořit podmínky k hladkému provedení bojové pohotovosti většího rozsahu. Činnost jednotek při vyhlášení pohotovosti prostřednictvím poplachových hesel nebyla jednoznačně určována jako v minulosti, ale umožňovala provádět různá opatření podle

⁴²⁶ Pastyřík směrnice předložil na základě usnesení sekretariátu ÚV z 8. listopadu 1957. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 137, a. j. 205, Směrnice k hospodaření s materiálem Lidových milic, 20. 1. 1958.

⁴²⁷ Zpracování plánů nařizovalo usnesení vlády č. 955 ze dne 4. 9. 1957.

plánů ochrany a obrany okresů a krajů nebo podle vzniklé situace. Jednotky LM měly kromě svých závodů střežit jen takové objekty, které měly rozhodující význam pro řízení státu (budovy orgánů KSČ, důležité telekomunikační centrály, rozhlas apod.). To umožňovalo, aby se značná síla útvarů milic použila na rozhodující místa. Části směrnic, pojednávající o způsobu vyhlášení bojového poplachu a zpracování poplachových plánů, zůstaly bez podstatných změn.⁴²⁸

Nové směrnice bojové pohotovosti Lidových milic se tak vypořádaly s původní kritizovanou roztržičností jednotek při obraně a ochraně neúměrně vysokého množství „důležitých“ objektů. Redukce tohoto seznamu objektů se měla projevit posílením jednotek na místech rozhodujících zásahů či střetů s předpokládaným protivníkem, které spočívaly v ničení paradesantních výsadek z letadel.

Tyto důležité úkoly měly plnit zejména rychlé oddíly LM, jejichž velitelé se museli účastnit plánovaných kurzů pro velitele RO LM na období 1958 až 1960. Organizované rychlé oddíly se v krajích přetvořily do samostatných praporů, případně samostatných rot a čet, včetně roty těžkých zbraní a ženijní čtyry, a také v chemická, průzkumná a pozorovací družstva. Pro zajištění potřebné odborné úrovně speciálního výcviku a velitelského sboru se schválilo uspořádání velitelských jedno až čtyřtýdenních kurzů v učilištích ČSLA podle druhu a zaměření výcviku.⁴²⁹

Další z mnoha administrativních opatření v historii Lidových milic se týkalo výměny starých průkazů příslušníků LM za průkazy nové. Vzhledem ke skutečnosti, že platnost průkazů členů LM vydaných v roce 1953 končila k 31. 12. 1958, předložilo oddělení stranických orgánů ÚV KSČ v květnu 1958 návrh nových průkazů a zásad jejich výměny podle připomínek funkcionářů štábů milic. Podstatná změna ve schváleném návrhu nového průkazu spočívala zejména v tom, že zmizelo místo pro fotografii držitele, neboť průkaz platil jen ve spojení s legitimací člena KSČ. Platnost zjednodušených průkazů se měla každoročně prodlužovat až do další plánované výměny za 7 let. Zjednodušení se projevilo při jejich vydávání i evidenci. Dosud průkazy vydávaly krajské štáby, které rovněž vedly jejich jmennou evidenci, přičemž kopie evidence se vedly na okresních štábech i na závodech. Nové průkazy vydávaly okresní štáby a krajské štáby evidovaly jen početní přehledy vydaných tiskopisů průkazů, čímž se podstatně zjednodušila písemná agenda krajských štábů, které také trpěly nedostatkem pracovníků.⁴³⁰

V oblasti sociálního zabezpečení milicionářů zraněných či zabitých ve službě došlo také ke změně, tentokrát s patrným profitem pro invalidní členy milic, případně pro jejich pozůstalé členy rodiny.

Úprava z ledna 1954 o invalidním a důchodovém zabezpečení milicionářů a jejich rodin se částečně uzpůsobila v jejich prospěch. Politbyro dne 7. 10. 1958 schválilo zvýšení základní částky pro vyměňování důchodů u všech milicionářů (bez ohledu na jejich zařazení) z 1.200 Kčs na 1.500 Kčs, ve výjimečných případech mohl ÚV KSČ přiznat vyšší důchodový základ, nejvýše až 1.900 Kčs (původně 1.600 Kčs). Toto opatření mělo za cíl zejména u milicionářů s nižšími příjmy udržet jejich životní úroveň zhruba na stejné výši jako před případným zraněním či nemocí. V případě nezvýšení důchodového základu by zabezpečení

---

⁴²⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 139, a. j. 209, Směrnice pro vyhlášení bojové pohotovosti jednotek LM, 22. 2. 1958.

⁴²⁹ Na základě usnesení schůze vojenské komise obrany z 20. 6. 1957 došlo konečně v květnu 1958 ke schválení těchto kurzů. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 144, a. j. 217, Plán odborných kurzů pro velitele jednotek rychlých oddílů Lidových milic v roce 1958 až 1960, 5. 5. 1958.

⁴³⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 145, a. j. 219, Nové průkazy příslušníků LM a návrh zásad výměny průkazů, 17. 5. 1958.

invalidních příslušníků LM zůstalo stejné jako u ostatních pracujících. Od vzniku milicí uplatnilo nárok na invalidní důchod celkem 20 milicionářů a na zaopatřovací důchod 15 osob.⁴³¹ Přesto se jednalo o další zvýhodňující prvek členů Lidových milic oproti běžným občanům komunistického Československa, čímž se dostávali na úroveň příslušníků ozbrojených sil.

Se zvyšujícími se nároky na výcvik a bojovou připravenost milicionářů začalo zaostávat jejich materiální vybavení. Nedostatečná vybavenost jednotek LM radiostanicemi, co do počtu i výkonnosti, se projevila při závěrečném součinnostním cvičení s armádou a útvarů MV koncem září 1958 v Olomouckém kraji. Ukázala se i akutní potřeba osobních terénních vozidel pro velitelství praporů rychlých oddílů LM a vůbec nutnost celkového přezbrojení jednotek LM. Podle plánu materiálního zabezpečení se mělo milicím v roce 1959 předat 5.000 ks samonabíjecích pušek vz. 52 a jejich výměnu za staré typy provést ve výhledovém plánu na léta 1959 až 1965. Rovněž mělo dojít k předání 200 ks radiostanic, ale kvůli jejich nedostatku se od tohoto požadavku upustilo. Za účelem odstranění problémů v materiálním zásobování požádal vedoucí I. oddělení ÚV KSČ M. Pastyřík o přidělení plánovaných pušek vz. 52 ještě v roce 1958 a dále o předání radiostanic už o rok později. Zajištění terénních vozů a obměna radiostanic za výkonnější model měla proběhnout v rámci plánu MTZ na rok 1960/1961, kdy se měl uplatnit požadavek HŠ LM na dodání 32 terénních sovětských vozů GAZ a 400 ks radiostanic.⁴³²

Na vznesené Pastyříkovi nároky reagoval náčelník GŠ ČSLA Otakar Rytíř v prosinci 1958 zamítavě tím, že požadavek na přednostní dodání 200 ks radiostanic nelze realizovat, protože o toto množství by došlo ke krácení potřeb armády. Požadavek milic se tak zahrnul do perspektivního plánu na rok 1961. Rovněž nahrazení radiostanic výkonnějšími německého původu s proslou životností nešlo provést, neboť se armádě tohoto vybavení nedostávalo v dostatečném množství. Radiostanice se výhledově mohly k LM dostat případně v letech 1962 až 1965, vzhledem k nedostatku náhradních dílů se to ale nejevilo reálně. S ohledem k počtu požadovaných nových radiostanic (400 ks) a k jejich vysoké pořizovací ceně (250.000 Kč/kus) doporučil O. Rytíř štábu LM znovu prověřit potřebu radiostanic z hlediska organizačního a taktického. Pokud by na požadavku štáb LM trval, dočkal by se dodání až v letech 1962 až 1965 podle možností výroby. Současně to však znamenalo zvýšení finančního rozpočtu MNO o 100 mil. Kčs. Oproti tomu šlo osobní terénní auta zabezpečit už na období 1960/1961.⁴³³

Potíže se získáním moderního kvalitního vybavení zejména spojovacího charakteru brzdily snahu Lidových milicí dosáhnout požadovaného stupně a kvality, čímž se možnost jejich nasazení v případných bojových akcích snižovala. Československá lidová armáda měla jako hlavní ozbrojená opora režimu proti případnému útoku, resp. při použití proti „nepříteli“ mimo území Československa, absolutní přednost.

Podobně jako o rok dříve, schválil sekretariát ÚV plán bojové přípravy jednotek milicí i pro výcvikový rok 1958/1959. Usnesení určené všem milicionářům připomenulo symboliku udělení nejvyššího státního vyznamenání „Řád Klementa Gottwalda – za budování socialistické vlasti“ Lidovým milicím v předchozím výcvikovém roce, čímž ideologicky posílilo komunistické přesvědčení jednotek. Uplynulý výcvikový rok se hodnotil i přes některé

⁴³¹ Oddělení stranických orgánů ÚV podalo politickému byru ÚV KSČ návrh na změnu vládního usnesení z ledna 1954 o invalidním a důchodovém zabezpečení milicionářů a jejich rodin. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 190, a. j. 261, Změna 5. článku vládního usnesení ze dne 15. ledna 1954 o invalidním a důchodovém zabezpečení příslušníků LM a členů jejich rodin, 27. 9. 1958.

⁴³² VHA, Dopis M. Pastyřka adresovaný ministroví nár. obrany B. Lomskému, 28. 10. 1958.

⁴³³ VHA, Úprava požadavků LM na plán MTZ v roce 1959 a v letech 1960-65, 12/1958.

nedostatky pozitivně, když se splnily stanovené výcvikové úkoly a došlo i ke zvýšení „morálně politického“ stavu a kázně milicionářů. Závěrečná cvičení údajně ukázala zvýšení bojeschopnosti jednotek. Příslušníci armády i MV předávali své odborné znalosti a zkušenosti velitelům i útvarům milic.⁴³⁴

V novém výcvikovém roce 1958/1959 se mělo zlepšení práce jednotek dosáhnout podobnými metodami jako v předchozím roce. Štáb velitele LM měl před zahájením nového výcvikového roku uspořádat celostátní poradu náčelníků krajských štábů a jejich náčelníků operačních skupin. Na srazu mělo proběhnout zhodnocení uplynulého roku a seznámení s úkoly pro nový výcvikový rok. Štáb měl i nadále provádět odborná školení členů štábů LM. Velitelé i štáby všech stupňů měli usilovat o splnění úkolů bojové přípravy jednotek, např.: zlepšit provádění strážní služby, naučit milicionáře bojovat s nepřátelskými diverzními a průzkumnými výsadky, při všech cvičeních účelněji využívat techniku, na závěr výcvikového roku provést závěrečná součinností cvičení s ostatními ozbrojenými sbory, taktická cvičení spojovat s provedením poplachů jednotek, ve střelecké přípravě seznámit milicionáře se samonabíjecí puškou vz. 52, seznámit všechny členy LM s pancéřovkou a připravit je na střelbu z ní, v pořadové přípravě si osvojit nový cvičební řád ozbrojených sil, v protichemické přípravě seznámit všechny členy LM s prováděním částečné speciální očisty osob, zbraní a materiálu, ve zdravotnické přípravě upevňovat návyky milicionářů v osobní hygieně. Speciální jednotky rychlých oddílů (čty protiletadlových kulometů a tarasnic) se měly seznámit s přidělenými zbraněmi, velkorážními protiletadlovými kulomety a tarasnicemi. Ženijní čty se měly naučit konstrukce min a zacházení s nimi, minování, ženijní průzkum a destrukční práce. Členové průzkumných jednotek se měli naučit maskování, chování družstva v léčce, při výpadu a při pozorování. Chemické jednotky se měly seznámit se základními vlastnostmi všech existujících bojových látek a se speciální bojovou technikou. U jednotek těžkých kulometů se hlavní důraz kladl na znalost zbraní a jejich ovládnutí v boji. Příslušníci zdravotní služby v LM se měli zdokonalovat při poskytování první pomoci a cvičit při taktických cvičeních a odsunu raněných.⁴³⁵

Tento plán hlavních úkolů LM na výcvikový rok 1958/1959 prezentoval jen pověstnou „špičku ledovce“. Rozvíjet se měly i další dovednosti, které již část dělesloužících milicionářů znala a ovládala. Pro nově přijaté příslušníky v RO LM, pokud zrovna neměli krátce po vojenské službě, však tyto plány představovaly nutnost ovládnutí velkého množství znalostí a dovedností, na které nestačil pouhý jeden výcvikový rok s několika cvičnými hodinami měsíčně. Trénink v ovládnutí výzbroje a materiálové výstroje, včetně nácviku chování milicionářů v bojových situacích, se postupně více a více specializoval a permanentně se zvyšovaly požadavky na jeho zvládnutí.

---

⁴³⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 154, a. j. 235, Návrh usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milic pro výcvikový rok 1958/1959, 18. 10. 1958.

⁴³⁵ Usnesení bylo podobně jako v předchozím výcvikovém roce vydáno tiskem viz: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 014, sv. 3, a. j. 61, Bulletin č. 7/1958. Usnesení Ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milic pro výcvikový rok 1958/1959, 11. 11. 1958.

V. 5. LM za branné pohotovosti státu a bojová příprava v období 1958/1959

S ohledem na dlouhodobý projekt postupného dozbrojování a obměny výzbroje všech typů jednotek Lidových milicí projednal sekretariát ÚV KSČ výhledový časový plán materiálního zajištění LM pro léta 1959-65 již koncem ledna 1958. Ale vzhledem ke kvalitativnímu zvýšení úkolů uložených jednotkám milic usnesením politického byra ÚV ze dne 18. 12. 1958 se muselo přikročit k některým změnám v perspektivním plánu výzbroje a vojenské techniky.

K zajištění ochrany, pro komunistický režim důležitých závodů, se měl počet milicionářů v totalitním Československu zvýšit na 80.000 osob. Kromě toho se předběžně počítalo pro období let 1961-65 s vytvořením osadních jednotek v počtu asi 30.000 osob, k čemuž nakonec nedošlo. Předpokládané zvýšené stavy příslušníků LM spolu s uloženými úkoly v případě „ohrožení republiky“ vedly k nutnému přepracování plánu materiálně technického zabezpečení (MTZ). Potřeba materiálu se naplánovala tak, aby do roku 1965 umožňoval plnění všech úkolů uložených v případě nutné obrany totalitního režimu. Naplánovaný výstrojní materiál a prostředky protichemické ochrany byly určeny pro celkový budoucí početní stav včetně osadních Lidových milicí. S ostatními druhy materiálu se počítalo pouze pro vybavení jednotek rychlých oddílů LM odpovídající jejich schváleným počtům. Pro zajištění vyšší bojové pohotovosti měla alespoň část jednotek RO LM (konkrétně průzkumné čety krajského štábu) získat motocykly s přívěsem, velitelství praporů RO LM automobily GAZ a krajské štáby nákladní vozidla Praga V3S. Z nových druhů materiálu se počítalo s vybavením jednotek minometry (82 mm). Tato zbraň měla po proškolení 128 velitelů minometných čet a obsluhy podstatně zvýšit údernou sílu milicí a při likvidaci menších „nepřátelských skupin“ zbavit závislosti na podpoře ze strany armádního dělostřelectva. Tento přepracovaný návrh perspektivního plánu na období 1960-65 sekretariát ÚV schválil.⁴³⁶

Samostatnou kapitolu v předpokládaném působení Lidových milic představovalo doplňování a řízení jednotek LM za branné pohotovosti státu. Za této výjimečné situace, ke které mohlo v období „studené války“ v podstatě kdykoliv dojít, měly jednotky LM zůstat zachovány. Důvody pro jejich udržení i za branné pohotovosti státu existovaly v podstatě dva. Jednak se měl využít jejich „politický význam“ a jednak jejich struktura při obraně zázemí.

Za této mimořádné situace přecházely strážní oddíly LM, které se věnovaly zejména ochraně významných objektů, do podřízenosti a péče ministerstva vnitra. Podle připravených plánů měly strážní oddíly milic jednak zajišťovat ochranu a obranu kraje (okresu), a jednak provádět bezpečnostní a vojenská opatření podle rozhodnutí komise rady KNV (ONV) pro věci obrany. Strážní oddíly LM v podřízenosti MV se měly doplňovat členy KSČ nebo podle potřeby vybranými nestraníky. Pokud nešlo tyto oddíly doplnit nestraníky na základě dobrovolnosti, měl se použít zákon o obraně státu a místo dobrovolníků by do jednotek nastoupili nuceně nasazení nestraníci. Příslušníci strany měli ve strážních oddílech LM současně tvořit kádrovou rezervu pro doplňování rychlých oddílů LM nebo oddílů okresních záloh LM.⁴³⁷

⁴³⁶ Na základě požadavku GŠ ČSLA předložilo oddělení stranických orgánů ÚV KSČ tento plán ke schválení. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 161, a. j. 249, Plán materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milicí pro rok 1960 a perspektivní plán pro léta 1961-1965, 18. 2. 1959.

⁴³⁷ Na základě usnesení politického byra z 18. 12. 1958 předložili A. Novotný s R. Barákem v červnu 1959 směrnice pro doplňování a řízení jednotek Lidových milicí, včetně materiálního zásobování, za branné pohotovosti státu. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 222, a. j. 301, Směrnice pro doplňování, řízení a materiální zásobování jednotek Lidových milicí za branné pohotovosti státu, 17. 6. 1959.

Po schválení dne 23. 6. 1959 se funkcionáři krajů a okresů nesměli s obsahem těchto směrnic seznámit, aby se utajilo podřízení strážních oddílů LM v době branné pohotovosti pod MV. Směrnice v zapečetěné obálce se uložily u mobilizačních plánů krajské správy MV a štábu krajského velitele LM. Obálky se mohly rozpečet pouze na zvláštní pokyn ÚV KSČ nebo při vyhlášení všeobecné mobilizace. Zásobování jednotek milic výstrojí a ostatním vojenským materiálem za branné pohotovosti státu mělo na starost ministerstvo vnitra. Cíl tohoto opatření spočíval v tom, aby MV zásobovalo v zázemí všechny ozbrojené složky kromě ČSLA. Při předpokládaném plnění bojových úkolů se měl o bezplatné stravování strážních jednotek postarat příslušný závod, o jednotky a štáby LM zúčastněné na akcích ministerstvo vnitra a o štáby milic příslušný stranický orgán jako v době míru. Úhradu ušlé mzdy měl u strážních oddílů v závodech hradit příslušný podnik, při nasazení mimo závod u rychlých oddílů a okresních záloh tyto částky měl financovat rozpočet LM, a u členů strážních oddílů ministerstvo vnitra.⁴³⁸

Při branné pohotovosti státu se tak v podstatě Lidové milice operativně rozdělily podle svého bojového určení. Strážní oddíly milic v této mimořádné situaci podléhaly velení ministerstva vnitra, které je úkolovalo při ochraně teritoria.

V tomto období ještě vyšel rozkaz MV upravující vstup příslušníků ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního a zakázaného pásma.⁴³⁹

Podobně jako v předchozích letech předložil M. Pastyřík sekretariátu ÚV s končícím výcvikovým rokem jednotek LM jeho zhodnocení a návrh úkolů v bojové přípravě jednotek milicí pro nový výcvikový rok 1959/1960. V rámci vyhodnocení minulého výcvikového roku se posuzovala součinnostní cvičení v rámci komisí obrany krajů, která ukázala, že jednotky LM uložené úkoly vcelku zvládly, přestože byl stupeň zvládnutí probrané látky různý. Nejlepších výsledků dosáhly kraje Praha-město, Gottwaldov, Olomouc a Bratislava. Slabší úroveň procvičení zaznamenaly kraje Karlovy Vary a Nitra. Vcelku se dalo říci, že výcvikový rok 1958/1959 znamenal další zvýšení bojové připravenosti milic. Velitelé a štáby se zdokonalili v řízení svých jednotek a bojových akcí. Odstranily se nedostatky, které bránily rychlému soustředění jednotky. Zlepšily se i výsledky ve střelbě. Rekordy trhala v průměru 80 % účast jednotek na výcviku. KV, OV a ZO KSČ se ve výcvikovém roce 1958/1959 více zabývaly činností jednotek LM a pomáhaly s odstraňováním nedostatků. Členové byra KV a OV KSČ a předsedové ZO strany se v roli pozorovatelů účastnili větších cvičení, což ideologicky posilovalo samotné milicionáře.⁴⁴⁰

Vyskytly se ale i nedostatky. Speciální jednotky rychlých oddílů ve většině krajů nesplnily své úkoly ve výcviku. Krajské štáby totiž věnovaly malou pozornost tréninku těchto útvarů. I přes snahu štábu velitele LM v ČSR obdržely tyto jednotky některý speciální materiál až v průběhu roku kvůli nedodržení plánovaného termínu dodání ze strany dodavatele. Štáby a velitelé družstev a čet neřídili vždy úspěšně nasazení svých jednotek, což způsobila pokračující fluktuace velitelů nižších jednotek. U náčelníků okresních štábů se projevila nutnost hlubšího proškolení, neboť dosavadní školení poskytovala pouze základní znalosti prováděného výcviku. Dostatečná pozornost se nevěnovala otázkám protichemické a protiatomové obrany. Samy štáby se přitom domnívaly, že školení jednotek provedená v minulých letech v tomto ohledu byla dostačující. Nepodařilo se zabránit mimořádným událostem, které vznikaly

⁴³⁸ Schválené směrnice v zapečetěné obálce byly zaslány na příslušná místa. ABS, fond A2/1, i. j. 1334, Směrnice pro doplňování, řízení a materiální zásobování jednotek LM za branné pohotovosti státu, 23. 6. 1959 (31. 3. 1960).

⁴³⁹ Rozkaz ministra vnitra z poloviny roku 1959 obsahoval směrnice o vstupu příslušníků čs. ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního pásma a zakázaného pásma. ABS, fond RMV, i. j. 12, RMV č. 68/1959, Směrnice o vstupu příslušníků čs. ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního pásma a zakázaného pásma, 27. 6. 1959.

⁴⁴⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 177, a. j. 282, Návrh usnesení ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1959/1960, 9. 11. 1959.

hrubým porušováním bezpečnostních opatření, zejména při ostrých střelbách. V kraji Košice a Banská Bystrica došlo díky tomu ke dvěma smrtelným zraněním příslušníků milic.⁴⁴¹

Soubor dosažených úspěchů ve výcvikovém roce provázel ruku v ruce souhrn přetrvávajících nedostatků a problémů, které nešlo vyřešit ze dne na den. Permanentní vadu již od konce 40. let představovala nekončící nadměrná fluktuace velitelů na nižších postech, čemuž se jen těžko dalo dostupnými prostředky zabránit. Služba v LM byla neplacená a na velitelských postech časově i obsahově náročná s nemalou zodpovědností.

Za účelem zvýšení bojové připravenosti milicionářů ve výcvikovém roce 1959/1960 a k odstranění nedostatků ÚV KSČ navrhlo krom jiného zdokonalit všechny jednotky LM v boji proti „diverzním a průzkumným výsádkům nepřítele“. V pohraničních krajích si měly jednotky prohloubit znalosti vedení obranného boje a funkce a použití protitankových zbraní, v ostatních krajích se měly zdokonalit ve vedení střítného boje. Jednotky rychlých oddílů a oddílů okresních záloh se měly seznámit s prováděním perlustrace osob. U speciálních jednotek se mělo splnění úkolů zajistit organizováním krátkodobých školení v krajích. Všechny jednotky se musely seznámit s protichemickou a protiatomovou ochranou a s likvidací následků po použití zbraní hromadného ničení. Za tím účelem se měla pořádat instrukčně metodická shromáždění za pomoci armády a CO. Všechny štáby a velitelé jednotek na závodech měli pokračovat v kontrolách dodržování protipožárních opatření a k této činnosti vést i ostatní milicionáře. Odborná školení náčelníků štábů OV LM se měla řešit prováděním krátkodobých kurzů v učilištích ČSLA. Proti mimořádným událostem se mělo bojovat tím, že při každé příležitosti se měla zdůrazňovat nařízená bezpečnostní opatření, provádět kontroly jejich dodržování a vážné mimořádné události se měly použít jako varovný případ pro všechny jednotky LM. Měla se dále zvýšit odpovědnost a disciplína velitelů a jednotek při všech akcích a cvičeních, aby se na minimum omezily úrazy a smrtelná zranění milicionářů. Každá mimořádná událost se měla prozkoumat. Proti zjištěným viníkům se měly vyvozovat „přísné stranické“ tresty, případně je v nejhrubších narušeních bezpečnosti předat k trestnímu stíhání.⁴⁴²

Plán bojové přípravy Lidových milic na výcvikový rok 1959/1960 se částečně od projektu předchozího roku lišil. Důraz se po nabytých zkušenostech kladl na zvládnutí situace v případě útoku na komunistické Československo jak konvenčními, tak i atomovými či chemickými zbraněmi.

---

⁴⁴¹ Důvodovou zprávu k návrhu usnesení k hlavním úkolům bojové přípravy LM ve výcvikovém roce 1959/1960 použil za základ svého projevu vedoucí I. oddělení ÚV KSČ Miroslav Pastyřík dne 11. 12. 1959 na celostátní poradě vedoucích I. oddělení KV KSČ a náčelníků štábů KV LM. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 018 (Celostátní porady a konference), sv. 58, a. j. 272, Celostátní porada vedoucích I. odd. KV KSČ a náčelníků štábů KV LM, 11. 12. 1959.

⁴⁴² Usnesení bylo podobně jako v předchozích letech vydáno tiskem viz: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 014, sv. 3, a. j. 78, Bulletin č. 24/1959. Usnesení Ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milic pro výcvikový rok 1959/1960, 15. 12. 1959.

V. 6. Reorganizace jednotek LM v roce 1960, revize a inventura materiálu

S končícími 50. lety českoslovenští komunisté prozatím překonali dosavadní hospodářskou a společenskou krizi. Vedení KSČ v roce 1960 deklarovalo, že socialismus v Československu "zvítězil". Název státu se změnil na Československá socialistická republika. Nová ústava přijatá v polovině roku 1960 zakotvila tzv. vedoucí úlohu komunistické strany a prohlásila marxismus-leninismus za státní ideologii, přičemž tyto skutečnosti fakticky platily po celé desetiletí předtím. Nastala etapa budování "vyspělé socialistické společnosti" jako předstupeň vybudování komunismu. Ústava představovala jen prázdný dokument. Veškerá moc patřila komunistické straně Československa.

Situace v okolních východoevropských satelitech Sovětského svazu byla celkem stabilizovaná. V roce 1961 se ale stupňovala tzv. druhá berlínská krize a došlo k vybudování berlínské zdi mezi západním a východním sektorem města. Na Kubě se mezitím upevňoval levicový režim Fidela Castra, který se od roku 1960 silně přiklání k SSSR. Na dostřel USA se tak začal budovat totalitní systém komunistického typu za velké podpory Sovětů. Na podzim 1962 došlo k tzv. karibské krizi, která i přes svou zeměpisnou vzdálenost ovlivnila činnost Lidových milicí v Československu. V tomto období se armádní vojenské jednotky uvedly do stavu pohotovosti mimo kasárna. ČSLA podobně jako LM se připravovaly k tomu, aby sehrály svou roli ve zvažovaném vojenském střetnutí. Mezinárodně politické krize začátku šedesátých let zasadily beztak krachující centrálně plánované československé ekonomice další těžké rány.

V souvislosti se změnou územního uspořádání a vzniku 12 nových krajů v ČSSR došlo po roce 1960 v řadě jednotek k organizačním i personálním změnám, kdy některé jednotky zanikly a místo nich vznikaly v nových podmínkách jednotky nové. Vzhledem k novému územnímu členění z roku 1960, resp. se zvýšením pravomoci a odpovědnosti nových okresů v bezpečnostní oblasti, předložil A. Novotný politickému byru ÚV KSČ návrh reorganizace jednotek LM. Jako nezbytné se jevílo podřídit některé jednotky LM dosud v pravomoci krajů pod okresní výbory KSČ, čímž muselo dojít k celkové reorganizaci útvarů LM.⁴⁴³

Tehdejší doba znala tři druhy milicionářských jednotek. Útvary Lidových milic se organizovaly jednak do rychlých oddílů o počtu 19.783 členů (32 praporů a 11 samostatných rot a čet), jednak do oddílů okresních záloh v síle družstvo až rota v počtu 13.123 příslušníků a konečně do strážních oddílů v počtu 42.750 osob. Celkový početní stav milicionářů k počátku roku 1960 tedy činil 75.656 příslušníků. Prapory rychlých oddílů byly většinou rozmístěny ve více okresech v rámci jednoho kraje. Jen v několika krajích se RO LM organizovaly pouze v jediném okresu celého kraje. O jejich nasazení rozhodoval ÚV KSČ. Oddíly okresních záloh se organizovaly většinou na závodech v místě okresního výboru KSČ nebo v jeho blízkosti a o jejich použití rozhodoval KV KSČ. O nasazení strážních oddílů rozhodoval OV KSČ.

Součinnostní cvičení v roce 1959 ukázala, že pro včasný zásah praporu rychlého oddílu se jako výhodnější jevíla jeho organizace v rámci jednoho okresu. Pokud by to nebylo možné, měly se vhodněji ostatní jednotky RO organizovat do samostatných rot a čet z jednoho závodu nebo z několika závodů v blízkosti. Reorganizace jednotek LM měla proběhnout podle těchto zásad:

1) V krajích podle důležitosti a rozlohy nechat 1 až 2 prapory rychlých oddílů (v Praze 4 prapory RO). Tyto prapory organizovat v rámci jednoho, výjimečně dvou sousedních okresů. Ostatní prapory RO LM se jako prapory měly zrušit. Jejich střelecké jednotky se měly začlenit do oddílů okresních záloh a speciální jednotky (průzkumné, ženijní čety, minometné roty ad.)

⁴⁴³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 251, a. j. 335, Provedení reorganizace jednotek Lidových milicí a nového vymezení pravomoci jejich použití, 6. 2. 1960.

se měly ponechat jako samostatné jednotky, organizované do čet a řízené KV KSČ. Úkol RO LM spočíval v zajišťování „klidu a pořádku“ v kraji a podle potřeby v posilování nebo podpoře oddílů okresních záloh při jejich nasazení do akcí.

2) Kromě rychlých oddílů a samostatných speciálních jednotek se měly v okrese podle jeho důležitosti organizovat oddíly okresních záloh (OOZ) v síle alespoň dvou až tří samostatných střeleckých čet. Do oddílů okresních záloh měly nově patřit i střelecké jednotky zrušených rychlých oddílů a samostatné střelecké čty a roty rychlých oddílů s takovou organizací, aby byly rozmístěny po celém území okresu a část sil i přímo v sídle OV KSČ. OOZ v součinnosti s orgány MV nebo s ostatními ozbrojenými složkami měly zajišťovat „klid a veřejný pořádek“ v okrese.

3) Organizace strážních oddílů zůstala beze změny. Jejich úkoly spočívaly v ochraně a obraně budov KV a OV KSČ, důležitých závodů a zařízení a objektů podle plánů ochrany a obrany okresů.⁴⁴⁴

Po realizované reorganizaci měl při zachování stávajícího celkového stavu milicionářů (75.656 osob) poklesnout početní stav příslušníků rychlých oddílů (17 praporů a 150 speciálních samostatných čet) na 13.300 osob (z původních 19.783). Naopak vzrůst měl počet příslušníků okresních záloh (v průměru 1 rota a 2 samostatné čty na okres) na 20.000 osob (původně 13.123) a stav členů strážních oddílů měl zůstat téměř na stejné úrovni jako před reorganizací - 42.356 osob (původně 42.750). Nové uspořádání a způsob řízení jednotek LM měl umožnit rychlé a operativní použití podle vzniklé situace. V míru i za branné pohotovosti státu měly okresní výbory KSČ k dispozici 82 % ze všech jednotek LM, tzn. zhruba 62.350 milicionářů. Plnění úkolů přesahujících rámec jednoho okresu mohl kraj ovlivnit použitím praporu rychlých oddílů LM nebo použitím oddílů okresních záloh ze sousedních okresů. Návrh nové organizace rychlých oddílů a oddílů okresních záloh podle schválených zásad měly zpracovat KV a OV KSČ do konce května 1960.⁴⁴⁵

Nová reorganizace správního uspořádání krajů způsobila poměrně výrazné přeskupení milicionářů mezi oddíly okresních záloh a rychlými oddíly LM. Výše navržený systém se patrně jevil v tehdejší době jako nejvhodnější. Rozčlenění jednotek Lidových milic na tři kategorie s rozdílnými úkoly a výcvikem však z dlouhodobého hlediska nepředstavovalo ideální řešení.

Podobně jako inventura majetku a kontrola finančního a materiálního hospodaření v předchozích letech se další akce obdobného druhu konala v roce 1959. Hlavní důvod revize tentokrát netkvěl v odhalení případných nesrovnalostí, ale z potřeby předání materiálu jednotek LM novým stranickým orgánům vzhledem k provedené reorganizaci.

Realizace inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek Lidových milic proběhla podle pokynu štábu velitele. Jednalo se o důkladnou fyzickou inventuru celkem 240 druhů veškerého materiálu, který dostaly štáby a jednotky LM do užívání. Dlouhých zbraní, tedy vyjma pistolí, se na závodech nacházelo 83.620 kusů a k tomu 39,5 mil. ks munice. Park motorových vozidel se skládal z celkem 694 dopravních prostředků, z toho 302 motocyklů Jawa 250, 362 motocyklů s přívěsem, 30 terénních vozidel GAZ. Na

---

⁴⁴⁴ O nasazení strážních oddílů v době míru rozhodoval OV KSČ s hlášením nadřízeným stranickým orgánům. U oddílů okresních záloh o jejich použití rozhodoval KV KSČ s okamžitým hlášením na ÚV, v případě nebezpečí z prodlení rozhodoval OV KSČ a dodatečně žádal o souhlas KV. O nasazení rychlých oddílů rozhodoval ÚV KSČ, v případě nebezpečí z prodlení KV KSČ s požadavkem dodatečného souhlasu. V případě branné pohotovosti státu rozhodovaly o nasazení jednotek LM příslušné komise obrany při OV KSČ, resp. při KV KSČ. Podrobnosti, včetně podřízení strážních oddílů LM pod MV, upravovaly přísně tajně směrnice schválené politickým byrem v červnu 1959.

⁴⁴⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 251, a. j. 335, Provedení reorganizace jednotek Lidových milic a nového vymezení pravomoci jejich použití, 6. 2. 1960.

úseku spojení fungovalo celkem 871 radiostanic. Ze zimní výstroje se jednotkám dodalo přes 79 tis. soukenných obleků a stejně tolik pláštů.⁴⁴⁶

Význam soupisu materiálu spočíval v provedení fyzické inventury, neboť ta se v minulosti v některých krajích neprováděla důsledně a vykazované počty materiálu nesouhlasily se skutečným stavem. Inventury předložené z krajů Praha, Žilina, Banská Bystrica a Prešov nesouhlasily s ústředními záznamy. To svědčilo o tom, že některé dodávky a přesuny materiálu mezi kraji se evidenčně nepodchytily a nedošlo k provedení důsledné fyzické kontroly, která se tak musela opakovat. Odpisy materiálu odpovídaly vcelku jeho skutečnému opotřebení až na krajský štáb v Žilině v případě pláštěnek. Nesrovnalosti v kraji Praha svědčily o skutečnosti, že od roku 1955 neproběhla řádná fyzická inventura zbraní ani dalšího materiálu. Na druhé straně došlo k dodatečnému zaevidování dosud nepřiděleného skladového materiálu.⁴⁴⁷

V březnu 1959 provedla ÚKRK revizi přímo na odboru Lidových milicí v rámci organizačně politického oddělení ÚV KSČ za přítomnosti R. Horčice a jeho spolupracovníků. Odbor LM prováděl centralizovaně za celou republiku plánování materiálu, což schvaloval ÚV KSČ. Na základě plánu rozepsal odbor LM materiál na jednotlivé kraje, ty pak dále na okresy a okresy na závody. Plánované dodávky zabezpečovalo MNO jednak přímo ve výrobě a jednak ze svých zásob. V roce 1957 zavedená jednoduchá evidence materiálu dávala dostatečný přehled o výchozím stavu materiálu, o jeho pohybu během roku i o konečném stavu. Ztrát a odpisů bylo poměrně dost, obzvláště ve výstrojním materiálu. Nedostatek se objevil v protipožární ochraně skladů a materiálu, kdy se v celém rozsáhlém skladu ÚV KSČ nacházel pouze jeden hasicí přístroj. Jelikož se po řadu předchozích let nevyužilo skladovaných zhruba 4,5 tis. slavníků a podhlavníků, doporučil je sekretariát ÚV KSČ za úhradu předat ÚV Československého svazu tělesné výchovy pro účely II. celostátní spartakiády. Provedená revize materiálu LM ze strany ÚKRK se nejevila jako dostatečná. Kontrola se měla provést hloubkově. Sekretariát ÚV doporučil její pravidelné provádění každoročně k datu 31. 12. Odbor LM na ÚV KSČ z důvodu nového územního uspořádání vydal „Pokyny štábu LM v ČSR k předání a převzetí materiálu a písemností LM při provedení územních změn“.⁴⁴⁸

Provedená inventura materiálu proběhla celkem standardním způsobem a Ústřední kontrolní a revizní komise nezjistila nějaké extrémní případy ztrát či naopak přebytků vybočující z norem. Schválení pravidelné každoroční kontroly mělo za úkol podchytit případné úbytky materiálu co nejdříve a zabránit tak chaosu v materiálové oblasti, který odstranily až první uskutečněné inventury po roce 1948.

---

⁴⁴⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 188, a. j. 304, Provedení inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek Lidových milicí v roce 1959, 20. 4. 1960.

⁴⁴⁷ V případě tohoto dosud neevidovaného materiálu se jednalo o téměř 50 ks pušek, přes 200 pistolí a 3 odstřelovací pušky bez zjištěného původu.

⁴⁴⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 188, a. j. 304, Provedení inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek Lidových milicí v roce 1959, 20. 4. 1960.

V. 7. Bojová příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1959/1960

Každý plán bojové přípravy Lidových milic (ale i ČSLA) zahrnoval výcvikovou činnost prováděnou během určitého období v rámci jednoho či více kalendářních let. Od začátku února do konce května 1960 proběhlo zimní výcvikové období jednotek LM.

Hlavní důraz v uplynulém zimním výcvikovém období spočíval v seznámení milicionářů s účinky zbraní hromadného ničení a v ochraně proti nim. Kromě toho se výcvik týkal ostré střelecké přípravy, strážní služby, obrany závodů a boje s „nepřátelskými diverzními“ výsadky. Obtíže při výcviku ochrany proti zbraním hromadného ničení způsobil nedostatek plynových masek. Během léta mělo zbývajících 20 % milicionářů masky obdržet. Nedostatky se projevovaly i při výcviku jednotlivce v boji s výsadky protivníka. Se zásadami perlustrace osob se seznámily jednotky rychlých oddílů, v menšině i oddíly okresních záloh LM. Provádění ostrých střelb se celostátně splnilo v průměru na 60 % s dobrými výsledky. Plánování střelb se v některých krajích zpozdilo díky nedostatku vhodných střelnic. Školní střelby z pancéřovek se nekonaly z důvodu závady na této zbraní a MNO výcvik zastavilo až do prověření chyby. Speciální jednotky prošly organizovanými několikadenními kurzy. Průměrná účast členů LM na zimním výcviku dosáhla 78 %, přičemž došlo jen k několika ojedinělým lehkým zraněním.⁴⁴⁹

V souvislosti s územními změnami a s reorganizací proběhlo předání a převzetí materiálu a písemností jednotek LM údajně bez závad. K zajištění reorganizace se na KV KSČ konaly instruktáže náčelníků okresních štábů. Došlo i k přepracování poplachových plánů. Při začleňování jednotek z jiných okresů prováděly okresní štáby opatření k uvedení těchto útvarů milic do bojové pohotovosti.

K zakončení zimního výcvikového období, podobně jako v ostatních případech, provedl štáb velitele LM v polovině června 1960 celostátní poradou náčelníků štábů a náčelníků operačních skupin. Po zhodnocení uplynulého období štáb vytyčil (staro)nové úkoly pro letní výcvikové období, včetně házení granátů. Došlo i na provedení instrukčně metodického zaměstnání náčelníků na téma „Zbraně hromadného ničení“. Dosavadní činnost štábů LM ukázala, že se musel rozšířit počet členů štábů za účelem splnění úkolů v nových podmínkách. Kolem vlastního štábu s řídicí a kontrolní funkcí, složený z náčelníků jednotlivých skupin, se vytvářel tzv. aktiv v počtu 20 až 50 členů podle konkrétní situace a potřeb. Tento aktiv z dobrovolníků pomáhal užšímu štábu rozpracovávat úkoly a zajišťovat jejich plnění v jednotkách a na závodech. I přes rozvinuté zapojení aktivu se v okresech s velkým počtem milicionářů rozmístěných v mnoha závodech ukázalo, že jeden placený pracovník na úseku milic nemohl úspěšně a zodpovědně zajistit splnění všech úkolů. V systemizaci na úseku LM se musel v některých okresech štáb doplnit o dalšího odborného pracovníka. Ten se měl starat výhradně o evidenci a péči o svěřený materiál, aby se náčelník štábu mohl plně věnovat řídicí činnosti. Sekretariát ÚV tak ve svém usnesení schválil rozšíření vybraných 16ti okresních štábů o odborného pracovníka a navýšení úseku LM na KV KSČ o jednoho politického pracovníka.⁴⁵⁰

Alespoň tímto schváleným rozhodnutím se další aktivity Lidových milic do budoucna částečně personálně zajistily, protože nedostatek kádrů zvýšení kvality přípravy milicionářů svým způsobem omezoval.

Další důležité usnesení ÚV KSČ navazovalo na to předchozí a týkalo se bojové přípravy jednotek LM ve výcvikovém roce 1959/1960. Vzhledem k blížícímu se konci

⁴⁴⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 193, a. j. 312, Informační zpráva o plnění úkolů štáby a jednotkami Lidových milic v zimním výcvikovém období, 29. 6. 1960.

⁴⁵⁰ Tamtéž.

výcvikového roku (30. 11. 1960) Miroslav Pastyřík, jako vedoucí I. oddělení ÚV, opětovně předložil sekretariátu zhodnocení uplynulého roku a usnesení k bojové přípravě jednotek milic pro následující výcvikový rok 1961. Částečně navazoval na zhodnocení zimního výcvikového období 1960.⁴⁵¹

Speciální chemické jednotky LM obdržely v průběhu výcvikového roku 1959/1960 dozimetrické přístroje, které se učily ovládat a používat. Příznivě se projevilo absolvování velitelských kurzů ve výcvikových střediscích armády na organizaci a řízení různých druhů boje. Lepších výsledků než ve skutečnosti, mohli dosáhnout velitelé střeleckých družstev a některých střeleckých čet. Slabiny se projeví i ve výcviku jednotlivce, což způsobovala častá fluktuace milicionářů. Např. v červnu 1960 odešlo z milic 2.209 příslušníků a přibylo 2.380 nových členů. Pro velitele družstev a čet se počítalo se zdokonalovacími kurzy na okresech v délce 2 až 3 dnů. Jako nedostatek hodnotil Hlavní štáb LM zbytečné odvolávání velitelů z funkcí. Každé pověření velitele případnou novou funkcí se mělo projednat ve stranické organizaci, aby se předešlo jejich přetížení. Přestože výkon strážní služby se projevoval dosažením dobrých výsledků, z důvodu obměny milicionářů a změn střežených objektů se tento výcvik musel provádět i nadále. Ve střelecké přípravě se i při ztížených specifických podmínkách (střelba v ochranné masce) dosáhlo zlepšení. Nově vznikaly minometné jednotky, s čímž souviselo pětitýdenní školení jejich velitelů.

Vedle plnění výcvikových úkolů došlo k nasazení jednotek i při menších živelných pohromách a k záchranným pracím. Jednotky městského výboru KSČ v Praze plnily úkoly spojené s oslavami 15. výročí osvobození republiky a s II. celostátní spartakiádou. Milicionáři údajně v několika případech přispěli svou „bdělostí“ k zabránění nebo omezení požárů. Ideologická úroveň komunistického smýšlení a kázeň členů LM dosahovala relativně vysoké úrovně, k čemuž přispěla i soutěž o nejlepší jednotku. Oproti tomu u některých jednotlivců, velitelů a dokonce i okresních náčelníků se projevila nedisciplinovanost a nedůslednost v dodržování bezpečnostních opatření. Přesto počet úrazů oproti předchozímu výcvikovému roku podstatně klesl. Některé zbrojnice na závodech již prostorově nevyhovovaly a tento problém se měl řešit s řediteli podniků.

Územní změny z roku 1960 vytvořily lepší předpoklady pro řízení štábů a jednotek. Novým členěním došlo k reorganizaci útvarů milic s následujícími početními stavby:

a) rychlé oddíly - 14.206 příslušníků (21 střeleckých praporů, 110 samostatných střeleckých čet ze zrušených praporů, 20 krajských průzkumných čet). Výzbroj RO LM se kromě tradičních palných zbraní skládala z lehkých a těžkých kulometů, pancéřovek, tarasnic, protiletadlových kulometů a minometů. Jednotky dále disponovaly spojovacími a ženíjnými prostředky, motocykly a jedním terénním autem pro každý prapor.

b) oddíly okresních záloh – 13.391 členů (56 střeleckých rot, 252 samostatných střeleckých čet, 21 čet těžkých kulometů, 3 samostatná střelecká družstva). Jejich výzbroj byla stejná jako u střeleckých jednotek rychlých oddílů.

c) strážní oddíly LM – 47.680 příslušníků (stráže k zabezpečení ochrany a obrany důležitých objektů podle plánů komisí obrany). Tyto oddíly se organizovaly do strážních směn v síle družstva až roty a mezi jejich standardní výzbroj patřily pistole, pušky, samopaly, lehké a těžké kulomety a pancéřovky. K vyzbrojení strážních oddílů scházelo asi 8 tis. samopalů, které prozatímne nahradily pušky.⁴⁵²

Celkový stav tedy činil 75.877 osob a nová organizace útvarů LM vcelku odpovídala schváleným zásadám z března 1960. Lidové milice tvořily tři druhy jednotek, z nichž každá plnila jiné úkoly podle svého zaměření, výzbroje a výcviku. S rychlými oddíly a oddíly

⁴⁵¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 200, a. j. 327, Usnesení ÚV KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milic pro výcvikový rok 1961, 1. 11. 1960.

⁴⁵² Tamtéž. Na své 14. schůzi dne 2. 2. 1961 schválila vojenská komise obrany ÚV KSČ „Pokyny pro zpracování válečné varianty plánů ochrany a obrany“, které počítaly se zapojením jednotek Lidových milic.

okresních záloh se počítalo pro plnění speciálních úkolů, strážní jednotky jistily nadstandardní zabezpečení při ochraně objektů při mimořádných událostech.

V. 8. Počátek 60. let v činnosti milic

Téměř celá 60. léta v Československu charakterizovala postupná liberalizace společnosti, která měla vliv i na určité uvolnění režimu. Ta postupovala i přes nechuť nejvyšších představitelů v čele s Antonínem Novotným. V roce 1960 proběhla první částečná amnestie politických vězňů, později v roce 1963 i rehabilitace komunistů, odsouzených v politických procesech. Následně se konal jejich postupný návrat do politického života.

V tomto období došlo k prohloubení krize oficiální komunistické ideologie, která ovlivnila všechny oblasti společenského života. Místo budovatelského nadšení nastoupil formalismus a ideová rozkolísanost. V některých oblastech společenského života začínala velmi pozvolná obnova přerušovaných vztahů s demokratickou Evropou, což ovlivňovalo politickou atmosféru a vědomí společnosti. Začal se šířit spotřební způsob života, který však omezoval nedostatek zboží v obchodech.

Po celou dobu existence Lidových milicí plnili příslušníci díky svému komunistickému přesvědčení úlohu jádra skupiny aktivních členů (aktivistů) KSČ. Tisíce příslušníků Lidových milicí i během 60. let zastávaly různé stranické funkce od základní organizace až po ústřední výbor. Další milicionáři působili v různých společenských komunisty ovládaných organizacích – ať již v ROH, ve Svazarmu, SČSP apod. Milicionáři se podíleli i na správě a řízení státu ve funkcích poslanců národních výborů všech stupňů i v centrálních orgánech. Na výzvu KSČ odešlo již během 50. let hodně příslušníků LM do armády a Sboru národní bezpečnosti, aby tam posílili ideologické aspekty těchto ozbrojených sborů.

Období do konce roku 1967 je charakterizováno postupným růstem bojové a politické přípravy jednotek Lidových milicí. Podstatně se zlepšilo řízení LM stranickými orgány, upevnila se organizační výstavba jednotek. Každý příslušník LM si byl vědom skutečnosti, že „dobrovolně přebírá povinnosti, zejména:

- ukázněně a obětavě plnit rozkazy svých velitelů, usnesení a pokyny příslušných stranických orgánů;
- neustále zvyšovat bojovou připravenost jednotek LM, mistrovsky ovládat svěřené zbraně, šetřit výstroj a výzbroj;
- být bdělým a ostražitým vůči nepřítelům lidu a vlasti a chránit před nimi budovatelské úsilí pracujícího lidu a socialistického zřízení;
- být příkladem v kázni a obětavě práci při budování vyspělé socialistické společnosti“.⁴⁵³

Během roku 1960 se Kuba v čele s Fidelem Castrem přiklonila mezi tzv. „země socialistického tábora“. Jedna z prvních dokumentů k LM z počátku 60. let přibližuje družbu mezi spřátelenými, i když geograficky vzdálenými, miličními organizacemi komunistického bloku. Zajímavý vhled do této situace poskytuje konkrétní zpráva o dvouměsíčním pobytu dvou pracovníků HŠ Lidových milicí na Kubě na podzim 1960 za účelem poradenské činnosti u kubánské vlády ve věci tamních Národních revolučních milic.

Závěrem pobytu požádali kubánští „soudruzi“ o vyslání 20ti členné delegace vedoucích členů Národní revoluční milice Kuby a provincií do Československa s cílem získat praktické zkušenosti od Lidových milicí. Třítýdenní pobyt kubánských milicionářů v Československu měl proběhnout od konce ledna do poloviny února 1961. Pobyt delegace měl organizačně zajistit vedoucí I. oddělení ÚV M. Pastyřík včetně návštěvy vybraných závodů a míst „revolučních bojů“.⁴⁵⁴

⁴⁵³ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 76.

⁴⁵⁴ Dvouměsíční pobyt na Kubě absolvovali Ladislav Hrbek a Břetislav Vlček. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 204, a. j. 335, Zpráva pracovníků Lidových milicí o pobytu na Kubě, 2. 1. 1961.

Trochu odlišným stylem než o pobytu zástupců LM na Kubě referovala zpráva o návštěvě tříčlenné delegace československých Lidových milicí v Maďarsku v roce 1963. Návštěva představovala revanš za pobyt maďarských milicionářů v Československu počátkem roku 1961. Jejím cílem mělo být předání zkušeností a seznámení se s výsledky a budováním Maďarské dělnické stráže (MDS). Delegaci vedenou náčelníkem štábu velitele LM v ČSSR R. Horčicem na budapešťském letišti přivítal mj. vedoucí I. oddělení ÚV Maďarské socialistické dělnické strany (MSDS), velitel MDS Pap a československý velvyslanec v Maďarsku. Maďarští milicionáři s nejvíce zajímali o organizaci a uložení zbraní LM, protože v Maďarsku se výzbroj MDS soustřeďovala na jediném místě, což znamenalo značnou zdlouhavost při nástupu jednotek a nákladnost při střezení. Během konzultací se projevil zájem Maďarů o vyřešení problémů spojených s budováním MDS. Delegaci LM závěrem pobytu předvedli maďarští milicionáři cvičení svých jednotek. Na závěrečné schůzi hodnotící toto cvičení údajně skandovalo 380 příslušníků MDS slogany „ať žije KSČ, ať žije československá Lidová milice“. Maďarští milicionáři měli zájem na dalším rozvíjení spolupráce. Na vybudování jejich Dělnické stráže měl velkou ideovou i materiální zásluhu ÚV KSČ, který hned z počátku vyslal své členy do Maďarska. I když se řada věcí v otázce MDS musela uzpůsobit tamní situaci a konkrétním podmínkám, základ se shodoval s Lidovými milicemi v Československu. Maďaři měli zájem na opětovné návštěvě ČSSR, což R. Horčic přislíbil navrhnout sekretariátu ÚV KSČ. Na slavnostní závěrečné večeři u velitele MDS Papa obdrželi členové delegace LM vyznamenání za pomoc při výstavbě Maďarské dělnické stráže. Sekretariát ÚV KSČ odsouhlasil pozvání maďarské delegace MDS včetně hrazení vzniklých nákladů.⁴⁵⁵

Je patrné, že k MDS měli českoslovenští milicionáři nepoměrně blíže než na Kubu vzhledem ke geografické i historické blízkosti. Vzájemná spolupráce mezi těmito miličními jednotkami se rozvíjela v podstatě až do konce 80. let.

Stalo se téměř nepsaným pravidlem, že k výtržnostem většího rázu a ke sporům milicionářů s místními obyvateli docházelo zejména na slovenském venkově. Nejinak tomu bylo i v roce 1961. Na nejvyšší úrovni se opět po letech řešil problém, ke kterému došlo v oblasti východního Slovenska.

Dne 28. května 1961 se pod vedením okresního náčelníka konaly ostré střelby 23 příslušníků jednotky LM z Královského Chlmce v okrese Trebišov. Při návratu se nákladní automobil s milicionáři na opakovanou žádost velitele jednotky zastavil v obci Budkovce na místním fotbalovém zápase právě s mužstvem z obce Královský Chlmec. Někteří milicionáři zůstali v autě a někteří, posilnění alkoholem, šli sledovat fotbalový zápas. Během zápasu došlo ke drobné rozepři s místními fanoušky. Po skončení vypjatého zápasu se hráči začali vzájemně okopávat, což vyvolalo konflikt i mezi fanoušky. Milicionáři se začali ohánět opasky a začala bitka. Bití členové LM utíkali před přesilou k automobilu, kde měli schované zbraně. Přestože se jednotlivé verze případu liší, pravděpodobně 4 milicionáři vytáhli zbraně z auta a mířili s nimi na obyvatele obce Budkovce. Jeden místní občan vzal samopal z milicionářského auta a mířil s ním na členy LM, pak s ním odběhl, ale později jej odevzdal příslušníkovi VB. Celý nacionalisticky zabarvený incident (slovenská vs maďarská obec) s 10 zraněnými hodnotil košický KV KSS jako vyprovokovaný jednotlivci-civilisty na fotbalovém utkání a přijal jen mírné závěry. Na zásah ÚV KSS a ÚV KSČ však svoje usnesení přehodnotil a byro ÚV KSS přijalo dne 19. 6. 1961 přísná opatření vůči provinilým milicionářům, kteří namísto odjezdu po skončení ostrých střelb domů, navštívili i přes zákaz okresního velitele fotbalový zápas. V důsledku tohoto incidentu došlo ke zrušení jednotky LM v Královském Chlmcu a bylo

⁴⁵⁵ Delegace čs. milicionářů do Maďarska byla vyslána na základě usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze dne 27. 4. 1963. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 13, a. j. 21, Zpráva o pobytu československé tříčlenné delegace Lidových milicí v Maďarské lidové republice, 18. 7. 1963.

zavedeno disciplinární řízení proti milicionářům, kteří se ve stejnokroji zúčastnili zápasu a bitky.⁴⁵⁶

Jak již bylo uvedeno v kapitole IV. 2., mezi metody zvyšování střeleckých dovedností milicionářů patřila v roce 1953 zavedená soutěž o získání odznaku „Vzorný střelec LM“ a dále organizování střeleckých soutěží na okresech a v krajích. Oddělení orgánů strany, odborů a mládeže ÚV KSČ navrhlo nezaměřovat se už více na soutěže jednotlivců, ale na soutěže celých jednotek ve střelbě. Proto také předložilo návrh zásad soutěže o nejlepší výsledky ve střelbě v jednotkách LM.⁴⁵⁷

V roce 1960 splnili milicionáři úkoly střeleckých cvičení v průměru na 87 % při 80 % účasti. Udělování odznaku „Vzorný střelec LM“ představovalo určitou odměnu milicionářům za jejich „vzornou“ práci v jednotkách. Oproti roku 1953, kdy byly úkoly ostré střelby plněny v průměru pouze na 50-60 %, se jednalo o znatelný posun vpřed. Jednou z hlavních podmínek pro získání odznaku se tak stala výtečná střelba. Cílem střeleckých závodů v okresech a krajích bylo vyhledávání dobrých střelců, kteří by rozšířili základnu instruktorů ve střelecké přípravě. Střelecké závody se stávaly stále více záležitostí několika vynikajících střelců, protože počet účastníků byl omezen. Tato situace vyústila v navržení a posléze i schválení soutěží celých jednotek s odměnami ve formě putovních vlajek, diplomů a čestných uznání. Dosud udělené odznaky se milicionářům ponechaly, ale skončilo pořádání střeleckých závodů jednotlivců v okresech a krajích. Nadále měly probíhat již jen soutěže mezi všemi jednotkami LM ve formě započítávání výsledků střelby za celý výcvikový rok ze všech zbraní souhrnně. Tato soutěž zvyšovala úroveň ostrých střelb, které jednotky plnily. Podle dosažených výsledků se závěrem výcvikového roku vyhlásila vítězná jednotka v okrese, vítězný okres v kraji a vítězný kraj v celorepublikovém měřítku. Ve střelbě z velkorážních kulometů a minometů soutěžily jednotky na úrovni celé ČSSR, neboť podmínky střelby z těchto zbraní se značně lišily od osobních zbraní a těchto specializovaných čet bylo velmi málo (1-2 kulometné a 3-15 čet minometných v jednom kraji). Střelby z pistolí, pušek a samopalů příslušníků těchto čet se do celkového hodnocení s ostatními jednotkami započítávaly. Smysl soutěže spočíval v podněcování velitelů a štábů LM, aby zajistili účast co nejvyššího počtu milicionářů na střelbě co nejvyšší kvality. Vítězné jednotce se propůjčovala putovní vlajka s nápisem „Vítěz ve střelbě v okrese (resp. v kraji, v ČSSR)“.⁴⁵⁸

Nová soutěž tak více dbala na pozdvižení úrovně, a tedy i motivaci, všech jednotek, které mohly po určité snaze společně v rámci konkrétního regionu získat ocenění. Kolektivismus tak dostal přednost před individualismem.

V říjnu 1961 schválilo politické byro ÚV KSČ zvýšení početních stavů jednotek milic v Západoslovenském kraji. Po reorganizaci se původně směrný stav ustálil na počtu 6.100 milicionářů. Při zpracování konkrétních úkolů se ukázalo, že se v Bratislavě projevil nedostatek členů LM pro zajištění nejdůležitějších úkolů stanovených krajskou a okresní komisí obrany. Milicionáři chyběli zejména při střezení významných závodů a objektů, kde se nedostávalo 512 osob k zajištění třísměnného střezení. Západoslovenský KV strany a bratislavský městský výbor KSS provedl rozbor situace na jednotlivých závodech a zjistil, že navýšení stavů šlo provést nábořem starších členů strany, nevojáků a žen. V mnoha případech

⁴⁵⁶ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Usnesení byra KV KSS v Košicích ze dne 6. června 1961. Informační zpráva o výsledku šetření celkové situace při fotbalovém zápase v obci Bukovce, okres Michlovce, 3. 6. 1961.

⁴⁵⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 215, a. j. 360, Zásady soutěže o nejlepší výsledky ve střelbě v jednotkách Lidových milicí, 7. 8. 1961.

⁴⁵⁸ Schválené usnesení sekretariátu obsahovalo návrh zásad hodnocení této celoroční střelecké soutěže. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 215, a. j. 360, Zásady soutěže o nejlepší výsledky ve střelbě v jednotkách Lidových milicí, 7. 8. 1961.

se jednalo o bývalé milicionáře. Tímto doplněním došlo ke zvýšení stavů na požadovaných 6.600 členů. Vyzbrojení a vystrojení nových příslušníků provedl krajský štáb ze svých zásob kromě ochranných masek, které měla dodat armáda.⁴⁵⁹

Za účelem doplnění stavů na požadované množství se, jak vidno, používaly všechny prostředky. Tedy i nábor neperspektivních komunistů, aby v případě mimořádné situace, byly splněny tabulkové počty v rámci splnění plánovaných úkolů.

Opět s nadcházejícím koncem výcvikového roku (k 31. 11. 1961) sekretariát ÚV projednal zhodnocení výcvikového roku 1961 a usnesl se na bojové přípravě pro další rok.⁴⁶⁰

Tradičně vysoko se v uplynulém výcvikovém roce hodnotila kázeň a „politické uvědomění“ milicionářů, kteří sami požadovali zintenzivnění svého výcviku a prověření bojeschopnosti jednotek. Výjimečně došlo ze strany členů LM k přestupkům, které řešili velitelé se stranickými organizacemi. Výstrahou se stal výše uvedený případ bitky s diváky v Královském Chlmci a následné odcizení samopalu, což předznamenalo trest v podobě rozpuštění této jednotky. K jinému porušení kázně došlo v jednotce závodu Silon v Táboře, kde po úspěšném cvičení dovolil velitel popíjet alkoholické nápoje a následkem toho milicionář ztratil pistoli. Byro OV KSČ Tábor velitele zbavilo funkce a stranicky potrestalo.

Prověrky bojové připravenosti se během výcvikového roku 1961 ověřovaly během vyhlášeného bojového poplachu. V mimopracovní době musely do bojové pohotovosti nastoupit čtyři do jedné hodiny, roty do dvou hodin a prapory do tří hodin od vyhlášení poplachu. Bojeschopnost jednotky se počítala od dosažení 80 % plánovaného početního stavu za přítomnosti velitelů a obsluhy speciálních zbraní. Pro vyhlášení bojového poplachu se záměrně vybíraly nejnevhodnější časy, např. sobota a neděle odpoledne nebo večer. Činnost štábů se při vyhlášení poplachu ukázala většinou jako celkem dobrá, až na některé dílčí nedostatky. Podobně úspěšně se jevila i bojová pohotovost jednotek. Například v Západočeském kraji dosáhly všechny okresy 80 % bojových stavů, Plzeň-sever dokonce 100 %. Ve Středočeském kraji dosáhlo 85 % jednotek soustředění během stanovených časových limitů, u zbylých 15 % se provedla opatření ke snížení potřebného času. Slušnou úroveň bojové pohotovosti prokázaly krajské průzkumné čety, které byly schopny v mimopracovní době nastoupit za 1-2 hodiny po vyhlášení poplachu. Jejich vybavení a výzbroj sestavená z 10 motocyklů s přívěsem, 3 motocyklů, 9 lehkých kulometů a 5 radiostanic, umožňovala rychlý přesun a vypátrání jednotek protivníka. Mohly tak izolovat nepřítel do příchodu posil, což se předpokládalo v boji proti „záškodnickým skupinám“. Prověrky bojové pohotovosti potvrdily ve všech krajích kvalitu zpracovaných poplachových plánů a současně i řadu nedostatků, které se postupně odstraňovaly. Jako hlavní vada se jevila skutečnost, že nejvíce času po vyhlášení poplachu potřeboval štáb na vydání rozkazu velitelům jednotek, s čímž souvisela otázka problematického spojení (telefony, spojky a budiči). Často opakovaným nedostatkem byla neúplná výzbroj a výstroj při nástupu jednotky. Provádění bojových poplachů spojených s cvičením mělo pokračovat i ve výcvikovém roce 1962.

K dalšímu zlepšení práce došlo u štábů i velitelů, přesto se nedosáhlo požadovaných výsledků vlivem fluktuace velitelů. Pozornost se měla zaměřit na posílení samostatného rozhodování velitelů rychlých oddílů a oddílů okresních záloh. Rozšířily se počty dobrovolných funkcionářů okresních a krajských štábů LM, což štáby nutně potřebovaly pro nenarušení své činnosti. Například spojení na krajích a okresech vykonávali výhradně

⁴⁵⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 326, a. j. 415, Zvýšení početních stavů jednotek Lidových milicí v Západoslovenském kraji, 21. 10. 1961.

⁴⁶⁰ Zhodnocení činnosti jednotek LM v uplynulém výcvikovém roce předložilo oddělení orgánů strany, odborů, mládeže a Národní fronty ÚV KSČ stejně jako návrh usnesení k bojové přípravě pro výcvikový rok 1962. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 219, a. j. 370, Usnesení Ústředního výboru KSČ k bojové přípravě jednotek Lidových milicí pro výcvikový rok 1962, 7. 11. 1961.

dobrovolní pracovníci mimo svou pracovní dobu, přestože se jednalo o odborně náročnou činnost. Krajské a okresní štáby se podílely na zpracování plánů obrany a ochrany komisí obrany při OV a KV KSČ z hlediska použití LM, čímž došlo k úzké spolupráci s tajemníky komisí obrany.

Výcvik se v roce 1961 zaměřil na zdokonalování boje proti „nepřátelským záškodnickým“ skupinám v pohraničních oblastech a dále na vedení obranného a střetného boje. Zlepšily se znalosti v používání prostředků protichemické ochrany jednotlivce. Ze speciálních jednotek dosáhly nejlepší výsledky minometné oddíly, které začaly cvičit teprve v roce 1961 za pomoci instruktorů z ČSLA. V novém výcvikovém roce 1962 se plánovaly ostré střelby z minometů se soustředěním ve vojenských prostorech po dobu 3 dnů. Dále se měl více cvičit útočný boj současně s prohlubováním znalostí obranného boje pro případné zničení části výsadku předpokládaného protivníka. Koncem nadcházejícího výcvikového roku se měla uskutečnit velitelská příprava velitelů a štábů na výcvikový rok 1963.

V materiální oblasti došlo k důležitým prohlídkám zbraní za pomoci příslušníků armády. Vadné zbraně (20 %), zejména pušky a lehké kulomety německého původu, se nechaly opravit nebo vyměnit. Pozornost Hlavního štábu LM se věnovala kontrolám zbrojnic LM, kterých se v ČSSR nacházelo 2.700. Krajské a okresní štáby prověřily zabezpečení zbrojnic, aby se neopakoval případ krádeže dvou pistolí přímo ze zbrojnice strojírenského podniku Totex Tanvald. Pachatelé byli zajištěni a velitel jednotky se o ztrátě dověděl teprve na základě upozornění štábu LM v ČSSR. Kromě toho došlo ke dvěma ztrátám pistolí. V prvním případě v Jihočeském kraji zřejmě spadla veliteli pistole do řeky (viz výše Silon Tábor) a ve druhém došlo díky nepořádku ke ztrátě ve zbrojnici LM Stalinových závodů v Záluží u Mostu.⁴⁶¹ V obou případech se vyvodily údajně tvrdé závěry, které nejsou z dostupných materiálů známy. Patrně zcela jistě příslušná stranická organizace předložila návrh k vyloučení odpovědného milicionáře z Lidových milic a možná i z KSČ.

---

⁴⁶¹ Tamtéž.

V. 9. Nový „Řád Lidových milicí“ a bojová příprava jednotek v roce 1962

Od začátku šedesátých let tvořila příprava k plnění úkolů ochrany a obrany teritoria převážnou náplň činnosti LM. Lidové milice z té doby měli již charakter a podobu milic z konce roku 1989. LM si upevňovaly svůj vnitrostranický charakter, přestože se je KSČ snažila prezentovat jako součást branného systému státu. Novotného vedení si jednotky LM i nadále ponechávalo jako soukromou armádu strany. Od počátku roku 1956 až do roku 1973, tedy i během období let 1968 a 1969, vykonával funkci náčelníka štábu velitele LM při ÚV KSČ (resp. vedoucího odboru LM při oddělení ÚV) Rudolf Horčic.

V roce 1962 schválilo předsednictvo ÚV KSČ nový, v pořadí již čtvrtý, „Řád Lidových milicí“. Lidové milice v něm byly charakterizovány jako ozbrojený sbor KSČ a součást ozbrojených sil ČSSR, jako „jedna z forem účasti lidu na ochraně socialistického státu“. Poslání Lidových milicí obsahovalo takové úkoly, jako boj proti „nepřátelským vzdušným výsádkům“, spolupráce s orgány ministerstva vnitra na „zachování klidu a pořádku a pomoc při odstraňování škod po napadení zbraněmi hromadného ničení“. Novinku představovala zásada, že za branné pohotovosti státu se do řad LM mohli přijímat i „další občané republiky“, tedy nečlenové KSČ. Řád podrobně rozvedl poslání a organizace všech tří součástí LM: Rychlých oddílů, Oddílů okresních záloh a Strážních oddílů.

Nový „Řád Lidových milicí“ předložil M. Pastyřík za oddělení orgánů strany, odborů, mládeže a Národní fronty ÚV KSČ dne 24. ledna 1962 sekretariátu ÚV KSČ ke schválení. Od přijetí původního „Řádu Lidových milicí“ v roce 1953 uplynulo téměř 9 let a mezitím došlo na základě usnesení politického byra ÚV KSČ a vojenské komise obrany ÚV KSČ k podstatným změnám v organizaci milicí. Počátkem 60. let se zdálo, že postavení Lidových milicí je, alespoň v dohledné době, komplexně vyřešeno. Proto se měnil základní dokument určující existenci a organizaci LM, aby jeho obsah ladil s usneseními politického byra, sekretariátu ÚV KSČ a vojenské komise obrany ÚV KSČ.⁴⁶²

Lidové milice zaměřily svou pozornost především na taktickou přípravu střeleckých jednotek a takticko-odbornou přípravu speciálních jednotek. Cvičily v takových terénních a klimatických podmínkách, aby se obtížnost vedení boje co nejvíce přiblížila realitě, která mohla nastat v případné válce. Milice řešily otázky zajišťující bojovou a mobilizační pohotovost, pokračovaly ve výcviku ostrahy závodů, ochrany a obrany objektů zvláštní důležitosti, „boje proti diverzním a průzkumným výsádkům nepřítele“. Významnou roli přitom sehrála podpora příslušníků armády a SNB.⁴⁶³

Opět s ohledem na blížící se konec výcvikového roku, tentokrát shodného s kalendářním (31. 12. 1962) M. Pastyřík předložil sekretariátu ÚV zhodnocení činnosti jednotek LM a návrh usnesení k bojové přípravě jednotek LM pro výcvikový rok 1963. V roce 1962 se vytyčené úkoly v jednotkách LM v podstatě splnily. V řadě okresů se podařilo snížit dobu nutnou k vyrozumění jednotek o poplachu. V přípravě speciálních jednotek se zvýšila odborná úroveň a zlepšila se jejich činnost při podpoře střeleckých jednotek v boji.⁴⁶⁴

Úspěch komunistické propagandy se projevil v „ideologické úrovni“ milicionářů zejména v období karibské krize, kdy se členové LM dobrovolně hlásili do služby, aby plnili

⁴⁶² Zkrácené znění nového pozměněného „Řádu Lidových milicí“ obsahuje příloha č. 9. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 223, a. j. 377, Nový řád Lidových milicí, 11. 1. 1962.

⁴⁶³ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 73.

⁴⁶⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 1, a. j. 1, Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro bojovou přípravu jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1963, 19. 12. 1962.

úkoly. Činnost Lidových milicí „pozitivně“ ovlivnilo projednávání nového „Řádu Lidových milicí“ ve stranických orgánech, organizacích a jednotkách milic. Projednávání nového řádu se nestalo jednorázovou kampaní, ale jednotlivá ustanovení se probírala kontinuálně. Ukázalo se, že v praktickém životě velitelé téměř nevyužívali systém odměn a trestů - pochvaly milicionářům v podstatě neudělovali. Okresní a krajské výbory strany spolu se stranickými organizacemi věnovaly jednotkám milicí zpravidla potřebnou péči. V rámci zlepšení kázně v jednotkách se ujal „kritický a nesmlouvavý“ přístup kolektivů milicionářů k „narušitelům“ kázně. K oslabení kázně docházelo údajně díky nízké úrovni politického (ideologického) vzdělávání v některých jednotkách, kvůli nedostatečné péči některých štábů o útvary LM a konečně i díky nedocenení LM ze strany podnikových ekonomů, kteří patrně nechtěli aktivity milic dotovat z prostředků závodu.

V uplynulém výcvikovém roce 1962 se opět zvýšila bojová připravenost jednotek a štábů LM. Výsledky prověrek se analyzovaly na všech úrovních. Každá jednotka byla prověřena v průměru dvakrát během roku. Pro zvýšení bojové úrovně se jako pozitivní projevilo spojení prověrek pohotovosti u rychlých oddílů a oddílů okresních záloh s taktickými cvičeními, kdy se ukázala jejich akceschopnost. U strážních oddílů LM se nikde neprojevovaly žádné podstatné nedostatky. Při nácviku bojové pohotovosti se ukázaly některé vady, např. ne vždy se dosáhlo stanovených časových norem, některé jednotky nebyly dostatečně vybaveny předepsaným materiálem nebo nedisponovaly stanoveným počtem osob. K narušení pohotovosti jednotek došlo častěji než v minulosti z důvodu pozdního přistavení přepravních vozidel. Vyrozumění o poplachu se běžně provádělo pouze prostřednictvím telefonních linek. Při mimořádných opatřeních, kdy byla telefonní síť přetížena, se to ukázalo jako málo spolehlivé a jednostranné. V nadcházejícím výcvikovém roce se měly dvakrát ročně provádět prověrky bojové pohotovosti poplachem, jedna z nich společně s taktickým cvičením. Dále se mělo dbát na zkracování doby nutné pro vyhlášení pohotovosti závodními jednotkami LM.

Velitelé a štáby svoji práci vcelku také zvládali. Činnost krajských štábů se zlepšila a zkvalitnila se jejich práce směrem k okresům a jednotkám. Při srovnání úrovně okresních štábů se projevovaly velké rozdíly v jejich práci. U některých okresních štábů se ukázaly vady v organizaci a řízení okresním náčelníkem a v nedostatečné kontrole jednotek na závodech, což se projevovalo nepořádky ve zbrojnicích a v ošetřování zbraní. Takovým okresům pak krajské štáby musely věnovat značnou péči a předávat zkušenosti z nejlepších okresů.

Dobrovolní příslušníci okresních a krajských štábů aktivně pomáhali po pracovní době ke zvýšení bojové připravenosti jednotek LM. Odborný růst nižších velitelů (družstev a čet) značně ovlivňovala jejich fluktuace, kterou nešlo zastavit. Zlepšila se práce velitelů rot a praporů. Někteří z těchto velitelů se ale setkávali se svými jednotkami pouze na závěrečných cvičeních. Ve výcvikovém roce 1962 se podařilo dosáhnout toho, že tito velitelé začali po pracovní době docházet na výcvik svých podřízených jednotek dislokovaných na několika závodech a okresech a byli ve stálém styku se svými podřízenými veliteli. Plánovaný výcvik spočívající ve vedení útočného boje jednotky zvládly. Vyvrcholením bojové přípravy se stala taktická rotní a praporní cvičení, která ukázala i některé slabiny, jako např. pomalé rozhodování velitelů. Milicionáři prohloubili své znalosti v ochraně proti účinkům zbraní hromadného ničení. Svoji bojovou připravenost zvýšily speciální jednotky. Dostatečnou odbornou úroveň ještě museli získat spojaři. Ve výcvikovém roce 1963 se příprava jednotek musela orientovat pro změnu na vedení boje proti „záškodnickým“ skupinám.

Každý milicionář musel v rámci střelecké přípravy odstřílet dvě cvičení ostrých střelb – na mizivé cíle za pochodu a v ochranné masce. Soutěž o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě, schválená sekretariátem ÚV, přispěla ke zlepšení střelecké připravenosti jednotek LM. Účast na střelbách se nepatrně zvýšila oproti předchozímu roku z 86 % na 88,7 %. Střelby z protiletadlových kulometů, tarasnic a minometů byly splněny na „výtečně“. S výsledkem „dobře“ proběhly střelby z pušek (včetně odstřelovacích), samopalů a lehkých kulometů. Jako

„vyhovující“ splnili milicionáři střelení z těžkých kulometů a podle hodnocení „nevyhovující“ skončily střelby z pistolí. Velitelé, členové štábů LM a kulometníci evidentně nevěnovali pistolí, jako své druhé zbraně, dostatečnou pozornost. Celkově se tak střelby podařilo splnit na kritérium „vyhovující“. Nejhuře skončily jednotky hl. města Prahy, neboť neměly dostatečné možnosti k provádění nácviku střelby v terénu. Úkol štábu LM v ČSSR spolu s městským štábem LM v Praze spočíval v nápravě tohoto stavu. V soutěži o nejlepší kraj bylo pořadí na prvních místech následující: 1. Východoslovenský kraj, 2. Jihočeský kraj, 3. Jihomoravský kraj. V hodnocení ostrých střeľeb z minometů podle čet se na prvním místě umístila 2. četa minometné roty praporu RO LM Kladno. Ve střelbě z protiletadlových kulometů se jako nejlepší umístila četa protiletadlových kulometů praporu RO LM Gottwaldov. Podle zásad soutěže dostaly útvary na prvních místech diplom s putovní vlajkou a jednotky na druhých a třetích místech čestná uznání ÚV KSČ.

Uložení, ošetřování a evidenci materiálu věnovaly krajské a okresní štáby oproti první polovině 60. let značnou pozornost. Hospodářské skupiny okresních štábů prováděly pravidelné prohlídky zbraní a materiálu. Významným činitelem pomáhajícím zlepšovat stav materiálu se staly soutěže organizované krajskými štáby LM, z nichž nejlépe vycházel Východoslovenský kraj. Výjimečně se vyskytly v uložení zbraní a materiálu na okresech nedostatky, jako např. v okrese Prachatice či v některých jednotkách Západočeského kraje. Během roku došlo ke čtyřem nezdařeným pokusům o vloupání do zbrojnic LM. Ve zbrojnici STS Vráble (okres Nitra) bylo odcizeno 5 pistolí a v jednom případě ukradl pistolí dokonce samotný milicionář. V těchto případech se zbraně podařilo nalézt a vyvodily se z toho příslušné závěry. Ve dvou závodech v Praze došlo ke krádežím vždy po jedné pistolí, přičemž ani jedna se nenalezla.⁴⁶⁵

Situace Lidových milicí ve výcvikovém roce 1962 se jevila poměrně stabilizovaně, až na zmíněné excesy spočívající v krádežích zbraní a v konfliktu východoslovenské jednotky milic s místními obyvateli. V následujícím období se již výrazně začala projevovat hospodářská krize, která zapříčinila odložení plánovaného přezbrojení jednotek z prostředků ČSLA. Milice se musely prozatím spokojit se starým výzbrojním a materiálním vybavením.

---

⁴⁶⁵ Tamtéž.

V. 10. Dlouhodobé problémy obměny výzbroje a materiálu jednotek

Chybná ekonomická koncepce československých plánovačů zavinila hospodářskou krizi v letech 1961-64, což způsobilo pokles národního důchodu a nedostatek celé řady zboží. Hospodářské komplikace a krach 3. pětiletky uvedly československou ekonomiku do stavu permanentní paralýzy. Armáda jako složka Varšavské smlouvy se zcela nacházela pod vlivem sovětských velmocenských zájmů. Z tohoto důvodu rostly výdaje na její provoz a udržení bojeschopnosti. Neúměrně vysoké početní stavy armády, která zásobovala i Lidové milice, zatěžovaly státní rozpočet.

Koncem ledna 1963 vypracovalo oddělení stranických orgánů, odborů, mládeže a národních výborů ÚV KSČ návrh na zvýšení početních stavů jednotek LM v Západočeském kraji. Sekretariát ÚV zvýšení počtu tammích milicionářů na 6.300 osob schválil, protože se v okrese Sokolov budoval nový kombinát ve Vřesové. Jelikož jeho výstavba značně pokročila, usnesl se západočeský KNV doporučit zřízení jednotky strážních oddílů LM v počtu 46 osob. Po dokončení stavby se měl stav milicionářů zvýšit na 100 členů. V závodě pracovalo celkem 1.400 osob, z nichž bylo 150 členů KSČ. Zvýšením početního stavu příslušníků LM v Západočeském kraji o 100 osob se upravily celkové počty milicionářů v ČSSR na 81.700 příslušníků.⁴⁶⁶

Vlivem tristní ekonomické situace totalitního státu se musela přehodnotit schopnost doplnění jednotek milic výzbrojí a vojenskou technikou v horizontu let 1963-1967. Ministr národní obrany Bohumír Lomský vypracoval pro Vojenskou komisi obrany ÚV KSČ zprávu o možnosti přezbrojení jednotek LM v letech 1963 až 1967 unifikovanými zbraněmi vzhledem ke sníženým dodávkám nových zbraní pro MNO. Komise vzala na vědomí, že v důsledku změn dodávek nových zbraní pro MNO se nemohlo realizovat usnesení sekretariátu ÚV KSČ z 26. června 1957 a politického byra ÚV z května 1959 a srpna 1960 o přezbrojení unifikovanými zbraněmi z armádních zásob.⁴⁶⁷ Unifikovanými zbraněmi se rozuměla výzbroj používaná vojsky států Varšavské smlouvy.

Sekretariát ÚV se už 26. listopadu 1956 usnesl, aby Lidové milice perspektivně získaly unifikovanou výzbroj. Na základě tohoto požadavku předložil štáb velitele LM v Československu v roce 1957 ministerstvu národní obrany požadavek na dodání 12.300 pistolí, 33.700 ks samopalů, 37.500 pušek, 540 odstřelovacích pušek, 6.100 lehkých kulometů a 1.000 těžkých kulometů. Tomuto požadavku MNO vyhovělo u pistolí, odstřelovacích pušek a těžkých kulometů. Zbytek požadované výzbroje se zahrnul do perspektivního plánu přezbrojení všech ozbrojených složek. Plán schválil sekretariát ÚV dne 26. června 1957. Dále uložil ministru národní obrany zabezpečit přezbrojení milic v první etapě v roce 1961 u zbraní kořistního původu (pušky, lehké kulometry) a ve druhé etapě v roce 1964 přezbrojit unifikovanými zbraněmi starších typů (samopaly, samonabíjecí pušky, lehké kulometry).

Realita se ale vyvíjela odlišně. Zbraně, předané jednotkám milic v roce 1961, se měly vrátit zpět MNO a uvolnit na vývoz do zahraničí. Plánované přezbrojení LM se v první etapě neuskutečnilo, protože výzbroj původně zamýšlená pro milice se vyvezla na revoluční Kubu. Kubánským ozbrojeným silám se v letech 1961 až 1962 z českých arzenálů dodalo 100.000 samonabíjecích pušek, 100.000 samopalů a přes 6.000 lehkých kulometů. Po dohodě se štábem

⁴⁶⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 2, a. j. 4, Zvýšení početních stavů jednotek Lidových milic v Západočeském kraji, 28. 1. 1963.

⁴⁶⁷ Tento návrh MNO se měl před vojenskou komisí obrany projednávat až v květnu 1963. Fakticky došlo k jeho schválení až 6. 6. 1963. VHA, Vojenská komise obrany ÚV KSČ, Zpráva o možnostech doplnění útvarů Lidových milic výzbrojí a ostatní vojenskou technikou v letech 1963-67, 1. 3. 1963.

LM došlo k přepracování perspektivního výzbrojního plánu. Politické byro ÚV KSČ v červnu 1962 v rámci úsporných opatření schválilo na léta 1963 až 1965 snížení nákladů na obranu. Tato racionalita spočívala v zastavení přezbrojování armády ručními zbraněmi a ve využití stávající unifikované výzbroje. Dodávky pro MNO se snížily a nešlo tak provést přezbrojení LM unifikovanými zbraněmi schválené v roce 1957 sekretariátem ÚV. Technický stav výzbroje jednotek LM se jevil jako velmi slabý. Chyběly náhradní díly a bylo nutno provést alespoň nejnnutnější obměnu, vyměnit staré pušky, kořistné kulometry a opotřebované samopaly. Některé zbraně se mohly získat ze zásob MNO a MV, některé nikoli. Alespoň částečně se měly odstranit nejhrubší nedostatky ve výzbroji milicionářů, spočívající ve špatném technickém stavu. I tak se muselo perspektivně naplánovat přezbrojení LM výkonnějšími zbraněmi odpovídajícími aktuálním požadavkům na unifikaci a vedení boje. Pro léta 1965-1967 se naplánovalo přezbrojení novými samopaly a univerzálními kulometry. Celkové náklady na výrobu nových zbraní měly činit 145 mil. Kčs. O tuto podstatnou částku se musel zvýšit rozpočet MNO. Milicionářům se dále nedostávalo prostředků radiačního průzkumu a dozimetrické kontroly, kde se jejich počet pohyboval zhruba na 50 % potřebného množství, což vyplývalo z nízké průmyslové produkce přístrojů. Lomského zpráva závěrem konstatovala, že je nutno po roce 1965 výzbroj LM modernizovat vzhledem k morálnímu zastarávání zbraní a nedostatku náhradních dílů. S tímto názorem vojenská komise obrany ÚV KSČ také souhlasila.

Jedním ze schválených bodů usnesení vojenské komise obrany ÚV KSČ o doplnění vojenské techniky LM ze dne 6. června 1963 bylo postupné uvolnění celkem 32.000 samopalů a 2.000 kulometů v letech 1963-65 ministerstvem vnitra pro potřeby jednotek milic.⁴⁶⁸ Úkol pro rok 1963 ministerstvo vnitra již splnilo v dubnu 1963. Pro další léta bylo uvolnění zbraní pro potřeby milicionářů také zajištěno. Předpokládalo se předat schválené dodávky zbraní prostřednictvím opravárenských zařízení ČSLA, neboť kapacity MV na renovaci výzbroje pro LM nestačily.⁴⁶⁹

Tato zpráva dostatečně podává představu o materiálních nedostatcích, se kterými se v první polovině 60. let potýkala i tak preferovaná ozbrojená složka, jako byla armáda. Její problémy se následně přenesly na Lidové milice, které veškerou výzbroj a výstroj dostávaly na základě požadavků materiálně technického zabezpečení prostřednictvím ČSLA.

Zvyšující se propojenost s armádou potvrdil i rozkaz ministra vnitra Lubomíra Štrougala z března 1963, kterým zaváděl směrnice o vydávání a vedení evidence osobních známek příslušníků čs. ozbrojených sil, včetně členů LM. Osobní známky z nerezové oceli o rozměrech 30x15x1 mm měly sloužit ke zjištění totožnosti padlých příslušníků ozbrojených sil v době války, pokud je nešlo identifikovat na základě jiných dokumentů. Číselnou evidenci známek, konkrétně pro milicionáře, vedl ÚV KSČ.⁴⁷⁰

Mezi předložené a sekretariátem ÚV schválené návrhy patřil projekt materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milic na léta 1964-1970, které tradičně finančně zabezpečoval ministr národní obrany B. Lomský. Plán zahrnoval požadavky milic jednak na doplnění a vylepšení dosavadního materiálního vybavení, jednak na spotřební materiál sloužící k zabezpečení výcviku a konečně za účelem vytvoření minimálních zásob nutných pro provádění obměny, pro náhradu ztrát a pro zabezpečení činnosti LM za branné pohotovosti

⁴⁶⁸ Mezitím byl ministr vnitra Rudolf Barák v důsledku mocenského boje s Novotným v roce 1962 odsouzen za své údajné kriminální činy k 15ti letům vězení. Rozsudek byl zrušen v roce 1968 jako nezákonný. Po Barákově působil ve funkci MV v období 1961-1965 Lubomír Štrougal (nar. 1924).

⁴⁶⁹ ABS, fond A2/2, i. j. 825, Zpráva o možnostech doplnění útvarů LM výzbrojí a ostatní vojenskou technikou v letech 1963-1967, 6. 7. 1963.

⁴⁷⁰ Směrnice platily do roku 1980, kdy byly zrušeny nařízením MV ČSSR č. 8/1980. ABS, fond A6/4, i. j. 887, RMV č. 8/1963, Směrnice o vydávání a vedení evidence osobních známek vojáků čs. ozbrojených sil, příslušníků LM a příslušníků StB a VB, 15. 3. 1963.

státu. Milice měly být v souladu s již zmíněnými usneseními politického byra ÚV z let 1959 a 1960 přezbrojeny unifikovanými zbraněmi. Vzhledem k „solidárním“ akcím provedeným za účelem vyzbrojení komunistické Kuby se na milice již nedostalo.⁴⁷¹

Plánované požadavky pokrývaly potřebu doplnění výstroje milicionářů na plné početní stavy. Pro jednotky rychlých oddílů a oddílů okresních záloh se předpokládalo vybavení maskovacím oděvem, tzv. „maskáči“ (stejnokroj vzor 60). Po splnění těchto požadavků měl být každý příslušník LM vybaven soukenným stejnokrojem s pláštěm a dvěma soupravami modráků, jednotky RO a OOOZ také maskovacími oděvy. Nároky projevené na chemický materiál předpokládaly, že do roku 1970 dojde k plnému vybavení prostředky individuální protichemické ochrany. Tento materiál k provádění protichemického a radiačního průzkumu by v podstatě zabezpečil činnost LM při plnění úkolů za branné pohotovosti státu. U spojovacích prostředků existovala naléhavá nutnost náhradních dílů a obměny některých radiostanic, které ČSLA v minulosti předala milicím jako materiál nižší kategorie bez náhradních součástí. U polní proviantní výstroje požadovaly LM v omezeném rozsahu jednak prostředky pro přepravu teplého jídla, kterých byl nedostatek, a jednak výhledově obměnu 20 ks polních kuchyní trofejního (německého) původu. Dosavadní motocykly s přívěsem používané průzkumnými oddíly již dosluhovaly a měly je nahradit osobní terénní vozy v menším počtu. Schválení a plnění MTZ do roku 1970 mělo jednotkám LM po materiální stránce zajistit plnou bojeschopnost v míru i v případě branné pohotovosti státu.

O rok později v březnu 1964, na poradě XI. oddělení ÚV KSČ, přítomní projednali zásady pro hospodaření s materiálními a finančními prostředky při zabezpečení činnosti milic. Navrhované znění se mělo ještě upravit podle připomínek. Přesto platily základní premisy, že v době míru dodávalo výzbroj, technický a výstrojný materiál MNO a za branné pohotovosti státu MV. Plánování vojenského materiálu prováděl štáb velitele LM v ČSSR. Dopravní prostředky k bojovým a výcvikovým účelům zajišťovala armáda. Ostatní vozidla, náhradní díly a veškeré pohonné hmoty pro potřebu štábů LM poskytovaly hospodářské plány příslušných stranických orgánů. Materiály k vybavení a údržbě skladů, nocleháren a zbrojnic, které sloužily milicionářům, objednávaly a financovaly příslušné hospodářské organizace.⁴⁷²

Materiální zabezpečení Lidových milic za branné pohotovosti státu se tedy podstatně lišilo od standardní situace v mírových dobách. Lze předpokládat, že v případě této krizové situace by docházelo k nemalým zmatkům v zásobování milic, které by mohly jejich činnost paralyzovat.

---

⁴⁷¹ MTZ pro následující období tak bylo vypracováno v souladu s návrhem ministra národní obrany předloženým vojenské komisi ÚV KSČ. Návrh B. Lomského se však měl ve vojenské komisi ÚV KSČ projednávat až v květnu 1963, a proto sekretariát schválil předložený plán MTZ jednotek LM předběžně 24. 4. 1963 a byl zahrnut do celkového plánu MTZ MNO. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 7, a. j. 12, Plán materiálně technického zabezpečení jednotek Lidových milic na léta 1964-1970, 18. 4. 1963.

⁴⁷² O vyřazení opotřebovaného materiálu LM rozhodoval příslušný stranický orgán na návrh štábu velitele. Některé výstrojní součásti (boty, modráky, košile, barety) mohly být přiděleny do vlastnictví členů LM k donošení. Další podrobné zásady hospodaření jsou včleněny do směrnic. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 112, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 24. března 1964. Zásady pro hospodaření materiálními a finančními prostředky při zabezpečení činnosti LM, 11. 3. 1964.

V. 11. Kontrola hospodaření a příprava jednotek LM ve výcvikovém roce 1963

Tzv. karibská krize na podzim 1962, během které nakonec Sověti stáhli své rakety z Kuby, znamenala patrně jednu z největších bezprostředních hrozeb jaderné války. Podobně o rok dříve tzv. berlínská krize, která ve svém důsledku znamenala rozdělení východního a západního sektoru Berlína betonovou zdí, představovala silný zásah do křehké mírové stability ve světě. Tyto dvě vyhocené situace, hrozící otevřeným vojenským konfliktem mezi dvěma mocenskými bloky, opožděně ovlivnily i projednávané otázky aktivit Lidových milicí během branné pohotovosti státu.

Jedním z projednávaných bodů porady XI. oddělení ÚV KSČ (odd. státní administrativy), konané dne 30. září 1963, se staly směrnice pro zproštění mimořádné vojenské služby příslušníků LM. Tento akt měl za cíl zajistit alespoň základní funkci milic v době branné pohotovosti státu, když většina příslušníků LM musela narukovat do armády. Oddělení se směrnicemi v zásadě souhlasilo a uložilo ještě R. Horčicovi ujasnit způsob zprošťování milicionářů. Oddělení branné a bezpečnostní navrhlo stanovení limitu pro zproštění mimořádné služby pro Lidové milice a příslušné směrnice.⁴⁷³

Důvodová zpráva uváděla, že politické byro ÚV se 18. prosince 1958 usneslo, aby se za branné pohotovosti státu využil „politický význam“ a osvědčená organizace LM při ochraně zázemí. K zabezpečení tohoto usnesení se počátkem roku 1959 předaly pokyny KV KSČ a krajským vojenským správám ke zproštění mimořádné vojenské služby potřebného počtu záložníků pro LM. Zproštění se mělo týkat asi 1.500 milicionářů z celkového počtu.

Mezitím význam milic nadále vzrostl. Na základě usnesení politického byra ÚV ze dne 21. 11. 1961 museli členové LM stranickým orgánům zabezpečovat radiové spojení z míst případné válečné dislokace. Provedeným průzkumem se zjistilo, že odchod některých členů milic v době všeobecné mobilizace do armády by způsobil snížení bojeschopnosti jednotek a štábů milic. Ukázalo se, že stávající rozsah zproštění neodpovídal situaci a oddělení navrhlo uvolnit z mimořádné služby 12.000 členů LM, což znamenalo značný početní nárůst. Na druhou stranu tento počet nepředstavoval ani 15 % mírového stavu LM, z poloviny se jednalo o osoby starší 40 let a z 1/5 o nevojáky. Zproštění mělo být jen krátkodobé a nepřesahovat dobu 3 měsíců u hlavních funkcí v okresních a krajských štábech, v jednotkách RO, OOO a na nejdůležitějších závodech.⁴⁷⁴

V dubnu 1963 předložil M. Pastýřík sekretariátu ÚV návrh směrnic pro uvedení jednotek a štábů milic do bojové pohotovosti, která po schválení nahradila směrnici z roku 1960. Nová směrnice obecně zohledňovala nové poznatky a zkušenosti získané v období příprav k případnému vojenskému řešení berlínské a karibské krize. Směrnice umožňovala vyhlášení bojové pohotovosti LM buď samostatně, nebo spolu s ostatními ozbrojenými složkami. Zavedl se další (třetí) stupeň pohotovosti a zpřesnil se obsah jednotlivých stupňů i obsah bojového a cvičného poplachu. Aby se nemuselo povolávat zbytečně mnoho milicionářů do štábů, ale přitom se dostatečně prověřila činnost dozorčích služeb, byl zaveden nový signál JISKRA. Zrušila se stálá služba milicionářů na KV KSČ v krajských městech, protože případné vyhlášení pohotovosti probíhalo v mimopracovní době prostřednictvím služby KV KSČ. Zpřísnila se přitom domácí pohotovost milicionářů. Zdůraznila se povinnost utajení

⁴⁷³ Porady se zúčastnil mj. R. Horčic. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 16, a. j. 109, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 30. září 1963. Směrnice pro zproštění mimořádné služby příslušníků Lidových milicí, 30. 9. 1963.

⁴⁷⁴ Směrnice v listopadu 1963 projednalo a schválilo Předsednictvo ÚV KSČ. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 41, a. j. 46, Směrnice pro zproštění mimořádné služby příslušníků Lidových milicí, 14. 11. 1963.

obsahu plánů bojové pohotovosti, které ve svém souhrnu tvořily předmět státního a stranického tajemství.⁴⁷⁵

Ústřední kontrolní a revizní komise a hospodářská správa ÚV předložila v listopadu 1963 informaci o výsledcích kontrol hospodaření prováděných od února do září, mj. na úseku Lidových milicí. Revize probíhala z popudu předsednictva ÚV na okresních a krajských výborech, přičemž celkově se od poslední kontroly zjistilo znatelné zlepšení situace, přestože se indikovalo i značné množství nedostatků.⁴⁷⁶

Na činnost LM se v roce 1962 z pokladny KSČ vynaložilo přes 8,66 mil. Kčs a na rok 1963 se počítalo s 8,7 mil. Kčs. K této částce se muselo připočíst ještě zhruba 2 mil. Kčs ročně jako náklady na pohonné hmoty a součástky k vozovému parku. Nevyčíslené zůstaly prostředky placené ze zdrojů podniků, jako mzdy, nemocenské, náklady na zbrojnice, skladiště, užívání vozidel apod. Výzbroj a výstroj dodávala milicím stále ČSLA ze svých zdrojů bezplatně.⁴⁷⁷ Značná část vynakládaných stranických finančních prostředků pokrývala náklady na stravování milicionářů při akcích a v tomto vyúčtování se našlo nejvíce nedostatků. Kontrola se zabývala i otázkou ztráty pracovních směn při školeních a cvičeních. Štáby velitelů LM se snažily přesouvat akce na mimopracovní dobu, popř. podněcovaly milicionáře k napracování zameškané doby. Řada činností ale stále probíhala během pracovní doby, přičemž takové ztráty se nedaly vyčíslit. V některých případech podniky nesprávně uhrzovaly náklady milic ze svých rozpočtů. Pro cvičení ve střelbě disponovaly LM celkem 57 vlastními střelnicemi (často nezkolaudovanými a s nejasnými vlastnickými vztahy), ale využívaly i střelnice MV a armády. Stav vozového parku nebyl dobrý, stejně jako možnosti jeho garážování. Rovněž asi čtvrtina skladů výstroje nevyhovovala kvůli prašnosti a vlhkosti. Některé zjištěné nedostatky se odstranily již během kontroly, ale ukázala se potřeba řešit řadu opakujících se problémů systémově. Sekretariát ÚV schválil na základě dosavadních zkušeností přehodnotit stravovací normy milicionářů při akcích a zvážit jejich stanovení v korunách i v kaloriích a jejich odstupňování z hlediska obtížnosti konaných akcí. Dále se měl zvážit dosavadní způsob evidence prostředků LM za účelem důslednější kontroly, měla se zavést jednotná evidence v autodopravě na celém úseku ÚV KSČ (knihy jízd), cvičení a školení měla probíhat mimo pracovní dobu. Rovněž se měly střelnice LM finančně ocenit a po kolaudaci vyřešit jejich převedení na ČSLA, MV nebo Svazarm s možností využívání ze strany milicionářů.⁴⁷⁸

O několik měsíců později, v březnu 1964, pak předložil odbor LM k projednání státně administrativnímu oddělení (XI. odd. ÚV), pod které spadal, informační zprávu o inventuře v jednotkách LM v roce 1963. Ke dni 31. 12. 1963 proběhl fyzický soupis veškerého materiálu přiděleného Lidovým milicím. Zásadní revize hospodaření provedená v polovině roku 1963 pomohla k důkladnému provedení fyzických inventur a odpisu materiálu LM. Z přehledu odpisu materiálu se pozitivně hodnotilo, že ztráty zbraní klesly na minimum (krádež pistole v Levici na Slovensku). K odpisům materiálu, jako např. hlavně záložní k samopalu a kulometu, docházelo z důvodu poškození v rámci cvičení. Zvýšená pozornost se měla věnovat opakujícím ztrátám drobných výstrojních součástí, jako útočných nožů (133 ks ztraceno), polních lopatek, misek, chlebníků apod., a trvat na zjišťování ztrát v jednotkách LM hned po

⁴⁷⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 7, a. j. 11, Směrnice pro uvedení jednotek a štábů Lidových milicí do bojové pohotovosti, 8. 4. 1963.

⁴⁷⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 18, a. j. 32, Výsledky kontrol hospodaření Lidových milicí, kontrol a pomoci v orgánech strany, 20. 11. 1963.

⁴⁷⁷ Finanční vyčíslení hodnoty výzbroje, výstroje a vojenského materiálu předaného Lidovým milicím armádou v roce 1963 činilo téměř 50 mil. Kč.

⁴⁷⁸ Zpráva o provedené kontrole podrobně popisovala zjištěné prohřešky a možnost systémových řešení nápravy do budoucna. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 18, a. j. 32, Výsledky kontrol hospodaření Lidových milicí, kontrol a pomoci v orgánech strany, 20. 11. 1963.

skončeném cvičení. U některých krajů s nadměrnými ztrátami se měl provést důkladný rozbor hospodaření a případně prosadit zásada o úhradě neúměrných ztrát. XI. oddělení ÚV po projednání zprávy uložilo R. Horčicovi důslednou kontrolou zajistit řádné hospodaření LM, rozvíjením soutěže o nejlepší jednotku zamezit zbytečným ztrátám a poškozování materiálu. V krajích, kde došlo k velkým ztrátám, měli pracovníci HŠ LM projednat s vedoucími tajemníky zajištění zvýšené péče o svěřený materiál a případně zavést placení ztracených věcí.⁴⁷⁹

Provedená kontrola měla kromě revize stavu zajistit do budoucna zlepšené hospodaření s milicionářským materiálem, a tím pádem i úsporu finančních prostředků. Poprvé se dokonce spekovalo o sankcích, resp. náhradách, vymáhaných po milicionářích za ztracený materiál, což úzce souviselo se špatnou ekonomickou situací totalitního Československa.

Opět po roce od zhodnocení působení LM projednalo v prosinci 1963 XI. oddělení ÚV zprávu o činnosti jednotek milic v 1963 včetně návrhu usnesení pro bojovou přípravu ve výcvikovém roce 1964.⁴⁸⁰ Z relace vyplývá, že úkoly stanovené jednotkám LM se v podstatě podařilo splnit.⁴⁸¹

Krajské a okresní výbory strany se v roce 1963 více zapojily do řešení problematiky LM. Oddanost komunistickému zřízení prokázali milicionáři obzvláště v zimním období, kdy se kromě standardního výcviku podíleli i na odstraňování následků mrazivého počasí. Nedostatky v „politicko výchovné práci“ v jednotkách se objevovaly v oblasti objasňování nutnosti výcviku nebo v permanentním ignorování možnosti využití velitelských pochval. Ocenění vybraných členů jednotek ze strany velitelů se omezilo pouze na tradiční udělování knih při příležitosti výročí Února. Naopak vysoce se v jednotkách rozvíjelo „socialistické soutěžení“ v oblasti hospodaření s materiálem nebo ve střelbě. Také kázeň se jevila na vysoké úrovni, až na ojedinělá porušení pravidel bezpečnosti zejména v případech manipulace s výbušninami. Výjimečně se milicionáři odmítli zúčastnit výcviku nebo poslechnout rozkaz velitele. V takovém případě to řešil kolektiv jednotky. Proverky bojové pohotovosti rychlých oddílů a jednotek oddílů okresních záloh probíhaly spolu s taktickými cvičeními na téma „útok z chodu“. Strážní oddíly LM při prověrkách bojové pohotovosti vcelku úspěšně řešily úkol ochrany svěřených objektů, přičemž se upevňovala součinnost s jednotkami Vnitřní a Závodní stráže. Kvůli opožděnému přistavení podnikových vozidel se projeví nedostatky v nedodržení časových norem poplachového nástupu.

Činnost okresních a krajských štábů vykazovala velmi slušnou úroveň, i když na některých okresních štábech se nepracovalo plánovitě a většinu úkolů zajišťoval náčelník sám. Zvýšila se připravenost velitelů praporů a jejich štábů pro řízení boje. Většina příslušníků

---

⁴⁷⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 112, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 24. března 1964. Informační zpráva o provedení inventury výzbrojního, výstrojního a technického materiálu jednotek LM v r. 1964, 11. 3. 1964. V příloze zprávy byly uvedeny seznamy jednotlivých položek inventury i s popisem a kvantifikací ztrát.

⁴⁸⁰ Ještě předtím v září 1963 XI. oddělení ÚV KSČ souhlasilo s návrhem nových programů bojové přípravy jednotek LM, přičemž je upravilo a doplnilo o připomínky vzešlé z porady. Tyto programy sloužily pro velitele a štáby milic jako pomůcka, která stanovila témata a náplň výcviku ke splnění úkolů v příslušném výcvikovém roce. Nové Programy bojové přípravy měly být vydány jednotkám současně s usnesením ÚV pro bojovou přípravu jednotek LM v roce 1964. Obsahovaly např. vzorové rozvrhy výcviku jednotlivých speciálních jednotek. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 16, a. j. 109, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 30. září 1963. Návrh nových Programů bojové přípravy Lidových milicí, 30. 9. 1963.

⁴⁸¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 16, a. j. 110, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ ze dne 16. 12. 1963. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro bojovou přípravu jednotek Lidových milicí ve výcvikovém roce 1964, 16. 12. 1963. Usnesení schválil sekretariát ÚV na své schůzi dne 17. 1. 1964. Pomoc ze strany ministerstva vnitra za první pololetí 1964 při celostátních instrukčně metodických shromáždění hodnotilo kontrolní vyjádření MV: ABS, fond A2/2, i. j. 1090, Usnesení ÚV KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek LM v r. 1964, 14. 5. 1964.

velitelství praporů absolvovala v minulosti měsíční odborný kurz ve vojenském učilišti ve Vyškově. Drobná pochybení existovala v organizaci práce mezi velitelem praporu a jeho štábem, což mělo odstranit plánované pětidenní celostátní instruktážně metodické shromáždění velitelů praporů a náčelníků štábů praporů (za účasti 46 osob). V přípravě velitelů nižších jednotek, mezi kterými stále panovala fluktuace, se osvědčilo pravidelné provádění instrukčně metodických setkání, která se stala v podstatě jedinou možností, jak je naučit provádět výcvik a velet jednotce.

Výcvik jednotek LM se zaměřil na vedení boje s „nepřátelskými záškodnickými skupinami“. V zimních měsících se probírala teorie na úkor výcviku jednotek v terénu. Pokud nešlo provádět výcvik po skončení pracovní doby, milicionáři si zameškané hodiny buď napracovali, nebo si vyměňovali směny. Některé akce musely proběhnout během pracovní doby z důvodu vzdálených vojenských výcvikových prostor (střelba z protiletadlových kulometů, minometů apod.). Závěrečná 24 hodinová cvičení k likvidaci „diverzního výsadku“ vcelku ukázala kvalitní přípravu jednotek LM na bojové akce, přestože se vyskytla z vojenského pohledu drobná pochybení. Údajně vysoké bojové kvality prokázaly krajské průzkumné čety. Nedostatky se vyskytovaly u jednotek chemického a radiačního průzkumu, stejně jako ve vedení radiového provozu u spojovacích jednotek. Za účelem jejich odstranění měl v roce 1964 proběhnout kurz mechaniků a obsluhy radiostanic.

Účast na střelbách se oproti roku 1962 opět zvýšila, z 88,7 % na 92,5 %. Podle plánu se zlepšily výsledky ve střelbě z těžkých kulometů (90,8 % - hodnoceno „výtečně“) a z pistolí (74,5 % - „vyhovující“). Střelby z ostatních zbraní získaly v hodnocení známku „výtečně“. Podstatně se zvedla úroveň střeby jednotky hl. města Prahy, pro což učinil městský štáb po předchozím výcvikovém roce řadu opatření (splněno na 85 %). Významným motivujícím faktorem se stala soutěž o dosažení nejlepších výsledků ve střelení.

Velká pozornost se věnovala hospodaření Lidových milic jak s majetkem, tak i s finančními prostředky. Štáb velitele LM vedla snaha o co nejhospodárnější zabezpečení úkolů milic. Jednotky LM se postupně vybavovaly potřebným materiálem podle schváleného plánu MTZ. Tyto prostředky vyžadovaly stále větší péči ze strany milicionářů. Na úseku hospodaření LM proběhla rozsáhlá kontrola a mohlo se zkonstatovat, že se materiálu věnovala dostatečná péče, čemuž přispívala i okresní a krajská „socialistická soutěž“. Přesto se vyskytly nedostatky v ošetřování zbraní a uložení materiálu, když velitelé nedbali na okamžité vyčištění zbraně a neprováděli kontroly. Hrubou nedbalostí zástupce velitele jednotky v závodě Tisk Brno došlo k požáru ve skladu LM, přičemž byla zničena výstroj v hodnotě 27.000 Kč. Snížil se počet vloupání do zbrojnic, k němuž došlo v jednom případě v Levici a k odcizení pistole.

Za vítězství v celostátní střelecké soutěži měly obdržet diplom ÚV KSČ a putovní vlaku jednotky LM Východoslovenského kraje, v soutěži minometných čet zvítězila 3. četa minometné roty praporu RO LM Praha 9 a ve střelbě z protiletadlových kulometů zvítězila četa protiletadlových kulometů praporu RO LM Brno-město.⁴⁸² Plánovaný výcvik pro rok 1964 se zaměřil na odstranění přetrvávajících nedostatků LM z předchozích let.

Hodnocení situace na úseku LM v roce 1963 vykazovalo opětovné zlepšení už s minimem mimořádných události oproti roku předchozímu. Stav jednotek se i přes nedobrou hospodářskou situaci zlepšoval a morálka milicionářů, resp. jejich ideologické přesvědčení o správnost nastolené cesty ke komunismu, výrazně nezakolísalo, i s ohledem na dozvuky napjaté mezinárodní situace spojené s berlínskou a karibskou krizí.

---

⁴⁸² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 16, a. j. 110, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ ze dne 16. 12. 1963. Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1963, 16. 12. 1963.

V. 12. Aktivity Lidových milic v roce 1964

Oslabení sovětského bloku v mezinárodněpolitické oblasti, vyvolané zejména stažením raket s jadernými hlavicemi z Kuby, dovršilo nespokojenost značné části členů politbyra ÚV KSSS s kroky prováděnými Chruščovem. V říjnu 1964 jej proto zbavili moci a na jeho místo dosadili Leonida Iljiče Brežněva, který zahájil politiku vyhovující představitelům špiček komunistického aparátu. Náhlou výměnu na sovětském „trůně“ nesl nelibě Antonín Novotný, který prezentoval své sympatie pro Chruščova. Činnost Lidových milic v Československu mezitím pokračovala zvoleným tempem. Potýkaly se kvůli ekonomické situaci s nedostatkem modernější a kvalitnější výzbroje, stejně jako s chybějícími finančními prostředky na samotný provoz.

I přes nedostatek materiálních a finančních prostředků se pro zachování základního fungování milic podle schváleného výcvikového plánu muselo pokračovat ve vzdělávání a školení velitelů jednotek i štábů.

XI. oddělení ÚV KSČ v březnu 1964 projednalo a s připomínkami odsouhlasilo návrh na provedení velitelské přípravy štábu velitele LM v rekreačním zařízení ÚV KSČ Hořalka během dubna. Na základě usnesení politické a bojové přípravy jednotek LM ve výcvikovém roce 1964 měla proběhnout dvě pětidenní shromáždění jednak k přípravě štábů krajských velitelů LM a jednak k přípravě velitelství praporů RO LM. V prvním případě mělo dojít k seznámení se zaměřením vojenské politiky KSČ, prohloubit znalosti o vedení války v soudobých podmínkách vojenství s důrazem na ochranu a obranu teritoria v počátečním období války, zdokonalit štáby ve vedení vojenských operací se zaměřením na likvidaci výsadek aj. Oproti tomu skupina velitelů praporů RO LM si měla prohloubit znalosti politicko-agitační práce v jednotkách LM, seznámit se s vedením války v soudobých podmínkách, připravit na velení praporu při cvičeních i vojenských operacích ad. Na organizačním zabezpečení akce financované štábem velitele LM se měly podílet i příslušné složky MV a MNO.⁴⁸³

Na podzim, ve dnech 14. a 15. září 1964, proběhlo shromáždění týlových funkcionářů štábů krajských velitelů LM, jehož součástí bylo i provedení školení na téma péče o materiál. Na realizaci tohoto zaměstnání se významně podíleli i vybraní pracovníci MV. R. Horčic jim v dopise přes náměstka MV J. Kotala adresoval poděkování a doporučil udělit pochvalu za mimořádnou péči.⁴⁸⁴

K zásadní změně došlo v oceňování jednotek Lidových milic, které od roku 1961 soutěžily o získání prestižního titulu nejlepšího střeleckého útvaru. Zpravidla se ale střelby za účelem dosažení co nejlepších výsledků pořádaly za bezvětřného slunečného počasí. To popíralo smysl výcviku, který měla naopak probíhat za ztížených podmínek přibližujících se reálné bojové situaci.

Rudolf Horčic proto předložil XI. oddělení ÚV v září 1964 návrh k dalšímu rozvoji „socialistické soutěže“ v jednotkách LM. Měl vzniknout čestný odznak „Vzorný příslušník LM“ a „Vzorná jednotka LM“. Toto ocenění mělo charakterizovat jednotlivce i celou jednotku ve všech aspektech, prostřednictvím objektivního posouzení celkové činnosti jednotky. Hodnocení měly provádět stranické orgány, které by na návrh příslušného štábu čestné

⁴⁸³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 112, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 9. března 1964. Návrh na provedení velitelské přípravy štábu velitele LM, 9. 3. 1964.

⁴⁸⁴ ABS, fond A/5, i. j. 497, Poděkování příslušníkům MV na shromáždění týlových funkcionářů štábů krajských velitelů Lidových milic, 6. 10. 1964.

odznaky a tituly udělovaly. Současně došlo ke zrušení zásad soutěže o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě z roku 1961.

Na rozdíl od R. Horčice ale XI. oddělení došlo k názoru, že by nebylo správné organizovat individuální soutěž o vzorného milicionáře na úkor soutěže vzorné jednotky. Proto chtělo zavést ocenění pouze pro celé útvary. OV a KV KSČ měly nejlepším jednotkám udělovat různá vyznamenání. Štáb LM měl za úkol ještě upřesnit zaměření soutěže a kritéria vyhodnocování. Na základě diskuze porady oddělení měl Horčic vypracovat jednak návrh na řešení vyznamenání členů LM vojenskými i jinými vyznamenáními a jednak na funkční označení milicionářů. Poté měl materiál předložit XI. oddělení.⁴⁸⁵

Vyhodnocení činnosti Lidových milicí za rok 1964 schválil ÚV KSČ počátkem následujícího roku.⁴⁸⁶ Všechny vytyčené úkoly pro rok 1964, spočívající v dalším vštěpování komunistického pohledu na svět, v přípravě jednotek milic na plnění úkolů obrany okresů a krajů a konečně ve zlepšení řídicí práce velitelů a štábů, byly víceméně splněny. Ke zlepšení došlo i v oblasti hospodaření s materiálními a finančními prostředky.

Na politický a morální stav jednotek LM měla vliv skutečnost, že v milicích působila řada stranických funkcionářů, kteří pracovali v KSČ i mezi veřejností.⁴⁸⁷ Během školení se velitelé seznamovali na přednáškách, besedách a seminářích s otázkami vnitřní i zahraniční politiky KSČ, komunistického hnutí východního bloku i s brannou politikou státu. Ze striktně ideologického pohledu stranických funkcionářů se vyskytly nedostatky v tom, když někteří velitelé považovali splnění úkolu od milicionáře za samozřejmou povinnost. Nevysvětlovali jim účel výcviku a nepřipravovali je ke splnění úkolu. Z toho se odvozovala skutečnost, že členové LM nebyli dostatečně přesvědčeni o účelnosti prováděné přípravy v jednotkách, v některých případech neměli jasno o aktuálním poslání LM.

Na svých pracovištích se zapojila téměř polovina milicionářů do brigád socialistické práce nebo do kolektivů soutěžících o titul 20. výročí osvobození. Téměř 19 % členů LM se údajně řadilo mezi zlepšovatele a vynálezce, řada z nich obdržela vyznamenání za pracovní výsledky. Soutěžení se přeneslo i přímo do jednotek LM, kde milicionáři soupeřili o dosažení co nejlepších výsledků v bojové přípravě, ve správném ošetřování zbraní a materiálu apod.

Plánovaný stav členů LM, do kterého chybělo 2.100 osob, činil 81.600 příslušníků (po začlenění nové jednotky z Vřesové u Sokolova 81.700 osob). Předpokládalo se, že plný stav by měl být v roce 1965 dosažen. Z milic každoročně odcházelo do důchodu, na jiná pracoviště (bez jednotek LM) či do jiných funkcí zhruba 4.000-5.000 členů, které nahrazovali noví příslušníci. Co se týká sociální struktury, 82,7 % pocházelo z původních dělnických povolání. Dělníků bylo 51,4 % a techniků 36,1 %. Poměrně malý počet tvořily ženy v jednotkách (1,9 %). Věkové složení bylo následující: do 25 let 3,5 % všech milicionářů, dále od 26 do 35 let 30,1 %, do 45 let 39,2 %, do 55 let 19,7 %, do 60 let 6 % a nad 60 let 1,5 %. Složení členů LM podle data vstupu a délky trvání členství bylo: od roku 1948 15,1 %, od roku 1949 6,4 %, z období 1950 až 1955 22,4 %, z období 1956 až 1962 43,9 %, z roku 1963 7,1 % a z prvního

⁴⁸⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ, konané dne 8. 9. 1964. Návrh usnesení sekretariátu ÚV KSČ k dalšímu rozvoji socialistické soutěže v jednotkách LM, 11. 3. 1964. 8. 9. 1964.

⁴⁸⁶ V lednu 1965 schválil sekretariát ÚV tuto přepracovanou zprávu o činnosti jednotek LM za rok 1964. Koncept této zprávy byl zahrnut v obsáhlém materiálu k plánované činnosti jednotek LM v roce 1965. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 12. října 1964. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek Lidových milicí v roce 1965, 12. 10. 1964. Zpráva k činnosti LM však byla následně ještě rozšířena a schválena sekretariátem ÚV KSČ na schůzi dne 13. 1. 1965. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 32, a. j. 59, Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1964, 13. 1. 1965.

⁴⁸⁷ V roce 1965 pracovalo 40 % milicionářů ve stranických organizacích, v okresních a krajských výborech. 18 % členů LM působilo v odborech a téměř 8 % příslušníků LM byli poslanci MNV, ONV a KNV.

pololetí 1964 3,3 % členů. Věkové složení jednotek LM se považovalo za celkem příznivé, obzvláště s ohledem na to, že věkově mladší měli při branné pohotovosti státu odejít do armády. K zajištění bojeschopnosti LM za branné pohotovosti státu mělo být vojenské povinnosti zproštěno cca 12.000 velitelů a funkcionářů. Převážná část starších milicionářů by za této situace v jednotkách zůstala a bojeschopnost milic by se o mnoho neoslabil. Úbytek milicionářů odchodem do armády měly nahradit zálohy použité především ve strážní službě. Podle délky členství tvořili největší procento příslušníci přijatí k LM v období 1956 až 1962. Stále klesal počet původních členů z dob založení jednotek. Například v Praze, kde početní stav v roce 1948 činil zhruba 11.000 osob, zůstalo z té doby jen 1.873 členů. Značná část z příslušníků LM odešla zejména v roce 1950 a později do různých funkcí hospodářských, do armády a jiných bezpečnostních sborů. Z výše uvedeného vyplývaly tendence orientovat se při přijímání nových členů ve vyšší míře na dělníky, mladé lidi a na získávání žen do jednotek.

V oblasti bojové připravenosti se výcvik v roce 1964 orientoval na vedení boje proti „nepřátelským diverzním skupinám“, částečně i proti taktickým výsádkům. Z hlediska tohoto zaměření prováděly jednotky LM výcvik v pátrání v terénu, v uzavírání prostoru. Současně s tím se zdokonalovaly ve střelecké přípravě a strážní službě. Zvláštní pozornost se věnovala nácviku ochrany proti účinkům zbraní hromadného ničení. Prověrky bojové připravenosti ukázaly, že jednotky LM byly celkem dobře ideologicky i vojensky připraveny k plnění úkolů. Převážná většina jednotek strážních oddílů dosáhla zaujmutí pozic při ochraně závodu jednou směnou po vyhlášení bojového poplachu v mimopracovní době ve stanovené časové normě. Jednotky RO a oddílů okresních záloh LM své stanovené časové normy většinou také plnily. Zlepšily se i výsledky ostrých střelb, kterých se zúčastnilo 96 % milicionářů (zvýšení o 3,5 % oproti r. 1963) a splnilo je 92 % příslušníků (oproti 90 % v r. 1963). Ostré střelby z minometů spojené s taktickým cvičením dopadly úspěšně. Relativní pokles zaznamenaly výsledky ve střelbě z protiletadlových kulometů, přestože se celkově hodnotily stupněm „vynikající“. Hlavním cílem ostrých střelb mělo být připravit jednotky na reálné podmínky palby (v zimě, v noci apod.). Celostátní soutěž ve střelbě se však tomuto záměru vymykala, neboť v zájmu co nejlepších umístění organizovaly jednotky střelení za ideálních podmínek. Tím se nedosahovalo pravého účinku ostrých střelb. Oddělení branné a bezpečnostní proto doporučilo tuto soutěž probíhající od roku 1962 zrušit a nahradit soutěží v rámci malých jednotek vyhodnocovanou na úrovni okresu. Mělo se dbát o to, aby soutěž probíhala za ztížených podmínek. Opět se zlepšila připravenost speciálních jednotek, zejména krajských průzkumných čet, které dosahovaly vynikající úrovně. U některých minometných a protiletadlových kulometných jednotek se nepovedlo vycvičit zástupce pro obsluhu a do odborných funkcí. Dobré výsledky přineslo dvoutýdenní soustředění 463 radiotelegrafistů. Až na výjimky probíhal výcvik milicionářů v mimopracovní době.

Krajské a okresní štáby řídily činnost jednotek LM s přehledem, osvědčilo se zapojení dobrovolných pracovníků. Kladně se hodnotila odborná připravenost štábů i velitelů jednotek, k čemuž přispěly i provedené instruktáže za pomoci příslušníků armády a MV.⁴⁸⁸ Závěrečná taktická cvičení potvrdila připravenost štábů a velitelů a jejich dobré praktické a teoretické znalosti v řízení jednotek. U některých okresních štábů ještě panovala nahodilost a neorganizovanost a někde se plně nevyužívalo kolektivu štábu. Někteří velitelé vydávali svá rozhodnutí pro vedení boje poměrně zdlouhavě. Jeden z nejslabších článků představovali velitelé čet a zejména družstev, kde stále docházelo k fluktuaci. Okresní štáby s nimi prováděly diferencovanou přípravu a věnovaly jim potřebnou pozornost.

Z hlediska materiálního zabezpečení byly jednotky LM plně zajištěny. S určitým zadostiučiněním přijali milicionáři přezbrojení samopaly za zastaralé a nevyhovující německé pušky vz. 98 N. Materiál byl vcelku dobře uskladněn a správně ošetřován, i když v některých

⁴⁸⁸ Výčet pomoci ze strany MV pro Lidové milice v roce 1965 shrnují dokumenty založené v ABS, fond A2/2, i. j. 1109, Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1964 a návrh opatření na z hospodárnění činnosti LM, 14. 12. 1965.

zbrojnicích dosud nepanoval náležitý pořádek, poněvadž na něj velitelé nedohlíželi a neprováděli kontroly. Zvýšenou pozornost věnovaly štáby a velitelé zabezpečení zbrojnic proti vloupání, některé zajistily poplašným systémem.

Kromě standardních úkolů se měly jednotky milic v roce 1965 aktivně zapojit do oslav 20. výročí osvobození republiky, včetně zapojení do vojenských přehlídek. U příležitosti výročí Února se měly jednotky tradičně účastnit pořádaných manifestací a uspořádat srazy a propagační ozbrojené pochody ulicemi měst.⁴⁸⁹ Branné a bezpečnostní oddělení ÚV KSČ jako každoročně vypracovalo a v říjnu 1964 i projednalo návrh usnesení pro politickou a bojovou přípravu jednotek milic na další rok 1965. Tento plán sekretariát ÚV z jednoho prostého důvodu nepřijal.⁴⁹⁰ Důvodem byla skutečnost, že usnesení přijaté pro předchozí rok 1964 obsahovalo zásadní politickou dlouhodobou linii pro činnost LM platnou i v roce 1965. Vzhledem k přetrvávání vytyčených úkolů sekretariát ÚV na své schůzi 13. ledna 1965 doporučil pro rok 1965 nový dokument nevydávat, ale pokračovat v plnění hlavních úkolů z roku 1964.⁴⁹¹

Aktivity LM v roce 1964 prokázaly poměrnou stabilitu jednotek. V podstatě nedošlo k žádným mimořádným událostem, které by zpracovatelům zprávy stály za zmínku. Do plných početní stavů chyběly zhruba 2.000 milicionářů, což neohrožovalo případné nasazení jednotek při branné pohotovosti státu nebo na mimořádné akci. Sociální i věkové rozložení příslušníků milic se považovalo za dobré, převládali mladší dělníci. Přetrvávající problém představovala nekončící fluktuace velitelských kádrů na nižších pozicích.

---

⁴⁸⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 12. října 1964. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek Lidových milic v roce 1965, 12. 10. 1964.

Zpráva k činnosti LM však byla následně ještě rozšířena a schválena sekretariátem ÚV KSČ na schůzi dne 13. 1. 1965. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 32, a. j. 59, Zpráva o činnosti jednotek LM v roce 1964, 13. 1. 1965.

⁴⁹⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 17, a. j. 114, Zápis z porady XI. oddělení ÚV KSČ konané dne 12. října 1964. Návrh usnesení ústředního výboru KSČ pro politickou a bojovou přípravu jednotek Lidových milic v roce 1965, 12. 10. 1964.

⁴⁹¹ Usnesení pro politickou a bojovou přípravu LM na rok 1965 tedy sekretariát neschválil. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 32, a. j. 59, Usnesení 59. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 13. ledna 1965. Činnost jednotek Lidových milic v roce 1964 a návrh opatření na zhospodárnění činnosti LM, 13. 1. 1965.

V. 13. Snaha o snížení nákladů

Komplikace v centrálně řízeném hospodářství komunistického Československa představovaly chronický jev, i když se občas objevily i doby stability. V první polovině 60. let ale československá ekonomika zažívala mimořádné potíže. Do situace stupňujícího se ekonomického rozvratu přišel v červenci 1961 vrchol berlínské krize a na podzim 1962 karibská krize. K nim se vázal neočekávaný mimořádný nárůst nejrůznějších nákladů na obranu, výrazně zatěžující státní rozpočet i výrobní možnosti upadajícího hospodářství. Už několik let po sobě se milicím nedostávalo potřebné a původně i plánované modernizace výzbroje a výstroje. Na vině byl nedostatek finančních prostředků i výrobních kapacit. Kromě toho musely Lidové milice díky špatné hospodářské situaci hledat skryté zdroje v úsporách vlastního provozu. Další direktiva se týkala uvolňování milicionářů ze zaměstnání během pracovní doby, která tento v minulosti používaný prvek podstatně omezila.

Konkrétní úkoly v politické a bojové přípravě jednotek LM každoročně stanovila politicko organizační směrnice štábu velitele LM v ČSSR. Doplněná verze směrnic s návrhy na úspory v oblasti milic se vyprofilovala na schůzi sekretariátu 13. ledna 1965, který ji také schválil.⁴⁹²

Ještě předtím, v listopadu 1964, přijal sekretariát ÚV usnesení, které mělo v souvislosti se schvalováním plánu výcviku a výzbroje připravit konkrétní návrhy na dosažení podstatných úspor a na omezení uvolňování milicionářů ze zaměstnání na různé srazy a cvičení. Pro splnění tohoto úkolu se musela provést opatření již v roce 1965. Úkoly LM pro obranu a ochranu teritoria zpracovaly příslušné komise obrany okresních a krajských výborů ÚV KSČ. Lidové milice tvořily fakticky v době míru i v plánech během branné pohotovosti státu nejpočetnější vojenskou sílu těchto komisí obrany. Početní stav k 1. 11. 1964 činil 79.500 milicionářů organizovaných na 2298 závodech, který tvořilo:

- 1) 20 samostatných průzkumných čet krajských velitelů jako úderná a pohyblivá jednotka určena k zásahům do ohrožených prostorů před příchodem početnějších sil,
- 2) 22 střeleckých praporů rychlých oddílů,
- 3) 36 samostatných minometných čet,
- 4) 14 samostatných čet velkorážních protiletadlových kulometů,
- 5) 10 samostatných tarasnicových čet,
- 6) 10 samostatných ženijních čet,
- 7) 16 samostatných praporek obvažišť,
- 8) 114 samostatných střeleckých rot oddílů okresních záloh,
- 9) 70 samostatných střeleckých čet oddílů okresních záloh,
- 10) v každém závodě strážní oddíl, v síle 1 družstva až roty.

Náklady na vybavení, výcvik a činnost milic činily v roce 1963 zhruba 70 mil. Kčs, mimo výlohy hrazené závody.

Na finančních a materiálních výdajích LM se podílely 3 složky:

- a) Z rozpočtu KSČ (v r. 1963 - 9,4 mil. Kčs) se hradily položky za stravování milicionářů při cvičeních, školeních a akcích, dále školení v odborných, nejvýše měsíčních, kurzech a konečně i náklady na údržbu výstroje a provoz vozidel, které poskytovaly jednotkám LM jednotlivé závody.

---

⁴⁹² Na základě schválených politicko organizačních směrnic štábu velitele LM v ČSSR přijatých sekretariátem ÚV měly ZO, OV a KV KSČ projednat výsledky činnosti LM v roce 1964 a přijmout příslušná opatření k politické a bojové přípravě jednotek LM v kraji, okresu a závodě v roce 1965.

b) Podniky budovaly jednotkám milicí zbrojnice s jejich vnitřním zařízením, poskytovaly svá vozidla a hradily mzdy milicionářům, kteří se účastnili různých akcí do délky 3 dnů. Tyto náklady se nedaly celostátně vyčíslit, neboť jejich evidence neexistovala.

c) MNO zabezpečovalo jednotky LM potřebným materiálem, tzn. zbraněmi, technikou, dopravními prostředky, výzbrojí, na základě schválených plánů materiálně technického zabezpečení (v r. 1963 – 60 mil. Kčs).

Největší položku v nákladech KSČ tvořily výdaje za stravu milicionářů (67 %) podle stanovených norem. Při výcviku a akcích na závodech se příslušníkům LM přidělovala konzervovaná strava, případně se najedli v závodní jídelně. Při závěrečných cvičeních si členové LM vlastními silami v polních kuchyních připravovali teplou stravu, případně doplněnou konzervami. Pro školení velitelů a štábů nedisponovaly LM vlastním zařízením, proto se využívala rekreační střediska stranických orgánů, závodů nebo i podniku Restaurace a jídelny. Vedle nákladů na potraviny započítávaly tyto organizace i poměrné výdaje za režii a ubytování. Tato ubytovací zařízení se v zájmu co nejnižších výloh využívala hlavně mimo sezónu. Při cvičení jednotek v Jihočeském kraji se ověřila alternativa zásobování konzervami používanými armádou. Zkušenosti ukázaly vhodnost mít pro jednotky LM určité množství konzerv jako pohotovostní dávky deponované ve skladech ČSLA, které by se následně spotřebovaly např. právě při velitelsko štábních cvičeních. Využívání konzerv pro milicionáře mělo vést k rychlejší obměně potravin ve skladech a ke snížení částky plánované na nákup potravin v celostátním měřítku. Konzervy z maloobchodní sítě nevyhovovaly, neboť vážily minimálně půl kilogramu a nebyly vždy pohotově k dispozici. Velitelé a štáby byli vedeni k zajišťování stravování především hospodářskými jednotkami LM, a tím přispět ke snížení zejména režijních nákladů.

V oblasti výcviku, taktických cvičení a ostrých střelb byla praxe zhruba následující. Jednotky LM cvičily po celý rok jednou měsíčně po pracovní době v rozsahu do 8 hodin. Jednou ročně proběhla závěrečná taktická cvičení v rozsahu 24 hodin. Kromě toho milicionáři zajišťovali další akce, jako přehlídky, oslavy, návštěvy zahraničních státníků apod. Například v Praze za 11 měsíců roku 1964 se takovýchto akcí zúčastnilo 16.000 příslušníků LM, což představovalo zhruba 27.000 hodin odčerpaných z pracovní doby a 73.000 hodin z doby mimopracovní. Usnesení ÚV KSČ z roku 1964 vytyčilo zásadu provádět výcvik pouze v mimopracovní době. Výjimky se udělovaly jen u závodů, kde panovala vysoká zaměstnanost na směny. Ojedinele se vyskytovaly případy, kdy velitelé z přílišné iniciativy výcvik prodlžovali nebo ho prováděli ve vzdálených místech, což zvyšovalo náklady na dopravu. V té souvislosti muselo každé proplacení zameškané směny odsouhlasit krajské představenstvo strany. Ostré střelby probíhaly jednou ročně, přičemž střelnice byly umístěné poměrně daleko od závodů. V roce 1965 mělo dojít k přezbrojení jednotek novými zbraněmi.

Příprava velitelů a štábů se prováděla dvakrát ročně na shromáždění štábů a velitelů o délce 2 až 3 dnů. Kromě toho realizovali velitelé rot a praporů se štáby velitelsko-štábní cvičení v terénu jako přípravu na závěrečná cvičení. Čtvrtinu vynaložených nákladů tvořilo stravování. Cvičení probíhala během pracovní doby, což hradily závody ze svých rozpočtů.

Jednotky LM obhospodařovaly aktuálně k roku 1964 výzbroj, výstroj a techniku v hodnotě zhruba 500 mil. Kčs. Milicionáři disponovali většinou zbraněmi, které již armáda nepoužívala, ale pro potřeby LM ještě vyhovovaly. U jednotek LM probíhalo přezbrojení novými samopaly vz. 58 na unifikované střelivo ze zásob ministerstva zahraničního obchodu, pro které nebyl odbyt. Zčásti milice dostaly samopaly, kterých se zbavovalo MV. Současně začala postupná obměna lehkých kulometů, čímž se měla zvýšit palebná síla, ale současně i náročnost na ošetřování zbraní. Dlouho odkládané přezbrojení působilo na jednotky milic také jako motivující faktor ve smyslu projevené péče ze strany ÚV KSČ. Staré zbraně se odevzdaly MNO, které je po provedení generálních oprav dodalo organizacím provádějícím zahraniční obchod k výhodnému prodeji. Podstatnou část techniky v rukou milicionářů tvořil spojovací

materiál, což vyžadovalo důkladnou přípravu obsluhy – radiotelegrafistů a radiodálnopisců. Škrty v této odborně náročné oblasti se proto nemohly realizovat. K počátku listopadu LM disponovaly více jak 1.250 motocykly (včetně 379 ks sovětských M72 s přívěsem), 49 terénními automobily GAZ, 34 lehkými terénními nákladními automobily T 805, 68 nákladními automobily Praga V3S (z toho 17 s navijákem) a 23 automobily pro radiostanice. Motocykly Jawa 250 a M72 předala armáda milicím i se všemi náhradními díly. Tyto díly zabíraly ve skladech LM velké prostory, ale z důvodu velké poruchovosti motorek bylo množství náhradních dílů potřeba. Předpokládalo se, že motorky M72 nahradí jiná vozidla a motocykly by se vrátily zpět MNO k sešrotování.

S výstrojí hospodařili milicionáři velmi dobře. Například životnost košilí byla u LM 16x vyšší než v jiných ozbrojených složkách a z poloviny se ještě používaly košile dodané prvně v roce 1957. Podobně tomu bylo i u rukavic, gumové pláště pocházely z roku 1951. Jednotky LM uskladňovaly materiál převážně v závodech, tzn. ve zbrojnicích a vyhrazených místnostech. Částí materiálu disponovali jednotliví příslušníci LM, zbytek byl vyskladněn v příručním skladu jednotky. Po každou jednotku existovala mobilizační rezerva některých druhů materiálu, takže v případě úderu protivníka bylo lépe zajištěno jeho uchování na různých místech republiky. Většina zbrojnic vyhovovala požadavkům na uskladnění výzbroje. Několik jich však bylo vlhkých a prováděla se opatření na odstranění nedostatků. V některých krajích se budovaly centrální krajské sklady, čímž se soustředil materiál do jednoho místa. Současně ale vyvstal problém s jeho údržbou. Při výstavbě nových zbrojnic se měla dodržovat zásada maximální úspornosti. Současně se přehodnotil plán MTZ na rok 1965 s tím, že se měla většina dodaného materiálu předat přímo jednotkám.

Co se týkalo sestavování finančních plánů a jejich kontroly, rozpočty stranických orgánů se vytvářely od září daného roku a zahrnovaly požadavky štábů LM. Jelikož plánované úkoly milic pro další výcvikový rok se stanovovaly až koncem kalendářního roku, často se finanční rozpočet ze září rozcházel s úkoly, které měly jednotky milic v dalším výcvikovém roce plnit. V některých okresech a krajích se rozpočty překročily, v jiných se naopak nesplnily. Ve svém souhrnu se celkové rozpočtové prostředky v žádném roce nevyčerpaly. Po dohodě XI. oddělení s hospodářským oddělením ÚV se měly finanční plány v prvním pololetí příslušného rozpočtového roku upřesňovat. Štáb velitele LM v ČSSR hodlal spolu s hospodářským oddělením ÚV zpracovat pokyny pro jednotnou strukturu finančních plánů, aby se mohly průběžně kontrolovat podle jednotlivých položek. Návrhy na úspory v již zpracovaném rozpočtu na rok 1965 měly kraje a okresy předložit sekretariátu ÚV ve zpřesněném plánu ÚV KSČ za první pololetí 1965. Náklady na milice z rozpočtu KSČ v roce 1963 činily 9,4 mil. Kčs, na rok 1964 se plánovalo 10,7 mil. Kčs v důsledku úhrady za soustředění radistů. Plánované částky se ale nevyčerpaly. Na základě výše uvedených opatření se předpokládalo snížení rozpočtu na rok 1965 oproti plánu, přestože měly přibýt výdaje spojené s přezbrojením.

Sekretariát ÚV se na své schůzi 13. ledna 1965 mj. usnesl, aby se mezi příslušníky LM rozvíjela přesvědčovací kampaň s cílem zamezení plýtvání v nákladech na činnost milic. Úspor se mělo dosáhnout zejména omezením uvolňování milicionářů ze zaměstnání na srazy a cvičení, která měla probíhat až po pracovní době. Dále se měla zesílit kontrolní činnost v oblasti hospodárného využívání materiálních a finančních prostředků.

Část výdajů milicionářů hrazených příslušným podnikem upravovala vyhláška ministerstva financí a ÚRO. Závod platil příslušníkům LM mzdy s tím, že při akcích trvajících déle než tři dny poskytoval náhradu těchto výdajů příslušný stranický orgán. Podnik měl povinnost dále hradit výdaje na místnosti potřebné pro skladiště, noclehárny, zbrojnice a jejich nezbytné vybavení (včetně údržby), jakož i výdaje na otop a světlo. Mezi další povinnosti

závodu patřilo bezplatné zapůjčení vozidel, přičemž podnik mohl požadovat na příslušném stranickém orgánu jen náhradu za spotřebované pohonné hmoty.⁴⁹³

Miroslav Mamula⁴⁹⁴ s R. Horčicem měli za úkol svolat celostátní poradu funkcionářů krajských štábů LM za účelem projednání úkolů LM pro rok 1965 a zajistit i další plánované instruktáže vedoucích příslušníků LM. V celostátní střelecké soutěži za rok 1964 zvítězily v jednotlivých kategoriích jednotky Severočeského kraje, minometná četa Plzeň-sever a četa protiletadlových kulometů Most. To byli poslední držitelé putovní vlajky, neboť soutěž kolektivů o dosažení nejlepších výsledků ve střelbě (pořádaná od roku 1961) se k datu 31. 12. 1964 zrušila s tím, že se měla organizovat v nižších jednotkách LM a vyhodnocovat na úrovni okresu.⁴⁹⁵

Přestože Lidové milice nevyčerpaly celý svůj rozpočet v příslušných letech, situace si vynucovala materiální a finanční úspory. Zejména se tlačilo na dodržování zásady, aby členové LM nepůsobili podnikům zbytečné ztráty svým uvolňováním ze zaměstnání. Hodnota movitého majetku v jednotkách obhospodařovaná štábem LM v ČSSR dosáhla půl miliardy korun. Dobrovolné jednotky milic představovaly nemalou finanční zátěž pro napjatý státní rozpočet.

Jubilejní 20. výročí květnového osvobození Československa předznamenalo větší oslavy než v ostatních letech. Sekretariát ÚV ve svém usnesení z 10. února 1965 předložil v dubnu 1965 předsednictvu ÚV návrhy na propůjčení vyznamenání jednotkám a příslušníkům LM u příležitosti 20. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Předsednictvo projednalo propůjčení dvou „Řádů rudé zástavy“ jednotkám LM městské organizace KSČ Praha a jednotkám milic středočeské krajské organizace KSČ, dále 8 „Řádů rudé hvězdy“ jednotkám milic na závodech a 23 „Řádů rudé hvězdy“, 239 medailí „Za zásluhy o obranu vlasti“ a 543 medailí „Za službu vlasti“ jednotlivým milicionářům. Navržení příslušníci LM se dlouhodobě aktivně podíleli na budování milic. Současně se jednalo o „obětavé“ komunisty dávané za příklad ostatním milicionářům. Návrhy na ocenění projednaly příslušné ZO, OV a KV KSČ. Městský výbor KSČ v Praze předložil původně vyšší počet návrhů na propůjčení „Řádu rudé hvězdy“ jednotkám LM na závodech. Předpokládalo se propůjčit vyznamenání i jednotce LM n.p. ČKD Praha. Struktura podniku se ale značně lišila od struktury v roce 1948, a proto MěV KSČ navrhl samostatně vyznamenat jednotky těch závodů, které patřily do ČKD a nejvíce se v roce 1948 podílely na únorových událostech a současně „úspěšně“ plnily úkoly stanovené pro milice.⁴⁹⁶

---

⁴⁹³ Vyhláška č. 121/1965 Sb. Ministerstva financí a ÚRO o použití prostředků fondu kulturních a sociálních potřeb a financování některých činností státních hospodářských organizací byla schválena 26. 10 1965 s účinností od 1. 1. 1965. Přestože byla tato vyhláška zrušena k 1. 6. 1967, nová vyhláška č. 48/1967 Sb. na povinnosti podniků v rámci úhrad pro LM nic podstatného neměnila.

⁴⁹⁴ Miroslav Mamula (1930-1986), vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ, od r. 1970 krajský tajemník KSČ v Ostravě.

⁴⁹⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 32, a. j. 59, Usnesení 59. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 13. ledna 1965. Činnost jednotek Lidových milic v roce 1964 a návrh opatření na z hospodárnění činnosti LM, 13. 1. 1965.

⁴⁹⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 104, a. j. 106, Propůjčení vyznamenání jednotkám a příslušníkům Lidových milic u příležitosti 20. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, 8. 4. 1965.

V. 14. Plnění úkolů milicionáři ve výcvikovém roce 1965

Politické uvolnění od poloviny 60. let poznamenalo i vládnoucí totalitní Komunistickou stranu Československa. Uvnitř strany probíhal mezi vysokými funkcionáři skrytý spor o snahu přizpůsobit KSC stávajícím podmínkám nebo zabránit jakýmkoli změnám. Rostl kritický vztah k oficiální politice strany. Ideovou jednotu podkopávaly časté změny směrnic a hesel. V rámci členstva KSC došlo k sociálním a generačním změnám, ubývalo dělníků a mládeže. Dvě třetiny členů vstoupily do strany po roce 1948. KSC si zachovávala masový charakter, protože každý pátý dospělý člověk byl jejím členem. V polovině šedesátých let se uvnitř KSC vytvořily takové poměry, že strana nebyla schopna jednotně a disciplinovaně prosazovat svojí vůli.

I přes nelehkou ekonomickou situaci se podařilo v roce 1965 zajistit slibované částečné přezbrojení jednotek Lidových milic modernějšími zbraněmi a dokonce ušetřit nemalé finanční prostředky. V oblasti hospodaření se podařilo zpřesněním finančních plánů dosáhnout snížení rozpočtu LM o téměř 900.000 Kčs. Hlavní úkoly pro rok 1965 spočívaly tradičně jednak ve zvýšení „politické připravenosti“ a bojové pohotovosti jednotek pro plnění úkolů vyplývajících z plánů ochrany teritoria, jednak v přezbrojení jednotek LM novými ručními zbraněmi a konečně v zajištění aktivní účasti milicionářů na oslavách výročí Února a osvobození republiky Sovětskou armádou. Tyto základní úkoly jednotky LM vcelku splnily.⁴⁹⁷

Politický a morální stav milicionářů ve smyslu komunistické ideologie se i nadále upevnil, k čemuž přispěla aktivita vyvolaná oběma výročími. Jednotky kvitovaly „kladné ocenění“ dosavadní činnosti milic vyjádřeně A. Novotným na manifestaci v Praze i v dalších vystoupeních funkcionářů v krajích a okresech. Rovněž příznivý vliv mělo propůjčení vyznamenání a konání besed se zakládajícími příslušníky LM. Ideologická výchova v jednotkách LM posilovala komunistický přístup milicionářů k plnění úkolů. Pro členy se organizovaly přednášky, besedy a semináře. Štáb LM v ČSSR vydával k tématu obrany totalitního státu různé tištěné materiály. K výročí Února proběhly manifestační pochody jednotek. Na besedách ve školách a vojenských útvech objasňovali milicionáři únorové události v roce 1948, vznik LM i jejich úkoly ve společnosti. Jednotky LM rovněž vystoupily v rámci vojenských přehlídek v Praze a v některých krajských městech při květnových oslavách.

Zvláštní pozornost se v roce 1965 věnovala bojové připravenosti a pohotovosti jednotek LM. Územní štáby instruovaly velitele k tomu, aby v jednotkách upevňovaly znalosti a návyky při bojovém poplachu, prověřovaly bojovou připravenost jednotek a pronikání signálů bojové pohotovosti. Proběhly prověrky u okresních štábů a ve většině jednotek. Velitelé závodů organizovali nácviky činnosti při vyhlášení bojového poplachu a prověřovali reálnost zpracovaných plánů vyrozumění a svozu milicionářů do závodu. Při těchto prověrkách se nedosáhlo všude plánovaných početních stavů. Problémy se projevíly v zabezpečování jednotek LM podnikovými vozidly. Výcvik jednotek se zaměřil na procvičování tematiky obranného boje. V jeho průběhu se zkvalitnila připravenost jednotek pro obranu důležitých terénních a komunikačních objektů, stejně jako objektů zvláštní důležitosti. Milicionáři prohloubili spolupráci s orgány armády a bezpečnosti. Provedená závěrečná a součinnostní cvičení ukázala, že se ještě v dostatečné míře nezvládlo bojové zabezpečení jednotek. Menší pozornost se věnovala provádění aktivního průzkumu, ochraně proti zbraním hromadného ničení, protivzdušné obraně a maskování jednotek. Při procvičování střežení závodů se

---

⁴⁹⁷ Zprávu o LM s návrhem na provádění politické a bojové přípravy na léta 1966 až 1968 předložilo státně administrativní oddělení v zastoupení M. Mamuly. NA, Archiv ÚV KSC, fond 02/4, sv. 50, a. j. 97, Plnění úkolů v Lidových milicích v roce 1965 a návrhy k provádění politické a bojové přípravy jednotek LM v letech 1966-1968, 2. 2. 1966.

nedosáhlo těsné vzájemné součinnosti s vnitrozávodními složkami, s příslušníky Závodních stráží a Civilní obrany. Rozsah přípravy prováděné po pracovní době byl omezen, a proto se jako neúčelné jeví plánovat výcvik pouze na dobu jednoho roku. Doporučilo se plánovat výcvik vždy na dvouleté výcvikové období, což mělo umožnit větší perspektivnost a zmenšení rozsahu každoročně se opakujících prací na úrovni štábu. S potřebným předstihem se měla ovlivnit tvorba finančních plánů, které se zpracovávaly dříve, než byly známy výcvikové úkoly. Navrhovalo se proto stanovit dvouleté výcvikové období od roku 1967 a úkoly stanovené v návrhu usnesení sekretariátu zpracovat pro celé období 1966 až 1968.

Mezi významné úkoly roku 1965 patřilo přezbrojení většiny jednotek novými ručními zbraněmi na unifikované střelivo zavedené v ozbrojených silách členů Varšavské smlouvy. Zastaralé pušky a samopaly byly nahrazeny novými samopaly vzor 58 a samopaly vz. 24 a vz. 26. Rovněž zastaralé kulometry vz. 26 byly částečně vyměněny za univerzální kulometry vz. 59 L. Kompletní přezbrojení kulometry mělo skončit v roce 1966. Za účelem propagandistického využití přezbrojení LM se zbraně předávaly slavnostním způsobem za přítomnosti výborů stranických organizací a zástupců okresních a krajských výborů strany. Milicionáři při této příležitosti přijímali různé závazky zaměřené především na rychlé ovládnutí zbraně a na její kvalitní ošetřování. Ve střelbě z nových zbraní dosáhli členové LM údajně dobrých výsledků, stejně jako ve střelbě z ostatních zbraní, kromě minometů, kde došlo k mírnému poklesu oproti roku 1964. Provádění střelby komplikoval nedostatek vhodných střelnic, jejichž počet se dále snižoval. Mimo armádní střelnice disponovaly ostatní pouze primitivním vybavením. U strážních jednotek se střelby prováděly v menším rozsahu než u ostatních dvou typů útvarů.

Příprava velitelů probíhala po skupinách diferencovaně pro příslušníky územních štábů a štábů jednotek. Hlavní funkcionáři štábů krajských velitelů LM a velitelů praporů rychlých oddílů se připravovali spolu se štábem velitele LM v ČSSR na celostátních seminářích, kde si prohlubovali znalosti vojenské politiky KSČ, včetně úkolů LM za mimořádných opatření. Na tyto semináře navazovala obdobná školení velitelů jednotek a příslušníků štábů v krajích a okresech, kteří připravovali jednotlivé specialisty jednotek. Rovněž se konaly měsíční kurzy ve vyšším vojenském učilišti ve Vyškově. Výsledky školení patrně nebyly dostatečné. Podle kritického vyjádření HŠ LM neodpovídaly požadavkům soudobého vojenství a úkolům velitelů a štábů LM.

Na úseku spojení se hlavní pozornost věnovala přípravě jednotek zabezpečujících radiové spojení stranickým orgánům za branné pohotovosti státu. Tato péče se projevila kvalitními výsledky, které se však v případě radiotelegrafistů a dálnopisců musely nadále rozvíjet. Vzhledem ke složitosti používané techniky a důležitosti spojení se počítalo s dalším organizováním soustředění těchto specialistů v délce alespoň dvou týdnů.

V období 1964-1965 proběhla součinnostní cvičení štábů LM Jihočeského a Západočeského kraje. Cvičení ukázala, že jednotky LM by v období mobilizace a v případě válečného konfliktu představovaly hlavní vojenskou sílu na teritoriu pod vedením stranických orgánů – komise obrany krajských a okresních výborů strany. Akce ukázala, že jednotky LM by se v této situaci podílely na „zajišťování veřejného pořádku“, působení proti panice, na likvidaci případných nepokojů mezi obyvatelstvem, na ochraně závodů a jiných objektů. Ujasnil se podíl na likvidaci výsadek protivníka a při evakuaci obyvatelstva ve městech v součinnosti s orgány MV a velením armády. Praktické poznatky ze cvičení ukázaly, že plnění úkolů v období mobilizace by značně ztěžovala skutečnost, že někteří milicionáři zařazení v RO nebo OoZ by za mobilizace odešli do armády nebo útvarů MV. Po zvážení situace a projednání s MNO se schválilo rozšíření počtu zproštěných členů LM z dosavadních 12.000 na 30.000 osob. Uvolnění pro jednotky LM se mělo týkat zejména vojáků v záloze

starších 35 let, kromě speciálních odborností důležitých pro armádu. V tomto duchu se měly upravit i směrnice z listopadu 1963 o zprošťování mimořádné služby příslušníků LM.⁴⁹⁸

Dozvuky krizí mezi komunistickým a demokratickým mocenským blokem z první poloviny 60. let se odrazily v provedených cvičeních Lidových milicí pro případ branné pohotovosti státu. Cvičení ukázala sílu i slabiny milic při předpokládaném zproštění služby části příslušníků LM. Oslabenými jednotkami by disponovaly vojenské komise obrany, které měly koordinovat jejich činnost s ostatními ozbrojenými složkami.

---

⁴⁹⁸ Tamtéž.

V. 15. Konsolidovaná situace v LM před rokem 1968

Díky různým mezinárodním i domácím souvislostem proběhla druhá polovina 60. let ve znamení pozvolného uvolnění. Sdělovací prostředky informovaly o veřejném mínění, které bylo často kritické ke komunistickému režimu. Tato stupňující se kritika ovlivnila politickou atmosféru a přispěla k oslabení pocitu strachu mezi obyvateli.

Období od poloviny 60. let do počátku roku 1968 lze v životě Lidových milicí, na rozdíl od společnosti, považovat za stabilizované a konsolidované bez nějakých vnějších pozitivních či negativních vlivů na jejich aktivity. Toto klidné období ale svým způsobem znamenalo „ticho před bouří“, která nastala v letech 1968 a 1969.

XIII. sjezd KSČ v červnu 1966 vyzněl formálně. Ocenil připravenost Lidových milicí a jejich místo v branném systému státu. Sjezdové usnesení orientovalo další rozvoj Lidových milicí k „zabezpečení ochrany revolučních vymožeností lidu a všelidové obrany země soustavným zvyšováním jejich politické a bojové připravenosti, prohlubováním jejich stranického charakteru“.⁴⁹⁹

Po XIII. sjezdu KSČ se výcvik Lidových milicí tradičně zaměřil na další zvýšení bojové připravenosti a pohotovosti všech jednotek. Tendence speciální politické přípravy příslušníků LM sledovala orientaci příslušníků LM na úseku „boje proti antikomunismu“ a poznání cílů a prostředků „ideologické diverze nepřítele“. Ve výcviku se kladl důraz na taktickou přípravu střeleckých jednotek a takticko-odbornou přípravu jednotek speciálních. Příprava až na výjimky vycházela z požadavků soudobého vojenství a probíhala v různě obtížných klimatických a terénních podmínkách se zřetelem na obtížnost vedení boje na teritoriu, jak by se mohla projevit v počátečním období případné války. Procvičovala se ochrana a obrana objektů zvláštní důležitosti na teritoriu v mobilizačním období a v počátečním období války, stejně jako vyhledávání a ničení průzkumně diverzních výsadek nepřítele.⁵⁰⁰ Účast na výcviku a odborné přípravě se pohybovala v průměru kolem 85 %. Členové LM si zadávali závazky, jejichž plnění mělo za cíl zvýšení všestranné připravenosti. Nejrozšířenější sliby spočívaly v získání odznaku Vzorného milicionáře či třídního specialisty. Podle dobových autorů svědčila úroveň cvičení o bojeschopnosti jednotek LM a vcelku o dobré připravenosti štábů a velitelů všech stupňů k plnění plánovaných úkolů.⁵⁰¹

Nedílnou součástí bojového výcviku představovaly ostré školní střelby a taktická cvičení minometných a protiletadlových jednotek spojených s bojovou střelbou, což znamenalo, že se příslušníci Lidových milicí museli naučit dokonale ovládat přidělené zbraně. Zhruba dvě třetiny milicionářů patřily do střední a starší věkové kategorie, někteří z nich ani neprodělali základní vojenský výcvik, přesto více než padesát procent střelců plnilo úlohy na „výtečně“ podle norem platných pro vojenské zálohy.

⁴⁹⁹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 75.

⁵⁰⁰ Návrh na upřesnění organizačních a materiálně technických vztahů mezi složkami MV, CO a LM při zásobování vojenským materiálem zmiňoval mj. mírovou a válečnou disproporci v zásobování u jednotek Lidových milicí. Vojenský materiál Lidovým milicím standardně dodávalo MNO, v případě války však tato povinnost přešla na MV a nebylo zajištěno centralizované týlové zabezpečení. V případě nesouladu tak hrozilo nesplnění úkolů. MNO tak navrhlo zásobovat jednotky LM v době míru i války vlastními silami. V tom smyslu mělo dojít i ke změně směrnice pro doplňování, řízení a materiální zabezpečení za branné pohotovosti státu schválených předsednictvem ÚV KSČ dne 23. 2. 1959. Návrh dne 3. 3. 1967 zaslal náčelník hlavního týlu a náměstek MNO genpor. Martin Dzúr (zastoupen plk. Stejskalem) náměstkovi MV Jindřichovi Kotalovi. ABS, fond A/5, i. j. 935, Návrh na upřesnění organizačních a materiálně technických vztahů mezi složkami MV, CO a LM při zásobování vojenským materiálem, 3. 3. 1967.

⁵⁰¹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 75.

Zpráva o činnosti Lidových milic v roce 1966 obsahovala návrhy na další období včetně změn v „Řádu LM“.⁵⁰² Milice jako neoddelitelná součást KSČ měly i nadále prohlubovat svůj stranický charakter. Měly se zapojit do systému obrany teritoria nejenom v době míru, ale i v případě eventuálního konfliktu při pořádkové, ochranné a obnovovací činnosti za války. Pracovalo se na podstatném zjednodušení organizační výstavby, řízení a zrealizování, resp. snížení, požadavků na milicionáře, kteří museli zvládat svá občanská zaměstnání v podnicích. Až na výjimky se dalo o členech LM tvrdit, že bezvýhradně stáli za politikou KSČ, což potvrdili svým postojem při závěrečných taktických cvičeních pořádaných během centrálního zvýšení některých cen zboží. Některé stranické organizace se vyhýbaly odpovědnosti a ponechávaly péči o jednotky milic pouze na velitelích a okresních štábech.

Krajské a okresní štáby přicházely s novými náměty na zjednodušení přijímání nových členů a jmenování velitelů, což vyplývalo z každodenní praxe. Nového kandidáta na členství v LM dosud přijímal na návrh základní organizace okresní výbor. Jelikož každý kandidát členství musel být členem strany, nebylo třeba podstupovat stejný proces jako při přijímání do KSČ. V této souvislosti sekretariát ÚV schválil některé změny v „Řádu LM“. S konečnou platností tak přijetí do milic schvalovala členská schůze stranické organizace, na které nový milicionář složil přísahu. Členství v LM se datovalo ode dne, kdy členská schůze ZO KSČ schválila žádost o přijetí do milic. Toto opatření mělo nejenom zvýšit autoritu základní organizace, ale povznést i její vědomí odpovědnosti za činnost jednotky LM. Dále došlo ke zjednodušení zásad pro jmenování velitelů LM. Dosud je s výjimkou velitelů družstev jmenovaly okresní výbory strany a velitele rychlých oddílů krajské výbory KSČ. Tyto zásady byly upraveny následovně:

- a) náčelníky štábů a členy štábů jmenoval příslušný stranický orgán, kterému štáb podléhal,
- b) velitele praporů a členy velitelství praporů jmenovaly krajské štáby po LM po projednání návrhu ve výboru příslušné stranické organizace,
- c) velitele rot, členy velitelství rot a velitele čet jmenovaly okresní štáby LM po projednání návrhu ve výboru příslušné stranické organizace,
- d) závodního velitele LM jmenovaly okresní výbory strany na návrh příslušné stranické organizace,
- e) zástupce velitelů čet, agitátory čet, velitele družstev a členy závodního velitelství LM jmenoval závodní velitel LM po projednání návrhu ve výboru stranické organizace.

Vedle těchto sekretariátem ÚV KSČ schválených zásad navrhovali milicionáři i další úpravy (např. zavedení nového funkčního označení), které se však měly projednat a realizovat až při zpracování celkové koncepce Lidových milic.

Prováděné ncviky prověrky bojové pohotovosti prokázaly schopnost jednotek a štábů LM zahájit plnění úkolů ve stanovené lhůtě. Projevilo se to při závěrečných taktických cvičeních i při součinnostním cvičení VLTAVA, kterého se v Jihomoravském kraji zúčastnilo 1.500 milicionářů. Pohotovost jednotek ale nepříznivě ovlivňoval nedostatek pojízdných vozidel v závodech a v době pracovního volna i delší lhůta potřebná ke svolání jednotek. V uplynulém období se přistoupilo k diferencovanému výcviku jednotek milic, což se projevilo zejména u strážních útvarů snížením počtu hodin a zdůrazněním výcviku ve strážní službě. Snížení výcvikových hodin proběhlo i u dalších jednotek z původních 8 hodin v průměru na 4 až 7 hodin měsíčně. Přestože závěrečná cvičení ukázala kvalitní připravenost jednotek k plnění úkolů, zejména v ochraně a obraně objektů, což bylo hlavní náplní výcviku v roce 1966, projevila se i řada nedostatků v přípravě jednotek i jednotlivců. Díky soustředění konanému v roce 1966 se zvýšil počet vyškolených radistů na 60 %. Celostátní radiová síť byla obsazena specialisty z 90 %, krajské síť ze 60 %, což dávalo dobrou záruku kvalitního

---

⁵⁰² V únoru 1967 předložilo státně administrativní oddělení ÚV KSČ v zastoupení M. Mamuly zprávu o činnosti jednotek LM, kterou sekretariát ÚV vzal na vědomí a schválil předložené návrhy. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 11, a. j. 17, Zpráva o činnosti jednotek LM, 10. 2. 1967.

spojení. Slabší výsledky panovaly v malých jednotkách především z důvodu nedostatku vhodných radiostanic. Získání odborné kvalifikace radisty vyžadovalo značné časové a finanční výdaje. Povinnost spojařů LM původně spočívala v zabezpečení radiového spojení i pro stranické orgány. Tento úkol měla převzít armáda a systém spojení se měl omezit na nejnútnejší míru. Prakticky ve všech krajích se výcvik prováděl po pracovní době. Výjimky z této zásady schválené stranickými orgány v okresech a krajích se děly pouze v případě úzce specializovaných činností, jako ostré střelby z minometů a z protiletadlových kulometů, relace radistů a v některých okresech z důvodu nedostatku střelnic i v případě ostrých střeľeb z pěchotních zbraní.

V práci územních štábů se osvědčili dobrovolní pracovníci. Někteří měli problémy při uvolňování z pracoviště v případě úkolů nutných plnit v pracovní době. Osvědčilo se připravovat funkcionáře LM dlouhodobě a přitom diferencovaně pro potřeby bezprostředního výkonu funkcí. Celkovou výslednost přípravy velitelů snižovala skutečnost, že téměř pětina velitelů se školení nezúčastňovala pravidelně. Jako vážný problém přetrvávala fluktuace velitelů, neboť získání potřebných znalostí trvalo několik let. Například během pěti let, v období 1962 až 1966 se z celkové počtu velitelů a členů územních štábů vystřídal 57 % milicionářů, ve funkcích velitelů speciálních jednotek dokonce 64 % milicionářů. U minometných jednotek zůstalo ve funkcích jen 10 velitelů (2,4 %) z těch, kteří prošli vyškolením při vytvoření jednotek v letech 1958-59. Z celkového počtu velitelů střeleckých jednotek RO zůstalo od jejich vytvoření v roce 1957 ve funkci jen 10 % z nich. V roce 1966 došlo celkově k mírnému snížení fluktuace, přesto z funkcí odešlo 9 % velitelů. Důvody fluktuace spočívaly ve změně pracovišť, odchodem milicionářů do jiných funkcí, přetíženost velitelů a v neposlední řadě i v nedostatečné péči ze strany stranických organizací. Řada velitelů žádala o dočasné uvolnění z důvodu studia.

Ke konci roku 1966 činil početní stav LM 78.636 členů (z toho 1,4 % žen), což představovalo 16 % ze všech komunistů v závodech, ve kterých milice existovaly. Od roku 1964 zůstávaly počty zhruba na stejné úrovni a neměnila se ani sociální a věková struktura. Převážná většina příslušníků (71 %) byla mladších 45 let a 91 % milicionářů pocházelo z výrobních závodů, v 54 % případech se jednalo o dělníky. V některých krajích se v roce 1966 projevovaly tendence mírného poklesu členů z důvodu změn struktury výroby a přechod na jiná pracoviště. Nábor do LM byl obtížný, neboť členství v milicích představovalo pro příslušníka značnou zátěž. Měly se přezkoumat plánované stavy počtu členů LM a provést případné korekce.

Jednotky milic byly dislokovány na celkem 2.148 závodech a skládaly se ze tří součástí: rychlé oddíly LM (20 % podíl), oddíly okresních záloh (20 %) a strážní oddíly na závodech (55 %). Zbylých 5 % počtu milicionářů připadalo na územní štáby. Poměrně složitá organizační struktura odpovídala úkolům, které musely jednotky milic plnit v plánech ochrany a obrany teritoria.⁵⁰³ Ke změnám v organizační výstavbě mohlo dojít až na základě propracování systému obrany teritoria s předpokladem přenesení značné části těchto úkolů na vojenské teritoriální útvary.

Provedené kontroly potvrdily, že péče o materiál a finanční hospodaření bylo až na výjimky dobré. Přezkoumávala se otázka financování a materiálního zabezpečování v těch položkách, které dosud hradily závody. Státně administrativní oddělení a hospodářské oddělení ÚV doporučilo, aby tyto náklady „vzhledem k celospolečenskému významu“ hradil státní rozpočet. Směrnice k provádění politické a bojové přípravy jednotek LM na léta 1967 až 1968

---

⁵⁰³ Jednotky rychlých oddílů a oddílů okresních záloh se organizovaly do 22 střeleckých praporů, 114 střeleckých rot a 70 samostatných střeleckých čet, 132 spojovacích čet územních štábů a 92 zabezpečovacích a podpůrných jednotek (průzkumné, minometné, ženijní apod).

byly vypracovány s předstihem již ve druhé polovině roku 1966, čímž se dosáhlo potřebného předstihu na zahájení dvouletého výcvikového období 1967-1968.⁵⁰⁴

Ze závěrů hodnocení roku 1966 v Lidových milicích je patrná obava z přetrvávající fluktuace velitelů, jejichž časté střídání ve funkcích neustalo ani téměř 20 let po vzniku jednotek. Tento problém znamenal podstatnou komplikaci v kvalitní přípravě milicionářů pro plnění stanovených úkolů. Finanční a časová náročnost výcviku spojařů způsobila, že úkol spočívající v zajištění spojení pro stranické orgány přešel ze členů LM na příslušníky armády. Takto se milice zbavily jednoho závazku.

Otázku LM v roce 1967 otevřelo předsednictvo ÚV KSČ, které v lednu 1967 schválilo návrh uspořádání celostátního aktivu příslušníků LM k 19. výročí Února.⁵⁰⁵ Zástupci milicionářů se měli setkat 22. února ve Španělském sále Pražského hradu s vedoucími představiteli KSČ. Smysl této akce vyvolané z podnětu A. Novotného spočíval ve zvýraznění poslání a úkolů milic, přičemž se jí prostřednictvím Novotného projevu mělo dostat široké publicity ve všech tehdejších masmédiích, zejména v Rudém právu, v rozhlase a televizi. Aktivitu a následné besedy se měli zúčastnit členové a kandidáti předsednictva ÚV KSČ, tajemníci ÚV, vedoucí organizačně politického a státně administrativního oddělení ÚV, vedoucí tajemníci KV KSČ a ministrové silových rezortů. Aktivitu se mělo zúčastnit zhruba 600 milicionářů převážně z velkých a důležitých závodů oblečených do stejnokrojů s připnutými vyznamenáními.⁵⁰⁶ Po celostátním aktivu měly k výročí Února proběhnout srazy milicionářů přímo v jednotkách.⁵⁰⁷

Připravovaný projev A. Novotného, který měl zaznít před aktivem milicionářů, byl zaslán místopředsedovi vlády Otakarovi Šimůnkovi k připomínkování. Novotný, v projevu tradičně přeplněném ideologickým balastem, označil milice nejen za ozbrojenou sílu KSČ, ale i za součást ozbrojených sil země v případě ohrožení svrchovanosti a bezpečnosti státu. Tento projev výrazně politického zaměření stručně hodnotil okolnosti Února 1948. Současně měl za úkol čelit některým nekomunistickým názorům na význam Února.⁵⁰⁸ Novotný si uvědomoval, že jako zastávce konzervativních zastaralých myšlenek v rámci komunistické ideologie má oporu v podobně naladěných členech KSČ, jejichž jádro tvořili právě příslušníci LM. Prostřednictvím aktivu a veřejným oceněním na Hradě se snažil získat jejich sympatie, čímž by se posílila jeho pozice v rámci vnitrostranických půtek.

V červnu 1967 proběhla porada vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ, která probírala zásadní otázky spojené s organizací Lidových milic. Po rozsáhlé diskuzi, námětech a připomínkách, týkajících se úkolů, výstavby, řízení, navrhovaného nového znění „Řádu LM“, přísahy a označení funkcí příslušníků milic, uložilo vedení oddělení pokračovat v práci na materiálu, aby mohl být do konce roku 1967 předložen ke schválení předsednictvu ÚV. Oddělení dále rozhodlo pro zpracování jednotlivých oblastí a problémů vytvořit skupiny

---

⁵⁰⁴ S příslušnými schválenými změnami v „Řádu LM“ měl M. Mamula, R. Horčic ad. seznámit všechny štáby a jednotky LM a vydat potřebné prováděcí směrnice. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 11, a. j. 17, Zpráva o činnosti jednotek LM, 10. 2. 1967.

⁵⁰⁵ Definice aktivu – viz kapitola IV. 6. V případě celostátního aktivu se jednalo o shromáždění (schůzi) aktivistů z nižších úrovní.

⁵⁰⁶ Z tohoto počtu mělo být 242 řadových členů LM, 77 velitelů družstev, 44 velitelů čet, 31 velitelů rot, 22 velitelů praporů 47 velitelů LM velkých závodů a po jednom členovi z každého krajského a okresního štábu milic.

⁵⁰⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 21, a. j. 21, Uspořádání celostátního aktivu příslušníků LM a jejich setkání s představiteli KSČ u příležitosti 19. výročí únorového vítězství, 14. 1. 1967.

⁵⁰⁸ Text navrhovaného projevu i s jednotlivými odůvodněnými připomínkami je uložen v: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 21, a. j. 21, Projev s. A. Novotného na aktivu LM dne 22. 2. 1967, 16. 2. 1967.

pracovníků z různých pracovišť a vědeckých úseků, které by působily pod vedením štábu LM. Organizační zajištění pokračujících prací měl zařídit R. Horčic s dalšími funkcionáři.⁵⁰⁹

Na poradě státně administrativního oddělení koncem července 1967 byl předložen a schválen postup pro vypracování materiálu o perspektivním vývoji Lidových milic. Jednotlivé pracovní skupiny pracující na novém pojetí LM se měly skládat z pracovníků Vojenské politické akademie (filozofové, historici, právníci ad.), z funkcionářů ideologického oddělení ÚV a organizačně politického oddělení, ze zástupců MNO, MV. Do dalších skupin se měly zapojit i funkcionáři odboru LM při ÚV, jejichž hlavní činnost měla spočívat v přípravě podkladových materiálů pro jednotlivé skupiny a v působení v pracovních skupinách.⁵¹⁰ Vlivem uvolňující se politické situace k realizaci návrhů nedošlo.

---

⁵⁰⁹ Podklady jsou uloženy v: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 19, a. j. 121, Zápis z porady vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ konané dne 20. 6. 1967. Úkoly Lidových milic v období dalšího rozvoje socialistické společnosti, jejich organizační výstavba a řízení, 20. 6. 1967.

⁵¹⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 19, a. j. 122, Zápis z porady vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ konané dne 26. 7. 1967. Pojetí pro vypracování materiálu o perspektivním vývoji Lidové milice, 26. 7. 1967.

VI. Dočasná dezintegrace LM v letech 1968 a 1969

VI. 1. Počátky veřejné kritiky LM a požadavky milicionářů

„Obrodný proces“ uvnitř KSČ, který měl vést k tzv. „socialismu s lidskou tváří“, byl zahájen již před lednem 1968. Pramenil z mnoha faktorů, ale zejména z vystřízlivění nad neslavnými důsledky „budování socialistické společnosti“ v Československu od doby komunistického převzetí moci v roce 1948. Rozdíly mezi ideálem a realitou byly nebetyčné.

Bezprostředně před rokem 1968 patřily LM ke konzervativním prvkům v KSČ. V letech 1968-1969 bylo kolem 50 % milicionářů členy KSČ z období let 1945-1948, mnozí z nich patřili mezi předválečné členy strany. Přes 10 % milicionářů prožilo s páskou LM na rukávě únorové události roku 1948.⁵¹¹ Jako čelní „budovatelé socialismu“ proto nesouhlasili se všeobecnou kritikou předchozího dvacetiletého období od roku 1948. Jelikož Lidové milice představovaly organizovanou ozbrojenou základnu konzervativních marxisticko-leninských sil, vzbuzovaly mezi běžnou populací oprávněné obavy.

Pro neschopnost řešit celospolečenské problémy se na podzim 1967 ze základních stranických organizací vzvedla vlna kritiky směřující k Ústřednímu výboru KSČ. Členové ÚV kritiku personifikovali v osobu prvního tajemníka strany a zároveň prezidenta republiky Antonína Novotného, který se netěšil oblibě ani u zástupců z řad slovenské národnosti. O oboustranných sympatiích se nedalo mluvit ani v případě vztahu Novotného s Leonidem Brežněvem, což v konečném důsledku předznamenalo jeho brzký pád.

Na přelomu října a listopadu roku 1967 proběhly spontánní demonstrace nespokojených studentů nově zbudovaných strahovských kolejí z důvodu opakovaných výpadků elektrického proudu. Studenti se vydali na pochod, přičemž volali hesla „Chceme světlo, chceme studovat“. Pokojný studentský průvod v Nerudově ulici pod Pražským hradem brutálně napadli a rozehnali příslušníci SNB. Následovaly studentské nepokoje a mítinky.

Zajímavý pohled do interpersonálních vztahů oddělení státní administrativy ÚV po období strahovských nepokojů dokládá výpověď náčelníka štábu velitele LM v ČSSR Rudolfa Horčice z počátku března 1968. Vedoucí tohoto oddělení Miroslav Mamula se během studentských nepokojů obrátil na Horčice, zda by mohly milice v případě potřeby proti studentům operativně zasáhnout. Horčic Mamulu ubezpečil, že se nemusí obávat, neboť milicionáři v krajích a okresech drželi domácí pohotovost. Horčic dodal, že během karibské krize se LM zaktivizovaly do pohotovosti během půl hodiny. V prosinci 1967 po prvním dnu jednání pléna ÚV svolal Mamula večer Horčice a Gumulku⁵¹² na ÚV KSČ, kde rozrušeně hovořil v náznacích o situaci mezi studenty a spisovateli. Mamula se zajímal, kolik lůžek je v „pohotovostní místnosti“ LM a Horčic mu sdělil, že zatím dvě, ale během chvíle by mohly být čtyři. Horčic pak zašel do sklepa, odkud vzal nafukovací matrace a i 4 samopaly škorpion. Jelikož se tomu Gumulka vysmál, zase zbraně odnesl zpátky. V této situaci se jednalo jen o službu na oddělení a nikoliv o pohotovost štábu milic. Podle vlastního vyjádření si Horčic

---

⁵¹¹ Sova, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 43.

⁵¹² Ing. Jozef Gumulka, vedoucí branného odboru ÚV KSČ, v letech 1970-1971 náčelník politické správy Pohraniční stráže.

neuvědomoval, že by v období studentských nepokojů, probíhala nějaká akce pražských, nebo jiných milic. Náčelník štábu velitele LM v ČSSR by o tom jinak musel být zpraven.⁵¹³

Oslabená pozice Novotného se umocnila koncem roku 1967 na zasedání ÚV KSČ, které pokračovalo po Novém roce.⁵¹⁴ Znamenalo počátek změn, které poté vešly ve známost pod názvem „Pražské jaro“. Odstartovaly personální změny na všech stranických úrovních. Do funkcí nastupovali noví lidé, kteří byli nazýváni jako „představitelé Ledna“.

Počátkem ledna 1968 byl Antonín Novotný zbaven funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a na necelé tři měsíce mu zůstal jen mocensky fakticky bezvýznamný úřad prezidenta. Odstartovala tak nová, i když relativně krátká etapa celospolečenského uvolnění v Československu. Na pozici prvního tajemníka zvolil ÚV KSČ Alexandra Dubčeka. Dubček si vzápětí svým neformálním chováním získal přízeň médií a potažmo i širokých vrstev obyvatelstva.

Po lednu 1968 se neuskutečnila plánovaná propagační kampaň k dvacátému výročí Února za účasti Lidových milicí. Prvně projeví příslušníci Lidových milicí nespokojenost s některými rysy polednového vývoje ve své reakci na zrušení již dříve schválené přehlídky Lidových milicí k jubilejnímu výročí Února. Některé územní štáby milic si zorganizovaly vlastní přehlídky v okresech a v některých krajích, např. v Ostravě a Hradci Králové. Slavnostní nástup se konal i na Staroměstském náměstí v Praze, jehož se zúčastnili vedle jednotek LM a SNB z Prahy i milicionáři ze všech okresů Středočeského kraje.⁵¹⁵

K 20. výročí Února ještě byli vyznamenáni vybraní „zasloužilí“ milicionáři a jednotky na slavnostních setkáních s funkcionáři KSČ v okresech, krajích i na Pražském hradě, podle předsednictvem ÚV KSČ schváleného návrhu ze dne 25. 10. 1967.⁵¹⁶ Vyznamenání, řády a čestná uznání měla být předána 6.653 neaktivnějším milicionářům (7,5 % z celkového počtu) a nejlepším jednotkám, od „Řádu práce“ (15 návrhů), přes „Řád rudé hvězdy“ (58 návrhů, z toho 22 kolektivů), vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“, „Za vynikající práci“, „Za zásluhy o obranu vlasti“ (1.075 návrhů), „Za službu vlasti“ (3.155 návrhů), čestná uznání KSČ (2.205 návrhů) apod. U návrhů jednotlivců se přihlíželo k jejich dlouholetému působení v LM a stranických funkcích, k velitelským funkcím i aktivitám na pracovišti. Při výběru kolektivů se kladl důraz na jejich komunistickou morálku a míru bojové připravenosti. Příslušníci působící

---

⁵¹³ Ke sblížení Horčice s vedoucím oddělení M. Mamulou došlo údajně v době, kdy si chtěl Mamula koupit auto a radil se s Horčicem jako s odborníkem. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 125A, Zápis z výpovědi s. Rudolfa Horčice, náčelníka štábu velitele Lidových milicí v ČSSR, dne 8. 3. 1968.

⁵¹⁴ Zasedání ÚV KSČ probíhala několikrát do roka a věnovala se vybrané konkrétní problematice. Předsednictvo a sekretariát podaly zprávy o své činnosti. Následovaly organizační a kádrové otázky. Poté probíhala diskuse, ve které vystupovali řadoví členové ÚV. Na závěr bylo schváleno usnesení ústředního výboru navržené předsednictvem ÚV. Ideologický význam zasedání spočíval v tom, že veřejně formulovalo politiku KSČ v dané oblasti.

⁵¹⁵ Po nástupu na Staroměstském náměstí dle vzpomínek náčelníka okresního štábu LM Praha-západ Oldřicha Hájka: „procházely zúčastněné jednotky Celetnou ulicí a Národní třídou až k Národnímu divadlu. Nevítaly nás jen přátelské pohledy, ale i nevrživé.“ Liška, František: Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve středočeském kraji. Středočeské nakl. a knihkupectví v Praze, Praha 1987, s. 63.

⁵¹⁶ Již v září 1967 projednalo státně administrativního oddělení ÚV návrh na opatření na úseku LM u příležitosti 20. výročí Února. Na základě diskuze porady zadalo pracovníkovi štábu LM vypracovat nový návrh účasti milic podle připomínek a předložit ho sekretariátu. Z návrhu dále vyplynulo, že dosud bylo uděleno celkem 20.596 vyznamenání a medailí členům LM. Z tohoto počtu se v 19.793 případech jednalo o vyznamenání „Za zásluhy – 10 let LM“ obou stupňů. Jako celku byl Lidovým milicím propůjčen „Řád Klementa Gottwalda“ u příležitosti 10. výročí Února a jednotlivým krajům předány „Bojové zástavy“. Předložený návrh obsahoval kromě udělování vyznamenání, mj. zavedení diplomů ÚV, KV a OV KSČ (KSS) a jeho udílení zasloužilým milicionářům. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 19, a. j. 122, Zápis z porady vedení státně administrativního oddělení ÚV KSČ konané dne 12. 9. 1967. Návrh na opatření na úseku Lidových milicí u příležitosti 20. výročí únorového vítězství, 12. 9. 1967.

v LM od jejich založení a zasloužilí milicionáři, kteří odešli před nedávnem do důchodu, obdrželi 36.000 pamětních plaket ÚV KSČ. Udělením vyznamenání se měla ocenit dosavadní práce milicionářů a jednotek a podnítit větší úsilí všech členů LM.⁵¹⁷

Zejména z důvodu výlučné stranickosti milic a možnosti jejich zneužití se otevřeně od jara roku 1968 staly tyto jednotky předmětem oprávněné kritiky, která se objevovala i v masmédiích. Probuzená veřejnost si na základě dvacetileté zkušenosti uvědomila nutnost přezkoumání oprávněnosti existence Lidových milic, které ve většině případů považovala za přežitek minulosti. Oproti tomu milicionáři vystupovali s kategorickými požadavky na vyřešení postavení a funkce těchto jednotek v politickém systému. Podpora ze strany vedoucích státních a stranických představitelů klesla v roce 1968 na nejnižší úroveň, přestože se KSČ jako celek ve svých prohlášeních stavěla za LM. Se slovními útoky masmédií mířenými na podstatu a existenci Lidových milic se většina milicionářů stávala podrážděnými a jasně vystupovala proti obrodnému procesu a jeho nositelům jak ve vedení strany, tak i mimo ni. Členové Lidových milic v tomto období v převážné většině neustoupili z konzervativních pozic obhájců marxismu-leninismu.

První ironizování poslání a úkolů Lidových milic zveřejnila Obrana lidu dne 24. února 1968 v článku B. Rupeše „Rozhodující slovo měl lid - zamyšlení nad únorem 1948“. Autor v něm označil Lidové milice za anachronismus. Poukazoval na to, že „*při existenci dobře připravené armády není třeba, aby strana měla vlastní ozbrojenou sílu*“.⁵¹⁸

Milicionáři byli s ohledem na předchozí dvacetileté období podrobováni kritice i na svých pracovištích. V některých případech přímo ředitelé závodů předkládali návrhy na zrušení jednotek Lidových milic. V některých podnicích se sbíraly podpisy za propuštění velitele tamní jednotky milic. Administrativně se omezovala výcviková a jiná činnost jednotek Lidových milic.

V březnu 1968 začaly na ÚV KSČ docházet dopisy a petice ze srazů členů Lidových milic, ve kterých si milicionáři stěžovali na malou podporu ze strany vedoucích stranických orgánů a reagovali na začínající diskuze o postavení milic.

Jako jedni z prvních se počátkem března 1968 ze svého shromáždění ozvali znepokojení příslušníci jednotek LM historické Kolbenky, když v reakci na diskuzi v masmédiích i na veřejnosti po lednovém plénu⁵¹⁹ ÚV KSČ zaslali k rukám velitele LM – A. Dubčeka – „rozhořčený dopis“. Impulsem k napsání se stal právě článek B. Rupeše v *Obraně lidu*. Uražení milicionáři se necítili dotčeni pouze obsahem tohoto článku, ale i veřejnými vystoupeními vedoucích stranických a kulturních pracovníků, kteří podporovali pro milicionáře nepřijemnou a „škodlivou“ diskuzi a polemiku. Rovněž otisknutí Rupešova článku v armádním týdeníku považovali členové LM historické Kolbenky za „narušení semknutosti ozbrojených složek“.⁵²⁰ Milicionáři žádali po ÚV KSČ jednoznačné a nekompromisní stanovisko v otázce potvrzení další existence Lidových milic.⁵²¹

Podobně i funkcionáři štábů kraje a okresů LM Severočeského kraje se obrátili na ÚV KSČ se žádostí o plnou legalizaci Lidových milic jako součásti ozbrojených sil ČSSR. Podnět

⁵¹⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 61, a. j. 68, Udělení vyznamenání příslušníků a jednotkám LM k 20. výročí, 6. 2. 1968.

⁵¹⁸ Unger, Antonín: *Dělníci ve zbrani*. Profil, Ostrava 1988, s. 46.

⁵¹⁹ Plénum ÚV KSČ (resp. plenární zasedání) mělo rozsáhlé pravomoci, především kádrové a programové. Jeho úlohou bylo schvalovat předsednictvem předkládané materiály.

⁵²⁰ Po obdržení nesouhlasných dopisů od jednotek Lidových milic i jednotlivců, napsal B. Rupeš v *Obraně lidu* dne 13. 4. 1968 nový článek „Zamyšlení nad Lidovými milicemi“, kde kromě jiného napsal: „*Poznal jsem totiž, že v některých případech toto myšlení, které je také zbraní, zasáhla koroze*.“ Unger, Antonín: *Dělníci ve zbrani*. Profil, Ostrava 1988, s. 46.

⁵²¹ Dopis podepsalo 42 milicionářů z ČKD. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Dopis příslušníků jednotek LM historické Kolbenky adresovaný veliteli LM v ČSSR ze dne 1. 3. 1968.

k tomuto kroku jim daly dotazy a připomínky komunistů v kraji na členských schůzích a okresních konferencích. Požadovali rovněž po ÚV, aby zaujalo ve věci existence LM veřejné a urychlené konkrétní vysvětlující stanovisko.⁵²²

Ještě koncem března 1968 zaslali velitelé a funkcionáři LM v Praze 5 ÚV KSČ petici, ve které se stavěli za závěry lednového pléna ÚV KSČ a „vítali demokratizační proces“. Současně podpořili existenci Lidových milic i do budoucna. Upozornili na skutečnost, že se do popředí dostaly neřešené nedostatky v postavení a činnosti LM, na které upozorňovali již v minulosti. Dále kritizovali nedostatečný výcvik a vyzbrojení v případě, kdy by se jednotky milic postavily při obraně teritoria kvalitně vycvičenému protivníkovi. Hlavní potíže podle velitelů z Prahy 5 spočívaly v malé účasti členů na cvičeních z osobních i pracovních důvodů, dále v obtížném získávání nových příslušníků a v krátkém čase na výcvik. Za hlavní příčinu nedostatků a chyb považovali nevyjasněnou pozici jednotek LM ve společnosti i ve straně. Základní rozpor se jevil ve skutečnosti, že LM tvořily součást ozbrojených sil a rovněž součást KSČ, přičemž jejich postavení dostatečně neformuloval zákon ani stanovy strany. Velitelé z Prahy 5 ale hned nabídli řešení: buď zachovat LM jako orgán strany s vhodnou formou pro přímé řízení volenými stranickými orgány nebo řešit postavení LM zákonem jako součást ozbrojených sil podřízených státní moci a zabezpečit vedoucí úlohu KSČ hlavně v kádrových otázkách. Dále tyto energičtí funkcionáři požadovali kvalitní soudobou nejúčinnější výzbroj a materiál, zákonem ukotvené zrovnoprávnění služby v LM se službou v armádě a zahrnutí finančního plánu milic do státního rozpočtu. Jako odpověď na tyto návrhy očekávali velitelé usnesení některého z příštích plén ÚV.⁵²³

I ze srazu velitelů děčínského okresu z konce března 1968 zazněla výtka na neinformovanost o vnitrostranických otázkách jednotek a členů LM, kteří byli odkázáni pouze na masmédiá, ve kterých se již odráželo společenské uvolnění a počínala názorová pluralita. Milicionáři požadovali pregnantní názor ÚV KSČ na existenci Lidových milic a veřejné vystoupení nejvyšších stranických funkcionářů k této věci. Také děčíňští velitelé se stali terčem dotazů na oprávněnost a perspektivu existence LM. Požadovali uzákonění jednotek Lidových milic jako součást obranného systému státu. Uvedli, že sice souhlasí s cestou demokratizace nastoupené po lednovém plénu ÚV KSČ, ale mnohoznačně požadovali „*citlivé posouzení vyvstalých problémů, aby událostí nemohlo být zneužito ve prospěch jednotlivců*“.⁵²⁴

Na výše uvedené spektrum obav milicionářů reagoval Alexandr Dubček částečně zklidňujícím vyjádřením na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 1. dubna 1968 slovy, že Lidové milice začleněné do systému obrany státu mají být zachovány a komunisté v těchto jednotkách mají důvěru strany.⁵²⁵

Náčelník krajského štábu LM Východočeského kraje Ladislav Chvojka si v dopise adresovaném počátkem dubna 1968 A. Dubčekovi postěžoval na tehdy mladého redaktora Karla Jezdinského.⁵²⁶ Jezdinský měl v rozhlasové besedě v Hradci Králové dne 2. 4. 1968 v přímém přenosu do regionu Východočeského kraje vyjádřit svůj názor na opodstatněnost existence Lidových milic. Četné dotazy Jezdinský shrnul do odpovědi, že on osobně nevidí

⁵²² Účastníci velitelského zaměstnání požadovali informovat o svých požadavcích Předsednictvo ÚV i prvního tajemníka. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Dopis účastníků velitelského zaměstnání funkcionářů LM Severočeského kraje adresovaný VIII. oddělení ÚV KSČ (Václavovi Prchlíkovi) ze dne 20. 3. 1968.

⁵²³ Petici ze srazu podepsalo několik desítek milicionářů. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Petice velitelů závodů Prahy 5 a funkcionářů a velitelů 26. střeleckého praporu pražského RO LM adresovaná A. Dubčekovi na ÚV KSČ dne 25. 3. 1968.

⁵²⁴ Tamtéž, Dopis OV KSČ-LM Děčín adresovaný VIII. oddělení ÚV KSČ ze dne 29. 3. 1968.

⁵²⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 148A, Informace, 5. 4. 1968.

⁵²⁶ Karel Jezdinský (1939-1998), od r. 1963 redaktor čs. rozhlasu, 1968-69 zpravodaj v Bělehradě, v srpnu na dovolené v Praze se zapojil do protiokupačního vysílání, po svém odvolání z Bělehradu se nevrátil do ČSSR a působil jako redaktor Radia Svobodná Evropa.

oprávnění jejich existence ve státě, kde funguje armáda a VB. Následkem tohoto sdělení začali na krajský štáb LM volat rozhořčení funkcionáři LM z jednotlivých okresů kraje, kteří vyjadřovali nesouhlas s Jezdinského názorem a požadovali nápravu. Krajský náčelník štábu LM Chvojka v této souvislosti požadoval začlenit existenci LM do akčního programu strany a uzákonit milice jako součást ozbrojených sil. Štáb KV LM se rozhodl na vystoupení Jezdinského reagovat sepsáním otevřeného dopisu otištěného dne 5. dubna v krajském deníku Pochodeň. V obsahu dopisu se autoři snažili před veřejností vyvrátit Jezdinského „nesprávný“ názor, otázkou ovšem zůstává, jak dalece se jim to povedlo. Chvojka dále Dubčeka informoval, že 5. dubna měl na KV LM proběhnout aktiv náčelníků štábů a náčelníků politických skupin OV LM, který měl za cíl ujistit milicionáře o pokračování existence LM a vyzbrojit je argumenty proti „extremistickým názorům“. Ve všech okresech pak měly v dubnu 1968 probíhat aktivity členů LM, na kterých se měly otázky další existence LM projednat.⁵²⁷

Z výše popsáných reakcí milicionářů je patrná projevená obava o jejich další osud. Kritické projevy se ozývaly nejen z řad laické veřejnosti, ale i od některých stranických orgánů a organizací, které považovaly LM za vyčpělé a překonané.

Z jednotlivých rezolucí a stanovisek zasláných zjara 1968 milicionáři na ÚV KSČ k problematice LM byl proveden výtah, který shrnoval 5 hlavních problémových okruhů: postavení LM, problémy organizační výstavby řízení LM, materiální zabezpečení, finanční a sociální problémy a konečně personální otázky.

Masový požadavek právní legalizace LM ze strany členů předpokládal přesná pravidla pro nasazení jednotek v míru i za branné pohotovosti státu, s pojistkou proti jejich zneužití. Všeobecná shoda milicionářů panovala v otázce podřízenosti KSČ. Poslání LM se mělo zakotvit do stranických stanov a jednotky se měly začlenit do jednotného teritoriálního obranného systému státu. Dále měly zcela samostatně zabezpečovat obranu důležitých podniků a zařízení a v součinnosti s SNB plnit úkoly pořádkové a bezpečnostní služby za mimořádných okolností. Podle ojedinelého názoru milicionáře z konference NHKG v Ostravě neudělal ÚV dobře, když připustil, aby LM dostaly vševojskový charakter. Tím ohrozil milice tak, že by v případě ozbrojeného konfliktu došlo k vybití jádra KSČ. Zcela odlišnou koncepci postavení a úlohy LM předložil jejich bývalý velitel Alois Kotva, když navrhl budovat část armády na principu milice a odmítal pojetí LM jako součást KSČ.

V oblasti organizační výstavby a řízení LM zaslaly nejpropracovanější náměty do diskuze KV Hradec Králové, KV Brno město a KV České Budějovice. Podle zasláných názorů se měl(a): milicionářský výcvik oprostit od všeho zbytečného; usnesením ÚV řešit odpovědnost stranických orgánů za činnost LM na všech stupních; vytvořit jednotná organizace s nejvyšším útvarem – střeleckou rotou; neomezovat počty členů štábů OV LM (umožnit větší počet instruktorů); přehodnotit a s ohledem na nové podmínky přepracovat „Řád LM“; snížit počet hodin během výcvikového roku zhruba na 50; na pomoc štábům vydávat vlastní odborný časopis; zavést označení velitelů všech stupňů; zrealizovat časové normy k dosažení bojové pohotovosti; politickou práci v LM usměrňovat z ideologického oddělení ÚV; výcvikový rok zasadit do období 1. 10. až 30. 6.; zachovat dvouleté výcvikové období; centrálně stanovit hlavní cíle výcviku i krajům a okresům ponechat iniciativu pro rozpracování vlastních podmínek; při centrálním plánování brát v potaz geografické rozložení krajů; přehodnotit, zda vytvářet jednotky pouze na závodech a už nikoliv v nepokrytých zemědělských oblastech.⁵²⁸

S uvolněnou politickou a společenskou situací se někteří vedoucí funkcionáři milic rozhodli nezústat stranou a navrhli změny v organizaci a úkolech jednotek. Vznesené návrhy

⁵²⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 148A, Informace, 5. 4. 1968.

⁵²⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Podstatný výtah z rezolucí a stanovisek, zasláných k ÚV KSČ k problematice Lidové milice, nedatováno (1968).

vzal štáb velitele LM při ÚV KSČ na vědomí. K zásadnějším rozhodnutím ale nedošlo a vlivem prudce se vyvíjející politické situace ani nemohlo dojít.

VI. 2. Komplikovaná situace a perspektivy LM zjara 1968

V této etapě celospolečenského uvolnění neměli reformní komunisté chuť k zásadním změnám, ani nepomýšleli na zavedení politického pluralismu. Nikdo z nich nehovořil o nastolení standardního demokratického systému, ale pouze o demokratizaci veřejného a stranického života. Jednalo se stále pouze o kosmetické změny.

Se stupňující se demokratizací společnosti mezitím předsednictvo strany odvolalo z prezidentské funkce Antonína Novotného, který by jinak svým dalším setrváním ve funkci diskreditoval nové politické vedení. Jeho nástupcem byl dne 30. března 1968 zvolen armádní generál Ludvík Svoboda. Prezident jmenoval novou vládu v čele s „reformistou“ Oldřichem Černíkem a také nového předsedu Národního shromáždění Josefa Smrkovského, politického komisaře Lidových milic z roku 1948.

Informační zprávu o politické situaci v jednotkách LM připravil Václav Prchlík⁵²⁹ k diskusi pro předsednictvo ÚV. Zpráva obsahovala závěry z rezolucí zaslaných ÚV KSČ, názory a připomínky příslušníků milic vyjádřených na srazech a aktivech a další náměty na existenci milic.

Aktuální společenská situace významně ovlivňovala názory a postoje příslušníků milic. Naprostá většina milicionářů souhlasila se závěry lednového pléna a se závěry rezolucí přijatých na dubnovém a květnovém zasedání ÚV.⁵³⁰ V některých jednotkách se projevovaly narůstající projevy „kolísání, váhavosti“ a narůstající nespokojenost s některými vedlejšími „negativními projevy“ doprovázejícími demokratizační proces. Ve 150 rezolucích zaslaných na adresu ÚV KSČ milicionáři nesouhlasili s „protisocialistickými a protisovětskými výstřelky“, s narážkami na vedoucí úlohu KSČ a existenci milic. Napětí členů LM se projevovalo na slabší účasti na cvičeních a akcích, v nechuti objevit se někde v uniformě milicionáře. V ojedinělých případech došlo k odchodu z řad LM z důvodu „neujasněnosti“ v jejich poslání. Oproti tomu se do řad milic údajně hlásila řada mladých členů a výjimečně i bezpartijní. V názorech vyjádřených v rezolucích a na aktivech členů LM se projevovaly obavy o směřování dalšího vývoje, o zachování vedoucí úlohy strany. Milicionáři kritizovali některá vystoupení v masmédiích. Příčiny dezorientace v jednotkách LM se ve většině případů odvíjely od celkové situace ve straně. Jednalo se zejména o složitost a nepřehlednost politické situace, dále o to, že chyběla stranická stanoviska i k základním otázkám a nově vzniklým problémům. Přestože vedení strany zaujalo kladné stanovisko k dalšímu trvání LM, šířilo se pouze vnitrostranickou cestou. Oproti tomu pochybnosti o opodstatněnosti milic propagovala masmédiá, zejména tisk.

---

⁵²⁹ Gen. Václav Prchlík (1922-1983), exponent reformního procesu v KSČ, 2-7/1968 vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ, 1955-58 náměstek MNO, 1956-1968 náčelník Hlavní politické správy ČSLA, 1969 vyloučen z KSČ a degradován, 1971 odsouzen za údajné vyzrazení voj. tajemství do vězení.

⁵³⁰ Výsledkem dubnového pléna ÚV KSČ byly personální změny v předsednictvu ÚV. Výměna celého ÚV KSČ měla proběhnout na mimořádném sjezdu KSČ v září. Zde také měly být přijaty nové, demokratičtější stanovy strany. Na dubnovém zasedání byla ustanovena tzv. "Pillerova komise", která měla za úkol dokončit a prověřit rehabilitaci vedoucích osob postižených v procesech 1949-54. Důležitým bodem bylo také jednomyslné schválení Akčního programu strany, který stanovil úkoly pro nejbližší budoucnost. Snahou Akčního programu bylo uskutečnění demokratizace socialistického systému. Zakotvení zásadního odklonu od stalinismu a vytvoření socialistického zřízení nového typu. Byl to pokus o jakousi humanizaci totalitního režimu.

Na květnovém plenárním zasedání ÚV KSČ (29. 5. - 1. 6.) byl A. Novotný vyloučen z ústředního výboru a dalším exponentům režimu z 50. let bylo pozastaveno členství ve straně. Aktuální společenský proces byl charakterizován jako „obroda socialismu, demokratizace se socialistickým obsahem“. Zasedání ÚV KSČ ale fakticky signalizovalo ústup od Akčního programu a rozladilo veřejnost. V závěrečné Rezoluci je vyslovena obava vedoucích komunistů, aby proces „socialistické demokracie“ neohrozil „základ socialismu“. Politické vedení země mělo zajistit komunistickou stranu proti její diskreditaci, proti „antikomunistickým tendencím“, proti pokusům „upírat KSČ právo“ vést společnost a mělo čelit snahám o „diskreditaci“ Lidových milicí.

Nejasnosti a pochyby milicionářů vyvolávaly i poplašné (podle Prchlíka nešlo vyloučit, že i provokační) zprávy o tom, že v některých místech se milicionářům odebíraly zbraně. Mezi příslušníky to vyvolávalo odezvu „zbraně nedáme“. Z toho pak občané podle Prchlíka odvozovaly „neopodstatněné závěry“, že LM jsou „zálohou konzervatismu“.

Před květnovým plénem narůstaly hlasy požadující politické akce na podporu tehdejšího kurzu ÚV KSČ, na podporu existence LM s realizací připomínek zasílaných v rezolucích a osobně tlumočených delegacemi jednotek a krajů ústřednímu výboru. Názory na existenci LM se koncentrovaly v podstatě do dvou podob. První počítala s pokračující existencí pod křídly KSČ. V tisku se oproti tomu objevovaly názory, aby své milice měly i ostatní politické strany, nebo aby členy LM mohli být i nestraníci či jinostraníci. V jednotlivých případech, i z úst funkcionářů a milicionářů, zazněly názory na podřízení LM Národní frontě nebo Národnímu shromáždění. Pro začlenění nekomunistů do milic svědčily podle Prchlíka zejména změny v sociální struktuře společnosti a nové úkoly na teritoriu, na nichž se mělo podílet obyvatelstvo ve větším měřítku, čímž by milice dostaly všelidový charakter.

Druhá varianta si vyžadovala koncipovat postavení LM podle funkce, kterou plnily ve společnosti v případě boje proti „vnějšému nepříteli“ na teritoriu ČSSR. De facto se staly součástí ozbrojených sil státu. Existence milic vedla k řadě úprav v ozbrojených silách, mimo jiné byla i jedním z argumentů vedoucím ke zrušení Vnitřní stráže MV. Prohloubení orientace jednotek na teritoriální obranu by podle Prchlíka vyžadovalo propracování úkolů v branném systému.

V souladu s rozhodnutím o dalším zaměření milic a vymezení jejich postavení ve straně, společnosti a mezi ozbrojenými složkami se musel dořešit komplex legislativních opatření. Ústavně právní zakotvení jako součástí ozbrojených sil se mohlo vyřešit novelizací branného zákona a zákona o SNB. Sociálně právní záležitosti se mohly uzákonit, podobně jako u Civilní obrany. Rychlé vyřešení těchto otázek mohlo pomoci zajistit upevnění morálního stavu a „zdravé sebedůvěry“ milicionářů.

Hlavní štáb velitele LM navrhl pokračovat v plnění výcvikového plánu na rok 1968, prohloubit politicko výchovnou práci k pochopení demokratizačního procesu a k důslednému splnění úkolů bojové a politické přípravy. Pro mimořádný XIV. sjezd se měl zpracovat podklad o úkolech a zaměření činnosti LM. Do konce roku 1968 se měl uskutečnit sociologický průzkum názorů a postojů milicionářů, členů KSČ i širší veřejnosti o Lidových milicích jako podklad pro zpracování perspektivních úkolů LM.⁵³¹

Státně administrativní oddělení ÚV KSČ v čele s Václavem Prchlíkem se, jak vidno, zcela vážně zabývalo aktuálními problémy vzniklými na úseku Lidových milic a zvažovalo budoucí zaměření jejich existence. Konceptů existovalo více a prognóza dalšího vývoje byla velmi nejistá. Žádná nová navrhovaná varianta nepřinesla do řad členů milic uklidnění.

Ze situačního hodnocení Lidových milic v jednotlivých krajích k 11. květnu 1968 vyplynulo, že ve Středočeském kraji se jednotky jeví jako stabilizované s poměrně dobrou morálkou. Pobouření mezi členy způsobily již zmíněné Rubešovy články v *Obraně lidu*. Plán bojové a politické přípravy příslušníci LM plnili, i když s menší účastí než v roce 1967. Milicionáři požadovali zakotvení úlohy LM v příštích stanovách strany a uzákonění v budoucí ústavě republiky. Považovali za nutné, aby KSČ zaujala otevřené stanovisko k existenci LM a „odsoudila pokusy o znevážení“ jednotek, které nahloďovali bojovou připravenost a komunistické přesvědčení milicionářů. Ale už i v řadách členů LM se objevily pochybnosti o nutnosti existence milic.

---

⁵³¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 21, a. j. 133, Informační zpráva o politické situaci v jednotkách LM, nedatováno (1968).

V Severočeském kraji se útvary LM stavěly za politiku KSČ, ale požadovaly urychlené vyřešení právního postavení milic pod vedením ÚV. Vyskytly se názory, aby se LM doplňovaly nestraníky. Řadoví příslušníci kritizovali malou aktivitu ústředního i krajského štábu velitele, od ÚV KSČ požadovali ve věci změn rozhodnější kroky.

Situace ve Východočeském kraji byla celkově hodnocena uspokojivě. Jako nejzávažnější se jevila diskuze v závodech ohledně perspektiv milic a jejich právního ukotvení. Ve věci dalšího zachování jednotek se milicionáři v kraji téměř shodli a očekávali i podporu ÚV, zbraně odmítli komukoliv vydat. Předpokládali začlenění jednotek do obranného systému státu s podmínkou, aby se nevymkly kontrole KSČ.

Z pohledu vedení LM panovala špatná situace mezi jednotkami v Jihočeském kraji, na které měla dopad aktuální společenská situace. I díky tomu se stanovené úkoly téměř neplnily. Hlavní příčiny tohoto neutěšeného stavu spočívaly opět v nejasnostech o postavení a úloze milic. Tamní milicionáři kritizovali skutečnost, že akční program strany ani vládní prohlášení s úlohou LM v obranném systému nepočítalo. Myšlenka o podřízenosti milic ozbrojeným silám nenašla mezi členy LM odezvu.

Morálka příslušníků LM ve Východoslovenském kraji se považovala za celkem dobrou. Tamní členové se údajně stavěli za demokratizační proces. Požadovali upřesnit postavení a úkoly LM ve vztahu k závodu i ve smyslu právního zakotvení. Určité uklidnění v těchto otázkách přinesl projev A. Dubčeka.⁵³²

Dostupné informace z některých krajů podávají obraz o nervozitě milicionářů, která se postupně zvyšovala. Nebylo výjimečné, že sami členové LM veřejně pochybovali o další smysluplnosti existence jednotek, čímž ovlivňovali své tápající kolegy.

Neskrývanou nervozitu a znepokojení s vnitropolitickou situací a v podstatě i s aktuálním společenským klimatem vyjádřili milicionáři z Prahy 9 v rezoluci ze svého shromáždění. Jejich vyjádření, podobně i jako dalších jednotek, vyznělo dost ambivalentně. V obsahu dokumentu sice na jedné straně podpořili Dubčekovo vedení a úsilí KSČ o odstranění deformací z minulosti zahájené lednovým plénem ÚV. Vzápětí projeví velké obavy a nesouhlas s kritikou milic a celého pounorového vývoje, která napadala jejich podstatu a existenci. Odmítali rehabilitaci postižených osob z 50. let „nepřátelských“ režimu, slovní výpady proti SSSR a v podstatě dále setrvali na marxistických pozicích. Po ÚV KSČ požadovali ještě před sjezdem ÚV:

- „očistit stranu“ od osob, které neměly důvěru;
- plnou kontrolu masmédií se zákazem protisocialistických a protisovětských výpadů;
- vyslovit plnou důvěru příslušníkům SNB a ČSLA a nepřipouštět jejich osočování;
- potvrdit poslání LM jako nedílné součásti obranného systému země a zlepšit stav výzbroje a výstroje;
- svolat za účasti předsednictva ÚV v nejbližší době městské a celostátní shromáždění příslušníků LM.⁵³³

Milicionáři z Prahy 9 se tímto dokumentem jednoznačně postavili za vývoj totalitního Československa po roce 1948 a odmítli jakoukoliv revizi uplynulých 20 let. Podobnou jednotu ale mnoho dalších územních útvarů takto jednoznačně nevyjadřovalo.

⁵³² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. 91, s. 24-33, Situace na úseku bezpečnosti, čl. lidové armády a Lidových milic – výpis ke zhodnocení politické situace předložený k 12. 5. 1968 územními stranickými orgány, 12. 5. 1968. Zprávy ze Západočeského, Jihomoravského a Středoslovenského kraje milicionáře vůbec nezmiňovaly. Zprávy ze Severomoravského kraje, ze Západoslovenského kraje a z Prahy nebyly k dispozici.

⁵³³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 71, a. j. 89, Rezoluce ze shromáždění příslušníků Lidových milic Prahy 9, konaného dne 20. května 1968, 20. 5. 1968.

Lidové milice bezesporu patřily k oporám konzervativních sil. Veřejnost, včetně některých liberálních funkcionářů strany, se vyslovovala pro podřízení milic jinému orgánu než KSČ. Měly se zpřístupnit členům jiných politických stran. K otázce další existence LM někteří pragmatičtí straničtí činitelé dokonce prohlašovali, že se tato věc musí ještě zvážit. Deklarovali, že Lidové milice později zaniknou samy, a že se u nich nesmí žít pocit nezbytnosti. Někteří funkcionáři dedukovali, že KSČ je řídicí silou ve společnosti, kde nejsou antagonistické třídy, a proto poslání Lidových milic nemá své opodstatnění. Oproti tomu rezoluce květnového pléna ÚV KSČ uváděla: „*ÚV KSČ považuje rovněž za nezbytné, aby se všichni komunisté jednotně stavěli proti snahám zdiskreditovat LM. Lidové milice vznikly jako nástroj dělníků a pracujících k obraně výsledků socialistické revoluce a v současné době strana nebude nic měnit na jejich postavení.*“⁵³⁴

V masmédiích mezitím kulminovala kampaň za zrušení Lidových milic nebo alespoň za jejich zásadní změnu. Nestraničná veřejnost chtěla LM alespoň vyjmout z přímého vlivu KSČ. Například populární cestovatel Jiří Hanzelka veřejně prohlašoval, že Lidové milice jsou přežitkem: „*Mohly by se však stát základem občanských gard, podřízených naší nejvyšší ústavní složce.*“⁵³⁵ Deník Svobodné slovo dne 9. 6. 1968 vyjadřoval stanovisko Československé strany socialistické, když požadoval „*zbavit (Lidové milice – pozn. aut.) jejich výlučně stranického charakteru a začlenit je do celkového obranného systému země a dát je pod kontrolu Národního shromáždění.*“⁵³⁶

Vedoucí státně administrativního oddělení Václav Prchlík ve svém příspěvku na poradě s vedoucími státně administrativních odborů KV KSČ v polovině června 1968 shrnul aktuální situaci v problematice Lidových milic.

Za zásadní téma označil zájem občanů i komunistů o samotnou základní otázku existence LM, kde existovala značná názorová diference. Individuálně i z kolektivů zaznívaly v masmédiích názory o milicích jako o přežitku Února 1948, kdy se mělo umožnit i jiným politickým stranám organizovat milice nebo dovolit členství i nestraničtím. Navzdory tomu většina milicionářů s tím na aktivech a v rezolucích nesouhlasila. Požadovali zachování LM jako ozbrojeného sboru KSČ a v té souvislosti se domáhali rychlého dořešení problematických oblastí jejich existenci zejména v legislativní oblasti. Prozatím se měly LM opírat o usnesení květnového pléna ÚV KSČ, které podpořilo jejich další neměnnou existenci.

Hlavní štáb LM v tomto období vydal doplněk k platné směrnici pro politickou a bojovou přípravu z roku 1966. V něm reagoval na některé změny, ke kterým došlo v důsledku úprav dřívějších usnesení o obranném systému totalitního Československa. Štáb velitele LM už připravoval plány politické a bojové přípravy na období 1969-70 ve spolupráci s pracovníky milice, armády a bezpečnosti. Předpokládalo se, že po připomínkování v krajích a okresech se plán schválí po konání mimořádného XIV. sjezdu KSČ. Za pomoci právníků štáb připravoval návrh postupu vyřešení komplexu legislativních otázek. Za nejvážnější úkol oddělení státní administrativy ÚV považoval Prchlík perspektivu Lidových milic, která se měla rozpracovat do dvou etap. V první etapě se během mimořádného sjezdu musela prodiskutovat existence milic a stanovit možný další vývoj. Ve druhé etapě se měla v postupných krocích vypracovat dlouhodobá perspektiva milic, ke které se mělo přistoupit až po vypracování dílčích studií z historie a vývoje LM. V rámci ovlivňování veřejného mínění v oblasti LM Prchlík apeloval

⁵³⁴ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 88.

⁵³⁵ Tamtéž, s. 81, 95.

⁵³⁶ Sova, František: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 47.

na postupné zveřejňování dílčích statí a článků o milicích. To měla zajistit síť „schopných dopisovatelů“ z krajů a okresů, budovaná po celostátním aktivu příslušníků LM.⁵³⁷

Je patrné, že vedení oddělení spravujícího odbor LM si uvědomovalo palčivost aktuálního problému a nebralo pochyby vznesené ohledně milic na lehkou váhu. Prchlík se částečně snažil zahájit diskuzi na odborné úrovni, která však neměla zpochybňovat existenci Lidových milic jako takovou.

---

⁵³⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. č. 1, Příspěvek do úvodního slova s. Prchlíka pro poradů s vedoucími státně administrativních odborů KV KSČ dne 17. 6. 1968.

VI. 3. Celostátní aktiv milicionářů v Ruzyni v červnu 1968

Funkcionáři i řadoví milicionáři, zastánci konzervativních postojů ve straně i společnosti, se domáhali veřejného vystoupení na obhájení svých protidemokratických stanovisek. Chtěli uspořádat hromadné srazy LM v Praze a dalších centrech, spojených s demonstrativními pochody ulicemi měst v uniformách a se zbraněmi. V tomto vypjatém období se hlavní štáb velitele LM rozhodl uspořádat celostátní aktiv milicionářů, aniž by o tom předem diskutoval s vedením ÚV KSČ. Souhlas přišel ve druhé polovině května. Srazu se původně měly zúčastnit jednotky pouze z Prahy a Středočeského kraje. Později vedení strany ustoupilo tlaku konzervativních milicionářů a souhlasilo s přizváním delegací LM ze všech krajů republiky.⁵³⁸ Konání celostátního aktivu se plánovalo na 19. červen 1968 mimo centrum Prahy v nově dostavěném hangáru na letišti v Ruzyni.

Z informace o uspořádání celostátního aktivu příslušníků Lidových milicí pro A. Dubčeka vyplynulo, že o uspořádání městského a krajského aktivu milicionářů v Praze (po květnovém plénu ÚV) rozhodl sekretariát a předsednictvo ÚV KSČ ve dnech 21. a 22. května 1968. Při jednání delegace příslušníků LM z pražské městské stranické organizace a středočeské krajské organizace KSČ rozhodl Dubček, že na aktiv plánovaný na 19. června se pozvou delegace členů LM z celé republiky. Tímto rozhodnutím získal aktiv celostátní charakter. Na jeho uspořádání se původně sešla celá řada protichůdných návrhů:

- měl se konat na Staroměstském náměstí v Praze za demonstrativního shromáždění milicionářů;

- měl mít omezený rozsah v nějakém pražském zařízení za účasti 2.500 až 3.000 členů LM, což by umožnilo věcné a otevřené projednání aktuálních problémů i perspektiv za účasti reprezentativních zástupců. V Praze ale nešlo zajistit tak velké prostory pro tak vysoký počet osob. Z toho důvodu se v minulosti konaly podobné akce v Brně. Provedení celostátního aktivu v Brně s větší účastí milicionářů z Prahy by si vyžádalo značné dopravní náklady a navíc by se nedostávalo požadavku delegací LM hl. m. Prahy a Středočeského kraje, které chtěly hromadnou veřejnou akci na podporu politiky KSČ a jejího vedení;

- měl se využít čerstvě dostavěný hangár na novém letišti v Praze Ruzyni vzdáleném od centra. Tato alternativa umožnila vytvořit pracovní ráz akce a zajistit hromadnou účast členů LM z Prahy a Středočeského kraje. Přes řadu potíží technického rázu (nedostatek míst k sezení) se jinak jevila jako reálná. Tento návrh byl po zvážení všech okolností akceptován.

Program aktivu měl zahrnovat zahájení náčelníkem hlavního štábu velitele LM Rudolfem Horčicem, dále referát A. Dubčeka k výsledkům jednání květnového pléna ÚV a k problémům milicí, diskuzi, dotazy, připomínky a přijetí rezoluce pro ÚV KSČ. Akci měl uzavřít masový zpěv Internacionály, tedy hymny komunistického a dělnického hnutí. Aktiv řídil vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ Prchlík. Z Prahy se ho mělo účastnit zhruba 4.000 a ze Středočeského kraje 3.000 milicionářů (přestože původní návrh zněl 4.000 až 5.500 milicionářů z Prahy a 4.000 až 5.000 členů ze SČK), z ostatních českých krajů (zástupci ze závodů, náčelníci okresních a krajských štábů) se počet příslušníků pohyboval v průměru 150 osob, celkem to mělo činit 8.300 milicionářů. Faktická účast ale činila přes 11.000 členů milic. V roli hostů se aktivu měli zúčastnit někteří členové předsednictva ÚV (Smrkovský, Černík, Kriegel), představitelé ÚV KSS, vedoucí tajemníci MV KSČ Praha a KV KSČ SČK), předseda ÚRO, předseda ÚV Svazarmu ad.

Publicitu aktivu měli zajistit zástupci televize, rozhlasu i tisku, přičemž v denním tisku se měl zveřejnit podrobný výtah z referátu A. Dubčeka a ostatní masmédiá měla podat širokou zpravodajskou informaci. Hospodářské oddělení ÚV spolu se štábem hlavního velitele LM

⁵³⁸ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 89.

mělo zajistit asi 7.000 židlí k sezení (zbytek účastníků měl stát) a improvizovanou tribunu pro 50 osob s jednoduchou výzdobou bez hesla. Pořadatelskou službu, ozvučení, nejnútnejší hygienická zařízení apod. zajistil štáb městského velitele v Praze. Náklady spojené s provedením aktivu (doprava, stravné, refundace mezd ad.) ve výši cca 362.000 Kčs se měly uhradit z mimorozpočtových prostředků KV KSČ (KV KSS) a přeúčtovat ÚV KSČ.⁵³⁹

Zahajovací projev na aktivu dne 19. června 1968, na který se oproti předpokladům sjelo více jak 11.000 milicionářů, přednesl Rudolf Horčic, když přivítal všechny účastníky i pozvané hosty a seznámil je s programem. Vzhledem k pracovnímu rázu celého aktivu se měla vést věcná diskuze.⁵⁴⁰

Po Horčicovi vystoupil se svým proslovem velitel LM v ČSSR A. Dubček, který zdůraznil usnesení květnového pléna ve smyslu, aby se všichni komunisté jednotně postavili proti snahám zdiskreditovat Lidové milice, na jejichž postavení nebude KSČ momentálně nic měnit. Jinými slovy řečeno, i přes probíhající společenské změny se postavení LM mělo hájit v dosavadní podobě. Přesto se podle Dubčeka muselo v budoucnu postavení milic a jejich úkoly vyřešit. Od počátku 60. let se sice s milicemi počítalo jako s jednou ze součástí teritoriálních vojsk, ale řešení nebylo důsledné. Základní příčinu existence LM představovala nutnost obrany před „vnější hrozbou“. Dubček dále nastínil některé úvahy o postupu KSČ ve věci budoucích úprav postavení LM. V oblasti velitelské podřízenosti chtěl Dubček hledat cestu k začlenění milic do obranného systému státu na nejvyšší úrovni. Uvažoval i o návratu k formě členství před rokem 1952, kdy se příslušníky LM mohli stát i „socialismu oddaní dělníci“ nestraníci.⁵⁴¹ Na závěr referátu Dubček zdůraznil, že KSČ nedopustí, aby došlo k „odzbrojení dělnické třídy“.⁵⁴²

Projev Alexandra Dubčeka, jako nejvyššího představitele LM, vyzněl smířlivě k požadavkům milicionářů a současně přitlumil militantní tendence uvnitř jednotek. Milicionáři se dožadovali, aby došlo k legalizaci LM. Dubčekovo vedení tak ve snaze najít východisko umožňující další existenci LM, navrhovalo možnost přijímat bezpartijní, případně i příslušníky jiných politických stran za členy LM. Toto ale vyvolalo odpor v části členské základny.

Na aktivu předneslo své diskusní příspěvky 14 osob, kromě toho vystoupili 4 pozvaní hosté, včetně delegace ÚV KSČ. Z obsahu diskuse vyčníval souhlas se závěry lednového pléna ÚV a vyjádření podpory politice strany a jejímu novému vedení. Současně ale zazněla ostrá kritika demokratizačních tendencí polednového vývoje a jejich interpretace sdělovacími prostředky, včetně odsouzení jejich původců. Některé oblasti práce v milicích se dočkaly návrhů, které se daly rozdělit do šesti bodů:

1) Zákonná úprava otázek – perspektiva výstavby – úkoly LM: Nejvíce připomínek a návrhů tvořily požadavky legislativních úprav otázek souvisejících s existencí LM, zejména

⁵³⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Informace o uspořádání celostátního aktivu příslušníků Lidových milic, nedatováno (5-6/1968).

⁵⁴⁰ Tamtéž, Zahajovací projev R. Horčice na celostátním aktivu příslušníků LM, 19. 6. 1968. Jelikož se nepočítalo s přestávkami, Horčic umožnil přítomným kouření během aktivu, požádal je však, o co největší omezení tohoto návyku.

⁵⁴¹ Pracovník sekretariátu ÚV KSČ v roce 1968 Dušan Havlíček (vedl Úsek tisku, rozhlasu a televize na ÚV) ve svém svědectví uvádí, že stenografický záznam z ruzyňského aktivu LM dokládá, že se Dubčekovi podařilo v napjaté atmosféře navázat s milicionáři při projevu kontakt. Ujistil účastníky srazu, že se v nejbližší době neuvažuje o změně statutu milic, ale přece jen nadhodil, že by LM mohly být podřízené státnímu vojenskému velení a že by do jejich řad měli mít přístup i lidé bez vazby na KSČ. „*Ohlas byl nečekaný. Hangár zabouřil souhlasem: To už jsme dávno navrhovali.*“ Dubčekovi se podařilo alespoň na okamžik situaci zvládnout, neodstranil však trvalé nebezpečí, které LM pro reformní proces i nadále představovaly. Havlíček, Dušan: Jaro na krku. ÚSD AV ČR, Praha 1998.

⁵⁴² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Referát I. tajemníka ÚV KSČ s. Alexandra Dubčeka přednesený na celostátním aktivu příslušníků LM dne 19. června 1968.

uzákonění postavení, místo a poslání milic jako součást systému obrany země. S tím souvisel i požadavek na novelizaci nebo vypracování kompletně nového „Řádu LM“.

2) Řízení – organizace – výcvik: Část diskutérů doporučila ustanovit podřízenost milic obecně voleným stranickým orgánům za účelem zvýšení významu jednotek. Zazněly hlasy ke zvýšení personálního obsazení jednotlivých štábů a naopak i ke snížení počtu dosavadních tří druhů jednotek. Ve výcvikové oblasti se objevil návrh na zúžení a zkvalitnění výcviku v zájmu hlavního úkolu LM – ochrany závodů a objektů.

3) Přijímání nových členů do LM: V této otázce se návrhy lišily. Například se milice měly doplňovat rolníky, jakožto přirozenými spojenci „dělnické třídy“, otevřít nečlenům KSČ (nikoliv však jinostráníkům), ale aby jádro stále tvořili straníci.

4) Výcvik a výstroj LM: Projevily se energické požadavky na přehodnocení materiálně technického vybavení LM, zejména na výměnu zastaralé výzbroje za modernější. Obecný požadavek se týkal i výměny výstroje, neboť soukenná uniforma a letní montérky nevyhovovaly, výstroj se dostávala zpravidla z vytříděných zásob armády a maskované činnosti v terénu odporovala tradiční modrá barva.

5) Sociální a důchodové zabezpečení příslušníků LM – některé další finanční otázky: Nejčastější podněty se týkaly vyřešit a uzákonit otázky zabezpečení milicionářů v případě úrazu nebo invalidity vzniklé v důsledku výkonu služby, např. jak tomu bylo v ozbrojených silách. Některé návrhy, zejména od milicionářů ze Slovenska, požadovaly zvýhodnit důchodové zabezpečení tím, že by se doba služby v LM započítávala do rozhodné doby pro výpočet důchodu. Milicionáři rovněž požadovali zkrátit dobu pro nárok na stravu na 2 hodiny.

6) Různé: Do této kategorie spadaly podněty např. na zvýšení informovanosti členů LM o vývoji branných systémů západních zemí (zejména SRN); vydávání časopisu pro LM; zřízení vyznamenání pro členy LM, které by se udělovalo za počet odsloužených let v milicích; závazky na pomoc národnímu hospodářství (vybudování určitého úseku dálnice příslušníky LM apod.).⁵⁴³

Na základě spektra všech připomínek se měl připravit podrobný plán řešení všech problémů s předložením sekretariátu ÚV.⁵⁴⁴

Kromě výše uvedených námětů a připomínek diskutující v duchu zásad internacionálního komunismu ocenili činnost příslušníků SNB a ČSLA a jejich podporu milicionářům, vyzdvihovali vztah se SSSR a ostatními totalitními východoevropskými státy, vyzvali filozofy a historiky, aby reagovali na „útoky“ proti LM, SSSR a socialismu a podpořili federativní uspořádání Československa.⁵⁴⁵ Z průběhu aktivy je nesporné, že se sešlo tvrdé jádro jednotek LM, které se nehodlali smířit s úpadkem svých pozic. Přestože se přítomní milicionáři navenek vyjadřovali pozitivně ke změnám v nejvyšších stranických orgánech, nepřáli si žádnou změnu poměrů či dokonce přechod k „demokratickému socialismu“. Vzhledem k uvolněné společenské situaci ventilovali svou frustraci nahromaděnou díky některým neřešeným dílčím problémům v jednotkách z minulých let. Současně dávali najevo svou nespokojenost s útoky na podstatu existence Lidových milicí ze strany necenzurovaných masmédií i od veřejnosti.

⁵⁴³ Dokument obsahuje jednotlivé oblasti návrhů diskutujících milicionářů. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Přehled připomínek a návrhů z aktivy LM dne 19. 6. 1968.

⁵⁴⁴ Požadavky jednotlivých okresů a krajů na celostátním aktivu dne 19. 6. 1968 shrnuje: NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Výtah z diskusních příspěvků přednesených na celostátním aktivu LM dne 19. června 1968.

⁵⁴⁵ Tamtéž, Připomínky z celostátního aktivy Lidových milicí, nedatováno (6/1968). Z organizačního hlediska se vyskytla řada nedostatků, např. předseda celozávodního výboru KSČ na letišti nebyl vůbec o pořádání aktivy informován, milicionáři nedostali nic k jídlu, na pití se stály dlouhé fronty, nepostačovala kapacita sociálních zařízení, a jelikož se na polovinu diskutujících vůbec nedostalo, měl aktiv probíhat přes celý den.

VI. 4. Důsledky a ohlasy aktivu, občanské iniciativy za zrušení LM

Již od března 1968 sílily slovní útoky většinou okolních komunistických států proti demokratizačnímu procesu v Československu, které opakovaně zdůrazňovaly odhodlání zabránit změně společenského systému. Počátkem léta se v tisku těchto „satelitů Moskvy“ začaly objevovat propagandistické a dezinformační zprávy o kontrarevoluci v Československu, která byla úzce spojována se „západním imperialismem“.

V červnu 1968 proběhlo plánované štábní cvičení vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR, které sovětské vedení skrytě využilo k přípravě budoucí invaze. Cvičení provázely obavy veřejnosti z nevybíravého nátlaku na domácí politickou scénu. Odsun vojsk po ukončení cvičení koncem června se neustále zpomaloval a odkládal. Uskutečnil se až po měsíci průtahů na základě diplomatické aktivity československých představitelů počátkem srpna 1968.

Aktivu milicionářů konaném v červnu 1968 se paradoxně dostalo daleko větší pozornosti až několik dní po jeho skončení. Jak bývalo zvykem, na závěr každého podobného mítinku a schůze se v zájmu propagandy rozeslaly dopisy a „soudružské pozdravy“ všem spřízněným spřáteleným orgánům, organizacím apod. Nejinak tomu bylo i v případě milicionářského mítinku.

Rezoluce milicionářů z aktivu adresovaná ÚV KSČ obsahovala informaci o programu aktivu, který si vyslechl projev Dubčeka, projednal výsledky květnového pléna a další úkoly milic. Milicionáři se postavili za květnovou „konzervativně laděnou“ rezoluci pléna ÚV. Aktiv ubezpečil ÚV a nové vedení strany o své podpoře, včetně rozvoje tzv. socialistické demokracie zahájené lednovým plénem. Podporoval všechna opatření k nápravě chyb a nezákonností v minulosti, na druhou stranu odmítal pokusy, aby s oprávněnými požadavky na rehabilitaci byla napadána „revoluční opatření“. Zdůraznil, že milice neměly nikdy nic společného s nezákonnostmi a deformacemi z minulých let. Aktiv dále hájil nutnost vystoupení proti antikomunistickým tendencím a podpořil prohlášení ÚV ve smyslu, že není možno návratu do poměrů před lednem 1968 ani před únorem 1948. Výstražně zněla proklamace, že jednotky LM nedovolí „zneužití demokratizačního procesu“ k pokusům o revizi Února 1948, a že budou „střežit tento revoluční odkaz a pevné spojení“ se Sovětským svazem. Na druhou stranu se snažili ujistit občany o neopodstatněnosti obav ze zneužití milic proti „zájmům lidu a socialismu“, což se dalo samozřejmě vykládat všelijak. Milicionáři dále apelovali na pracovníky masmédií, aby nedopustili jejich „zneužívání k antikomunistickým a protisovětským útokům“. Závěrem aktiv po ÚV KSČ požadoval v nových stanovách strany zakotvit článek o LM, svolat celostátní pracovní poradou krajských a okresních náčelníků, která by projednala otázky organizace, výstroje, výzbroje, sociálního zabezpečení atd.⁵⁴⁶

Dalším adresátem, tentokrát zdvořilostního pozdravného dopisu sestaveného pracovní komisí aktivu, se stali příslušníci SNB. V obsahu krátkého pozdravu sice zazněl požadavek „přísného a spravedlivého“ potrestání všech viníků přehmatů z 50. let, současně však milicionáři deklarovali, že nedovolí, aby kdokoliv znevažoval „*nebezpečnou a namáhavou práci těch, kdo denně střeží klid a bezpečnost našich domovů*“.⁵⁴⁷ Těmto dvěma dopisům, jednoznačně vykazujícím negativní vztah jednotek a vedení LM k reformním snahám, se ještě značného ohlasu nedostalo.

Tomu tak již nebylo u třetího dokumentu, který měl zdaleka nejzásadnější dosah a publicitu. Na svém srazu totiž milicionáři schválili kromě dopisu SNB a ČSLA i nadmíru

⁵⁴⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Rezoluce celostátního srazu příslušníků Lidových milicí ze dne 19. 6. 1968 konaného v Praze.

⁵⁴⁷ Tamtéž, Dopis účastníků aktivu LM adresovaný příslušníkům SNB ze dne 19. 6. 1968.

vstřícný dopis adresovaný a předaný sovětskému velvyslanci S. V. Červoněnkovi dne 20. 6. 1968.

V obsahu dopisu, sestaveného v podstatě pouze z ideologických hesel, se milicionáři plně stavěli na „obranu leninských principů výstavby socialismu a komunismu“, „oslavovali“ spojenectví mezi oběma národy a distancovali se od „neodpovědných“ novinářů, kteří chtěli narušit „přátelství a družbu“ se SSSR.⁵⁴⁸

Na první pohled bezobsažný a frázevitý dopis podporující nejtěsnější vazby se SSSR se absencí jakékoliv reflexe vymykal od předchozích dokumentů schválených aktivem. To nahrává spekulacím, že prostřednictvím tajemníka ÚV KSČ Aloise Indry byl dopis předem připraven a se sovětskou stranou dohodnut. Sovětský deník Pravda jej otiskl již 21. června 1968. V následujících dnech na něj reagovala doslova lavina, z Moskvy organizovaných, „souhlasných rezolucí sovětských pracujících“, která zahltila sekretariát ÚV KSČ. Dopis zasláný z aktivu členů Lidových milicí se stal pro Sověty vítaným zdrojem sílící kampaně proti reformním snahám v Československu. Zároveň představoval součást ideologické a psychologické přípravy sovětského obyvatelstva na vojenské řešení tzv. „československé krize“. Dne 7. července 1969 odpověděla moskevská Pravda na dopis celostátního aktivu Lidových milicí ujištěním, že „sovětský lid chápe volání našich dělníků o pomoc“.

I proto se tento vůči Sovětům podlézavý dopis stal terčem oprávněné kritiky reformních sil ve společnosti projevených v masmédiích. Některé komentáře tisku k dopisu milicionářů nepříznivě hodnotily jeho samotné odeslání. Například článek „Naše znepokojení“ v deníku Práce ze dne 10. 7. 1968 uváděl: „*Povědomost o tom, že se v Československu děje něco nekalého, co nemá daleko ke kontrarevoluci, co nemá daleko k odklonu od socialismu a socialistického tábora, byla posílena zejména nešťastně formulovaným dopisem Lidových milicí z jejich mítinku v Ruzyni. Navíc byl v SSSR pochopen tento dopis jako dopis československé policie (v SSSR je milice – policie) a přispěl k dezorientaci lidí a k hrubé jejich dezinformaci.*“⁵⁴⁹

V polovině července se náčelník štábu LM v ČSSR R. Horčic snažil celou vyhrocenou situaci mírnit. Tlumočil krajským a okresním vedením štábů LM ohlasy dopisu z aktivu adresovaného „sovětskému lidu“ s poukazem na skutečnost, že některé informace československého tisku v reakci na tento dopis nebyly přesné. Ohlasy „sovětských pracujících“ měly podle Horčice vyjadřovat pozdravy milicionářům a všem ostatním československým pracujícím, kteří neměli dopustit „*narušení přátelství mezi oběma národy*“ a čelit všem „*protisovětským a antisocialistickým projevům*“.⁵⁵⁰

Svobodné slovo dne 24. července 1968 zveřejnilo dopis Lidovým milicím, podepsaný vedením a stranickou organizací Ústavu dějin socialismu: „*Při současných, ničím neopodstatněných a nedokázaných obviněních, jako by náš obrodný proces vedl k restauraci kapitalismu, se mnohé časopisy bratrských stran nesprávně odvolávají na váš dopis odevzdaný svého času sovětskému velvyslanectví v Praze. Jeho obrovský ohlas v SSSR, jak dokazuje téměř 14 000 odpovědí, které jste obdrželi, svědčí o tom, jakou máte důvěru u sovětských občanů. Navrhujeme vám proto, abyste se právě vy dnes znovu obrátili na sovětský lid a vyjádřili veřejně stanovisko k postupu předsednictva ÚV KSČ a vysvětlili skutečnou situaci u nás, abyste ukázali, že u nás jde o takový obrodný proces, který socialismus neohrožuje, nýbrž naopak ho upevňuje.*“⁵⁵¹ Je patrné, že zmíněný dopis příslušníkům Lidových milicí na popularitě nijak nepřidal, a naopak vzbudil emoce i v takové organizaci, jakou představoval právě Ústav dějin

⁵⁴⁸ Tamtéž, Dopis účastníků aktivu LM adresovaný Velvyslanectví SSSR ze dne 19. 6. 1968.

⁵⁴⁹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 93.

⁵⁵⁰ Horčicův dopis byl zaslán všem krajským a okresním štábům LM. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Dopis R. Horčice adresovaný štábu velitele LM pro Slovensko, krajským a okresním štábům LM ze dne 15. 7. 1968.

⁵⁵¹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 93-94.

socialismu. Mezi některými občany naopak vyvolal radikální tendence ústící v organizovanou snahu o zrušení milicí.

Z hodnocení politické situace po celostátním aktivu vyplynulo, že svolání srazu i jeho průběh hodnotili milicionáři pozitivně. Považovali to za svoji morální posilu. Psychologicky aktiv údajně zapůsobil i na ostatní členy KSČ, kteří projevovali zájem a sympatie k LM. Předtím milice již celé dva měsíce usilovaly o vystoupení na podporu nového vedení strany. Průběh aktivu údajně potvrdil, že milicionáři se stali spolehlivou garancí dalšího rozvoje demokratizačního procesu a nepřipustili by jeho zneužití „zprava ani zleva“. Členové LM diskutovali otázku, proč se aktiv nekonal již před dvěma měsíci, když jednotky LM stály za progresivními silami již od ledna. Štáb LM měl podle mínění řadových milicionářů vystoupit proti invektivám vedeným proti LM již dříve. Celostátní aktiv považovali příslušníci LM za nástup k řešení svých požadavků, zformulovaných v rezoluci pro ÚV KSČ. Očekávali, že v dohledné době dojde k zakotvení postavení a úlohy milic v politickém a obranném systému státu, přičemž předem se veškeré otázky musely prodiskutovat v jednotkách.⁵⁵²

Milicionáři tak nadále požadovali vyřešení některých sporných otázek ve své činnosti. Očekávali zejména právní zakotvení, které by vzalo vítr z plachet kritikům tohoto ozbrojeného sboru KSČ.

V červenci 1968 došlo v organizační struktuře štábu velitele LM k podstatné změně. Zrušilo se státně administrativní oddělení ÚV, pod které dosud štáb spadal, a vedoucí oddělení generál Prchlík, terč sovětské propagandy, se vrátil do armády. Štáb velitele LM se organizačně osamostatnil a podřídil přímo prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ A. Dubčekovi.

Na přelomu července a srpna 1968 proběhla schůzka představitelů ČSSR a SSSR na hranici obou států v Čierné nad Tisou, která měla přispět k uklidnění napjatých vztahů. Avšak sovětská strana, jak bylo jejím zvykem, vyrukovala na představitele Československa s otevřeným a hrubým nátlakem. Ten se minul účinkem stejně jako na následném mítinku v Bratislavě počátkem srpna 1968, kam se sjeli i ostatní signatáři Brežněvovy doktríny z východoevropských satelitů.

Během první poloviny srpna 1968 se rozšířila podpisová akce veřejnosti za zrušení Lidových milicí. V proluce u Dětského domu v Praze, v tzv. Hyde parku, kde mohl každý svobodně vyjadřovat své názory, podepisovali zájemci od 9. srpna 1968 petici za zrušení LM. Rudé právo zveřejnilo 14. srpna zprávu ze zasedání předsednictva ÚV KSČ, ve které se mimo jiné říká, že „... *předsednictvo ÚV KSČ odmítlo nepodložené útoky proti Lidovým milicím, které jsou součástí obranného systému naší republiky*“.⁵⁵³

Informace pro A. Dubčeka o podpisové akci za zrušení Lidových milic ze dne 12. srpna 1968 mj. uváděla, že v pátek 9. 8. se po 23. hodině shromáždilo asi 100 mladých lidí v proluce „Myslbeč“ s transparenty s nápisy „Chceme svobodné volby“ a „Pryč s milicí“. Poté se rozvinula podpisová akce. Při těchto akcích se shlukovaly skupinky osob většinou mladšího věku a docházelo i k názorovým střetům. Akce se údajně nesetkala s podporou veřejnosti. Na celou kampaň byl upozorněn Městský výbor KSČ v Praze s tím, že jde o věc politického charakteru. Vzhledem k tomu se učinila určitá opatření. Jelikož shromážděné hloučky rušily veřejnou dopravu, na požádání se všichni odebrali do méně frekventovaných míst. K rušení „veřejného pořádku“ ani dopravy pak již nedocházelo. Po dohodě s redakcemi denních listů a rozhlasu se učinila nespecifikovaná opatření ve smyslu publicistické kritiky této akce. Pravděpodobně došlo k instruktáži novinářů, aby tuto akci nepodporovali, ale naopak v zájmu

⁵⁵² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Politická situace v jednotkách LM po celostátním aktivu, nedatováno (6/1968).

⁵⁵³ Rudé právo, 14. 8. 1968, s. 1.

zachování klidu kritizovali. Zpráva v příslušném duchu se vysílala v rozhlasu po drátě a měla být otištěna ve Večerní Praze. Opatření ze strany SNB spočívala v tom, že do prostorů podpisových akcí došlo k nasazení zvýšeného počtu členů dopravních čet VB. Celou podpisovou akci hodnotil neznámý autor dopisu pro Dubčeka tak, že neměla masovou podporu, aby ji šlo hodnotit jako politicky znepokojivou.⁵⁵⁴

Podpisová akce ale navzdory její bagatelizaci pokračovala i nadále. Z období bezprostředně před obsazením okupačními vojsky Varšavské smlouvy pochází podrobná zpráva předložená zástupcem náčelníka HS VB plk. Jaroslavem Rybářem o pokračování podpisové akce za zrušení LM v proluce „Myslбек“ a opatřeních ze strany VB.⁵⁵⁵

V proluce, která byla mezitím záměrně zastavěna prodejními stánky se však ráno dne 16. 8. opět sešly skupinky osob. Dva mladé organizátory akce předvedli příslušníci VB na ONV Praha 1, kde uvedli, že v dopoledních hodinách měla být akce ukončena a podpisové archy převezeny na Hrad A. Dubčekovi. Na stolku organizátorů akce plakát oznamoval, že do odpoledne 15. 8. se podařilo získat ke zrušení LM 52.000 podpisů a v celé republice 250.000 podpisů. Pokud se někdo z přítomných občanů pokusil vystoupit na obranu LM, přítomní ho dle znění zprávy zesměšňovali. Po poledni 16. srpna se malá skupinka přesunula i s podpisovými archy do proluky k Národnímu divadlu. Organizátoři akce proklamovali, že bude probíhat, dokud nejvyšší orgány nevyřeší otázku existence LM. V ranních hodinách 17. 8. došlo k vykazání organizátorů podpisových akcí na obou místech, v proluce „Myslбек“ je však nahradili jiní. V následujících hodinách a dnech již k zásadnějším opatřením ze strany SNB nemuselo dojít, neboť občanskí aktivisté svoji činnost podstatně omezili.⁵⁵⁶

Situace ohledně podpisové akce za zrušení milicí korespondovala s tehdejším klimatem, kdy se na spoustě míst ve městech scházeli lidé a podporovali vedení země. Pravděpodobně tušili, že možnost vojenské intervence ze strany SSSR, a tím pádem i ohrožení krátce trvající relativní svobody je velmi reálné. Málokdo ale předpokládal, že k invazi dojde velmi brzo.

---

⁵⁵⁴ ABS, fond A2/3, i. j. 2223, Podpisové akce proti LM, 12. 8. 1968.

⁵⁵⁵ ABS, fond H 1-4 (HS VB Praha), i. j. 903, Zpráva o situaci vytvořené podpisovou akcí za zrušení LM, 19. 8. 1968.

⁵⁵⁶ ABS, fond H 1-4, i. j. 903, Zpráva o situaci vytvořené podpisovou akcí za zrušení Lidových milicí v obvodu Prahy 1, 17. 8. 1968.

VI. 5. Odras srpnové okupace v jednotkách LM

Kvůli Sověty nekontrolovatelnému reformnímu vývoji v Československu proběhla v polovině července 1968 ve Varšavě porada představitelů SSSR, NDR, BLR, Polska a MLR, kde byla formulována tzv. Brežněvova doktrína. Její hlavní zásadu vyznačovala „povinnost“ komunistických stran „bránit socialismus“, třeba i vojenským zásahem. Z této doktríny se odvozovalo právo zasahovat do vnitřních záležitostí sovětských satelitů, což ale ÚV KSČ odmítal.

Zhruba půl milionu sovětských vojáků s podporou 6.000 tanků zahájilo v noci na 21. srpna 1968 okupaci Československa rovněž za podpory menších jednotek dalších čtyř členských států Varšavského paktu (Polsko, NDR, Maďarsko a Bulharsko, nezúčastnilo se Rumunsko). Tento akt mezinárodní agrese vyvrcholil odvečením šesti vedoucích představitelů KSČ a státu na území SSSR.

Do Prahy do Vysočan byl svolán mimořádný XIV. sjezd KSČ, později anulovaný, který se otevřeně postavil proti okupaci a vznesl požadavek na stažení cizích vojsk. Zhruba 1.200 delegátů přijalo řadu dokumentů, mezi nimi provolání k národům Československa, spolu s požadavkem propuštění zatčených představitelů státu a strany, provolání ke slovenskému národu, výzvu komunistickým a dělnickým stranám světa. Na protest proti okupaci a za odchod okupačních vojsk se rozhodlo o vyhlášení generální stávky v celé zemi, která se následně uskutečnila.

Československá delegace v Moskvě doplněná o zavlčené politiky souhlasila s časově neomezeným pobytem sovětských vojsk v ČSSR a s výjimkou Františka Kriegla podepsala pod hrubým nátlakem tzv. „moskevský protokol“. Tento dokument obsahoval zákaz činnosti „protisocialistických“ organizací, zákaz sociální demokracie, kontrolu tisku a personální změny ve vedení státu. Obsahoval naopak příslib stažení Sovětské armády. Reálně ale místo toho Sověti požadovali podpis dohody o „dočasném“ pobytu sovětských vojsk, k čemuž opravdu došlo v říjnu 1968.

Během samotné invaze okupačních vojsk dne 21. 8. 1968 zabavili sovětští vojáci řadě jednotek LM v Praze a v Bratislavě zbraně. To ovšem některým milicionářům nezabránilo, aby byli mezi prvními, kteří spolupracovali s okupanty a podporovali tzv. normalizaci poměrů. Například krajský štáb Lidových milicí v Ostravě vydal již ve tři hodiny ráno 21. srpna rozkaz číslo 01, ve kterém podřízené jednotky a štáby LM vyzýval ke spolupráci se sovětskými vojsky. Vydání rozkazu krajského štábu LM vyvolalo značnou nevoli ve veřejnosti i v některých jednotkách a štábech LM nejen v kraji, ale i v jiných částech republiky. Pod vlivem těchto reakcí pak přijal krajský štáb ve večerních hodinách 22. srpna zmírňující tzv. „Prohlášení“.⁵⁵⁷

Nutno podotknout, že některé jednotky Lidových milicí vydaly nesouhlasné rezoluce se vstupem vojsk do Československa, většina se ale přizpůsobila aktuální situaci. V srpnových dnech milicionáři plnili rozkaz neklást odpor vojákům Varšavské smlouvy a střežit zbrojnice milic proti případnému pokusu o ozbrojení občanů. V některých místech hlídali milicionáři i celé závody a objekty zvláštní důležitosti a snažili se plnit úkoly při „zabezpečování klidu a pořádku“. Přestože část milicionářů se nechala strhnout emocemi vyplývajícími z nečekané okupace, většina se držela svých konzervativních prosovětských postojů a vstup vojsk Varšavské smlouvy v podstatě vítala. Viděla v něm záruku udržení komunistického kurzu po roce 1948 a vedoucí úlohy KSČ, tedy i svého vlivu. Tito milicionáři navazovali kontakty s příslušníky sovětských vojsk a v řadě případů jim poskytli účinnou pomoc, včetně obstarání základních potřeb, mezi které patřila pitná voda nebo možnost osobní hygieny v podnicích. O

⁵⁵⁷ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 100-101.

několik měsíců později se tato kooperace rozvinula na úroveň propagandistických besed, vzájemných setkání, materiální pomoci, účasti na významných událostech a na oblast výcviku a výchovy.

Ze situační zprávy štábu velitele LM v ČSSR z 28. srpna vyplynulo, že k mimořádným událostem vážnějšího charakteru nedošlo. Jednotky milic prováděly v krajích střežení zbrojnic a zabezpečovaly služby ve štábech. K dalšímu odzbrojování jednotek ze strany okupantů už nedošlo. Štáby LM plnily pokyny z celostátní porady u A. Dubčeka ze dne 28. srpna, projednávaly spolupráci s orgány VB a ČSLA a připravovaly opatření podle místních podmínek. Pořádkové úkoly až na ojedinělé výjimky milicionáři zatím neplnily. Morálka v jednotkách byla údajně poměrně dobrá, po projevech vedoucích představitelů postupně ustupovala skleslost a skepse. Postoj k cizím vojskům zůstával negativní. Pokusy o navázání kontaktů s milicemi ze strany velitelů okupačních vojsk byly ojedinělé. Pomalu se vzpamatovávající jednotky LM stály v tuto dobu za Dubčekomým vedením strany. Jako mimořádná událost se hodnotil sebevražedný pokus náčelníka okresního štábu LM Teplice, který po skončené poradě okresních náčelníků v Ústí nad Labem vyskočil ze čtvrtého patra budovy a utrpěl těžká zranění.⁵⁵⁸ Tuto událost se pokusila propagandisticky zneužít publikace sovětských žurnalistů k situaci v Československu (tzv. Bílá kniha). Předsednictvo KV KSČ v Ústí nad Labem 10. října dementovalo údajnou "násilnou smrt" náčelníka LM v Teplicích F. Veselého ve smyslu, že nebyl zavražděn, ale pokusil se o sebevraždu a byl zachráněn.

V Praze se zatím jednotky LM nezapojily do pořádkové služby. Milicionáři těžce nesli své odzbrojení, přesto se chovali ukázněně. Většina hodlala přispět k udržení klidu a pořádku. Odzbrojené jednotky milic zasílaly protesty velvyslanectví SSSR. V rámci Jihočeského kraje se projevila „ochablost“ při plnění úkolů. V Pelhřimově byli někteří funkcionáři štábu LM plnící úkoly označeni za kolaboranty. Veřejně se za ně postavil OV KSČ. V Prachaticích chtěly početně menší jednotky odevzdat zbraně. V Táboře se projevovala „skleslost a nejistota“ ohledně dalších perspektiv milic. V Západočeském kraji upustily jednotky LM na žádost ředitele od střežení rozhlasu Plzeň. Tamní útvary milic střežily vysílače Krašov a Přeštice, od kterého po příchodu milicionářů odešli sovětsí vojáci. V Železném Rudě, kde došlo ke stržení pomníku osvoboditelům, prováděli členové LM spolu s PS pořádkovou službu. U některých příslušníků se projevovala jistá deprese. V Severočeském kraji došlo na několika místech po 21. srpnu k vyvezení zbraní ze zbrojnic, případně i k jejich zadržování. Na pokyn štábu se uváděly zbrojnice do původního stavu. Ve Východočeském kraji přijímali milicionáři prováděná opatření vesměs kladně a navzdory jednotlivým případům rozladěnosti se morálka v jednotkách jevila pozitivně. V Jihomoravském kraji se projevovala roztrpčenost zejména u příslušníků LM v Brně. V okrese Brno-venkov se nedoporučovalo využívat členy LM k provádění pořádkové služby z důvodu hrozby diskreditace milic v očích veřejnosti. V okrese Vyškov se zrušilo střežení vysílače Kojál jednotkou LM. V okrese Gottwaldov organizoval vedoucí tajemník součinnost LM, SNB a ČSLA k zajištění klidu a pořádku. Ze Slovenska byl hlášen poměrný klid, přičemž zprávy z jednotlivých krajů kromě Západoslovenského ještě nebyly zpracovány. K odzbrojení jednotek LM v Západoslovenském kraji nikde nedošlo. Milicionáři střežili mimo zbrojnic také některé sekretariáty OV KSČ. V okresech, kam nevstoupily vojenské útvary Varšavské smlouvy, prováděli příslušníci LM, VB a ČSLA pořádkovou službu. V okrese Trenčín sovětský velitel opakovaně požadoval provádět kontrolu zbrojnic LM, po vysvětlení od dalších požadavků zatím upustil. V okresech Komárno a Nové Zámky označili někteří členové

---

⁵⁵⁸ Zprávu vypracoval štáb LM pro schůzi předsednictva ÚV KSČ. ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Situační zpráva štábu velitele Lidových milic v ČSSR ze dne 28. 8. 1968, 30. 8. 1968.

štábů LM náčelníky okresních štábů za kolaboranty, neboť se LM nepostavily na ozbrojený odpor. Příslušníci LM podporovali Dubčeka.

Štáb LM v této souvislosti navrhoval vydat náčelníkům a tajemníkům KV KSČ pokyny, které by činnost milic omezily na střežení zbrojnic, uvedení materiálu ve zbrojnicích do původního stavu, pokud došlo k jeho vyvezení na pokyn místních orgánů, dále omezit počty osob ve službách na štábech, zrušit službu případných dozorčích radistů na štábech, pokud fungovala a konečně vypracovat směrnice pro spojení pro mimořádné situace.⁵⁵⁹

Ze zprávy hodnotící situaci v jednotkách LM bezprostředně po invazi je zřetelná celková skepse u většiny milicionářů. Problém viděli i v nedůvěře, kterou některým jednotkám projevíli Sověti, když jim zabavili zbraně. Na druhé straně se členové LM obávali i reakcí rozladěné veřejnosti, která některé útvary a jednotlivce označila za zrádce a kolaboranty. Milicionáři tak potřebovali určitý čas, než se srovnali s reálnou situací, která jim ale v konečném důsledku otevřela nové obzory na dalších dvacet let.

Alexander Dubček řídil 5. září celostátní poradou vedoucích krajských funkcionářů Lidových milic. O den později vyšla v Rudém právu informace o poradě štábů LM na ÚV KSČ. A. Dubček prostřednictvím formálního, nekonkrétního dopisu, poděkoval milicionářům za postoj během okupace, že „*zůstali věrni politice z ledna 1968*“.⁵⁶⁰

Štáb LM reagoval na propagandistická a naprosto lživá tvrzení otištěná v novinách některých agresorských komunistických států, kde se množily články ve smyslu, že zbraně zabavené invazními vojsky Varšavské smlouvy československým Lidovým milicím byly „zbraněmi kontrarevoluce“. Koncem září 1968 štáb LM v Rudém právu dementoval vykonstruované zprávy bulharského tisku, že zbraně nalezené a zabavené ve zbrojnici na Ruzyni dne 21. 8. 1968 patřily „kontrarevolucionářům“. Městský štáb LM v Praze se proti tvrzení bulharského listu ohradil s tím, že se nezakládá na pravdě. Skutečnost vysvětlil tím, že sklady zbraní LM na letišti v Ruzyni existovaly od roku 1948. Zbraně zabavila okupantská vojska v ranních hodinách dne 21. srpna 1968, podobně jako i mnoha dalším jednotkám LM v hlavním městě. Štáb LM v Praze učinil údajně hned ve chvíli invaze všechna potřebná opatření, aby se zbraně Lidových milic nedostaly do nepovolaných rukou. Všechny sklady zbraní byly uzamčeny a přísně střeženy. O počtu a druzích zabavených zbraní a materiálu existovaly přesné doklady a podle štábu jednání o navrácení odebraných zbraní a materiálu jednotkám LM probíhala.⁵⁶¹ K faktickému vrácení zbraní ale nikdy nedošlo a jejich ztrátu musely milice hradit z vlastních. resp. armádních zdrojů.

Stanovenými úkoly, vyplývajícími z rezoluce červnového celostátního aktivu milicionářů v Ruzyni, se už po provedení invaze začali zabývat v září 1968 odpovědní pracovníci. Ve zmiňované rezoluci z aktivu, adresované ÚV KSČ, se v první části stavěli milicionáři za polednový vývoj a ve druhé pak kritizovali „protisocialistické a antisovětské“ tendence. Vývoj událostí po aktivu, který charakterizovaly další „útoky“ proti straně a milicím, vrcholící podpisovou kampaní za zrušení milic, potvrdil podle milicionářů správnost jejich rezoluce. Rezoluce měla platnost i po okupaci. Neodporovala podle vedení LM usnesení pléna ÚV z 31. 8. 1968, které zrušilo vysočanský sjezd a odvolalo některé konzervativní členy ÚV, ani „moskevskému protokolu“. Postoj LM před srpnovými událostmi i „ukázněný postoj“ během srpna měl dávat milicionářům „*morální právo odmítnout neodpovědné útoky antisocialistických sil proti LM a dokázat našim spojencům, že i LM je připravena plnit své*

⁵⁵⁹ ABS, delimitace ÚDV, Materiály z býv. archivu ÚV KSČ shromážděné v roce 1992 poslancem FS M. Malým. Situační zpráva z Lidových milic za dobu od 29. – 30. 8. 1968 8:00 hod, 30. 8. 1968.

⁵⁶⁰ Porada štábů LM na ÚV KSČ. In: Rudé právo, 6. 9. 1968, s. 1.

⁵⁶¹ Štáb LM o zabavených zbraních. In: Rudé právo, 28. 9. 1968, s. 1.

*poslání obrany výsledků a vymožeností socialistické revoluce, a že je spolehlivou oporou proti jakémukoliv ohrožení socialistického rozvoje společnosti.*⁵⁶²

Okupanti kladli větší váhu na postoje milicionářů v srpnu a na jejich postoj během normalizace poměrů. Uvědomovali si skutečnost, že část členů milic zaujímala odlišné stanovisko od rezoluce přijaté na celostátním aktivu, stejně jako existenci nesouhlasných rezolucí některých štábů a jednotek formulovaných během srpnové invaze. Milicionáři jako celek proto museli opětovně získat důvěru sovětských okupantů. Zástupci SSSR si ověřovali a dotazovali se, zda milicionáři stojí za svojí červnovou rezolucí z aktivu a za „pozdravným dopisem sovětskému lidu“, který tehdy vzbudil tolik emocí. Tato skutečnost představovala pro prosovětské vedení LM komplikovanou situaci, jak se před okupanty vypořádat s „neinternacionálními“ postoji některých svých jednotek. Hlavní štáb LM proto vyzýval „neposlušné“ štáby a jednotky k objasnění jejich stanoviska vůči srpnové invazi. Situaci navíc komplikovalo nevyřešení otázky navrácení zbraní některým jednotkám milic, neboť Sověty nemohly žádným způsobem přesvědčit protesty ani důrazná prohlášení štábů proti odzbrojení. Okupanti potřebovali důkazy, aby zbraně případně vrátili jen do rukou svých „spojenců a přátel“. Tento postoj deklaroval velitel okupačních vojsk při opakovaných jednáních se zástupci ÚV KSČ. Dokud některé stranické orgány v čele s veliteli zakazovaly milicionářům styk s okupačními vojáky, a dokud nedostali Sověti politické záruky, zbraně nehodlali vrátit. Tuto situaci musel vzít štáb velitele LM v ČSSR v úvahu, když se připravoval na jednání se Sověty na nejvyšší úrovni. Pro LM to znamenalo shromáždit a předložit taková fakta, která by vyvrátila obavy a nedůvěru sovětských okupantů.

Po vyřešení těchto komplikací a nastolení „politicky výhodné“ situace se předpokládalo uskutečnění druhé části rezoluce celostátního aktivu. Ta spočívala v milicionářském požadavku vyjasnění postavení a úlohy LM v politickém a obranném systému společnosti. Tyto žádosti opět začali členové LM vznášet na své vedení. Štáb LM měl proto předsednictvu ÚV předložit úvahu alternativ postavení milic do konce roku 1968, včetně řízení milic při federativním uspořádání. Bez vyjasnění těchto dvou základních okruhů nešlo v dalším období řešit požadavky červnového celostátního aktivu, jako byla organizační výstavba, výstroj, výzbroj, speciální a právní otázky.⁵⁶³

Nejdůležitějším úkolem LM v posrpnovém období bylo získat si důvěru okupantů, aby mohli milicionáři opět začít vykonávat činnost podle plánu bojového a politického výcviku. Tato snaha se zúročila teprve po několika měsících, kdy si vedení štábů upevňovalo s postupnou konsolidací poměrů svou pozici, přestože situace v jednotkách byla nejednotná a mnohdy nepřehledná.

Během října a listopadu 1968 probíhala korespondence mezi náčelníkem štábu velitele LM v ČSSR R. Horčicem s představiteli MV ve věci přípravy legalizace postavení milic podle pokynu A. Dubčeka. Horčic zmínil problémy s prokazováním legality jednotek LM vůči zástupcům armád během invaze vojsk Varšavské smlouvy. Právní zakotvení LM se nacházelo teprve v přípravné fázi. Štáb už ale jasně deklaroval, že členem milic jako ozbrojeného oddílu KSČ, by mohl být v budoucnu jen člen strany. LM měly plnit vnější a vnitřní (proti „nepřátelům socialismu“) funkci. Hlavní štáb LM viděl dvě možnosti, jak milice legalizovat. Buď postupovat cestou dílčích novelizací již platných předpisů (branný zákon, zákon o obraně ČSSR, zákon o SNB), anebo pomocí zákonného předpisu o LM, který by komplexně

⁵⁶² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Úkoly, které vyplývají z rezoluce celostátního aktivu LM ze dne 19. června 1968, nedatováno (10/1968).

⁵⁶³ Tamtéž, Úkoly, které vyplývají z rezoluce celostátního aktivu LM ze dne 19. června 1968, nedatováno (10/1968). Dokument z října 1968 vznesl i otázky, které bylo třeba zabezpečit na základě plánu práce orgánu ÚV KSČ na měsíc září a říjen, schváleného dne 17. 9. 1968. Řada nesplněných úkolů měla již prošlý termín ke splnění.

umožňoval upravit problémy postavení a činnosti milic. Horčic požadoval po ministrovi vnitra Janu Pelnářovi stanovisko ke koncepcím LM.⁵⁶⁴

V odpovědi na vznesené podněty se odrážel souhlasný postoj Pelnáře k Horčicovým úvahám.⁵⁶⁵ Vzhledem k širokému záběru činností a významu milic zastával Pelnář jednoznačně kladné stanovisko k urychlenému vypracování komplexního samostatného zákona o Lidových milicích.⁵⁶⁶ I přes podporu uzákonění Lidových milic vlastním samostatným zákonem k této právní úpravě nikdy nedošlo.

Aktivita Lidových milicí v posrpnových měsících opět nabírala na síle. Kromě odborné přípravy většina jednotek LM již koncem roku 1968 prováděla výcvik v terénu. Příslušníci a útvary Lidových milicí již věděli, kde je jejich místo. Ve svých rezolucích požadovali plnění závěrů celostátního aktivu LM z června 1968 a aktivně vystupovali proti „liknavému plnění“ „moskevského protokolu“ a zejména proti studentským protestům, které reagovaly na závěry listopadového pléna ÚV KSČ.⁵⁶⁷ Štáby a jednotky, které navazovaly styky se sovětskými vojsky, si u veřejnosti vysloužily přídomek „kolaborantské“ a ojedinele se nevyhnuly ani fyzickému napadání ze strany odpůrců okupace. V některých případech se od „kolaborantských milicionářů“ distancovaly i stranické orgány v podnicích. Protisovětská vystoupení gradovala opět při příležitosti 51. výročí VŘSR v Praze, Bratislavě, Brně, Českých Budějovicích a i v dalších místech, kde se konaly akce menšího rozsahu. Při demonstracích obyvatelstva se občané střetli se zakročujícími příslušníky SNB a LM, kterých bylo nasazeno několik tisíc.⁵⁶⁸ Kromě toho se delegace jednotek Lidových milicí zúčastnily oslav výročí VŘSR přímo u sovětských jednotek rozmístěných na území Československa. V mnoha případech stáli milicionáři čestnou stráž u památníků a pomníků padlých sovětských vojáků v druhé světové válce a zúčastňovali se kladení věnců. Příslušníci LM tímto definitivně ukázali, na čí straně stojí a komu a čemu jsou naprosto oddáni.

Dne 13. listopadu 1968 proběhl aktiv slovenských milicionářů v Bratislavě, který jasně deklaroval své postoje ve smyslu upevnění komunistického systému a představoval „morální a politickou posilu“ pro příslušníky a štáby Lidových milicí v českých zemích. I když se na Slovensku situace jevila proti českým krajům pro milicionáře příznivěji, výsledky aktivu přispěly i ke „stabilizaci“ slovenských Lidových milic.

Stejně jako v celé KSČ proběhla i v Lidových milicích názorová diferenciacie a „rozkolísání soudruzi“ byli „trpělivým přesvědčováním“ získávání pro „marxisticko-leninskou politiku strany“. Proces „očisty“ v jednotkách LM začal již po listopadovém plénu ÚV KSČ v roce 1968. Část příslušníků nesouhlasících s okupací musela z jednotek LM odejít nebo byla později při prověrkách v roce 1970 vyloučena z KSČ a tedy i z řad Lidových milicí. Za ně se verbovali noví příslušníci, i když zpočátku s minimálním úspěchem.

⁵⁶⁴ ABS, fond A/10 (Sekretariát státního tajemníka v MV ČSSR plk. JUDr. Jána Majera), i. j. 59, Dopis R. Horčice adresovaný min. vnitra J. Pelnářovi, 24. 10. 1968.

⁵⁶⁵ Jan Pelnář (1911-1982), ve funkci MV působil v období 31. 8. 1968 až 28. 1. 1970.

⁵⁶⁶ ABS, fond A/10, i. j. 59, Dopis min. vnitra J. Pelnáře adresovaný R. Horčicovi, 13. 11. 1968. V podstatě doslovný opis Pelnářova dopisu Horčicovi zaslal o týden později, dne 22. 11. 1968, Horčicovi i Ján Majer.

⁵⁶⁷ Listopadová rezoluce měla podle Dubčeka ukončit období nejistoty a nastolit vnitropolitickou stabilitu, ale předložený návrh přinesl vnitrostraničný boj. Původní návrh rezoluce byl na intervenci Brežněva podstatně změněn a nový dokument znamenal vítězství konzervativních sil v KSČ. V podstatě se jednalo o první oficiální normalizační dokument. Ve většině ohledů negoval Akční program z jara 1968 a popíral vývoj do srpnové okupace. V reakci na rezoluci vyhlásili studenti 18. listopadu třídní okupační stávkou vysokých škol. Proti stávce vláda nakonec nezasáhla, protože proběhla pokojným způsobem.

⁵⁶⁸ Příklad fyzického napadení příslušníků LM na mostě Družby v Českém Těšíně dne 29. 10. 1968 uvedl Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 104.

VI. 6. Zhodnocení situace v jednotkách za rok 1968 a plány na rok 1969

Zvraty, které proběhly na politické a společenské scéně v Československu během roku 1968, včetně brutální vojenské invaze armád Varšavské smlouvy, měly podstatný vliv na aktivitu a samotnou existenci Lidových milic. Podobně jako celá společnost, dali se i jednotliví milicionáři diferencovat podle projevených sympatií k procesu „Pražského jara“. Poměr příznivců a odpůrců v jejich řadách byl opačný než u většinové občanské společnosti. Je nesporné, že majorita členstva stála za konzervativními kruhy KSČ a nepřála si uvolnění poměrů natož politický zvrát, který by způsobil oslabení vlivu jednotek, jejich převedení pod jinou organizaci mimo KSČ nebo dokonce zrušení.

Na tehdejší situaci v milicích reagovalo předsednictvo ÚV KSČ. Tento orgán projednal dne 11. prosince 1968 shrnující zprávu o politické situaci v milicích a návrh dalších úkolů předložený štábem LM.⁵⁶⁹

Podle zprávy chápali milicionáři závěry lednového pléna ÚV KSČ jako nástup k odstranění nedostatků v práci strany, které sami kritizovali. Následné útoky na LM a zpochybňování jejich existence považovali členové LM za útok na stranu a její vedoucí úlohu. Zvýšenou politickou aktivitu příslušníků LM podnítil dálnopis z ÚV z 20. března 1968, který zdůrazňoval pokračování péče o ozbrojené složky včetně LM. Milicionáři posílali ÚV značné množství rezolucí, ve kterých vyjadřovali vedení strany plnou podporu, současně odsuzovali „antisocialistické síly“ a požadovali právní ukotvení existence LM. Z jednotek LM sílily požadavky na svolání celostátního aktivu k vyjasnění požadavků a situace LM a obhájení jejich „cti“. Na celostátním aktivu se projevil obavy milicionářů o další vývoj situace. V daném období přispěl aktiv ke „stmelení řad“ milicionářů. Zklamala a rozhořčila je podpisová akce za zrušení LM. Při invazi nekladly jednotky LM ozbrojený odpor vojskům Varšavské smlouvy, střežily zbraně a jiné prostředky milic, což v podstatě vyjadřovalo úkoly prvního stupně pohotovosti ve štábech a v jednotkách, který však byl vyhlášen až 24. 8. 1968 (signál ÚNOR). Hlavní úkol milic spočíval v tom, aby se zbraně nedostaly do rukou nepovolaných osob, což se jim podařilo splnit. Posléze ani v jediném případě nedošlo k vojenskému vystoupení jednotek LM proti intervenčním vojskům. Podle HŠ LM se během srpnových událostí značně upevnil vztah a důvěra veřejnosti k LM, která pozitivně přijala zapojení milicionářů s příslušníky VB a ČSLA do pořádkových hlídek po stažení invazních vojsk z měst.

U příležitosti výročí 28. října, 7. listopadu a 17. listopadu a během studentské stávky po listopadovém plénu ÚV plnily jednotky LM opatření k „zajištění klidu a veřejného pořádku“ v součinnosti s příslušníky VB. V řadách milic probíhala názorová diferenciace. Většina příslušníků LM chtěla pokračovat v polednové politice bez názorových extrémů a „protisocialistických tendencí“. Proto se většina členů LM stavěla za rezoluci listopadového pléna ÚV. Milicionáři požadovali obnovení normální činnosti a vytvoření podmínek pro výcvik. Výcvikový plán plnili v roce 1968 nerovnoměrně a vlivem invaze se nekonalo závěrečné cvičení plánované na podzim. Ve štábech a v jednotkách se projevovala netrpělivost se zdlouhavým řešením závěrů červnového celostátního aktivu. V srpnu odzbrojili vojáci Varšavské smlouvy některé jednotky LM v Praze, Brně a v Bratislavě. K prosinci 1968 zůstalo odzbrojeno zatím 17 jednotek v Praze a 4 v Bratislavě, přičemž se jednalo převážně o útvary na ústředních úřadech, v rozhlasu a v televizi. Milicionáři požadovali navrácení zbraní, odzbrojení považovali za projev nedůvěry a ohrazovali se proti některým údajům uváděným o zbraních LM ve východoevropském komunistickém tisku. Štáb LM požadoval cestou svého velitele navrácení zbraní. Na pokyn Dubčeka proběhla dvě setkání s představiteli sovětských vojsk v Čs. vládní komisi. Na prvním setkání sovětská strana přislíbila vyřešení této otázky, na

⁵⁶⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Zpráva o současné situaci a dalších úkolech Lidových milicí, 6. 12. 1968.

druhém sdělila, že problematiku vrácení zbraní ještě projedná. Vzhledem k tomu, že v této citlivé věci se dosud nedobraly obě strany žádné shody, muselo se rozhodnout, co dále. Milicionáři tuto skutečnost velmi kritizovali. Štáb LM navrhnul, aby Dubček opětovně požádal sovětskou stranu o kladné vyřízení legitimního požadavku vrácení zbraní.

V přijatém usnesení předsednictvo ÚV ocenilo činnost a postavení milic v předchozím období. Za hlavní úkol považovalo další zvyšování úrovně bojové a politické přípravy a sjednocování konzervativních komunistických postojů na platformě listopadového pléna ÚV. Ke zvyšování autority jednotek na veřejnosti měly napomáhat stranické organizace. Komunisté z hospodářského vedení podniků měli poskytovat jednotkám milic trvalou podporu. Mělo se dořešit zákonné zakotvení LM v právním řádu ČSSR a do XIV. sjezdu KSČ propracovat místo LM jako součást branného systému státu z hlediska plnění jejich vnější i vnitřní funkce. Předsednictvo ÚV dále schválilo předložené zásady směrnic pro politickou a bojovou přípravu jednotek a štábů LM v dvouletém výcvikovém období 1969-1970. Štáb velitele LM a A. Dubček měli zajistit urychlené vypracování těchto směrnic. Samostatný Dubčekův úkol spočíval i v dořešení navrácení zbraní jednotkám LM v Praze a v Bratislavě. V rámci realizace všech schválených zásad uložilo předsednictvo jednotlivým představitelům strany a vlády řadu dalších úkolů.⁵⁷⁰

Vlivem složité situace se zanedbalo projednání a schválení směrnic na další výcvikové období. Vzhledem ke skutečnosti, že platnost dosavadní směrnice k politické a bojové přípravě končila k poslednímu dni roku 1968, musel štáb LM urychleně vydat směrnice na léta 1969-1970.⁵⁷¹ Štáb velitele LM zpracoval směrnice již v červnu za využití aktivu složeného ze členů MV, LM a ČSLA. Připomínky zaslané z krajů se využily pro dopracování směrnic, které měly být vydány formou rozkazu velitele milic. Při stanovení úkolů a náplně se vycházelo z tehdejšího stavu v LM a navázalo se na stupeň připravenosti jednotek dosažený v minulém období. Politická výchova se měla zaměřit k dosažení názorové jednoty, k prohloubení prosovětského postoje členů LM. Do budoucna se počítalo s rozpracováním výhledu činnosti na delší, nejlépe pětileté období. Vážný problém pro LM představovala otázka soustavného doplňování jednotek na plánované početní stavy. V regionech, kromě Středoslovenského kraje, chybělo do plánovaného počtu od 5 % do 15 % členů. Příčina spočívala v přirozeném úbytku, ale působil i vliv „propagandy“ a útoků proti jednotkám, vliv srpnové invaze a na řadě míst i nezájem stranické organizace o řešení tohoto problému. Dosažení plánovaných stavů představovalo jednu z důležitých podmínek zajišťujících aktivitu štábů a jednotek. Otázkou doplnění jednotek na plánované počty se měly intenzivně zabývat orgány a organizace strany.

Práce na úpravě právního postavení LM a vypracování komplexního rozboru problematiky LM, kterou připravoval štáb velitele LM v ČSSR, vycházela z následujících zásad. Milice byly ozbrojeným sborem KSČ budovaným na principu dobrovolnosti. Členem mohl být pouze člen strany s „vysokými politickými a morálními“ vlastnostmi. Výjimky z této zásady se připouštěly jen v době bezprostředního vojenského ohrožení, kdy se členy milic mohli stát i další občané. Jako závažná „záruka politické stability“ socialistického státu bylo podle štábu třeba zachovat LM i do budoucna. Lidové milice měly plnit dvě funkce: vnější a vnitřní. Vnější funkce, v úzké vazbě na Radu obrany státu, MNO a teritoriální vedení ozbrojených sil, spočívala v ochraně a obraně státu před vnějším napadením.⁵⁷² V případě

⁵⁷⁰ Tamtéž, Zpráva o současné situaci a dalších úkolech Lidových milicí, 6. 12. 1968. Průběh plnění usnesení předsednictva ÚV ze strany MV do konce ledna 1969 dokládá: ABS, fond A/10, i. j. 95, Informace o plnění usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 11. 12. 1968, 29. 1. 1969.

⁵⁷¹ Co se týká střeleckého výcviku, v únoru 1969 vyšly tiskem pro služební potřebu dvě brožury vydané HŠ LM v ČSSR a dostupné momentálně v Národní knihovně ČR: Programy střeleckého výcviku jednotek LM, Praha 1969. Osnovy strelieb z ručných zbraní jednotek LM, Praha 1969.

⁵⁷² Funkci a postavení Rady obrany státu upravoval Ústavní zákon o Radě obrany státu č. 10/1969 Sb. ze dne 31. 1. 1969 a vydaný dne 10. 2. 1969.

počátečního stádia jaderné války měla mít obrana teritoria strategický význam. Vnitřní funkce LM, s úzkými vazbami na MV, spočívala ve spoluúčasti na ochraně „socialistických vymožeností“ před zásahem vnitřních oponentů totalitního režimu a ve spolupráci na zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti. Těmto dvěma základním funkcím milicí mělo odpovídat jejich právní zakotvení ve státě, organizace, výcvik i vybavení. Po vyřešení právního zakotvení milic měl být nově zpracován organizační „Řád LM“. Některé nové organizační prvky se měly v roce 1969 experimentálně ověřit na okrese Kladno. Štáb LM zahájil práce na organizaci zpracování komplexního vědeckého rozboru problematiky milic, jejich úlohy a postavení v politickém, sociálním, ekonomickém a branném systému státu, stejně jako na rozpracování problematiky organizační výstavby a řízení LM, jejich materiálního, technického a finančního zabezpečení. Do konce března 1969 měl štáb LM předložit předsednictvu ÚV návrh na úpravu stejnokrojů členů LM a na vyřešení označení funkcí velitelů a příslušníků štábů, což patřilo ze strany milicionářů mezi dlouhodobě kritizované otázky. Na financování milic se nemělo nic měnit, podílely se na něm i nadále jako dosud závody, strana i MNO ve formě materiálních dodávek.⁵⁷³

Ještě v polovině prosince 1968 předložil R. Horčic sekretariátu ÚV návrh řešení úhrady mimořádných nákladů spojených s činností Lidových milicí, včetně změny norem stravování příslušníků LM při akcích.⁵⁷⁴

Běžná činnost LM se financovala z prostředků KSČ na základě vyhlášky ministerstva financí a ÚRO a také z prostředků hospodářských a jiných organizací. V důsledku mimořádné situace v rámci zapojení milicionářů do pořádkových jednotek s VB došlo k mimořádným nákladům spojeným s uvedenou činností. Od srpna do prosince 1968 dosáhla výše těchto nákladů 1,5 až 2 mil. korun. S náklady v podobné výši se předpokládalo i pro rok 1969. Úhradu těchto mimořádných nákladů nešlo provádět podle zmíněné vyhlášky ani z prostředků KSČ, neboť se jednalo o výkon pořádkové služby spadající do kompetence státního orgánu. Do doby plného zajištění této služby příslušníky VB se měly mimořádné náklady LM pro přechodnou dobu hradit z prostředků státního rozpočtu jako činnost MV. Předběžně se mezi štábem LM, hospodářskou správou ÚV a MV domluvilo hrazení těchto mimořádných nákladů (stravné, pohonné hmoty, náhrada ušlé mzdy) z rozpočtu ministerstva vnitra. Vzhledem ke zvýšení některých cen potravin v předchozích letech schválil sekretariát zvýšení stravovacích norem zhruba o 25 % v ozbrojených složkách s přihlédnutím k náročným úkolům milicionářů. V celoročním rozpočtu LM toto zvýšení představovalo částku 1 mil. korun.

Podle této úpravy je patrné, že se část spolehlivých milicionářů podstatným způsobem podílela na pořádkové službě s příslušníky SNB, na úkor jiné činnosti. Těchto aktivit začalo ubývat a členové LM se v rámci svých úkolů museli přeorientovat na výcvikovou činnost v době míru.

---

⁵⁷³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Směrnice pro politickou a bojovou přípravu jednotek LM na léta 1969-1970, 6. 12. 1968.

⁵⁷⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 29, a. j. 48, Řešení úhrady mimořádných nákladů spojených s činností Lidových milicí a na změnu norem stravování příslušníků LM při akcích, 11. 12. 1968.

VI. 7. Stav počátkem roku 1969 a řešení problematiky odzbrojených jednotek

Od začátku roku 1969 se prostor dosud vydobytých relativních společenských a politických svobod dále zužoval. Mezitím došlo k dalším výměnám na předních pozicích v politických funkcích. Od invaze vojsk v srpnu 1969 probíhala počáteční fáze normalizace, která spočívala v postupném odstavování Dubčekova reformního vedení od moci. Představitelé „Pražského jara“ každým dnem ztráceli vliv a na jejich místa nastupovali věrní kremelští sluhové.

Většina štábů a jednotek LM přivítala prosovětský výsledek listopadového plenárního zasedání ÚV KSČ. Na podporu a vysvětlení listopadové rezoluce ÚV KSČ proběhly milicionářské aktivity v jednotlivých krajích. Aktiv milicionářů hl. města Prahy a Středočeského kraje se konal 24. ledna 1969. Je patrné, že Lidové milice jako celek sehrály svou další neslavnou roli v působení proti demokratickým silám ve společnosti.

Politická a propagandistická vystoupení Lidových milicí na konci roku 1968 a začátkem roku 1969 samozřejmě dráždily demokraticky naladěnou populaci. Lidové milice představovaly konzervativní sílu otevřeně spolupracující s okupanty, na což ještě část obyvatel byla schopna reagovat vyjádřením otevřené averze proti příslušníkům LM. Řada milicionářů rozšiřovala kolaborantské tiskoviny, jako byly „Zprávy“ i pozdější „Tribuna“. V průběhu roku 1969 bylo v tisku zveřejněno několik údajných pokusů o získání zbraní ze skladů LM a vojenských útvarů na různých místech republiky.⁵⁷⁵ Lidové milice se aktivně postavily také proti veřejným občanským vystoupením, např. v souvislosti s pohřbem studenta Jana Palacha dne 25. ledna 1969, který se stal všenárodní demonstrací proti snahám konzervativců vrátit společnost před rok 1968. Další zvýšenou aktivitu zažily jednotky milic při krátkodobé euforii obyvatel vyplývající z výsledků hokejových utkání mezi ČSSR a SSSR koncem března 1969. Obyvatelstvo demonstrovalo protiokupantské postoje, kdy jenom na Václavském náměstí se sešlo odhadem 150.000 osob.

Nástin nového uspořádání organizační struktury hlavního štábu LM v ČSSR, respektive jeho systemizaci, a řešení řízení milic v českých zemích, představil M. Horčic na základě usnesení předsednictva ÚV ze dne 11. 12. 1968 s tím, že se vše mělo dále propracovávat. Jedna z mnoha změn měla spočívat ve zvýšení početního stavu pracovníků štábu o 2 osoby na celkem 10 a změna názvu štábu velitele LM v ČSSR na Hlavní štáb LM, odpovídající více vojenské terminologii. Vzhledem k federalizaci státoprávního uspořádání k 1. 1. 1969 se měla vyřešit organizace velení milic i v samotných českých zemích, když na Slovensku byl velitelem LM I. tajemník ÚV KSS. Horčic prozatím doporučoval, aby Hlavní štáb LM vykonával funkci štábu LM pro byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích. Rovněž rekapituloval organizaci štábu s příslušnými závěry.

V minulosti prošel štáb velitele LM řadou etap a současně i zásadních změn. Podle Horčice tvořil štáb do roku 1953 samostatné oddělení ÚV KSČ se systemizovaným počtem 23 pracovníků a plnil úkoly politického i odborného vedení. Od roku 1953 tvořil součást organizačně politického oddělení ÚV KSČ (fakticky se ale štáb LM nazýval oddělením LM), přičemž početní stav se snížil na pouhých 5, později 8 pracovníků. Politické vedení a související otázky pomáhaly řešit jiné úseky oddělení, případně další oddělení ÚV KSČ. V roce 1963 se štáb stal součástí státně administrativního oddělení ÚV KSČ s počtem 8 pracovníků. Konečně v červenci 1968 došlo ke zrušení státně administrativního oddělení a štáb velitele LM se organizačně osamostatnil a podřídil přímo prvnímú tajemníkovi ÚV KSČ A. Dubčekovi. S ohledem na specifika obsahu a systému práce štábu LM oproti odborům, případně oddělením

⁵⁷⁵ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 109-110.

ÚV KSČ, se v praxi ukázala nemožnost budování štábu analogicky jako jiná oddělení ÚV. Jednalo se zejména o tyto problémy:

- Neosvědčilo se odtržení politického a odborného vedení milic. Ostatní oddělení věnovala problematice milic jen malou pozornost. Štáb se tak snažil obsáhnout i politickou činnost, k čemu neměl dostatek sil. Výsledkem byla nárazovost a malá koncepčnost v politické a odborné přípravě. Radikální snížení ze 23 na 8 pracovníků se neosvědčilo.
- Nedocenila se nezastupitelnost činnosti štábu, který završoval mnohačetnou organizaci vojenského typu a celou organizační výstavbu. Neměl svůj protějšek po státní, resp. společenské linii.
- Úkoly štábu kladly vysoké požadavky na všeobecně politickou i odbornou úroveň pracovníků štábu. Milice obhospodařovaly velké množství vojenského materiálu, který vyžadoval zvláštní evidenci, péči a kontrolu, aby se zamezilo případným ztrátám a zneužití.
- Štáb rovněž pracoval s nestálým aktivem dobrovolných spolupracovníků. Vzhledem k nutnosti utajení některých skutečností nešlo vždy dobrovolné milicionáře plně využívat k řešení otázek.
- Milice se připravovaly na nutnost obrany a ochrany státu v době války, což vyžadovalo jednotně řízený centrální systém obrany po celé republice. Tyto zákonitosti vojenství znamenaly, že decentralizace úkolů a odpovědnosti nepřicházela v řadě oblastí v úvahu.
- Ve štábu LM byla nutná, podobně jako ve vojenských štábech, hluboká specializace činností, které se nemohlo při daném početním stavu 8 pracovníků dosáhnout.

Štáb se tak v minulosti orientoval, vzhledem ke svému nízkému početnímu stavu, na operační a výcvikovou činnost, při které se také nevyhnul chybám. Teprve ve druhé polovině 60. let se začaly řešit koncepční otázky úlohy LM v obranném systému. Nově nastolený požadavek na LM spočíval v samostatné a rychlé orientaci v situacích a v odpovědnosti za činnost a postoj milic. V minulosti patřila otázka milic do uzavřených záležitostí strany. V tehdejší situaci se však jako nevyhnutelná jevila spolupráce s masmédií v propagaci a vysvětlování úkolů jednotek LM.⁵⁷⁶

Tento Horčicem provedený analytický rozbor organizace Lidových milic a kritika některých minulých řešení v problematice jednotek dával dobrý předpoklad pro budoucí kvalitnější uspořádání LM vycházející z dvacetiletých zkušeností s fungováním této ozbrojené složky KSČ.

Stoprocentní informovanost sovětských diplomatů o dění v okupované zemi dokládá návštěva sovětského velvyslance v Československu Stěpana Vasiljeviče Červoněnka na Hlavním štábu pouhý jeden den po sebeupálení Jana Palacha. Velvyslanec představil stanovisko sovětské strany k otázce odzbrojených jednotek LM. „Shodou okolností“ se tak stalo pouhý den před projednáním této závažné otázky ve výkonném výboru předsednictva ÚV KSČ, který tak již neměl problém navrhovaný plán opatření schválit, aniž ještě musel jednat se sovětskou stranou.

Dne 17. února 1969 navštívil Hlavní štáb LM na vlastní žádost velvyslanec Červoněnko, který sdělil, že účelem jeho návštěvy je dořešení otázky zbraní odebraných milicionářům. Červoněnko uvedl, že v srpnu 1968 se jednalo o preventivní akt motivovaný snahou zajistit bezpečnost vojsk v centru měst, neboť neexistovala záruka proti zneužití zbraní „neodpovědnými extrémistickými živly“. Dále zdůraznil, že to neznamenalo projev nedůvěry sovětské strany vůči milicím, které Sověti považují za „přední revoluční oddíl dělnické třídy a

⁵⁷⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 1, Návrh systemizace a působnosti štábu velitele Lidových milic v ČSSR a řešení řízení LM v českých zemích, nedatováno (1969). R. Horčic připravil nedatovaný dokument k projednání sekretariátem ÚV KSČ.

KSČ“. Červoněnko sdělil, že nastal čas k vyřešení této věci. Vzhledem k obtížnosti soustředění a vrácení výzbroje, kterou před půl rokem zabavily sovětské oddíly během intervence, navrhl velvyslanec vydání zbraní milicionářům z vlastních československých zásob. Sověti se rozhodli do této věci nezasahovat a plně ji nechat na české straně. R. Horčic poděkoval Červoněnkovi za jeho informaci a uvedl, že výkonný výbor předsednictva se touto otázkou hodlá v nejbližší době zabývat.⁵⁷⁷

Vzápětí byl Dubečkem předložen v souladu s usnesením předsednictva ÚV ze dne 11. 12. 1968 návrh opatření na vyřešení problému odzbrojených jednotek LM v Praze a Bratislavě. Tato situace se trvale odrážela v připomínkách a kritice prostřednictvím žádostí a rezolucí, případně přijatých delegací milicionářů na ÚV KSČ. V celkem dvaceti postižených jednotkách v Praze a ve čtyřech v Bratislavě se toto odzbrojení považovalo za velkou křivdu a neřešení problému za projev nedůvěry. Na svých pracovištích se dotyční milicionáři stali terčem invektiv a narážek ze strany některých zaměstnanců. Tato otázka se stala předmětem kritiky i na aktivu LM hl. m. Prahy a Středočeského kraje. Vyřešení věci požadoval i vedoucí tajemník MěV KSČ v Praze Bohumil Šimon. Štáb LM proto chtěl tuto věc definitivně uzavřít. Situace dospěla do paradoxu, neboť odzbrojeným jednotkám se ukládaly výcvikové úkoly, zapojovaly se do pohotovostí a služeb při „udržování klidu a pořádku“, ale nedisponovaly potřebnou výzbrojí. Z pohledu LM nešlo podceňovat ani skutečnost, že tuto otázku široce prezentoval tisk. O věci věděla veřejnost, která očekávala nějaké uzavření problému. V návrhu se počítalo (po skončení reorganizace na ústředních úřadech) opětovně zformovat „postižené“ jednotky LM, vyzbrojit je zbraněmi ze zásob LM a informovat o tom sovětskou stranu. Dále se mělo B. Šimonovi v Praze a M. Strhaňovi z MěV KSS v Bratislavě uložit, aby předložili Dubečkovi návrh na vyzbrojení odzbrojených jednotek spolu se zhodnocením politicko morálního stavu jednotek a provedením prověrky bezpečného uložení zbraní ve zbrojnicích podle platných směrnic. Dubeček měl před výročím Února zaslat odzbrojeným jednotkám dopis o stavu řešení této otázky. Hlavní štáb LM měl za úkol projednat s MNO potřebné doplnění zásob zbraní LM.⁵⁷⁸

Táhnoucí se věc konečně Sověti svým „blahosklonným“ způsobem vyřešili, když deklarovali, že zbraně není možno nalézt a tedy ani vrátit. Milicionáři konečně věděli, na čem jsou, a mohli ukradenou výzbroj příležitostně nahradit skladovými zásobami.

---

⁵⁷⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/6 (Výkonný výbor předsednictva ÚV KSČ 1968-1969), sv. 3, a. j. 11, Záznam o návštěvě velvyslance SSSR s. S. V. Červoněnka v hlavním štábu Lidových milic v ČSSR dne 17. února 1969, 17. 2. 1969.

⁵⁷⁸ Problematiku projednal výkonný výbor předsednictva ÚV na 11. schůzi dne 18. 2. 1969. Příloha návrhu obsahuje seznam všech dosud odzbrojených jednotek v Praze a v Bratislavě a dále seznam odebraných zbraní (např. v Praze přes 1.000 samopalů, skoro 120 kulometů atd). NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/6, sv. 3, a. j. 11, Návrh opatření na vyřešení problému odzbrojených jednotek Lidové milice v Praze a Bratislavě, 17. 2. 1969.

VI. 8. Plánované změny jako nový impuls pro službu v LM

Jeden z požadavků milicionářů z jara 1968 zněl na výměnu již funkčně a esteticky nevyhovující výstroje. Po roce se začal tento problém spolu s dalšími řešit. Přijaté usnesení předsednictva ÚV KSČ z poloviny roku 1969 se týkalo jednak modernizace vystrojení milicionářů, jednak funkčního označení členů LM ve velitelských a štábních funkcích a konečně i zásad pro oceňování příslušníků milic. Výstroj, výzbroj a ostatní materiál, včetně dodávek vyplývajících z návrhu, se zavázalo stejně jako v minulosti dodávat MNO.⁵⁷⁹

Vývoj vystrojování milicionářů od roku 1948 vycházel z materiálních možností štábu (případně MNO) a z úkolů LM. Po svém vzniku používali členové LM do roku 1949 vlastní oblečení s rukávovým páskovým označením ZM. V letech 1949 až 1951 byly vybaveny tmavomodrými obleky s rukávovým označením LM. Doplnky výstroje, jako košile, boty, ponožky aj., si pořizovali z vlastních prostředků. K dalšímu sjednocení výstroje došlo v letech 1951 a 1952, kdy se zavedly keprové tmavomodré stejnokroje a doplňky se unifikovaly. Tato výstroj měla své opodstatnění v době, kdy bylo třeba zvýraznit charakter jednotek jako „ozbrojené složky dělnické třídy“, přičemž odpovídala dobovým surovinovým a finančním možnostem. Postupně od roku 1956 se zaváděly soukenné šedomodré stejnokroje a od roku 1966 částečně i polní stejnokroje vz. 60 (maskáče). Jednotky tak byly aktuálně vybaveny celkem 3 komplety stejnokrojů a dvěma druhy maskovacích oděvů s příslušnými doplňky.

LM se jako součást branného systému státu více přibližovala úloze a poslání ostatních ozbrojených sil. Zatímco ale ve vývoji vystrojování ČSLA došlo ke kvalitativním změnám, výstroj milic od počátku 60. let relativně zaostávala. Od této doby se také datovaly připomínky a kritika kvality i funkčnosti vystrojování. Štáb velitele LM po zhodnocení připomínek, vlastních zkušenostech a po konzultaci s vojenskými odborníky došel u jednotlivých druhů stejnokrojů a doplňků ke konkrétním závěrům, které šlo obecně charakterizovat takto:

- kvalita součástí výstroje nebyla v některých ukazatelích na patřičné úrovni;
- některé součástky (např. stejnokroj z pracovního kepru) nevyhovovaly funkční účelnosti, kvalitou materiálu, barvou a střihem;
- některé druhy používaných materiálů se značně mačkaly, po delším nošení a vyprání se jevíly jako nemístné;
- výstroj svým střihem byla zdravotně a hygienicky nevhodná (nemožnost tepelné regulace), vyžadovala pracnost při oblékání i odstrojování;
- některé druhy materiálů se v LM neosvědčily a musely se nahradit;
- některé součásti výstroje se naopak osvědčily a štáb doporučil jejich ponechání.

Hlavní štáb LM již od roku 1960 pozastavil dodávání některých neperspektivních součástí výstroje. Přesto se muselo rozřešit, zda pokračovat v neperspektivním vystrojování a prohlubovat tak rozpor mezi úkoly a úrovní výstroje nebo přistoupit k modernizaci výstroje. Štáb se rozhodl pro modernizaci.

a) Náhradou za dosavadní tmavomodré obleky z pracovního kepru a za šedomodré soukenné stejnokroje se měl zavést stejnokroj vz. 63, používaný také armádou. Barevné provedení se doporučilo šedomodré, které mělo zvýrazňovat tradice LM, dále s rukávovým označením a funkčním označením v novém provedení. K tomuto stejnokroji se měl zavést plášť vz. 70 v šedomodré barvě. Vázanka se vyráběla ze silonové tkaniny. Měly se používat vlastní černé polobotky, jejichž tvar a provedení by se rámcově vymezily.

---

⁵⁷⁹ Tento návrh schválený předsednictvem ÚV na schůzi dne 30. 6. 1969 vypracovaný na základě usnesení předsednictva ÚV z 11. 12. 1968 připravovali mj. aktivisté z LM a odborníci z ostatních ozbrojených složek. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 98, a. j. 163, Návrh koncepce vystrojení, funkčního označení a zásad oceňování činnosti v Lidových milicích, 24. 6. 1969.

b) Pro výcvik a užití v polních podmínkách doporučil štáb ponechat a všeobecně zavést polní stejnokroj vzor 60 (maskáče) pro všechny příslušníky LM včetně patričních doplňků (zimní ponožky).

c) V budoucnu se měly perspektivně používat i nově navrhované šedomodré stejnokroje a pláště. Toto řešení přicházelo v úvahu až v roce 1980.

Za předpokladu stejné doby životnosti navrhovaných a dosavadních výstrojních součástek se částečně měly zvýšit náklady na vystrojení příslušníků LM (cca 70 Kčs na jednoho příslušníka). Zavedení nových výstrojních součástek náhradou za původní druhy HŠ LM navrhoval ke dni 1. 1. 1970 s tím, že přehlídkové a pořádkové jednotky a příslušníci LM na exponovaných místech se měli vybavit přednostně. Celé přestrojení se předpokládalo provést v letech 1970-1978, což představovalo roční výrobu v rozsahu 10.000 souprav stejnokrojů. Toto opatření mělo zamezit nežádoucí výrobě neperspektivních výstrojních součástek a dosáhnout účelného spotřebování tehdejších skladových zásob.

Předpokládalo se, že nové stejnokroje pro vystupování na veřejnosti a ochranné stejnokroje pro výcvik a k činnosti v době zvláštních událostí kladně přijmou především sami milicionáři. V kvalitnějším a pohodlnějším oblečení by se hned cítili lépe a služební úkoly by plnili s větším nasazením.

Problémy funkčního označení příslušníků LM zahrnovaly tři momenty: vlastní označení příslušníků LM podle zastávané funkce, označení příslušnosti k LM a konečně označení příslušnosti LM k ozbrojeným silám. Dřívější funkční označení z různých důvodů nevyhovovalo. Stalo se v milicích jednou z nejkritizovanějších otázek a často se spojovalo s nedůvěrou ve schopnost štábu prosadit a řešit problémy LM.

Dosavadní označení svou malou srozumitelností, nevýrazností i umístěním sťažovalo práci velitelů a štábů, orientaci příslušníků jednotek a způsobovalo nedorozumění s funkcionáři ostatních ozbrojených složek. Důvody vyžadující provést změny v označení spočívaly i ve skutečnostech souvisejících s vnějším posláním LM od roku 1960. Jednak se projevovala nutnost přizpůsobit se vojenským zákonitostem a jednak nezbytnost užší součinnosti s ČSLA a s příslušníky Veřejné bezpečnosti. Tomuto vývoji muselo odpovídat i vnější funkční označení.

U milic se jednalo o označení funkce, nikoliv hodnosti, jak tomu bylo v ostatních ozbrojených sborech. Označení se vázalo na výkon určité funkce, přestal-li příslušník LM z jakéhokoli důvodu funkci vykonávat, označení se mu odebralo. Jednalo se celkem o rozlišení 23 funkcí různých stupňů od velitelů družstev přes příslušníky okresních štábů, až po náčelníka hlavního štábu LM a velitele LM v ČSSR. Snahou rovněž bylo, aby finanční náklady byly co nejnižší (proto se zčásti využívalo materiálu používaného v ČSLA). Označení měli milicionáři nosit u dvou typů stejnokrojů na náramenících, na polním stejnokroji na prsou (tj. v obou případech jako příslušníci ostatních ozbrojených sborů).

Příslušnost k Lidovým milicím dosud označovala široká červená rukávová páska s černými písmeny „LM“. V souvislosti s novými úkoly se toto označení považovalo za nevhodný demaskující prvek v případných bojových situacích a tím i za moment, který mohl vést k vyšším ztrátám na životech v boji. Nové navrhované označení vycházelo z tradičního označení (rukávová páska), používalo se však symbolu ve tvaru pavézy v původní barvě a s písmeny „LM“ (u polních stejnokrojů stejný emblém na krycí barvě khaki).

Označení příslušnosti LM k ozbrojeným silám se na dosavadních stejnokrojích dosud nevyskytovalo. S LM se počítalo při ochraně a obraně teritoria, k čemuž se jednotky LM na základě plánů již delší dobu připravovaly. Na základě tohoto úkolu se chystalo i uzákonění LM, ke kterému v posledku ale nikdy nedošlo. Tato skutečnost se měla zvýraznit i vnějším způsobem, a vyjádřit příslušnost LM jako součásti ozbrojených sil ČSSR. Uzákonění a označení milicionářů poskytovalo jejím příslušníkům v případném ozbrojeném konfliktu ochranu mezinárodního práva. Návrh proto počítal s označením členů LM na pokrývce hlavy

státním znakem ve stejném provedení jako u vojáků. Označení funkcí se mělo provádět od ledna 1970.

V oblasti oceňování působení příslušníků LM se bralo na zřetel, že činnost v milicích byla dobrovolná. Milicionáři se dobrovolně podřizovali vojenské kázni a dalším požadavkům vojenského života, stejně jako vysokým nárokům na plnění vojensko odborných úkolů. Tyto faktory vystupovaly do popředí zejména v tehdejší období, kdy se milice staly de facto součástí ozbrojených sil. Současně ale neexistovaly žádné zvláštní možnosti na alespoň formální ocenění jejich činnosti. Dosavadní způsob oceňování milicionářů řády, vyznamenáními a čestnými uznáními umožňoval ocenit práci převážně jednorázově a pouze za dlouholeté kvalitní výsledky v přípravě. Dosud se udělovaly:

- a) jednotlivcům a jednotkám vojenské řády a vyznamenání;
- b) jednotlivcům k 10. výročí Února vyznamenání „10 let LM“ I. a II. stupně – jednorázové vyznamenání z roku 1958;
- c) jednotlivcům pamětní medaile k 20.výročí Února – jednorázové vyznamenání;
- d) jednotlivcům a jednotkám uznání orgánů strany.

Štáb velitele LM v ČSSR proto kromě dosavadních poct doporučil založit vyznamenání „Za zásluhy o LM“ na úrovni vyznamenání „10 let LM“.⁵⁸⁰ Schválením tohoto ocenění se měla odstranit jednorázovost v kladném zhodnocení práce v LM vyznamenáním, v jehož samém názvu byl zvýrazněn druh a oblast zásluh. Vyznamenání „Za zásluhy o LM“ se mělo udělovat jednak dlouholetým příslušníkům LM a jednak politickým a veřejným činitelům za mimořádné dlouholeté zásluhy o budování LM, za vynikající trvalé výsledky v plnění úkolů bojové a politické přípravy a za významnou a trvalou pomoc, vytváření podmínek a předpokladů pro činnost LM.

Dále se měly udělovat odznaky:

- a) „Čestný odznak LM“ milicionářům odcházejícím do důchodu, případně k životním jubileím; představitelům a příslušníkům ozbrojených složek ČSSR za spolupráci a pomoc ve výcviku a budování LM; představitelům a příslušníkům ozbrojených sil (včetně sesterských organizací) komunistických států.
- b) „Vzorný milicionář“ jednotlivcům za vzorné plnění úkolů v bojové a politické přípravě.
- c) „Střelecký odznak“ jednotlivcům za výtečné splnění všech střeleckých úloh z přidělené zbraně.
- d) Odznak za dosažení výkonnostní třídy jednotlivcům specialistům (spojaři, ženisté, atd.) za dosažený stupeň kvalifikace.

Udělování odznaku bylo vnitrostranickou záležitostí a jejich propůjčování podle návrhů krajských štábů LM měly upravovat směrnice HŠ LM.⁵⁸¹ Všechna výše uvedená opatření od nových stejnokrojů až po čerstvě zřízená ocenění se fakticky zrealizovala v období po událostech kolem 21. srpna 1969. Nová vyznamenání a výstroj proto asociovala odměnu za zásluhy členů milic, které si vydobyli díky brutálnímu potlačení občanských nepokojů během prvního výročí Srpna 1968.

---

⁵⁸⁰ Vyznamenání „10 let LM“ patřilo mezi státní vyznamenání, důležitostí se řadilo za Řád práce a bylo udělováno jednorázově.

⁵⁸¹ Při projednání této otázky předvedli manekýni pro názornost jednotlivé oděvy a součásti oděvů: 1. Oděv Lidových milic používaný po vzniku LM (modrý baret, modráky s rukávovou páskou, černý plášť z koženky), 2. Šedomodrý stejnokroj LM z mykané příze, 3. Stejnokroj vz. 60, baret s pavézou a nový rukávový znak, 4. Stejnokroj vz. 70 z česané příze (nový baret, stejnokroj a plášť Radames, šedomodrý), 5. Stejnokroj příslušníků ministerstva vnitra (nově zavedený), 6. Stejnokroj vz. 63 včetně doplňků a pláště vz. 70, 7. Navrhované označení funkcí v LM. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 98, a. j. 163, Návrh koncepce vystrojení, funkčního označení a zásad oceňování činnosti v Lidových milicích, 24. 6. 1969.

VI. 9. Stav jednotek LM v některých krajích

Plénum ÚV KSČ v dubnu 1969 znamenalo definitivní konec všem nadějím o zachování aspoň některých reformních změn z roku 1968. Na tomto zasedání vystoupil Alexandr Dubček se sebekritickým projevem, ve kterém sám navrhl takové změny v politice strany, které znamenaly konec veškerých nadějí. Dubnové plénum rozhodlo o sesazení A. Dubčeka z pozice prvního tajemníka ÚV KSČ a jeho nahrazení Gustávem Husákem. Okamžitě po převzetí moci ve straně, respektive v komunistickém Československu, zahájil Husák tzv. konsolidaci poměrů ve společnosti. Začal s obnovením „jednoty“ KSČ na základech marxismu-leninismu, upevněním vedoucí úlohy strany ve společnosti, a znovunavázáním přátelských svazků s ostatními komunistickými státy v čele se SSSR.

Postupným odstraněním reformistů z vedoucích politických funkcí pokračovala první fáze normalizace, která se zprvu vyznačovala čistkami v celé československé společnosti. Občané byli za svoji podporu reformního procesu v roce 1968 postihováni zákazem výkonu dosavadního povolání. Jedním z hlavních cílů normalizace bylo podlomit veškerý odpor proti sovětské okupaci a vyloučit nespolehlivé členy KSČ.

Mezitím si štáb Lidových milicí nechal vypracovat informační zprávy o situaci v Lidových milicích v jednotlivých krajích Československa zhruba k červnu 1969.

Východočeský kraj

Zpráva z června 1969 o aktuálním morálně politickém stavu jednotek Lidových milicí zahrnovala celý Východočeský kraj, přestože krajský štáb během dubna 1969 provedl faktickou prověrku jen ve čtvrtině jednotek (tzn. 68 jednotek LM).⁵⁸²

U menší části milicionářů existovaly názorové rozdíly na politický vývoj. Pokles politické angažovanosti ve prospěch KSČ v některých stranických organizacích se přímo odrážel v činnosti LM. I přes značné rozdíly na hodnocení politického vývoje od ledna 1968 stála údajně naprostá většina za politikou nového normalizačního vedení KSČ v čele s G. Husákem. Vlivem názorové diferenciacce někteří milicionáři z jednotek, případně i z komunistické strany, dobrovolně odešli. Ke konci roku 1967 tvořilo početní stav LM v kraji téměř 8,5 tisíce milicionářů. Odešlo 89 osob a vstoupilo nových 99 příslušníků, přičemž pouze 25 jich odešlo z důvodu neplnění povinností. V jednotkách údajně dále zůstali příslušníci LM, kteří řadu let neplnili své povinnosti a patrně se báli vystoupit, neboť členství v milicích představovalo dobrou kádrovou vizitku. Pasivitu některých milicionářů zapříčinil i neúměrně náročný plán početních stavů pro Východočeský kraj, který činil 20 % z celkového počtu straníků v závodech, kde byly jednotky dislokovány. To samozřejmě narušovalo zásadu přijímání pouze stranicky prověřených a „pevných soudruhů“. Od počátku ledna 1968 do konce dubna 1969 ubylo 845 milicionářů, mnohdy dělníků, z toho za 4 měsíce roku 1969 458 příslušníků. Početní stav tak činil celkem necelých 7,7 tisíc členů milic. Důvody úbytků spočívaly zejména v odchodu z KSČ a tím i z LM (128 osob), v nesouhlasu se vstupem vojsk Varšavské smlouvy (113 osob), bez uvedení důvodů nebo pro neplnění úkolů (109 osob), vlivem útoků na LM ze strany veřejnosti a vzhledem k právní neukotvenosti (89 osob), pro potíže na pracovištích plynoucí z členství v LM (82 osob), pro nesouhlas s existencí milic (67

⁵⁸² Krajský štáb LM v Hradci Králové vypracoval tuto informační zprávu pod vedením náčelníka Chytky na základě usnesení představenstva KV KSČ z února 1969, přičemž představenstvu ji předložil tamní vedoucí tajemník KV KSČ Miroslav Štěpán (není totožný s M. Štěpánem – vedoucím tajemníkem MěV KSČ v Praze 1988-89). NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Zpráva o současném morálně politickém stavu jednotek Lidových milicí ve Východočeském kraji, 4. 6. 1969.

osob), z obav ze zneužití LM (43 osob) ad. Do jednotek v tomto období vstoupilo pouze 31 členů. Nepříznivé politické podmínky pro nábor nových členů přetrvávaly nadále v okresech Semily a Hradec Králové. Hlavní příčiny poklesu stavu spočívaly údajně v politických chybách 50. let i v polednovém vývoji. Mnozí funkcionáři jednotek se pro aktivní plnění úkolů a zásadovost dostávali na pracovištích do nesnází, což „pro klid duše“ řešili odchodem z milic. „Rozkolísanost a dezorientovanost“ některých členů způsobila i absence podpůrných stanovisek okresních i centrálních stranických orgánů. Na slabou aktivitu jednotek mělo vliv i dosavadní právní vakuum existence milic. V roce 1969 se značně projevovaly potíže s uvolňováním milicionářů z pracovišť. V řadě stranických organizací poklesla péče o jednotky.

Krajský štáb LM ve Východočeském kraji se z ideologického pohledu jevil jako stmelený kolektiv ve všech zásadních protireformních postojích a zabezpečoval plánované úkoly. Nedostatečné personální obsazení omezovalo činnost výcvikové skupiny štábu. U funkcionářů všech okresních štábů panovala až na výjimky názorová politická shoda, tzn., že podporovali nové konzervativní vedení strany. Ve většině okresů bylo třeba doplnit politické skupiny štábů. V některých jednotkách nebyly vlivem politického vývoje obsazeny funkce velitelů. Nejpasivněji se projevovoval okres Semily, ve kterém probíhaly s některými členy pohovory za účelem zlepšení situace. Stále více útvarů v okresech přecházelo od politických diskuzí zpět k reálnému výcviku, přičemž účast milicionářů na výcviku u jednotek, které začaly s výcvikem (2/3 ze všech okresních jednotek), dosáhla 72 %. Zdaleka ne všichni milicionáři oplývali ochotou plnit úkoly i mimo mateřský závod. V pasivních jednotkách se svolávaly srazy za účelem zjištění stanovisek k plnění úkolů. Potvrdilo se, že kvůli názorovým rozdílům na politickou situaci část milicionářů z jednotek ještě odejde a část štáby a velitelé k odchodu donutí. V minulosti se z rozhodnutí komisí obrany v plánech pro „zabezpečení klidu a pořádku“ vyčlenilo 1.110 milicionářů. Provedený průzkum ukázal, že tento počet byl, až na okres Semily, zabezpečen.

Závěrem zpráva uváděla, že většina jednotek zahájila v roce 1969 opětovné plnění standardních výcvikových úkolů. Situace se měla postupným upevňováním komunistického světonázoru u příslušníků nadále zlepšovat. Úsilí se mělo věnovat „dezorientovaným“ milicionářům a zvýšení početních stavů jednotek. Naopak LM se měly urychleně zbavit těch členů, kteří představovali „*nositele nesprávných a rozbíječských názorů*“.⁵⁸³

Situace ve Východočeském kraji se i přes potíže, které musely tamní milice řešit, nejevila k polovině roku zcela špatně. Úbytek deseti procent členů nepředstavoval relativně zásadní problém. Záleželo ovšem ještě na tom, jaké budou skutečné úbytky členů po odchodu dosud nerozhodnutých příslušníků a po předpokládaných čistkách.

Jihomoravský kraj

V Jihomoravském kraji hodnotil zpracovatel informativní zprávy „morálně politický“ stav ve štábech a jednotkách milic s ohledem na složitý vývoj situace jako uspokojivý. Část příslušníků v kraji se ale během roku 1968 dostala do vlivu informačně otevřených masmédií.

Vlivem bezprostředního postoje stranických organizací, štábů a velitelů na jednotky se situace v jednotlivých okresech a závodech jevila značně rozdílně. Největší „problémy“ s konsolidací měla Jihlava. Potíže v zabezpečování úkolů řešily jednotky dislokované ve strojírenských závodech. Hlavní úkol pro krajský štáb LM v roce 1969 představovalo obnovení standardní činnosti jednotek milic, což se podařilo ve druhém čtvrtletí. Většina jednotek již

---

⁵⁸³ Přílohou zprávy byl statistický přehled o sociálním a věkovém složení milicionářů v kraji a jejich zapojení do stranických a jiných funkcí, stejně jako návrhy dopisů předsednictva KV KSČ stranickým organizacím a některým jednotkám. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Zpráva o současném morálně politickém stavu jednotek Lidových milic ve Východočeském kraji, 4. 6. 1969.

k polovině roku 1969 prováděla výcvik s průměrnou účastí 60–70 % a doháněla tak zanedbané první čtvrtletí. Útvary milic dosud neabsolvovaly prověření bojové pohotovosti, na rozdíl od plánovaných ostrých střelb. Podle předběžného průzkumu 70 % příslušníků LM podporovalo listopadovou rezoluci ÚV a stálo za novým stranickým vedením v čele s G. Husákem a L. Štrougalem. Funkcionáři LM na všech úrovních až na výjimky zaujímali jasné normalizační postoje. Jihomoravští milicionáři prokázali svou věrnost myšlenkám marxismu-leninismu a Sovětskému svazu už na krajském aktivu v únoru 1969.

Kromě politické angažovanosti pomáhali členové LM s řešením ekonomických potíží, když se např. 300 milicionářů z Brna pravidelně účastnilo brigád ve stavebnictví, což mělo upevňovat autoritu LM na veřejnosti. Obavy z případných problémů při oslavě Svátku práce se ukázaly jako liché a výstup milicionářů byl hodnocen jako důstojný. Štáb krajského velitele a některé okresní štáby navázaly spolupráci se zástupci velení sovětských vojsk. Zpracovatel zprávy konstatoval, že hluboká krize LM započatá v předchozím roce již ustupovala. Vytvářely se reálné předpoklady k vnitřní konsolidaci jednotek a ke splnění plánů na rok 1969. Politické postoje milicionářů v kraji se daly rozdělit na 3 druhy: jednak na příslušníky podporující aktuální politiku a vedení KSČ; jednak na zbytek „dezorientovaných“, přičemž řadu z nich se dalo údajně ještě získat a konečně na milicionáře nesouhlasící s invazí, s politikou strany i s další existencí LM. Poslední skupiny se hodlalo vedení milic v Jihomoravském kraji vbrzku zbavit. Tato názorová diferenciacie se samozřejmě odrazila na vývoji početních stavů. K polovině roku 1969 panoval podstav členů LM oproti plánu ve výši 14 % (o 1.640 osob méně), přičemž během první poloviny roku 1969 odešlo z jednotek přes 900 milicionářů a vstoupilo jen 200 nových členů. Od roku 1968 argumentovalo 50 % odcházejících příslušníků politickými důvody, přičemž asi 1/3 z nich současně vystoupila i z KSČ. Z důvodu nedostatku členů došlo ke zrušení 4 jednotek LM. Začala se ale vytvářet reálná situace pro stabilizaci jednotek. K tomu měla napomoci ideologicko výchovná práce v jednotkách a dále dořešení problémů spočívajících v legalizaci jednotek, v jejich začlenění do obranného systému státu a ve zlepšení materiálně technického vybavení. Bojovou pohotovost hodnotil zpracovatel zprávy jako vyhovující, závislou právě na „morálně politickém“ stavu. Snížené počty členů LM ohrožovaly splnění úkolů podle mobilizačních plánů, zejména zabezpečení ostrahy objektů zvláštní důležitosti. Ve spolupráci s jinými orgány ale milicionáři mohli plnit úkoly k „zabezpečování klidu a pořádku“. Početné „zdravé stranické jádro“ v milicích umožňovalo pohlížet na další vývoj jednotek LM v kraji „optimisticky“.⁵⁸⁴

Stranické organizace v závodech a okresní výbory KSČ měly jednotkám milic věnovat daleko větší pozornost a vytvářet pro ně lepší podmínky. V dalším období se mělo usilovat o konsolidaci jednotek a názorové sjednocení milicionářů v souladu s nastupující normalizací. Poslední úkol spočíval v zamezení dalšího úbytku členů prostřednictvím politicko výchovné práce a ve snaze získat nové.

Je zřejmé, že podobné problémy jako ve Východočeském kraji trápily vedení milic i na jižní Moravě. Situace se tam jevila v horším světle. Procentuální podstav příslušníků dosahoval téměř 15 %. Stále se ale nedosáhlo dna početních stavů. Existoval předpoklad, že řada dalších milicionářů z důvodu nesouhlasu s politikou strany ještě v blízké budoucnosti odejde.

---

⁵⁸⁴ Náčelník výcvikové skupiny Krajského štábu LM v Brně Svatopluk Stavinoha zpracoval tuto informační zprávu dne 24. 7. 1969, přičemž předsednictvu KV KSČ ji dne 1. 8. 1969 předložil tamní vedoucí tajemník KV KSČ Karel Neubert. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Informativní zpráva o současné situaci v jednotkách Lidových milicí Jihomoravského kraje, 24. 7. 1969.

Západočeský kraj

V západních Čechách krajský štáb vypracoval zprávu o stavu jednotek až po celostátní poradě krajských náčelníků LM, která se konala 10. 7. 1969 v Praze.⁵⁸⁵

Ze sdělení okresních štábů a náčelníků vyplynulo, že „vnitřní život“ jednotek byl úzce spjat s „vnitřním životem“ stranických organizací. Velkou snahu věnovaly štáby intenzivní ideologické a propagandistické práci mezi členy milic a snaže o zachování jednoty mezi milicionáři. „Nedůslednost a povrchnost“ v práci ZO KSČ ovlivňovala politicko morální stav jednotek LM. Za takové situace docházelo k protichůdnosti názorů, což následně neutralizovalo komunistickou agitační práci v jednotkách. Přesto se údajně politicko morální stav jednotek v kraji jevil jako dobrý. To znamená, že milicionáři většinově podporovali Husákovu politiku normalizace. Členy LM šlo rozdělit do tří skupin. První a nejpočetnější skupina věkově starších „soudruhů“ stála na marxistických pozicích. Tam patřila naprostá většina velitelů a funkcionářů jednotek. Druhá skupina, věkově i členstvím mladších příslušníků milic, kolísala ve svých politických názorech, přestože své úkoly tito milicionáři plnili. Nepočítalo se s nimi v případném nasazení při „zajišťování klidu a pořádku“ při nepokojích. Třetí, početně nejslabší skupina, svými názory nesouhlasila s nastolenou politickou linií a tito členové měli tendence opustit řady LM i KSČ. Přestože se nejednalo o rozhodující skupinu, v některých jednotkách se podílela na podstatném snížení členské základny. Pevné jádro marxistických milicionářů v této skupině vidělo hrozbu, spočívající ve vnášení „nejistoty a pochyb“ mezi ostatní příslušníky. Takovéto případy vedly až ke zrušení některých jednotek jako třeba ve Favoritu Rokycany.

Funkcionáři LM neponechávali situaci živelnému vývoji a snažili se jednotlivé problémy, jako např. neplnění a odmítání úkolů, řešit. V mnohých případech ale nenacházeli pochopení a podporu u ZO KSČ, když chtěli přesvědčovat zejména služebně starší členy LM o nutnosti plnění úkolů. Morálně politický stav členů okresních štábů a většiny velitelů jednotek se považoval za poměrně dobrý. Jiná situace panovala přímo na krajském štábu Západočeského kraje, kde někteří funkcionáři dosud nebyli o „správnosti“ některých opatření ÚV KSČ přesvědčeni. S těmito jednotlivci se v září 1969 měl provést pohovor a v případě jejich odlišných stanovisek měli krajský štáb LM opustit.

V zájmu konsolidačního procesu v jednotkách milic proběhly v prvním pololetí roku 1969 aktivity v okresech a srazy členů LM v jednotkách, které se zabývaly projednáváním závěrů stranických dokumentů přijatých na plénech ÚV KSČ. Některé okresní štáby spolu s tajemníkem navštívily všechny jednotky na okrese. V květnu 1969 se konala mj. týdenní školení velitelů jednotek a v červnu i funkcionářů štábů. Všechny uspořádané akce měly za úkol urychleně konsolidovat situaci na zásadách marxismu ve velitelském sboru a v samotných jednotkách. Výsledky se projeví u ostré střelby, kterou milicionáři v kraji splnili na 70 %. Mimoto členové LM prováděli 2-3 denní cvičení v terénu.

Na velkých závodech, kde působili placení předsedové celozávodních výborů KSČ, se projevovaly největší problémy. Tito funkcionáři nejevili o LM zájem a někde nebrali v potaz ani vznesené připomínky a žádosti milicionářů. V některých případech se příliš agilní milicionáři stali za své „normalizační chování“ na závodech terčem petic a zloby ostatních zaměstnanců. Oproti tomu se v některých podnicích, jako třeba v Pivovaru Plzeň, jevila situace z pohledu normalizátorů jako velmi dobrá. Zvláštní pozornost krajského štábu si zasloužila Škoda Plzeň, kde se účast na akcích milic pohybovala pouze na 35 %. Ostrá střelba probíhala celkem dobře, ale minometné střelby se vzhledem k nedostatku členů neuskutečnily. Komplikace navíc způsobovali svým nezájmem pracovníci ekonomického úseku.

---

⁵⁸⁵ Informační zprávu projednal sekretariát KV KSČ Západočeského kraje dne 21. 7. 1969. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Informační zpráva o politicko morálním stavu jednotek LM v Západočeském kraji, 22. 7. 1969.

Ve všech okresech a v Plzni se jednotky LM s VB domlouvaly na provedení zákroků při „narušení klidu a pořádku“ pouze v krajních případech, pokud by se veškeré další možnosti vyčerpaly. V některých okresech se za tímto účelem vyčlenily dosavadní organické celky milic, v jiných se poskládaly z vybraných příslušníků různých jednotek. Hlavní důraz se kladl na důsledné zajištění zbrojnic a místností LM. Zabezpečení spočívalo i v elektronických signalizačních zařízeních. Zaměstnanci v podnicích aktivitami jednotek LM pohrdaly, jako např. v závodu Metalis Nejdek. Před milicionářskými cvičeními troušili uštěpačné poznámky o důvodech cvičení jednotek, spočívajících v potlačování demonstrací.

Závěrem autor informační zprávy konstatoval, že štáby musí pomáhat jednotkám v urychlené konsolidaci a prostřednictvím ideově politické výchovy čerpat z dokumentů ÚV KSČ. Na pomoci se měly výraznější měrou podílet dosti pasivní závodní organizace strany.⁵⁸⁶

Stav v milicích Západočeského kraje k polovině roku 1969 se nejevil z pohledu normalizátorů nejlépe. Lidové milice jako takové nejenže postrádaly oporu ve velkých plzeňských závodech, ale dokonce na samotném krajském štábu seděli proreformní příslušníci, kteří patrně s novým protireformním kurzem Husáka nesouhlasili.

Severočeský kraj

Politicko morální stav v jednotkách milic opět odrážel situaci v základních organizacích strany, v orgánech okresních i krajského výboru. Hlavní podíl na „dezorientaci“ milicionářů mělo údajně nejednotné vystupování celé řady funkcionářů, což přispělo k odchodu části řadových členů z jednotek (zhruba 12 % c celkového počtu v kraji) i z KSČ. Po květnovém plénu ÚV se díky jednotnému vystupování vedení strany začala situace v jednotkách stabilizovat.⁵⁸⁷ Naprostá většina jednotek tak údajně stála za vedením KSČ, i když někde ještě panovala názorová diferenciacce. Očekával se odchod malé části příslušníků LM z jednotek, kteří setrvali na „nemarxistických a nacionalistických“ pozicích. Ještě poměrně dlouho po zveřejnění listopadové rezoluce ze zasedání ÚV, jakožto v podstatě prvního normalizačního dokumentu, docházelo k názorovým střetům mnohdy i s představiteli okresů a kraje. Např. delší dobu požadovaný celokrajový aktiv se konal až v únoru 1969 a vlivem vystoupení jednoho z delegátů došlo namísto k sjednocení politické linie opět k rozporům. Rovněž okresní stranické výbory neměly na milice „kladný“ vliv, spíše naopak. Až po květnovém plénu po kádrových obměnách v okresech a v kraji došlo ke sjednocování postojů v normalizačním duchu. Činnost milicionářů směřovala k aktivitě v základních organizacích a ke „konsolidaci“ stranických orgánů. Členové LM, kteří nesouhlasili s Husákovou politikou ani po přesvědčovací kampani, měli být z jednotek uvolněni. Ve velkých závodech dosud panovala napjatá situace kvůli reformně zaměřeným okresním výborům strany a celozávodním výborům KSČ. Stranické organizace nebyly schopny řešit situaci v jednotkách a v některých případech se vytvářely útoky proti LM (v Severočes. chem. záv. v Lovosicích, v okrese Děčín, Tatra Česká Lípa). Došlo i ke zrušení několika jednotek LM.⁵⁸⁸

V otázce akceschopnosti jednotek při „zajištění klidu a pořádku“ zpráva konstatovala, že asi se 70 % milicionářů ze stávajícího stavu se dalo pro tento úkol počítat. Výhrady ale

⁵⁸⁶ Tamtéž, Informační zpráva o politicko morálním stavu jednotek LM v Západočeském kraji, 22. 7. 1969.

⁵⁸⁷ Květnové zasedání ÚV KSČ přijalo dokument pro „boj s pravicí“ a jako svůj hlavní úkol stanovilo „obnovit marx-leninskou jednotu KSČ a její vedoucí úlohu, konsolidovat hospodářství a prohloubit internacionální svazek se SSSR a socialistickými zeměmi“. František Kriegel, který po invazi odmítl podepsat „moskevské protokoly“, byl vyloučen z ÚV.

⁵⁸⁸ Zprávu na základě požadavku celostátní porady krajských náčelníků dne 10. 7. v Praze zpracoval Bohumil Zíbar – pracovník SKV KSČ a schůzi předsednictva severočeského KV KSČ ji předložil vedoucí tajemník Antonín Krček k projednání dne 24. 7. 1969. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Informace o politicko-morálním stavu a plnění bojové a politické přípravy jednotek LM v Severočeském kraji, 25. 7. 1969.

panovaly v případě jejich případného použití na potlačování stávek. Naopak námitky neexistovaly v případě nasazení síly LM proti „provokatérům“ a při ničení státního majetku. Největším problémem v kraji se jevílo dobudování okresních výborů a stranických orgánů na největších závodech v kraji, jejichž nové personální obsazení konzervativními kádry dávalo předpoklad ke stabilizaci příslušných jednotek LM. Z Mostecka se ozývaly hlasy volající po uzákonění LM.

Řízení a zabezpečení bojové a politické přípravy ve štábech OV a KV a přípravu velitelů speciálních jednotek se nedařilo zajistit dostatečnou účastí milicionářů. Plánované prověrky bojové pohotovosti se neplnily. Oproti tomu plnění této přípravy v jednotkách začalo v podstatě až v dubnu a v květnu 1969, díky čemuž se nestihla řada témat procvičit nehledě na nízký stav členů. Ohrožena tak byla kvalita závěrečných taktických cvičení plánovaných na září 1969. Vyšší účast se konala při školních střelbách, které se splnily asi na 85 % vzhledem ke skutečným stavům. Řada jednotek ještě nezačala od počátku roku cvičit vůbec.⁵⁸⁹

O něco málo lepší situace než v Západočeském kraji panovala z hlediska normalizačních elementů v severních Čechách. Stav jednotek se ale stále nejevil jako stabilizovaný, což ovlivňovaly proreformní stranické orgány v okresech a na závodech. Přesto se dalo s většinou milicionářů počítat v rámci případného nasazení.

Jihočeský kraj

Co se týkalo morálně politického stavu jednotek LM v Jihočeském kraji, většina milicionářů oddaných marxistickým myšlenkám kvitovala listopadovou rezolucí ÚV KSČ. Oceňovali obzvláště pasáž, ve které se zdůrazňovala úloha a význam milic jako jedna ze záruk „socialistického rozvoje“ společnosti. Na podporu této rezoluce se v následujících měsících uskutečnila řada aktivů a besed. Štáb krajského velitele zrealizoval v prosinci 1968 aktiv členů okresních štábů a velitelů důležitých závodů kraje. V diskuzích na těchto aktivech a besedách zavrhovali milicionáři činnost „extrémních skupin“ a jednotlivců, kteří protestovali proti invazi. Dále členové LM kritizovali „nerozhodnost a nejednotnost“ postupu při výkladu listopadové rezoluce funkcionáři na všech úrovních od OV po ÚV KSČ. Káravé připomínky adresovali i Hlavnímu štábu LM pro malou pomoc podřízeným územním štábům a jednotkám, včetně slabé reagentce na kritiku samotných milic ze strany veřejnosti. Příslušníci LM souhlasně přijali i závěry dubnového a květnového pléna ÚV KSČ. U části milicionářů se projevila „ideologická rozkolísanost a dezorientace“, která ovlivňovala plnění bojových úkolů uložených směrnicemi ÚV KSČ. Většina okresních štábů a velitelů zastávala marxistická stanoviska, kromě okresů Tábor a Prachatice, kde část členů štábů a většina velitelů se neangažovala za normalizační politiku strany a projevovali nedůvěru k Husákovu vedení. Ani ostatní okresy nezůstávaly bezproblémové a některé jednotky se musely z důvodu nízkých početních stavů zrušit (Elektrárna Lipno, Madeta Tábor, Masna Tábor aj.). Část útvarů ani nezačala s výcvikem a pouze prováděla besedy a udržovala zbraně a materiál. Důvod „rozkolísanosti“ milicionářů spočíval v (ne)činnosti základních organizací strany, jejichž „nepevné postoje“ se přenášely i na členy LM na závodech. Příslušníci štábů a velitelé prováděli s „dezorientovanými“ milicionáři pohovory, ale přesto v ojedinělých případech docházelo i nadále k jejich odchodu z milic i z KSČ. V hodnocení politického stavu jednotek autor zprávy uvedl, že většina příslušníků milic v Jihočeském kraji zastávala stanovisko linie strany.

Doplňování jednotek novými, zejména mladými, příslušníky zůstávalo trvalým úkolem, neboť milice věkově stárly. Plánovaný počet členů LM v Jihočeském kraji se dosud ani v jednom roce nenaplnil. Od roku 1966 nestačil již přírůstek nových členů krýt ani přirozený

⁵⁸⁹ Tamtéž, Informace o politicko-morálním stavu a plnění bojové a politické přípravy jednotek LM v Severočeském kraji, 25. 7. 1969.

úbytek a v rámci kraje docházelo k trvalému snižování početních stavů, což eskalovalo od počátku roku 1968 do poloviny roku 1969. V tomto období odešlo z milic 531 členů a přibylo 122 nových. Z celkového úbytku odešlo asi 25 % z důvodů výhrad a nesouhlasu s politikou KSČ nebo dále odmítli plnit úkoly LM vzhledem k situaci v roce 1968. Štáb LM v Jihočeském kraji předpokládal další snižování stavů členů milic. V závodních organizacích zejména v okresech Tábor a Pelhřimov se neustále odkládalo projednání uvolnění příslušníků, kteří neplnili své povinnosti a mnozí využili vzniklé situace pro zdůvodnění svého odchodu z LM. V doplňování početních stavů se zásadně projevila situace roku 1968, kdy se objevily útoky proti existenci LM. Např. v závodě Čemolen v Humpolci se připravovalo 12 nových kandidátů na doplnění členů jednotky, kteří pak odmítli pod vlivem dobových událostí do milic vstoupit. Do značné míry této situaci napomáhal „labilní“ postoj některých stranických organizací. Vstup do milic nebyl pro mladé členy KSČ nijak populární, neboť ztratili iluze o perspektivách a nutnosti Lidových milicí. Mnozí členové vyčkávali nebo se odvolávali na přijetí zákona o LM, který měl zajistit právní a sociální zabezpečení milicionářů. Úsilí ze strany velitelů a štábů o získávání nových příslušníků se míjelo účinkem, proto se očekávalo další snížení početních stavů. Zlepšení v náboru mohlo podle autora zprávy nastat jen prostřednictvím stálé kontroly okresních výborů a výborů ZO strany.

Plnění úkolů na úseku bojové přípravy se v roce 1969 smršlo na překonání pasivity, která nastala omezením polního výcviku od druhé poloviny roku 1968. Krajský štáb učinil řadu opatření, aby jednotky a štáby mohly plnit směrnice ÚV KSČ pro politickou a bojovou přípravu na léta 1969-1970. Vydal pro podřízené okresní štáby LM různé dokumenty, včetně směrnic pro politickou a bojovou přípravu na rok 1969, ve kterých konkretizoval úkoly uložené směrnicemi ÚV pro konkrétní podmínky Jihočeského kraje. Na jejich základě zpracovaly všechny okresní štáby milic své vlastní plány činnosti a předložily je krajskému štábu ke schválení. Štáb krajského velitele prováděl v jednotlivých měsících velitelské přípravy funkcionářů okresních štábů LM a některých specialistů. Ne vždy dostatečnou účast (40-77 %) způsoboval kromě politického klimatu po roce 1968 i postoj některých ekonomů na závodech, kteří nesouhlasili s uvolňováním zaměstnanců z pracoviště. Průměrná účast jednotek na plnění úkolů dosáhla 70-75 %, prováděné ostré střelby končily s dobrými výsledky.

Předsednictvo krajského výboru KSČ Jihočeského kraje mj. uložilo okresním výborům věnovat náležitou pozornost jednotkám v důležitých závodech a také zabezpečit přípravu milicionářů z hlediska aktuální politické situace na blížící se výročí srpnových dnů. Zvýšená pozornost se měla věnovat členům LM předurčeným k součinnosti s orgány bezpečnosti. Krajský štáb měl pomáhat okresním štábům v aktivizaci jednotek, ve kterých se projevovaly vážné „nedostatky v morálně politickém stavu“ a v provádění bojové přípravy. Mimořádná pozornost se měla věnovat okresům Tábor a Prachatice.⁵⁹⁰

Klima v jednotkách Jihočeského kraje se rovněž nejevilo v nejpříznivějším světle. Menší koncentrace jednotek Lidových milicí v tomto spíše zemědělském regionu způsobovala i slabší vazbu na centrální orgány KSČ. Díky tomu se projevila značná pasivita příslušníků, která vyústila dokonce ve zrušení několika útvarů milic. Stabilizace v tomto kraji si vyžádala značného propagandistického úsilí.

---

⁵⁹⁰ Jihočeský štáb LM KV KSČ vypracoval zprávu na žádost Hlavního štábu LM a KV ji projednal dne 24. 7. 1969. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Informativní zpráva o současném morálně-politickém stavu jednotek Lidových milicí v Jihočeském kraji, 28. 7. 1969.

VI. 10. Situace pražských milicionářů a vytvoření štábu velitele LM v ČSR

Na desítkách pořádaných propagandistických srazech vytvářeli milicionáři prostor pro vystoupení protireformních stranických funkcionářů. Po dubnovém plénu v roce 1969 i v rámci následujících opatření vyjádřili podporu normalizačnímu vedení strany v čele s Gustavem Husákem. Sami příslušníci LM se velmi aktivně později podíleli na pohovorech k výměně stranických legitimací i na následných čistkách. Pasivní rezistence i otevřený odpor reformátorů vyvolal novou vlnu aktivity milicionářů. Později bylo za tzv. „aktivní pravicově oportunistickou činnost“ z KSČ vyloučeno 9 vedoucích tajemníků KV KSČ a 59 vedoucích tajemníků OV KSČ, kteří v té době byli současně veliteli Lidových milic v příslušném kraji nebo okrese.⁵⁹¹

Jaká panovala situace na úseku Lidových milic v hlavním městě, v centru většiny politického a společenského dění, o tom vypovídá informační zpráva z července 1969.⁵⁹² Zpráva rekapitulovala události od jara roku 1968.

Z iniciativy pražských milicionářů se konal celostátní aktiv v červnu 1968, na němž účastníci obhajovali „vše kladné“, co se za 20 let od února 1948 podařilo. Vzhledem k různým výkladům rezoluce listopadového pléna ÚV požadovali pražští členové milic svolání celostátního aktivu, na kterém chtěli odsoudit „antisocialistické síly“. Někteří funkcionáři a stranické orgány příslušníky LM celkem oprávněně obviňovali milicionáře z konzervatismu. Údajně pod tímto tlakem pak docházelo k rozkladu jednotek. I přes rozštěpenou situaci ve straně se „morálně politický“ stav u většiny milicionářů (70-75 %) jevil údajně jako dobrý s příznivým postojem k novému Husákovu vedení. 10 až 15 % milicionářů v Praze se ještě rozhodovalo o svém postoji a zbytek, tedy opět 10-15 %, s novým vedením strany nesouhlasil. U členů městského a obvodních štábů se žádná „váhavost“ neprojevovala. Podobně jako v ostatních krajích, odrážela situace v jednotkách LM situaci ve vedení příslušné stranické organizace.

Proreformní personální obsazení OV KSČ Praha 1 ovlivňovalo téměř třetinu tamních jednotek LM, přičemž v podniku Ligna štáb raději „nespolehlivým“ milicionářům nepřidělil zbraně. Případných předpokládaných akcí se mohlo zúčastnit zhruba 85 % příslušníků LM v obvodu.

Na OV KSČ Praha 2 se situace jevila podobně. Například ve Všeobecné nemocnici měli tamní milicionáři-lékaři „rozkladný“ vliv na ostatní členy LM. Za normalizačním vedením KSČ stálo v tomto obvodu asi 70 % příslušníků milic.

Na Praze 3 panovala „kritická“ situace v Tesle, kde polovina členů LM podporovala celozávodní výbor, který byl označen za protistranický. Např. v Dopravním závodě spojů napadl předseda ZV ROH pěstí velitele Závodní stráže s tím, aby mu vydal zbraň, že s ní postřílí komunisty. Na Praze 3 se normalizátoři mohli spolehnout na 85 % milicionářů. Některé jednotky a štáby navázaly kontakt s příslušníky sovětských vojsk. V jednotce podniku Mototechna se díky novým členům po vykonání vojenské služby plánovaný stav překročil o 6 osob.

Na obvodu Prahy 4 se situace v jednotkách nejevila jednoznačně. S některými útvary se mohlo počítat pro nasazení do všech akcí, u jiných se musela zvážit jejich vhodnost podle druhu úkolů.

⁵⁹¹ Sova, F.: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 53.

⁵⁹² Zpravu projednalo předsednictvo MV KSČ v Praze dne 30. 7. 1969. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Informační zpráva o současné situaci v jednotkách Lidových milic v Praze, 30. 7. 1969.

V Praze 5 panovala z pohledu štábu LM nespokojenost s „morálně politickým“ stavem u jednotek ve velkých závodech, např. v Motorletu a ve Škodovce zhruba polovina milicionářů nesouhlasila s oficiální linií vůči SSSR. Ve Staropramenu se proti Sovětskému svazu stavěla kompletně celá jednotka. Přesto ale údajně celých 80 % členů LM mělo „kladný“ postoj k novému vedení strany a připravenost k akcím vykazovalo 60 % milicionářů. Ostatní příslušníci tvrdili, že odmítají působit mimo závod.

V obvodním štábu LM Prahy 6 se situace s výjimkou jednoho člena a politické skupiny, která nepracovala, jevila „pozitivně“. Drtivá většina členů LM údajně aktivně pomáhala realizovat normalizační politiku KSČ na svých pracovištích. Vlivem celozávodního výboru strany na letišti Ruzyně odmítali tamní milicionáři plnit službu a vystupovali z jednotky. Návrhy obvodního štábu LM na ustanovení nových velitelů celozávodního výboru v Ruzyni až na jednu výjimku odmítl. Tento výbor tak podstatně narušoval akceschopnost celé obvodní jednotky, neboť v Ruzyni byla dislokována celá jedna třetina obvodní jednotky milic. Pouze spojovací četa RO LM na letišti vykazovala kvalitní činnost. Alarmující situace panovala i na malých závodech a ve výzkumných pracovištích, kde se jednotky rozpadaly až do úplného zrušení. Hlavní důvod údajně spočíval v neuzákonění LM a v tlaku ze strany ostatních zaměstnanců. Štáb se mohl spolehnout většinou na starší příslušníky na rozdíl od mladších.

Stav v obvodním štábu LM v Praze 7 a u velitelů závodů se jevil jako velmi dobrý. Horší situace panovala v jednotkách, ze kterých milicionáři vystupovali (Tesla, Mikrotechna). Situace v podniku KOVO se stabilizovala s příslibem pohovorů s nerozhodnými příslušníky ze strany vedení podniku. Situace na obvodním výboru strany v Praze 7 se stabilizovala a očekávala se sebekritika za protiinvazní prohlášení vydaná v období srpna 1968.

Na Praze 8 se „pozitivně“ jevilo 70 % příslušníků LM. Někteří milicionáři nechťeli vystoupit z jednotek, ale tvrdili, že není čas k jakýmkoliv akcím. Některé tamní celozávodní výbory strany se stavěly proti nové politice KSČ i proti milicím jako takovým. Zhruba 20 % členů LM odmítlo nastoupit do případné akce, nebo pouze s velkými obtížemi.

Základní organizace na Praze 9 v největší míře ovlivňovaly morálně politický stav v jednotkách. Jednu třetinu milicionářů na obvodě tvořily jednotky ČKD, mezi kterými byly značné rozdíly. „Nejhůře“ se jevily Kompresory, kritická situace z pohledu normalizátorů v Pragovce v roce 1968 se stabilizovala. Pomalu se konsolidující situaci v Avii narušil bývalý člen předsednictva OV KSČ, který vystoupil z milic a strhnul s sebou i ostatní členy. Celkově zhruba 500 milicionářů stálo za politikou strany, dalších 500 váhalo a s ostatními asi 400 členy nemohli normalizátoři počítat. Obvodní štáb hodlal zaktivizovat agitátory k politické práci.

Stav štábu LM na Praze 10 byl dobrý, ale klima v jednotkách se lišilo opět závod od závodu. Zpravidla v menších podnicích se situace jevila lépe než ve velkých závodech, jako např. ve Vozovně Strašnice a Kablu Hostivař. Někteří milicionáři se báli chodit a cvičit mimo závod, neboť na ně působily tlaky ekonomického vedení podniku i ostatních zaměstnanců.

Převážná většina pražských milicionářů plnila zadané úkoly, což se několikrát v období let 1968 a 1969 projevilo při společném nasazení s orgány VB k „udržení klidu a pořádku“. V případě plnění náročných úkolů, což představovalo např. nasazení do ulic, se muselo mezi ochotou členů LM diferencovat. Do ulic by vyšlo zhruba 70-75 %, zbylých 25-30 % by plnilo úkoly na závodech. Štáb městského velitele LM i obvodní štáby měly tyto jednotky vytipované a věděli, které jednotky či příslušníky mohly použít k přímé akci. Poklesla kázeň jednotlivých výborů ZO KSČ, které neřešily záležitosti LM. Krajně znepokojující problém pro štáb milic představoval odchod milicionářů z jednotek a doplňování jejich plánovaných početních stavů. Nejrozšířenějším důvodem k odchodu se stalo dlouhodobé neplnění stranických povinností, které výbory ZO KSČ neřešily. Zvýšený počet úbytků členů spočíval rovněž údajně v tom, že někteří členové využívali přestupu do jiného podniku ke zrušení členství v KSČ a v LM. Další problém představovala věková struktura členů, resp. neustále se zvyšující věkový průměr. Početní úbytky do plánovaného počtu za roky 1968 a 1969 se jevily kriticky zejména na

obvodech Prahy 5 a 9 (chybělo 524 a 500 milicionářů) co do absolutního počtu a na obvodech Prahy 4, 5 a 7 co do procentuálního úbytku (29 %, 40 % a 35 %). Alarmující situace v případech odchodů z LM panovala na Praze 5, způsobená rovněž malým zájmem ZO KSČ a vedením závodů. Politické důvody odchodů milicionářů z pražských jednotek spočívaly v nejasnosti jejich poslání, včetně neuzákonění, v nedostatečném obhájení milic při invektivách proti LM a KSČ v roce 1968 a začátkem roku 1969, po srpnu 1968 v invazi vojsk Varšavské smlouvy, v nesouhlasu s politikou KSČ a ve zbytečnosti obrany země po invazi a konečně i v obavách ze zneužití milic proti spoluobčanům. Další důvody tkvěly ve finančních a hospodářských těžkostech na pracovištích, v nemocech některých příslušníků, ve stáří a odchodu do důchodu, v přechodech na nová pracoviště a v úmrtích.

V přípravě nového výcvikového období 1969-1970 se vycházelo z charakteristických podmínek roku 1968 a ze směrnic štábu LM na toto období. Štáb městského velitele v Praze zpracoval potřebnou dokumentaci ve formě směrnic s obsahem: organizační pokyny, tematický plán velitelsko-metodické přípravy, plán hlavních opatření, rozpočet hodin bojové přípravy, tematický plán výcviku a plán střelb. K těmto úkolům proběhla porada s hlavními funkcionáři obvodních štábů a štáb poskytl pomoc v plánování na obvodech a v jednotkách. Omezení činnosti milic v roce 1968 se odráželo i v roce 1969 především v pomalém vzestupu bojové přípravy jednotek, částečně i v připravenosti velitelů a štábů a v menší účasti na výcviku (50-60 %). Průvodním jevem této situace byl postoj politických i hospodářských orgánů, ekonomická situace některých závodů a v některých případech i hmotná zainteresanost milicionářů a jejich strach o místo. Střelecká příprava měla v roce 1969 oproti předchozímu roku vzestupnou tendenci, úkoly se plnily na 70-80 %. Např. milicionáři z Prahy 3 vykonali v dubnu 1969 ostré střelby ze samopalu ve vojenském výcvikovém prostoru Mimoň za pomoci Sovětské armády, která zapůjčila veškeré zařízení včetně obsluhy. Rozbíhal se i výcvik v některých závodních jednotkách, horší situace panovala v menších závodech, kde se účast na výcviku pohybovala mezi 50-60 %. V některých případech, tam, kde to situace dovozovala, se osvědčil výcvik formou dvou až třídních soustředění. Na obvodních štábech probíhala příprava a zpracování rotních taktických činností, která se plánovala na září a říjen 1969.

Podle usnesení MěV KSČ v Praze ze dne 16. dubna 1969 měli vedoucí tajemníci OV provést opatření k zajištění zbrojnic. Podle souhrnné zprávy městského štábu velitele LM pokračovali členové štábu v kontrolách zbrojnic. K odstranění nedostatků, spočívajících v neukončené instalaci signalizačních zařízení ve zbrojnicích na řadě závodů, do stanovených termínů nedošlo. Část zbrojnic přímo strážila Závodní stráž. Vybudování bezpečnostních zařízení ve zbrojnicích LM zůstávalo i nadále v Praze prvořadým úkolem štábů LM na všech stupních. Aktuální počet pražských milicionářů k 1. červenci 1969 činil 6.535, což představovalo získat 2.275 členů (cca 25 %) do plánovaného plného početního stavu 8.810 osob.⁵⁹³

K 1. lednu 1969 vstoupil v platnost zákon o československé federaci. Vznikly nové federální a národní (české a slovenské) instituce. Počátkem července 1969 došlo k vymezení stranické působnosti byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích také v oblasti branné politiky a na úseku Lidových milic. V té souvislosti byly předloženy příslušné návrhy na změnu struktury aparátu byra ÚV KSČ. Byro pro řízení stranické práce v českých zemích mj. schválilo vytvoření oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky byra ÚV KSČ s tím, že

---

⁵⁹³ Tamtéž, Informační zpráva o současné situaci v jednotkách Lidových milic v Praze, 30. 7. 1969. Dokument v příloze obsahuje přehled úbytku a počtu milicionářů v Praze k 1. 7. 1969 a dále přehled o délce členství, věkovém a sociálním složení členů LM, kteří odešli v roce 1969 z milic na Praze 5. Početní stav milicionářů v Praze k 1. 1. 1968 činil 7.756 osob a o rok později 7.278 členů.

systemizace měla být ještě upřesněna a odpovědností za práci oddělení byl pověřen Lubomír Štrougal,⁵⁹⁴ který se stal i velitelem LM v českých zemích.⁵⁹⁵

Rozdělení dosavadního oddělení státních orgánů a společenských organizací byra ÚV KSČ na dvě samostatná oddělení (na oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky a oddělení volených státních orgánů a společenských organizací) se považovalo za nutné z důvodů přílišné kumulace a různorodosti problematiky. Rozdělení umožnilo koncepčně a důsledněji řešit problémy, které vznikly oslabením či zánikem činnosti státních orgánů. Součástí oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky se stal štáb velitele LM v ČSR (1+3 političtí pracovníci), který se v podstatě konstitoval jako relativně samostatný odbor, podřízený prostřednictvím vedoucího oddělení velitele LM v ČSR. Působnost štábu měla za úkol:

- zabezpečovat podle rozhodnutí byra v souladu s pokyny hlavního štábu LM politické a odborné řízení územních štábů a jednotek LM v ČSR;
- rozpracovávat plány bojové a politické přípravy, zabezpečovat jejich plnění a v souladu s operačními plány zajišťovat akceschopnost LM v ČSR;
- spolupracovat se státními orgány a společenskými organizacemi při zajišťování ochrany a obrany teritoria;
- kontrolovat, jak podřízené územní štáby a jednotky LM plnily úkoly, zajišťovaly výměnu zkušeností a stranických informací a pečovaly o propagaci LM.

Po ustanovení štábu LM v ČSR se měla jeho práce orientovat na úzkou součinnost s Hlavním štábem LM v ČSSR v zájmu rozpracování úkolů a další výstavby LM, zejména do provedení úplné delimitace. Do funkce velitele LM v ČSR byl jmenován předseda byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích L. Štrougal a později i jmenován předsednictvem ÚV KSČ do funkce zástupce hlavního velitele LM v ČSSR. V souladu s celkovým záměrem práce oddělení se měla rozpracovat v součinnosti s hlavním štábem LM působnost štábu velitele LM v ČSR.⁵⁹⁶

Toto nové členění, které svým způsobem rozměňovalo řízení Lidových milic, vydrželo velmi krátce do roku 1971, kdy došlo ke zrušení byra pro řízení stranické práce v českých zemích.

---

⁵⁹⁴ Lubomír Štrougal (nar. 1923), po funkci ministra vnitra působil od roku 1965 do 1968 jako tajemník ÚV KSČ, v letech 1968-1970 místopředseda vlády, 11/1968-1/1970 tajemník ÚV KSČ a předseda byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, v období 1968-69 zastával centristická stanoviska, v srpnu 1968 zaujal odmítavý postoj k sovětské invazi, postupně však přešel na platformu "normalizačních" sil. Stal se jedním z nejvýznamnějších představitelů Husákova aparátu 70. a 80. let.

⁵⁹⁵ Návrhy byly konzultovány s Benčíkem (oddělení branné a bezpečnostní politiky ÚV KSČ) a s R. Horčicem a F. Weissem (štáb velitele LM v ČSSR). NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/7, sv. 9, a. j. 26, Usnesení 26. schůze byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích ze dne 7. července 1969. Změny ve struktuře a v systemizaci aparátu byra ÚV KSČ, 25. 6. 1969. Funkce vedoucího oddělení branné, bezpečnostní a právní politiky byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích se ujal Z. Zuska.

⁵⁹⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/7, sv. 9, a. j. 26, Změny ve struktuře a v systemizaci aparátu byra ÚV KSČ, 25. 6. 1969.

VI. 11. Činnost a problémy v jednotkách v polovině roku 1969

Koncem července informoval Hlavní štáb LM v ČSSR sekretariát ÚV KSČ o některých aktuálních problémech, činnosti a úkolech v Lidových milicích od posledního jednání předsednictva ÚV KSČ dne 11. 12. 1968.⁵⁹⁷ Tato zpráva se již plně nesla v duchu normalizačního pohledu na události v letech 1968 a 1969.

Hlavní štáb LM předložil informaci o:

- 1) Politické aktivitě LM od listopadového pléna ÚV KSČ do května 1969;
- 2) Početních stavech, sociálním a věkovém složení a doplňování LM;
- 3) Zajištění zbrojnic LM;
- 4) Směrech rozvoje činnosti LM v nejbližším období – do XIV. sjezdu strany.

ad 1) Štáby a jednotky LM údajně v naprosté většině přijaly výsledky listopadového pléna ÚV KSČ. Jelikož požadavky štábů a jednotek LM na svolání celostátního aktivu LM nebyly akceptovány, organizovaly se aktivity a srazy ve všech krajích ve značné části okresů a části závodů. Za nejvýznamnější se považoval společný aktiv milicionářů Prahy a Středočeského kraje dne 24. 1. 1969, tedy v době napjaté situace po úmrtí J. Palacha. Podle domněnek HŠ LM zabránily milicionářské schůze ještě větším aktivitám proreformních sil. Občané v Lidových milicích celkem oprávněně viděli „konzervativní nátlakovou sílu“ a směřovali milice, aby svou činnost vyvíjely výhradně ve svých ZO KSČ. Na aktivech a srazích proklamovali příslušníci LM prosovětská stanoviska, což vyjadřovali v rezolucích, zasílaných ÚV KSČ a dalším orgánům. Rezoluce obsahovaly především podporu výsledkům listopadového pléna ÚV KSČ a dalším stranickým dokumentům. Aktivní jádro milicionářů požadovalo dodržování „stranické disciplíny“ a sjednocení strany na „zásadách marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu“. Převážnou většinu aktivů a srazů svolaly přímo příslušné stranické orgány a zúčastnil se jich kromě milicionářů ve většině případů i další straničtí funkcionáři. Na aktivech referovali pověření členové předsednictva ÚV KSČ, členové ÚV KSČ, KV KSČ, OV KSČ. Aktivity LM se pro některé členy stranických orgánů staly často jediným místem, kde v té době mohli vystoupit před širším stranickým forem. Zúčastnily se jich tisíce příslušníků LM. K neřešené problematice LM se znovu ozvaly požadavky na brzké uzákonění milic. Dále aktivističtí členové kritizovali nedostatečnou obhajobu milic proti útokům na jejich existenci a neplnění závěrů z celostátního aktivu LM v červnu 1968.

Kromě uvedených politických akcí drželi milicionáři domácí, případně vyšší stupně pohotovosti, organizovali střežení zbrojnic, prováděli běžný plánovaný výcvik a jiné akce. Hlavní štáb LM považoval právě uplynulé období za náročnější než období do srpna 1968. Milice údajně sehrály po 20 letech od roku 1948 znovu významnou politickou roli v „životě strany a společnosti“.

Mnozí milicionáři a ojedinele i některé jednotky podle autora zprávy už v roce 1968 a také v prvních měsících roku 1969 „neodolali psychickému nátlaku“ vedenému proti straně i proti LM. Následně „ventilovali nesprávné názory“ na poslání LM a politiku KSČ, případně nesouhlasili s linií nebo s některými opatřeními. Docházelo k vystupování z milic. Rozbor konkrétních příčin probíhal přímo v krajích, okresech, závodech a přijímala se opatření k dalšímu „zpevňování“ LM.

ad 2) Plánované početní stavy Lidových milic činily 81.600 příslušníků a odvozovaly se z úkolů, které měly LM plnit v přípravě na obranu teritoria. Význam stanovení stavů vyplýval z nutnosti předchozí přípravy materiálně technického zásobování. Určení a

⁵⁹⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 36, a. j. 59, Informační zpráva o činnosti, úkolech a některých problémech v Lidových milicích, 22. 7. 1969. Informační zprávu vypracoval člen Hlavního štábu LM v ČSSR František Weis ve druhé polovině července 1969.

dodržování početních stavů se tedy jeví jako objektivní a nezbytné. Dlouhodobé sledování vývoje stavů ukázalo, že počty do roku 1967 včetně, až na nepatrné a celkem přirozené výkyvy, vykazovaly celkovou stabilitu. Teprve v roce 1968 až 1969 nastal prudší pohyb v členské základně LM. Zaznamenaly se sice silné přírůstky, které ale nestačily kompenzovat ještě vyšší úbytky.

Situaci v pohybu členů LM ukazuje tabulka:

Plánovaný početní stav	Početní stav k 31.12.67	Přírůstek od 1.1.68 do 31.3.69	Úbytek od 1.1.68 do 31.3.68	Skutečné počty k 31.3.69
81.600	78.491	2.646	7.474	73.663
v procentech k plánovanému počtu	96,2 %	3,2 %	9,1 %	90,3 %

Početní stavy milicionářů na 90,3 % svých plánovaných počtů představovaly hranici únosnosti. Jejich další výraznější snížení ohrožovalo plnění plánovaných a předpokládaných úkolů. Rozborem příčin úbytku došel HŠ LM k závěrům:

- Z větší části se u odcházejících jednalo o příslušníky, kteří již v minulosti neplnili povinnosti a politická situace pro ně poskytla příležitost k odchodu.
- Početnou skupinu tvořili milicionáři, kteří odcházeli ze zdravotních důvodů, z důvodů stáří, nebo jiných objektivních příčin.
- Po srpnové invazi odešlo z politických důvodů (nesouhlas s politikou KSČ) z LM údajně jen asi 1 % členů.

I v polovině roku 1969 chtěli jednotlivci, případně menší jednotky, z politických příčin odejít z LM. Údajně většinou v místech, kde špatně pracovala stranická organizace a jednotlivci (jednotky) byly vystaveny tlakům, které jen podtrhovaly skutečnost, že tehdy nebylo nijak lehké být kromě členem strany ještě milicionářem. Po náležitém vysvětlení většinou tyto členové milic korigovali svá rozhodnutí. Svou roli hrála patrně i skutečnost, že odchod z jednotek dosavadní „Řád LM“ zvláště neupravoval. V uplynulých měsících roku 1969 se místy vytvořila praxe, že uvolnění z LM schvalovala ZO KSČ, a to často bez vědomí a vlivu okresního štábu LM, který se to dozvídal jen dodatečně. Vzhledem k situaci řada ZO KSČ často uvolňovala členy z milic značně benevolentně až ochotně. Štáby zpětně zjišťovaly, že v podstatě nešlo o snahu příslušníků opustit LM, ale o nejasnosti, které se vysvětlením a pohovorem daly překonat. Hlavní štáb LM se chystal vypracovat návrh vnitřní směrnice k úpravě režimu odchodu z LM.

Jako poměrně příznivé se jeví sociální složení LM. Větší část milicionářů (51,2 %) tvořili dělníci, středně technických kádrů bylo 32,8 %, vyšších hospodářských pracovníků 8,5 %, administrativních pracovníků 5,9 % a zemědělců 0,3 %. Většina členů LM pocházela přímo z výrobních úseků, nebo byli s výrobou bezprostředně spojeni. Uvedený přehled ukazoval, že sociální složení LM se z marxistického pohledu jeví „příznivěji“ než sociální složení KSČ jako celku. To však bylo vzhledem k historickému vzniku LM, ke struktuře a organizační výstavbě milic, zcela přirozené. Při srovnání se stavem v roce 1966 se mohlo dojít k závěru, že v sociálním složení milicionářů došlo jen k nevýraznému posunu: počet dělníků v LM se snížil

o 2,5 %, vyšších hospodářských pracovníků o 1,3 %, administrativních pracovníků o 2,9 %. Naproti tomu se zvýšil počet středně technických kádrů o 5,5 %.

Jako příznivé hodnotil HŠ LM rovněž složení LM z hlediska délky členství milicionářů ve straně. Celkem 42,1 % milicionářů vstoupilo do strany v období let 1945-1948 a dalších asi 10 % členů do roku 1953. Tato pro politické uvědomění komunistických zásad vcelku příznivá skutečnost měla však svoji stinnou stránku, která nepřímo poukazovala na fyzické stárnutí LM. V souvislosti s nutností přijímat do jednotek mladé kandidáty a s odchodem starších pracovníků z LM se očekávalo snižování průměrné délky členství milicionářů ve straně. Podle délky členství v milicích vstoupilo nejvíce příslušníků v období let 1960-1965 (27,7 %). Od roku 1948 působilo v LM 11,1 % členů, kterých však citelně ubývalo. Zastoupení žen v jednotkách činilo jen 1,27 %. V milicích se organizovalo 12,6 % členů KSČ z těch stranických organizací, především na velkých závodech, kde jednotky LM fungovaly. Tento poměrně silný aktivistický kádr se mohl využít v práci v ZO KSČ. Další stranické funkce (v ZO KSČ případně vyšších orgánech) vykonávalo 28,3 % členů LM, v jiných masových ideologicky zaměřených organizacích pracovalo 30,9 % příslušníků.

Průměrný fyzický věk příslušníků LM se pohyboval kolem 44 let, přičemž koncem roku 1966 činil věkový průměr 42 let. Nejsilnější věkovou skupinu tvořili milicionáři ve věku 36-40 let (20,4 %). Nepříznivou tendenci signalizoval poměr mezi kategorií nad 50 let a do 30 let. Zatím co 51 let a více mělo celých 15,4 % členů LM (z toho polovina nad 55 let), věková kategorie do 30 let byla poměrně slabší – 10,8 % (z toho jen 2,3 % do 25 let). Uvedený přehled poukazoval na dva závažné problémy. Obecný nedostatek členů asocioval nutnost přijímání nových členů LM tak, aby se naplnily plánované stavy. Generační problém mělo vyřešit přijímání především mladých kandidátů tak, aby se snižoval věkový průměr LM. Předběžné úvahy HŠ LM ukazovaly, že zvýšení početních stavů šlo řešit vedle běžného přijímání i dalším způsobem. Do jednotek LM vytvářených především na závodech se dosud nemohli zapojit komunisté, pracující na jiných úsecích, případně v organizacích, kde jednotka LM neexistovala. Hlavní štáb LM proto v rámci komplexnějšího zkoumání této otázky hodlal prověřit možnost zapojení těchto členů KSČ do milic, případně i možnost zakládání osadních jednotek LM.

ad 3) Otázka zabezpečení zbrojnic se dostala do popředí v souvislosti s různými krizovými situacemi a možným získáním a případným zneužitím zbraní LM „protisocialistickými elementy“. Mnoho dohadů a nejasností vzniklo kolem různých zpráv o vykrádání zbrojnic LM, které se ukázaly jako nepodložené. K jedinému skutečnému případu odcizení zbraní milic došlo v závodě Dukla Oloví. Zbraně se však našly a pachatelé zjistili. Úroveň zabezpečení zbrojnic závisela na místních prostorových možnostech a kvalitě objektu. Štáby LM věnovaly této otázce vždy prvořadou pozornost. K novému přehodnocení situace a ke zvýšení bezpečnosti zbrojnic došlo na základě pokynů Hlavního štábu LM v srpnových dnech roku 1968. Převážná většina zbrojnic byla k datu zprávy dobře zajištěna proti vloupání, případně i střežena. Postupně se zbrojnice vybavovaly různými zabezpečovacími zařízeními, která se instalovala v českých krajích asi u 30 % zbrojnic a na Slovensku ve většině závodů. Menší část zbrojnic, především v malých a starých závodech, nebyla z důvodu konstrukce objektů zabezpečena dostatečně (např. bez betonových stropů atd.). V mimořádných obdobích bezpečnost uložených zbraní a střeliva zajišťovali navíc přímou ochranou příslušníci LM, jak se dělo i v krizových situacích v uplynulých měsících.

ad 4) Základní úkoly rozvoje LM v nejbližším období (do XIV. sjezdu KSČ v květnu 1971) podřizoval HŠ LM těmto rozhodujícím hlediskům:

1) Dosáhnout „politické a ideové jednoty a zpevnění řad“ v LM na bázi základních dokumentů ÚV KSČ (realizací listopadové rezoluce ÚV KSČ a závěrů dubnového a

květnového pléna ÚV KSČ) a „zpevnit LM i očištěním se“ od pravicově zaměřených členů LM.

2) Splnit úkoly v bojové a politické přípravě v letech 1969-1971, jejíž zásady stanovilo předsednictvo ÚV KSČ 11. 12. 1968. K tomu dobře připravit velitele a štáby, provádět instrukčně metodická zaměstnání, plánovaná cvičení, zhodnotit splnění výcvikových úkolů v roce 1969 a zajistit plynulý přechod do výcvikového roku 1970.

3) Kvalitně připravit a zabezpečit projednání zákona o Lidových milicích. Pojetí zákona konzultovat s některými štáby a jednotkami, zorganizovat práce na paragrafovém znění zákona, a zabezpečit činnost na přípravě ze zákona vyplývajících norem a dokumentů.

4) Podílet se na přípravě branného systému, určit a ujasnit místo LM v branném systému, připravit přizpůsobení výchovy a výcviku v LM požadavkům obrany a ochrany teritoria.

5) Upevňovat internacionální vztahy k LM s příbuznými organizacemi socialistických států.⁵⁹⁸

Celá informační zpráva o situaci v Lidových milicích poměrně komplexně rozebírala veškeré tehdejší problémy a určila další směr a vývoj této ozbrojené složky po překonání krize, do které se díky roku 1968 dostala. Zásadní problém představoval úbytek zhruba 9.000 příslušníků, ti ostatní se ale mohli považovat většinou za spolehlivé. Zpráva také posloužila vedení ÚV KSČ a státu ke kvalifikovanému rozhodnutí, zda lze použít jednotky Lidových milic k zajištění bezpečnostních opatření v rámci prvního výročí srpnové okupace Československa.

Porada Hlavního štábu Lidových milicí s náčelníky krajských štábů konaná dne 10. července 1969 řešila problémy práce milic a jejich přípravu na srpnové výročí. G. Husák se ve svém projevu obával celozávodních stávek a současně nekompromisně proklamoval, že za účelem potlačení očekávaných demonstrací a nepokojů při výročí 21. srpna použije strana veškeré silové prostředky. Doslova řekl: „*Stanovisko vedení je takové, že to, co se odváží aktivního odporu někde na ulici nebo něco podobného, rozbijeme nemilosrdně, ať by to stálo, co stálo.*“⁵⁹⁹

Další obavu spatřoval nejvyšší funkcionář KSČ v nepředvídatelném jednání některých jednotek LM: „*Je důležité, abychom do té doby znali, kde máme vyloženě nespolehlivé jednotky a především, zda ty jednotky mají zbraně. Víte, co v podrážděné situaci v podrážděné situaci znamená pár stlačených lidí, co můžou se zbraněmi udělat. V klidné době si můžeme říci, že tam a tam je ta jednotka nespolehlivá. Budeme s tím počítat, jenže když se vyhročí situace, tak jedna skupina se zbraní nemůže nic podstatného udělat, ale může z toho být provokace. Proto pozor na to, prověřte, kde jsou zbraně, jací lidé je ovládají, kdo s nimi disponuje atd. Kde je jednotka nespolehlivá musíme mít zaručeno, kdo má přístup ke zbraním, jak se střeží, jak jsou věci kontrolovány a podobně. Nejhorší situace pravděpodobně může být, nebudeme-li postupovat moudře, v Praze a v některých městech.*“⁶⁰⁰

Jako jednoznačnou ukázkou síly před potenciálními demonstranty Husák nadnesl uspořádání celostátního srazu milicionářů dne 19. srpna v Praze, ke kterému také nakonec došlo. Husák celkem spolehlivě odhadl, že kolem 21. srpna dojde k nepokojům, patrně ale nečekal tak mohutnou demonstraci občanské neposlušnosti, jaká proběhla v srpnových dnech roku 1969.

⁵⁹⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 36, a. j. 59, Informační zpráva o činnosti, úkolech a některých problémech v Lidových milicích, 22. 7. 1969.

⁵⁹⁹ Část záznamu projevu prvního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka na poradě Hlavního štábu Lidových milicí s náčelníky krajských štábů ze dne 10. července 1969 v Praze byl publikován: Tůma O., a kol., Srpen '69. Edice dokumentů. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf, Praha 1996.

⁶⁰⁰ Projev G. Husáka na poradě HŠ LM s náčelníky krajských štábů dne 10. července 1969 v Praze. Tůma O., a kol., Srpen '69. Edice dokumentů. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf, Praha 1996.

VI. 12. Přípravy LM na mimořádné události při výročí srpnové invaze

Pečlivé přípravy všech bezpečnostních sborů pod novým vedením KSČ na předpokládané nepokoje obyvatel v srpnu 1969 se nevyhnuły ani Lidovým milicím. Předsednictvo ÚV KSČ schválilo koncem července 1969 Hlavním štábem LM vypracovaný návrh opatření na úseku milic.⁶⁰¹

Spolu se sílícími ohlasy západních sdělovacích prostředků k blížícímu se výročí srpnové invaze v ČSSR se zvyšovala aktivita demokraticky laděného obyvatelstva. Po celé republice rozšiřované letáky vyzývaly k pasivní rezistenci, která mohla vyústit do aktivních protisovětských a protikomunistických demonstrací zejména v Praze a větších městech. V celkové atmosféře měly svou význačnou a smutnou roli sehrát Lidové milice při tzv. „udržování klidu a pořádku“. Hlavní štáb LM proto zpracoval návrh činnosti milic v srpnových dnech. Navrhovaná opatření vycházela z tehdejší situace v LM. Respektovala především skutečnost, že některé závody měly v uvedeném období dovolenou, což mohlo početní možnosti milic limitovat. Dále vycházely z faktu, že pro akce se mohlo počítat jen se „spolehlivými“ jednotkami a jednotlivci. Všechna navrhovaná opatření HŠ LM rozdělil na akce politického a akce bezpečnostního charakteru. Uvnitř tohoto rozdělení pak rozlišoval opatření centrálního charakteru a opatření v krajích, okresech a závodech. Zvláštní zřetel se kladl na postup v Praze.

Opatření politického charakteru začal Hlavní štáb LM realizovat již v první polovině července 1969 na poradě (10. 7.), na které náčelníci krajských štábů LM referovali o situaci v LM, včetně možností případného použití jednotek LM. Velitel milic G. Husák předal náčelníkům náměty k činnosti LM v srpnových dnech, které se následně konkretizovaly. Politicko morální stav jednotek se jevil vcelku jako dobrý, 60-70 % milicionářů bylo plně použitelných a připravených k zajištění vytyčených úkolů. Zbytek členů LM „kolísal“, případně jen malá část měla výhrady a projevovala nesouhlas s politikou strany. Koncem července, nejpozději začátkem srpna 1969, měla proběhnout obdobná porada, ale se širší účastí. Jejím cílem mělo být seznámení, projednání a zajištění realizace opatření schválených předsednictvem ÚV KSČ k srpnu 1969. Na základě této porady měly KV KSČ organizovat podobné porady, s obdobnými cíli, s náčelníky okresních štábů LM, případně dalšími účastníky. Na 18. srpna 1969 odpoledne se měl do Prahy svolat aktiv LM buď za účasti cca 7.000 příslušníků LM (4.000 až 6.000 z Prahy-města a Středočeského kraje a až 3.000 členů LM z ostatních krajů) do jednoho z křídel Sjezdového paláce nebo za účasti asi 12.000 milicionářů (6.000 až 8.000 z Prahy a Středočeského kraje a 4.000 až 6.000 z ostatních krajů) do Sportovní haly v Praze. Pro obě varianty se předpokládala účast příslušníků LM ve stejnokrojích. Aktivu se měly zúčastnit i delegace ČSLA, bezpečnostních složek, případně dalších organizací. Měl tam vystoupit tajemník ÚV KSČ a velitel LM G. Husák s referátem k tehdejší politické situaci. Předpokládala se účast celého předsednictva ÚV KSČ nebo minimálně územních velitelů milic L. Štrougala (české země) a Š. Sádovského (Slovensko).⁶⁰²

Po tomto celostátním aktivu se měly konat obdobné aktivity v krajích, případně okresech, a srazy milicionářů ve vybraných závodech. Po aktivu mělo v Praze zůstat až do 22. srpna 1969 500-1.000 milicionářů z krajských delegací. Naopak štáby a ostatní funkcionáři měli ihned odjet do svých působišť a zajišťovat opatření v regionech. Pro případné další akce v Praze se

⁶⁰¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 99, a. j. 165, Návrh politických a bezpečnostních opatření na úseku Lidových milic v srpnu 1969, 22. 7. 1969. Tento návrh předložil G. Husák spolu s návrhem opatření k výročí srpnových událostí a předsednictvo jej projednalo a přijalo 24. 7. 1969.

⁶⁰² Štefan Sádovský (1928-1984), od r. 1968 člen předsednictva ÚV KSČ, od 2. 1. 1969 první předseda vlády SSR v rámci ČSSR, posléze 4. 5. 1969 zvolen po G. Husákovi prvním tajemníkem ÚV KSS, ale v lednu 1970 odvolaný z funkce pro své ambivalentní postoje během „Pražského jara“ a později vyloučen z KSS.

tak mělo připravit k použití postupně 4.500 až 8.500 milicionářů. Účastníci aktivu z jiných krajů, kteří měli zůstat do 22. 8. 1969 v Praze, a milicionáři z Prahy a Středočeského kraje měli demonstrativně projíždět Prahou autobusy, nákladními auty nebo obrněnými transportéry, se zvýšenou intenzitou kolem 21. 8. 1969. Četnost průjezdů se měla regulovat podle situace.

Aby nedocházelo ze strany obyvatel k provokacím vůči mimopražským milicionářům, měli se tito příslušníci rozptýlit návštěvami divadel, kin a jiných kulturních akcí. Nad jednotlivými krajskými delegacemi měli převzít patronát členové předsednictva ÚV KSČ a tajemníci ÚV KSČ, což mělo zvýšit pocit důležitosti a významu pražského pobytu v řadách LM. Další návrh spočíval ve společných družebních akcích se sovětskými vojsky. Podle návrhu měl Hlavní štáb LM uskutečnit začátkem srpna 1969 na ÚV KSČ besedu s vojenskými přiděleními států Varšavské smlouvy, aby milice jako součást ozbrojených sil ČSSR navázaly přímé pracovní i informativní kontakty s představiteli vojsk Varšavské smlouvy. Měla se tím prolomit dosavadní přílišná uzavřenost LM v rámci strany. Akcím Lidových milic se mělo dostat široké propagandistické publicity v masmédiích. Např. projev G. Husáka na celostátním aktivu LM měla v přímém přenosu vysílat televize a rozhlas, v denním tisku pak měl být publikován v plném znění, dále i výtahy z diskusních vystoupení a celá rezoluce z aktivu.

V oblasti logistiky a materiálního zaopatření se měla učinit následující opatření. Mimopražští účastníci aktivu se měli ubytovat na Vysoké škole politické a sociální ÚV KSČ, případně v oblastní stranické škole. Dopravu a průjezdy Prahou měly zajistit prostředky ČSLA a ministerstva vnitra. Stravování a návštěvy kulturních akcí se hradily z prostředků ÚV KSČ. Materiálně technická stránka se plně přenesla na hospodářskou správu ÚV KSČ, která zabezpečovala potřeby LM ve spolupráci a podle požadavku hlavního štábu.

V oblasti bezpečnostního charakteru měly milice v období 18. až 30. srpna 1969 provádět opatření od preventivních až po nasazení jednotek do akcí. Intenzitu postupu měl HŠ LM regulovat podle skutečného vývoje situace a realizovat prostřednictvím rozkazu velitele LM v ČSSR. V zásadě šlo o tato opatření:

- a) Zabezpečit stálou službu na štábech LM všech stupňů včetně územních štábů a štábů velkých závodů. Zajistit dosažitelnost velitelů a vybraných příslušníků LM.
- b) Pro případ přerušení linkového spojení zajistit náhradní kontakt rádiem pro stupně ÚV KSČ – KV KSČ – OV KSČ a k vyčleněným pohotovostním jednotkám. Zabezpečit, aby na závodech s jednotkami LM nemohlo dojít ke využití dálnopisu k šíření „nepravdivých“ zpráv a zamezit zneužití sirén a houkaček.
- c) Zajistit obranu zbrojnic a podle potřeby provádět ochranu budov a zařízení KSČ, případně dalších objektů zvláštní důležitosti – pokud by nestačily síly a prostředky SNB.
- d) Vytvořit pohyblivé pohotovostní jednotky jako zálohy OV KSČ, KV KSČ, ÚV KSS a ÚV KSČ. Vybavit je dopravními a spojovacími prostředky a bojovými vozidly z počtů určených plány ochrany a obrany teritoria pro „zajištění klidu a pořádku“ ze stavu ČSLA. Kde to situace vyžadovala, vyčlenit vybrané příslušníky LM do hlídkových služeb.
- e) V Praze udržovat v pohotovosti jednotky milic v počtu 500 až 1.000 příslušníků a zajistit možnost povolání dalších příslušníků až do 100 % skutečných početních stavů jednotek. Jako zálohy ÚV KSČ využít části krajských delegací LM (organizovaných do rot), které měly zůstat v Praze po skončení celostátního aktivu. Tyto jednotky spolu s jednotkami LM z Prahy, případně ze Středočeského kraje, se měly používat podle potřeby k provádění demonstračních průjezdů Prahou. K zásahům v zájmu „udržení klidu a pořádku“ se měla vyčlenit do zálohy ÚV KSČ část jednotek LM ze Středočeského kraje v počtu 600 až 1.000 příslušníků LM.
- f) Na všech stupních řízení se musel udržovat styk s orgány bezpečnosti a koordinovat s nimi prováděná bezpečnostní opatření. V případě akcí se mělo zajistit jednotné společné velení (Velitelé jednotek LM zůstávali příslušníci LM, za odbornou stánku zásahu odpovídali určené důstojníci SNB.). Bylo nezbytné zajistit spojení a dopravu jednotek.

g) Na všech stupních řízení LM se musela zabezpečit nepřetržitost velení včetně určení jmenovitých odpovědných zástupců. Na ÚV KSČ v době nepřítomnosti velitele LM v ČSSR G. Husáka měl být jmenován jeho zástupcem L. Štrougal, velitel LM pro české země.⁶⁰³

h) Hlavní štáb LM měl od 11. srpna pravidelně zajišťovat situaci v jednotkách LM. Vnitřní cestou LM se měly šířit informace pro štáby a jednotky o vývoji situace, mimořádných událostech apod. tak, aby se zabránilo šíření paniky a „nepravdivých“ zpráv. K tomu mělo sloužit operativní používání dálkopisu, případně zajištění konferenčních hovorů.

Příprava Lidových milic na srpnové dny byla po všech stránkách velkolepá a detailně připravená. Jediný problém, se kterým se předem nepočítalo, představovala oproti předpokladům o mnoho vyšší účast obyvatel na demonstracích.

V druhé polovině srpna měly na různých místech probíhat oslavy Slovenského národního povstání a strana se obávala „zneužití“ těchto oslav. Tak jako tak hodlala posílit počet milicionářů na slavnostních akcích. Účast milicionářů se měla organizovat podle ucelených jednotek.⁶⁰⁴

Výše uvedené návrhy předsednictvo ÚV schválilo s dodatky, že podobně jako na Slovensku se příslušníci LM využijí v srpnových dnech k hlídkové a pořádkové službě, k ochraně závodů. Činnost jednotek v akcích při „likvidaci nepokojů“ měla koordinovat komise vlády ČSSR v čele s O. Černíkem, přičemž za tím účelem v ní měl být zastoupen i člen Hlavního štábu LM.⁶⁰⁵

Demonstrace a protesty spojené s prvním výročím invaze armád Varšavské smlouvy představovaly největší akci odporu veřejnosti proti komunistickému režimu před listopadem 1989. Vrcholní normalizační funkcionáři strany si závažnost výročí uvědomovali. Přesto neočekávali, že by vystoupení nespokojeného obyvatelstva mělo tak mohutný ráz. Přípravy režimu na střet se týkaly jednak oblasti propagandy a jednak horečných vojenských aktivit. Během léta se na zásahy proti demonstrantům cvičily pořádkové jednotky VB, vyčleněné jednotky armády a prověřené útvary Lidových milic. Naopak některé jednotky milic považované za nespolehlivé musely v těchto dnech zbraně dočasně odevzdat.

Kulminovala kampaň sdělovacích prostředků. Strana pořádala řadu mítinků, které vyvrcholily v úterý 19. srpna 1969 zmíněným připraveným mnohatisícovým celostátním aktivem funkcionářů strany, ROH a milicionářů v pražském Sjezdovém paláci. Hlavní projevy přednesl prezident republiky L. Svoboda a první tajemník ÚV KSČ G. Husák. Účastníci shromáždění v propagandistickém prohlášení vyslovili podporu vedení KSČ. Přímý přenos vysílaly zcela v duchu návrhu opatření rozhlas a televize a dostalo se mu široké publicity v normalizovaném tisku. V dalších dnech pak masmédiá přinášela „souhlasné ohlasy pracujících“. Centrem Prahy se demonstrativně převážely jednotky Lidových milic.

---

⁶⁰³ Funkci velitele LM v českých zemích zrušilo předsednictvo ÚV KSČ dne 3. 2. 1970. Zástupcem velitele LM v ČSSR se stal předseda byra ÚV KSČ Josef Kempný. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 99, a. j. 165, Zrušení funkce velitele LM v českých zemích, 3. 2. 1970.

⁶⁰⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 99, a. j. 165, Návrh politických a bezpečnostních opatření na úseku Lidových milic v srpnu 1969, 22. 7. 1969.

⁶⁰⁵ Tamtéž, Návrh opatření k výročí srpnových událostí, 24. 7. 1969. Zásady opatření na úseku Lidových milic v srpnu 1969 specifikované v dokumentu HŠ LM projednala operativní komise předsedy vlády pod vedením O. Černíka a schválilo je předsednictvo ÚV KSČ v polovině srpna 1969. Černíkovi uložilo, aby orgány státní moci postupovaly energicky a v zárodku rozhodně „znesměly jakékoliv provokace a shlukování lidí“. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 100, a. j. 167, Informační zpráva o opatřeních vlády ČSSR k zabezpečení klidu, veřejného pořádku a bezpečnosti v ČSSR ve dnech 21. srpna 1969, 12. 8. 1969.

VI. 13. Zásahy milic v srpnových dnech 1969

Organizačně propagandistická příprava milic na výročí srpnové invaze začala koncem července a vrcholila počátkem srpna 1969. Štáby všech stupňů se chystaly na očekávaný střet s demonstrujícími občany Československa a řadoví milicionáři působili na závodech. Na aktivech a srazech deklarovali podporu prosovětské a normalizační politiky KSČ s tím, že všemi prostředky udrží „klid a pořádek“. Opatření k úkolům spojeným s výročím 21. srpna se plánovala a prováděla ve dvou etapách.⁶⁰⁶

V první etapě od 12. do 17. srpna zesílila ochrana zbrojnic LM. Zbraně z některých malých závodů s problematickými možnostmi střežení soustředili milicionáři do větších a lépe zabezpečených zbrojnic. V ojedinělých případech se výzbroj preventivně odebrala jednotkám, kterým KSČ po srpnové invazi dosud nevěřilo. Oficiálně vedení strany tvrdilo, že tyto útvary neskýtaly záruku proti zneužití zbraní. Naplánovala se opatření k ochraně objektů zvláštní důležitosti (rozhlasové a TV vysílače, spojovací uzly, sklady pohonných hmot, tiskárny, energetická zařízení, sekretariáty KSČ), posílila se kontrola při vstupu do závodů, zajistila se účast milicionářů na hlídkové službě, domluvila se opatření k jednotnému řízení při akcích. Štáby zintenzívnily činnost za účelem získávání a vyhodnocování informací o politickém a bezpečnostním klimatu v podnicích i jinde. Vývoj situace a získané poznatky o aktivizující se občanské společnosti motivovaly Hlavní štáb LM k urychlení opatření k zajištění velení a zesílení ochrany závodů a zbrojnic již od 15. srpna. Příslušníky LM se vcelku podařilo připravit, což se projevilo při plnění úkolů během druhé etapy.

Ve druhé etapě začínající 18. srpna se realizovala všechna předem připravovaná opatření. Jednotky milic převzaly ochranu určených objektů, zesílily ochranu závodů, včetně ochrany zbrojnic a kontroly vstupu do podniků. K bezprostředním zásahům proti demonstrantům předurčené jednotky vstoupily do pohotovosti a v některých krajích posílili členové LM hlídkovou službu VB. Byla připravena opatření pro 100 % mobilizaci jednotek LM. Zvláštní pozornost se věnovala Praze a Bratislavě. Série přípravných politických akcí skončila aktivem odbojářů, partyzánů a milicionářů v Bratislavě a celostátním aktivem konaným dne 19. srpna v Praze, který měl za úkol naposledy „varovat“ obyvatelstvo před demonstracemi.

Na základě večerních událostí v Praze dne 19. srpna, kdy proti asi 2.000 demonstrujícím mladým lidem byly na Václavském náměstí použity obušky a chemické prostředky, se původně plánovaná opatření podstatně rozšířila. Podobně jako v den celostátního aktivu se i 20. srpna konaly demonstrativní průjezdy pohotovostních jednotek LM v centru Prahy. Původní plán pro Prahu předpokládal nasadit zhruba 1.200 milicionářů z Prahy (z toho 146 do hlídkové služby a 400 jako záloha) a 2 prapory LM (500 členů) ze Středočeského kraje. V reálu se ale opatření v Praze postupně rozrostla tak, že od časných ranních hodin 21. srpna bylo pro plnění úkolů použito celkem 3.100 příslušníků milic z Prahy a dalších 3.250 členů LM (1.300 ze Středočeského kraje, 800 z Východočeského, 500 ze Západočeského, 250 z Jihočeského a 400 ze Severomoravského kraje – přesun se předpokládal letadly ČSLA) se připravovalo v rámci záloh. Do Prahy se přesunuly a většinou ihned začaly plnit úkoly jednotky ze SčK, VčK a ZčK v celkovém počtu 2.600 osob. Spolu se zálohami jednotek z Prahy se na „likvidaci ohnisek nepokojů“ v centru města podílelo celkem 3.530 milicionářů. Rezervy LM o počtu 1.725 příslušníků v ostatních krajích a okresech potlačovaly nepokoje všude tam, kde se vyskytly, např. v Brně, Liberci, Plzni, K. Varech, Českých Budějovicích, Ústí n. Labem a jinde. Na hlídkové službě se podílelo dne 19. srpna – 1.692 osob, 20. srpna – 2.299 členů LM, 21. srpna – 2.533 příslušníků a 22. srpna – 2.560 milicionářů. Vytypovaných 527 objektů zvláštní

⁶⁰⁶ ABS, fond A/10, i. j. 249, Činnost Lidových milic při zabezpečování klidu a pořádku v srpnu 1969 – souhrnná zpráva, 23. 8. 1969. Zprávu vypracoval velitel Hlavního štábu LM v ČSSR Rudolf Horčic.

důležitosti střežilo 5.210 milicionářů. Na různých místech Československa plnilo úkoly v souhrnu dne 19. srpna – 15.225 členů, 20. srpna – 20.050 osob, 21. srpna – 27.437 příslušníků LM a dne 22. srpna – 24.572 osob, přičemž se mohly zmobilizovat v případě potřeby k zásahu ještě další zálohy. V průběhu akcí k „udržení klidu a pořádku“ utrpělo zranění celkem 74 milicionářů, z toho 43 na území Prahy. Toto číslo nezahrnovalo řadu drobných zranění příslušníků zejména z mimopražských jednotek, kteří se vraceli po akcích hned do svých dislokací. Vzhledem k nasazení pražských milicionářů z desítek závodů, nešlo přesně vyčíslit škody a ztráty materiálu na akcích. Zásahy v srpnových dnech prověřily komunistické odhodlání a připravenost příslušníků LM k podpoře strany a konsolidaci poměrů rok po invazi. Během akcí milice úzce spolupracovaly s útvary MV a ČSLA, za což se jim dostalo od těchto ozbrojených sborů uznání. R. Horčic celkem správně předpokládal, že se proti existenci a funkci milic opětovně povedou útoky.⁶⁰⁷

Pár hodin po skončení celostátního aktivu dne 19. srpna 1968 tak milicionáři spolu s příslušníky SNB a jednotkami armády tvrdě zakročili proti občanům, protestujícím proti okupaci Československa i začínající normalizaci. Tvrdé zákroky probíhaly nejen v Praze a Brně, kde si zásahy vyžádaly celkem pět obětí na životech, ale i v Liberci, Havířově, Opavě a v dalších městech

O rozsahu demonstrací svědčil fakt, že na jejich potlačování a plnění souvisejících úkolů (střežení objektů apod.) se vedle jednotek VB a zvláště zformovaných jednotek jiných útvarů ministerstva vnitra účastnilo téměř 20 tisíc vojáků a 27 tisíc příslušníků Lidových milic.

Zpráva předložená předsednictvu ÚV KSČ o průběhu potlačování demonstrací a nepokojů neobsahovala nejpodstatnější informaci. Tou byly ztráty na životech pěti občanů Československa. Během bouřlivých střetů dne 20. srpna v Praze, kdy vyrostlo i několik improvizovaných barikád, se demonstranty podařilo rozptýlit teprve po nasazení jednotek armády těsně před půlnocí. Ještě před tím došlo za Prašnou bránou k tragédii. Příslušníci Lidových milic začali v panice střílet z nákladního automobilu Praga V3S a na zemi zůstali ležet dva mrtví: osmnáctiletý dělník František Kohout a devatenáctiletý elektrikář Vladimír Kruba. Ojedinelé výstřely padly i na dalších místech, policejní záznamy evidovaly během 20. srpna tři postřelené.

O den později se v Praze podařilo desetitisíce demonstrantů rozptýlit až pozdě večer po nasazení dalších armádních posil. Rozhodující roli patrně sehrálo 90 tanků 17. tankového pluku. Opět se na více místech střílelo, policejní záznamy evidovaly 15 postřelených civilistů raněných především v okolí Tylova náměstí a Náměstí republiky. Čtrnáctiletý Bohumil Šiřínek, pravděpodobně také oběť střelby při zásahu milicionářů v Londýnské ulici, svým zraněním 24. srpna na klinice přímo v Londýnské ulici podlehl. Během 21. srpna nabyly značného rozsahu i demonstrace v Brně, kde vyrostly barikády a po střelbě zůstalo osm postřelených a dva mrtví – na tehdejší náměstí Rudé armády osmnáctiletá Dana Muzikářová a v Orlí ulici dvacetisedmiletý Stanislav Valehrach.⁶⁰⁸

Jako viníci vražd jsou ve většině případů na prvním místě podezřelí právě členové Lidových milic, kteří svojí bezdůvodnou střelbou způsobili úmrtí mladých lidí v Praze a v Brně. Nejen tedy, že nebyli vypátráni přímí pachatelé těchto vražd, ale před soud nebyli

⁶⁰⁷ Vyhodnocením srpnových událostí 1969 se zabývala zpráva projednaná a schválená předsednictvem ÚV KSČ dne 1. 9. 1969, které mj. vyslovilo uznání ozbrojeným složkám (včetně LM) a zainteresovaným státním orgánům za splnění úkolů při „zajišťování klidu a pořádku“. Pasáž k nasazení LM v srpnových dnech je zkrácenou verzí Horčicovy zprávy z 23. 8. 1969. NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 101, a. j. 169, Zpráva o průběhu událostí v srpnových dnech a o výsledcích přijatých opatření k zabezpečení klidu, veřejného pořádku a bezpečnosti ČSSR, 1. 9. 1969.

⁶⁰⁸ Údaje o všech postřelených pocházejí z publikace: Tůma O., a kol., Srpen '69. Edice dokumentů. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf, Praha 1996. Podle reportéra západoněmeckého časopisu Quick, přítomného u smrti D. Muzikářové, začali náhle do pokojných demonstrantů střílet milicionáři.

pohnání ani ti, kteří nesou zodpovědnost za to, že slabě vycvičení, nervózní a po odplatě toužící milicionáři byli v srpnu 1969 posláni do ulic vyzbrojeni střelnými zbraněmi s ostrými náboji. Lidové milice prokázaly, jak spolehlivou oporu pro KSČ představují.

Soudobí komunističtí autoři na rozdíl od počtu zastřelených civilistů zmiňovali jiná čísla. Při zákrocích několika tisíc milicionářů na různých místech Československa mělo být zraněno 319 příslušníků SNB, 68 příslušníků LM, 27 vojáků ČSLA a 11 příslušníků požární ochrany. Z řad demonstrantů bylo zraněno údajně 37 osob. Tento údaj je silně podhodnocený a naprosto neodpovídá realitě. Škody na majetku v „socialistickém vlastnictví“ přesáhly 5 milionů Kčs. Kromě toho mělo být střelbou, dlažebními kostkami a jinými předměty poškozeno 22 vozidel ministerstva vnitra, 9 vozidel ČSLA, 2 obrněné transportéry, 9 vozidel požární ochrany a 3 vozidla civilní obrany.⁶⁰⁹ Bezprecedentní zásah ozbrojených milicionářských jednotek spolu se SNB a ČSLA v srpnu 1969 proti vlastním občanům ospravedlňoval podle dobové propagandy další existenci LM, které měly být nadále „*politickým aktivem strany a současně jejím ozbrojeným sborem*“.⁶¹⁰

Pozdě večer 20. srpna, v době největších nepokojů, došlo k relativně drobnému incidentu, který však měl o to větší dohru, mediálně prezentovanou v deníku Večerní Praha. Příslušník Lidových milic upozornil kolem půlnoci MěV KSČ o skutečnosti, že dva jeho zraněné kolegy neošetřil zdravotnický personál v nemocnici Na Františku. II. oddělení MěV KSČ tuto informaci ověřovalo u službu konajícího lékaře Ústavu národního zdraví, který jim sdělil, že oba milicionáři museli na ošetření počkat z důvodu příslunu těžce zraněných civilistů. Sami tak raději z nemocnice odešli a vyhledali ošetření v OÚNZ v Praze 9. Tato informace se v následujících dnech důkladně prošetřovala, přičemž závěry se projednaly 25. srpna 1969. Podle nich zraněný příslušník VB Kohout čekal v nemocnici Na Františku na ošetření, když byl přivezen nejmenovaný umírající pacient a jeho doprovod začal Kohoutovi bezostyšně nadávat do „gestapáků“, spílat a vyhrožovat. Kohout pak raději sám odešel na OÚNZ v Praze 9. Krátce potom šel milicionář Michalec žádat o sanitku k vrátnici nemocnice. Vrátná začala Michalcovi nadávat a křikem přivolání civilisté a pacienti z ambulance se k ní přidali a vyhrožovali Michalcovi zabitím, nadávali mu za „boj proti vlastním lidem“, takže milicionář raději odejel v doprovodu 2 kolegů do nemocnice na Bulovce. Tam se mu však zdravotní sestry vysmívaly a na chodbě vyvolaly incident se dvěma průvodci. Michalec tak následně pro nezájem lékařů odejel na OÚNZ Prahy 9, kde došlo k jeho ošetření.

Z výsledku jednání předsednictva MěV KSČ dne 3. září vyplynulo, že incidenty měly politické pozadí vedoucí k neposkytnutí lékařské péče. Ředitel nemocnice na Bulovce propustil díky této události 3 zdravotní sestry a lékařce udělil důtku. Jeho řešení situace vyzdvihl deník Večerní Praha. Stanovisko ředitele OÚNZ Praha 1 dr. J. Rotmana, poukazujícího na fakt, že zdravotní péče nebyla odmítnuta, ale normalizátoři hodnotili jako nedostatečné a apolitické. V konečném důsledku navrhl MěV KSČ, aby OV KSČ Praha 1 vyvodilo z Rotmanových postojů příslušné personální závěry. Ve zdravotnických novinách se dr. Rotman dne 4. září 1969 ohradil proti článkům v denním tisku, které tendenčně informovaly o incidentech v pražských nemocnicích. Aparátčící z ÚV KSČ nespokojení s vyjádřením ministerstva zdravotnictví posléze ještě hodlali zagitovat veřejné odsouzení všech incidentů.⁶¹¹

⁶⁰⁹ Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988, s. 115.

⁶¹⁰ Novák, Miroslav: Lidové milice - historie a současnost. Horizont, Socialistická akademie ČSR, Praha 1977, s. 27-28.

⁶¹¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/7, sv. 12, a. j. 31, Informace o závadách při poskytování zdravotní péče zraněným příslušníkům LM v nemocnicích na Bulovce a Na Františku, 23. 9. 1969. Zpráva byla zpracována z materiálů MěV KSČ.

Další dozvuk zásahu milicionářů v srpnových dnech 1969 proti obyvatelům, v naprosté většině mladým dělníkům, zaznamenal SNB v Kladně. Bezprostředně pod vlivem potlačení demonstrací v rámci výročí invaze došlo 28. srpna 1969 k napadení milicionáře v SONP Kladno. V kantýně nejdřív pomocný dělník Alexander Šeň obviňoval milicionáře ze střílení do dělníků a následně ho napadl u zbrojnice, kde ho Šeň pomocí ukořistěného samopalu ze skladu donutil vydat pistoli s náboji, stejnokroj, útočné nože a další materiál. Šeň si navlékl uniformu člena LM a chodil s odzbrojeným členem LM po závodě a vně podniku, kde jej ovšem původně napadený milicionář odzbrojil a zavolal SNB. Šeň se k jednání spáchaném patrně pod vlivem alkoholu doznal, i když odmítl použití násilí. Šeň byl obviněn z trestných činů nedovoleného ozbrojování, útoku na veřejného činitele a rozkrádání socialistického majetku. Případ převzala okresní prokuratura v Kladně.⁶¹²

Takovýchto více či méně kuriózních případů se stalo jistě více. Pro dokreslení situace je popsán konkrétní příklad nenávisti a opovržení, kterou bezpochyby cítila většina obyvatelstva sympatizujícího s procesem uvolňování na jaře 1968 násilně přerušeným vojenskou invazí.

Příslušníci všech zasahujících ozbrojených složek se následně dočkali „morálního“ a v některých případech i věcného a finančního ocenění a poděkování za svou činnost při potlačování nepokojů v srpnových dnech 1969. Na základě požadavku předsedy vlády Oldřicha Černíka uvolnilo ministerstvo financí pro HŠ LM sumu ve výši 400.000 Kč. Z této částky se měly zakoupit věcné dary a financovat peněžité odměny vybraným členům a kolektivům milic za činnost v srpnových dnech.⁶¹³

Z vyhodnocení srpnového zásahu proti demonstrujícím obyvatelům, resp. z rozboru úrovně bezpečnostních opatření v srpnu 1969, provedeného vedoucími představiteli ozbrojených složek v ČSSR v rámci Rady obrany státu v říjnu 1969, vplynuly následující závěry.

Celkem došlo v srpnových dnech k nasazení 27.437 milicionářů, kteří posilovali VB nebo spolu s ČSLA tvořili zálohy pro likvidaci případů „narušení pořádku“ většího rozsahu. Společný operační štáb ministerstev vnitra ČSSR, ČSR a SSR doplnili náčelník Generálního štábu ČSLA a zástupce HŠ LM v ČSSR. Mimořádná situace se vyvinula v Praze, Brně a Liberci, kde došlo k masovým vystoupením a pouličním střetům jednotek VB, ČSLA a LM s tisícovými davy. Výzbroj armády a milic neodpovídala úkolům, ke kterým se jednotky použily. Tyto útvary musela vybavovat VB ze svých zásob a navíc bezprostředně před samotným nasazením. Zdroje materiálu ale pro všechny nestačily. Nejvážnější problém představovalo nedostatečné vybavení milicionářů dopravními, spojovacími a jinými technickými prostředky. Doplnění potřebnou výstrojí před nasazením se zajišťovalo s obtížemi. Zapojení značného počtu sil, zejména milic, do akce si vyžadovalo vyčlenění odpovídajícího počtu velitelů z řad příslušníků VB, kteří odpovídali za řízení jednotek nasazených v akci. Vzhledem k nedostatečným stavům členů VB v Praze ale k přidělení dostatečného množství velitelů VB nedošlo. Vývoj situace ve třech zmíněných městech si vyžádal nasazení většího počtu sil a prostředků, než předpokládaly varianty plánu mimořádných bezpečnostních opatření.

Zpráva přiznává, že v Praze a v Brně došlo k usmrcení civilních osob střelbou nezjištěnými pachateli. Okolnosti se údajně vyšetřovaly. V ulicích ústících na prostranství se prováděly uzávěry, tvořené příslušníky jednotek ČSLA, CO a LM za pomoci nákladních aut s pískem. V budoucnu se měla u útvarů milic zvýšit úroveň prováděné přípravy a výcviku

⁶¹² ABS, fond A/10, i. j. 220, Informace o stavu vyšetřování ve věci útoku na člena LM v SONP Kladno, 1. 9. 1969. Náčelník správy vyšetřování VB pplk. JUDr. Jaroslav Šturma tuto zprávu vypracoval dne 1. 9. 1969.

⁶¹³ ABS, fond A2/5, i. j. 841, Koncept poděkování I. náměstka MV ozbrojeným složkám za nasazení v srpnu 1969, nedatováno (9/1969).

útvary na takováto nasazení. Na základě získaných zkušeností z nasazení bezpečnostních složek v srpnu 1969 se měl zpracovat centrální plán mimořádných bezpečnostních opatření na území Československa.⁶¹⁴

I přes všechny sledované nedostatky se ozbrojeným složkám, včetně jednotek LM, podařilo v srpnu 1969 nakonec ohniska nepokojů obyvatelstva rozbít. Svým zásahem prokázali příslušníci milic oddanost Husákovu vedení a na dalších 19 let inhibovali snahy o veřejně projevenou občanskou nespokojenost s komunistickým totalitním zřízením. Až v srpnu 1988 se na Václavském náměstí ve větším než malém počtu sešli demonstranti, aby vyjádřili svůj protest proti tehdejší politice KSČ. Srpnové nepokoje roku 1969 se tak staly největším spontánním projevem odporu československé veřejnosti proti komunistickému režimu před listopadem 1989.

---

⁶¹⁴ Archiv Rady obrany státu, 4. schůze ROS, Rozbor úrovně bezpečnostních opatření v srpnu 1969, říjen 1969. Materiál předložený předsedou vlády O. Černíkem, ministry vnitř J. Pelnářem a národní obrany M. Dzúrem a velitelem HŠ LM v ČSSR R. Horčicem projednala Rada obrany státu na své 4. schůzi dne 23. 11. 1969.

VI. 14. Posrpnové akce a zhodnocení materiálního zabezpečení v roce 1969

Po náročném srpnovém zásahu si milice vzaly krátký oddech. Normalizační komunisté měli situaci pod kontrolou a další výbuch nespokojenosti obyvatel bezprostředně nehrozil. Husákově vedení se soustředilo na definitivní politické ovládnutí Československa. Zasedání pléna ÚV KSČ od 25. do 29. září 1969 svými schválenými usneseními zasadilo nejtvrdší úder reformnímu hnutí a jeho představitelům. Mimo jiné poprvé ÚV KSČ, tedy nejvyšší stranický orgán, označil vstup vojsk armád Varšavské smlouvy za „internacionální pomoc“ a XIV. (vysočanský) sjezd prohlásil za nelegální. A. Dubček odmítl revidovat svůj postoj k polednovému vývoji a byl odvolán z funkce člena předsednictva ÚV, vyloučena ze strany byla celá řada reformních komunistů. Plenární zasedání schválilo výměnu stranických legitimací, což znamenalo faktické zahájení čistek.

Vzhledem k plenárnímu zasedání ÚV KSČ od 25. září 1969 a s ohledem na obavy pražských komunistů z dalších občanských nepokojů, přičítaných „pravcovým živelům“, připravil MěV KSČ preventivní opatření. Podobně jak v srpnu 1969 došlo k aktivizaci Lidových milic. Polovina všech příslušníků LM měla držet domácí pohotovost. Pohotovostní jednotky milic dostaly v srpnu osvědčené obušky. Případné nasazení útvarů mělo proběhnout zásadně v organických celcích pod vedením osvědčených velitelů za odborného řízení orgánů SNB. Milicionáři zajistili střežení zbrojnic, budovy televize i rozhlasu a ostatních významných objektů. Naplněné zásobníky munice se měly připravit do zapečetěných truhlíků.⁶¹⁵

Rozkaz v tomto duchu zaslal podřízeným okresním štábům milic i krajský štáb velitele LM Středočeského kraje. Jednotky z tohoto kraje měly za úkol, kromě standardních úkolů, při této mimořádné pohotovosti posílit v případě potřeby pražské milicionáře. Všichni milicionáři museli sloužit v šedomodrém stejnokroji s osobními zbraněmi a připraveným střelivem v truhlicích v počtu 120 ks na osobu.⁶¹⁶ Funkcionáři milic dostali i „zpravodajský úkol“. Na závodech s dislokovanými jednotkami měli organizovat zpravodajskou službu, aby se včas zachytily signály o připravovaných akcích „pravcových sil“ k informaci stranickým a státním orgánům. Rozkazy v podobném duchu k „udržení klidu a pořádku“ vydaly i štáby dalších krajských velitelů LM.⁶¹⁷

Další pohotovost milic se připravovala na konec října a začátek listopadu 1969. Kvůli plánovaným bezpečnostním opatřením v souvislosti s výročími 28. října a 7. listopadu proběhla dne 21. 10. 1969 porada společného operačního štábu obou dvou republikových a federálního ministerstva vnitra. Aktuální bezpečnostní situaci hodnotil státní tajemník v MV ČSSR Ján Majer⁶¹⁸ jako klidnou s tím, že rozšiřované protisocialistické letáky údajně neměly velkou publicitu. V diskusním příspěvku Františka Weise z HŠ LM zaznělo, že se počítá s 25 % dosažitelností příslušníků LM a dále s domácí pohotovostí jedné roty ve vybraných městech a

⁶¹⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Dopis MěV KSČ adresovaný jednotlivým OV KSČ v Praze, 23. 9. 1969. Pod dokument se podepsal náčelník štábu městského velitele Tichý a vedoucí tajemník MěV KSČ Matějka.

⁶¹⁶ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Rozkaz štábu krajského velitele LM, 24. 9. 1969. Rozkaz signoval náčelník štábu velitele LM Středočeského kraje Stanislav Slavík.

⁶¹⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Rozkaz č. 003 krajského velitele Sm kraje, 24. 9. 1969. Dokument podepsal náčelník štábu krajského velitele LM Severomoravského kraje Karel Tomíček a krajský velitel tamtéž Leopold Kovalčík. Podobný rozkaz v Severočeském kraji podepsal náčelník štábu Ladislav Šloser a tamní velitel Antonín Krček.

⁶¹⁸ Ján Majer (nar. 1923) vykonával funkci státního tajemníka, která existovala pouze v letech 1969 až 1970, a formálně odpovídala pozici zástupce ministra, který byl nominálně členem vlády.

dvou praporů milic pro Prahu. Závěry jednání počítaly s konkrétními opatřeními na všech úsecích bezpečnosti včetně po linii Lidových milic.⁶¹⁹

Z rozkazu náčelníka HŠ LM k opatřením k výročí 28. října (Vznik ČSR, Den znárodnění) vyplynulo, že v případě demonstrací občanů, které se ale po srpnovém úderu již neočekávaly, musely bezpečnostní složky, včetně LM, odpovědět „dostatečně tvrdě“. Od 27. října musela být dosažitelná čtvrtina ze všech milicionářů, tzn., že se muselo znát místo jejich pobytu a způsob vyrozumění o poplachu. Rovněž v Praze, Bratislavě, Brně, Ostravě a v Liberci se měly nacházet ve striktní domácí pohotovosti jednotky LM o síle roty s vozidly. Štáby LM v Praze a ve Středočeském kraji měly v záloze navíc po jednom praporu s vozidly a spojovacími prostředky jako rezervu HŠ pro použití v Praze. Další bezpečnostní opatření spočívala v nadstandardním střežení zbrojnic, výměně informací s orgány VB ad. Hlavní štáb LM předpokládal, že u příležitosti výročí VŘSR dne 7. listopadu by se opatření k „zajištění klidu a pořádku“ v podobném duchu zopakovala.⁶²⁰

Podle předpokladu si avizované 52. výročí Velké říjnové socialistické revoluce dne 7. listopadu 1969 vyžádalo ze strany Lidových milic přijetí bezpečnostních opatření. Počítalo se s 30 % dosažitelností milicionářů, stálou dozorcí službou ve štábech krajů, okresů a velkých závodů a s většími zálohami příslušníků LM než v případě 28. října. Při „likvidaci živlů“ měli příslušníci milic v případě potřeby pomáhat orgánům VB.⁶²¹

Nařízení náčelníka HŠ LM z 8. listopadu konstatovalo, že na území Československa nedošlo v období kolem 7. listopadu k vážnějšímu „narušení klidu a pořádku“. Pouze některé „antisovětské živly“ se pokusily narušit průběh oslav strháváním rudých a sovětských vlajek, ale jinak k vážnějším incidentům nedošlo. Proto také nařízení rušilo všechna mimořádná opatření v LM nařízená rozkazem velitele dne 3. 11. 1969.⁶²² Další otevřené demonstrace obyvatelstva se od srpna nekonaly a bezpečnostní složky měly situaci permanentně pod kontrolou.

Vzhledem k ideologickému významu a důležitosti stranické ozbrojené složky, jakou představovaly Lidové milice pro novou komunistickou garnituru v celém období konce 60. let, zejména však v srpnových dnech roku 1969, schválilo předsednictvo ÚV KSČ udělení řady vyznamenání útvarům i jednotlivcům. Lidové milice jako celek měly dostat „Řád rudé zástavy“ a jednotky LM hlavního města Prahy „Řád rudé hvězdy“. Medaile „Za zásluhu o obranu vlasti“ se chystaly pro 58 jednotek a 68 příslušníků, medaile „Za službu vlasti“ pro 119 jednotek a 329 členů LM, 41 milicionářů mělo dostat vyznamenání „Za statečnost“. Návrhy předběžně projednaly stranické orgány v krajích v souladu s doporučením komise předsedy vlády ČSSR vyznamenat příslušníky i jednotky ozbrojených sil, které se „zvláštním způsobem“ zasadily o „zabezpečení klidu a pořádku“ v srpnových dnech. Kromě toho byla čtyřem vedoucím

⁶¹⁹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Zápis z porady společného operačního štábu ministerstev vnitřní bezpečnosti, ČSR a SSR konané dne 21. října 1969, 21. 10. 1969. Za Hlavní štáb velitele LM se mezirezortní porady účastnil František Weis (zástupce náčelníka), jinak zejména náměstci všech tří ministerstev vnitřní bezpečnosti v Československu, zástupci MNO i vlády.

⁶²⁰ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Rozkaz hlavního velitele LM v ČSSR č. 17/69 ze dne 21. října 1969, 21. 10. 1969. Rozkaz podepsal v zastoupení hlavního velitele LM G. Husáka Jozef Lenárt a náčelník Hlavního štábu LM v ČSSR Rudolf Horčic.

⁶²¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Rozkaz hlavního velitele LM v ČSSR č. 19/69 ze dne 3. 11. 1969, 3. 11. 1969. Podpisová doložka byla připravena pro prvního tajemníka ÚV KSČ a tedy i hlavního velitele LM v ČSSR Gustava Husáka a náčelníka HŠ LM v ČSSR Rudolfa Horčice.

⁶²² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 05/11, sv. LM, kart. 3, Nařízení náčelníka hlavního štábu LM v ČSSR č. 20/69 ze dne 8. 11. 1969, 8. 11. 1969.

Při oslavách VŘSR např. navázaly jednotky LM ze Zbrojovky Brno a Povážské Bystrice družební kontakty s příslušníky posádky sovětských vojsk v Olomouci a přijaly soutěž o nejlepší plnění bojové a politické přípravy. Tamtéž, Telegram náčelníka KV LM Brno Josefa Zemana na HŠ LM ze dne 10. 11. 1969.

milicionářům - Rudolfu Horčicovi⁶²³, Františku Weisovi⁶²⁴, Václavu Šubrtovi⁶²⁵ a Miroslavu Novákovi⁶²⁶ – byla propůjčena medaile „Za zásluhy o obranu vlasti“. Pocty se mělo delegacím LM v ČSSR a LM hl. m. Prahy dostat z rukou prezidenta Ludvíka Svobody. Ostatní vyznamenání předali oceněným vedoucí tajemníci KV nebo OV KSČ (KSS) slavnostním způsobem na srazech LM nebo členských schůzích ZO KSČ.⁶²⁷

Ještě před srpnovými událostmi se počítalo se zavedením nového speciálního druhu vyznamenání určeného výhradně pro příslušníky milic nebo jejich podporovatele a sympatizanty.

Na základě usnesení přijatého 30. června 1969 a týkajícího se zavedení nového druhu ocenění došlo v prosinci 1969 k realizaci vyznamenání „Za zásluhy o Lidové milice“. Soutěž na zpracování výtvarného návrhu proběhla v měsících září a říjen 1969 a předložené návrhy posoudila počátkem listopadu výtvarná komise složená ze zástupců HŠ LM, kádrové správy MNO, Kanceláře prezidenta republiky a Svazu výtvarných umělců. Komise doporučila výtvarný návrh akademického sochaře Jaroslava Hejduka. Zvolený návrh podle komise nejlépe vystihoval Lidové milice jako ozbrojenou součást KSČ a ozbrojených sil, jejichž hlavní úkol spočíval v „obraně“ totalitního státu. Po schválení se okamžitě přikročilo k výrobě vyznamenání ve státní mincovně v Kremnici, aby se mohlo ocenění udělovat již v únoru 1970. Vzhledem k tomu, že se jednalo o vyznamenání, muselo jeho existenci ve formě zákona schválit Federální shromáždění, k čemuž posléze také došlo. Stanovy k vyznamenání splnily podmínku souladu se záměrem ocenit nejenom aktivní milicionáře, ale i stranické, státní a hospodářské pracovníky, kteří „soustavně pomáhali“ milicím v jejich činnosti. Vyznamenání se mohlo udělit i představitelům obdobných miličních organizací z ostatních komunistických států. Akt veřejného ocenění se měl stát součástí celého rámce oslav k 25. výročí osvobození Československa v roce 1970. Návrhy na jeho udělení tohoto vyznamenání mohl prezidentu republiky předkládat jen ÚV KSČ.⁶²⁸

V 60. letech se rozvinula vzájemná „družba“ mezi československými a ostatními milicemi komunistických států. Převážně se ale jednalo o zdvořilostní návštěvy vedoucích funkcionářů spojené s výměnou zkušeností. Každý ze sovětských satelitů si organizoval miliční jednotky po svém způsobu, přestože se jejich náplň vzájemně podobala.

---

⁶²³ Rudolf Horčic (nar. 26. 7. 1916), náčelník Hlavního štábu LM v ČSSR, člen KSČ od 1. 5. 1945, člen LM od roku 1948, na úseku LM pracoval v placených funkcích v okrese a kraji od r. 1950, od 1953 na ÚV KSČ, svými postoji v „krizových letech“ i v srpnových dnech si vysloužil navržené vyznamenání.

⁶²⁴ Ing. dr. František Weis (nar. 28. 11. 1926), zástupce náčelníka HŠ LM v ČSSR, člen KSČ od r. 1950, v LM od roku 1960, vyznamenání si zasloužil zejména za „velmi dobré a rozhodné řízení štábu a činnost jednotek LM“ v srpnových dnech 1969.

⁶²⁵ Dr. Václav Šubrt (nar. 26. 8. 1920), pracovník ÚKRRK, v KSČ od 1945 a v LM od 1948, v hlavním štábu LM jako dobrovolný pracovník od roku 1958, náčelník obvodního štábu na Praze 1, v roce 1968 na požádání HŠ LM pomáhal zajišťovat úkoly na úseku LM, včetně aktivní účasti proti „pravicovým silám“.

⁶²⁶ Ing. Miroslav Novák (nar. 11. 12. 1927), těsně před srpnovými událostmi se stal náčelníkem štábu LM v ČSR, před tím náčelník LM v Severomoravském kraji, od roku 1973 náčelník Hlavního štábu LM v ČSSR, člen KSČ od 1947, v LM od 1966, v srpnových dnech se stal velmi platnou posilou HŠ LM.

⁶²⁷ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 106, a. j. 174, Návrh na vyznamenání příslušníků Lidových milic, kteří se zúčastnili akcí při zabezpečování klidu a pořádku proti kontrarevolučním a antisocialistickým živlům v srpnu 1969, 23. 9. 1969. Tento návrh přijalo předsednictvo ÚV KSČ na své schůzi dne 30. 9. 1969. Rozpis vyznamenání v celé ČSSR podle krajů a druhu ocenění přibližovala přehledná tabulka.

⁶²⁸ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/1, sv. 108, a. j. 179, Návrh výtvarného pojetí vyznamenání „Za zásluhy o Lidové milice“ a zásad pro jeho udělování, 4. 12. 1969. Vyznamenání se rozlišovalo do dvou stupňů podle míry zásluh oceněných – I. stupeň z bílého kovu a II. stupeň ze žlutého kovu. Náklady na jeho výrobu měl zajistit MNO M. Džúr. Zákon č. 162/1969 Sb. o vyznamenání „Za zásluhy o Lidové milice“ schválilo Federální shromáždění dne 16. 12. 1969.

Ještě bezprostředně před srpnovými událostmi se koncem července 1969 na základě pozvání HŠ LM v ČSSR uskutečnila v Praze dvoudenní návštěva delegace Bojových družin (skupin) dělnické třídy NDR.⁶²⁹ Zástupci obou „sesterských“ miličních organizací konzultovali praktické i teoretické otázky, jako postavení jednotek ve společnosti, právní a sociální postavení milicionářů, strukturu a organizaci výcviku a výchovy a konečně i vztah milic k ostatním ozbrojeným složkám. Východoněmecká delegace tlumočila závěrem svého pobytu pozvání pro delegaci Lidových milic k návštěvě Bojových družin v NDR. Plánovaná návštěva schválená sekretariátem ÚV KSČ se připravovala na konec listopadu nebo začátek prosince 1969 a delegaci tvořil R. Horčic, F. Weis, M. Novák a P. Korbel.⁶³⁰ Vedoucí mezinárodního oddělení ÚV KSČ a náčelník HŠ LM v ČSSR Horčic měli podrobnosti návštěvy předem projednat se stranickými orgány SED.⁶³¹

V roce 1969 se materiální požadavky milicionářů vůči armádě rozšířily o rozsáhlý seznam položek, které jim o rok dříve zabavila a rozkradla sovětská okupační vojska. Jen u zbraní šlo mj. o 1.144 samopaly a útočné pušky, 133 kulometry, 56 ks pistolí, 4 minomety, 2 pancéřovky a 11 odstřelovacích pušek. Vzhledem k nově nabytým zkušenostem z nasazení v srpnu 1969 požadovaly LM i 30 obrněných transportérů OT-64 a zabezpečení výcviku zhruba 1.500 svých členů v nasedání, sesedání a zaujímání poloh k palbě v tomto bojovém vozidle.

Hlavní štáb LM vypracoval počátkem září 1969 informační zprávu o materiálně technickém zabezpečení a hospodaření milic v roce 1968.⁶³² V obsahu zprávy se uvádělo, že plán se nedařilo v některých položkách plnit z důvodu výrobních nebo dovozních nedostatků, kterými trpěla i armáda. Jednalo se zejména o druhy automobilové techniky (auta GAZ, motorky Jawa 360, polní kuchyně). Z hlediska obrany teritoria už některé druhy výzbroje neodpovídaly svými technickými parametry úkolům milic. Zastaralost se projevovala u protiletadlových kulometů. Nedostatek dopravních prostředků snižoval mobilitu zejména jednotek pohotovostního typu. Hlavní štáb LM chtěl pro vybrané jednotky získat modernější typy výzbroje a bojových vozidel, jejichž účelnost ukázaly právě srpnové demonstrace v roce 1969 a průběh jejich potlačování. HŠ LM proto s MNO projednal vyčlenit z prostředků armády a v milicích ověřit možnost využití 30 transportérů typu OT-64 SKOT a 4 až 6 lehkých protiletadlových dvojitých kanónů. MNO chtělo tento požadavek projednat až po roce 1970, což HŠ LM respektoval a současně souhlasil s nabídkou MNO, že armáda zabezpečí výcvik milicionářů v nasedání, sesedání a zaujímání poloh k palbě z obrněných transportérů ještě v letech 1969 a 1970.

Hospodaření s materiálem, jeho evidence a údržba v roce 1968 probíhala údajně odpovědně. Odpisy při inventurách odpovídaly opotřebení a příslušným kvótám. Ztráty a poškození byly přiměřené a vždy řádně zdůvodněné. Množství odepsaného materiálu však podstatně zvyšovala skutečnost, že některé zbraně a materiál v srpnu 1968 zabavily sovětské okupační jednotky. Podle rozhodnutí předsednictva se měly tyto položky doplnit ze zásob LM. K nejvážnějším případům, mimo zabavení zbraní Sověty, patřila odcizení 15 pistolí, z toho 6 signálních. Jednalo se zejména o ztráty, ke kterým došlo při manipulaci v srpnových dnech roku 1968 při zvýšeném provozu ve štábech a zbrojnicích v rámci výkonu pohotovostní a strážní služby. Další inventura měla vzhledem k pohybu zbraní proběhnout ke konci listopadu 1969 se současným ověřením stavu technické způsobilosti zbraní.

⁶²⁹ Originální název zněl Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse.

⁶³⁰ Pavel Korbel vykonával funkci náčelníka štábu velitele LM pro Slovensko.

⁶³¹ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 39, a. j. 64, Uskutečnění návštěvy delegace hlavního štábu LM v ČSSR u bojových družin dělnické třídy NDR, 11. 11. 1969.

⁶³² NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 37, a. j. 62, Informace o materiálně technickém zabezpečení a hospodaření Lidových milic ČSSR v r. 1968, 9. 9. 1969. HŠ LM zprávu zpracoval na základě inventur provedených na závodech, okresech a krajích, a ověřených kontrolními a revizními komisemi. MNO souhlasilo s navrženým zněním usnesení sekretariátu ÚV.

Vážný problém představovaly narůstající těžkosti se skladováním materiálu a s jeho údržbou, neboť v důsledku technického rozvoje vojenství narůstaly počty materiálu a výzbroje. Nezbytnost náležitého ošetřování a skladování materiálu se dostala na samou hranici únosnosti milic. S přechodem na moderní víceúčelový materiál se nároky ještě zvyšovaly. Důležitou součástí představovala servisní činnost, která měla v modifikované formě fungovat podobně jako v ČSLA.

Sekretariát ÚV na závěr projednání zprávy o hospodaření jednotek uložil ministrovi národní obrany M. Dzúrovi zajistit v letech 1969 a 1970 výcvik 1.200 až 1.500 milicionářů v zaujímání poloh v obrněných transportérech a doplnit mimo plány MTZ Sověty zabavenou výzbroj. Jednalo se o zmíněných zhruba 1.500 ks samopalů, 200 ks pistolí, 20 ks těžkých kulometů a 113 ks lehkých kulometů.⁶³³

Situace v materiální oblasti milic se tak i přes trvalé nedostatky a zastaralost některých druhů výzbroje jevila jako poměrně stabilizovaná. Očekávalo se zlepšení díky plánovanému doplnění výzbroje a předpokládané výměně uniforem.

---

⁶³³ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/4, sv. 37, a. j. 62, Informace o materiálně technickém zabezpečení a hospodaření Lidových milicí ČSSR v r. 1968, 9. 9. 1969.

VI. 15. Stav a úkoly Lidových milicí v ČSR koncem roku 1969

V průběhu roku 1969 se ukázalo, že okupační vojska z Československa neodejdou. Mnozí představitelé tzv. „obrodného procesu“ se v zájmu uchování vlastní moci podíleli na likvidaci zbytků pozitiv, která přineslo „Pražské jaro“. Přesto došlo během roku k jejich odstranění z veřejného a stranického života. Vedení v čele s ambiciózním Gustavem Husákem nehodlalo opustit nastoupenou cestu normalizace, která totalitní stát uvrhla vývojově zpět. Na nástupu i průběhu celého období normalizace v Československu se svým dílem podílely i Lidové milice jako ozbrojená složka KSČ.

Lubomír Štrougal předložil v polovině prosince 1969 byru pro řízení stranické práce v českých zemích informační zprávu o stavu Lidových milicí v českých zemích.⁶³⁴ Za stěžejní problém koncem roku 1969 považovalo vedení štábu milic v českých zemích početní stav jednotek. Další snižování počtů na útvarech by už vážně ohrozilo plnění úkolů vyplývajících z „Řádu LM“. Během roku tento tristní stav řešily všechny krajské výbory a řada okresních výborů, které za účelem zlepšení situace přijaly konkrétní usnesení. Přijatá usnesení ale odpovědní funkcionáři nezajišťovali, nekontrolovali, a proto nedocházelo k jejich plnění. V některých okresech, na nižších stranických orgánech i v řadě organizací KSČ se problematice LM nevěnovala žádná pozornost. Laxní přístup některých stranických výborů k otázce milic zapříčinil zrušení jednotky nebo omezení činnosti.

V samotných českých zemích byly k 1. 1. 1968 plánované stavy LM naplněny na 95,5 %. V průběhu roku 1968 vzhledem k nepatrnému doplňování jednotek novými příslušníky se vykazované početní stavy snížily o 2.640 příslušníků (na 91,4 %), což ale nevystihovalo skutečný stav. V té době a i později v první polovině roku 1969 řada milicionářů přestala v jednotkách pod vlivem tehdejší politické situace fakticky pracovat. Předložené návrhy na uvolnění části pasivních milicionářů z LM, ale tehdy ZO KSČ neprojednávaly. Další část příslušníků LM pod vlivem politického uvolnění setrvala v jednotkách s vědomím a mnohdy pod ochranou základních výborů, které fandily „Pražskému jaru“. Někteří dogmatictí konzervativní funkcionáři LM se báli předložit výborům stranických organizací návrhy na uvolnění nebo vyloučení příslušníků, aby se sami nevystavovali nebezpečí vyloučení, jak se stalo např. v Železárnách a drátovnách Bohumín nebo v podniku Tatra Studénka. K výraznému úbytku členů LM pak došlo především v první polovině roku 1969 jako deziluze ze srpnové okupace. Z plánovaného stavu 65.088 příslušníků k 1. říjnu 1969 činil skutečný stav 50.808 členů. To znamená, že Lidové milice v ČSR se dostaly na úroveň o 21,9 % nižší pod plánovaný stav. Nejmenší úbytky vykazovaly oba moravské kraje (v Severomoravském kraji chybělo do plánovaných stavů 15,4 %, v Jihomoravském kraji 17,8 % příslušníků LM). Nejkritičtěji se situace jevila v Severočeském kraji, který postrádal 30,9 % členů a v Praze chybělo do plánovaných stavů 30,2 % milicionářů. S výjimkou Brna se dalo konstatovat, že pokles početních stavů příslušníků LM souvisel s klimatem na krajských výborech KSČ.

Důvody odchodů příslušníků z jednotek nešlo podle autora zprávy přesně vyjádřit v procentech, neboť většina z nich při odchodu nadřízeným funkcionářům skutečné pohnutky neuvedla. Samotný důvod odchodu z obav před postihem milicionářů zdůvodňovali různými, zpravidla však nikoliv politickými pohnutkami. V podstatě šlo o:

- nesouhlas s politikou KSČ buď do srpna 1968 nebo po srpnu 1968,
- využití uvolněné politické a společenské situace, v jejíž atmosféře část již dříve pasivních příslušníků z LM vystoupila,

⁶³⁴ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/7, sv. 16, a. j. 37, Současný stav a nejbližší úkoly Lidových milicí v ČSR, 10. 12. 1969. Materiál předložil L. Štrougal byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích jako informaci, která obsahovala i návrhy na zlepšení stavu v LM.

- důsledky dlouhodobé netečnosti základních organizací strany a LM, čímž u členů milic vznikly pochybnosti o další existenci jednotek, necht' nadále v milicích působit, obavy ze zneužití LM apod.,
- přirozené úbytky způsobené odchodem do důchodu či změnou zaměstnání, kterým neodpovídalo doplňování jednotek novými příslušníky.

Pokles členské základny LM se projevil nejvýrazněji u speciálních jednotek, zejména u spojovacích útvarů. V těchto jednotkách, kde působilo mnoho vzdělanějších straníků s vyšší odbornou a civilní kvalifikací, se projevil jejich nesouhlas s konzervativním proudem v KSČ. Komplikovanost získávání nových příslušníků LM k doplnění početních stavů jednotek potvrzovala statistická čísla. Například ve srovnání se zaznamenaným úbytkem v roce 1969, který činil 9.918 příslušníků, vstoupilo v tom samém období do LM jen 1.294 milicionářů. Ve Východočeském kraji se milicionáři stalo pouze 6 kandidátů na členství, v Praze jen 36. Stav náboru nových příslušníků v podstatě odrážel na jedné straně složitou situaci ve stranických orgánech a organizacích, na druhé straně úsilí a angažovanost těchto orgánů, štábů i velitelů jednotek LM při doplňování početních stavů.

Při rozboru stavu Lidových milic v českých zemích nešlo opomenout skutečnost, že v období let 1968 až 1969 došlo ke zrušení 46ti jednotek na závodech, z toho v Praze v 17ti podnicích a v Severočeském kraji na 13ti závodech. Vesměs se jednalo o malé jednotky, kde i v minulosti panovaly nepříznivé podmínky pro doplňování stavů. Hlavní důvody spočívaly zejména v nízkém počtu členů strany, vysokém věku mužů, v dojíždění do zaměstnání apod. Dalšími důvody rozpadu byl důsledek celkové politické situace, zánik stranické organizace, silná pozice reformních funkcionářů, aktivní činnost KAN, K-231 apod. I ke konci roku 1969 existovalo několik desítek jednotek LM, kde zůstalo jen 4 až 6 příslušníků a akutně hrozil zánik útvarů. Tehdy se proto uvažovalo, že zanikající jednotky by mohly být doplněny z řad konzervativních komunistů jiných malých závodů a zařízení, kde neexistovaly předpoklady pro ustavení nové jednotky. Podle dosavadní praxe se útvary milic doplňovaly pouze ze členů strany – zaměstnanců příslušného závodu.

Přestože proběhly ve většině jednotek s milicionáři motivační pohovory, proces konsolidace v milicích zdaleka neskončil. V souvislosti s další „očistou“ KSČ a potažmo milic od reformních straníků, se počítalo s dalším, i když ne již tak výrazným poklesem početních stavů.

Situace v plnění úkolů politické a bojové přípravy byla ve výcvikové době vlivem celkové situace nejednotná. I když mnoho jednotek zahájilo výcvik počátkem roku 1969, v podstatě se plně rozvinul až v měsíci březnu, v některých jednotkách, např. v Severočeském kraji, teprve po dubnovém plénu ÚV KSČ. Velitelská a metodická příprava na stupni kraje a okresu se obsahově splnila podle směrnice na rok 1969 s průměrnou účastí 80–90 % funkcionářů LM. Vážnější problémy s účastí na odborných a instrukčně metodických zaměstnáních měli velitelé speciálních jednotek (chemici, zdravotníci, spojaři, minometníci apod.), kde se výrazně projevil úbytek milicionářů – specialistů. V některých případech se neúčast funkcionářů na vícedenních školeních omlouvala výrobními problémy na závodech a neochotou jednotlivců se těchto zaměstnání zúčastnit kvůli obavám z kritiky spoluzaměstnanců.

Rozsah i obsah politické přípravy v LM doznal v roce 1969 podstatných změn. Většinou se upustilo od původně plánovaných témat a pozornost v jednotkách se zaměřila především k aktuálním politickým trendům. V řadě stranických organizací převládal reformní přístup k výkladu politických a společenských témat. Z těchto důvodů se konzervativní zastánci marxismu-leninismu v LM snažili informovat ostatní milicionáře o výsledcích jednání orgánů ÚV KSČ, dehonestovat představitele reformních myšlenek a vysvětlovat „nutnost“ invaze vojsk Varšavské smlouvy. Politické přípravě se věnovalo i mnoho z času určeného původně na

výcvik, zejména na závodech, kde převládaly reformní síly a pozice normalizátorů se nejevily tak silné.

Štáb LM v českých zemích se domníval, že „morální a politický“ stav většiny příslušníků LM odpovídal marxisticko-leninským principům. Navzdory značnému poklesu početních stavů představovaly Lidové milice akceschopnou ozbrojenou sílu, připravenou plnit úkoly ve smyslu „Řádu LM“. Současně zastávaly pozici stranického aktivu odhodlaného se angažovat při realizaci normalizační politiky KSČ.

Milicionáři rozvinuli spolupráci se sovětskými okupanty. Požadavky štábů a jednotek na účast příslušníků sovětských vojsk při akcích LM údajně vzrostly do rozměrů, kdy bez pečlivé koordinace mítinků nemohly být splněny. Vzhledem k požadavkům nižších štábů milic a v zájmu „upevnění družby“ štáb LM v ČSR doporučil:

1. Vyslovit souhlas s tím, aby štáb LM vešel ve styk s představiteli sovětských vojsk s cílem ujasnit vzájemnou spolupráci, zajistit rovnoměrnější pokrytí kontaktů a akcí i v okresech, kde nebyla okupační vojska dislokována.
2. Styky LM a sovětských vojsk koordinovat jednak v oblasti „politicko-výchovné práce“ (účasť na besedách, na komunistických politických akcích – 100. výročí narození V. I. Lenina, 22. výročí Února apod.) a jednak v oblasti výcvikové (ukázky bojové techniky, účast milicionářů na cvičeních sovětských jednotek a opačně, využívání výcvikových prostorů a zařízení apod.).
3. Přenést organizační kompetence na krajské a okresní štáby LM a útvary spolupracujících sovětských vojsk.

V nastávajícím výcvikovém roce se měla ideologická výchova v jednotkách LM zaměřit na dosažení názorové jednoty ve smyslu marxismu-leninismu a „prohlubováním třídního a internacionálního cítění“ příslušníků LM.

V bojové přípravě se i přes řadu potíží a mimořádných úkolů, které jednotky LM plnily při potlačování nepokojů v srpnu 1969, procvičovala základní témata s různým výsledkem. Průměrná účast příslušníků LM na výcviku se pohybovala kolem 80 % ze skutečných stavů, nejnižší účast (60 %) měl Severočeský kraj. Taktická příprava v uplynulém výcvikovém období vrcholila přípravou a provedením rotních taktických cvičení. I přes potíže s běžným výcvikem v průběhu roku proběhla v září a říjnu taktická cvičení údajně na dobré úrovni a s vysokou účastí milicionářů téměř ve všech okresech v českých zemích. K zajištění ostrých střelb minometných jednotek LM se ve všech krajích konala vícedenní velitelská soustředění a za pomoci instruktorů ČSLA se překlenula mezera v přípravě z roku 1968 i změny, ke kterým došlo ve velitelských funkcích. Minometných střelb s převážně výtečnými výsledky se zúčastnilo v průměru 90 % příslušníků jednotek, nejnižší účast (63 %) měla Praha. V následujícím roce se měl výcvik zaměřit na přípravu vybraných sil v rozhodujících městech a místech k plnění úkolů souvisejících se „zabezpečováním klidu a pořádku“.

Podíl příslušníků Lidových milic na procesu normalizace se postupně zvyšoval, neboť většina z nich patřila mezi skalní konzervativní komunisty. Politika reformního křídla KSČ z jara 1968 byla v hrubém rozporu s jejich ideologickým přesvědčením. Postoje převážné části příslušníků LM, zejména funkcionářů štábů a velitelů jednotek v českých zemích, ladily s politikou nového protireformního vedení strany. Dočasnou „dezorientaci“ v některých jednotkách svaloval štáb LM v ČSR na politickou situaci v roce 1968 a na aktivity „pravcových elementů“. Aktivní příslušníci LM kladně přijali a podporovali výsledky plén ÚV KSČ konaných v roce 1969. Strana se jednoznačně a neomylně vracela do konzervativních kolejí a nastolovala normalizační období. Část milicionářů se radikálně vyslovovala za „důraznější řešení problémů“ minulých let a požadovala odchod všech reformistů z veřejných funkcí. Řada konzervativních milicionářů se opět prosazovala do výborů stranických organizací, do celozávodních výborů i do vyšších stranických orgánů, což posilovalo jejich pozice.

Od začátku roku 1969 se milicionáři významným způsobem podíleli na „zabezpečování klidu a veřejného pořádku“, nastupovali do služeb k ochraně zbrojnic, závodů i jiných objektů, do pohotovostních jednotek apod. Nesmazatelně negativním způsobem se zúčastnili zásahů proti demonstracím odpůrců okupace v srpnových dnech 1969. Do společných hlídek s orgány VB se tehdy v českých zemích začlenilo denně 6.095 příslušníků, 3.700 milicionářů střežilo různé objekty a dalších 19.150 příslušníků drželo pohotovost v jednotkách, z nichž více než polovina se aktivně podílela ve dnech 18. až 22. srpna na potlačení ohnisek nepokojů. Při nich došlo ke zranění 146 příslušníků. Při plnění různých úkolů a služeb se tak vystříдалo na 80 % všech milicionářů. Tento zásah jednotek LM patřičně „ocenily“ nejvyšší stranické i státní orgány. Nasazení LM do akcí přispělo k posílení jednotek i jejich v roce 1968 pošramocnému sebevědomí. Dostalo se jim satisfakce a ujištění ze strany normalizačního vedení KSČ, že se s jejich existencí nadále počítá. Podle odhadu se mohl štáb LM v ČSR spolehnout na 80 % příslušníků z tehdejších skutečných stavů.⁶³⁵

Závěrem se dá konstatovat, že většina příslušníků LM v českých zemích zůstala věrná, v roce 1968 silně zpochybňovaným, myšlenkám marxismu-leninismu a spojenectví se SSSR. Jejich ozbrojené vystoupení v utilitárním zájmu KSČ v srpnových dnech 1969 sloužilo dobovým ideologům k argumentaci o další potřebnosti milic jako ozbrojené složky. Podstatné snížení početních stavů LM pak vysvětlovali předpokladem jejich ideologického upevnění na marxisticko-leninských principech. Faktem je, že díky své angažovanosti při realizaci normalizační politiky nového vedení strany si milice získaly důvěru vedoucích funkcionářů a staly se opět významným aktivem a kádrovou zálohou pro mnohé stranické orgány.

Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích se pod dojmem výše uvedené zprávy dne 16. prosince 1969 usneslo na „ocenění činnosti“ příslušníků LM při plnění úkolů v roce 1969 a vyzvalo je k aktivnímu zapojení do normalizačního procesu. Za účelem doplnění početních stavů milic uložilo byro Zdeňkovi Zuskovi náročný úkol.⁶³⁶ Zuska měl vybírat „uvědomělé“ komunisty k zaplňování mezer v početních stavech ze stranických orgánů a organizací KSČ v podnicích, kde neexistovaly LM, a současně byly umístěny v blízkosti dislokace již existujících jednotek. Tento úkol časově spadá do období roku 1970, které již není časovým úsekem spadajícím do této práce.

Koncem roku 1969 se situace v jednotkách začala personálně stabilizovat a předznamenala jejich nerušený vývoj pokračující až do roku 1989, kdy došlo k definitivnímu rozpuštění Lidových milicí.

---

⁶³⁵ NA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/7, sv. 16, a. j. 37, Současný stav a nejbližší úkoly Lidových milicí v ČSR, 10. 12. 1969.

⁶³⁶ Zdeněk Zuska (1931-1982), od r. 1970 člen ÚV KSČ, 1970-1981 primátor hl. m. Prahy, od 1981 místopředseda vlády ČSR.

Závěr

Z prvních více jak dvaceti let existence Lidových milicí, je patrné, že tato „stranická armáda“ zažila několik zásadních vývojových změn a zvrátů. Po vzniku a působení jednotek v únoru 1948, čehož KSČ dostatečně využila k převzetí moci, nastalo období pod ministerstvem vnitra. Tehdejší počáteční úloha Lidových milicí spočívala v roli zálohy a pomocného orgánu SNB. Stav v jednotkách a v řídicích štábech byl pestrý, ale známky stability nevykazoval. Tato situace pokračovala i po formálním včlenění milic do nově zřízeného ministerstva národní bezpečnosti. Přesto se stav pod vedením nového velitele Janulíka začal pomalu zlepšovat. Další změna na velitelském postu v osobě Aloise Kotvy, předznamenala začlenění jednotek do aparátu KSČ. Po roce 1952 došlo k rozporu mezi zněním platné, i když vágní, zákonné normy a novým „Řádem LM“, který stanovil podřízenost KSČ. Bez opory v zákoně bylo rozhodování o použití LM přeneseno plně do kompetence stranických orgánů. Přestože na tento problém řada milicionářů poukazovala, nikdy nedošlo k nápravě. Činnost a existence jednotek LM byla de iure mimozákonná.

V prvních letech existence paralyzovala aktivity útvarů vysoká fluktuace na velitelských postech. Tento problém, i když v menší míře, přetrvával až do konce šedesátých let. Od poloviny 50. let už lze v případě milic hovořit jako o stabilizujících se jednotkách. Řada nedostatků ale milice provázela téměř po celé období prvních dvaceti let, což dokumentuje např. právní neukotvení této složky a permanentní podstavy. I přes problémy s materiálním zabezpečením lze o milicích v 60. letech hovořit jako poměrně stabilní ozbrojené síle plnící úkoly vedení totalitního režimu. Tuto stabilitu narušily události „Pražského jara“. Milicionáři, hájící konzervativní stanoviska uvnitř KSČ, ztráceli pod společenským tlakem perspektivu. K pokračující existenci LM v neměnné podobě přispěla až invaze vojsk Varšavské smlouvy a zahájený proces „normalizace“. Přestože s tímto násilným aktem řada členů milic nesouhlasila, postupně jej přijala jako stabilizační prvek nutný k „zabezpečení“ komunistického režimu v Československu. Jen malá část příslušníků tento propagandistický výklad nepřijala a z milic odešla. „Věrnost“ režimu pak útvary LM prokázaly při násilném potlačování srpnových demonstrací v roce 1969, na nichž měly svůj nesmazatelný krvavý podíl. Za tento akt se dočkaly ocenění z rukou vůdců režimu. Podmínky pro existenci jednotek milic na dalších dvacet let byly zajištěny.

*

V poslední fázi svého trvání, v 80. letech 20. století, působily Lidové milice v roli konsolidovaných ozbrojených jednotek pod velením KSČ. Tato "ozbrojená pěst komunistické strany" plnila úkoly v systému ochrany a obrany československého totalitního režimu. Ve druhé polovině 80. let došlo k velké generační obměně vedoucích funkcionářů Lidových milicí, kdy v souvislosti s odchody do důchodu bylo nahrazeno 9 z celkových 12 náčelníků krajských štábů. K výměně došlo i na mnoha nižších postech okresních náčelníků štábů LM. Funkci posledního náčelníka Hlavního štábu velitele Lidových milicí v Československu zastával už od roku 1973 Miroslav Novák.⁶³⁷ Nejvyšším představitelem, resp. velitelem těchto jednotek, byl z titulu své funkce generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák,⁶³⁸ koncem roku 1987 ho vystřídal Milouš Jakeš.⁶³⁹

Celková naplněnost jednotek Lidových milicí v osmdesátých letech dostatečně pokrývala schválené tabulkové počty ve všech regionech totalitního státu. Podle organizačních

⁶³⁷ Náčelník hlavního štábu LM Miroslav Novák (nar. 11. 12. 1927) působil ve funkci v l. 1973-1989.

⁶³⁸ Gustáv Husák (1913-1991), ve funkci prezidenta ČSSR v letech 1975-89, gen. tajemník ÚV KSČ 1969-1987.

⁶³⁹ Milouš Jakeš (nar. 12. 8. 1922), ve funkci gen. tajemníka ÚV KSČ v letech 1987-89.

tabulek byl počet milicionářů stanoven na 81.800 členů, přičemž z toho mělo na území tehdejší České socialistické republiky působit 63.200 příslušníků LM. V polovině roku 1989 faktický počet členů jednotek v ČSSR činil 84.821 příslušníků, takže plánovaný stav byl překročen o 3,7 procenta.⁶⁴⁰

Vzhledem k sílícím projevům nespokojenosti s komunistickým režimem koncem 80. let vzrostla úměrně tomu také aktivita milicí. Jejich příslušníci zasahovali proti demonstrantům v pražských ulicích v roce 1988 postupně 19. ledna, 21. srpna a 28. října. Na to navázaly lednové zásahy v rámci tzv. „Palachova týdne“ a opět srpnové a říjnové akce v roce 1989. Při těchto „bezpečnostních akcích“ bylo jenom během první poloviny roku 1989 nasazeno téměř 39.000 milicionářů. Členové LM působili dvojím způsobem, jednak k přehrazování ulic v centru města a jednak k pořádkové službě na chodnících, což zpravidla znamenalo předávání vytipovaných občanů orgánům SNB.

*

V bouřlivých dnech bezprostředně po pátku 17. listopadu roku 1989 povolali nejvyšší komunističtí funkcionáři do hlavního města mimopražské jednotky Lidových milicí k případnému zásahu proti studentům a ostatním demonstrantům. Ovšem pod nečekaným vývojem událostí ztratilo vedení KSČ schopnost zásadního rozhodování a jednotky LM rychle odvolalo zpět. Zrušením ústavního článku č. 4 dne 29. 11. 1989 o vedoucí úloze KSČ ve společnosti se vystupňovaly požadavky na okamžité zrušení LM zaštitěné zejména autoritou Občanského fóra.

Čerstvě zvolený a současně poslední generální tajemník ÚV KSČ Karel Urbánek⁶⁴¹ pomocí všech prostředků obhajoval legitimitu Lidových milicí a další fungování v „nových podmínkách“. V hrubém kontrastu s realitou se pokoušel o zachování Lidových milic alespoň v pozměněné úloze. Urbánek navrhl, aby řízení Lidových milic nepodléhalo pouze KSČ a přijímali se i "bezpartijní a jinostrančí". Dále chtěl podřídit LM ministerstvu vnitra a zastřešit je Radou obrany státu s ponecháním vazeb na ministerstvo národní obrany. Urbánkova křečovitá snaha o zachování milic ale již dávno neodpovídala překotnému vývoji aktuální politické situace, natož radikálním občanským náladám. Veřejnost se obávala potenciálního zneužití výzbroje Lidových milic konzervativními komunisty k restauraci hroutícího se totalitního režimu.

Koncem listopadu donutil progresivní vývoj vnitropolitické situace Karla Urbánka jednat s ministrem národní obrany Milanem Václavíkem o rychlém stažení zbraní a munice z útvarů LM a jejich uložení do skladů armády. Počátkem prosince 1989 byly ze skladů milic odvezeny nejdříve ruční zbraně, tzn. pistole, samopaly a kulomety včetně munice. Podobně, ovšem s delším časovým odstupem, došlo i na likvidaci těžkých zbraní - bezzákluzových kanónů, minometů a protiletadlových kulometů. Přesun materiálu LM do skladů ČSLA proběhl bezproblémově. Účetní přehledy milicionářské výzbroje vzhledem k faktickému stavu vyznívaly značně nedůvěryhodně, neboť v řadě případů převzala armáda od milicí větší množství munice, než kolik uváděla evidence. Do armádních skladů se vrátilo od jednotek LM přes 71.000 samopalů, téměř 6.900 kulometů, 130 protiletadlových kulometů, přes 20.000 pistolí, 358 minometů, 149 bezzákluzových kanónů, více jak 2.000 ručních granátů a přes 85 mil. ostrých nábojů do ručních zbraní. Dále bylo převedeno 13 osobních vozidel, 687 osobních terénních automobilů, 453 nákladních terénních vozidel, 959 motocyklů, 1 transportér OT-64,

---

⁶⁴⁰ Zdrojové práce k informacím uvedeným v této závěrečné kapitole představují 2 publikované studie: Bašta, Jiří: Rozpuštění Lidových milicí v roce 1989 a pokusy o právní narovnání. In: Securitas Imperii 14. Praha 2007, s. 253-270. Bašta, J., Lidové milice – nelegální armáda KSČ. In: Paměť a dějiny 02, Revue pro studium totalitních režimů, 2008/02, roč. II, s. 99-108.

⁶⁴¹ Karel Urbánek (nar. 1941) působil ve funkci pouze necelý měsíc, od 25. 11. do 20. 12. 1989.

81 vozidel se spojovací technikou a další materiál. Naopak chybělo 25 pistolí a velké množství zaměřovacích nábojů pro ruční protitankové granátometry.

Jelikož Lidové milice nevznikly prostřednictvím zákonného aktu a ani později nebyla jejich existence nikdy legislativně ukotvena, jejich rozpuštění provedl mimořádný sjezd ÚV KSČ dne 21. 12. 1989 stejným způsobem jako jejich založení – tzn. pouhým rozhodnutím.⁶⁴² Příslušníky demilitarizovaných jednotek zprostil přísahy. Stalo se tak přesně po 41 letech a 10 měsících existence těchto jednotek.

S definitivní likvidací arzenálu bývalých Lidových milic neochabl zájem zainteresované veřejnosti o problematiku právního (ne)ukotvení této "stranické armády". Na základě různých občanských podnětů probíhalo od první poloviny devadesátých let do počátku třetího milénia zkoumání a policejní šetření nedovoleného vyzbrojení Lidových milicí jakožto složky KSČ. Úsudky právních expertů ve věci nedovoleného ozbrojení Lidových milicí se diametrálně lišily. Vyšetřování posléze vyústilo v trestní stíhání bývalých vysokých stranických činitelů KSČ (L. Štrougal, M. Novák, J. Lenárt ad.). Výpovědi bývalých komunistických prominentů se víceméně shodovaly ve dvou zásadních otázkách: I když nebyly LM zahrnuty do branného systému, přesto se s nimi jako se součástí tohoto systému počítalo. A přestože Lidové milice vznikly na základě stranického rozhodnutí a nikoli zákonným aktem, jejich činnost a působení dodatečně právně upravoval zákon o Národní bezpečnosti, později zákon o SNB, branný zákon a řada dalších norem. Podle závěrečných stanovisek orgánů činných v trestním řízení nešlo ze způsobu vzniku a následného působení milic do roku 1989 vyvozovat trestně právní následky, neboť uvedený fakt nezakládá žádnou trestní odpovědnost, nýbrž pouze odpovědnost společensko morální. Nikdo z komunistických prominentů nebyl v této věci pravomocně odsouzen.

*

Záporná úloha Lidových milicí je nezpochybnitelná. Nejdůrazněji se připomněla v období tvrdých zásahů proti odpůrcům komunistického režimu. V srpnu 1969 při rozeznání demonstrací zastřelili neznámí milicionáři minimálně tři, pravděpodobně až pět mladých lidí v Praze a v Brně. Jednotky milic napomáhaly i v desítkách dalších násilných akcí zejména v letech 1988-89 a podílely se také na potlačování demonstrací během "Palachova týdne" v lednu 1989. Na tuto tragickou úlohu Lidových milicí v našich dějinách se při posuzování legálnosti jejich ozbrojení s ohledem na jurisdikci a podzákonné normy nemohl brát ohled. Obviněným vysokým představitelům KSČ však bylo jako vedoucím politickým, potažmo stranickým činitelům naprosto jasné, že disponují ozbrojenými jednotkami, které nemají pro své fungování zákonný podklad.

Negativní historická role Lidových milicí složených z militarizovaných komunistů je nesporná. Členství konkrétního člověka v LM nevypovídá o jeho lidských kvalitách. Nelze ale zapomenout, že tyto osoby přísahaly se zbraní v ruce věrnost KSČ a hodlaly bránit tehdejší totalitní režim všemi prostředky. Podporovaly tak organizaci zločinnou a zavrženíhodnou, která měla na svědomí řadu lidských životů a zmařené osudy statisíců občanů Československa.

---

⁶⁴² Lidové milice se utvořily na základě pouhého stranického rozhodnutí ÚV KSČ ze dne 21. 2. 1948. Přesto nebyl tento mimozákonný akt podle některých právních analýz v rozporu s platnými legislativními normami. Řada pozdějších komunistických zákonů ve svém výkladu s Lidovými milicemi automaticky počítala. V 50. letech se projevovala snaha o legalizaci Lidových milic, ale pouze na úrovni stranických dokumentů (Řád LM⁶⁴), které tyto jednotky charakterizovaly jako ozbrojený sbor KSČ. Teprve koncem 60. let bylo poukazováno na nedostatečnou právní úpravu LM s požadavky na jejich legalizaci nebo zrušení. S nástupem normalizace se však situace vrátila do starých kolejí a milice opět plně fungovaly jako ozbrojený sbor totalitní strany. Snaha o právní ukotvení se po roce 1970 opětovně, zato již definitivně zastavila.

Přílohy LM

PŘÍLOHA č. 1

Ř á d L i d o v ý c h m i l i c .

Lidové milice se zrodily ve slavných dnech února 1948 pod vedením Komunistické strany Československa „jako ztělesnění lidové obrany vnitřního pořádku ve státě“ /Klement Gottwald). Svým rázným vystoupením přispěly k vítězství nad domácí i zahraniční reakcí, která připravovala kontrarevoluční puč.

Soudruh Klement Gottwald uložil jednotkám Lidových milic dne 28. února 1948: „ ... braňte klid republiky a tvůrčí budovatelskou práci“.

Lidové milice jsou ozbrojeným sborem Komunistické strany Československa, osvědčeného předvoje dělnické třídy a zkušené vůdkyně všeho pracujícího lidu. Po boku československé armády, Sboru národní bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní strážie jsou Lidové milice neohroženou stráží výstavby socialismu v naší vlasti a důsledným bojovníkem proti třídnímu nepříteli, na strážie proti rušitelům světového míru.

V boji s nepřáteli míru a socialismu mají příslušníci jednotek Lidových milic zářný vzor v Komunistické straně Sovětského svazu a v hrdinném sovětském lidu.

I.

Úkoly Lidových milic.

1/ Lidové milice jsou povolány k tomu, aby zejména chránily a bránily případně i ve spolupráci s čs. armádou, Sbohem národní bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní strážie, naše lidově demokratické zřízení a socialistické budování pracujícího lidu proti všem nepřítelům socialismu a míru;

zajišťovaly ochranu závodů, v nichž jsou Lidové milice ustaveny a podle potřeby i dalších objektů důležitých pro výstavbu socialismu;

neohroženě bojovaly proti rozkrádání a poškozování národního majetku, proti nepořádkům ve výrobě, proti sabotážím a záškodnictví všeho druhu;

výcvikem a bojovou přípravou svých příslušníků soustavně posilovaly obranu naší vlasti a bojovou sílu čs. armády;

byly příkladem všemu našemu pracujícímu lidu v kázni, obětavé práci a budovatelskému úsilí;

vychovaly své příslušníky v duchu socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu, k věrnosti Komunistické straně Československa, vládě republiky Československé, k lásce a bezvýhradné věrnosti k Sovětskému svazu.

II.

Členové Lidových milic, jejich povinnosti a práva.

2/ Členství v jednotkách Lidových milic je dobrovolné.

Příslušníkem jednotek Lidových milic může se stát jen člen a kandidát KSČ.

3/ Příslušníci jednotek Lidových milic se řídí ve své činnosti řádem Lidových milic a nařízeními Ústředního výboru strany. Jako příslušníci ozbrojené složky jsou ve smyslu své přísahy zejména povinni:

- a/ ukázněně a obětavě plnit rozkazy svých velitelů a pokyny příslušných stranických orgánů;
- b/ neustále zvyšovat svoji bojovou připravenost, stát se mistry svých zbraní a šetřit své zbraně;
- c/ být bdělými a ostražitými vůči nepřátelům lidu a vlasti a neúprosně hájit budovatelské úsilí pracujícího lidu a jeho vymoženosti.

4/ Práva příslušníků jednotek Lidových milic:

a/ příslušníci jednotek Lidových milic mají právo obracet se s kteroukoliv otázkou a sdělením, týkajícím se Lidových milic ke svým velitelům služební cestou až k veliteli Lidových milic v ČSR;

b/ plní-li příslušníci jednotek Lidových milic své úkoly jednotlivě, mají, zejména pokud jde o použití zbraně, obdobná práva a povinnosti jako příslušníci Sboru národní bezpečnosti;

c/ příslušníci jednotek Lidových milic, kteří při plnění úkolů Lidových milic utrpěli úraz, onemocněli, v důsledku úrazu a onemocnění se stali nezpůsobilými k výkonu svého povolání nebo zemřeli, mají nárok na dávky a zaopátrání podle příslušných zákonných ustanovení.

5/ Přijímání za členy Lidových milic se děje pouze individuálně prostřednictvím závodní organizace KSČ. Nové příslušníky do jednotek Lidových milic přijímá na návrh závodní organizace Komunistické strany Československa okresní, městský, obvodní výbor.

Postup při přijímání za člena Lidových milic:

a) členové a kandidáti strany, kteří žádají o přijetí za člena Lidových milic, předkládají výboru své základní organizace přihlášku;

b) výbor základní organizace prozkoumá žádost o přijetí do Lidových milic, předloží k posouzení členské schůzi a v případě, že členská žádost hlasováním doporučí, postoupí ji ke schválení okresnímu, městskému, obvodnímu výboru strany;

c) členství v Lidových milicích se počítá od toho dne, kdy okresní, městský, obvodní výbor strany schválil žádost o přijetí do Lidových milic;

d) průkaz člena Lidových milic a zbraň mohou být příslušníkům Lidových milic vydány teprve poté, když složí přísahu;

e) každý příslušník Lidových milic při přechodu na pracoviště jiného závodu je zařazován velitelem nejvyšší jednotky Lidových milic v tomto závodě do stavu příslušníků jednotky. Přechod na pracoviště do jiného závodu je příslušník Lidových milic povinen ihned oznámit veliteli nejvyšší jednotky v závodě, z něhož odchází. Převod příslušníků Lidových milic z jedné jednotky do druhé se provádí podle pravidel, stanovených velitelem Lidových milic v ČSR.

6/ Příslušníkům jednotek Lidových milic mohou být za vynikající činy a za bezvadné splnění mimořádných úkolů udělovány tyto odměny a vyznamenání: ústní neb písemná pochvala, ústní

pochvala může být vyslovena i před nastoupenou jednotkou, tento druh odměn mohou udělovat velitelé všech stupňů;

cenné neb peněžité dary, tyto uděluje Ústřední výbor Komunistické strany Československa na návrh krajského výboru strany; stranické vyznamenání, toto uděluje krajský výbor a Ústřední výbor KSČ; státní vyznamenání.

7/ Za porušení kázně neb povinnosti mohou být příslušníkům jednotek Lidových milic udělovány tyto tresty:

napomenutí, důtka, důtka před nastoupenou jednotkou; tyto tresty mohou udělovat velitelé všech stupňů; odvolání z funkce v Lidových milicích, vyloučení z Lidových milic; tento trest může udělit okresní výbor strany a vyšší stranické orgány.

Udělení odměny i trestu oznámí orgány, které je udělily, příslušné základní organizaci strany a okresnímu veliteli jednotek Lidových milic.

Po skončení členství se předá průkaz Lidových milic přes vyšší stranické orgány štábu velitele Lidových milic ÚV KSČ.

Průkaz člena Lidových milic je majetkem strany. Ztráta průkazu musí být ihned hlášena veliteli nejvyšší jednotky Lidových milic v závodě. Za ztrátu průkazu se zavádí disciplinární řízení.

Příslušník Lidových milic, který byl vyloučen z Lidových milic nebo i jinak v Lidových milicích potrestán, má právo se během 14 dnů odvolat postupně až k Ústřednímu výboru strany a žádat o revizi uděleného trestu. Trest zůstává v platnosti až do jiného rozhodnutí vyššího orgánu strany. Okresní, městský, krajský nebo Ústřední výbor musí rozhodnout o odvolání proti udělení trestu nejdéle do dvou měsíců ode dne jeho podání.

III.

Organizace Lidových milic.

8/ Lidové milice jsou od nejnižších jednotek organizovány takto:

nejmenší jednotkou Lidových milic je družstvo, které má

10 – 15 členů

2 – 4 družstva tvoří čet

2 – 4 čety tvoří rotu,

2 – 4 roty tvoří prapor,

2 – 4 prapory tvoří pluk,

Pluk je nejvyšší jednotkou Lidových milic.

9/ Jednotky Lidových milic (čety, roty, prapory, pluky) se staví zásadně jen z těch nižších jednotek Lidových milic, které jsou na území okresu; nesmí být stavěny z jednotek dvou nebo více okresů.

10/ Velitelem nejvyšší jednotky Lidových milic v okrese je okresní velitel Lidových milic.

11/ Organizace jednotek, vyzbrojených jinými než pěchotními zbraněmi, přizpůsobuje se organizaci obvyklé pro příslušný druh zbraně čs. armády.

12/ Zřizování jednotek Lidových milic organizují okresní, městské, obvodní výbory a schvalují příslušné krajské výbory strany. Jednotky Lidových milic se staví na závodech, ČSSS a STS, a to v těch městech, kde jsou pro to politické a organizační předpoklady.

13/ Početní stavy jednotek Lidových milic a území ČSR a v jednotlivých krajích jsou určovány Ústředním výborem KSČ.

IV.

Vedení Lidových milic.

14/ Veliteli jednotek Lidových milic jsou:

Velitelem Lidových milic na celém území republiky Československé je tajemník výboru Komunistické strany Československa pověřený Ústředním výborem řízením stranické práce. Velitel je představeným příslušníků jednotek Lidových milic na celém území Československé republiky;

Velitelem Lidových milic na Slovensku je tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska pověřený Ústředním výborem řízením stranické práce. Podléhá veliteli Lidových milic v ČSR. Je představeným příslušníků jednotek v na Slovensku;

Krajský velitel Lidových milic, jímž je vedoucí tajemník krajského výboru Komunistické strany Československa. Podléhá veliteli Lidových milic v ČSR. Je představeným příslušníků jednotek Lidových milic v kraji;

Okresní velitel Lidových milic, jímž je vedoucí tajemník okresního výboru Komunistické strany Československa. Podléhá krajskému veliteli Lidových milic. Je představeným příslušníků jednotek Lidových milic v okrese.

15/ Pokud jde o velitele jednotek, platí zásada, že velitel družstva je představeným příslušníků družstva a podléhá veliteli čety a podobně.

16/ Všichni velitelé jednotek jsou v rozsahu své pravomoci osobně odpovědní za pohotovost jednotky, za její bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotky a za stav, udržování a uskladnění výzbroje a výstroje.

Velitelem jednotek Lidových milic se může stát jen politicky vyspělý člen KSČ, který skýtá záruku, že úkoly budou přesně a včas splněny.

17/ Ústřední výbor KSČ, Ústřední výbor KSS, krajské výbory a okresní výbory strany zřizují štáby jako pomocné orgány velitelů. Štáby velitelů Lidových milic mají povinnosti a práva oddělení příslušných výborů strany.

a) Štáb velitele Lidových milic u Ústředního výboru má povinnosti a práva oddělení UV KSČ. V čele štábu je náčelník štábu. Členy štábu jsou náčelník štábu a vedoucí všech odborů štábu.

b) Štáb velitele Lidových milic u ÚV KSS má povinnosti a práva oddělení ÚV KSS. V čele štábu je náčelník štábu. Členy štábu jsou náčelník štábu a vedoucí všech odborů štábu.

c) Štáb krajského velitele LM má povinnosti a práva oddělení krajského výboru strany. V čele štábu je náčelník štábu. Štáb krajského velitele má nejvýše 6 členů. Členy štábu jsou náčelník štábu a vedoucí všech odborů štábu. Počet štábu schvaluje krajský výbor.

d) Štáb okresního velitele Lidových milic má povinnosti a práva oddělení okresního výboru strany. V čele štábu je náčelník štábu. Štáb okresního velitele má nejvýše 6 členů. Počet členů štábu schvaluje okresní výbor.

18/ Náčelník štábu velitele Lidových milic Ústředního výboru KSČ je zástupcem velitele Lidových milic v ČSR. Náčelník štábu velitele Lidových milic u Ústředního výboru KSS je zástupcem velitele Lidových milic na Slovensku.

19/ Jmenování náčelníků a členů štábů:

- a) náčelníky štábu velitele Lidových milic Ústředního výboru KSČ a Ústředního výboru KSS jmenuje předsednictvo ÚV KSČ;
- b) náčelníka štábu krajského velitele Lidových milic jmenuje na návrh krajského velitele Lidových milic krajský výbor KSČ;
- c) náčelníka štábu okresního velitele Lidových milic jmenuje na návrh okresního velitele Lidových milic okresní výbor KSČ;
- d) členy štábu velitele Lidových milic u Ústředního výboru KSČ jmenuje politický sekretariát ÚV KSČ;
- e) členy štábu velitele Lidových milic u Ústředního výboru KSS jmenuje předsednictvo ÚV KSS;
- f) členy štábu krajského (okresního) velitele Lidových milic jmenuje krajský (okresní) výbor KSČ;
- g) velitele jednotek Lidových milic podřízených okresnímu veliteli, od velitelů čtí výše, jmenuje na návrh okresního velitele LM okresní výbor strany;
- h) velitele družstev jmenuje okresní velitel LM.

V.

Rozhodování o plnění úkolů Lidových milic.

20/ Rozhodnutí o tom, zda jednotky Lidových milic budou samostatně plnit své úkoly, činí:

jde-li o plnění úkolů v rámci okresu, okresní velitel Lidových milic po poradě se svým štábem a po předchozím souhlasu okresního výboru;

jde-li o plnění v rámci kraje, krajský velitel Lidových milic po poradě se svým štábem a po předchozím souhlasu krajského výboru;

jde-li o plnění úkolů přesahující rámec kraje, nebo o plnění celostátních, velitel LM po poradě se svým štábem po předchozím souhlasu Ústředního výboru KSČ.

21/ Jde-li o plnění naléhavých úkolů, které nestrpí odklad, rozhodne příslušný velitel po poradě se svým štábem. Dodatečně si vyžádá schválení příslušného stranického orgánu.

Velitelé Lidových milic: (okresní, krajský velitel) jsou povinni svá rozhodnutí o nasazení jednotek Lidových milic k plnění úkolů ihned sdělit tomu vyššímu veliteli Lidových milic, jemuž podléhají. (Okresní velitel krajskému veliteli Lidových milic apod.).

VI.

Spolupráce Lidových milic s čs. armádou, Sborem národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráží a se Svazem pro spolupráci s armádou.

22/ Lidové milice mohou při plnění některých svých úkolů úzce spolupracovat s čs. armádou (jejími jednotkami), se Sborem národní bezpečnosti (jeho útvary) a s Pohraniční a Vnitřní stráží. Způsob a rozsah této spolupráce stanoví Ústřední výbor KSČ.

a) Pro spolupráci platí zásada, že v jednotlivých případech velitel jednotky čs. armády (útvary národní bezpečnosti nebo jednotky Pohraniční a Vnitřní stráže) žádá o spolupráci příslušného okresního (krajského) velitele nebo velitele Lidových milic, který o způsobu a rozsahu spolupráce rozhodne po předchozím souhlasu okresního, krajského výboru, Ústředního výboru KSČ.

b) Plní-li jednotky Lidových milic (jejich příslušníci) ve spolupráci s čs. armádou, Sborem národní bezpečnosti nebo Pohraniční a Vnitřní stráží úkoly některého z těchto sborů, mají jednotky Lidových milic (jejich příslušníci) pokud jde o zadržování, zatýkání, předvádění, eskorty, strážní službu, použití zbraně a pod., práva a povinnosti jednotek (příslušníků) čs. armády, Sboru národní bezpečnosti nebo Pohraniční a Vnitřní stráže. Za případné trestné činy, spáchané příslušníky jednotek Lidových milic při této součinnosti, podléhají tito příslušným civilním soudům.

c) Lidové milice plní-li své úkoly samostatně, mají zejména při použití zbraně při jednotném velení práva a povinnosti jednotek vojenských.

23/ Lidové milice pomáhají Svazu pro spolupráci s armádou při plnění úkolů, které má Svazarm plnit v přípravě na obranu vlasti a to zejména tím, že se souhlasem příslušných orgánů strany vysílají vybrané příslušníky svých jednotek pracovat do Svazarmu, zúčastňují se branných závodů a cvičení, organizovaných Svazarmem; spolupracují se Svazarmem při odborném vojenském výcviku velitelů Lidových milic a vedou příslušníky Lidových milic, aby kromě výcviku ve svých jednotkách doplňovali své odborné vojenské znalosti ve Svazarmu.

VII.

Provádění výchovy a výcviku příslušníků Lidových milic.

24/ Účelem politické výchovy příslušníků Lidových milic, kterou provádí příslušní velitelé podle pokynů Ústředního výboru a krajských výborů strany je vést příslušníky Lidových milic k věrnosti Komunistické straně Československa a vládě republiky Československé;

k rozvíjení úspěchů a lásce k našemu lidově demokratickému zřízení;

k lásce a oddanosti k Sovětskému svazu;

bojové ostražitosti vůči třídnímu nepříteli a imperialistickým podněcovatelům války;

k přesnému, obětavému plnění všech úkolů, které náleží plnit Lidovým milicím;

k příkladné práci a vzornému plnění úkolů na pracovištích;

k čestnosti, statečnosti, ukázněnosti, obětavosti, bdělosti a ostražitosti.

25/ Výcvik a bojová příprava příslušníků Lidových milic je prováděna zásadně podle řádů čs. branné moci, v nichž jsou uloženy poznatky sovětské vojenské vědy a sovětského vojenského umění. Účele výcviku a bojové přípravy je docílit toho, aby příslušníci Lidových milic byli s to úspěšně plnit všechny úkoly zejména:

aby dokonale ovládli přidělené jim zbraně a nutnou bojovou techniku;

aby si osvojili řádné provádění dozorčí a strážní služby

aby ovládali základní požadavky bojové taktiky – zejména obranu a útok;

aby dovedli dát účinnou ochranu našim závodům, a to jak před útoky pozemními, tak před útoky vzdušnými;

aby ženy byly vyškoleny hlavně ve zdravotnické službě a v poskytování první pomoci.

VIII.

Výzbroj a výstroj Lidových milic.

26/ Všichni členové Lidových milic jsou vyzbrojeni puškou nebo samopalem, velitelé čet a vyšších jednotek jsou vyzbrojeni pistolí; rozhodnutí o tom jakými dalšími zbraněmi, v jakém počtu a které jednotky mají být jimi vyzbrojeny, činí velitel Lidových milic v ČSR po předchozím souhlasu Ústředního výboru KSČ.

27/ Velitel Lidových milic v ČSR se zřetelem na vyzbrojení jednotlivých jednotek stanoví výstroj příslušníků jednotek Lidových milic; pro stanovení výstroje platí zásada, že základními součástkami výstroje pro muže i ženy jsou: tradiční dělnická modrá kombinéza, modrý baret, opasek a červená rukávová páska, opatřena kulatým razítkem krajského velitele Lidových milic.

28/ O řádné a bezpečné uložení zdraví pečuje a za ně zodpovídají velitelé všech stupňů, při čemž místa uložených zbraní určí OV KSČ na návrh okresního velitele jednotek Lidových milic, a to tak, aby jich v žádném případě nemohlo být zneužito. Při určování míst uložení zbraní platí zásada, že mají být uloženy v první řadě na závodech.

IX.

Sídla velitelů a ubytování Lidových milic.

29/ Sídla velitelů jsou zásadně shodná se sídly příslušných stranických orgánů.

Vyžaduje-li plnění úkolů Lidových milic zvláštní ubytování jednotek i jednotlivců, platí pro toto ubytování přiměřené předpisy o ubytování příslušníků ozbrojených sborů.

X.

Finanční a materiální zabezpečení Lidových milic.

30/ O finančním a materiálním zabezpečení Lidových milic rozhoduje Ústřední výbor KSČ.

31/ Příslušníci LM plní své úkoly zásadně bezplatně. Jen v tom případě, že plněním úkolů jim vznikne ztráta pracovního výdělku nebo jiné hotové výlohy, mají nárok na náhradu ve výši rovnající se ušlému pracovnímu výdělku, nebo vzniklým výlohám, které jsou uhrazeny z rozpočtu Lidových milic.

S m ě r n i c e k č i n n o s t i L i d o v ý c h m i l i c .

I.

Rychlé oddíly Lidových milic.

1. Některé jednotky závodních Lidových milic /ZLM/ mohou být cvičeny pro zvláštní úkoly jako rychlé oddíly Lidových milic /RO/.
2. Rychlé oddíly Lidových milic se tvoří z vybraných, politicky vyspělých a fyzicky zdatných příslušníků Lidových milic, bydlících v těsné blízkosti závodů.
Úkolem rychlých oddílů Lidových milic je zejména boj proti piklům třídních nepřátel, proniknuvších případně na území ČSR.
3. Rychlé oddíly Lidových milic jsou součástí jednotek Lidových milic v městech, kde jsou vytvořeny a jsou podřízeny veliteli příslušné vyšší jednotky LM.
4. V případech, kdy několik jednotek rychlých oddílů Lidových milic plní samostatně své úkoly v rámci okresu, jmenuje okresní velitel jednotek Lidových milic z řad členů svého štábu velitele, který bude velet jednotkám rychlých oddílů LM po dobu jeho nasazení. V případech, kdy jednotky rychlých oddílů Lidových milic ze dvou nebo více okresů plní samostatně své úkoly v rámci kraje, jmenuje krajský velitel Lidových milic z řad členů svého štábu velitele, který bude velet nasazeným jednotkám rychlých oddílů LM.
5. Rychlé oddíly jsou vyzbrojeny a cvičeny podle zvláštních pokynů velitele Lidových milic ČSR.

II.

Stanovení počtu Lidových milic

6. Početní stavy Lidových milic na území ČSR v jednotlivých krajích jsou podle Řádu LM určovány Ústředním výborem KSČ.
7. Ze stanoveného počtu příslušníků jednotek Lidových milic pro kraj navrhuje krajský velitel Lidových milic byru krajského výboru počty příslušníků jednotek LM pro jednotlivé okresy v kraji; počty příslušníků Lidových milic v okresech schvaluje na návrh byra krajského výboru organizační sekretariát ÚV KSČ;
8. Ze stanoveného počtu příslušníků jednotek Lidových milic pro okres navrhuje okresní velitel LM byru okresního výboru počty příslušníků jednotek LM pro jednotlivé závody v okrese; počty příslušníků jednotek LM v závodech schvaluje na návrh byra okresního výboru byru krajského výboru.

IV.

Spolupráce jednotek Lidových milic a čs. armádou, Sborem národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráží.

9. Lidové milice spolupracují s čs. armádou:

- při provádění vojenského výcviku svých příslušníků;
- při sestavování plánů bojové a politické přípravy;
- při společných akcích, na př. Dnu armády, Dnu letectva a pod.,

Se sborem národní bezpečnosti:

v akcích a bojích proti třídním nepřátelům, nepřátelským agentům, proti desantním a paradesantním jednotkám nepřítele proniknuvších případně na území ČSR; v případech zvýšeného bezpečnostního opatření při zajišťování ochrany objektů a zařízení, důležitých pro výstavbu socialismu;

- proti rozkrádání národního majetku;
- při živelných pohromách;
- s Pohraniční a Vnitřní stráží;
- při odhalování nepřátelsky zaměřených osob v hraničním pásu a v případě zvýšeného bezpečnostního opatření při střežení státní hranice;
- při obraně a ochraně objektů proti pozemním i leteckým útokům nepřítele; v závodech střežených Vnitřní stráží, je spolupráce mezi Vnitřní stráží a Lidovými milicemi při ostraze těchto závodů zajištěna tím, že do operačních plánů Vnitřní stráže jsou začleněny také jednotky LM, které pomáhají Vnitřní stráží střežit závody v případech zvýšeného bezpečnostního opatření;
- při provádění vojenského výcviku svých příslušníků.

10. Velitelé jednotek Lidových milic zajišťují spolupráci s čs. armádou prostřednictvím ministerstva národní obrany a místních vojenských velitelství.

Spolupráce se Sborem národní bezpečnosti a Pohraniční a Vnitřní stráží zajišťují prostřednictvím ministerstva národní bezpečnosti, příslušných náčelníků správ národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže.

11. Lidové milice pomáhají zajišťovat čs. armádě orgánům MNB a Pohraniční a Vnitřní stráží bezpečnost, obranu republiky a ochranu výstavby socialismu;

- jako samostatné jednotky /nasazené k plnění společných úkolů s jednotkami čs. armády, orgány MNB, Pohraniční a Vnitřní stráže/ pod vedením příslušného velitele LM.;
- jako skupiny nebo i jednotlivci, zařazení v rámci jednotek /útvary/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže pod vedením příslušného náčelníka /velitele/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráže, který se o zařazení příslušníků LM dohodne předem s příslušným velitelem LM.

12. Souhlas k nasazení jednotek Lidových milic ke společným akcím s jednotkami /útvary/ čs. armády, národní bezpečnosti Pohraniční a Vnitřní stráže vydává:

- a) okresní výbor strany, nepřesahuje-li akce rámeček vlastního okresu;
- b) krajský výbor strany, nepřesahuje-li akce rámeček vlastního kraje.

Ústřední výbor strany jedná-li se o akce větší než je uvedeno v odstavcích a,b.

13. Spolupráci Lidových milic s jednotkami /útvary/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž vyžadují příslušní náčelníci /velitelé/ u příslušných velitelů LM, a to:

jde o akci v rámci jednoho okresu u okresního velitele LM;

jde-li o akci v rámci jednoho kraje, ale přesahuje-li rámec několika okresů, u krajského velitele LM, jde-li o akci, přesahující rámec jednoho kraje, u velitele LM v ČSR /na Slovensku/.

Tito velitelé Lidových milic v neodkladných případech sami rozhodnou, má-li být vyhověno požadavku příslušného náčelníka /velitele/ o provedení společné akce s Lidovými milicemi. Souhlas s nasazením jednotek LM vyžadují si u příslušného stranického orgánu dodatečně.

Je-li požadavek o spolupráci Lidových milic lhůtován tak, že nehrozí nebezpečí z prodlení, vyžádá si příslušný velitel LM souhlas k nasazení jednotek LM u stranického orgánu předem. V případě kladného rozhodnutí zajistí co nejrychlejší nasazení jednotek LM.

Jednotky Lidových milic na vojenských závodech mohou být použity pro úkoly mimo tyto závody jen v případě zvýšeného bezpečnostního opatření, a to se souhlasem náčelníka příslušného vojensko-politického oddělení.

14. K zajištění jednotného vedení při společných akcích Lidových milic a útvarů /jednotek/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž v případě, že příslušníci Lidových milic vystupují jako samostatná jednotka, platí zásada, že akci řídí příslušný náčelník /velitel/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž. Příslušníkům Lidových milic mohou být ukládány úkoly jen příslušnými veliteli Lidových milic. Praktické uplatnění spolupráce s Lidovými milicemi je prováděno tak, že náčelník /velitel/ čs. armáda, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž se dohodne o postupu při společné akci s příslušným velitelem Lidových milic, který přeneše úkoly na jednotku Lidových milic.

Náčelník /velitel/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž vyžaduje nasazení jednotek Lidových milic jen na dobu nejnutnější ke společnému zásahu. Okamžitě, jak pomine nutnost nasazení jednotek Lidových milic, vyrozumí volící náčelník /velitel/ příslušného velitele jednotek Lidových milic o tom, že nasazení jednotek Lidových milic již není nutné.

Odvolání jednotek Lidových milic ze společné akce provádí příslušný velitel LM po předchozí dohodě s velícím náčelníkem /velitelem/ čs. armády, národní bezpečnosti, Pohraniční a Vnitřní stráž. Rozhodne-li velitel Lidových milic odvolat jednotky Lidových milic z vlastního rozhodnutí, musí o tom včas vyrozumět velícího náčelníka /velitele/.

Jednotky Lidových milic nesmí být ze společné akce odvolány, hrozilo-li by jejich odvoláním nebezpečí lidu, republice, či socialistické výstavbě, na příklad uprchnutí desantní skupiny nepřátel, zvýšené ohrožení životů a zdraví obyvatel, zvýšené ohrožení materiálních hodnot, zejména socialistického vlastnictví a pod. Ukončení nasazení příslušníků Lidových milic ve společné akci hlásí velitel Lidových milic tomu stranickému orgánu, který dal souhlas k nasazení jednotek Lidových milic.

15. Plní-li jednotky LM /jejich příslušníci/ ve spolupráci s čs. armádou, národní bezpečností, Pohraniční a Vnitřní stráž úkoly některého z těchto sborů, mají jednotky LM /jejich příslušníci/ práva a povinnosti stanovené Řádem LM.

V.

Služné funkcionářů LM

16. Náčelníkům a členům štábu velitele LM, krajského velitele a případně okresního velitele Lidových milic, přísluší služné ve výši podle platové systemizace platné pro pracovníky strany. Každý nově přijatý funkcionář Lidových milic v kraji i okrese musí být hlášen štábu velitele LM u ÚV KSC s potřebnými osobními a kádrovými údaji a návrhem na plat dle platové systemizace.

III.

Označení funkcí v Lidových milicích.

A/ Příslušníci Lidových milic, vykonávající velitelské funkce, jsou povinni v době cvičení a v době nasazení jednotek Lidových milic k plnění úkolů nosit označení svoji funkce. Pro označení funkcí v Lidových milicích slouží:

a) u velitelů jednotek – pletené, bavlněné šňůry k píšťalce;

b) u velitelů územních – funkční znak obdélného tvaru s rudými hvězdami na modrém soukenném podkladě.

B/ Pro rozlišení velitelů a politických vedoucích jednotek stejného funkčního stupně slouží přívěsek šňůry ve formě žaludu stejné barvy jako šňůra, který nosí velitelé, od velitele čtyř /včetně/ výše.

Politici vedoucí mají šňůru bez přívěsku.

Označení velitelů a politických vedoucích jednotek:

Velitelé družstva nosí šňůru barvy modré bez přívěsku;

Velitelé čtyř nosí šňůru barvy zelené a přívěskem;

Velitelé roty nosí šňůru barvy hnědé s přívěskem;

Velitelé praporu nosí šňůru barvy červené s přívěskem

Velitelé pluků nosí šňůru barvy žluté s přívěskem.

C/ Pro rozlišení velitelů, politických vedoucích a členů okresních a krajských štábů a štábů velitele LM slouží funkční znak obdélného tvaru s rudými hvězdami na modrém soukenném podkladě, rudě lemovaném. Znak je rozdělen podélně po svém středu barevným proužkem.

Nosí se upevněn na levé straně prsou.

Funkční odznak s jednou hvězdou označuje příslušníky okresního velitelství, viz. příl. č. 1.;

funkční znak se dvěma hvězdami označuje příslušníky krajského velitelství, viz příl. č.12.;

funkční znak s třemi hvězdami označuje příslušníky štábu velitele LM pro Slovensko, viz příl. č. 3.;

funkční znak se čtyřmi hvězdami označuje příslušníky štábu velitele LM v ČSR, viz příl. č.4;

D/ Příslušníci stejného štábu se rozlišují barvou proužků, umístěných podélně po středu funkčního znaku, a to:

u velitele LM je proužek v barvě červené / se širokou lemovkou/, viz. vz. č. 1., 5., 9., 13;

u náčelníků štábů je proužek v barvě červené /s úzkou lemovkou/, viz. vz. č. 2., 6., 10., 14;

u politických vedoucích je proužek v barvě žluté / s úzkou lemovkou/, viz. vz. č. 3., 7., 11. a 15;

u ostatních příslušníků velitelství je proužek v barvě khaki /s úzkou lemovkou/, viz. vz. č. 4., 8., 12. a 16.

E/ Funkční označení jsou majetkem strany a patří mezi součástky výstroje příslušníků LM. Při odchodu z funkce a nebo při přechodu na vyšší či nižší funkci LM jsou příslušníci Lidových milicí povinni ihned odevzdat funkční označení svému nejbližšímu představenému.

PŘÍLOHA č. 3

Finanční plán oddělení LM na rok 1953. /nová měna/

1. a) Mzdový fond:

3011 Pracovní příjmy – základní platy placených funkcionářů a zaměstnanců	12,547.800,--
3013 Výkonnostní přídavky placených funkcionářů a zaměstnanců, odměny za vyšší výkon	1,695.600,--
3014 Odměna za práci přesčas.....	20.000,--

b) Neosobní fond:

-----	
302 Honoráře a odměny.....	2,000.000,--

c) Sociální dávky:

3121 Výchovné /příplatek a přídavek na děti/.....	500.000,--
3129 Jednorázová peněžní výpomoc při zranění příslušníků LM v akci.....	600.000,--

d/ Sociální náklady:

3221 Pojistné placených příslušníků a zaměstnanců	448.600,--
325 Příplatek na stravování placených zaměstnanců	48.000,--

Osobní náklady činí celkem 17,860.000,--

Věcné náklady:

-----	
332 Pevná paliva.....	100.000,--
3341 Výdaje za potraviny při akcích, školách a pohotovostech.....	3,620.000,--
3351 Kancelářské potřeby a pomůcky.....	198.000,--
3359 Spotřeba provozovacích látek a čistících potřeb.....	52.000,--
339 Služební zvířata.....	6.000,--
354 Udržování budov.....	500.000,--
356 Udržování dopravních prostředků /pneumatiky/	2,000.000,--
359 Nájemné a podobné náklady.....	160.000,--
3613 Jízdné, diety a ostatní výdaje při služebních cestách	1,800.000,--
3614 Stěhovací výdaje.....	80.000,--
3615 Odlučné zaměstnanců.....	160.000,--
362 Udržování telefonních zařízení, poplatky a jiné	300.000,--

363 Dopravné	2,000.000,--
3641 Tisk brožur, publikací a příruček.....	1,000.000,--
3651 Náhrada ušlé mzdy při školách, pohotovostech, cestovní výdaje příjemců honorářů a odměn.	5,000.000,--
367 Náklady na přehlídku.....	1,600.000,--
369 Náhrada za ošetřování služebních zvířat.....	30.000,--
3693 Náhrada za školení zaměstnanců.....	160.000,--
388 Škody z titulu povinného ručení.....	50.000,--
03 Nelimitní investice.....	380.000,--

Věcné náklady činí celkem	19,410.000,--
Osobní náklady celkem	17,860.000,--
	-----
c e l k e m	37,270.000,--
	=====

Kromě toho uplatnilo velitelství Lidových milic materiální požadavky, které v případě schválení politickým sekretariátem ÚV KSČ by byly zajištěny v rozpočtu MNO na rok 1953 takto::

a) na ženijní materiál.....	322.200,--
b) na intendantní materiál.....	26,361.800,--
c) na pohonné hmoty.....	15,634.000,--
	-----
celkem materiální požadavky	42,318.000,--
osobní a věcné náklady	37,270.000,--
	-----
d o h r o m a d y	79,588.000,--
	=====

Vysvětlivky k některým položkám ve finančním plánu Lidové milice na rok 1953.

3013 – tato položka zahrnuje tak zvané funkční a výkonnostní přídatky a odměny za vyšší výkon, které byly součástí platů placeným příslušníkům Lidové milice v době, kdy Lidová milice byla přiřčena k ministerstvu národní bezpečnosti.

Po měnové reformě, kdy byl celý finanční plán znovu předělán, byla tato položka snížena o 1,000.000,-- Kč, takže nyní činí 695.000,--Kčs.

Z této položky by byly vypláceny odměny placeným příslušníkům Lidové milice za zvlášť vynikající pracovní zásluhy v Lidové milice.

3014 – v této položce jsou zahrnuty odměny za práci přes čas zaměstnanců na přechodnou dobu, jako jsou například hlídači výcvikových středisek atd. Placení příslušníci LM odměnu za práci přes čas nedostávají.

302 – z této položky mají být propláceny tak zvané honoráře navrhovatelům standart v tom případě, že by jich LM použila a dále odměny neplaceným příslušníkům LM, kteří se zvláště vyznamenali v akcích LM. Také tato položka byla při přepracování finančního plánu snížena o 1,000.000,- Kčs, takže na ni zbývá 1,000.000,- Kčs.

354 – v této položce jsou zahrnuty náklady na udržování výcvikových středisek a střelnic, které si krajská velitelství LM vybudovala v brigádách, nebo pronajala. Jsou z ní propláceny jenom náklady na nutný materiál, ostatní práce jsou dělány příslušníky LM v brigádách.

3693 – z této položky jest proplácena mzda neplacených příslušníků LM, kteří zastupují placeného okresního velitele LM při jeho případném odchodu na politické školení, vykonávání vojenské služby anebo nemoci.

03 – oddělení Lidových milic v materiálním plánu LM na rok 1953 uplatňovalo požadavek na 25 osobních automobilů pro krajská velitelství Lidové milice, protože stávající autopark Lidové milice jest pro velký počet starých, nespolehlivých automobilů nevyhovující. Požadavek osobních automobilů pro Lidovou milici nebyl však ministerstvem národní obrany do materiálního plánu Lidové milice na rok 1953 zařazen a Lidová milice neobdrží v roce 1953 ani jediný osobní automobil.

Oddělení Lidových milic ve snaze odstranit alespoň částečně kritickou situaci, která se jeví na většině krajských velitelství LM v nevyhovujícím vybavení osobními automobily, projednalo s ministerstvem národní obrany a s ministerstvem financí převedení částky 380.000,- Kčs z položky 3341 na položku 03 na nákup automobilů tak zvaných konfiskátů. Ministerstvo financí dalo k tomuto souhlas koncem června t.r. a částka 380.000,- Kčs na položce 03 jest určena k nákupu automobilů /konfiskátů/.

Plán materiálního vybavení na rok 1953.

Intendanční materiál /výstroj/.

poř.č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Obleky dvoudílné z kepru modré	100 000 ks
2.	Spinky modré z kepru	77 000 ks
3.	Baret pánský – černý neb tmavomodrý	32 000 ks
4.	Rukavice pletené z vlny šedé nebo khaki	27 000 párů
5.	Kukly pletené z vlny	- ks
6.	Slamníky plátěné	14 000 ks
7.	Podhlavníky plátěné	14 000 ks
8.	Přikrývky vlněné	10 000 ks
9.	Pracovní boty šněrovací	94 000 párů
10.	Pracovní boty plstěné	6 500 párů
11.	Boty kožené vysoké	300 párů
12.	Kukla kožená pro moto	300 ks
13.	Kalhoty kožené pro moto	300 ks
14.	Blůza kožená pro moto	300 ks
15.	Rukavice kožené pro moto	300 párů
16.	Pracovní boty vysoké gumové	13 000 párů
17.	Polní kuchyně s příslušenstvím	3 ks
18.	Pláštěnky S	1 000 ks
19.	Brašničky pro zásobník samopalů	10 500 ks

20. Popruhy k samopalu 10 500 ks

Výzbroj a střelivo.

poř.č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Puška pro odstřelovače	50 ks
2.	Náboj ostrý pro pušku r. 7,92 mm	5,000 000 ks
3.	Náboj ostrý pro samopal r. 9 mm	15,000 000 ks
4.	Náboj ostrý pro pistoli r. 7.65 mm	750 000 ks
5.	Brok olověný pro vzduchovku r. 4,5 mm	20,000 000 ks
6.	Dalekohled 6x30	22 ks
7.	Dalekohled 7x50	2 ks
8.	Busola kapesní, vojenský vzor	1 500 ks
9.	Kulomet lehký r. 7,92 mm, kořistný	2 000 ks
10.	Samopal vz. 23 a 25, r. 9 mm	30 000 ks
11.	Pancéřovka vz. 27 – cvičná	400 ks
12.	Ruční granát ostrý útočný vz. 34	140 000 ks
13.	Náboj cvičný pro kulomet r. 7,92 mm	200 000 ks
14.	Lopatky polní s pochvou a řemínkem	10 000 ks
15.	Pouzdra na dalekohled 6x30	22 ks
16.	Pouzdra na dalekohled 7x50	2 ks
17.	Brašna pyrotechnická	21 ks

Ženijní materiál ostrý.

poř.č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Rozbuška č. 8 obyčejná	10 000 ks
2.	Rozbuška elektrická	10 000 ks
3.	Palník elektrický	10 000 ks
4.	Zápalnice dvojité	50 000 m
5.	Bleskovice pentritová	5 000 m
6.	Náložka TMT 100 g	5 000 ks
7.	Náložka TMT 200 g	5 000 ks
8.	Elektrický rozněcovač Schaffer	21 ks
9.	Ohmetr	21 ks
10.	Kabel k elektrickému odpalování	2 000 m

Ženijní materiál cvičný.

1. Rozbuška č. 8 15 000 ks

2.	Náložka 100 g	25 000 ks
3.	Náložka 50 g	25 000 ks
4.	Náložka 200 g	25 000 ks
5.	Bleskovice	30 000 m

Pohonné hmoty.

1.	Benzin	1 845 000 l
2.	Nafta motorová	300 000 l

Spojovací materiál

-----

poř.č.	Název materiálu	Požadované množství:
1.	Radiostanice A 7 B	90 ks
2.	Radiostanice přenosné RF 11	90 ks
3.	Souprava kabelová K 6	25 ks

Zdravotnický materiál.

1.	Obvazový balíček pro první pomoc	150 000 ks
2.	Nosítka pro raněné	500 ks

Dopravní prostředky:

1.	Kompletní vozidla nákladní kryté Praga - RN 3t	23 ks
2.	Motocykl Jawa 250 s tandemem	200 ks
3.	Pláště a duše pro motorová vozidla	1 014 ks

PŘÍLOHA č. 4

Pracovní náplň jednotlivých odborů oddělení LM KV /Podle návrhu na Řád vnitřní služby LM/.

Vedoucí oddělení:

je spoluzodpovědný /s krajským velitelem/ za bojovou a mobilizační pohotovost, za bojovou a politickou přípravu, výchovu a kázeň, za stav udržování a uskladnění výzbroje a za finanční a hospodářský stav jednotek v celém kraji.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost podřízených jednotek LM v době jejich nasazení k plnění úkolů; řídit bojovou a politickou přípravu všech příslušníků jednotek LM v kraji;

osobně vést výcvik členů štábu krajského velitele LM a náčelníků štábu okresních velitelů LM;

všestranně zkoumat podřízené velitele LM, znát charakterové a politické hodnoty náčelníků a členů štábů, okresních velitelů, velitelů pluků a praporů;

zkoumat a prověřovat návrhy osob na funkce v LM, které podle kádrového pořádku strany schvaluje nebo potvrzuje byro krajského výboru nebo krajský výbor strany;

zkoumat a prověřovat návrhy osob do ústředních a krajských škol a kursů LM;

činit opatření k zabezpečení a správnému udržování zbraní, munice a výzbroje a kontrolovat jejich stav v udržování a v uskladnění;

kontrolovat výkon strážní služby příslušníků jednotek LM;

vést přehledy o početních stavech jednotek LM a přesnou evidenci zbraní a výstroje;

předkládat prostřednictvím krajského velitele byru krajského výboru ke schválení všechny rozkazy, které mají být vydány;

podávat pravidelně oddělení LM ÚV a byru KV zprávu o své činnosti, stavu bojové a politické přípravy, o akcích LM a o všech závažných otázkách LM;

Pracovní náplň na úseku operačním:

je prvním zástupcem náčelníka štábu; připravuje poplachové plány a soustředění LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;

provádí instruktáže o střežení závodů a objektů důležitých pro chod průmyslu a obranu státu, po dohodě s krajským náčelníkem STB, VB, PS a VS;

připravuje plán k předpokládaným nasazením LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;

připravuje plány výkonu služby v případě nasazení jednotek;

provádí organizaci výkonu služby v případě nasazení jednotek ve větším měřítku a řídí operaci těchto jednotek;

provádí organizaci nově zřízených jednotek LM; organizuje styk a spojení velitelství a jednotek LM;

řídí dopravní a zásobovací službu v případě dalšího nasazení jednotek LM ve spolupráci s materiálním odborem;

řídí zdravotní službu jednotek LM v případě déle trvajícího nasazení;

vede přehled důležitých objektů;

vede organizační tabulku jednotek LM;

všechny úkoly svého odboru řeší ve spolupráci s náčelníkem štábu;

řídí odborné školení okresních operačních referentů;

Pracovní náplň na úseku politické výchovy:

Je zástupcem náčelníka štábu pro věci politické;
pečuje o politickou výchovu příslušníků za spolupráce oddělení agitace a propagace KV;
pečuje o pracovní morálku a budovatelskou aktivitu příslušníků;
pečuje o politickou a bojovou morálku příslušníků;
pečuje o spolupráci jednotek LM na poli politické výchovy s politickými i kulturními organizacemi na závodech i se závodními odborovými skupinami;
pečuje o kulturní a vzdělávací potřeby příslušníků /knihy, filmy, divadla atd./;
řídí činnost politických vedoucích ve smyslu naprosté spolupráce velitele a polit. vedoucího;
provádí průzkum při zřizování nových jednotek spolu s referentem pro kádrovou evidenci a oddělením I. KP;
řídí politické a pedagogické školení okresních polit. vedoucích.

Pracovní náplň výcvikového referenta:

je zástupcem náčelníka pro věci výcvikové;
rozpracovává programy a osnovy výcviku jednotek LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;
řídí střelecký výcvik a ostrou školní střelbu příslušníků;
zřizuje odborné vojenské školy a kurzy pro velitelské kádry LM podle směrnic štábu velitele LM v ČSR;
řídí průběh krajských soutěží LM ve spolupráci s pol. odborem;
kontroluje a prověřuje výcvik jednotek na závodech a okresních výcvikových škol;
vede evidenci výcviku a účasti na ostré střelbě;
řídí instruktorský sbor /který bude eventuelně při odboru ustaven/;
v případě delšího nasazení jednotek řídí výcvik a spolupracuje s operačním odborem podle potřeb nasazení;
řídí odborné školení okresních výcvikových referentů.

Pracovní náplň referenta pro kádrovou evidenci:

je zástupcem náčelníka štábu pro věci kádrové;
vede početní stavy LM a lístkovou evidenci LM /dle směrnic štábu velitele LM v ČSR/;
provádí výběr osob /ve spolupráci s okresním velitelem LM/ přicházejících v úvahu do funkcí štábu okresního a krajského velitele;
provádí agendu spojenou s ustanovením do funkce a propuštěním;
vyřizuje záležitosti kádrové, kázeňské a trestní;
vyšetřuje použití zbraní, při nichž došlo ke zranění nebo smrti;
vede přehled o velitelích LM po stránce jejich způsobilosti;
vede evidenci služebních úspěchů jednotlivých příslušníků LM;
provádí průzkum při zřizování nových jednotek spolu s pol. odborem a oddělením I. KV;
vede agendu spojenou s poskytováním náhrad ve smyslu zákona o národním pojištění;
vede agendu spojenou s vyznamenáním příslušníků;
vede agendu spojenou s evidencí vojenských a jiných služebních příruček;
vede agendu spojenou s vydáváním průkazů všeho druhu;
vede agendu spojenou s evidencí služebních přísah;
řídí odborná školení okresních kádrových referentů;

Pracovní náplň materiálního referenta:

je zástupcem náčelníka štábu pro věci materiální;
pečuje o výstroj příslušníků, o uskladnění výstroje;
je zodpovědný za bezpečnost a racionálnost tohoto uložení;

vede evidenci všeho materiálu kromě zbraní a střeliva;
stará se o přidělování služebních motorových vozidel a vede jejich evidenci, stará se, aby všechny jednotky LM byly v rámci možnosti motorizovány;
pečuje o stravování příslušníků v případě déletrvajících nasazení ve spolupráci s operačním odborem;
vede evidenci spojovacího materiálu a stará se o jeho doplňování;
zjišťuje pohonné hmoty a vede agendu s tím spojenou;
stará se o poskytování náhrad ušlé mzdy z titulu déle trvajících nasazení příslušníků LM;
zajišťuje účetní provádění hospodářství v kraji pro potřebu hospodářské správy;
řídí odborné školení okresních materiálních referentů.

Pracovní náplň zbrojíře:

je zástupcem materiálního referenta;
pečuje o výzbroj, o uskladnění a ošetření zbraní;
je zodpovědný za bezpečnost a racionálnost tohoto uložení;
vede evidenci zbraní;
je zodpovědný za početní stav střeliva /ve zvláštní patrnosti vede „nedotknutelné zásoby“/;
dohlíží, aby střelivo bylo roztříděno podle roku výroby a spotřebováváno vždy střelivo nejstarších ročníků;
řídí odborné školení okresních zbrojířů.

Návrh na začlenění štábu velitelů Lidových milic jako oddělení do systemizace příslušných orgánů strany.

1. Štáby velitele Lidových milic u ÚV KSČ a ÚV KSS, štáby krajských velitelů Lidových milic a štáby okresní /městských/ velitelů Lidových milic začleňují se jako oddělení do systemizace příslušných stranických orgánů.

2. Štáb velitele Lidových milic u ÚV KSČ se začleňuje do systemizace ÚV KSČ jako oddělení Lidových milic. V čele oddělení stojí vedoucí oddělení /náčelník štábu velitele LM u ÚV KSČ/, který řídí práci oddělení. Oddělení se člení na odbory.

Systemizace pracovníků oddělení:

1 vedoucí oddělení,
1 vedoucí odboru operačního a 2 referenti,
1 vedoucí odboru politického a 1 referent,
1 vedoucí odboru výcvikového a 3 referenti,
1 vedoucí odboru kádrové evidence a 1 referent,
1 vedoucí odboru materiálního a 3 referenti,
4 administrativní pracovníci,
2 řidiči.
Celkem: 16 politických pracovníků
4 administrativní pracovníci
2 techničtí pracovníci.

3. Štáb velitele Lidových milic u ÚV KSS se začleňuje do systemizace ÚV KSS jako oddělení Lidových milic. V čele oddělení stojí vedoucí oddělení /náčelník štábu velitele LM u ÚV KSS/, který řídí práci oddělení. Oddělení se člení na odbory0.

Systemizace pracovníků oddělení

1 vedoucí oddělení,
1 vedoucí odboru operačního,
1 vedoucí odboru politického
1 vedoucí odboru výcvikového,
1 vedoucí odboru kádrové evidence,
1 vedoucí odboru materiálního a 1 referent,
2 administrativní pracovníci,
2 řidiči.
Celkem: 7 politických pracovníků,
2 administrativní síly,
2 techničtí pracovníci.

4. Štáby krajských velitelů Lidových milic se začleňují do systemizace příslušných krajských výborů jako oddělení Lidových milic. V čele oddělení stojí vedoucí oddělení /náčelník štábu krajského velitele/, který řídí práci oddělení. Oddělení se člení na odbory.

a) Systemizace pracovníků oddělení v kraji Praha:

- 1 vedoucí oddělení,
- 1 vedoucí odboru operačního,
- 1 vedoucí odboru politického a 1 referent,
- 1 vedoucí odboru výcvikového a 1 referent,
- 1 vedoucí odboru kádrové evidence,
- 1 vedoucí odboru materiálního a 2 referenti,
- 3 administrativní pracovníci,
- 1 řidič.

Celkem: 10 politických pracovníků,
3 administrativní pracovníci,
1 technický pracovník

b) Systemizace pracovníků oddělení v kraji Ostrava:

- 1 vedoucí oddělení
- 1 vedoucí odboru operačního,
- 1 vedoucí odboru politického a 1 referent
- 1 vedoucí odboru výcvikového a 1 referent
- 1 vedoucí odboru kádrové evidence,
- 1 vedoucí odboru materiálního,
- 2 administrativní pracovníci /1 pro otázky materiální/,
1 řidič

Celkem: 8 politických pracovníků,
2 administrativní pracovníci
1 technický pracovník.

c/ Systemizace oddělení LM v krajích České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí n. L., Liberec, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno, Olomouc, Gottwaldov, Bratislava, Nitra, Žilina, Košice:

- 1 vedoucí oddělení,
- 1 vedoucí odboru operačního,
- 1 vedoucí odboru politického
- 1 vedoucí odboru výcvikového,
- 1 vedoucí odboru kádrové evidence,
- 1 vedoucí odboru materiálního,
- 2 administrativní pracovníci /1 pro otázky materiální/,
1 řidič

Celkem: 6 politických pracovníků,
2 administrativní pracovníci,
1 technický pracovník.

d/ Systemizace pracovníků oddělení v kraji Banská Bystrica a Prešov:

- 1 vedoucí oddělení,
- 1 vedoucí odboru operačního,
- 1 vedoucí odboru politického,
- 1 vedoucí odboru výcvikového,

1 vedoucí odboru materiálního,
 1 administrativní pracovník,
 1 řidič.
 Celkem: 5 politických pracovníků,
 1 administrativní pracovník,
 1 technický pracovník.

5. Okresní velitelé Lidových milic a další funkcionáři LM, pokud byli pro výkon své funkce uvolněni ze zaměstnání, se začleňují do systemizace příslušných okresních výborů jako oddělení Lidových milic. V okresech s menším počtem příslušníků LM než 200, se oddělení nezařizují a úkoly okresního velitele a členů štábu plní funkcionáři, kteří nejsou uvolněni ze zaměstnání. V závodech s více než 500 příslušníků LM mohou být velitelé nejvyšší jednotky LM v závodě uvolněni pro výkon své funkce ze zaměstnání. V těchto závodech, kde je více než 1 000 příslušníků LM, může být mimo velitele nejvyšší jednotky LM v závodě uvolněn ze zaměstnání pro výkon funkce v LM 1 další funkcionář, pokud v zájmu úspěšného plnění úkolů je uvolnění tohoto funkcionáře ze zaměstnání nezbytné.

Výjimky z tohoto ustanovení rozhoduje na návrh okresního a krajského výboru strany organizační sekretariát ÚV KSČ.

Přehled o počtu placených funkcionářů Lidových milic ke konci roku 1952:

	polit. prac.	adm. prac.	celkem
štáb vrchního velitele u ÚV	10	3	13
štáb vrchního velitele u ÚV KSS	3	1	4
KV LM v 19 krajích	104	16	120
okresy	316	-	316
-----			
celkem	433	20	453

Přehled o počtu plánovaných systemizovaných míst v LM:

	polit.prac.	adm. prac.	techn.prac.	celkem
ÚV KSČ	16	4	2	22
ÚV KSS	7	2	2	11
KV v 19 krajích	118	37	29	184
-----				
celkem	141	43	33	217

Přehled o plánovaných stavech příslušníků Lidových milic na rok 1953 v poměru k předchozímu stavu:

Kraj:	stav dosažený podle plánu k 31. 12. 1950	stav ke dni 1. 8. 1952	návrh plánu pro rok 1953	rozdíl
Praha		33 509	37 000	-3 491
Č. Budějovice		6 033	5 000	-1 033
Plzeň		6 948	5 000	-1 948
Karlovy Vary		4 258	3 500	- 758
Ústí n. L.		6 295	7 500	+ 1 205
Liberec		5 441	6 000	+ 559
Hr. Králové		5 506	6 500	+ 994
Pardubice		4 800	5 500	+ 700
Jihlava		5 247	4 000	-1 247
Brno		11 130	8 000	-3 130
Olomouc		5 017	6 000	+ 983
Gottwaldov		6 830	8 000	+1 170
Ostrava		9 392	12 000	+2 608
	130 000	110 406	114 000	+3 594
Bratislava		4 612	5 000	+ 388
Nitra		3 925	4 500	+ 575
Žilina		3 883	4 000	+ 117
Banská Bystrica		1 787	2 000	+ 213
Košice		4 146	5 000	+ 854
Prešov		1 157	1 500	+ 343
Slovensko	20 000	19 510	22 000	+2 490
	150 000	129 916	136 000	+6 084

Snížení stavů jednotek LM v krajích České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Jihlava a Brno je způsobeno zrušením osadních Lidových milic; počet příslušníků LM v závodech však vzroste.

PŘÍLOHA č. 6

Návrh na stanovení počtu příslušníků Lidových milic v roce 1953.

Pro rok 1953 se určují tyto počty Lidových milic:

v českých zemích	114 000 příslušníků
na Slovensku	22 000 příslušníků
	-----
celkem na celém území ČSR	136 000 příslušníků

Z toho pro kraje:

Praha	37 000 příslušníků
České Budějovice	5 000 „
Plzeň	5 000 „
Karlovy Vary	3 500 „
Ústí nad Labem	7 500 „
Liberec	6 000 „
Hradec Králové	6 500 „
Pardubice	5 500 „
Jihlava	4 000 „
Brno	8 000 „
Olomouc	6 000 „
Gottwaldov	8 000 „
Ostrava	12 000 „
Bratislava	5 000 „
Nitra	4 500 „
Žilina	4 000 „
Bánská Bystrica	2 000 „
Košice	5 000 „
Prešov	1 500 „
	-----
	136 000 příslušníků

Směrnice k činnosti LM – 1955 (část od oddílu VI.)

VI. Funkcionáři jednotek Lidových milicí. Povinnosti funkcionářů Lidových milicí

22. Krajský velitel Lidových milicí je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek LM v kraji. Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM a za stav, udržování a uskladnění výstroje a technického materiálu LM.

23. Vedoucí oddělení orgánů strany, ROH a ČSM u krajského výboru strany je představeným štábu krajského velitele LM. Řídí a kontroluje denní činnost štábu krajského velitele LM, zejména jak jsou plněna usnesení Ústředního a krajského výboru strany, týkající se jednotek LM. Jeho prostřednictvím jsou předkládány návrhy na opatření v jednotkách LM krajskému výboru.

24. Náčelník štábu krajského velitele LM je podřízen krajskému veliteli LM (jeho zástupci). Je přímým náčelníkem příslušníků štábu a všech příslušníků jednotek Lidových milicí v kraji. Při uskutečňování rozhodnutí krajského velitele LM má náčelník štábu právo dávat pokyny osobám podřízeným krajskému veliteli jeho jménem. O všech takových otázkách podává náčelník štábu hlášení krajskému veliteli LM. Je prvním zástupcem krajského velitele při rozhodování v otázkách bojové přípravy, mobilizační připravenosti a použití jednotek LM v akcích.

Je odpovědný krajskému veliteli za bojovou přípravu a mobilizační připravenost jednotek Lidových milicí v kraji, za výchovu a kázeň příslušníků, za stav, uskladnění a udržování výzbroje a bojové techniky jednotek Lidových milicí.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost podřízených jednotek Lidových milicí v době jejich nasazení v akci, řídít bojovou a politickou přípravu všech příslušníků jednotek LM v kraji, osobně vést výcvik členů štábu krajského velitele a okresních velitelů LM, všestranně zkoumat, znát charakterové vlastnosti, odborné i politické hodnoty okresních velitelů LM a členů štábu krajského velitele LM, zkoumat a prověřovat návrhy osob do odborných škol a kurzů LM, činit opatření k zabezpečení a správnému udržování zbraní a munice a kontrolovat jejich stav udržování a uskladnění, kontrolovat výkon strážní služby u příslušníků jednotek LM, vést přehledy o početních stavech jednotek LM a přesnou evidenci zbraní, munice a technického materiálu LM, vést agendu spojenou s poskytováním náhrad ve smyslu zákona o důchodovém zabezpečení příslušníků jednotek LM, předkládat prostřednictvím zástupce krajského velitele byru krajského výboru strany ke schválení všechny závažné rozkazy, které mají být vydány, organizovat včasné doručení všech rozkazů krajského velitele a nadřízených náčelníků a orgánů jednotkám LM, podávat štábu velitele LM pro ČSR a byru krajského výboru strany zprávu o činnosti štábu, stavu bojové a politické přípravy o akcích jednotek LM a všech závažných otázkách LM.

25. Výcvikový instruktor štábu krajského velitele LM je prvním zástupcem náčelníka štábu. Je povinen:

rozpracovávat programy a osnovy výcviku jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM,

řídít a kontrolovat výcvik a ostrou školní střelbu příslušníků jednotek LM,

vést evidenci výcviku a ostré školní střelby,

v případě delšího nasazení jednotek v akci řídí jejich výcvik podle potřeb nasazení,

vyšetřuje použití zbraně při nichž došlo ke zranění nebo smrti,

řídí činnost pomocných instruktorů,

vede evidenci technického materiálu,

vede agendu spojenou s evidencí vojenských a jiných služebních knih.

26. Operační instruktor štábu krajského velitele LM je povinen:

připravovat plány k poplachu a soustředění jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM v ČSR,

provádět organizaci výkonu služby v případě nasazení jednotek LM ve větším měřítku,

organizovat spojení velitelství LM,

řídít dopravu a zásobovací službu v případě delšího nasazení jednotek LM,

řídít zdravotní službu jednotek v případě delšího nasazení (pomocí zdravotního pomocného instruktora),

vést přehled důležitých objektů,

vést organizační tabulky jednotek LM.

27. Zbrojír je povinen:

pečovat o výzbroj jednotek Lidových milicí, o uskladnění a ošetřování zbraní,

vést evidenci zbraní a střeliva,

dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně (zvláště nedotknutelné zásoby),

vypracovávat plán prohlídek a oprav zbraní. Technické prohlídky organizovat tak, aby byly provedeny nejméně jednou za tři měsíce,

řídít odborné školení okresních zbrojířů,

vydávat ostré střelivo pro ostrou školní střelbu.

28. Instruktor pro kádrovou a osobní evidenci je povinen:

vést početní stavy jednotek Lidových milicí a lístkovou evidenci (podle směrnic štábu velitele LM v ČSR),

připravovat návrhy na vyřízení záležitostí kádrových, kázeňských a trestních,

vést evidenci o velitelích po stránce jejich způsobilosti,

vést evidenci služebních úspěchů příslušníků LM,

vést agendu spojenou s vydáváním průkazů všeho druhu,

vést agendu spojenou s evidencí přísah příslušníků jednotek LM,

vést agendu spojenou s vyznamenáním příslušníků jednotek LM.

29. Pomocní instruktoři

Pomocný instruktor pro výcvik v obsluze radiostanic a pomocný instruktor pro výcvik v obsluze polních telefonů podléhají výcvikovému instruktoru. Provádějí úkoly uložené jim výcvikovým instruktorem, v případě nasazení jednotek Lidových milicí do akce organizují podle pokynů operačního instruktora spojení s velitelstvím a jednotkami. Pomocný zdravotní instruktor podléhá operačnímu instruktoru a provádí úkoly, které mu tento uloží.

Funkcionáři okresu

30. Počet členů okresního velitelství stanoví:

I. V okresech kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jeden prapor (nejméně však 2 prapory)

7 členů, a to: náčelník štábu,
výcvikový instruktor,
operační instruktor,
zbrojář,
instruktor pro kádrovou evidenci,
pomocný spojovací instruktor,
pomocný zdravotní instruktor.

II. V okresech kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jedna rota (nejméně však 2 roty) 5 členů, a to: náčelník štábu,

výcvikový instruktor,
zbrojář,
instruktor pro kádrovou a osobní evidenci.

Okresní velitelství plní současně funkci velitelství praporu.

III. V okresech kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jedna četa (nejméně však 2 čety) a nejvíce 4 čety:

4 členy, a to: náčelník štábu,
výcvikový instruktor
zbrojář,
instruktor pro kádrovou a osobní evidenci.

Okresní velitelství plní současně funkci velitelství roty.

IV. V okresech kde je počet jednotek Lidových milicí větší než jedno družstvo (nejméně však 1 družstvo a nejvíce 4 družstva):

2 členy, a to: náčelník štábu,
zbrojář.

Okresní velitelství plní současně funkci velitelství čety.

31. Okresní velitel Lidových milicí

je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek Lidových milicí v okrese.

Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM a za stav, udržování a uskladnění výstroje a výzbroje a technického materiálu LM.

32. Náčelník štábu okresního velitele Lidových milicí

je podřízen okresnímu veliteli Lidových milicí. Je přímým náčelníkem příslušníků štábu a všech příslušníků jednotek LM v okrese.

Při uskutečňování rozhodnutí okresního velitele LM má náčelník štábu právo vydávat pokyny osobám podřízeným okresnímu veliteli jeho jménem. O takových otázkách podává náčelník štábu hlášení okresnímu veliteli LM.

Je prvním zástupcem okresního velitele LM při rozhodování v otázkách bojové přípravy, mobilizační připravenosti a použití jednotek LM v akcích.

Je odpovědný okresnímu veliteli LM za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM, za stav, udržování a uskladnění výzbroje, výstroje a technického materiálu LM.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost podřízených jednotek Lidových milicí v době jejich nasazení v akci, řídít bojovou a politickou přípravu jednotek LM v okrese, osobně řídít výcvik štábu okresního velitele a velitelů praporů (rot a čet), všestranně zkoumat příslušníky jednotek LM a znát charakterové, odborné vojenské a politické hodnoty podřízených velitelů, zkoumat a prověřovat návrhy na přijetí nových členů do jednotek LM, zkoumat a prověřovat návrhy osob do odborných škol a kurzů LM, zkoumat návrhy na velitele praporů, rot, čet a družstev, činit opatření k zabezpečení a správnému udržování zbraní a střeliva a osobně kontrolovat jejich stav, udržování a uskladnění, organizovat a kontrolovat výkon strážní služby příslušníků jednotek LM, vést přesnou evidenci příslušníků jednotek LM, zbraní, munice a technického materiálu, vést agendu spojenou s poskytováním náhrad ve smyslu zákona o důchodovém zabezpečení příslušníků LM, organizovat včasné doručení všech rozkazů krajského velitele LM a vyšších náčelníků a orgánů strany, předkládat prostřednictvím vedoucího tajemníka okresního výboru strany zprávy o stavu bojové a politické přípravy a ostatních závažných otázkách LM okresnímu výboru strany, podávat podobné zprávy nejméně však jednou za měsíc krajskému veliteli LM.

33. Okresní výcvikový instruktor

Je prvním zástupcem okresního velitele.

Je povinen:

rozpracovávat programy a osnovy výcviku jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM v ČSR, řídít a kontrolovat výcvik a ostrou školní střelbu příslušníků jednotek LM, vést evidenci výcviku a ostré školní střelby, v případě delšího nasazení jednotek LM řídít jejich výcvik podle potřeb nasazení, vyšetřovat použití zbraní při nichž došlo ke zranění nebo smrti, vést evidenci technického materiálu, vést agendu spojenou s evidencí vojenských a jiných služebních knih.

34. Okresní operační instruktor.

Je povinen:

připravovat poplachové plány a plány k soustředění jednotek Lidových milicí podle směrnic štábu velitele LM v ČSR, provádět organizaci výkonu služeb v případě nasazení jednotek LM ve větším rozsahu, organizovat spojení mezi velitelstvím a jednotkami, řídí dopravní a zásobovací službu v případě nasazení jednotek LM do akce, vést přehled důležitých objektů, vést organizační tabulky jednotek Lidových milicí.

35. Okresní zbrojář

Je povinen:

pečovat o výzbroj a munici jednotek Lidových milicí, o jejich uskladnění a ošetřování, vést evidenci výzbroje a munice, dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně,

vypracovávat plán prohlídek a oprav zbraní v okrese,
osobně provádět technické prohlídky zbraní nejméně jednou za tři měsíce,
vydávat střelivo pro ostrou školní střelbu.

36. Okresní instruktor pro kádrovou a osobní evidenci

Je povinen:

vést početní stavy jednotek Lidových milicí a lístkovou evidenci,
připravovat návrhy na vyřízení záležitostí kádrových, kázeňských a trestních,
vést evidenci o velitelích po stránce jejich způsobilosti,
vést evidenci služebních úspěchů příslušníků jednotek LM,
vést agendu spojenou s vydáváním průkazů všech druhů a jejich prodlužování,
vést agendu spojenou s evidencí přísah,
vést agendu spojenou s evidencí vyznamenání příslušníků jednotek LM.

37. Okresní pomocní instruktoři

Pomocný instruktor spojovací a

pomocný instruktor zdravotní

podléhají operačnímu referentu a plní úkoly podle jeho pokynů.

Funkcionáři jednotek Lidových milicí

38. Velitel praporu je náčelníkem všech příslušníků praporu. Odpovídá za bojovou pohotovost, za bojovou a politickou přípravu, výchovu a kázeň příslušníků praporu, za stav a udržování a uskladnění výstroje a výzbroje.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost praporu v době jeho nasazení do akce,
řídít bojovou a politickou přípravu všech příslušníků praporu,
osobně konat zaměstnání s veliteli rot a čet a jednotkami praporu,
kontrolovat znalosti příslušníků a velitelů praporu,
činit opatření k zabezpečení a řádnému udržování zbraní, munice, výstroje a technického materiálu a osobně kontrolovat jejich stav a evidenci,
organizovat střežení objektů v případě pohotovosti a kontrolovat výkon strážní služby.

39. Zástupce velitele praporu je podřízen veliteli praporu a je přímým náčelníkem všech příslušníků praporu. Plní úkoly ukládané mu velitelem praporu.

40. Zástupce velitele praporu pro věci politické je podřízen veliteli praporu. Je přímým náčelníkem všech příslušníků praporu. Ve své práci řídí se „Směrnicemi o politicko-agitační práci v jednotkách LM“ schválenými sekretariátem ÚV KSČ 23. 3. 1954 a rozkazy velitele.

41. Starší pobočník velitele praporu (náčelník štábu) je podřízen veliteli praporu a odpovídá za včasné vydávání rozkazů a nařízení velitele praporu a vyšších náčelníků.

Je povinen:

kontrolovat z příkazu velitele praporu průběh bojové a politické přípravy, účastnit se prohlídek zbraní, výstroje a technického materiálu v jednotkách praporu,
kontrolovat plnění rozkazů a nařízení velitele praporu a vyšších náčelníků.

42. Velitel roty

Velitel roty je podřízen veliteli praporu (okresu). Je náčelníkem všech příslušníků roty a odpovídá za bojovou pohotovost roty, za výcvik, politickou přípravu, výchovu a kázeň příslušníků roty, za stav, udržování výzbroje a výstroje.

Je povinen:

řídít a kontrolovat činnost roty v době nasazení roty do akce,
organizovat u roty bojovou a politickou přípravu, sestavovat plán cvičení, osobně konat cvičení s veliteli čet a družstev jakož i s ostatními příslušníky roty,
kontrolovat znalosti příslušníků roty, velitelů družstev a velitelů čet,
znát všechny příslušníky roty, jejich vojenskou kvalifikaci, osobní a rodinné poměry,
vést přehled o počtu příslušníků roty a znát přesné údaje o početních stavech výzbroje a výstroje,
vyhledávat vhodné osoby do škol a kurzů LM,
organizovat správné používání, udržování a opravování technického materiálu a výcvikových pomůcek.

43. Zástupce velitele roty pro věci politické je podřízen veliteli roty. Je přímým náčelníkem všech příslušníků roty. Ve své práci se řídí „Směrnicemi o politicko-agitační práci v jednotkách LM“ schválenými sekretariátem ÚV KSČ 23. 3. 1954.

44. Staršina roty je podřízen veliteli roty. Je přímým náčelníkem příslušníků roty.

Je povinen:

materiálně zabezpečovat bojovou přípravu jednotek roty,
přísně dbát na správné používání, ošetřování a udržování zbraní, techniky a munice, výstroje, jakož i vést jeho přesnou evidenci,
rozdělovat stráže v případě nasazení jednotek roty,
organizovat zásobování jednotek roty v případě nasazení do akce.

45. Velitel čety je podřízen veliteli roty. Je náčelníkem všech příslušníků čety.

Odpovídá za bojovou pohotovost čety, za výcvik, politickou přípravu, výchovu a kázeň příslušníků čety.

Odpovídá za udržování a uskladnění výstroje a výzbroje.

Je povinen:

řídít činnost čety v době nasazení do akce,
osobně provádět bojovou a politickou přípravu příslušníků čety a dohlížet, aby velitelé družstev správně prováděli výcvik,
znát osobně každého člena čety, jeho osobní vlastnosti, rodinné poměry a vojenskou kvalifikaci,
vést seznam příslušníků čety,
podávat veliteli roty hlášení o potřebách svých podřízených, o odměnách a trestech udělených příslušníkům čety,
nejméně jednou měsíčně provádět prohlídku zbraní a materiálu.

46. Pomocník velitele čety je podřízen veliteli čety a ve vnitřní službě též staršinovi roty.

Je přímým náčelníkem příslušníků čety.

Je povinen:

osobně vést v případě nepřítomnosti velitele čety výcvik čety podle pokynů velitele čety,
udržovat v bezvadném stavu zbraně, výstroj a technický materiál,
znát každého příslušníka čety, jeho osobní vlastnosti, rodinné poměry a vojenskou kvalifikaci,
podávat veliteli čety hlášení o žádostech podřízených a odměnách a trestech uložených příslušníkům čety,

určovat příslušníky do strážní služby,
připravovat materiální zabezpečení výcviku.

47. Velitel družstva je podřízen veliteli čety.

Je přímým náčelníkem všech příslušníků družstva.

Odpovídá za výcvik, výchovu a kázeň příslušníků družstva, za správné používání, ošetřování a uskladnění výstroje a výzbroje.

Je povinen:

řídít činnost družstev v době nasazení do akce,

cvičit a vychovávat příslušníky družstev,

pěstovat u příslušníků svého družstva lásku ke službě, ke své zbraně a naučit je tyto zbraně ošetřovat,

znát každého příslušníka družstva, jeho osobní vlastnosti, rodinné poměry a jeho vojenskou kvalifikaci,

podávat veliteli čety hlášení o stížnostech, žádostech příslušníků družstva, o jejich přestupcích a uložených jim trestech a udělených odměnách, jakož i o případech ztráty nebo poškození výzbroje, výstroje,

dohlížet na čištění zbraní a zajišťovat, aby zbraně byly vždy v bezvadném stavu,

dohlížet a odpovídat za to, aby si příslušníci družstva po skončení cvičení nebo akce nenechali u sebe ani ostré ani cvičné střelivo, granáty, rozbušky nebo trhaviny.

48. Agitátoři družstva a čety

Agitátory družstva, čety jmenuje velitel družstva, čety.

Agitátoři plní v sestavě družstva, čety úkoly jako každý jiný příslušník družstva, čety (na příklad střelec, samopalník apod.). Ve své práci se řídí „Směrnicemi o politicko-agitační práci v jednotkách LM“ schválenými sekretariátem ÚV KSČ 23. 3. 1954.

VII. Prokazování vojenských poct při pohřbu příslušníků Lidových milicí

49. Čestné doprovody jsou vystrojovány jen při pohřbech příslušníků Lidových milicí padlých v boji. O vystrojení čestného doprovodu rozhoduje okresní velitel LM po souhlasu krajského velitele LM.

Výjimky v tomto ustanovení může učinit velitel LM v ČSR.

O účasti LM při pohřbech osob, které se zvlášť zasloužily o stát, rozhoduje ÚV KSČ.

Směrnice k činnosti LM – 1957 (změna v oddílu VI. oproti doplnění z roku 1955)

VI. Funkcionáři jednotek Lidových milicí. Povinnosti funkcionářů Lidových milicí

Krajské velitelství Lidových milicí.

22. Krajský velitel Lidových milicí

-----

je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek LM v kraji.

Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM a za stav, udržování a uskladnění výstroje, výzbroje a technického materiálu LM.

23. Zástupce krajského velitele Lidových milicí.

Zástupcem krajského velitele Lidových milicí je vedoucí oddělení stranických orgánů u krajského výboru strany.

Je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek LM v kraji.

Řídí a kontroluje denní činnost štábu krajského velitele LM a zúčastňuje se zasedání krajského štábu.

Jeho prostřednictvím jsou předkládány návrhy na opatření v jednotkách Lidových milicí krajskému výboru strany.

24. Náčelník štábu krajského velitele LM

-----

je přímým náčelníkem příslušníků krajského štábu a všech příslušníků jednotek LM v kraji.

Náčelník štábu osobně organizuje a řídí veškerou práci štábu, je odpovědný za přípravu a bojovou pohotovost štábu a jednotek LM v kraji, za výchovu a kázeň jejich příslušníků, za stav, udržování a uskladnění výstroje, výzbroje a technického materiálu LM.

Při uskutečňování rozhodnutí krajského velitele má náčelník štábu v nezbytných případech právo dávat rozkazy příslušníkům LM v kraji jménem krajského velitele LM.

O všech takových rozkazech podává náčelník štábu hlášení krajskému veliteli LM.

Je povinen:

- předkládat prostřednictvím zástupce krajského velitele byru krajského výboru strany všechny závažné rozkazy, které mají být vydány,
- organizovat včasné doručení všech rozkazů krajského velitele a nadřízených náčelníků a orgánů jednotkám LM,
- podávat štábu velitele LM v ČSR a byru krajského výboru strany zprávy o činnosti štábu, stavu bojové a politické přípravy jednotek LM v kraji a zprávy o všech závažných otázkách týkajících se jednotek LM v kraji,
- osobně vypracovávat poplachový a mobilizační plán jednotek LM v kraji a řídit mobilizační práce osob, které tyto vypracovávají na okresech.

25. Náčelník operační skupiny velitelství LM

---

je prvním zástupcem náčelníka štábu.

Je povinen:

- znát vždy situaci v jednotkách LM v kraji a v případné akci zajišťovat náčelníku štábu nepřetržité velení,
- zpracovávat všechny dokumenty, týkající se organizace jednotek, činnosti jednotek LM v akcích a stavu bojové připravenosti jednotek LM,
- zpracovat rozkaz pro bojovou přípravu jednotek LM kraje a plán bojové přípravy jednotek a štábů LM v kraji podle pokynů štábu velitele LM v ČSR,
- zpracovávat plán kontrol stavu jednotek příslušníky krajského štábu a velitelů praporů a rot rychlých oddílů,
- kontrolovat evidenci početních stavů a vést početní stav jednotek LM v kraji,
- vést evidenci služebních příruček a map,
- vypracovávat podle pokynů štábu LM v ČSR pomůcky utajeného velení.

26. Instruktoři operační skupiny krajského velitelství LM

Instruktor pro bojovou přípravu jednotek,
instruktor pro evidenci početních stavů a organizaci jednotek,
instruktor pro kádrovou a osobní evidenci,
instruktor pro evidenci dopravních prostředků.

Počet instruktorů a funkční rozdělení určí krajský velitel LM.

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem operační skupiny.

27. Náčelník hospodářské skupiny krajského velitelství LM

---

je zástupcem náčelníka štábu pro věci hospodářské.

Je povinen:

- včas zabezpečovat jednotky LM v kraji potřebnou výstrojí, výzbrojí a technickým materiálem,
- vést evidenci výstroje a výzbroje a technického materiálu LM,
- kontrolovat, jak je pečováno o uložení zbraní, střeliva, výstroje a technického materiálu LM, zejména dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně,
- kontrolovat stav zbrojnic LM a předkládat náčelníkovi štábu včas návrhy na odstranění zjištěných závad,
- vypracovávat plány pravidelných prohlídek a inventur výstroje, výzbroje a technického materiálu LM,
- organizovat opravy zbraní a výstroje a technického materiálu.

28. Instruktoři hospodářské skupiny krajského velitelství LM

Instruktor pro výstrojní součásti,
instruktor pro technický materiál,
zbrojář,
instruktoři pro evidenci materiálu.

Počet instruktorů a rozdělení funkcí určí krajský velitel LM.

(Uvedené funkce mohou být spojeny nebo rozšířeny podle odbornosti.)

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem hospodářské skupiny.

29. Náčelník spojení

-----
je podřízen náčelníkovi operační skupiny. Odpovídá za speciální výcvik spojovacích čet u praporů rychlých oddílů LM a obsluh radiostanic na okresech a u krajského velitelství LM.

Je povinen:

- kontrolovat stav spojovacího materiálu, jeho správné používání a udržování v pořádku,
- vypracovává plán spojení s jednotkami LM,
- řídí činnost obsluhy radiostanic na krajském velitelství LM.

30. Náčelník zdravotnické služby krajského velitelství LM

-----
je podřízen náčelníkovi štábu.

Je náčelníkem příslušníků zdravotnické služby LM v kraji a odpovídá za jejich odbornou přípravu, jakož i za vybavení jednotek LM v kraji zdravotnickým materiálem.

Je povinen:

- organizovat odborný výcvik příslušníků zdravotnické služby jednotek LM v kraji,
- uskutečňovat zdravotnickou péči při výcviku jednotek a v případech použití jednotek LM do akce,
- včas předkládat náčelníkovi štábu požadavky na zdravotnický materiál a návrhy na odstranění nedostatků ve zdravotnické službě v jednotkách LM v kraji.

Okresní velitelství Lidových milicí.

31. V okresech, kde není dislokována jednotka rychlého oddílu LM, plní okresní velitelství LM současně funkci velitelství nejvyšší jednotky LM v okrese.

V okresech, kde je dislokována jednotka rychlého oddílu LM, je kromě velitelství okresu vytvořeno velitelství příslušné jednotky (praporu, roty) v okrese (mimo rychlý oddíl). Velitel této jednotky zúčastňuje se schůzí štábu okresního velitele LM.

Počet členů štábu okresního velitele a příslušníků celého velitelství okresu a funkční rozdělení určí okresní velitel LM.

Funkcionáři okresního velitelství LM.

32. Okresní velitel Lidových milicí

-----
je přímým náčelníkem všech příslušníků jednotek Lidových milicí v okrese.

Je odpovědný za bojovou a mobilizační pohotovost jednotek LM, za bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotek LM, za stav, udržování a uskladnění výstroje a výzbroje technického materiálu LM.

33. Náčelník štábu okresního velitele LM

-----
je přímým náčelníkem příslušníků okresního štábu a všech příslušníků LM v okrese.

Náčelník štábu osobně organizuje a řídí veškerou práci štábu, je odpovědný za přípravu a bojovou pohotovost štábu a jednotek LM v okresech, za výchovu a kázeň jejich příslušníků, za stav, udržování a uskladnění výstroje, výzbroje a technického materiálu LM.

Je prvním zástupcem okresního velitele LM při rozhodování v otázkách bojové přípravy, mobilizační připravenosti a použití jednotek LM v akcích.

Při uskutečňování rozhodnutí okresního velitele LM má náčelník štábu právo vydávat rozkazy příslušníkům LM podřízeným okresnímu veliteli jeho jménem. O takových rozkazech podává náčelník štábu hlášení okresnímu veliteli LM.

Je povinen:

- organizovat včasné doručení všech rozkazů okresního velitele LM a nadřízených náčelníků a orgánů jednotkám LM,
- podávat krajskému štábu a byru okresního výboru strany zprávy o činnosti štábu, stavu bojové a politické přípravy jednotek LM a zprávy o všech závažných otázkách týkajících se jednotek LM v okrese,
- osobně zpracovávat poplachový a mobilizační plán jednotek LM v okrese a řídit mobilizační práce velitelů jednotek na závodech.

34. Náčelník operační skupiny okresního velitelství LM

---

je prvním zástupcem náčelníka štábu.

Je povinen:

- znát vždy situaci v jednotkách LM v okrese a v případě akcí zajišťovat náčelníkovi štábu nepřetržité velení,
- zpracovávat všechny dokumenty týkající se, činnosti jednotek v akcích a stavu bojové připravenosti LM,
- zpracovat rozkaz pro bojovou přípravu jednotek LM okresu a plán bojové přípravy jednotek v okrese podle rozkazu krajského velitele LM,
- zpracovávat plán kontrol stavu jednotek příslušníky okresního velitelství,
- kontrolovat evidenci početních stavů a vést početní stavy jednotek LM v okrese,
- vést evidenci služebních příruček a map,
- vypracovávat podle pokynů krajského štábu pomůcky utajeného velení.

35. Instruktoři operační skupiny okresního velitelství

Instruktoři pro bojovou přípravu jednotek,
instruktoři pro evidenci početních stavů a organizaci jednotek,
instruktoři pro kádrovou a osobní evidenci,
instruktoři pro dopravní prostředky.

Počet instruktorů a funkční rozdělení určí okresní velitel LM.

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem operační skupiny.

36. Náčelník hospodářské skupiny okresního velitelství LM

---

je zástupcem náčelníka pro věci hospodářské.

Je povinen:

- včas zabezpečovat jednotky LM v okrese potřebnou výstrojí a výzbrojí a technickým materiálem,
- vést evidenci výstroje, výzbroje a technického materiálu LM,
- kontrolovat, jak je pečováno o uložení zbraní, střeliva a výstroje a technického materiálu, zejména dbát toho, aby byly dodržovány stanovené počty střeliva pro jednotlivé zbraně,
- kontrolovat stav zbrojnic LM a předkládat náčelníkovi štábu včas návrhy na odstranění zjištěných závad,
- vypracovávat plány pravidelných prohlídek a inventur výstroje, výzbroje a technického materiálu,
- organizovat opravy zbraní a výstroje a technického materiálu.

37. Instruktoři hospodářské skupiny okresního velitelství LM

Instruktor pro výstrojní součásti,
instruktor pro technický materiál,
zbrojář,
instruktoři pro evidenci materiálu.

Počet instruktorů a rozdělení funkcí určí okresní velitel LM.

(Uvedené funkce mohou být spojeny nebo rozšířeny.)

Instruktoři plní úkoly uložené jim náčelníkem hospodářské skupiny.

38. Náčelník pro spojení

---

je podřízen náčelníkovi operační skupiny.

Odpovídá za odborný výcvik obsluhy radiostanice na okresním velitelství LM.

Je povinen:

- kontrolovat stav spojovacího materiálu, který je v jednotkách okresu, odpovídá za jeho správné používání a udržování v pořádku,
- vypracovávat plán spojení s jednotkami LM v okrese,
- řídit činnost obsluhy radiostanic na okresním velitelství LM.

39. Náčelník zdravotnické služby okresního velitelství LM

---

je podřízen náčelníkovi štábu.

Je náčelníkem příslušníků zdravotnické služby v okrese a odpovídá za odbornou přípravu, jakož i vybavení jednotek LM v okrese zdravotnickým materiálem.

Je povinen:

- organizovat odborný výcvik příslušníků zdravotnické služby v okrese,
- uskutečňovat zdravotnickou péči při výcviku jednotek a v případech použití jednotek LM v akcích,
- včas předkládat náčelníkovi štábu požadavky na zdravotnický materiál a návrhy na odstranění nedostatků ve zdravotnické službě v jednotkách LM v okrese.

Pozn. autora - Posléze byly směrnice doplněny ještě o jednoho funkcionáře:

Zástupce velitele roty

Zástupce velitele roty je podřízen veliteli roty a je přímým náčelníkem všech příslušníků roty. Plní úkoly ukládané mu velitelem roty.

Řád Lidových milicí – 1962 (výběr)

I. Úkoly Lidových milicí

3.

Lidové milice jsou povolány, aby ve spolupráci s ostatními ozbrojenými silami republiky chránily a bránily naše socialistické zřízení a budovatelskou práci lidu.

4.

Lidové milice plní úkoly, které jim ukládají orgány Komunistické strany Československa. Samostatně nebo v součinnosti s ostatními ozbrojenými silami mají zejména tyto úkoly:

- chránit a bránit objekty, v nichž jsou umístěny místnosti a zařízení strany, telekomunikační centrály, rozhlas a další objekty důležité pro řízení státu a národní hospodářství;
- bojovat proti nepřátelským vzdušným výsadbám, agentům, záškodníkům a reakčním živlům;
- spolupracovat s orgány ministerstva vnitra na zachování klidu a pořádku; v případě nepřátelského napadení atomovými zbraněmi a jinými prostředky hromadného ničení pomáhat při odstraňování škod, které ohrožují další vedení vojenských operací a chod národního hospodářství;
- za branné pohotovosti státu plnit úkoly jednotek v týlu podle rozhodnutí ústředního výboru KSČ.

II. Členové Lidových milicí. Jejich povinnosti a práva

5.

Členství v jednotkách Lidových milicí je dobrovolné. Příslušníkem LM se může stát jen člen nebo kandidát KSČ. Za branné pohotovosti státu mohou být do jednotek Lidových milicí přijímáni i další občané republiky, a to podle zvláštních směrnic ústředního výboru KSČ.

6.

Práva příslušníků Lidových milicí:

- a) příslušníci jednotek Lidových milicí mají právo obracet se s jakoukoliv otázkou týkající se LM ke svým velitelům a stranickým orgánům až k veliteli LM v ČSSR a ústřednímu výboru KSČ;
- b) při plnění svých povinností mají příslušníci LM, zejména pokud jde o použití zbraní, obdobná práva a povinnosti jako příslušníci ostatních ozbrojených sil;
- c) příslušníci LM, kteří při plnění úkolů v Lidových milicích utrpěli úraz, onemocněli a v důsledku onemocnění se stali nezpůsobilými pracovat ve svém povolání, mají nárok na dávky a zaopatření podle příslušných zákonných ustanovení. V případě úmrtí příslušníka při plnění úkolů v Lidových milicích mají na tyto dávky nárok členové jeho rodiny.

8.

Přijímání za členy Lidových milicí se provádí pouze individuálně, prostřednictvím základních organizací strany. Nové příslušníky do jednotek LM přijímají na návrh základních organizací KSČ okresní výbory strany.

9.

Postup při přijímání za členy Lidových milicí:

- a) členové a kandidáti strany žádají o přijetí za člena LM u své základní organizaci strany;
- b) výbor základní organizace prozkoumá žádost o přijetí do LM, předloží ji k posouzení členské schůzi a v případě, že členská schůze žádost hlasováním doporučí, postoupí ji ke schválení okresnímu výboru strany;
- c) členství v Lidových milicích se počítá od toho dne, kdy okresní výbor strany schválil žádost o přijetí do LM.

10.

Po přijetí do Lidových milicí skládají příslušníci do rukou svých velitelů slavnostní přísahu.

11.

Příslušníkům LM, kteří složili přísahu, vydává se osobní průkaz příslušníka LM. Průkaz nosí příslušník LM vždy při výkonu služby v LM a prokazuje se jím zásadně jen stranickým orgánům, nadřízeným velitelům a příslušníkům ozbrojených sil, kteří se předem prokáží svým služebním průkazem. Po odchodu z Lidových milicí se průkaz vrátí příslušnému veliteli LM.

12.

Příslušníci LM, kteří jsou oprávněni ke kontrole zbraní a všech opatření týkajících se LM, musí mít ve svém průkazu písemné pověření k tomuto úkolu.

15.

Příslušníkům jednotek Lidových milicí mohou být za vynikající činy a bezvadné plnění úkolů udělovány tyto odměny:

- a) vyslovení osobní pochvaly před nastoupenou jednotkou, na shromáždění nebo v rozkaze; tuto odměnu mají právo udělovat velitelé všech stupňů;
- b) udělení věcných darů s věnováním nebo peněžitých darů – udělují stranické orgány, počínaje okresním výborem strany;
- c) věnování osobního snímku příslušníku LM vyfotografovanému před rozvinutou zástavou – uděluje krajský velitel LM;
- d) stranická vyznamenání – uděluje ústřední výbor KSČ;
- e) v souladu se zákonnými ustanoveními mohou být příslušníkům LM propůjčována státní vyznamenání (řády a medaile).

16.

Za porušení kázně nebo povinností mohou být příslušníkům LM uděleny tyto tresty:

- a) napomenutí, důtka, a to před nastoupenou jednotkou nebo v rozkaze. Tento trest mají právo udělit velitelé všech stupňů;
- b) odvolání z funkce v Lidových milicích;
- c) vyloučení z Lidových milicí.

Tresty uvedené v bodě b/, c/ mají právo udělit stranické orgány, počínaje okresním výborem strany.

Udělení odměny i trestu oznámí orgány, které je udělily, příslušné stranické organizaci a okresnímu veliteli LM.

17.

Příslušník LM, který byl vyloučen z Lidových milicí nebo byl jinak v Lidových milicích potrestán, má právo se během 14 dnů odvolat postupně až k ústřednímu výboru KSC a žádat o revizi uloženého trestu. Trest zůstává v platnosti až do jiného rozhodnutí vyššího orgánu strany.

Stranické orgány musí rozhodnout o odvolání proti udělení trestu nejdéle do dvou měsíců ode dne jeho podání.

III. Organizace Lidových milicí

18.

Jednotky Lidových milicí mají tyto součásti:

- rychlé oddíly Lidových milicí,
- oddíly okresních záloh Lidových milicí,
- strážní oddíly Lidových milicí.

19.

Rychlé oddíly LM jsou organizovány do praporu v rámci jednoho, výjimečně dvou okresů. Samostatné speciální jednotky jsou organizovány do čet a rot. Rychlé oddíly jsou součástí jednotek LM v místě, po stránce řízení bojové přípravy a při taktickém použití jsou podřízeny veliteli příslušné jednotky rychlého oddílu LM.

20.

Oddíly okresních záloh LM jsou organizovány podle důležitosti, velikosti a možnosti v každém okrese v síle nejméně dvou až tří samostatných čet. Jednotky oddílů okresních záloh se rozmisťují tak, aby část sil byla v sídle OV KSC a část v důležitých místech okresu.

Samostatné roty se organizují jen tehdy, tvoří-li rotu jednotky z jednoho místa z několika blízkých závodů.

Organizace oddílů okresních záloh nepřesahuje rámec okresu.

21.

Strážní oddíly LM jsou organizovány podle počtu příslušníků LM na závodě do družstev, čet a rot, přičemž organizace nepřesahuje rámec závodu. Výjimky v organizaci strážních oddílů schvaluje krajský velitel LM.

22.

Podrobná organizace jednotek Lidových milicí je stanovena organizačními tabulkami.

23.

Jednotky Lidových milicí zřizují okresní výbory a schvalují krajské výbory strany. Jednotky LM se tvoří zejména na závodech, dále na státních statcích a STS, a to tam, kde jsou pro to politické a organizační předpoklady.

24.

Početní stavy jednotek Lidových milicí na území ČSSR a v jednotlivých krajích určuje ústřední výbor KSC.

Ze stanoveného počtu příslušníků LM pro kraj schvaluje krajský výbor strany počty pro jednotlivé okresy v kraji. Počty příslušníků na závodech stanoví okresní výbor strany ze schváleného počtu pro okres.

IV. Vedení Lidových milicí

25.

Veliteli jednotek Lidových milicí jsou:

Velitelem Lidových milicí v ČSSR je člen ústředního výboru KSČ. Velitel je představeným příslušníkem jednotek LM na celém území ČSSR.

Velitelem Lidových milicí na Slovensku je člen ústředního výboru KSS. Podléhá veliteli LM v ČSSR. Je představeným příslušníkem LM na Slovensku.

Krajským velitelem Lidových milicí je člen krajského výboru KSČ. Podléhá veliteli v ČSSR. Je představeným příslušníkem LM v kraji.

Okresním velitelem je člen okresního výboru KSČ. Podléhá krajskému veliteli LM. Je představeným příslušníkem LM v okrese.

Pokud jde o velitele jednotek, platí zásada, že velitel družstva je představeným příslušníkem družstva a podléhá veliteli čety apod.

Velitelem jednotek LM na závodech je velitel strážního oddílu LM. V závodech, kde je velký početní stav jednotek LM, může být kromě velitelů strážního oddílu, oddílů okresních záloh a rychlých oddílů jmenován velitel závodu.

26.

Veliteli a funkcionáři jednotek Lidových milicí mohou být jen politicky vyspělí členové strany, kteří skýtají zálohu, že budou úkoly přesně a včas plněny.

27.

Ústřední výbor KSČ, ústřední výbor KSS, krajské výbory a okresní výbory strany zřizují jako výkonné orgány velitelů štáby LM, a to :

a) ústřední výbor KSČ – štáb velitele Lidových milicí v ČSSR,

-----
který je odborem oddělení ÚV KSČ;

b) ústřední výbor KSS – štáb velitele Lidových milicí pro Slovensko,

-----
který je odborem oddělení ÚV KSS;

c) krajský výbor KSČ – štáb krajského velitele Lidových milicí,

-----
který je součástí oddělení krajského výboru strany;

d) okresní výbor KSČ – štáb okresního velitele Lidových milicí.

Vedoucí oddělení ÚV KSČ, ÚV KSS a krajských výborů, jejich součástí jsou štáby LM, vykonávají současně funkci zástupců příslušných velitelů.

V čele štábů jsou náčelníci štábů.

28.

Krajské a okresní štáby se dělí na skupiny, a to:

operační, výcvikovou, hospodářskou, spojovací a zdravotnickou. V čele skupin jsou náčelníci skupin. Počet členů skupin a funkční rozdělení určuje krajský velitel LM.

29.

Úkoly skupin krajských a okresních štábů LM:

Operační skupina:

- zajišťuje nepřetržité velení krajskému štábu;
- zpracovává všechny dokumenty týkající se organizace jednotek LM, mobilizace a bojových plánů a činnosti jednotek LM v akcích;
- řídí mobilizační práce podřízených štábů a velitelů;
- řídí a připravuje velitelsko-štabní cvičení a prověřková taktická cvičení.

Výcviková skupina:

- zpracovává plány bojové přípravy jednotek LM a štábů, řídí a organizuje přípravu velitelů družstev a čet a velitelů speciálních jednotek;
- vydává metodické pokyny k provádění výcviku a kontroluje stav bojové přípravy jednotek LM.

Hospodářská skupina:

- zabezpečuje jednotky LM potřebnou výstrojí, výzbrojí a ostatním materiálem;
- vede evidenci materiálu a vypracovává plánek pravidelných prohlídek materiálu LM;
- kontroluje stav zbrojnic LM a uložení materiálu.

Spojovací skupina:

- vypracovává plán spojení v jednotkách LM;
- kontroluje stav spojovacího materiálu, jeho správné užívání a udržování;
- řídí obsluhy radiostanic na krajském a okresním štábu LM.

Zdravotnická skupina:

- organizuje odborný výcvik příslušníků zdravotnické služby LM a uskutečňuje zdravotnickou péči při výcviku a v průběhu akcí jednotek LM.

30.

Všichni velitelé LM jsou v rozsahu své pravomoci osobně odpovědní za pohotovost jednotky, za její bojovou a politickou přípravu, za výchovu a kázeň příslušníků jednotky a za stav, udržování a uskladňování výstroje, výzbroje a ostatního materiálu LM.

31.

Jmenování příslušníků štábů a velitelů:

- a) náčelníky štábů a členy štábů jmenuje příslušný stranický orgán, kterému štáb podléhá;
- b) velitele družstev jmenuje na návrh výboru základní organizace okresní velitel LM;
- c) velitele jednotek podřízených okresnímu veliteli LM od velitele čety a výše jmenuje na návrh okresního velitele LM okresní výbor strany;
- d) velitele rychlých oddílů od velitele čety a výše jmenuje krajský výbor strany.

VII. Spolupráce Lidových milicí s ostatními ozbrojenými silami ČSSR

40.

Jednotky Lidových milicí spolupracují s ostatními ozbrojenými silami ČSSR, a to:

- při provádění výcviku svých příslušníků,
- při sestavování plánů bojové přípravy,
- při bojových akcích proti nepříteli.

41.

Velitelé jednotek Lidových milicí zajišťují spolupráci s příslušnými veliteli ostatních ozbrojených sil. O způsobu a rozsahu spolupráce rozhodují příslušné stranické orgány počínaje okresním výborem strany.

VIII. Výzbroj a výstroj Lidových milicí

42.

Jednotky Lidových milicí jsou vyzbrojeny podle organizace ručními pěchotními zbraněmi a speciální jednotky speciálními zbraněmi.

S přihlédnutím k úkolům, které mají jednotky LM plnit, jsou vybaveny potřebným výstrojním a technickým materiálem. O materiálním zabezpečení jednotek LM rozhoduje ústřední výbor KSČ.

43.

Při plnění úkolů v Lidových milicích nosí příslušníci LM stejnokroj příslušníka LM. Základními součástkami stejnokroje příslušníka LM je tmavomodrý oděv (modráky), tmavomodrý baret, opasek a červená rukávová páska s iniciálkami LM, opatřená razítkem krajského velitele LM. Pro zimní období jsou příslušníci LM vybaveni zimní výstrojí. Příslušníci LM vykonávající velitelské funkce nosí na stejnokroji označení své funkce. Označení funkcí stanoví ÚV KSČ.

O řádné a bezpečné uložení zbraní a ostatního materiálu LM pečují a odpovídají velitelé všech stupňů, přičemž místa uložení a materiálu určuje okresní výbor strany, a to tak, aby nemohlo být zbraní v žádném případě zneužito.

IX. Finanční zabezpečení Lidových milicí

44.

O finančním zabezpečení jednotek Lidových milicí rozhoduje ústřední výbor KSČ.

45.

Příslušníci Lidových milicí plní své úkoly zásadně bezplatně. Jen v tom případě, že jim plnění úkolů v Lidových milicích zkrátí pracovní výdělek nebo způsobí jiné hotové výlohy, mají nárok na náhradu ve výši ušlého pracovního výděleku nebo výloh.

Seznam zkratek (abecední řazení)

ABS – Archiv bezpečnostních složek
AV – Akademie věd
CO – Civilní ochrana
ČNR – Česká národní rada
ČR – Česká republika
čsl. – československý
ČSLA – Československá lidová armáda
ČSM – Československý svaz mládeže
ČSR – Česká socialistická republika
ČSSR – Československá socialistická republika
ČSSS – Československé státní statky
GŠ – Generální štáb
HS – Hlavní správa
HŠ – Hlavní štáb
HV – Hlavní velitelství
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
K-231 – Klub 231 (Klub bývalých politických vězňů)
KAN – Klub angažovaných nestraníků
KB-5 – Krajská bezpečnostní pětká
KNV – Krajský národní výbor
KOR – Krajská odborová rada
KS – Komunistická strana
KSČ – Komunistická strana Československa
KSS – Komunistická strana Slovenska
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
KV – Krajské velitelství, krajský výbor (dle kontextu)
LM – Lidové (Lidová) milice
MDS (DS) – Maďarská dělnická stráž
MěV – Městský výbor
MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti
MNO – Ministerstvo národní obrany
MSDS – Maďarská socialistická dělnická strana
MTZ – Materiálně technické zabezpečení
NA – Národní archiv
NATO – Severoatlantická aliance
NB – Národní bezpečnost
NDR – Německá demokratická republika
NF – Národní fronta
NHKG – Nová huť Klementa Gottwalda
NS – Národní shromáždění
OB-3 – Okresní bezpečnostní trojka
OLM – Osadní Lidové milice
OM – Osadní milice
ONV – Okresní (Obvodní) národní výbor
OOZ – Oddíly okresních záloh
OÚNZ – Obvodní ústav národního zdraví

OV – Okresní velitelství, Okresní (Obvodní) výbor (dle kontextu)
PS – Pohraniční stráž
PS VB – Pomocná stráž Veřejné bezpečnosti
PÚV – Předsednictvo Ústředního výboru KSČ
RG – Revoluční gardy
RMV – Rozkaz ministra vnitra
RO – Rychlé oddíly
ROH – Revoluční odborové hnutí
ROS – Rada obrany státu
SČK – Středočeský kraj, dle kontextu Severočeský kraj
SČSP – Svaz československo sovětského přátelství
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SRN – Spolková republika Německo
SSR – Slovenská socialistická republika
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
STS – Státní traktorová stanice
Svazarm – Svaz pro spolupráci s armádou
ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
ÚKRK – Ústřední kontrolní a revizní komise
ÚRO – Ústřední rada odborů
ÚSD – Ústav soudobých dějin
ÚV – Ústřední výbor
VB – Veřejná bezpečnost
VčK – Východočeský kraj
VHA – Vojenský historický archiv
VKO – Vojenská komise obrany
VLM – Velitelství Lidové milice
VOA – Všeodborový archiv
VOZ – Vnitřní obranné zpravodajství
VŘSR – Velká říjnová socialistická revoluce
VS – Vnitřní stráž
ZčK – Západočeský kraj
ZLM – Závodní Lidové milice
ZM – Závodní milice
ZO – základní organizace
ZS – Závodní stráž

Seznam použitých pramenů a literatury:

Prameny:

Národní archiv Praha (NA), tzv. Archiv ÚV KSČ:

fond 014
fond 014/12 (Bulletiny ÚV KSČ)
fond 018 (Celostátní porady a konference 1945-64)
fond 02/1 (předsednictvo ÚV KSČ)
fond 02/2
fond 02/3
fond 02/4 (sekretariát ÚV KSČ)
fond 02/5 (politický sekretariát ÚV KSČ)
fond 02/6 (Výkonný výbor předsednictva ÚV KSČ 1968-1969)
fond 02/7 (Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích)
fond 05/1 (Oddělení stranických orgánů – I. odd.)
fond 05/11 (branné a bezpečnostní oddělení ÚV KSČ)
fond 100/1 (Generální sekretariát ÚV KSČ 1945-51)
fond 100/30
fond 100/35 (A. Zápotocký)
fond Bezpečnostní komise ÚV KSČ
fond „Klosův archiv“
fond R. Slánský

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

fond 239
fond 304
fond 310
fond A/10 (Sekretariát státního tajemníka v MV ČSSR plk. JUDr. Jána Majera)
fond A/5
fond A2/1 (Sekretariát MV 1945-59)
fond A2/2
fond A2/3
fond A2/5
fond A6/1
fond A6/2
fond A6/3 (Rozkazy MV)
fond A6/4
fond H 1-4 (HS VB Praha)
fond Lidová milice 1948-49

Všeodborový archiv Praha (VOA)

fond ÚRO-OB
fond ÚRO-Org.
fond ÚRO-Pres.
fond ÚRO-Před.

Vojenský historický archiv (VHA)
fond ČNR
fond MNO
fond RG
fond Vojenská komise obrany ÚV KSČ

Archiv Rady obrany státu (A ROS)

Periodika:

Mladá fronta

Rudé právo

Literatura:

Bader, Werner: Kampfgruppen - die Spezialtruppe der SED für den Bürgerkrieg. Eine Dokumentation von Werner Bader und anderen. Köln 1963.

Bašta, Jiří: Lidové milice – nelegální armáda KSČ. In: Paměť a dějiny 02, Revue pro studium totalitních režimů, 2008/02, roč. II, s. 99-108.

Bašta, Jiří: Rozpuštění Lidových milicí v roce 1989 a pokusy o právní narovnání. In: Securitas Imperii 14. Praha 2007, s. 253-270.

Bílek, Jiří; Pilát, Vladimír: Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. Historie a vojenství, roč. XLIV/1995, č. 3, s. 79-106.

Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989. Ministři a jejich náměstci. Ústav pro studium totalitních režimů ČR, Praha 2009.

Havlíček, Dušan: Jaro na krku. ÚSD AVČR, Praha 1998.

Marks, Heinz: Die Kampfgruppen der Arbeiterklasse. Ein wichtiges Organ des Militärapparates der DDR. Köln 1970.

Programy streleckého výcviku jednotiek LM, Praha 1969. Osnovy strelieb z ručných zbraní jednotiek LM, Praha 1969.

Tůma, Oldřich a kol.: Srpen '69. Edice dokumentů. ÚSD AV ČR, Maxdorf, Praha 1996.

Vrabec, Václav: Vybočil z řady. Naše vojsko, Praha 1991.

Literatura propagandistická:

Lipták, Ján; Špičák, Milan: Únor 1948 a československá armáda. In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 162-163.

Liška, František: Čtyřicet let věrnosti straně. O historii a současnosti Lidových milicí ve středočeském kraji. Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze, Praha 1987.

Novák, Miroslav: Lidové milice – historie a současnost. Horizont, Praha 1977.

Sova, František.: Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu, In: Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února. Ed.: Vlastislav Kroupa, Naše vojsko, Praha 1973, s. 24.

Sýkora, Jan: Pražské milice v Únoru. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964.

Unger, Antonín: Dělníci ve zbrani. Profil, Ostrava 1988.